

Kriminologi

af

Stephan Hurwitz og Karl O. Christiansen

BIND II

3. udgave af Stephan Hurwitz: Kriminologi

GYLDENDAL

„Kriminologi II“ er sat med Intertype Times
og trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri, Odense
3. udgave.

© 1971 by Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag A.S., Copenhagen.

Bogens diagrammer er tegnet af Erik Leenders.

Printed in Denmark 1971.

ISBN 87 00 92882 8

INDHOLD

Forord	235
--------	-----

TREDIE DEL

Kriminalitetens almene sociologiske baggrund

27. Det kriminalsociologiske synspunkt	239
28. De tidsmæssige variationer .	248
29. Den materielle kultur .	266
30. Krige	289
31. Den stedlige fordeling .	308
32. Race	336
33. Den immaterielle kultur .	370
34. Alkohol og narkotika	392
35. Køn	421
36. Alder	446

FJERDE DEL

Kriminalitetens socialpsykologiske baggrund

37. Det socialpsykologiske synspunkt .	473
38. Familieforholdene	474
39. Skole og kammerater . .	514
40. Ægteskabelige forhold	533
41. Erhverv, økonomi og social klasse	542
42. Prædiktion	565
43. Afsluttende bemærkninger .	601

Tabelfortegnelse	606
Figurfortegnelse . . .	611
Litteraturfortegnelse	613
Navneregister	671
Emneregister	684

FORORD

Kriminologi, Bind II er en stærkt udvidet, omredigeret udgave af afsnittene 4 og 5 i *Stephan Hurwitz'* „Kriminologi“ (2. udg., 1951). Bearbejdelsen er foretaget af *Karl O. Christiansen*.

Værdifuld hjælp er ydet af lektor, amanuensis, cand. jur. *Vagn Greve*, såvel med hensyn til indsamling af stof som ved udarbejdelsen af flere af bogens kapitler. Derudover har han kritisk gennemlæst hele bindet og givet mange gode råd. Overassistent fru *Eva Sander* har udarbejdet litteraturfortegnelsen og navneregistret. Amanuensis, cand. jur. *Svend Gram Jensen*, *Claus Christiansen* og *Ruth Christiansen* har deltaget i korrekturlæsningen, og assistent fru *Anny Udesen* har renskrevet et ikke altid let læseligt manuskript og bistået ved emneregistret.

Vi takker dem alle for god hjælp.

December 1970.

Stephan Hurwitz

Karl O. Christiansen

TREDIE DEL
KRIMINALITETENS
ALMENE SOCIOLOGISKE
BAGGRUND

27. DET KRIMINALSOCIOLOGISKE SYNSPUNKT

Det er i denne fremstillings tredje del samfundsforholdene i videste forstand og kriminaliteten som massefænomen, hvorom hovedinteressen samles. Betragtningensmåden er kriminalsociologisk. Nogen helt skarp og fast grænse overfor biologisk og psykologisk betragtningensmåde er det dog på forskningens nuværende stadi næppe hensigtsmæssigt at drage, men de i kap. 1 givne beskrivelser kan antagelig give en grov vejledning.

Kriminalitetens afhængighed af de almene samfundsforhold er påvist i utallige undersøgelser af vidt forskellig art. Sammenhængen er en simpel følge af den kendsgerning, at kriminalitet defineres gennem de af samfundet med magt opretholdte normer, hvis indhold og håndhævelse betinges af den sociale struktur. Den beror imidlertid ikke blot på kriminalitetsbegrebets indhold. Den kan også, som vi i denne del skal se en række eksempler på, betragtes under andre synsvinkler.

I den følgende fremstilling vil emnet blive behandlet i kapitler om kriminalitetens tidsmæssige variationer og om den materielle kultur, der omfatter de økonomiske og erhvervsmæssige forhold i videste forstand, herunder også den tekniske udvikling. I kapitlet om krig og kriminalitet illustreres det, hvilken rolle dybtgående ændringer på disse og andre områder kan spille, når de indtræffer på samme tid. Kriminalitetens stedlige fordeling, spørgsmålet om race, nationalitet og minoriteter samt kriminalitetens sammenhæng med den immaterielle kultur (politik, religion, uddannelse og massemedier) viser de sociale forholds betydning under en ny synsvinkel. Kapitlerne om køn og alder hører naturligt til i den samme emnekreds, fordi disse spørgsmål såvel med hensyn til problemstilling som med hensyn til resultaternes fortolkning overvejende er af sociologisk art. Det samme gælder nogle af de væsentlige forbindelseslinier mellem kriminalitet og alkohol og andre euforiserende stoffer.

Først skal der gøres rede for nogle af *sociologiens vigtigere begreber*.

Der er ikke gjort noget forsøg på at gøre definitioner og beskrivelser konsistente. Her som i andre videnskaber kan der opstilles flere forskellige begrebssystemer, der hver for sig er logisk uangribelige. Systemets struktur bestemmes af, hvad man vælger som grundbegreber, og hvad der defineres ved hjælp af grundbegreberne. Der kan gives gode grunde for valget af mere end ét bestemt begrebssystem, og sociologernes opfattelse er faktisk delt på dette som på andre punkter. – Her er der ikke taget stilling til sådanne problemer; ofte er definitioner, beskrivelser og forklaringer fra flere forskellige systemer opstillet sideordnet. Det drejer sig – af hensyn til forståelsen af de følgende kapitler – alene om at give ikke sociologisk trænede læsere et rimeligt indtryk af, hvad der er det væsentlige i begrebernes indhold. Man kan altså i lære- og håndbøger støde på andre definitioner og andre begrebssystemer.

Kriminalsociologien er foran (kap. 1, s. 13) defineret som læren om miljøets kriminalitetsfaktorer. I overensstemmelse hermed kan man definere *sociologi* som læren om den samfundsmæssige side af menneskenes tilværelse eller læren om individernes interaktion. Herved forstås deres gensidige påvirkning, samhandlen, samspil. Andre har defineret sociologien som læren om de sociale systemer (se nedenfor). Sagt i bred almindelighed er sociologien den videnskab, som forsøger at give svar på spørgsmål, der udspringer af den kendsgerning, at menneskene (næsten uden undtagelse) lever i grupper, f. eks. familier, stammer, samfund eller andre former for fællesskab.

Social adfærd kan defineres som den adfærd, der rettes forventninger til, og som er (forsøgt) reguleret. *Interaktion* foreligger, når en eller flere personers adfærd hos en eller flere andre personer fremkalder en reaktion, som igen virker tilbage på den (de) første. Det er altså en form for social adfærd. Ordet 'kontakt' bruges ofte som identisk med interaktion. Til den sociale adfærd hører også holdninger eller attituder.

Ved en *social gruppe* forstås to eller flere personer, mellem hvilke der forekommer interaktion. Det er altså mere end et antal mennesker. De i 1968 dømte lovovertrædere udgør ikke en social gruppe, men nogle af dem vil, om ikke før så under strafafsoningen, indgå i sociale grupper, der i øvrigt ofte også vil tælle andre medlemmer, f. eks. tidligere dømte. Grupperne kan klassificeres på mange forskellige måder, efter størrelse, geografisk fordeling, kontaktens grad og form osv. I det følgende skal kun nævnes nogle få eksempler på gruppedannelse.

Mængde og *hob* er betegnelser for mere tilfældige grupper med kortere levetid, svagere kontaktforhold og en løsere og mindre stabil struktur. Deltagerne i et opløb vil ofte udgøre en hob. Ved en *gruppe i snævrere forstand* forstås en flerhed af personer, hvor kommunikationen og interaktionen er resulteret i et fælles normsystem (se nedenfor) eller en fælles målsætning. Nogle sociologer vil først tale om grupper, hvis sidstnævnte form for fællesskab foreligger. Så at sige alle mennesker hører til i flere forskellige grupper. For at en gruppe kan opretholdes, må der ske rekruttering (avl, optagelse, ansættelse, indkaldelse, indsættelse ved dom) som erstatning for den afgang, der finder sted, f. eks. i familien eller i en bande, der i samme byområde eksisterer gennem generationer. Rekrutteringsmåden kan spille en væsentlig rolle for systemets sociale struktur.

Grupper inddeles i primærgrupper og sekundærgrupper. De kan benævnes efter den funktion og betydning, de har for den enkelte. En *primærgruppe* er en forholdsvis lille gruppe, hvor medlemmerne har nær, emotionelt præget, stabil kontakt (interaktion) over længere tidsrum, f. eks. familien eller visse kriminelle bander. Medlemmerne oplever en høj grad af gensidig identifikation. I gruppen kender alle hinanden. Sekundærgrupper og primærgrupper kan ikke altid skarpt adskilles. Det er simplest at definere *sekundærgruppen* som en gruppe, der ikke er en primærgruppe. Sekundærgruppen er lige som primærgruppen stabil. Den er med hensyn til medlemstal en større organisation, med mindre emotionelt prægede, ofte indirekte, kontakter (herunder massekommunikation), og den udgør et mere formaliseret fællesskab med hensyn til mål og midler, ofte udtrykt i skrevne regler. Den er struktureret med hensyn til ledelse og arbejdsdeling. Bekendtskabskredsen, Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, funktionærerne i et fængsel, fangerne, en kriminel organisation er sekundærgrupper. Det er de rødhårede ikke. *Referencegruppen* kan være såvel en primær som en sekundær gruppe, men den behøver ikke at være en gruppe i egentlig forstand. Den kan defineres som den klasse af personer, man sammenligner sig med. Denne klasse af personer behøver imidlertid ikke at eksistere som gruppe, den kan være *fiktiv*, og eksisterer den som gruppe, behøver den, der refererer til den, ikke nødvendigvis at være medlem af gruppen. Referencegrupper kan bruges *positivt*, hvis personen føler sig i overensstemmelse med dens normer, og *negativt*, hvis personen tager afstand fra referencegruppen. Den vil ofte udøve afgørende indflydelse på personens adfærd. Sociale klasser, erhvervsorganisationer, byboer-landboer, forenin-

ger og organisationer, men også „min familie“, „mine medfanger“, „vi venstre-orienterede“, „de reaktionære“, „nutidens ungdom“ er eksempler på referencegrupper af forskellig type.

En *social organisation* defineres som en (større) gruppe med formelle interaktionsregler; men *organisation* (strukturering) kan også opfattes som en egenskab ved (de fleste) sociale grupper og systemer. Grupper i interaktion udgør et *socialt system*. Ordet *samfund* bruges som regel som betegnelse for et omfattende socialt system, der er geografisk afgrænset. Ved definitionen af nation lægges der ofte vægt på kultur-fællesskabet. – Forudsætningen for, at et socialt system kan dannes, er 1) kontaktmulighed imellem grupperne, 2) fælles sprog og symbolsystem, hvilket også implicerer fælles viden, og 3) regler for problemløsning og realisering af fælles mål.

Kultur er defineret som de regelbundne, ensartede træk i det sproglige og materielle miljø indenfor et land, en nation eller en stamme, og som summen af de materielle og åndelige frembringelser, der tjener til tilfredsstillelse af de biologiske, åndelige og sociale behov. Eller enklere: kultur er vaner taget i den allersimpleste forstand, *Frisch* (1928). Nogle lægger vægt på, at kultur er mere end adfærd, dens indhold er normer. I forlængelse heraf defineres kulturen også som summen af de åndelige værdier, hvor værdi står for formulerede eller uformulerede antagelser om, hvad der er ønskværdigt. Om kulturkonflikt, se kap. 31, s. 312 ff.

Ved lagdeling eller *stratifikation* forstås en inddeling i relativt homogene lag, f. eks. efter køn, alder, bopæl, antal straffe, hårfarve etc. Et lag udgør i almindelighed ikke en primær- eller sekundærgruppe, men det vil ofte være en referencegruppe. *Social stratifikation* bruges i reglen om en lagdeling af befolkningen efter social klasse, f. eks. defineret ved erhverv, uddannelse og antal underordnede, det sidste som en slags mål for ansvar, se *Svalastoga* (1959). Interaktion, fælles normsystem og målsætning er ikke per definition karakteristisk for en social klasse, men vil ofte være det. Gruppedannelser, f. eks. ægteskab, finder oftere sted mellem personer indenfor en klasse end mellem klasserne (mesalliancer). En gruppe arbejdere på en fabrik kan udgøre en sekundærgruppe indenfor underklassen; men gruppen lønmodtagere omfatter medlemmer fra flere sociale klasser. Da den enkelte oftest er medlem af flere grupper, vil hans sociale status afhænge af de enkelte gruppers rang samt af hans egne præstationer indenfor disse grupper.

Svalastoga's sociale lagdeling førte på et dansk materiale til opstillingen af følgende tal for 9 klasser:

1. Højere overklasse	ca. 75 personer
2. Mellemste overklasse	ca. 1000 personer
3. Underste overklasse	ca. 7000 personer
4. Højere middelklasse	2,4 % af den voksne befolkning
5. Mellemste middelklasse	8 % af den voksne befolkning
6. Underste middelklasse	30 % af den voksne befolkning
7. Højere arbejderklasse	34 % af den voksne befolkning
8. Mellemste arbejderklasse	24 % af den voksne befolkning
9. Underste arbejderklasse	1 % af den voksne befolkning

Definitionen af gruppe 9: socialt stigmatiserede som prostituerede, vagabonder, vaneforbrydere, langvarigt forsorgsunderstøttede (hvoraf ingen fandtes i undersøgelsen), forekommer diskutabel. Både blandt prostituerede og kronisk kriminelle findes der personer fra højere statuslag.

Ved (vertikal) *social mobilitet* forstås, at personer eller grupper forskydes mellem klasserne på statusskalaen i op- eller nedadgående retning.

Reglerne om eller forventningerne til den sociale adfærd kaldes *normer*, men forventningerne må i disse tilfælde (ligesom reglerne) have en vis permanent karakter, dvs. gøre sig gældende på samme måde, når en bestemt situation foreligger. Gruppens forventninger opleves af den enkelte som et varigt socialt tryk. Den, som nærer forventningerne (udøver trykket), kaldes ofte *normsenderen*, og den, der oplever forventningerne som forventninger *til ham*, for *normmodtageren*. I mange tilfælde fører indlæringen af normer til, at de ikke blot accepteres, men også indarbejdes således i personligheden, at de opleves som krav, normmodtageren stiller til sig selv. Når normerne er indlært i denne forstand siger man, at de er blevet *internaliserede* i modsætning til normer, der „kun“ er *externaliserede*, dvs. krav, der opleves som stillet udefra.

Nogle vil definere normer ud fra sanktionsbegrebet og kun anvende udtrykket normer om de forventninger, som giver anledning til sanktioner, når de ikke opfyldes. Ved *sanktioner* forstås i denne forbindelse enhver negativ reaktion (afstandtagen, latterliggørelse, kritik, isolation, udstødning af gruppen, visse tilfælde af erstatning, egentlige straffe) overfor normbryderen. Positive sanktioner (belønning, ros m. v.) kan forekomme, når normens krav efterleves.

Et *normsystem* er et sæt af (overvejende) modsigelsesfri normer, hvorimellem der eksisterer nogenlunde stabile relationer. Et individs internaliserede normer svarer stort set til det, man i daglig tale kalder moralen eller samvittigheden, og er beslægtet med det psykoanalytiske begreb 'overjeg'et'. De enkelte normer indlæres i barndommen og først efterhånden sker udbygningen til systemer; de forventninger, børn oplever og internaliserer, er imidlertid ikke altid helt konsekvente, og konfliktsituationer, hvor forskellige normer gør sig gældende samtidig, kan opstå. Oftest løses de ved en begrænsning af deres gyldighedsområder, således at den ene norm gælder under visse, den anden under andre omstændigheder; undertiden må den ene vige for den anden. I andre tilfælde bliver konflikten stående, hvilket kan give anledning til en oplevelse af usikkerhed. En vis grad af norminkonsekvens kan de fleste individer og grupper bære, men ved stærkere eller mere langvarige normkonflikter, der vedrører „vitale“ områder, kan der hos den enkelte opstå alvorligere personlighedsskader, f. eks. neuroser, eller hos gruppen tendenser til opløsning (disorganisation, anomi – se nedenfor). Noget tilsvarende kan ske under et individs eller en gruppes udvikling, hvis normsystemets stabilitet røkkes for stærkt (kulturkonflikt).

Rollebegrebet indtager en central plads i de fleste sociologiske teorier. Det kan defineres som de krav (det sæt af normer), som stilles til en person i kraft af hans sociale placering, stilling, position. Forventninger, der skyldes den pågældendes personlige egenskaber, hører ikke til rolleforventningerne. Rolleforventningerne kan efterleves mere eller mindre godt, hvilket fremgår af rolleindehaverens faktiske rolleadfærd. I mange fangegrupper hører det til fangerollen at holde sig personalet tre skridt fra livet, ikke at angive eller sladre om sine kammerater, at være solidarisk overfor medfangerne, dele materielle goder, men måske også at undlade at provokere betjentene osv. Rollen udgør en væsentlig del af det grundlag, hvorpå forudsigelse af menneskelig adfærd bygger. På den anden side er rollerne i almindelighed så forholdsvis vagt afgrænsede, at man ikke nøjagtigt ved, hvordan rolleindehaverens faktiske adfærd (rollespillet) i enhver given (social) situation vil arte sig.

Rollekonflikter kan opstå, når gruppens medlemmer (f. eks. en venstre- og en højrefløj) stiller divergerende eller ligefrem uforenelige krav til rolleindehaveren; men de kan også skyldes, at en person som medlem af flere grupper og dermed indehaver af forskellige roller stilles overfor divergerende eller uforenelige krav. Det sidste gjaldt psykolo-

gen, der af sine børn blev kritiseret, fordi han aldrig var hjemme, men rejste rundt og holdt foredrag om, hvor vigtigt det var, at forældrene virkelig gav sig tid til at beskæftige sig med børnene. Rollekonflikter opleves også ofte af den udearbejdende moder med små børn og af lovovertræderen som bandemedlem og som familiefader. Sådanne konflikter, der udmærket kan være slørede eller ubevidste, *kan* for den enkelte være uløselige, fordi et kompromis ikke kan findes, og et valg ikke kan træffes. Undertiden bruges ordet *marginalposition* om den placering (i to uforligelige grupper), sådanne mennesker findes i; men ordet bruges også om placeringen af personer, der er på vej ind i eller ud af en gruppe.

Rolleforventninger og krav er – gennem det sociale pres de udøver – en vigtig del af de påvirkninger, som gruppen eller samfundet udøver med det formål at regulere medlemmernes sociale adfærd og fremme konformiteten (og dermed forudsigeligheden). Hertil kommer gruppens uformelle sanktioner og samfundets formelle sanktionssystem. Tilsammen betegnes dette sæt af påvirkningsmuligheder som *social kontrol*, der dog også defineres som den proces, hvorved krav og sanktioner regulerer den sociale adfærd. Retshåndhævelsen (f. eks. gennem politiets, domstolenes og fængselsvæsenets virksomhed) udgør naturligvis en væsentlig del af den sociale kontrol; men det er ingenlunde den eneste og måske ikke den vigtigste. Familiens uformelle kontrol har tidlige, både dybtgående og langtrækkende virkninger. Andre eksempler er børnehaven, skolen, arbejdspladsen, børne- og ungdomsforsorgen, socialvæsenet, åndssvageforsorgen, hospitalsvæsenet (specielt statshospitalerne og de psykiatriske afdelinger), toldvæsenet (bl. a. med hensyn til alkoholvaner), institutioner for alkoholister eller narkotikamisbrugere osv.

Hvor den sociale kontrol ikke er tilstrækkelig, kan der forekomme sociale afvigelser og sociale afvigere. Ved *sociale afvigelser* forstås en adfærd, der overskrider grænsen for, hvad der kan tolereres af gruppe eller samfund, dvs. at de er brud på de gennem forventninger eller regler fastlagte normer.

Normbryderen kaldes *afviger*, navnlig hvis hans afvigende adfærd viser en vis stabilitet. Til afvigerne hører i hvert fald de fleste kriminelle; men de står langt fra alene. – Indenfor familien er der blandt andre den fraskilte, ægteskabsbryderen, den ugifte moder og bigamisten; i skolen oversidder og den adfærdsvanskelige, men i forhold til kammeraterne måske dydsmønstrer eller den flittige; på arbejdspladsen den dovne og forsømmelige, men i relation til arbejdskammeraterne også

morakkeren og strejkebryderen; i fangegruppen ham, der fedter for be-tjentene; i banden det udisciplinerede eller illoyale medlem; i samfundet selvmorderen, narkotikamisbrugeren og andre, der „melder sig ud“.

Afvigerens faktiske rolleadfærd er altså udtryk for en konflikt mellem ham og gruppen. Sådanne konflikter kan være temmelig udbredte, og afvigende normer og afvigende adfærd kan, hvis den sociale kontrol svigter, forekomme så hyppigt og blive så omfattende, at systemet trues med opløsning. Man taler i disse tilfælde om, at systemet kommer ud af ligevægt eller balance, og tilstanden betegnes også som *social disorganisation*.

Anomi (normløshed) bruges i omtrent samme betydning. Det beskrives som en tilstand i et socialt system, der kan karakteriseres ved 1) lav grad af kommunikation, 2) få aktiviteter, 3) mangel på kontrol. Anomi opstår, når der er et misforhold mellem de ønskværdige mål og de accepterede midler til opnåelsen af målene. *Merton* opstiller følgende skema for anomiske roller:

	Mål	Midler
1. Konformitet	+	+
2. Innovation	+	÷
3. Ritualisme	÷	+
4. Retrætisme	÷	÷
<hr/>		
5. Revoltisme	÷	÷
	+	+

De i skemaet nævnte mål er mål, som anses for værd at efterstræbe, og som accepteres i den nævnte kultur. På tilsvarende måde er midlerne accepterede. Samfundet anviser gennem sine institutioner, hvordan målene kan nås.

1. Konformitet med eller tilpasning til et samfund består i, at dets mål og midler accepteres. Det er det mest almindeligt forekommende; det er regelen snarere end undtagelsen og kan ikke betegnes som en *anomi*. Herpå beror samfundets stabilitet.

2. Innovation (fornyelse) er udtryk for, at målene godtages; men midlerne forkastes til fordel for nye (bedre). Processen afhænger ikke blot af den kulturelle baggrund, men også af fornyerens personlighed. Ved at forkaste de institutionsbestemte midler og opfinde andre i ste-

det overvinder han den konflikt, der skyldes, at han ikke kan eller ikke vil anvende de midler, der er til rådighed.

3. Ritualisme er et ekstremt eksempel på den holdning, der ensidigt godkender de institutionelt forankrede løsninger af samfundets problemer og går ind for dem i en sådan grad, at målene tabes af syne. Reglerne bliver vigtigere end de mål, de sigter imod.

4. Retrætisme er udtryk for, at hverken mål eller midler accepteres. Den selvopgivende holdning, der fører til, at man føler sig „fremmedgjort“, og ekstremt, at man „melder sig ud af samfundet“, forekommer sjældent. Merton nævner som eksempel visse psykotikere, spec. autister, neurotikere, pariaer, kasteløse, vagabonder, kroniske alkoholister og narkomaner.

5. Revoltisme (rebellion) karakteriseres ligesom retrætismen ved en fornægtelse af såvel mål som midler, men den går væsentligt videre og ledsages af positive bestræbelser på at skabe en ny social orden, dvs. nye mål og nye midler.

De kriminelle findes formentlig særlig hyppigt i gruppen af fornyere. De accepterer ganske vist de traditionelt anerkendte mål: rigdom, succes, indflydelse, magt, social status osv., men forkaster eller mangler adgang til de traditionelle veje: uddannelse, flid, hårdt arbejde osv. Dette fører til, at de søger at nå målet ad andre (nye) veje, hvoriblandt navnlig de mere professionelle og organiserede kriminalitetsformer angives at spille en rolle. I samfund, der sætter de nævnte mål højt, men som giver visse samfundsmedlemmer, f. eks. underklassen, for få muligheder til at nå målene, kan anvendelse af illegale midler være vejen til succes. Amerikansk kriminologisk litteratur indeholder mange eksempler herpå. – Merton understreger dog, at de enkelte mennesker kun undtagelsesvis kan betragtes som hørende til indenfor én af disse fem kategorier, der „blot“ er en beskrivelse af, hvordan man kan tilpasse sig en specifik social situation.

Det er ikke personlighedsbeskrivelser. En kan være fornyer (evt. opfinder) på sin arbejdsplads, retrætist i sit hjem og politisk oprører, medens en anden er konformist i sit hjem og i politik og ritualist i sit arbejde.

Merton's opfattelse af tilpasningsprocesserne er uddybet af *Harary* (1966, s. 693 ff.), der kritiserer, at symbolet '÷' i Mertons skema står for to forskellige ting: ligegyldighed og forkastelse. For det første begreb indfører han symbolet '0' og opstiller følgende skema:

		Målvalens		
		0	+	÷
Middel- valens	0	Retrætisme	Wishisme	Antiwishisme
	+	Ritualisme	Konformitet	Developmentisme
	÷	Beatnikisme	Innovation	Revoltisme

Mål- og middelvalensen angives som 0 (lige gyldighed), + (accept), og ÷ (forkastelse). Dette opstilles logisk i et skema med 9 celler. Fem svarer til Mertons fem kategorier, om end definitionerne, som det fremgår af valenssymbolerne, ændres noget. De fire nye tilpasningsformer bliver følgende:

(1) middel ÷ / mål 0, beatnikisme, karakteriseret ved ligestyldighed overfor samfundets anerkendte mål, uden noget virkeligt forsøg på at stille andet i stedet, medens de anvender ukonventionelle, nye og originale midler.

(2) middel 0 / mål +, wishisme, karakteriseret ved målaccept, men ingen forsøg på at finde de egnede midler til realisering af målene; man nøjes med at ønske.

(3) middel 0 / mål ÷, antiwishisme, hvor de anerkendte mål er erstattet af ukonventionelle mål, men ingen aktivitet for at nå dem.

(4) middel + / mål ÷, developmentisme, som (3) karakteriseret ved forkastelse af de anerkendte mål og opstilling af nye, men en rigid (uopfindsom) anvendelse af de givne midler – som i ritualismen og konformismen.

Denne teori repræsenterer i visse henseender et væsentligt fremskridt, men den er næppe heller det sidste ord i forsøgene på at udforme en generel tilpasningsteori.

Sutherland and Cressey's teori om differentiel association og organisation behandles s. 530. Det ligger ikke i denne teori, at lovovertrædere, når de tager afstand fra at benytte de i almindelighed socialt anerkendte midler, tillige tager afstand fra de midler, som deres nærmeste miljø (primærgrupperne) godkender. Det er mere sandsynligt, at de tager afstand fra anvendelsen af de alment anerkendte midler, fordi disse afviger fra, hvad deres egne primærgrupper godkender.

28. DE TIDSMÆSSIGE VARIATIONER

Kriminalitetens variationer i tidens løb kan dels iagttages over lange perioder, dels som mer eller mindre rytmiske svingninger indenfor forholdsvis korte tidsrum. Undertiden kan der iagttages en bestemt tendens

i udviklingen, en *trend* (retning), der kan beskrives som 'stigende', 'faldende', 'svingende', 'retlinet' m. v.

Ved studiet af langtidsvariationer støder man på visse vanskeligheder, som beror på, at der i tidens løb kan være sket ændringer i det strafbares område, i den kriminalpolitiske praksis i snævrere og videre forstand, i den måde hvorpå lovovertrædelser og lovovertrædere registreres og registreringsresultaterne offentliggøres, i befolkningens sammensætning, samt i de økonomiske, erhvervsmæssige, sociale og kulturelle forhold. De første blandt de her nævnte forhold kan nok spille en vis rolle, når det drejer sig om korttidsvariationer; men deres indflydelse vil da oftest være lettere at kontrollere, måske ligefrem være målelig, og ikke sjældent vil den være så ubetydelig, at man kan se bort fra den. Her vil det snarere være sociale og kulturelle, og måske undertiden biologiske faktorer, der udøver den største indflydelse.

Langtidsvariationer

Kriminaliteten i Danmark 1841–65. Den officielle danske kriminalstatistik går tilbage til 1828, jfr. kap. 5. I perioden 1841–65 er det mest bemærkelsesværdige et uregelmæssigt, men betydeligt fald i det samlede antal domfældelser af mænd i det første tiår, med et særligt lavt kriminalitetsniveau i de tre krigsår 1848–50. En uregelmæssig stigning med nogle års stabilisering i begyndelsen af halvtredserne bringer ikke niveauet op til udgangspunktet i 1840–42. I øvrigt udmærker også 1864 sig ved en lav kriminalitetshyppighed, se nærmere om krig og kriminalitet kap. 30. 1841–42-niveauet er 2–3 gange så højt som niveauet i 1848–50. Det drejer sig altså om ganske betydelige udsving. En vis sammenhæng med priserne kan påvises. Se om de økonomiske forhold kap. 29. Alt i alt må dog disse års kriminalstatistik tages med forbehold.

Kriminaliteten i Danmark efter 1866. Efter gennemførelsen af straffeloven af 1866 steg kriminalitetshyppigheden til et væsentligt højere niveau end i den forudgående periode, hvilket dog formentlig ikke er udtryk for en stigning i den totale kriminalitet. Udviklingen fremgår af fig. 8, der ligesom skildringen ovenfor bygger på hyppigheden af domfældelser af mænd, *Christiansen og Gram Jensen* (1967). Af betydelige udsving skal kun nævnes et udpræget maksimum i 1918 og et mindre udtalt maksimum i 1936. Derimod synes verdenskrisen i slutningen af tyverne og begyndelsen af trediverne ikke at afspejle sig i de danske kriminalitetstal. Stigningen under den anden verdenskrig er meget be-

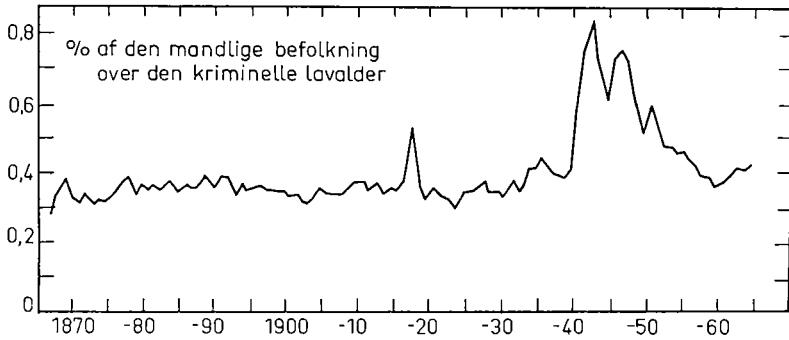

Fig. 8. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1965 (belyst ved domfældelser), efter *Christiansen og Gram Jensen*

tydelig og langvarig; men kriminalitetshyppigheden havde i begyndelsen af tresserne atter nået samme niveau som i perioden før den første verdenskrig og i mellemkrigsårene. Om de to store krige i dette århundrede se kap. 30.

Til den anførte figur og de dertil svarende tal må bemærkes, at det stigende antal unge lovovertrædere, overfor hvem tiltale frafaldes, ikke er medregnet. Det er omtvistet, om der før retsplejeloven gjaldt et legalitets- eller opportunitetsprincip, jfr. *Hurwitz* (1949, s. 315, n. 9); men praksis viser, at registreret kriminalitet hos unge i slutningen af 1860'erne kunne forekomme uden tiltalerejsning. Går man imidlertid ud fra, at tiltalerejsning skete i alle de tilfælde, hvor tiltalefravald nu anvendes, må man skønmæssigt forhøje de tal, der er anført for årene efter den anden verdenskrig med 15–18 %, hvilket ikke rækker ved den anførte generelle konklusion.

Ser man bort fra de to verdenskrige og de nærmeste år efter indførelsen af den nugældende straffelov, er det mest bemærkelsesværdige, at den mandlige domfældelsesincidens for straffelovsovertrædelser i de sidste hundrede år konstant har ligget mellem 0,3 og 0,4 % årligt, for 1966 således 0,348 %.

Udviklingen indenfor landets geografiske hovedområder har ikke været helt den samme, se fig. 9, der kun er ført frem til 1955, da en tilsvarende geografisk opdeling ikke foreligger i de følgende års kriminalstatistik. Det mest markante træk er, at svingningerne bliver mere udtalte. Idet der ses bort fra de to krige, finder man i hovedstadsområdet mellem 0,5 % og 1,0 % dømte mænd, i provinsbyerne mellem 0,4 % og 0,8 %, og på landet mellem

0,2 % og 0,4 %. De senere års nedgang er fortsat; gennemsnitstallene for 1955–59 viser, at niveauet nu er væsentligt lavere i hovedstaden og ligeledes klart lavere i de øvrige købstæder, end tilfældet var for 100 år siden, medens landkommunernes niveau er omtrent det samme. – Hovedtrækene i dette billede ændres som nævnt ikke væsentligt, hvis man under hensyn til nutidens udstrakte anvendelse af tiltalefrafald foretager den foran nævnte skønsmæssige forhøjelse af tallene for de enkelte geografiske områder på 15–18 %.

Den almindelige udvikling bestemmes af det store antal ejendomsforbrydelser. Voldsforbrydelser viser en afvigende trend. Incidensen steg stærkt i slutningen af forrige århundrede fra en årlig hyppighed på ca. 0,25‰ domfældte mænd i 1860'erne til 0,75‰ i 1905. I de følgende år skete der et tilsvarende fald med minimum i 1917 svarende til 0,13‰ domfældte årligt. I tyverne var tendensen atter stigende, og navnlig efter gennemførelsen af straffeloven af 1930 sprang tallene voldsomt i vejret – til omkring 0,7‰ årligt, en udvikling, der kun synes at kunne forklares ved ændringer i lovgivningen eller den kriminalpolitiske praksis. Stigningen under den anden verdenskrig efterfølges af et uregelmæssigt fald. – I 1966 blev 0,24‰ mænd dømt for vold.

For seksualkriminalitetens vedkommende har udsvingene været mindre voldsomme. Tallene steg i slutningen af forrige århundrede, fra ca. 0,12‰

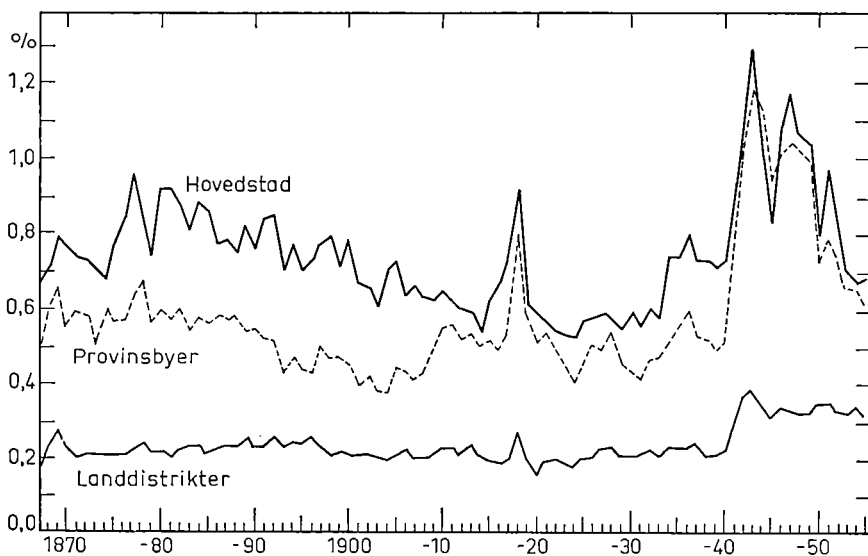

Fig. 9. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1955 efter geografisk miljø

domfældte mænd pr. år i tresserne til omkring 0,3 ‰ i halvfemserne. I de senere år har tallene svinget omkring samme niveau. I 1966 blev 0,12 ‰ mænd dømt.

Udviklingen i andre lande. På norsk materiale har *Christie* (1963, s. 235 ff., og 1965, s. 51 ff.) på lignende måde påvist, at kriminaliteten varierer indenfor et ret snævert bælte, se fig. 10. Mellem 1839 og 1960 har minimumshyppigheden været ca. 0,11 % registrerede kriminelle (bl. a. i 1839, 1908 og 1953) og maksimumshyppigheden omkring det dobbelte (bl. a. i 1852 og 1944). – Om udviklingen i Norge 1923–60 se endvidere *Sveri* (1960–61, s. 35). – Spørgsmålet om kriminalitetens konstans er ligeledes behandlet af *van Bemmelen* (1952) på basis af engelsk og hollandsk materiale.

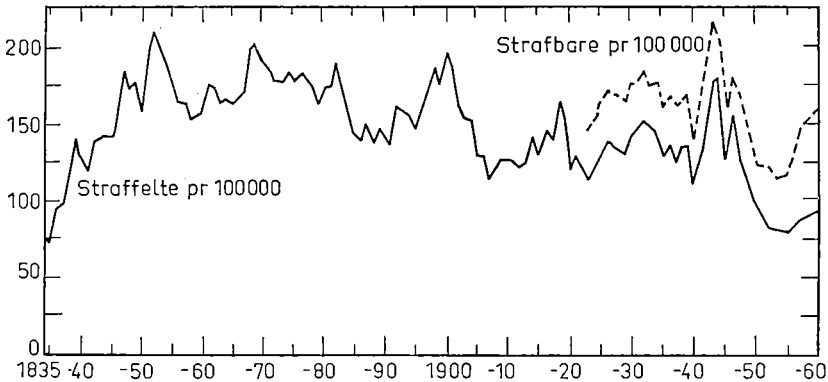

Fig. 10. Registrerede norske lovovertrædere 1834–1960, efter *Christie*

Forklaringsforsøg. Denne udvikling er så meget mere bemærkelsesværdig, som industrialisering og urbanisering i forrige århundrede efter almindelig erfaring skulle have medført en kriminalitetsstigning. Forklaringen på, at den ikke er indtruffet, skal ikke søges i den simple kendsgerning, at straffelovens område gennem afkriminalisering af visse adfærdsformer er blevet noget reduceret i de sidste hundrede år, for også tyveriernes antal har i den samme periode svinget indenfor snævre grænser uden tendens til stigning. Snarere spiller det en rolle, at vigtige social- og kriminalpolitiske reformer er gennemført siden slutningen af forrige århundrede. Går man ud fra, at de statistiske data giver et nogenlunde rigtigt billede af den totale kriminalitets *udvikling*, så kan kriminalitetens konstans fortolkes som udtryk for, at reformerne har

været i stand til at eliminere eller modvirke de kriminalitetsfaktorer, der sædvanligvis er nært sammenkoblede med industrialiseringen.

Man kan dog også – med Christie – fortolke kurven som et udtryk for, at straffetildelingsniveauet er konstant. Således opfattet siger den ikke noget om den totale kriminalitetshyppighed; den demonstrerer alene, at de retshåndhævende myndigheder gennem årene har anvendt de sanktioner, statistikken omfatter, med samme hyppighed overfor den mandlige befolkning. Den indenfor snævre grænser svingende domfældelsesincidens kan godt have svaret til en stigende kriminalitet, hvis forøgelsen overvejende skyldes forseelser, der sjældent fører til domfældelse; hånd i hånd hermed kan være gået en mere tolerant holdning overfor, hvad der betragtes som bagatelagtigt. Endnu en ting kan have medvirket til en sådan udvikling: en højere vurdering af det onde, frihedsberøvelsen indebærer, og dermed en større tilbageholdenhed overfor dens anvendelse, *Christie* (1968, s. 161 ff.).

Christie (1965, s. 9) har også anskuet problemet under en anden synsvinkel. Den øvre kriminalitetsgrænse kunne tænkes at markere, hvor mange mennesker et samfund „har råd til“ at straffe, medens den nedre grænse kunne angive samfundets minimale afstraffelsesbehov. Behovet for at straffe er naturligvis bestemt af mange forhold; men det hænger også sammen med, at afvigere har en socialt nyttig funktion: som syndebukke, aggressionsmodtagere og som en negativ illustration af det gode er de med til at opretholde moralen. Se en tilsvarende tankegang hos *Aubert* (1954, kap. 11) og *Reiwald* (1948, s. 250).

Udviklingen indenfor de enkelte aldersklasser, der kun vanskeligt lader sig vurdere, skal omtales kort i kap. 36.

De senere år. Efterkrigsårenes udvikling i enkelte europæiske lande fremgår af fig. 11, *Christiansen* (1967). Ved hjælp af indekstal på basis af 1950-hyppigheden (100) er det lettere at sammenligne udviklingen; men selve hyppighederne ligger i forskelligt niveau. Det har ikke været muligt at sammenligne udviklingen med hensyn til samme statistiske enhed i de fem lande.

Udviklingen i Danmark er beskrevet på grundlag af domfældelser, der formentlig er henimod 10 % højere end tallene for dømte personer, en andel, der dog næppe i den pågældende periode har forskudt sig væsentligt. De belgiske tal vedrører domfældte personer, de engelske er „persons found guilty“, som omfatter alle, der har begået alvorligere lovovertrædelser, hvad enten de er idømt ubetinget eller betinget straf. De norske tal vedrører straffbare,

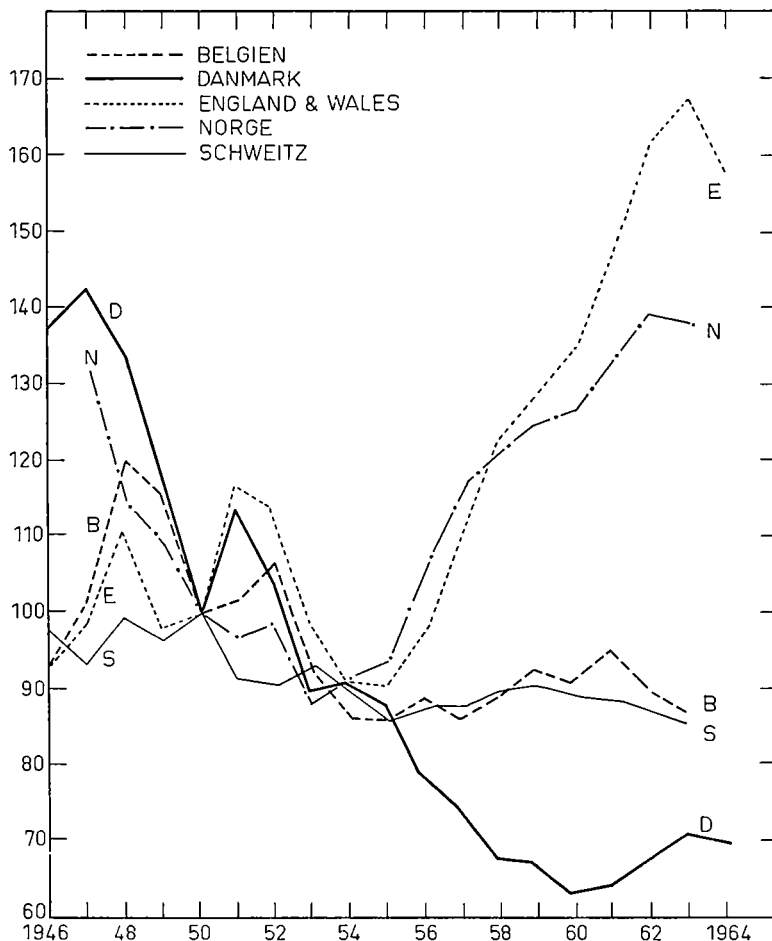

Fig. 11. Kriminalitetens udvikling i visse europæiske lande 1946–64, base på domfældeshyppigheder (indeks: hyppigheden i 1946 \approx 100), efter Christiansen

dvs. dømt, „bøtebelagte“ og personer, der er meddelt tiltalefrafald. I alle f lande ligger forbrydelsesbegrebet formentlig tæt ved, hvad der på dar ville falde ind under begrebet 'straffelovsovertrædelser'; men helt identit er de dog ikke. Det må antages, at disse data er de bedste af de tilgængel oplysninger om kriminalitetsudviklingen.

Aldersmæssigt er der dog også visse forskelle. Kriminel lavalder va England 8 år (fra 1964 10 år), og i Belgien indeholder den officielle statis kun oplysninger om 16-årige og ældre.

Sammenligner man trods de eksisterende fejlkilder, se også kap. 31, udviklingen siden krigen, kan den beskrives således:

I England har der været en stærk stigning, i Danmark et stærkt fald. Groft sagt følger den norske kurve en U-formet trend, parallelt med den danske på dens vej nedad indtil 1953, og derefter tæt ved den engelske, omend den ikke når helt så højt op. Den belgiske og den schweiziske kurve afslører en stærkt fluktuerende, svagt faldende tendens.

Ser man på de enkelte forbrydelsesarter, finder man for visse af dem lidt større overensstemmelse i forløbet. Dette gælder dog ikke voldsforbrydelser. Den engelske volds kriminalitet har vist en stærkt opadgående tendens, den norske og den belgiske en uregelmæssigt, men tydeligt faldende tendens. For Danmarks vedkommende mangler man sammenlignelige data for perioderne 1956–58 samt 1960 og de følgende år. Med det forbehold, man må tage på grund af de manglende data, kan det danske forløb beskrives som en stigning, formentlig frem til 1954, og et derpå følgende fald.

Seksualkriminaliteten svinger i alle de fire lande uregelmæssigt, men ender dog for Belgien, England og Norge noget over 1950's niveau, medens de danske hyppigheder i 1959–60 ligger klart under niveauet i 1950.

Kurverne over ejendomsforbrydelser skal ikke gengives her. De følger i alt væsentligt de forløb, der er illustreret i fig. 11 over den samlede kriminalitet.

Lunden (1962) antager på basis af data fra Thailand, Sydafrika, Korea, Kenya og Jugoslavien, at der i udviklingslandene, navnlig i efterkrigsårene, er sket en væsentlig forøgelse af kriminaliteten.

Wolf (1970) har på basis af de s. 310 nævnte kilder sammenlignet hyppigheden af drab og tyveri i 14 forskellige lande for årene 1958 og 1962. Kun for ét land, Israel, var der i dette femår en klar tendens, nedadgående fra år til år. For de andre lande kunne en klar trend ikke påvises. Svingningerne i drabshyppighederne var større i de teknisk lidet udviklede lande end i de industrialiserede lande. Tyverihyppigheden viste en (ikke regelmæssigt) stigende tendens i de industrialiserede lande. For de teknisk mere svagt udviklede lande fulgte tyverihyppighederne i det store og hele en nedadgående trend.

Sæsonsvingninger

I en række lande har man, navnlig i ældre tid, kunnet konstatere visse ensartede sæsonsvingninger ved forekomsten af bestemte kriminalitetsformer. Lidt forenklet sagt viste sædeligheds-, volds- og andre personforbrydelser en stigning i forårssæsonen, med kulmination i sommer-

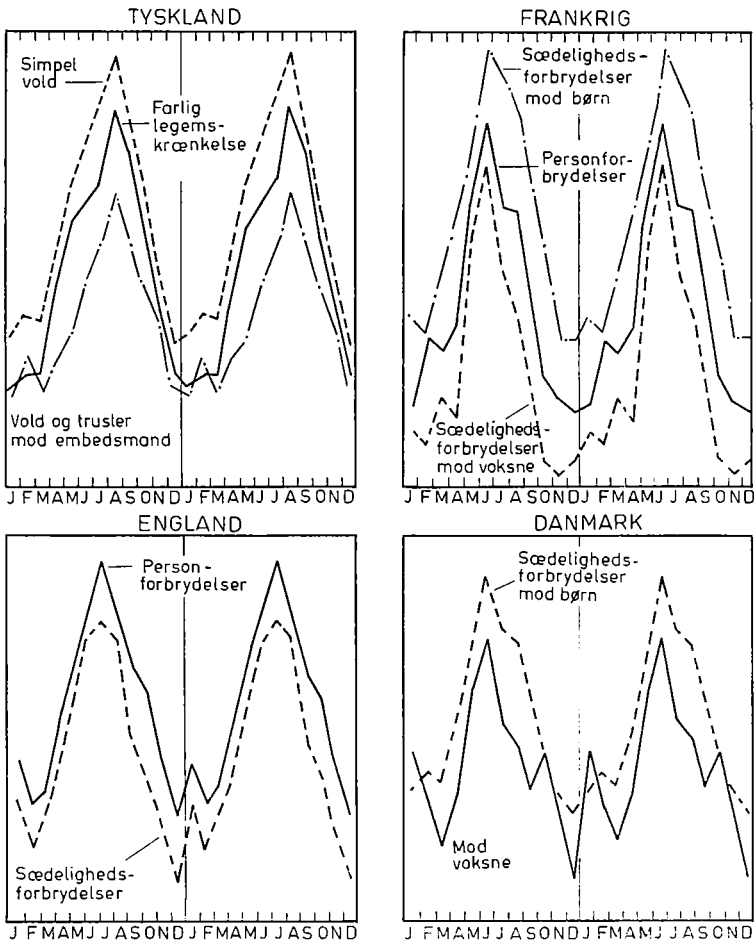

Fig. 12. Personforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned.

Efter Roesner

månederne, og et derefter følgende fald med minimum om vinteren. Med ejendomsforbrydelser, først og fremmest tyveri, forholdt det sig omvendt: kurven viste maksimum i vintermånederne. Disse grundtræk i kriminalitetsrytmen blev allerede iagttaget af *Guerry* i 1833, *Que-tele* i 1835 og i (de første) statistiske undersøgelser af kriminaliteten i Frankrig; de er også i slutningen af forrige århundrede og til dels i begyndelsen af dette århundrede bekræftet ved adskillige undersøgelser i andre lande. Fra *Roesner* (1930, s. 70 f.) anføres fig. 12 og 13, der

viser sæsonvariationerne for forbrydelser mod personen og for ejendomsforbrydelser i forskellige lande.

Undersøgelser fra de seneste decennier har dels uddybet, dels ændret billedet væsentligt. – Af voldsforbrydelserne viser kurven for mord (overlagt drab) baseret på finsk kriminalstatistik for femåret 1934–38 ifølge *Verkko* (1942–43, s. 288 f.) en nogenlunde jævn fordeling over hele året, medens uoverlagte drab og andre voldsforbrydelser kulminerer i august. Efter tyske og franske undersøgelser bevæger de overlagte

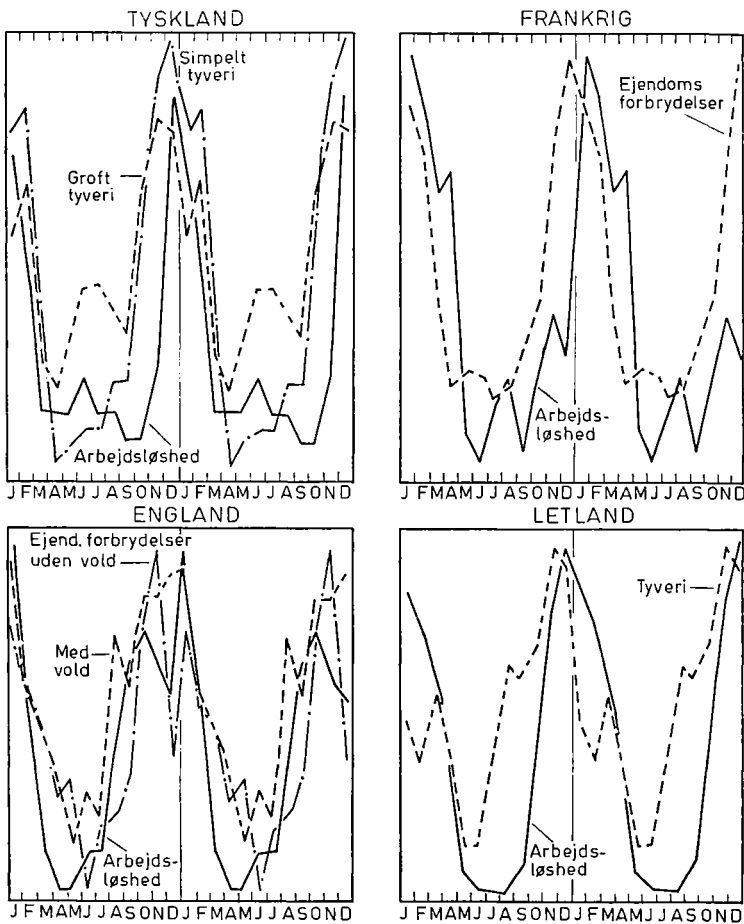

Fig. 13. Ejendomsforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned.
Efter Roesner

drab sig på samme måde som formuekriminaliteten, idet højdepunktet ligger om vinteren, medens kurven for almindeligt manddrab viser sommerkulmination ligesom andre persondelikter. Forklaringen antages i almindelighed at være, at overlagte drab påvirkes mindre af alkoholkonsumet end de uoverlagte, se i det følgende s. 262 f. *von Oettingen* (1882, s. 489) mente dog, at zig-zagkurverne ved disse og andre forbrydelser som brandstiftelse, mened, falsk m. fl. var en følge af, at de som regel var *overlagte*. Se i øvrigt *Roesner* (1933, s. 703 f.) og *Gast* (1930, s. 19 ff.).

Ved voldsforbrydelser i det hele taget finder man foruden den typiske stigning om sommeren også høj frekvens i vintermåneder med særlig stærkt alkoholkonsum, f. eks. i forbindelse med fastelavnsfestlighederne, *Roesner* (1933, s. 694 ff.).

Sædelighedsforbrydelserne har ifølge *le Maire* (1946, s. 90 ff.) højdepunkter i sommermånederne, men dog med nogen, for de enkelte forbrydelser varierende, forskydning hen i året (maj til oktober med kulmination i august). Tallene må anses for noget usikre, idet de kun er baseret på 58 % af det samlede undersøgelsesmateriale.

Ved *brandstiftelse* har *Roesner* (1933, s. 702 f.) i Tyskland, Frankrig, England og Serbien fundet en særlig lav frekvens i månederne december, marts samt juli; de højeste tal findes i september-oktober og i april, hvor motiver og lejlighed til forsikringssvig ved brandstiftelse antages at foreligge i særlig grad. *Gerle* (1943, s. 44 f.) fandt derimod i sin undersøgelse af svenske brandstiftere en ret jævn fordeling over årstiderne.

For *tyveriforbrydelser* har *Verkko* (1942–43, s. 284 ff.) meddelt resultater, der afviger væsentligt fra forløbet i de ældre undersøgelser. Heraf fremgår, at flertallet af tyverier begås på samme tid som drab og voldsforbrydelser, altså ikke om vinteren, men i sommer- og efterårsmånederne; de højeste tal findes i oktober og november.

På amerikansk materiale fra South Carolina, 1920–26, viste *Brearily* (1932, s. 177 ff.), at temperaturteorien ikke kunne gælde for drab, der har højdepunkter både vinter og sommer. Man kunne derfor tænke sig, at *afvigelsen fra gennemsnitstemperaturen* var det afgørende. I de 72 måneder, undersøgelsen omfatter, er der imidlertid ingen signifikant korrelation mellem forhøjet drabshyppighed og månedens (positive eller negative) afvigelser fra den årlige gennemsnitstemperatur.

Falk (1952, s. 210 ff.) gør kort rede for en ganske indgående undersøgelse

baseret på et materiale bestående af 10 årgange anmeldte lovovertrædelser i 8 amerikanske byer. De vigtigste resultater er følgende:

Drab: maksimum i juli, men juni og august har lavere tal end oktober og december.

Voldtægt (rape) og *grov vold*: følger stort set den forventede tendens, maksimum i august med juli på andenpladsen, minimum i februar.

Ejendomsforbrydelsernes sæsonsvingninger er forskellige. *Maksima*: røveri i juni; indbrud i oktober; autotyverier i maj; andre tyverier i februar.

Generelt konkluderer forfatteren, (1) at personforbrydelserne kulminerer om sommeren og har minimum i vintermånederne, men at variationen ikke simpelthen er temperaturbestemt, og (2) at ejendomsforbrydelsene ikke altid viser et maksimum om vinteren og et minimum om sommeren.

Resultaterne af en nyere amerikansk undersøgelse baseret på materiale fra *Uniform Crime Report* synes dog at nærme sig mere til den klassiske opfattelse. Voldtægt (rape) og grov vold (aggravated assault) har maksimum i august. Drab har et højdepunkt i august, men ligger højere i december. Røveri, indbrudstyveri og automobiltyveri viser små tal om sommeren og kulminerer i november-februar. Kurven over andre tyverier (larceny) viser en (ikke særlig udtalt) kulmination i december og minimum i januar-februar, men udsvingene er mindre end for indbrud, *Bloch and Geis* (1962, s. 167 ff.).

På Kriminalistisk Institut er der ud fra materiale stillet til rådighed af Københavns politi foretaget en analyse af, hvordan anmeldte forbrydelser fordeles sig efter anmeldelsestidspunkt. – Resultaterne ser i hovedtræk således ud:

	Maksimum	Minimum
Grove tyverier	nov.–jan., april	okt.
Cykeltuverier	juni, aug.	nov.–april, juli
Tyverier af motorkøretøjer	sept.	nov.–marts
Tyverier fra motorkøretøjer	jan., juni, aug.–sept.	nov.–dec., febr.–april
Andre simple tyverier	varierer kun svagt og ukarakteristisk	
Bedrageri, underslæb m. v.	marts, juli	maj–juni, nov.–dec.
Sædelighedsforbrydelser	marts–april, sept.	nov.–dec., febr.
Voldskriminalitet	aug.–okt.	intet udtalt minimum

Stort set kan man konkludere, at den københavnske kriminalitets fordeling efter anmeldelsestidspunkterne ikke viser samme billede som ældre udenlandske undersøgelser. En vis tilnærmelse til de i tidligere tid iagttagne forløb, men dog med karakteristiske afvigelser, der ikke uden videre lader sig

forklare, ses ved vold og – mere usikkert – ved sædelighedsforbrydelser. Tyverier af og fra køretøjer viser gennemgående høje tal om sommeren og efteråret, for andre lovovertrædelser dog med et minimum i juli, hvilket formentlig hænger sammen med en reduktion af antallet af objekter, der kan stjæles, og/eller af mulighederne herfor, jfr. *Wilkins* (1965, s. 53 ff.), som påviser en tilsvarende langtidssammenhæng.

Forklaringsforsøg. I det foregående er der anført enkelte bemærkninger om formodede årsager eller motiver, der betinger sæsonsvingningerne. Her skal spørgsmålet om sammenhængen med andre sociale forhold behandles i almindelighed. De ændringer i kriminalitetens sæsonsvingninger, der i løbet af det sidste århundrede er sket, har gjort de klassiske forklaringer mindre overbevisende; helt uden interesse er de dog ikke.

Man har for det første forsøgt en fysiologisk forklaring på den stigende kriminalitet i sommermånederne. Særlig kendt er *Ferri's temperatorteori* (1882, s. 11 ff.), hvorefter høj lufttemperatur skulle indvirke således på den menneskelige organisme, at der frigjordes et kraftoverskud, som i forbindelse med en forøget irritabilitet gav sig udslag i voldshandlinger, sædelighedsforbrydelser m.v., jfr. også *von Oettingen* (1882, s. 237 f.). Ligeledes er det blevet hævdet, at den større varme skulle nedsætte hæmningerne mod umoralsk og kriminel adfærd. Ingen af disse forklaringer slår dog til. I Finland kulminerer sommerkriminaliteten ved forbrydelser mod personer, før den varmeste periode indtræder, *Verkko* (1942–43).

Særlig med henblik på sædelighedsforbrydelser har *Gædeken* (1909, 1911 og 1914) fremsat en hypotese, hvorefter det antages, at *de kemiske virkninger af lysstrålerne* skulle influere således på sindsstemningen, at volds- og navnlig seksualkriminaliteten om foråret og sommeren ville vise en stigende tendens, hvilket også skulle kunne iagttages i svingninger i antallet af besvangringer og selvmord. Gædeken nævner dog også betydningen af kulturelle faktorer. – *von Mayr* (1917, s. 608) anser personforbrydelserne for at være direkte påvirket af temperatur og belysning. Disse hypoteser er lige så lidt som antagelser om særlige elektriske spændingsfænomener i luften etc. blevet verificeret.

Sandsynligere forekommer det, at der bag de klare sæsonsvingninger lå sociale forhold, der dengang gjorde sig gældende med en vis ensartethed i de forskellige lande. For *formuekriminalitetens* vedkommende henviste man særlig til større *økonomisk nød* som følge af stigende behov for klæder, brændsel m.v., i forbindelse med vanskelige

beskæftigelsesforhold om vinteren, hvilket måtte antages at forøge hyppigheden af ejendomsforbrydelser. Den mørke tid gav samtidig større lejlighed til kriminalitet. Det sidste må dog også dengang have forekommet mindre sandsynligt, da indbrudstyverierne efter nogle tyske statistikker, *Aschaffenburg* (1903), *Roesner* (1930), ikke viste så store udsving som de simple tyverier, og da bedragerier, hvor belysningen ikke spiller den samme rolle, varierede på samme måde som tyverierne. Derimod har det nok betydet noget, at vintertiden ikke frembød sommerens muligheder for at vagabondere eller på lignende måde slå sig igennem ved en mere eller mindre asocial tilværelse uden større eller grovere kriminalitet.

Hvad angår *kriminalitet mod personen* – herunder navnlig legemsangreb, ærekrænkelser og sædelighedsforbrydelser – er der ligeledes peget på sociale sammenhæng, som må antages at rumme en del af forklaringen på den højere kriminalitet i de varme måneder, f. eks. den forøgede *socialle interaktion*. Den vigtigste faktor synes at være *alkoholen*, se nærmere s. 398 ff., hvorved der ikke alene må lægges vægt på det som følge af varmen forøgede alkoholkonsum, men også på den med konsumet sammenhængende interaktion.

Med hensyn til sædelighedsforbrydelserne har man peget på de samme faktorer, men også på, at sommerens frie udendørsliv giver større lejlighed til at begå disse forbrydelser.

Imidlertid antoges det, at en rent sociologisk forklaring på sædelighedsforbrydelsernes sæsonsvingninger næppe kunne gennemføres. Muligheden af en *fysiologisk baggrund* for seksualkriminalitetens variationer kunne ikke afvises. Hos *Aschaffenburg* (1903, s. 10 ff., spec. s. 18–19) gives omtrent følgende forklaring: Mennesket er sjæleligt og legemligt underkastet visse periodiske svingninger, særlig på det seksuelle område; en forhøjet drift gør sig gældende i forårsmånederne og den tidlige sommer. Til støtte for denne teori henvises der til dyrenes brunsttid, ligesom sædeligheds- og personkriminalitetens årstidskurver sidestilles med kurverne for besvangrelser, særlig besvangrelser udenfor ægteskab, hvor man omkring århundredskiftet fandt en tilnærmelsesvis omend ikke fuldstændig konformitet. – Ligeledes er der en vis overensstemmelse med kurverne for selvmord og psykiske forstyrrelser, *Aschaffenburg*, s. st. Det er muligt, at alle disse fænomener og specielt seksualkriminaliteten kan ledes tilbage til indre organreaktioner af periodisk karakter, først og fremmest sæsonbetingede ændringer i produktionen af kønshormoner, men noget helt sikkert herom vides ikke.

Visse afvigelser fra disse meget generaliserende skildringer fandtes allerede i den lidt ældre litteratur. Her kan nævnes *Morrison* (2. udg., 1902, s. 66 ff.), der på basis af et fangemateriale mente at kunne konkludere, at alkoholforbruget var uden betydning; den afgørende faktor var klimaet: sommertidens forøgede muligheder for menneskeligt samkvem var af betydning; men en mere direkte sammenhæng fremgik af sommertidens forøgede reglementsbrud blandt fangerne, der ikke havde adgang til alkohol og ikke var udsat for de samme sæsonbetonede socio-økonomiske ændringer som den øvrige befolkning. Han betvivlede også, at ejendomsforbrydelsernes antal steg om vinteren.

Som det vil ses, er det temmelig divergerende teorier, der er opstillet som forklaring på sæsonsvingningerne. Skulle man gøre rede for baggrunden for det meget komplicerede variationsmønster i vore dage, ville det være nødvendigt at trække endnu flere momenter frem. Efter resultatet af danske undersøgelser kunne det være nærliggende ved visse lovovertrædelser at pege på en mulig forbindelse med fritiden. – Her som på andre områder viser det sig, at forholdsvis enkle faktorer ikke længere slår til som forklaring på kriminalitetens ejendommeligheder.

Ugedagssvingninger og døgnvariationer

Ændringer i kriminalitetsfrekvensen i ugens og døgnets løb afspejler hovedsagelig ændringer i alkoholforbrug og interaktion. Da disse to forhold i stor udstrækning varierer på samme måde, er det næppe muligt helt at holde dem ude fra hinanden; men de lovovertrædelser, for hvilke alkoholforbruget antages at spille en væsentlig rolle, herunder særlig voldshandlinger, er dog også de, der varierer mest i ugens og døgnets løb. Visse forskydninger henimod ugens midte, der synes at hænge sammen med, at ugelønnen nu udbetales tidligere, kunne pege i samme retning. Medens man før i tiden fandt en ophobning omkring lørdag-mandag med kulmination om søndagen, begynder stigningen nu omkring onsdag-torsdag, og højdepunktet nås fredag-lørdag, medens mandag viser særlig lave tal.

Verkko (1942–43, s. 266 ff.) udsondrer mordforbrydelserne fra de øvrige voldshandlinger. Medens overlagte drab fordeler sig relativt jævnt på de forskellige ugedage, har de andre drab og voldsforbrydelser deres højdepunkt om søndagen med lørdagen og mandagen nærmest derefter. Disse oplysninger om ugedagsfordelingen, kombineret med oplysninger om frekvensen af alkoholnydelse hos forskellige grupper af

domfældte, støtter antagelsen om alkoholforbrugets indflydelse. – *Brearly* (1932, s. 179 ff.) har på sit materiale fra South Carolina påvist en vis ophobning af drab på helligdage, med særlig høje tal juledag; han tillægger det forøgede alkoholforbrug på denne dag betydning.

For seksualkriminalitetens vedkommende har *le Maire* (1946, s. 93–95) givet en oversigt over ugedagsfordelingen baseret på oplysninger om 1742 af materialets 3185 lovovertrædere. En vis ophobning omkring lørdag og/eller søndag forekommer for alle typer af lovovertrædelser. Den er mest udpræget ved voldtægt (lørdag), uterlighed overfor kvinder (søndag), og samleje med mindreårige, hvor ofrene næsten alle er over 12 år (søndag). Det drejer sig altså om lovovertrædelser, der gennemgående er mere normalt motiverede, således at de ydre omstændigheder (alkoholnydelse, forsamlingshusballer m.m.) ofte er de mest fremtrædende.

Med hensyn til døgnvariationerne fandt *Verkko* (1942–43, s. 263 ff.) ved vold med dødelig udgang og anden svær vold den højeste frekvens i de sene aftentimer, ved almindeligt (uoverlagt) manddrab i timerne fra 18 til 21, medens mordforbrydelserne i langt højere grad fandt sted i morgen- og dagtimerne. Også disse forskelle forklares ved de forskellige forbrydelseskategoriers sammenhæng med alkoholnydelse. – Om sædelighedsforbrydelsers fordeling indenfor døgnnet, se *le Maire* (1946, s. 95 f.).

Steenstrup (1960, s. 53) har for *Alkoholkommissionen af 1947* foretaget en opgørelse vedrørende 15.189 mænd anholdt for beruselse i finansåret 1949–50. Fordelingen fremgår af tabel 28 (se næste side).

Det ses, at anholdelse for beruselse såvel i sommer- som vinterhalvåret særlig sker på ugens 2–3 sidste dage, medens søndag-onsdag overalt viser lavere tal. Det bemærkes, at hovedstadsområdet viser tidligere kulmination end det øvrige land, hvilket formentlig hænger sammen med tidligere lønudbetalinger for ugelønnede.

Med hensyn til døgnvariationer (s. st. s. 54) viser hele materialet en tydelig ophobning fra kl. 16 til kl. 2 og indenfor dette tidsrum som ventet senere kulmination i byerne end på landet.

Fra en på Kriminalistisk Institut foretaget undersøgelse over kriminalitetens tidsmæssige variationer, baseret på en årgang lovovertrædelser i *København*, skal følgende anføres:

Voldskriminaliteten lå fredag og lørdag 40–50 % over det gennemsnitlige; onsdagens minimum var omkring 45 % under gennemsnittet. Den dag-

Tabel 28. Gennemsnitligt antal mænd anholdt for beruselse på de enkelte ugedage i sommer- og vinterhalvåret, efter *Steenstrup*

	Sommerhalvåret			Vinterhalvåret		
	Hovedst. m. v.	Øvrige land	Hele landet	Hovedst. m. v.	Øvrige land	Hele landet
Mandag	21	21	42	14	16	30
Tirsdag	18	16	34	14	14	28
Onsdag	22	19	41	13	12	25
Torsdag	30	22	52	17	17	34
Fredag	35	29	64	26	21	47
Lørdag	34	30	64	25	25	50
Søndag	20	22	42	14	13	27
Gennem- snitlig for hele ugen	26	23	49	18	17	35

lige kulmination, der lå 50–65 % over gennemsnittet, indtraf i aften- og nattetimerne.

Seksualkriminaliteten viste overgennemsnitlige tal torsdag til lørdag, på sidstnævnte dag var forøgelsen 33 %. De laveste tal indtraf onsdagene, som lå ca. 30 % under gennemsnittet.

For ejendomsforbrydelserne er billedet mere broget. Indbrudstyverierne kulminerer tirsdag–fredag, med et toppunkt på ca. 25 % over gennemsnittet om onsdagen og de laveste tal på mandage, 35 % under det gennemsnitlige. At langt det største antal begås om aftenen og natten kan ikke overraske. Et tilsvarende ugedagsforløb forekommer ikke for andre forbrydelser.

Der findes eksempler på tyverier, der overvejende begås i ugens begyndelse, blandt andre arbejdspladstyverier. Derudover viser de dog klart forhøjede tal om fredagen.

Både underslæb, bedragerier og dokumentfalsk optræder hyppigst i ugens begyndelse.

Det eneste gennemgående træk for ejendomsforbrydelserne er, at de alle viser små tal om søndagen, for gruppen som helhed 33 % under det gennemsnitlige. Fredagstallene placerer sig i almindelighed over eller omkring det daglige gennemsnit.

Flertallet af tyverier begås i aften- og nattetimerne. Undtagelserne er – hvad man måtte vente – butikstyverier og arbejdspladstyverier; tyverier fra pårørende og bekendte synes at kulminere om eftermiddagen.

Som et bidrag til en *forklaring* kan man pege på følgende: Voldshandlinger er den gruppe af lovovertrædelser, der viser den stærkeste ophobning henimod ugens slutning. Et lignende forløb, men med mindre udsving kan iagttages for seksualkriminaliteten, tyverier af motorkøretøjer samt hælerier. I en væsentlig del af disse tilfælde må man antage, at alkoholforbruget spiller en rolle; men det er ikke muligt at isolere denne faktor fra en interaktionsstigning. De øvrige lovovertrædelser varierer mindre eller kulminerer på andre tidspunkter. Ingen lovovertrædelser kulminerer om søndagen. Dette og andre forhold, bl. a. visse lovovertrædelsers ophobning omkring ugens midte eller i dens begyndelse, viser, at man også må regne med, at faktorer af anden art, f. eks. tilstedeværelsen af forbrydelsens genstand, adgangen til at begå tyveriet, ønsket om at reducere opdagelsesrisikoen, ved visse lovovertrædelser tillige den forøgede fritid, kan gøre sig gældende med betydelig styrke.

Afsluttende bemærkninger

Undersøgelserne af kriminalitetens tidsmæssige variationer understreger, at det i vore dage drejer sig om komplicerede sammenhæng af indirekte karakter, hvor billedet præges af faktorer, der ikke overalt og til alle tider har udøvet deres indflydelse med samme styrke. De stærkt foranklede klima-, temperatur- og belysningsteorier slår ikke til.

Ejendoms kriminaliteten er sandsynligvis i vore dage mindre afhængig af egentlig nød begrundet i vintersæsonens erhvervmæssige og økonomiske forhold, end den var for 100 år siden. Uden at det med sikkerhed kan dokumenteres, tyder noget på, at økonomiske forhold hovedsagelig udøver deres indflydelse overfor visse former for ejendoms kriminalitet i de ældre aldersklasser, medens en del af ungdomskriminaliteten snarere synes at kunne karakteriseres som led i et almindeligt fritidsproblem og de dermed sammenhængende ændrede interaktionsformer. – For voldskriminalitetens vedkommende må lignende ændringer antages at få betydning med hensyn til alkoholforbrug og -misbrug, der dog stadig må anses for en hovedfaktor på dette felt. – Endelig forekommer det sandsynligt, at de i snævrere forstand biologiske faktorer ved seksualkriminaliteten har mistet noget af deres vægt i forhold til de sociale faktorer.

29. DEN MATERIELLE KULTUR

Økonomiske faktorer

Resultaterne af de fleste ældre undersøgelser af forholdet mellem de økonomiske faktorer og kriminaliteten støttede den opfattelse, at der bestod en direkte relation mellem økonomiske enkeltfaktorer og kriminalitet, navnlig ejendomsforbrydelser og mest udpræget tyverikriminalitet. I nyere kriminologi er dette synspunkt blevet trængt i baggrunden under henvisning til de negative eller tvivlsomme resultater af en række sammenlignende statistiske undersøgelser af forskellige kategorier af lovovertrædelser, hvor mere komplicerede økonomiske indices er anvendt. På den anden side tyder mere indgående analyser på, at sådanne faktorer stadig spiller en ikke uvæsentlig rolle. I det følgende behandles særlig spørgsmål om sammenhængen mellem kriminaliteten og *priser, lønninger, konjunkturer* samt *arbejdsløshed*.

Hypoteser om sammenhæng mellem kriminalitet og økonomiske faktorer kendes fra meget gammel tid. *Platon* nævner i „Staten“ og *Aristoteles* i sin „Politik“ penges betydning for menneskenes trivsel og moral. Guldet har altid været årsag til mange forbrydelser; den, der sætter rigdommen over alt, mister respekten for dyden; i enhver stat, hvor man ser fattige, må der også skjule sig slyngler, lommetyve, gudsbespottere og kæltringer (*Platon*). Fattigdom skaber revolutioner og forbrydelser; men de største forbrydelser bliver ikke begået af nød, men for at skaffe luksus (*Aristoteles*). Blandt præ-kriminologerne har *Thomas Moore* (se foran s. 41 f.) mere end nogen anden understreget den afgørende rolle, som økonomien spiller for berigelseskriminaliteten. Siden *Quetelet* (se s. 42 ff.) har kriminalstatistikere og sociologer i en lang række empiriske undersøgelser søgt at føre bevis for sådanne hypotesers rigtighed.

I forrige århundrede samledes interessen især om påvisningen af sammenhæng mellem enkle, isolerede økonomiske faktorer og formuekriminaliteten, begge sæt af data udtrykt ved simple indices, som f. eks. kornprisen og frekvensen af tyverier. Oversigter over de vigtigste undersøgelser findes hos *Bonger* (1905 og 1936), *Thomas* (1925, ch. 2), *Sellin* (1937, ch. 2 og 3) og *Exner* (1949, s. 62 ff.).

Særlig kendt er *Georg von Mayr's* sammenligning af *rugprisens* og *tyverriernes* udvikling i kongeriget Bayern i årene 1835–61, først offentliggjort i 1867. Hans resultater fremgår af fig. 14, der viser, at enhver fordyrelse af brødprisen ledsages af et forøget antal tyverier. „Linierne

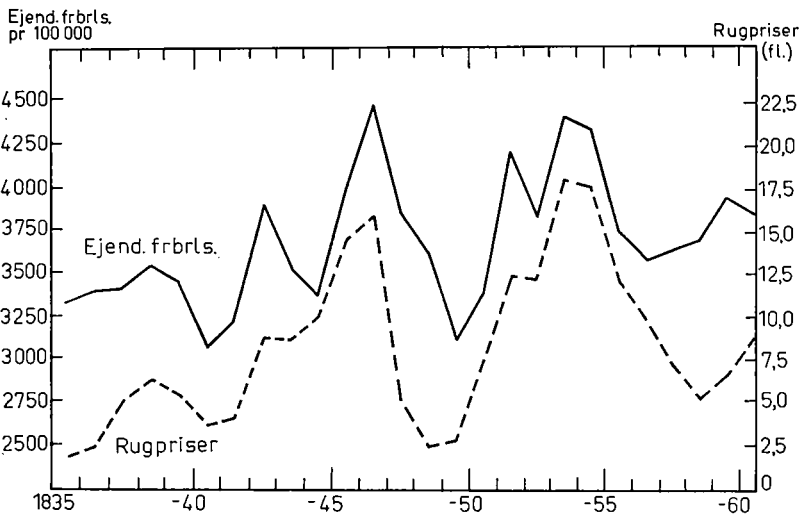

Fig. 14. Ejendomsforbrydelser pr. 100.000 indbyggere og skæppeprisen på rug i Floriner (dukater) i kongeriget Bayern 1835–61, efter *von Mayr*

er så overraskende parallelle, at det må være ubetænkeligt at anerkende, at i perioden har hver „Sechser“ (ca. 50 øre), hvormed kornprisen er steget, temmelig nøjagtigt fremkaldt ét tyveri mere pr. 100.000 indbyggere . . . medens på den anden side et fald i kornprisen på en „Sechser“ ved det samme indbyggerantal har forhindret et tyveri“ (1917, s. 950). Han fremhæver dog, at årsagsforholdene ikke er helt så simple, som denne udtalelse kunne give indtryk af. – *Woytinsky* (1929, s. 661) har beregnet korrelationskoefficienten for *von Mayr*'s materiale til $+ 0,76 \pm 0,08$; han konkluderer, at rugprisen ikke blot påvirker, men på afgørende måde bestemmer tyveriernes antal.

Lignende sammenhæng er fra midten af forrige århundrede påvist i Preussen næsten indtil den første verdenskrig, i England og Wales indtil 1855, i Frankrig til omkring 1880'erne og i Serbien til århundredskiftet, *Roesner* (1930, s. 18 ff.). Det bør dog nævnes, at *Lombroso* (1911, s. 77 ff.) omtaler en række franske og italienske undersøgelser, der *ikke* viser kongruens mellem forbrydelse og brødpris, og fremhæver, at der ved beregningen må lægges vægt på det antal arbejdstimer, der er nødvendige for at opnå en løn svarende til prisen på et kilo kød. Hos *Lombroso* nærmer prisindekset sig altså til et reallønsindeks.

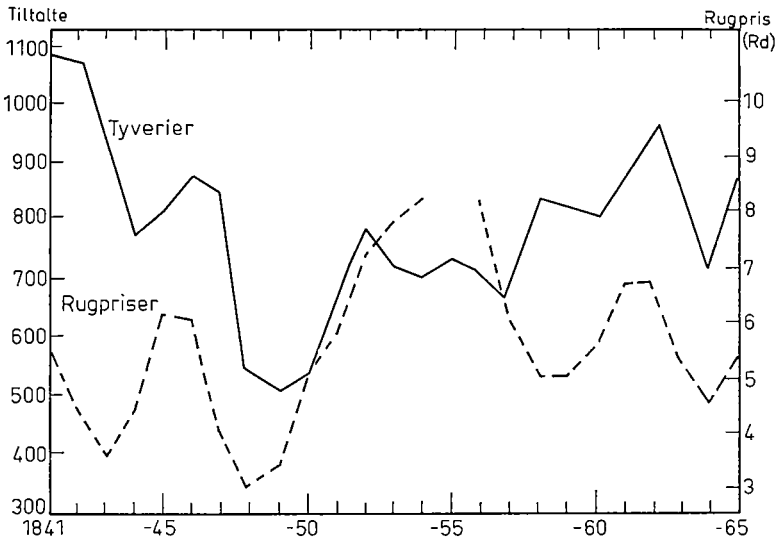

Fig. 15. Tiltalte for tyveri (abs. tal) og rugprisen (kapitelstaxten i rigsdaler) i Danmark 1841–65, efter *Christiansen*

Af nordiske undersøgelser i samme plan kan nævnes en af den svenske regering i 1871 iværksat sammenligning af rugpris og tyverikriminalitet i årene 1830–68, der til 1850'erne viste et næsten parallelt forløb og endnu i tresserne en klar, om end knap så udpræget sammenhæng, *Eriksson* (1939, s. 118 f.). I Finland påviste *Tulenheimo*, at tyverienes antal afhang af kornprisen i perioden 1878–98, *Verkko* (1946, s. 199 ff.). Også i Danmark kom sammenhængen mellem rugpris og tyverier i årene 1840–64 til udtryk i en ganske høj grad af parallelitet i forløbet af de to kurver, se fig. 15.

Flertallet af de undersøgelser, der viser den nævnte overensstemmelse, angår forholdene omkring midten af forrige århundrede. I nyere tid bliver sammenhængen løsere eller glipper. Man har forsøgt at forklare den oprindelige kongruens og dens senere bortfald ved den rolle, brødet og brøddragerne tidligere spillede for den arbejdende befolknings ernæring og økonomi. En stigning i kornprisen medførte dengang direkte en nødsituation, som for en del af dem, der levede nær sultegrænsen, førte til tyverier eller anden berigelseskriminalitet, jfr. *Radzinowicz* (1939). Med en nyere tids mere sammensatte ernæringsforhold og større økonomiske behov på mange forskellige nye områder, med ændrede

indtægts- og arbejdsforhold, social forsorg m. v. reduceredes betydningen af kornprisen som et kriminologisk relevant indeks for de økonomiske vilkår.

Woytinsky (1929, s. 647 ff.) har dog på tysk materiale søgt at påvise, at der stadig bestod en nær sammenhæng mellem levnedsmiddelpriser og kriminalitet indtil den første verdenskrig, idet han ved relativt simple statistiske korrektioner har udsondret de enkelte års bevægelser fra langtidstrenden. En sådan behandling af de givne talmaterialer anser han med rette for nødvendig. Han finder ganske vist undtagelser fra regelen, men kun i perioder, hvor stærkere faktorer som kriser og krige gør deres indflydelse gældende.

En speciel sammenhæng mellem kornpriser og *brandstiftelse på landbrugs-ejendomme* viser sig ved et stigende antal ildspåsættelser, når der sker et fald i priserne og omvendt. Forklaringen må søges i den gennem de økonomiske forhold fremkaldte særlige interesse i at opnå forsikringssummen for ejendom og høst. Den støttes af den kendsgerning, at brandstiftelserne under inflationen i Tyskland aftog stærkt – afgrøderne kunne ikke opvejes af en håndfuld værdiløse papirpenge, *Roesner* (1930, s. 33 ff.). Jfr. i øvrigt foran s. 258.

I nyere kriminologisk forskning har man arbejdet med mere sammensatte mål for den økonomiske udvikling. Man har således sammenlignet kriminalitetsudviklingen med svingninger i det samlede prisindeks, pristallet for de goder, der indgår i den almindelige borgers budget og med bevægelserne i reallønnen. Også her har en vis sammenhæng kunnet spores, i det mindste i årene indtil den første verdenskrig. Således har *reallønnen* ifølge flere undersøgelser vist sig at være negativt korreleret med tyverikriminaliteten. Illustrerende er en undersøgelse af *Renger* (1933), se fig. 16. En næsten fuldstændig symmetri kan iagttages i periodens begyndelse; senere medfører midlertidige sænkninger af reallønnen dog ikke altid stigninger i tyveriernes antal. Navnlig fra midten af halvfemserne bliver sammenhængen løsere, selv om den almindelige tendens kan påvises indtil 1914. Til forklaring heraf peger *Renger* (s.39) på, at reallønnen, når den har nået en vis højde over det økonomiske eksistensminimum, kan tåle mindre sænkninger, uden at der indtræder ligefrem nød og dermed for en del af befolkningen kriminalitet som den nærmest liggende udvej. – Hertil kommer, at følgerne af arbejdsløshed og økonomisk nød fra slutningen af forrige århundrede blev af-

bødet gennem indførelsen af mere omfattende forsikrings- og understøttelsesordninger.

Heller ikke reallønnen er dog et udtømmende indeks. Så snart man kommer ud i kriseprægede perioder med stor arbejdsløshed og andre

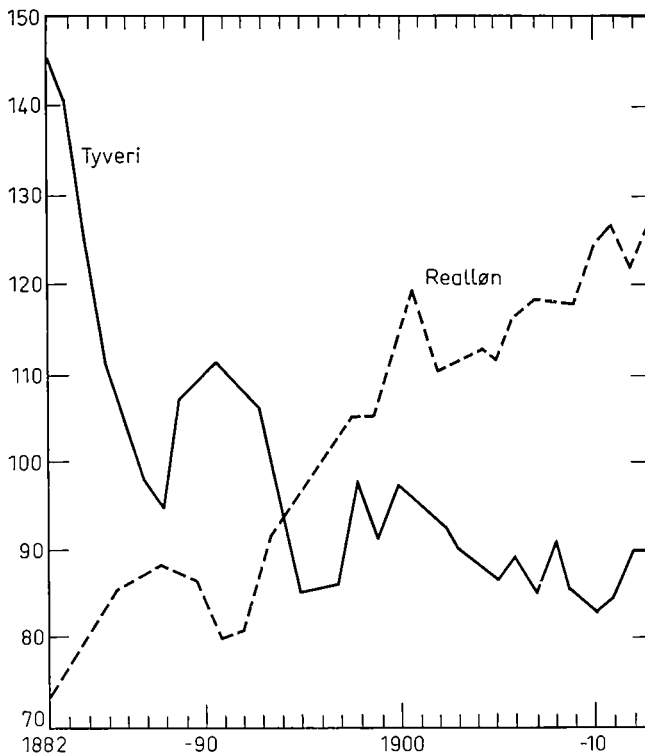

Fig. 16. Tyveri og realløn i Tyskland 1882–1912 (periodens gennemsnit ≈ 100), efter Renger

forstyrrelser af samfundsøkonomien, svigter også den som mål for de økonomiske vilkår i almindelighed, jfr. *Mannheim* (1965, II, s. 579 f.).

Man har derfor forsøgt at anvende endnu mere komplicerede størrelser til bestemmelse af de økonomiske ændringer. En tilnærmelse hertil finder man i en grov, på nationaløkonomiske og historiske erfaringer baseret opdeling af en længere periode i *krise- og opgangsår*. Særlig kendt er et arbejde af den belgiske statistiker *Ducpétiaux* (1850), der

behandler den stærke kriminalitetsforøgelse, som fandt sted i Belgien i forbindelse med en krise i industrien og landbruget i årene 1845–48, se foran s. 43 f. Lignende undersøgelser er i 1860'erne foretaget af *von Oettingen* (1882, s. 440 ff.). Som et eksempel gengives fig. 17, der stammer fra en tysk undersøgelse af *Spiethoff* (1925, ef. *Exner*, 1949, s. 77 ff.). *Exner* har videreført den for perioden 1925–36 og finder stadig en nær forbindelse mellem tyverikriminalitet og konjunktursving-

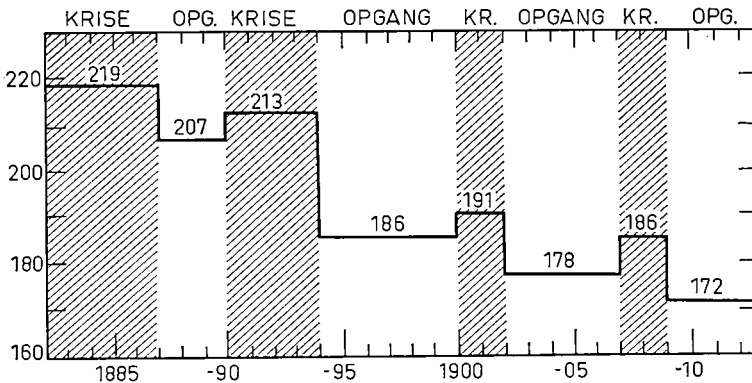

Fig. 17. Tyveri og konjunkturbevægelser i Tyskland 1883–1913, efter *Spiethoff* (gengivet efter *Exner*)

ninger. Også andre undersøgelser bekræfter, at tyverikriminaliteten viser en tydelig stigende trend i kriseår. Særlig klart kunne denne sammenhæng iagttages under inflationen i Tyskland i årene efter den første verdenskrig (1949, s. 82 ff.).

I U.S.A. har *Ogburn and Thomas* (1922) for perioden 1870–1920 stillet domfældelser i relation til et *sammensat økonomisk indeks* baseret på ni forskellige faktorer: engrospriser, konkurser, kulproduktion, jernproduktion, jernbanegodstransport, bankclearing, beskæftigelsesforhold, jernbanebygning og import. For at eliminere udviklingens langtidstrend er der for såvel det økonomiske indeks som for kriminaliteten beregnet løbende syvårs gennemsnit, hvorudfra afvigelseerne i de faktiske årlige tal måles. Forfatterne konkluderer, at økonomien målt på denne måde er negativt korreleret med antallet af domfældte. Korrelationen er ligeledes negativ, men svagere for personforbrydelserne taget for sig, ref. efter *Thomas* (1925, s. 53 ff.).

Thomas (1925) har i en tilsvarende undersøgelse over engelske for-

hold anvendt et indeks baseret på varepriser, den engelske eksport, jernproduktion, kulproduktion, jernbanefragtindtægt, bankclearing og arbejdsløshed. Samtidig opdelt kriminaliteten (antal tiltaler for 'indictable offences') i undergrupper. – De vigtigste resultater af undersøgelsen (s. 135 ff.) kan sammenfattes således:

1. Samtlige forbrydelser under ét viser ingen sammenhæng med det økonomiske indeks.

2. For ejendomsforbrydelser, hvor der ikke er anvendt voldelige midler, er sammenhængen ikke stærk nok til at tillade en konklusion.

3. Voldsprægede ejendomsforbrydelser (hovedsagelig indbrudstyverier) er negativt korreleret med det økonomiske indeks.

4. Hærværk m. v. viser ingen sammenhæng.

5. Voldsforbrydelser er oftere positivt end negativt korreleret; men korrelationen er hverken tilstrækkelig stærk eller konstant til at tillade nogen konklusion.

6. For sædelighedsforbrydelser er der en vis positiv korrelation, som forfatteren sætter i forbindelse med alkoholmisbrug; men den anses ikke for at være stærk nok til at sandsynliggøre en årsagssammenhæng.

7. Drukkenskabsforseelser viser høj positiv korrelation med det økonomiske indeks.

8. Prostitutionen er i begyndelsen af perioden positivt, senere negativt korreleret med økonomien, hvilket tages som tegn på, at det statistiske grundlag for vurderingen af denne lovovertrædelse er upålideligt.

Til disse resultater bør føjes, at *Woytinsky* (1929, s. 677 ff.) har bearbejdet *Thomas'* materiale vedrørende ejendomsforbrydelser uden vold og sat det i relation til et i „Statist“ offentliggjort indeks for engros levnedsmiddelpriser. Han finder for årene 1879–1913 en korrelationskoefficient på $+ 0,77 \pm 0,07$ og konkluderer, at et sammensat indeks, som det af *Thomas* konstaterede, er et dårligere udtryk for de sider af den økonomiske udvikling, som har betinget den engelske ejendoms-kriminalitet, end en forholdsvis enkel faktor som priserne for fødevarer.

En videreførelse af *Thomas'* undersøgelse for årene 1920–38 viste høj negativ korrelation med et økonomisk indeks for de voldsprægede ejendomsforbrydelser, svag negativ korrelation for 'andre tyverier' og ret høj positiv korrelation for personforbrydelser, *Short Jr.* (1952). – Endelig kan det anføres, at *Radzinowicz* (1941) på polsk materiale i et metodisk interessant arbejde vedrørende årene 1928–34 har påvist væsentlige forøgelse i de til politiet anmeldte tyverier fra skov og mark,

samt fra tog, andre mindre grove tyverier og indbrudstyverier – som helhed en forøgelse på næsten 50 %. Det er i denne undersøgelse ligeledes godtgjort, at det særlig var de økonomisk dårligst stillede befolkningsgrupper, der ramtes af krisen. Derimod kunne man i de samme år iagttagelse en betydelig forøgelse i antallet af overfald og drab.

Sellin (1937, s. 61 f.) giver følgende oversigt over sammenhængen i nogle vigtige amerikanske undersøgelser: 1. *Voldsforbrydelser*. Ingen (Ogburn and Thomas, Thomas, Phelps); svagt negativ for overfald (Winslow); temmelig stærkt negativ for lynchning (Raper); 2. *Ejendomsforbrydelser uden vold* Ingen (Thomas); svagt negativ (Phelps, Warner); ret stærk negativ (Winslow). 3. *Ejendomsforbrydelser med vold*. Temmelig stærk negativ (Thomas, Winslow). 4. *Sædelighedsforbrydelser*. Ingen (Thomas); svagt negativ (Winslow). 5. *Drukkenskabsforseelser*. Ingen (Winslow); stærkt positiv (Thomas). 6. *Vagabondage*. Stærkt negativ (Winslow).

Sellin (s. st.) tilføjer, at der kun er ringe overensstemmelse med hensyn til de konklusioner, der er formuleret på basis af de nævnte undersøgelser. Dog udgør ejendomsforbrydelser og blandt disse særlig indbrudstyverier o. lign. en undtagelse; her fandtes en forholdsvis stærk negativ korrelation både i England og i Massachusetts.

Endnu mere skeptisk er *Vold* (1958, s. 189), der efter en kritisk gennemgang af vigtige amerikanske undersøgelser siger, at den generelle sammenhæng mellem økonomiske betingelser og kriminalitet er så ubestemt, at man ikke kan drage nogen klar eller definitiv konklusion heraf.

En sammenhæng mellem visse økonomiske forhold og kriminalitet er på dansk materiale påvist af *Christiansen og Pál* (se foran s. 66 f.). En uventet stigning i domfældelsestallene i 1951 faldt sammen med stigninger i diskontoen, i falliterklæringer, direkte skatter, priser og pristal, medens lønninger steg væsentligt mindre end priserne. Særlig de økonomisk dårligt stillede befolkningsgrupper ramtes af denne udvikling.

En af de vigtigste af de mange faktorer, der optræder i direkte og indirekte sammenhæng med kriminaliteten, og som måske gør sig særlig gældende i kriseperioder, er *arbejdsløshed*, der ganske vist ikke kan opfattes som et rent økonomisk fænomen. En særlig indgående undersøgelse af *Winslow* (1931) understreger betydningen af denne faktor. Hun har i Massachusetts for perioden 1893–1926 sammenlignet arbejdsløshedens omfang med antallet af tiltalerejsninger for forskellige lovovertrædelser. I år med over gennemsnitlig arbejdsløshed er der fun-

det forhøjede tal for vagabondage, ejendomsforbrydelser uden vold (simpelt tyveri, falsk, hæleri, brandstiftelse m. fl.) og voldspræget ejendoms kriminalitet (røveri, indbrud m. v.). Drukkenskabsforseelserne var positivt korrelerede med arbejdsløsheden. I mange af de år, der var præget af stor arbejdsløshed, lå voldsforbrydelsernes antal ligeledes over det gennemsnitlige.

Arbejdsløshed

Arbejdsløshedens kriminogene betydning kan som nævnt ikke simpelthen ses som udtryk for en økonomisk sammenhæng begrundet i den nødtilstand, der navnlig i ældre tid fulgte de svigtende indtægter. Det er også et spørgsmål om lediggangens psykologiske virkninger. Det sidste fremhæves stærkt af *Exner* (1949, s. 81 f.), hvorfra fig. 18 er hentet. Kurverne over domme for tyveri og antallet af arbejdsløse i Tyskland i årene 1926–38 viser en slående parallelitet.

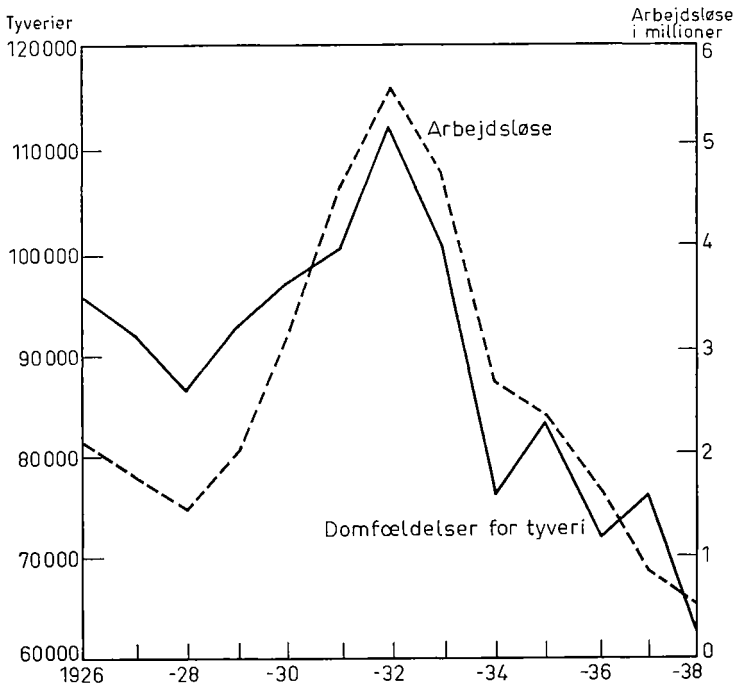

Fig. 18. Antal domfældelser for tyveri og antal arbejdsløse i Tyskland 1926–38, efter *Exner*

Eriksson (1939, s. 124) har – modsat *Exner* – på grundlag af en ikke særlig overbevisende sammenhæng peget på, at i Sverige faldt ejendomsforbrydelsernes antal, da man i 1932 satte ekstraordinære hjælpeforanstaltninger i gang for de arbejdsløse. – En tilsvarende mulighed diskuteres af *Van B. Shaw* (1949–50), der har sammenlignet forekomsten af forskellige former for kriminalitet med otte forskellige demografiske og økonomiske karakteristika i 87 Minnesota distrikter. For anmeldte forbrydelser er de tre mest betydningsfulde faktorer – i den nævnte rækkefølge – urbaniseringsgrad ($r = + 0,718$), uddannelsesniveau ($r = \div 0,510$ og $\div 0,554$ for henholdsvis mænd og kvinder) og hyppigheden af arbejdssøgende ($r = + 0,454$). Hyppigheden af dem, der søger arbejde og (samtidig) modtager understøttelse, viser mindre korrelation ($+ 0,213$). Dette *kan* skyldes, at understøttelsen reducerer kriminalitetshyppigheden; men det kan også betyde, at understøttelse særlig søges af dem, der frembyder en mindre kriminalitetsrisiko.

At arbejdsløshedens kriminogene betydning varierer med de pågældende befolkningsgruppers øvrige sociale forhold fremgår af flere undersøgelser. Det er ikke blot et spørgsmål om understøttelse og de kriterier, der er bestemmende for, hvem understøttelse gives til. Alder, race og social status er også af betydning. Således har *Bloch* (1949–50, s. 458 ff.) påvist, at kriminaliteten i en amerikansk landbefolkning i kriseårene 1927–29 i forhold til kriminaliteten i den samme population i 1938–41 var signifikant lavere for de 21–29-årige og signifikant højere for de 30–39-årige og for de 40–49-årige. Erhvervsmæssigt var kriseårenes kriminalitetsforøgelse koncentreret til den lavere middelklasses faglærte og bedre uddannede indenfor handel og kontorfag. Det relative antal af éngangsstraffede var størst under krisen, to gange straffede holdt sig omtrent uforandret, medens recidivister med 3 eller flere straffe lå forholdsvis lavest i kriseårene. Krisen synes altså at have haft en gunstig indflydelse på de yngste aldersklasser, medens den har ramt de ældre og de ustraffede hårdest.

Wiers (1945) har i strid med tidligere tiders almindelige opfattelse fundet ret høje positive korrelationskoefficienter mellem på den ene side gode beskæftigelsesforhold og tre forskellige indeks, der udtrykker gunstige økonomiske vilkår, og på den anden side ungdomskriminalitet. I lighed hermed fandt *Dobbins and Bass* (1957–58) i Louisiana for årene 1941–54 en korrelationskoefficient på $+ 0,82$, når de sammenlignede arbejdsløsheden med fængslinger af hvide, medens sammen-

hængen ved fængslinger af negre kun viste en korrelationskoefficient på + 0,23.

Lunden (1964, s. 158 ff.) konkluderer efter en gennemgang af nyere amerikanske undersøgelser, at ungdomskriminaliteten i U.S.A. er vokset i år med relativ velstand og faldet under økonomiske depressionsperioder. Han anser det for sandsynligt, at ungdomskriminalitetens variationer beror på ikke-økonomiske faktorer.

I et interessant arbejde har *Glaser and Rice* (1959) søgt at vise, at arbejdsløshed virker forskelligt indenfor de forskellige aldersklasser: den forøger voksenkriminaliteten, men fører til en nedgang i antallet af unge lovovertrædere. Det sidste antages at hænge sammen med, at fædrene i arbejdsløshedsperioder har mere tid til at beskæftige sig med børnene. At den kriminogene indflydelse af såvel beskæftigelsesforholdene som af andre erhvervsmæssige og økonomiske faktorer varierer efter forekomsten af andre forhold i de pågældende befolkningsgrupper synes også at fremgå af andre undersøgelser, heriblandt *Bloch's, Dobbins and Bass'* og *Lunden's* ovenfor nævnte arbejder. I sådanne forhold må man antagelig også søge en del af forklaringen på, at man i et velstandssamfund som det danske har kunnet iagttage tegn på en vis stigning i ungdomskriminaliteten samtidig med, at de ældre aldersklassers lovovertrædelser har fulgt en klart nedadgående linie.

Glaser and Rice's opfattelse støttes af *Gibbs* (1966), der betegner teorien om den økonomiske determinisme som steril. Han understreger imidlertid særligt, at arbejdsløshedens virkninger afhænger af den pågældende befolkningsgruppes sociale struktur, og fører analysen videre og forsøger at forklare kriminalitetsforskellen ved graden af *statusintegration*. Ved hjælp af data vedrørende den mandlige arbejdsløshed og kriminaliteten i U.S.A. i årene 1932–52 påvises det, at i aldersklasser, hvor arbejdsløsheden normalt er lav, førte en forøgelse af arbejdsløsheden til større kriminalitet. Generelt må man forvente, at arbejdsløshedens indflydelse på kriminaliteten vil være stor i de aldersgrupper, hvor beskæftigelsen er høj, det vil ifølge de amerikanske data sige i de mellemste aldersklasser, medens arbejdsløshed kun påvirker de yngste og de ældre aldersklasser lidet eller i gunstig retning. Hypotesen bekræftes af Glaser and Rice's iagttagelser og af *Gibb's* eget materiale.

Lidt forenklet kan sammenhængen beskrives således: Hvis de fleste ejendomsforbrydelser kan opfattes som illegale midler til opnåelse af kulturelt anerkendte mål (se s. 558 ff.), så afhænger arbejdsløshedens kriminogene indflydelse af alderen. En ung mand i en gruppe, hvor de

fleste er ubeskæftigede, vil ved arbejdsløshed snarere forbedre end forværre sin status indenfor gruppen. Det samme gælder i de ældste aldersklasser. I begge grupper vil kriminalitetshyppigheden derfor formindskes i perioder med forøget arbejdsløshed. I de mellemste aldersklasser, hvor beskæftigelsen er høj, forholder det sig omvendt. At man i dette århundrede som regel ikke har kunnet påvise nogen sammenhæng mellem økonomisk depression og kriminalitet kan skyldes, at man ikke har sondret mellem de forskellige aldersklassers andel i kriminaliteten.

Forfatteren anfører, at teorien kun gælder for ejendoms kriminaliteten og herunder specielt for indbrudstyverier; men den er af interesse, fordi den så stærkt fremhæver de sociale statusændringers betydning, et forhold, der også er iagttaget på helt andre områder.

Overklassekriminalitet

I diskussionen om kriminalitetens afhængighed af økonomien har påvisningen af, at der i overklassen eksisterer kriminalitetsformer, som man ikke tidligere har været opmærksom på, bl. a. den såkaldte *white collar crime*, bidraget til en ændret opfattelse af spørgsmålet om kriminalitet, økonomi og social status. Herefter må resultaterne af en del af de foran refererede undersøgelser nærmest fortolkes som udtryk for en vis sammenhæng mellem nogle af de nævnte faktorer og den *registrerede* kriminalitet, der overvejende hører hjemme i de lavere statuslag.

Sutherland er den første, der har taget emnet op til en systematisk behandling (1940). Senere har han givet en mere omfattende fremstilling af det i en monografi „White Collar Crime“ (1949). Nogle af hans synspunkter og resultater skal kort refereres.

Sutherland, der også bruger udtrykket 'overklassekriminalitet' om denne type lovovertrædelser, definerer overklassen som en klasse med høj socio-økonomisk status. Indkomsten er imidlertid ikke det eneste afgørende i denne forbindelse; at være „respekteret“, „socialt accepteret“, „set op til“ hører med i begrebsbestemmelsen, se kap. 41, s. 549. *White collar crime* defineres som lovovertrædelser begået af personer med høj status i forbindelse med deres erhverv (1949, s. 9). Hertil hører blandt andet urigtige økonomiske erklæringer om en virksomheds drift, tvivlsomme børstransaktioner, bestikkelse i forretningsverdenen eller af tjenestemænd for uberettiget at opnå fordelagtige kontrakter eller begunstigelser gennem lovgivningen, urigtige oplysninger ved salg og i reklame, underslæb og anden uhæderlig anvendelse af fondsmidler,

undervægt og -mål, forkert varedeklaration, skattesvig, hæleri og uhæderlighed ved opgørelser i konkursbo.

Indenfor lægestanden, der bruges som eksempel, fordi den antages at være mindre kriminel end andre erhverv, forekommer i U.S.A. ulovligt salg af alkohol og narkotika, illegal fremkaldelse af aborter, falske rapporter og vidneudsagn om ulykkestilfælde, overflødig behandling, urigtig betegnelse som specialist, ulovlige aftaler om konkurrencebegrænsning og honorardeling ved specialistenvisninger. Det er oplyst, at $\frac{2}{3}$ af kirurgerne i New York deltager i honorardeling.

Sutherland karakteriserer mere generelt denne overklassekriminalitet som tillidsbrud og opdeler den i to kategorier: svindel med aktiver og uhæderlighed ved misbrug af sin stilling eller sin indflydelse. Det første svarer til bedrageri og lignende former for svindel; det sidste betegnes som „double crossing“ og anvendes f. eks. om tilfælde, hvor et bestyrelsesmedlem eller en funktionær på grundlag af interne oplysninger køber jord, han ved, selskabet vil få brug for, hvorefter han med stor fortjeneste sælger den til selskabet. Situationer som disse kan ikke fuldkommen undgås i en kompliceret erhvervsstruktur; men mange virksomheder fordeler netop deres interne ansvar og funktioner på en sådan måde, at stillingen let kan misbruges.

Tabene ved disse transaktioner er enorme. *Sutherland* (1961, s. 12 f.) nævner, at de seks største „samfundsfjender“ ved røverier og indbrudstyverier i 1938 fik et samlet udbytte på 130.000 dollars, medens „det beløb, der blev stjålet af Kreuger“, er anslået til 250 millioner dollars – eller næsten to tusinde gange så meget. Fire store underslæb gav i 1931 et samlet udbytte på 9 millioner dollars; men det samlede tab for indskyderne i ét investerings-selskab var fra 1929 til 1935 580 millioner dollars. Større betydning har dog de sociale konsekvenser af white collar crime, fordi den sår mistillid, sænker moralen og derved fremmer den sociale disorganisation.

Man kan spørge, om disse handlinger med rette kan betegnes som kriminelle. *Sutherland* svarer bekræftende: „White collar crime is real crime“. Problemet er dog ikke helt ligetil. I hans og *Cressey's* s. 18 anførte definition er det et særtræk ved kriminaliteten, at de politiske magthavere anvender tvang overfor dem, der krænker de anerkendte værdier; men den her omtalte type af overklassekriminalitet medfører i mange tilfælde – også når den er åbenlys – ikke tvangsforanstaltninger af nogen art. Her definerer *Sutherland* imidlertid kriminalitet som en adfærd, der som samfundsskadelig er forbudt, og som staten i det

mindste som en sidste udvej kan reagere overfor med straf. I øvrigt argumenterer han således: 1) Det er for snævert kun at se på tvangsudøvelsen ved domstolene. Administrative råd og nævn udøver faktisk gennem voldgift og på mindre formelle måder i stor udstrækning en virksomhed, der kan sidestilles med domstolenes. Ofte foretrækkes af hensyn til erstatningsspørgsmålet civile retlige afgørelser i tilfælde, der kunne have medført kriminel påtale. 2) Det afgørende er ikke, om der faktisk dømmes, men om der *kan* dømmes, „Convictability rather than actual conviction should be the criterion of criminality“. 3) Disse lovovertrædere er forholdsvis immune overfor forsøg på strafforfølgning, fordi deres sociale status giver dem gode muligheder for at lægge pres på myndighederne.

Teorier om, at kriminalitet er betinget af fattigdom eller af psykopati eller andre psykiske afvigelser, kan imidlertid ikke gælde for overklassekriminaliteten, men denne type af lovovertrædelser kan ligesom underklassekriminaliteten ses som et resultat af indlæring gennem differentiel association, se nærmere s. 530.

En definitions rigtighed kan ikke diskuteres, men hensigtsmæssigheden af den givne afgrænsning af white collar crime er der grund til at overveje. Det er således et spørgsmål, om det er rimeligt at definere en forbrydelseskategori ved kendetegn hos gerningsmanden. Et bekræftende svar forudsætter, at den givne adfærd udelukkende eller ganske overvejende forekommer hos personer med bestemte karakteristika. Det er tvivlsomt, om dette krav er opfyldt her. En række af de af *Sutherland* nævnte eksempler på lovovertrædelser, f. eks. skattesnyderier, begås formentlig ofte af middel- og underklassens medlemmer, jfr. *Smith* (1956 b), se andre eksempler hos *Aubert* (1954).

Kravet om, at disse forbrydelser skal udføres i forbindelse med gerningsmændenes erhverv er kunstigt; andre overtrædelser af særlovgivningen, der bortset herfra ligger helt på linie med de nævnte former for overklassekriminalitet, begås i stort omfang udenfor den erhvervs-mæssige aktivitets område, jfr. *Aubert* (1954). Det kan utvivlsomt være frugtbart at undersøge white collar *forbrydere*, men begrebet 'white collar *forbrydelse*' er egnet til at give indtryk af, at der eksisterer en specifik overklassekriminalitet, medens forholdet er det – i hvert fald i Danmark – at hovedparten af de adfærdsformer, der kan klassificeres som forbrydelser, forekommer i alle statuslag, nogle måske hyppigere indenfor visse sociale klasser end indenfor andre, jfr. nedenfor.

I sin beskrivelse af gerningsmændene fremhæver *Sutherland* (1949,

s. 221 ff.), at det er karakteristisk for den professionelle lovovertræder, at han betragtes – og selv føler sig – som kriminel, medens white collar forbryderen opfatter sig selv og af andre opfattes som en agtværdig borger. Denne opfattelse bestyrkes af de reaktioner, samfundet anvender overfor disse lovovertrædere. – Netop ud fra dette kriterium har bl. a. *Burgess* (1950) hævdet, at white collar overtrædelserne ikke er forbrydelser. „En forbryder er en, som opfatter sig selv som forbryder, og som opfattes som forbryder af samfundet“.

Aubert (s. st.) afviser ud fra sine egne undersøgelser (herunder „Priskontroll og rasjonerings“, 1950), at *Burgess*' synspunkt kan gennemføres på disse lovovertrædere. Visse overtrædelser af reguleringslovgivningen blev opfattet som forbrydelser, andre ikke. – Væsentligere er adfærdens sociologisk set tvetydige karakter. Det er forbrydelser, og det er ikke forbrydelser. Man bedømmer den handlende og man „forstår“ ham, jfr. også *Sutherland* (1945). Ved deres dobbelttydige karakter rejser disse overtrædelser snarere et retssociologisk end et kriminologisk spørgsmål: hvad er *lovgivningens* årsager og sociale funktion. Lovovertræderne selv afslører en tydelig ambivalent holdning til disse overtrædelser. Som borgere føler de sig forpligtede af lovgivningen og fordømmer lovbrud, som forretningsmænd er de af den opfattelse, at restriktionsbestemmelserne er forkastelige og egentlig ikke forpligtende, *Aubert* (1951, s. 122 ff.). – Dette er klare eksempler på oplevelsen af en reduceret gruppemodstand i *Sellin*'s betydning, se i det følgende s. 312 ff.

På basis af retspraksis har *Jørgen Smith* (1955, 1955, 1956, 1956) anført, at danske erfaringer ikke på overbevisende måde kan tages til indtægt for, at den bedrestillede befolknings lovovertrædelser i særlig grad retter sig mod den erhvervsøkonomiske lovgivning. Begrebet 'white collar-crime' går i opløsning, fordi betegnelsen „overklassekriminalitet“ er misvisende, cfr. dog delvis herimod *Wolf og Høgh* (1966). Derimod anses det for værdifuldt, at der gøres opmærksom på de problemer, der opstår ved indførelsen af nye forskrifter, hvis indhold og begrundelse endnu ikke er gået rigtig op for befolkningen.

På dansk materiale har *Wolf og Høgh* (1966, s. 53 f.) påvist, at den registrerede straffelovskriminalitet særlig forekommer i de lavere statuslag, medens særlovsovertrædelserne viser en vis tendens til ophobning i højere lag.

Overklassens kriminalitet kan også belyses på anden måde. Undersøgelser af skjult kriminalitet, *Nye et al.* (1958, s. 381 ff.), *Christie*

m. fl. (1965, s. 86 ff.), *Jaakkola* (1966, s. 23 ff.), tyder på, at mange af de klassiske, egentlige straffelovsovertrædelser forekommer lige så hyppigt i de højere socio-økonomiske lag som i de lavere. Det er dog i disse undersøgelser næppe lykkedes at sondre mellem økonomi og social status. Spørgsmålet behandles mest hensigtsmæssigt i kapitlet om social klasse og kriminalitet, se s. 549 ff.

Specielt om det økonomiske system

I det foregående er der givet en oversigt over resultaterne af nogle undersøgelser vedrørende sammenhængen mellem de økonomiske forhold og kriminaliteten. Hermed er emnet dog ikke udtømt. Navnlig blandt ældre forfattere, der lægger vægt på en økonomisk forklaring, understreges det ofte, at det er i selve det kapitalistiske *system*, kriminalitets-ondet har sin rod. Sammenhængen er undertiden direkte, men oftest indirekte. Gennem sin indflydelse på de enkelte individers målsætning og på familielivet skaber det økonomiske system bestemte forudsætninger for tilpasning til de af samfundet håndhævede normer. Blandt pionererne for denne opfattelse kan nævnes *Thomas More* (1516) og *Robert Owen* (1844) og fra nyere tid *F. Turati* (1883), *N. Colajanni* (1889), *P. Lafargue* (1890) samt *W. A. Bonger* (1905).

Navnlig fra marxistisk og socialistisk side er et sådant generaliserende økonomisk synspunkt fremhævet. Det er *Bonger*, der i sin bog „*Criminalité et conditions économiques*“ (1905) har gjort det videnskabeligt mest betydningsfulde forsøg på at fortolke kriminaliteten som et produkt af det privatkapitalistiske system. Gennem sit præg af fri konkurrence og klassekamp betragtes det ikke alene som den væsentligste årsag til berigelseskriminaliteten, gennem sin appel til egoisme betinger det også andre typer af kriminalitet.

Kriminaliteten er nemlig – næsten per definition – udtryk for den menneskelige egoisme. Så længe menneskene hovedsagelig producerede til eget forbrug, opstod der ikke større økonomiske konflikter; men varebytte og handel skabte særlig i de industrialiserede samfund en skånselsløs konkurrence mellem sælgerne og køberne, mellem sælgerne indbyrdes og mellem arbejdsgiverne og arbejdstagerne. Som et biprodukt af denne konkurrence opstod der – ifølge *Bonger* – to parasitære klasser, hvis egoisme ikke er mindre end hos klassekampens partnere: det var de arbejdssky, der lever af andre, og de dovne rige, der er lige så parasitære som de første.

Et sådant system, hvor enhver bliver tvunget til at søge sin egen fordel, må nødvendigvis avle egoisme og begær. Merkur var ikke blot handelsmændenes, men også tyvenes gud. Tyve og købmænd er skabt af samme stof, de tager udelukkende hensyn til deres egne interesser. Kan man få større profit ved at standse produktionen, bliver den standset.

Til dette kommer udnyttelsen af børns og unges billige arbejdskraft, der unddrager dem hjemmets og opdragernes indflydelse, udsætter dem for påvirkning af rå mennesker, der er uinteresserede i deres udvikling, og gør dem uafhængige i en alder, hvor de har al mulig brug for vejledning og støtte. Privatkapitalismen tvinger også kvinderne ud i erhvervslivet, hvorved opdragelsen yderligere forringes; samtidig bliver de som andre lønarbejdere udsat for industrialismens egoisme-stimulerende indflydelse. Disse to forhold er forklaringen på den stigende ungdomskriminalitet.

Beviset for teoriens rigtighed fandt Bonger i kriminalitetens statistiske sammenhæng med de tidligere nævnte ukomplicerede økonomiske enkeltfaktorer og ungdomskriminalitetens sammenhæng med familieforholdene.

En efterprøvning af holdbarheden af den marxistiske forklaring på kriminalitet er imidlertid ikke gjort blot gennem påvisningen af sammenhæng mellem industrialisme, urbanisering, familieforhold og kriminalitet; en række af de faktorer, Bonger opererer med, synes snarere at være knyttet til industrialiseringen og urbaniseringen end til det økonomiske system som helhed. *Clinard* (1957, s. 104) konkluderer da også, at urbanisering som årsag til sociale afvigelser, herunder kriminalitet, er af større betydning end de økonomiske svingninger.

Spørgsmålet er, om man i industrialiserede samfund finder større kriminalitet under en privatkapitalistisk end under en socialistisk økonomi. – Desværre kan det ikke besvares, dels fordi rent kapitalistiske og rent socialistiske samfund ikke eksisterer, dels fordi man mangler sammenlignelige data vedrørende kriminaliteten i de lande, hvor man mest nærmer sig til de to nævnte økonomiske systemer, f. eks. U.S.A. og Rusland. En ting kan dog fastslås: marxisternes og de første sovjetlederes påstand om, at kriminaliteten som et produkt af det kapitalistiske system ville forsvinde i et marxistisk samfund, holdt ikke stik. En overgang mente man, at årsagen lå i den kapitalistiske egoismes sejlivethed. Tilsvarende synspunkter kendes fra nyere tid. Den voksende ungdomskriminalitet i de socialistiske samfund forklares ved „det gam-

le samfunds materielle og ideologiske, alment samfundsmæssige og individuelt bevidsthedsmæssige, objektive og subjektive rudimenter“, se *Schneider* (1963, s. 124 ff.). Sådanne synspunkter synes dog i vore dage forældede som udtryk for de socialistiske teorier om kriminaliteten. Betydningsfulde modifikationer er efterhånden føjet til, bl. a. ved en vis indrømmelse af de mentale abnormiteters kriminogene betydning. Imidlertid har Rusland allerede for adskillige år siden – som *Taft* (1956, s. 180 f.) siger – taget et langt skridt bort fra kommunismen og dermed forspildt en god mulighed for at teste *Bonger's* teorier.

På den anden side finder man i amerikansk kriminologisk litteratur tungtvejende vidnesbyrd om de kriminalistisk uheldige virkninger af det moderne kapitalistiske system, specielt i dets yderliggående former, se f. eks. *Sutherland* (1940 og 1949), *Reckless* (1955, s. 28 ff.), *Taft* (1956, ch. 9.), *Sutherland and Cressey* (1960, s. 189 ff.). Blandt engelske kommentarer kan nævnes *Rhodes* (1939, s. 55 ff.), der – som modsætning til ældre tider, hvor fattigdom og beskedenhed var dyder – fremhæver den kriminogene betydning af „det nye økonomiske system“ med masseproduktion og fri konkurrence, som gennem reklame lægger an på at forøge forbruget og stimulere begæret.

Nogen virkelig sammenligning af kriminaliteten som helhed eller af ejendoms-kriminaliteten i de socialistisk og de kapitalistisk orienterede samfund lader sig dog ikke gennemføre, bl. a. fordi grænsedragningen mellem politisk og anden kriminalitet er forskellig under forskellige økonomiske og politiske systemer.

Den tekniske udvikling

Den tekniske udvikling er vanskelig at isolere, fordi den er nøje sammenknyttet med den erhvervmæssige udvikling og videre med urbaniseringen og andre sociale forhold. Den har almindelig kriminalistisk interesse, fordi den har påvirket forbrydertechnikken og polititaktikken. Derudover anser nogle sociologer de tekniske fremskridt for – om end indirekte – at være én af de væsentligste betingelser for den sociale og kulturelle udvikling. Her skal spørgsmålet kun behandles kort og illustreres ved et enkelt eksempel, hvor visse sider af sammenhængen er af mere direkte karakter.

Det er mere end et kuriosum, at *Lombroso* i en af de senere udgaver af sit hovedværk har et kapitel om cyklismens kriminogene virkninger, et forhold som stadig er af en vis kriminologisk interesse. I vore dage

er det dog *bilerne og bilismen*, der påkalder sig den største interesse, bl. a. fordi de har nødvendiggjort et stort antal regulerende lovbestemmelser, som f. eks. færdselsloven.

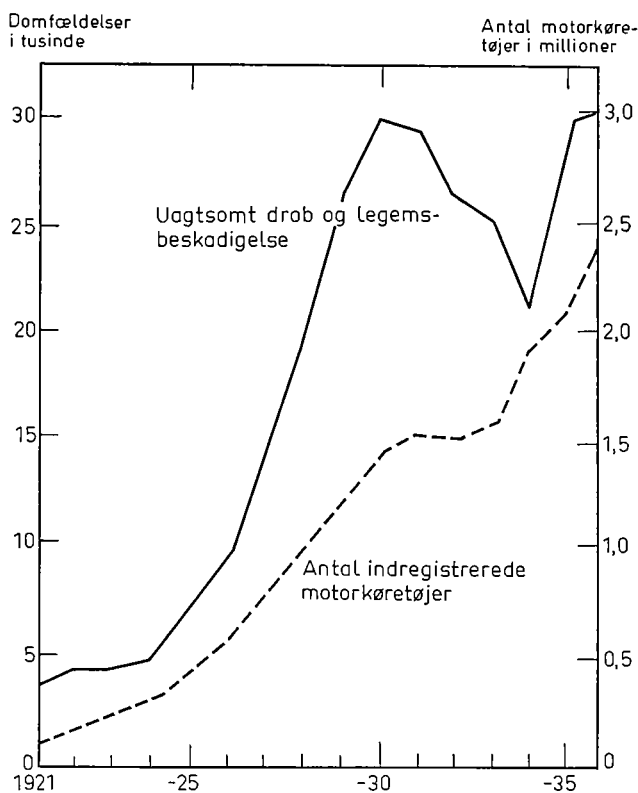
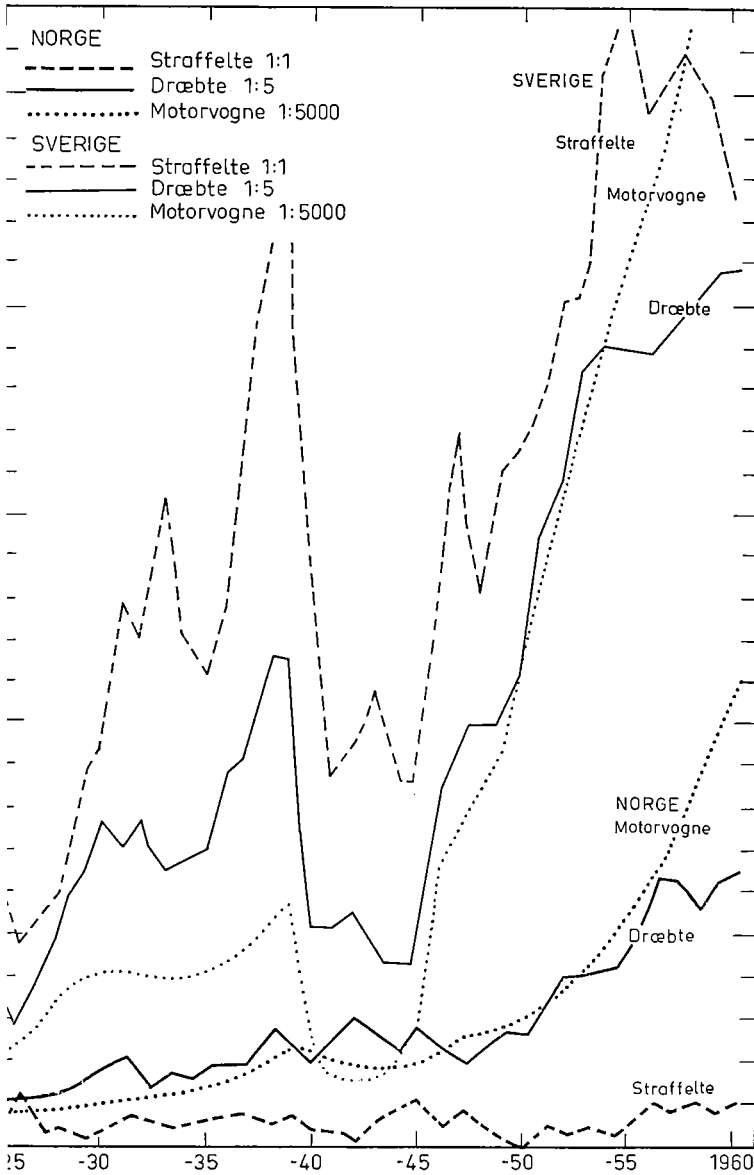

Fig. 19. Domfældelser for uagtsomt drab og legemsbeskadigelse samt indregistrerede motorkøretøjer i Tyskland 1921-36, efter Exner

Vold (1958, s. 200) anfører, at af 19 millioner tiltalte i U.S.A. i 1953 var mere end 86 % anklaget for trafikforseelser; kun ca. 13 % kunne henføres til andre typer af lovovertrædelser. En tysk undersøgelse for perioden 1921-36 over antallet af biler og uagtsomt drab og legemsbeskadigelser viser en klar om end ikke helt entydig sammenhæng, s. fig. 19, jfr. Exner (1949, s. 97). Lovovertrædelsernes nedadgående linie i årene 1930-34 var en følge af krisen, som medførte et formindsket brug af motorkøretøjer, hvilket kan ses af en parallelt løbende nedgang i benzinförbruget.

20. Dømte og tilfælde af påtaleundladelser for uagtsomt drab, dræbte og motorvognsulykker samt motorvogne i Norge og Sverige 1925-60, efter *Andenæs og Hauge*

Fra *Andenæs og Hauge* (1966) gengives kurverne for antallet af motorvogne, dræbte ved motorvognsulykker og personer dømt for uagtsomt drab i Sverige i perioden 1925–60. Overensstemmelsen er god bortset fra periodens begyndelse og dens sidste femår. – I Norge fandtes ingen sammenhæng mellem de tre kurver, hvilket formodes at bero på, at der til domfældelse ifølge norsk retspraksis kræves en større grad af uagtsomhed end i de andre nordiske lande. – Ifølge *Theodor Petersen* (1967, s. 125) er dog i Danmark antallet af personskader på grund af alkoholpåvirkning hos motorføreren fra 1956 til 1965 vokset mere end antallet af motorkøretøjer.

Mannheim (1965, s. 107) gengiver fra engelsk kriminalstatistik de i tabel 29 anførte tal for trafikforseelser. Selv uden en tilsvarende statistik over indregistrerede motorkøretøjer kan man slutte, at nedgangen under krigen og den derefter følgende stærke stigning er udtryk for en sammenhæng.

Tabel 29. Personer fundet skyldig i trafikforseelser, efter *Mannheim*

1938	475.124
1945	148.419
1955	407.815
1959	635.366
1963	820.780

I perioden 1954–59 synes tallene for trafikforseelser at være steget lidt mere end antallet af køretøjer; men de to kurver løber dog noget uregelmæssigt, se *Willet* (1964, s. 126 og 148 ff.).

Visse forskydninger i begrebsafgrænsningerne medfører, at den danske statistik vedrørende indregistrerede motorkøretøjer og spirituskørsel ikke kan give et eksakt billede af den nære forbindelse, der formodentlig er på dette område. Alt i alt tyder tallene dog på, at domfældelser for overtrædelse af motorlovens § 24, stk. 1 og 3, senere færdselslovens § 16, stk. 1, er næsten tredoblet fra 1950 til 1964, men dog steget forholdsmæssigt meget mindre end motorparken, der er blevet mere end 5 gange så stor. De tal, man kan beregne, er for 1950: 754, for 1960: 385 og for 1964: 402 dømte per 100.000 indregistrerede motorkøretøjer. – I Norge synes den tilsvarende hyppighed at have været omtrent konstant i årene 1953–62, se *Christie* (1965, s. 57).

Bilerne spiller imidlertid også en væsentlig rolle som objekt for forbrydelser som brugstyveri, tyveri, assurancesvig m.m.

På samme måde som for færdselslovovertrædelsernes vedkommende er tyverier af motorkøretøjer tiltaget voldsomt i efterkrigsårene. Af de i *Uniform Crime Report*, U.S.A., i 1964 rapporterede ejendomsforbrydelser var godt 460.000 biltyverier, dvs. omkring 18 % (s. 3 og s. 103). Deres værdi er

angivet til 485 mill. dollars, hvilket er mere end 50 % af den samlede værdi af udbyttet ved alle anmeldte tyverier og røverier.

Der er ligeledes sammenhæng mellem antallet af biler og antallet af biltyverier. Af tabel 30 med tal fra svensk statistik, se *C. G. Janson* (1964, s. 122 f.), fremgår det, at biltyveriernes antal er fem-seks-doblet fra 1950 til 1959, men i forhold til bilparkens størrelse er det kun en meget begrænset tilvækst. I Stockholm var sandsynligheden for at få sin bil stjålet i 1950: 61 ‰, i 1959 var den 80 ‰, men tallene har svinget stærkt. I landet som helhed var sandsynligheden i 1959 kun en fjerdedel heraf.

Sikre tal for tilsvarende forhold i Danmark foreligger ikke, da registreringen af tyverier af motorkøretøjer er ændret flere gange i de senere år. Det kan dog nævnes, at anmeldte brugstyverier, hvoraf hovedparten vedrører motorkøretøjer, i 1951 udgjorde 1822 eller 9 ‰ af de indregistrerede biler og motorcykler, medens tallet i 1959 var 5533, d.v.s. 10 ‰ af de indregistrerede biler og motorcykler. Fra 1960 giver statistikken oplysninger om tyverier og brugstyverier af motorkøretøjer, og tallene er herefter ikke sammenlignelige med de foregående års data vedrørende brugstyverier. De i 1960 anmeldte ca. 8000 tyverier og brugstyverier svarer til 12,7 ‰ af de indregistrerede biler og motorcykler. I 1964 blev der anmeldt 12.652 tyverier m.m. eller 13,7 ‰ af de indregistrerede køretøjer.

Endelig henvises til fig. 21 fra *Wilkins* (1965, s. 54), der viser, at også antallet af tyverier fra motorkøretøjer vokser parallelt med antallet af indregistrerede motorkøretøjer.

Tabel 30. Antal indregistrerede personbiler, antal biltyverier kendt af politiet og antal kendte biltyverier per 1000 indregistrerede personbiler i Stockholm 1950–59, efter *C. G. Janson*

År	Indreg. pers.biler	Antal kendte biltyverier	Antal bil- tyverier per 1000 personbiler
1950	25127	1539	61,2
1951	31833	2172	68,2
1952	36123	2249	62,3
1953	40048	1811	45,2
1954	48112	2597	54,0
1955	59283	5969	100,7
1956	69222	5996	86,6
1957	79459	8441	106,2
1958	89751	9213	102,7
1959	100644	8055	80,0

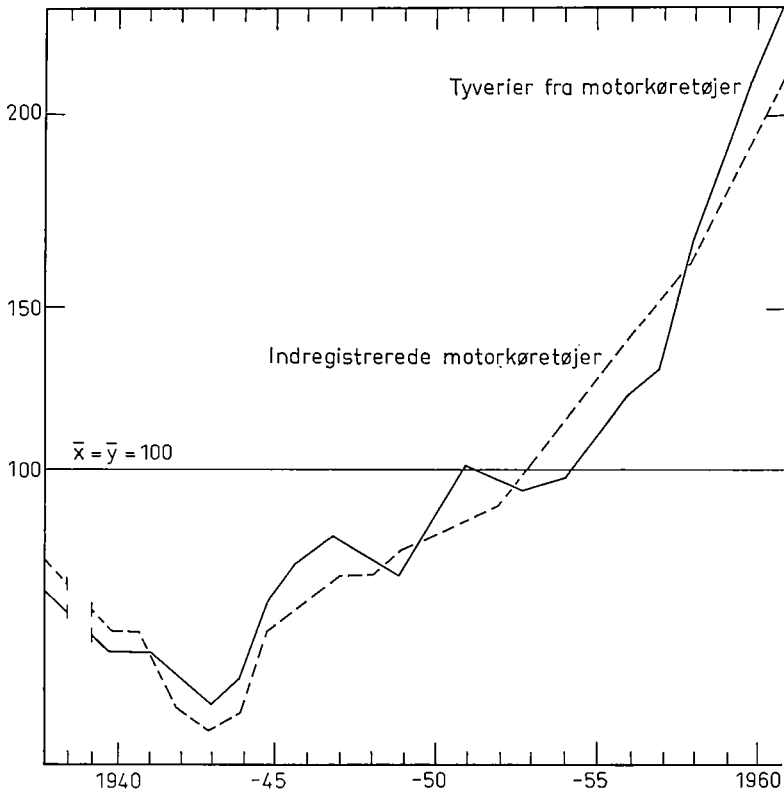

Fig. 21. Anmeldte tyverier fra motorkøretøjer samt indregistrerede motorkøretøjer i England og Wales 1938-61, efter Wilkins

Det kan således betragtes som fastslået, at det først og fremmest er motorparkens størrelse, der bestemmer antallet af såvel færdselslovovertrædelser, f. eks. kørsel i alkoholpåvirket tilstand, som uagtsomt manddrab, biltyverier og tyverier fra biler, idet hyppigheden af disse lovovertrædelser målt i forhold til bilernes (og i visse tilfælde motorcyklernes) antal synes at være nogenlunde konstant. Sekundært spiller den lethed, hvormed biler kan tilegnes, installation af ratlås og opdagelsesrisikoen en rolle for tyveriernes antal, *Werner* (1960).

Mere generelt har man i en periode peget på misforholdet mellem den tekniske og den kulturelle udvikling, „det kulturelle efterslæb“ (the cultural lag), og anset det for hovedårsagen til en væsentlig del af det moderne samfunds problemer. Hermed har vi imidlertid bevæget os ind på det problemområde, der skal behandles i kap. 33.

FIGURFORTEGNELSE

1. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1965
2. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1933–65
3. Risikoen for at blive registreret som kriminel i hovedstaden, provinsbyerne og på landet
4. Incidensen af mandlige begyndere og recidivister 1933–60
5. Samspelet mellem anlæg og miljø
6. Kretschmer's legemstyper
7. Akkumulerede hyppigheder af homoseksuelle mænd
8. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1965
9. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1955, efter geografisk miljø
10. Registrerede norske lovovertrædere 1834–1960
11. Kriminalitetens udvikling i visse europæiske lande 1946–64
12. Personforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned
13. Ejendomsforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned
14. Ejendomsforbrydelser og rugprisen i Bayern 1835–60
15. Tiltalte for tyveri og rugprisen i Danmark 1840–64
16. Tyveri og realløn i Tyskland 1882–1912
17. Tyveri og konjunkturbevægelser i Tyskland 1883–1913
18. Antal domfældelser for tyveri og antal arbejdsløse i Tyskland 1926–38
19. Domfældelser for uagtsomt drab og legemsbeskadigelse samt indregistrerede motorkøretøjer i Tyskland 1921–36
20. Dømte og tilfælde af påtaleundladelser for uagtsomt drab, dræbte ved motorvognsulykker samt motorvogne i Norge og Sverige 1925–60
21. Anmeldte tyverier fra motorkøretøjer samt indregistrerede motorkøretøjer i England og Wales 1938–61
22. Kriminaliteten i Tyskland 1912–17 for visse grupper af mænd samt for kvinder

Ved en beklagelig fejltagelse er side 606 og side 611 blevet byttet.

TABELFORTEGNELSE

1. De til politiets kundskab komne lovovertrædelser (1965) . . .	57
2. Kriminalretlige sanktioner mod mænd, efter alder og lovovertrædelsens art (1965)	61
3. Kriminalitetsrisikoen for mænd, udvalgte år	63
4. Skjult kriminalitet blandt unge mænd i dele af Skandinavien	69
5. Minusfaktorer hos kriminelles slægtninge (Tyskland) . . .	88
6. Kriminalitet hos sikkerhedsforvaredes børn og stedbørn (Tyskland)	96
7. Påfaldende karaktertræk og selvmord hos tilbagefalds- og førstegangsforbryderes forældre (Tyskland)	103
8. Abnorme personligheder blandt éngangs- og tilbagefaldsforbryderes slægtninge (Tyskland)	104
9. Ældre og nyere undersøgelser af alkoholmisbrug hos forældrene til kriminelle og ikke-kriminelle	108
10. Resultaterne af de hidtidige kriminologiske tvillingundersøgelser	113
11. Konkordansgrad i forskellige tvillinggrupper (Tyskland) . .	116
12. Konkordanshyppighed med hensyn til frihedsstraf hos én-kønnede tvillinger efter æggethed og køn	117
13. Tvillingkoefficienter med hensyn til frihedsstraf efter fødested	118
14. Recidiv efter kastration (forskellige lande)	152
15. Intelligensen hos drenge og piger, fjernet på grund af kriminalitet	187
16. Intelligensen hos arresthusfanger	187
17. Andssvaghed blandt kriminelle i U.S.A. (1911–30)	190
18. Sammenhæng mellem psykopatiform og kriminalitetsart . .	202
19. Psykopati hos mentalundersøgte lovovertrædere	206
20. Mandlige sædelighedsforbrydere efter alder	211
21. Mandlige sædelighedsforbryderes recidiv efter kriminalitetsart	213
22. Hyppighed af homoseksuel adfærd hos amerikanske mænd .	216

30. KRIGE

Det antages i almindelighed, at krige medfører en stigning i kriminaliteten. Det er dog en opfattelse, der i sin generelle form ikke lader sig opretholde. Dels dækker 'kriminalitet' over mange forskellige ting, dels må der sondres mellem krigens begyndelse, dens senere faser og efterkrigsårene. Det spiller yderligere en rolle, om det pågældende land er neutralt, besat, krigsførende inden eller udenfor landets grænser, sejrende eller slået, og det er også af betydning, hvornår og hvorledes krigen føres.

Man har sammenlignet krigen med et sociologisk eksperiment, fordi der indenfor et meget kort tidsrum sker voldsomme og dybt indgribende omvæltninger i samfundets sociale struktur, som dog ikke varierer med eksperimentets konsekvens. Det er rigtigt, at krigens virkninger er en anskuelsesundervisning i miljøfaktorernes sammenhæng med kriminalitetens indhold og omfang, specielt indenfor befolkningsgrupper, der under normale forhold er lovlydige; men sammenhængen er i øvrigt ikke så klar og entydig som undertiden antaget. Der er næppe nogen, der vil hævde, at sammenhængen mellem krig og kriminalitet er direkte og simpel. Snarere må det være nogle af de med – og af – krigen følgende ændringer af samfundsforholdene, der optræder i sammenhæng med visse former af kriminalitet. *Exner* (1936, HdWk. II, s. 24) siger således, at „krigskriminalitet“ ikke findes. Det, der ofte ledsager krigen, er en kriminalitet, der udspringer af nød („Notkriminalität“). I de lande, der ikke mangler noget, stiger kriminaliteten ikke, end ikke hvis landet er krigsførende. – Også denne forklaring betegner dog en for vidt dreven forenkling; men den peger på et af de væsentlige blandt mange ledsagefænomener, som en krig drager med sig.

Forrige århundrede

At der ikke er tale om en generel og ubrydelig sammenhæng fremgår imidlertid med al ønskelig tydelighed af forholdene i forrige århundrede. Dengang synes kriminalister og statistikere at have koncentreret deres bestræbelser om at forklare, *hvorfor kriminaliteten altid aftager under en krig*. En nedgang i kriminaliteten forekom i mange lande, således i Frankrig under Krimkrigen i 1855; i Tyskland under krigen mod Østrig i 1866; i både Tyskland og Frankrig under den fransk-tyske krig i 1870–71; i Japan 1894–95 under den japansk-kinesiske krig og i be-

gyndelsen af 1900-tallet under den russisk-japanske krig i 1904–05, ref. efter HdwK II, s. 1110 f.

Illustrerende i så henseende er de to dansk-tyske krige i 1848–50 og i 1864. Den laveste kriminalitet i en lang årrække falder i krigsårene 1849 og 1864. I „Statistisk Tabelværk indeholdende detaillerede Criminaltabeller for Kongeriget Danmark for Aarene 1841–1855“ stilles spørgsmålet om, hvorfor kriminaliteten er så lav i krigstid. Der henvises til, at rugprisen var meget lav i disse år og nåede et exceptionelt lavt minimum i 1849. Herudover bemærkes det: „Men deels maa denne store Formindskelse af Forbrydelserne i Krigsaarene betragtes som en ligefrem Følge af Krigen, blandt Andet fordi en stor Deel af de Individer, der især ere farlige for den offentlige Orden, bleve ved den kaldte fra deres Hjemsted eller gik frivillig til Hæren. En saadan Dislocation har direct og indirect en betydelig Indflydelse paa Forbrydernes Mængde, thi Forbryderne staae i Almindelighed – ofte uden at være sig det klart bevidst – i Forbindelse med hinanden; een Hælers Fraværelse afholder maaske Ti fra at stjæle. Det er desuden et Factum, godtgjort ved andre Landes Erfaring, at Forbrydelserne aftage i et krigsførende Land, især naar Krigen ikke hærjer Landet selv“. Yderligere henvises der til den offentlige og private godgørenhed, der var særlig stor i disse år, og den stemning og de tanker, der besjælede alle. Endelig var arbejdslønnen stigende på grund af arbejdskraftens formindskelse. Om forholdene i 1864 siges i et af de følgende bind af kriminalstatistikken, at det er en almindelig erfaring, at store troppesamlinger med de gode kræfter også absorberer en del af de onde og afbryder de forbindelser, der er farligst for den almene sikkerhed. „Derfor aftager Forbrydelserne næsten overalt under Krigen og tiltager igen efter Freden“.

Første verdenskrig

Også i dette århundrede har man i krigstid iagttaget et fald i kriminaliteten, men kun i det første krigsår. Herefter følger en stigning, der mange steder også gælder efterkrigstiden. Et sådan fald i kriminaliteten i det første krigsår indtraf i Tyskland og Østrig under den første verdenskrig og i Finland under vinterkrigen 1939–40. Som forklaring har man nævnt nogle af de i den danske kriminalstatistik i forrige århundrede anførte forhold. Stor vægt har forskellige forfattere tillagt krigsudbruddets og den første krigstids social-psykologiske virkninger på befolk-

ningen. Den tyske kriminalstatistiker *Starke* finder forklaringen „in der mächtigen Bedeutung einer hoben, alle Volksschichten tief ergreifenden und sie beherrschenden Ideenrichtung, in dem Gefühl der Vaterlandsliebe, in der Begeisterung mit dem das ganze Volk am Kampfe teilnahm“ (cit. ef. *HdwK.* II, s. 1110). Fra anden side er dette blevet betvivlet eller bestridt, *von Hentig* (1947, s. 330 ff.). Nedgangen i kriminaliteten forklares alene ud fra andre forhold, herunder navnlig at krigen bevirker indkaldelse af store dele af den voksne mandlige befolkning, som derved kommer under militær disciplin og kontrol, indskrænkninger i alkoholforbruget, bedre lønninger på grund af en stærkt forøget efterspørgsel efter arbejdskraft m.v. – Helt at se bort fra krigens psykologiske virkninger er dog næppe realistisk.

På krigens senere stadier indtræder der efter erfaringerne i dette århundredes krige ofte en betydelig stigning i civilbefolkningens kriminalitet. En sådan udvikling kan iagttages både i krigsførende lande, i besatte og i neutrale lande. Det er sagt, at virkningen aftager med afstanden fra krigsskuepladserne, og dette støttes til en vis grad af erfaringen.

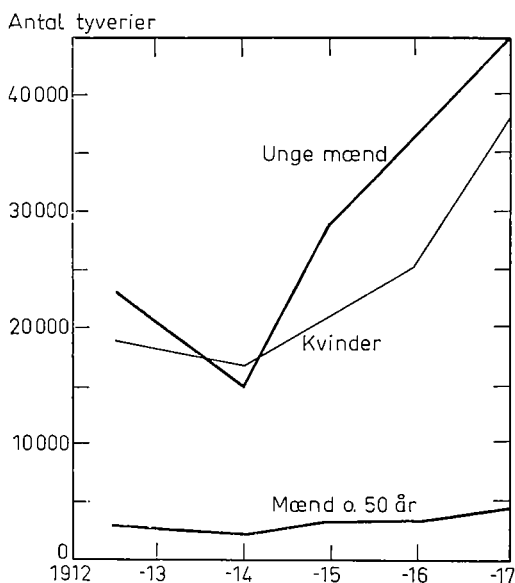

Fig. 22. Kriminaliteten i Tyskland 1912–17 for visse grupper af mænd samt for kvinder, efter *Exner*

På grund af indkaldelserne, hvis omfang og fordeling på aldersklasser oftest er ukendt, kan det være vanskeligt at vurdere kriminalitetsudviklingen. For at få et troværdigt billede af forholdene må man se bort fra nogle af de befolkningsgrupper, hvorfra de kriminelle særlig rekrutteres. I fig. 22 ses en kurve over simpelt tyveri hos kvinder, samt unge og ældre mænd (konstrueret efter tal hos *Exner*, 1949, s. 100). Alle tre grupper viser meget betydelige stigninger, for de unge mænds og kvinders vedkommende rundt regnet en fordobling, og for de gamle mænd en forøgelse på omkring 67 %. For dem alle gælder det, at krigstidens mangel på arbejdskraft har tvunget dem ud i erhvervslivet og stillet dem overfor krav og pligter, som de ikke har haft uddannelse, modenhed eller erfaring til at klare. Det er næppe nogen tilfældighed, at de største stigninger forekommer ved embedsforbrydelser begået af de unge mænd og kvinderne. De vanskelige leveforhold, vareknapheden, og den usikkerhed og rodløshed, som blev fremkaldt af de splittede hjem, har også spillet en væsentlig rolle. Under fædrenes fravær og mødrenes arbejde i ammunitionsfabrikkerne eller ved anden beskæftigelse udenfor hjemmet er børnene blevet udsat for vanrøgt. Kvinderne er kommet ud for hidtil ukendte konflikter og tilpasningsvanskeligheder under de nye beskæftigelsesforhold. På et tidspunkt, hvor de har været indstillet på at trække sig tilbage, tvinges de gamle mænd til at blive i eller vende tilbage til deres erhverv, hvor kravene på grund af forholdene er skærpet samtidig med, at også deres familier (børnene og børnebørnene) er ramt af krigens ulykker.

Om Danmark se s. 295 ff.

Anden verdenskrig

Under den anden verdenskrig har man gjort tilsvarende erfaringer. I en række lande steg kriminaliteten stærkt i perioden 1940–45, og nogle steder fortsatte stigningen efter krigen. – De følgende korte oversigter er baseret på „Bulletin de la Commission Internationale pénale et pénitentiaire. Les effets de la guerre sur la criminalité“. Vol. XV, no. 4/II, 1951, samt materiale fra FN.

I *Belgien* rejstes der i 1939 tiltale mod 288.000 i straffesager, i 1942 var tallet 659.000, i 1943 var det 608.000. Efter krigen faldt det, og i 1949 var det nede på 383.000. Statistikken skal dog læses med det forbehold, at den også omfatter forbrydelser rettet mod besættelsesmagten. Domfældelsestal-

lene afslører en tilsvarende tendens om end en mindre stejl stigning. Kriminalitetsforøgelsen var størst for ejendomsforbrydelser, medens voldskriminaliteten var på retur. Stigningen var særlig stor i befolkningsgrupper, hvor kriminaliteten ellers er lille, d.v.s. hos gifte mænd, gamle mænd og kvinder. Men også kriminaliteten i de alleryngste aldersklasser forøgedes stærkt.

Canada er ligeledes en undtagelse. Her steg kriminaliteten (udtrykt ved antallet af anklagede) fra 1937 til 1940. Derefter var tendensen uforandret eller faldende for mændenes vedkommende, medens såvel stigningen indtil 1940 som niveauet i krigsårene var højere for kvinder. 1946 bragte en stigning i den mandlige kriminalitet på ca. 15 %.

En detaljeret *engelsk* undersøgelse viser, at antallet af anmeldte lovovertrædelser steg fra ca. 265.000 i 1937 til ca. 480.000 i 1945 (stigning ca. 80 %); stigningen fortsatte i de nærmeste efterkrigsår. De unge lovovertrædernes antal forøgedes i den samme periode med et halvt hundrede procent. Den kvindelige kriminalitet blev næsten fordoblet. Recidivisternes andel i den samlede kriminalitet aftog; kriminalitetsstigningen skyldes altså i højere grad den tidligere ustraffede del af befolkningen. Stigningen falder hovedsagelig på ejendomsforbrydelser.

I *Norge* steg antallet af dømte for straffelovsovertrædelser fra ca. 4800 i 1937 til næsten 6600 i 1943 (stigning ca. 40 %); en tydelig nedgang viser sig først i 1945; i 1948 er niveauet omtrent som før krigen. Statistikken over anmeldte forbrydelser viser, at stigningen var særlig stor for simple tyverier og indbrudstyverier. Voldskriminaliteten formindskedes. Kvindernes kriminalitet forøgedes væsentlig mere end mændenes.

I en *fransk* oversigt konkluderedes der omtrent således: Undersøgelsen af krigens indflydelse på kriminaliteten bekræfter de iagttagelser, som tidligere er gjort i Tyskland og Frankrig efter den første verdenskrig. Ungdomskriminaliteten og den kvindelige kriminalitet forøgedes, særlig for ejendomsforbrydelserne og ganske specielt tyverierne, medens voldsforbrydelserne er forblevet uforandret eller endog er gået tilbage.

I *Holland* er billedet det samme. Stigningen falder på ejendomsforbrydelserne. Volds- og seksualforbrydernes antal er dalende. Den kvindelige kriminalitet vokser mere end den mandlige. Recidivisternes kriminalitet forøges mindre end begyndernes.

Udviklingen i *Sverige* har været en tilsvarende. Forøgelsen i antallet af domfældte personer fra 1937 til kulminationen i 1943-44 er for ejendomsforbrydelser 150 %, for kvindernes vedkommende ikke mindre end 250 %. Ved forbrydelser mod personen forøgedes den mandlige kriminalitet kun i ringe grad, men den kvindelige tredobledes, hvilket særlig skyldtes udbredelse af kønssygdomme, aborter og barnedrab. Stigningen var størst i de yngste aldersklasser og større i de lavere statuslag end i de højere. — 1940 viser lavere kriminalitetstal end 1939 og 1941 for de fleste typer af lovovertrædere.

I U.S.A., der ikke har en ensartet kriminalstatistik, som dækker hele landet, synes udviklingen at have været vidt forskellig for forskellige forbrydelser, og et nogenlunde klart og modsigelsesfrit billede kan ikke tegnes. Mord og drab viser tilbagegang indtil 1943 og fra 1944 til 1946 en stigende tendens, men derefter igen et fald. Voldtægt har været stadig stigende siden 1933 og steg også under krigen, men ikke hurtigere end i førkrigsårene. Grove voldsforbrydelser tiltager fra 1940 til 1949, hvor hyppigheden er næsten fordoblet. For ejendomsforbrydelserne er billedet helt uklart, til dels modsigende. Indbrudstyverierne antal svinger uden nogen klar tendens. Røverierne viser en nedadgående linie fra 1933 til 1944 og derefter en stigning til 1946 efterfulgt af ny tilbagegang. Almindelige tyverier er steget siden 1933, men aftager igen fra 1941 til 1944 for derefter at stige. Automobiltyverierne antal har været dalende fra 1933 til 1950, men stiger dog fra 1942 til 1945. Tal for arrestationer tyder på, at kvinderne udgør en stadig større brøkdel af samtlige arrestanter, fra 8,5 % i 1940 til 17,1 % i 1944. I mange henseender indtager U.S.A. altså en særstilling i forhold til landene i Europa. *Vold* (1951) konkluderer, at de bevægelser i kriminaliteten, som kan iagttages under krigen, ikke tyder på, at krigen har udøvet en særlig

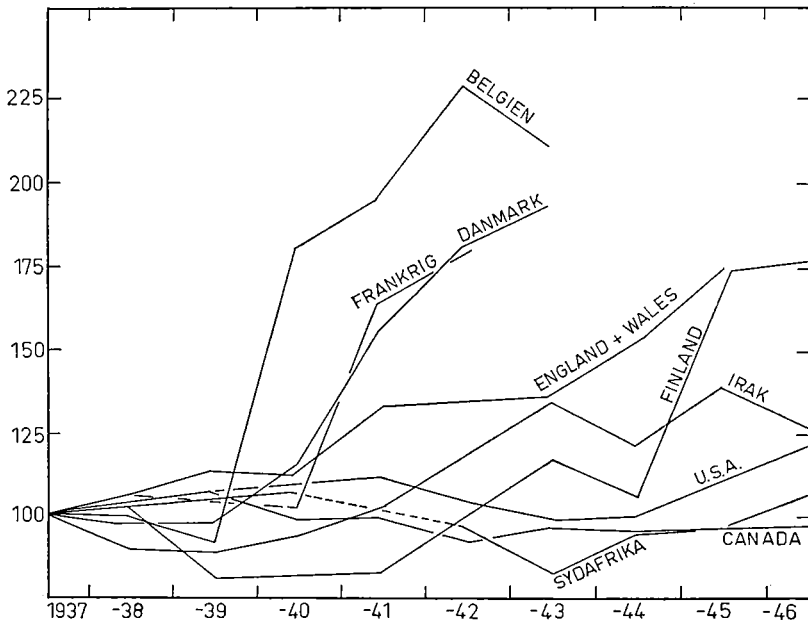

Fig. 23. Anmeldte forbrydelser i forskellige lande i perioden 1937-46, efter Christiansen

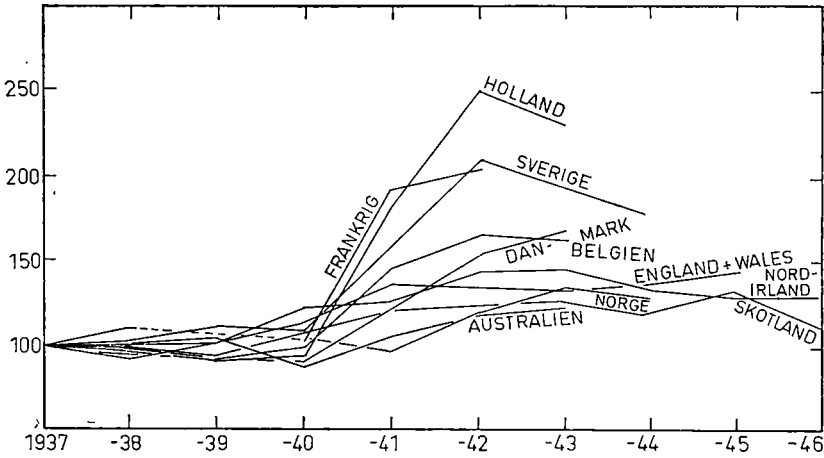

Fig. 24. Dømt i visse lande i perioden 1937-46, efter Christiansen

indflydelse. Han tilføjer, at kriminalitetens periodiske svingninger til alle tider har været meget små i forhold til den samlede kriminalitet „som bølgerne på oceanets overflade i forhold til havdybden“. Netop under en krig er denne opfattelse dog – som det fremgår af det foranstående – ikke almen-gyldig.

Af andre lande, der efter de foreliggende statistikker ikke påvirkedes af krigsårene, kan nævnes Island, Syd-Afrika, Mexico, Tyrkiet, New Zealand, Colombia, Nicaragua, San Salvador, Guatemala, Venezuela, Philippinerne. Det bør dog bemærkes, at de statistiske data fra forskellige lande bygger på forskellige kriminalitetsbegreber, og at de ikke er lige pålidelige.

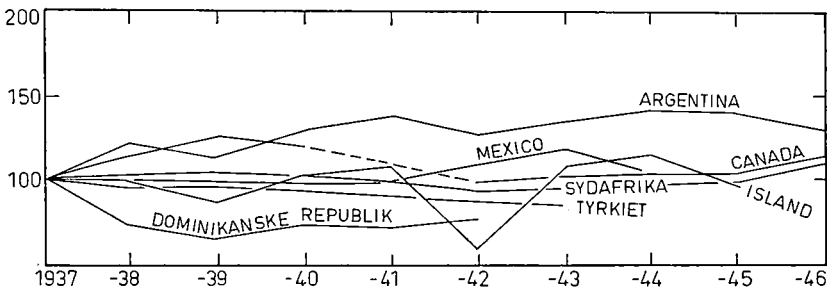

Fig. 25. Dømt i visse lande i perioden 1937-46, efter Christiansen

Disse og andre resultater af undersøgelser af krigsårenes kriminalitet fremgår af fig. 23, som vedrører den til politiets kundskab komne krimi-

nalitet (baseret på materiale fra FN). Domfældelsestallene (fig. 24) viser ligeledes tydelige stigninger, medens fig. 25 kun afslører små svingninger om førkrigsårenes niveau. (1937 er overalt ≈ 100). Argentina er tilsyneladende en undtagelse, men hører hjemme her, fordi stigningen ligger før krigen. Se i det hele hertil *Christiansen* (1950).

Specielt om Danmark

I Danmark førte de to verdenskrige til store kriminalitetsstigninger. Den mandlige kriminalitets udvikling i årene 1915–20 fremgår af fig. 26. Det ses, at den kortvarige stigning er forskellig i forskellige aldersklasser. For de unge mellem 14 og 19 år er der tale om en tilvækst på 120 %; for de 20–24-årige er den henved 80 %, for de 25–40-årige 30 %. Den pludselige opgang i krigens sidste år har ikke haft så stærke eftervirkninger, at det har givet sig statistiske udtryk i tyvernes kriminalitet. Det ekstrakontingent af navnlig unge kriminelle, der rekrutteredes i årene 1917–19, har altså været et éngangsfænomen.

Under den anden verdenskrig artede forholdene herhjemme sig væsentlig anderledes end under den første. Udviklingen ses af fig. 27. For alle aldersklasser forøgedes kriminaliteten fra 1940 til 1943 til omkring det dobbelte. Formentlig er stigningen fortsat i 1944 og måske i begyndelsen af 1945; men allerede i 1946 begyndte faldet, der dog forløb væsentlig langsommere end efter den første verdenskrig; først omkring slutningen af halvtredserne var man nået ned på førkrigsårenes niveau. Stigningen gjaldt særlig ejendomsforbrydelser og – i modsætning til andre lande – vold, og den var noget større i byerne end på landet. Den kvindelige kriminalitet 3–4-dobledes. Det fordoblede antal voldsforbrydelser hang utvivlsomt sammen med modstandskampen. Se i øvrigt *Christiansen* (1945 og 1950).

Efterkrigstidens kriminalitet

I den kriminologiske litteratur ser man undertiden en stigende efterkrigskriminalitet omtalt som et selvstændigt fænomen, der særlig skulle gøre sig gældende hos den tabende partners unge. Erfaringerne fra den anden verdenskrig tyder dog ikke på, at sådanne stigninger forekommer hyppigt. Derimod har man *nogle år efter krigen* visse steder set en voldsom forøgelse, specielt af ungdomskriminaliteten; det er dog problematisk, om den har nærmere sammenhæng med krigstiden og dens for-

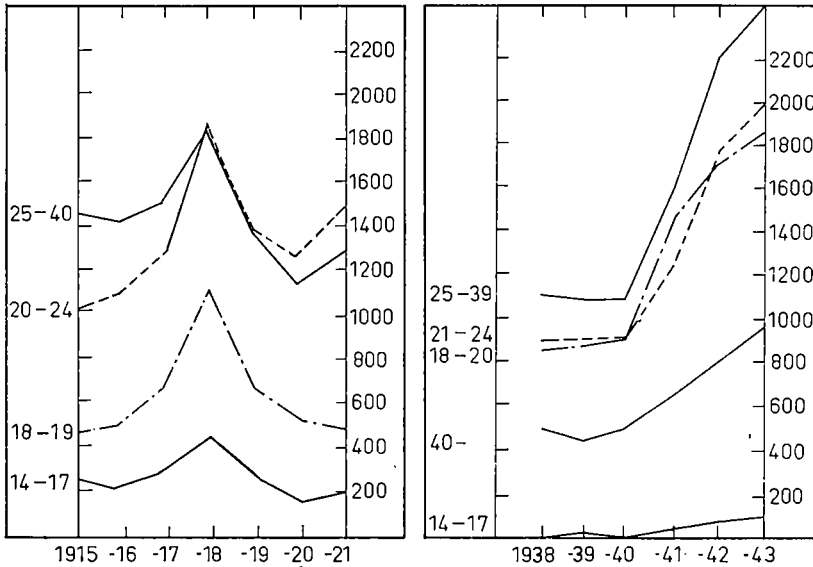

Fig. 26. Domfæddelser (abs. tal) af mænd i forskellige aldersklasser under den første verdenskrig, efter *Christiansen*

Fig. 27. Domfæddelser (abs. tal) af mænd i forskellige aldersklasser under den anden verdenskrig, efter *Christiansen*

hold. Den er bl. a. iagttaget i Sverige, Norge, Finland, Italien og Holland fra begyndelsen eller midten af halvtredserne.

Lige så lidt som der er grund til at regne med, at krigen som sådan medførte en kriminalitetsstigning, er der grundlag for at tro, at efterkrigsårene i sig selv udøver speciel indflydelse. Disse års kriminalitet synes kun delvis at være betinget af de faktorer, som gjorde sig gældende under krigens senere stadier, bl. a. varemangel, restriktioner, følger af uheldige opvækstforhold m. v., almindelig demoralisation. Hertil kommer undertiden store befolkningsmassers flytninger fra det ene miljø til det andet, politiske uroligheder stigende til revolution, inflation og andre sociale og økonomiske omvæltninger.

Om efterkrigstidens kriminalitet i Tyskland foreligger der ingen sikre oplysninger af mere omfattende karakter, men det er anslået, at kriminaliteten i de nærmeste år efter den anden verdenskrig var 6-7 gange så stor som før krigen, *Bader* (1949). Stigningen synes også her at have været særlig voldsom for ungdommens vedkommende. Indenfor mordkriminaliteten dominerede bandeforbrydelser, mord på politifunktionæ-

rer og mord i ruin-områder. Barnedrab og svangerskabsafbrydelser florerede. Udsættelse af børn fandt sted i videre omfang end tidligere, og børn blev stjålet fra deres hjem med det motiv at benytte det røvede barn til opnåelse af understøttelse eller almisser. Bigami tog et stærkt opsving. Voldtægtsforbrydelser steg betydeligt i tal og antog mere brutale former end hidtil. Den største stigning lå dog på formueforbrydernes område. Der var i ikke ringe grad tale om en professionel kriminalitet med dertil hørende specialisering.

Landssvigerkriminaliteten i Danmark

I de besatte lande fandt der et mere eller mindre omfattende samarbejde med besættelsesmagten sted. Efter krigen blev en del af disse kollaboratører dømt. I Danmark blev ca. 14.000 danskere anklaget for samarbejde med tyskerne. Af disse blev 12.877 mænd og 644 kvinder idømt forholdsvis lange fængselsstraffe eller livsstraf (76 mænd og 2 kvinder, fuldbyrdet overfor 46 mænd). Blandt de dømte var der 1114 mænd og 25 kvinder, der udelukkende blev dømt for økonomisk samarbejde med besættelsesmagten. I dette afsnit, der kun beskæftiger sig med mændene, vil der blive set bort fra værnemagerne. De resterende 11.763 mandlige landssvigere, som vil blive nærmere behandlet i det følgende, blev alle dømt efter straffelovstillæggene nr. 259 af 1. juni 1945 eller nr. 356 af 29. juni 1946. Det vigtige kriminalpolitiske problem om denne lovgivnings tilbagevirkende kraft har kun begrænset kriminologisk betydning og forbigås derfor her. Se nærmere herom *Hurwitz* (1967, s. 135 ff.).

Til trods for de meget langvarige fængselsstraffe blev afsoningen i reglen ikke særlig lang. Straffetiden blev nedsat for de fleste, og i 1950 var 90 % løsladt.

Landssvigerne er af *Christiansen* (1950 og 1955) klassificeret i følgende ni hovedgrupper:

1. *Vagtmænd i Danmark* (marinevægtene, Schweriner vagtmænd, brandmænd, Sommerkorpset og medlemmer af Organization Todt) var uniformerede og som regel bevæbnede.
2. *Vagtmænd i udlandet* udførte vagttjeneste i udlandet, var som regel medlemmer af Organization Todt.
3. *Soldater* (medlemmer af Frikorps Danmark, Waffen SS, den tyske marine og flaksoldater). De fleste gjorde tjeneste ved østfronten.

4. *Zeitfreiwillige* var mindretalstyskere i Sønderjylland, der fik en vis militær træning for at kunne gøre tjeneste i tilfælde af en invasion. Kun få af dem kom til at deltage i aktioner.

5. Medlemmer af *Schalburgkorpset* (hvoraf senere SS-Vagtbataillon Sjælland udskiltes) fik militær træning, arbejdede nært sammen med tyskerne og gjorde henimod slutningen af okkupationen polititjeneste. Mest kendt er de for en række grove tilfælde af Schalburgtage – et ord, der dog også anvendtes om bombeattentater, brandstiftelse osv. begået af andre landssvigergrupper.

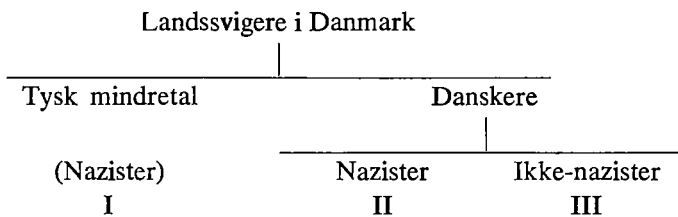
6. *Hipokorpset* (Hilfspolizei, udgået fra en afdeling af Schalburgkorpset, ET, efterretningstjenesten). Et vist samarbejde med Gestapo var etableret. Nogle af besættelsestidens farligste bander var knyttet til Hipo.

7. Medlemmer af *tyske politikorps* (mest Gestapo, men en mindre del i Sicherheitsdienst eller det tyske ordenspoliti). Disse korps blev først rigtig udbygget i 1943 og spillede den største rolle i 1944 og 1945. Også hertil knyttedes farlige bander.

8. *Propagandister* (omfattende også Naziledere, hververe m. fl.). Deres virksomhed lå mest på det intellektuelle område.

9. *Angivere* var som regel ikke organiserede i grupper, men optrådte mest som enkeltpersoner, også uden fastere tilknytning til de danske eller tyske organisationer, som de solgte eller forærede deres viden til.

Efter befolkningsgruppe kan landssvigerne klassificeres således:

Gruppe I kan karakteriseres som nationalt og ideologisk tilknyttet den tyske besættelsesmagt. Gruppe II var ideologisk, men ikke nationalt knyttet til tyskerne. Gruppe III tilhørte den resterende del af den danske befolkning, hvoraf hovedparten hverken nationalt eller ideologisk følte nogen sympati for tyskerne.

Landssvigertyperne fordelte sig som vist i tabel 31 på de tre befolkningsgrupper.

Tabel 31. Mandlige landssvigere efter type og befolkningsgruppe, efter Christiansen

Type af landssvig	Tysk mindretal		Nazister		Ikke nazister		I alt	
	Abs. tal	%	Abs. tal	%	Abs. tal	%	Abs. tal	%
Vagtmænd i Danmark	594	21,4	838	24,8	1615	28,8	3047	25,9
Vagtmænd i udlandet	149	5,4	71	2,1	936	16,7	1156	9,8
Soldater	727	26,2	1058	31,3	1575	28,1	3360	28,6
Zeitfreiwillige	1212	43,6	0	0	0	0	1212	10,3
Schalburgkorpset	0	0	260	7,7	353	6,3	613	5,2
Hipokorpset	6	0,2	301	8,9	303	5,4	610	5,2
Tysk politi	52	1,9	280	8,3	331	5,9	663	5,6
Propagandister	6	0,2	362	10,7	118	2,1	486	4,1
Angivere	31	1,1	209	6,2	376	6,7	616	5,2
I alt	2777	100,0	3379	100,0	5607	100,0	11763	99,9

Tallene er estimerede på basis af Christiansens undersøgelse af 5.152 landssvigere (1955).

Kriminalitetshyppigheden indenfor de tre befolkningsgrupper var som vist i tabel 32.

Tabel 32. Hyppigheden af landssvigere indenfor de tre befolkningsgrupper, efter Christiansen

	Mænd over 14 år	Landssvigere	
		Abs. tal	%
Tysk mindretal	10.938	2.777	25,4
Danske nazister	33.200	3.379	10,2
Ikke-nazister (danske)	1.390.000	5.607	0,4
I alt	1.434.138	11.763	0,8

Der er grund til at bemærke, at ca. $\frac{1}{4}$ af mændene i det tyske mindretal, $\frac{1}{10}$ af de danske nazister, men kun 0,4 % af den resterende befolkning indlod sig i strafbart samarbejde med besættelsesmagten. Disse tal må ses i lyset af, at „der måtte straffes i mange tilfælde, hvor strafbarheden ikke var forudset, end ikke af befolkningens store flertal på gerningstidspunktet“, P. M. Sachs (1945).

Også antallet af socialt afvigende fremtræder med vidt forskellig hyppighed i de tre befolkningsgrupper, se tabel 33.

Tabel 33. Mandlige landssvigere efter befolkningsgruppe, for ikke-nazister tillige efter rekrutteringstidspunkt, og visse sociale minusfaktorer, efter Christiansen

Abs. tal	Tysk mindretal	Nazister	Ikke-nazister	
	361	859	Rekrutteringstidspunkt	
			1940-43 670	1944-45 1077
	%	%	%	%
Født udenf. ægteskab	4	11	15	18
Forældre sep./skilt . .	2	8	13	12
Kun kommuneskole . .	44	44	62	71
Ufagl. arbejdere	6	17	26	33
Arbejdsløs v. rekrutt.	13	25	34	51
Væsentlig merindk. ¹	22	24	20	43
Tidl. kriminalitet . .	7	14	25	32
Underklasse	10	25	38	47

1. Væsentlig merindkomst betyder en stigning på mere end 70 kr. om ugen, som følge af rekrutteringen.

Med få undtagelser stiger hyppigheden af de nævnte sociale afvigelser i rækkefølgen: tysk mindretal – danske nazister – ikke-nazister. Med en enkelt betydningsløs undtagelse gælder det tillige, at samtlige minusfaktorer optræder med større hyppighed hos de sent end hos de tidligt rekrutterede landssvigere i den ikke-nazistiske befolkningsgruppe.

Om en mulig forklaring på kriminalitetshyppigheden og afvigerhyppigheden se i det flg. s. 313 ff.

Recidivet til ordinær kriminalitet er 7–8 år efter løsladelsen usædvanlig lavt, 11 %, mod forventet 50 procent, hvis det havde været ordinære lovovertrædere. Tages hensyn til alder, geografisk miljø og social klasse kan det forventede recidiv for 2946 forstraffede og ikke-forstraffede mænd indenfor de tre befolkningsgrupper skønsmæssigt anslås som vist i tabel 34, hvor også det faktiske recidiv er anført.

Tabel 34. Efterundersøgte landssvigere efter befolkningsgruppe, tidligere kriminalitet og recidiv. Forventede recidivhyppigheder i de tilsvarende befolkningsgrupper. Efter *Christiansen*

	Tidligere ustraffet			Tidligere straffet		
	Abs. tal	Recidivister Abs. tal %	Forvent. recidiv	Abs. tal	Recidivister Abs. tal %	Forvent. recidiv
Tysk mindretal	335	3 0,9	0,8	26	3 11,5	35,0
Nazister	729	21 3,0	1,1	122	14 12,0	40,0
Ikke-nazister	1227	122 9,9	1,5	507	51 29,8	50,0

For de *ikke-forstraffede* ligger den efter landssvigerforholdet følgende kriminalitet i alle tre befolkningsgrupper over det forventede. De absolutte tal er små hos tysk mindretal og nazister og bør næppe tillægges afgørende betydning. Derimod er forskellen væsentlig i den danske ikke-nazistiske gruppe: 9,9 % mod forventet 1,5 %.

Hos de *forstraffede* vendes billedet om. Recidivhyppigheden ligger overalt *lavere* end det forventede. Selv under hensyntagen til de forholdsvis små tal i det tyske mindretal er forskellene betydelige: det faktiske recidiv udgør kun mellem 1/2 og 1/4 af det forventede. Det er fristende at konkludere, at forholdene omkring retsopgøret, under strafafsoningen og efter løsladelsen har begunstiget de tidligere straffede væsentligt, men virket modsat – klart ugunstigt – på de ikke-forstraffede.

Som en hypotese kan følgende forklaring opstilles:

For de *forstraffede* gælder, at de *vandt status* gennem straffen ved at blive indrangeret i en „finere“ kategori af kriminelle, som de i øvrigt selv oftest omtalte som „politiske forbrydere“. Der er hundredvis af eksempler, der illustrerer, hvordan de så ned på de ordinære kriminelle, „de gemene tyveknægte, svindlere, seksualforbrydere og voldsmænd“.

For de *ikke-forstraffede* medførte dommen og fængselsstraffen, selv om det var for noget så relativt „fint“ som politisk kriminalitet, trods alt en væsentlig *statusforringelse*. De blev trods kriminalitetens art og motiver indrangeret i de straffedes rækker.

Se nærmere *Christiansen* (1967 og 1968).

Om særlovsovertrædelser

Sandsynligvis øver vor tids krige en endnu større indflydelse på særlovs- end på straffelovskriminaliteten. Det gælder såvel eksisterende særlove som de af krigsforholdene nødvendiggjorte restriktioner. Navnlig sortbørskriminaliteten tog i mange lande et formidabelt opsving.

En tilbagegang i beruselsesovertrædelserne som følge af forbud mod salg af alkohol, udskænkingsforbud, rationering af alkohol eller andre restriktioner er særlig iagttaget i de krigsførende lande.

I Frankrig faldt dog tallene for *contravention* (forseelser) fra 617.000 i 1937 til 316.000 i 1944, for derefter atter at stige. Gruppen omfatter dog også andre lovovertrædelser end de af krigen betingede restriktioner. Nedgangen var særlig udtalt for drukkenskabsforseelser: 17.000 i 1944 mod 49.000 i 1937.

I Norge steg antallet af overtrædelser af pris- og reguleringsbestemmelser fra 41 i 1939 til små 24.000 i 1944, medens overtrædelser af politivedtægten faldt fra 54.000 i 1939 til godt 31.000 i 1944.

I Sverige tredobledes tallene for overtrædelser af kriselovgivningen fra 1940 til 1943. Overtrædelser af alkohollovgivningen holdt sig nogenlunde uforandret med undtagelse af beruselsesforseelserne, der voksede fra 24.000 i 1940 til 30.000 i 1944.

Fra Danmark foreligger der ingen statistiske oplysninger om særlovsovertrædelser.

Se i øvrigt *Bulletin of the International Penal and Penitentiary Affairs*, Vol. XV, Bern 1951. Det billede, de her omtalte undersøgelser giver, er langt fra klart, men på forskellige punkter støtter de dog antagelsen af, at de indledningsvis nævnte generelle træk forekommer.

Ændringer i den kriminalpolitiske praksis

Som en følge af krigsforholdene og hånd i hånd med kriminalitetsstigningen vil den kriminalpolitiske praksis ofte blive ændret, som regel skærpet, hvilket igen kan virke tilbage på kriminalitetens hyppighed og former. Det er særlig tydeligt for særlovsovertrædelsernes vedkommende, men præger også straffelovskriminaliteten.

I Danmark var den vigtigste ændring lov nr. 219 af 1.5.1940, der bestemte, at såvel strafminimum som strafmaksimum skulle fordobles og betinget dom være udelukket ved overtrædelser af borgerlig straffelov, hvis forbrydelsens udførelse var lettet eller dens farlighed forøget på

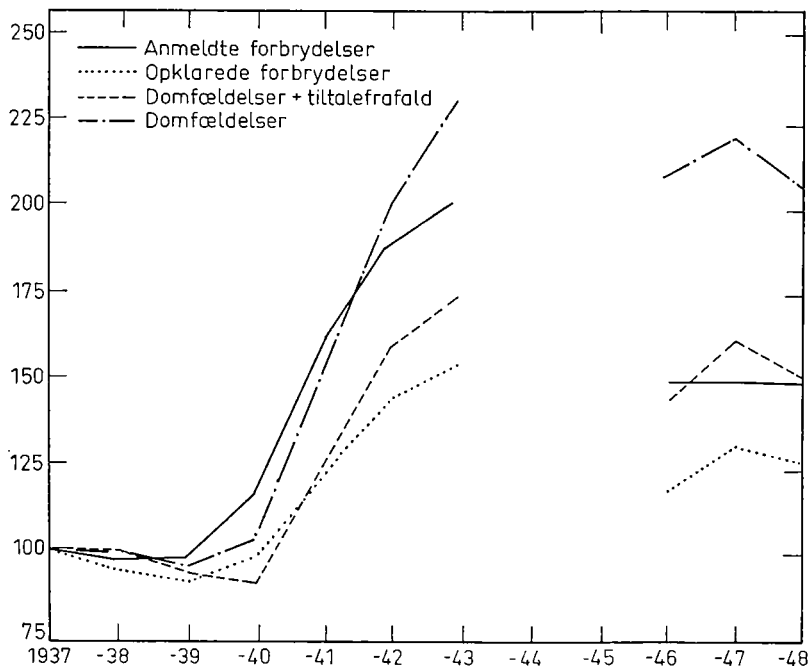

Fig. 28. Kriminalitetens udvikling under den anden verdenskrig, målt ved forskellige statistiske enheder (1937 \approx 100), efter *Cristiansen*

grund af mørklægning eller på grund af luftangreb eller fare for luftangreb. Navnlig bestemmelsen om mørklægning fik stor praktisk betydning. Det kan ikke godtgøres – men på den anden side heller ikke udelukkes – at den har influeret på domfældeshyppigheden; det er på den anden side sikkert, at de betingede domme for mændenes vedkommende reduceredes fra 35 % af samtlige domfældte mænd i 1937 til 21 % i 1943, og for kvinder noget mindre, fra 65 % i 1937 til 60 % i 1943. Samtidig forøgedes anvendelsen af domme på over 3 mdr.s fængsel, ligeledes for begge køn, men igen mest for mændenes vedkommende.

En forskydning af tallene for anmeldte straffelovsovertrædelser, opklarede lovovertrædelser, domfældte + personer, der havde fået tiltalefrafald, og domfældte alene viser, som det ses i fig. 28, at krigsårene og de nærmeste efterkrigsår overalt ledsages af en væsentlig forøgelse. Det fremgår ligeledes af kurverne, at risikoen for at blive dømt i perioden 1937 til 1943 forøgedes væsentlig mere (130 %) end risikoen for opklaring (50 %). Man ville vente, at domfældelsestrenden ville

følge opklaringstrenden, da opklarede forbrydelser udgør den „kriminalitetsmængde“, som anklagemyndighed og domstole må bygge på. Det skete altså ikke. Domfældelsesrisikoen voksede mest. Dette gælder imidlertid ikke for voldsforbrydelser. Her var stigningen i opklaringstallene 70 %, medens domfældelsestallene kun forøgedes med 50 %, hvilket *kan* skyldes, at en betydelig del af de opklarede voldssager ikke kunne fremmes til pådømmelse under besættelsen. – Mest bemærkelsesværdigt er det dog, at seksualkriminaliteten til trods for en minimal stigning i anmeldte og opklarede forbrydelser (5–8 %) alligevel pådømtes væsentlig hyppigere, idet domfældelsestallene steg med 17 %.

Krigsforhold, der medfører en almindelig kriminalitetsstigning, kan således give anledning til ændringer i den kriminalpolitiske praksis, som vil forstærke indtrykket af, at en kritisk situation foreligger. En sådan ændring kan være rationel i den forstand, at man ud fra kendskab til udviklingen vælger at imødegå den med midler, der er egnede hertil. Men også irrationelle faktorer gør sig gældende. Denne antagelse støttes af, at der skete en række faktiske skærpelser af kriminalpolitikken: 1) En forøget tendens til tiltalerejsning. 2) En reduceret chance for at få betinget dom. 3) Hyppigere brug af længere straffe. 4) De skærpene foranstaltninger blev på en ganske udifferentieret måde bragt i anvendelse. Lovovertrædelser, der udviklede sig forskelligt, gav i lige grad anledning til brug af strengere reaktioner. Det gælder såvel overfor sædelighedskriminalitet, hvor anmeldelseshyppigheden kun forøgedes ganske lidt, som overfor vold, hvor kriminaliteten fordobledes, og lige så vel overfor bedrageri og underslæb, hvor kriminaliteten holdt sig nogenlunde uforandret, som overfor tyverikriminaliteten, der steg voldsomt. – Det omvendte forhold kunne dog også iagttages; således angik skærpelsen i det væsentlige kun mænd til trods for, at den kvindelige kriminalitet steg næsten dobbelt så meget.

Der er dog grund til at understrege, at det ikke blot var de retshåndhavende myndigheders holdning, der ændredes. Også befolkningen som helhed skiftede indstilling overfor spørgsmålet: forbrydelse- straf. Forholdene under okkupationen var præget af usikkerhed, besættelsesmagten udøvede et stadigt pres, som ikke åbnede mulighed for en egentlig modstand. Fra et social-psykologisk synspunkt er der intet mærkeligt i, at kriminalitetsforøgelsen nu mere end under normale forhold følte som et fjendtligt angreb, at de lovovertrædere, som man havde mulighed for at straffe, blev straffet hårdt. De danske erfaringer under den anden verdenskrig tyder således på, at vore dages kriminalpolitik også er et

produkt af samfundets emotionelle holdning overfor kriminaliteten og ikke blot et resultat af rationelle overvejelser af, hvordan kriminalitet bedst kan bekæmpes.

En endnu mere drastisk illustration af, hvilken indflydelse krigsforhold i et besat land kan udøve på den praktiske kriminalpolitik, finder vi i den politiløse tid. Det skal dog straks bemærkes, at de syv en halv måned uden politi fra den 19. september 1944 til befrielsen den 5. maj 1945 ikke er noget rent eksempel på, hvordan kriminaliteten påvirkes af, at forbrydelser ikke forfølges og rammes af straf. En månedstid efter det ordinære politis fjernelse oprettedes kommunale „vagtværn“ med visse politibeføjelser, medens anklagemyndigheden udvidede sine funktioner, og domstolene idømte stærkt skærpede straffe for de forbrydelser, der kom frem til pådømmelse. Alt i alt var retshåndhævelsen dog svækket i en hidtil ukendt grad, og om de katastrofale følger heraf lader de foreliggende oplysninger ingen tvivl, se *Trolle* (1945). *Wolf* (1967) har bestridt, at man kan slutte noget om de retshåndhævende myndigheds indvirken isoleret fra de øvrige sociale forhold, og fremhævet nødvendigheden af at sammenligne med kriminalitetscifrene i den forudgående periode.

På grundlag af Trolles oplysninger kan man anslå antallet af røverier begået i København fra den 19. september 1944 til årets udgang til mindst 300, og for perioden 1. januar 1945 til kapitulationen til ca. 500. Samtidig blev røverierne stadig grovere og mere farlige. Betydningen af disse tal fremgår bedst af en sammenligning med tallene for anmeldte røverier i de forudgående år: 11 i 1939, 21 i 1940, 46 i 1941, 59 i 1942 og 127 i 1943. Ifølge en opgørelse foretaget af Københavns politi umiddelbart efter befrielsen blev der fra 19. september 1944 til årets udgang i København optalt 167 dræbte og 79 sårede; i 1945 indtil befrielsen var de tilsvarende tal 405 dræbte og 143 sårede.

Sammenlign hermed anmeldelsesstatistikens tal for drab i de foregående år: 4 i 1939, 5 i 1940, 4 i 1941, 20 i 1942 og 22 i 1943. Det må dog understreges, at hovedparten af de i besættelsestidens slutning registrerede drab blev begået af politiske grunde. Dette gælder derimod ikke de røverier, der danner grundlaget for den ovenfor anførte opgørelse, idet de tilfælde, der må antages at være begået af frihedsbevægelsen, i forvejen er udskudt. Trolle fremhæver yderligere, at der ikke er grund til at tro, at seksualforbrydernes antal forøgedes særligt. I en periode florerede derimod pengeafpresning.

Antallet af tyveriskadeanmeldelser steg i tiden lige efter den 19. september 1944 til tre gange tallet fra 1943 for derefter i løbet af tre-fire uger at

synke til cirka det dobbelte; værdien af skaderne steg endnu mere. Til vagtværnet i København indgik i de sidste måneder før befrielsen mere end 3000 anmeldelser månedlig. I april 1945 steg antallet af vagtværnsanmeldelser til 5000, *Trolle* (1945). Se om udviklingen også *Hjejle* (1945) med gengivelse af en af Dansk Tyveriforsikringsforening udarbejdet statistik.

Sammenfatning

Sammenfattes erfaringerne vedrørende krige og kriminalitet, er der grund til at påpege, at intet tyder på, at krige som sådan udøver en specifik indflydelse på kriminalitetsudviklingen. Som kriminalitetsfaktorer, der træder særlig stærkt frem under en krig, er nævnt så at sige alle den klassiske kriminologis sociale og psykologiske til dels også psykiatriske kriminalitetsårsager. Hertil kommer de med krigen ofte sammenknyttede kriminalpolitiske ændringer. En egentlig, nogenlunde generel teori er ikke konstrueret. Med hensyn til enkeltfaktorerne må en opremsning være nok: restriktioner, vareknaphed, stigende priser, specielt på mangelvares, og dermed større fristelser, ændrede konjunkturer, indtægtssvingninger, erhvervsskift, moderen, de helt unge og de gamle ud i erhvervslevet (igen), faktisk brudte hjem, vanrøgt, følelse af usikkerhed, splittethed, rodløshed, en almindelig demoralisering, forråelse, mangel på politi, skærpet kriminalpolitisk praksis.

Dette store antal „forklaringer“ på krigsårenes kriminalitet beror utvivlsomt på, at sammenhængen med krigen og kriminaliteten arter sig på mange forskellige måder, afhængigt af tid, sted, krigens omfang, krigsførelsens hele karakter og udvikling.

Der findes eksempler på, at kriminaliteten er steget i krigsførende (England) såvel som neutrale lande (Sverige), i besatte (Frankrig) som i ikke-besatte lande (Danmark under den første verdenskrig). Men der er også eksempler på, at kriminalitetshyppigheden har været upåvirket (Canada under den anden verdenskrig), i forrige århundrede endogså stærkt dalende (Danmark). En antagelse, der med støtte i erfaringer fra den første verdenskrig næsten er blevet betragtet som et dogme: at kriminaliteten falder i krigens første år (Tyskland og Østrig under den første verdenskrig) holder ikke stik. Det er heller ikke altid, at en kriminalitetsstigning særlig rammer de unge lovovertrædere (Danmark, Sverige, Belgien, England under den anden verdenskrig). Derimod synes et par ting at stå fast: hvis den mandlige kriminalitet forøges under en krig, så tiltager den kvindelige kriminalitet endnu voldsommere.

Man har endog et eksempel på en kriminalitetsstigning for kvindernes vedkommende i et land, hvor den mandlige kriminalitet har holdt sig uforandret (Canada). Kriminalitetsstigningen er oftest større blandt begyndere end blandt recidivister; for kvinder i Danmark forholder det sig dog omvendt, og for mænd i Danmark og Sverige er der ingen større forskel. Hvis en kriminalitetsstigning forekommer, synes den altid at omfatte ejendomsforbrydelser. En stigende voldskriminalitet kunne man under den anden verdenskrig iagttage i Danmark, England og Wales, Australien, U.S.A., Canada, Sydafrika, New Zealand, Mexico og Nicaragua. – De her nævnte tendenser bør dog betragtes med sædvanlige forbehold overfor internationale sammenligninger, det vil blandt andet sige med visheden om, at de samme betingelser i forskellige lande godt kan dække over forskellige forhold, og med en passende skepsis med hensyn til statistikkernes pålidelighed. Det må indtil videre anses for tvivlsomt, om en forholdsvis simpel teori kan forklare alle disse forhold.

Den eneste faktor, der kunne antages at optræde på omtrent samme måde under så forskelligartede forhold, som de her nævnte, er en almindelig forråelse og demoralisering. Se om forholdene i Frankrig *Brunschwig* (1951), der stærkt understreger betydningen af den almindelige mangel på ligevægt i den moralske og sociale orden, specielt i efterkrigstiden. Navnlig i krigsførende og besatte lande, hvor kriminalitetsstigningen, specielt ved voldskriminalitet har været betydelig, kan muligheden af sådanne social-psykologiske virkninger komme i betragtning. De lader sig dog ikke isolere fra kriminalitetsfaktorer af anden art, og det er et spørgsmål, om de er stærke nok til isoleret at kunne præge udviklingen.

31. DEN STEDLIGE FORDELING

Internationale sammenligninger

Data vedrørende kriminalitetens omfang i forskellige lande er ikke uden videre sammenlignelige. Blandt andet fordi man ikke kan gå ud fra, at den brøkdel af kriminaliteten, der bliver kendt, er den samme i forskellige lande, antages det i almindelighed, at denne type af sammenligninger er tvivlsomme. De er imidlertid blevet udført og udføres stadig.

Af lidt ældre sammenlignende undersøgelser skal nævnes en række arbejder af den ungarske kriminalstatistiker *Hacker* (1931, 1935, 1936 og 1939–40).

Som eksempel på, hvor lidet sandsynlige de resultater er, der kommer ud af dette arbejde med fremmede landes kriminalstatistikker, kan det nævnes, at Sverige figurerer med en kriminalitetshyppighed, der er ti gange så stor som Danmarks, og at Belgiens voldskriminalitet er tyve gange så stor som Danmarks. Det er her uden videre klart, at de sammenlignede data må være inkommensurable. De kommentarer, der knyttes til sammenstillingen af tal vedrørende den samlede kriminalitet fra alverdens lande, er – som ventelig – heller ikke videre givende: „Det med det koldere klima forbundne roligere temperament, besindigheden og roen turde have de lavere kriminalitetstal i Danmark, England og Norge til følge. Derimod turde folkets heftigere temperament forårsage den alment højere kriminalitet i Frankrig, Italien og Ungarn“ (1931, s. 273). Hvorledes denne betragtning skal kunne forenes med, at Finland efter samme statistik har den højeste samlede kriminalitet af alle lande, medens Bulgarien er særdeles fint placeret, er en gåde.

Verkko (1937) inddrager statistisk materiale fra en mængde lande til belysning af voldskriminalitetens fordeling på de to køn. Som forskelligheder fra land til land med hensyn til kvindernes andel i totalantallet af forsætlige forbrydelser mod livet (bortset fra barnemord) fremhæves: kvindernes andel er forsvindende lille i Finland, Rusland (før den første verdenskrig), på Balkan og i sydromanske lande, medens den er betydelig større i de øvrige nordiske lande samt vest- og centraleuropæiske lande. Af disse konstateringer, der hviler på et statistisk solidere grundlag end *Hacker's*, drager *Verkko* ingen slutninger med hensyn til race- eller nationalitetsbestemte anlæg som kausale for differencerne. I et senere arbejde (1951) har *Verkko* dog også vovet sig ind på spørgsmålet om „folkekarakter“ og voldskriminalitet.

Hovedvanskelighederne ved internationale sammenligninger beror på forskelle i 1) lovgivning, 2) den kriminalpolitiske praksis, 3) offentlighedens villighed til at anmelde lovovertrædelser og samarbejde med politiet, 4) den måde, hvorpå data indsamles, klassificeres og publiceres. – Begrænses sammenligningen til alene at omfatte den faktisk registrerede kriminalitet, jfr. *Christie's* s. 20 refererede synspunkter, bliver de tre første punkter dog uden betydning.

Kriminalpolitiets internationale organisation, Interpol, udgiver en statistik, *Statistique criminelles internationales*, der indeholder oplysninger om lovovertrædelser, der er kommet til politiets kundskab, samt antallet af anholdte. Det er den lettest tilgængelige sammenstilling af data, som kan benyttes til internationale sammenligninger. Hvis man hertil føjer U.S.A.'s politistatistik fra FBI, *Uniform Crime Report*, hvor forbrydelsesbegreberne ganske vist ikke er helt identiske med Interpol's,

får man en vis oversigt over den registrerede kriminalitet i forskellige lande. – De vanskeligheder, der er nævnt ovenfor, er ikke overvundet, se f. eks. Interpol's statistik for 1963–64, s. IX ff.

Tabel 35. Kriminalitetshyppighed per 100.000 af befolkningen for visse lande i 1964. Efter *Interpol's* statistik og *Uniform Crime Report*

	Forsættigt drab	Seksuualforbrydelser	Grove tyverier	Simple tyverier	Bedrageri m. v.	I alt
Saudi Arabien	20,8	4,9	12,6		2,5	40,8
Philippinerne	18,1	11,0	18,2	46,1	10,8	104,2
Thailand	29,3	11,2	29,4	107,3	11,3	188,5
Marokko	1,6	17,5	23,4	132,3	14,7	189,5
Sudan	6,2	4,4	4,2	193,9	34,4	243,1
Malaysia	2,7	5,7	21,4	334,5	16,5	380,8
Kenya	6,8	10,2	118,1	271,0	32,9	439,0
Tanzania	7,3	16,9	76,9	327,9	14,8	443,8
Argentina	8,1	15,3	436,3		52,1	511,8
Irland	0,6	11,3	148,3	408,3	30,5	599,0
Holland	2,9	65,4	169,8	662,5	65,7	966,3
Frankrig	2,8	27,5	115,3	689,4	131,7	966,7
Finland	2,1	14,2	279,2	671,3	205,7	1.172,5
Japan	2,4	14,2	4,0	1.088,2	147,2	1.256,0
U.S.A.	4,8	10,7	638,8	610,0		1.264,3
New Zealand	0,8	79,2	432,5	1.105,6	190,6	1.808,7
Canada	2,1	46,3	35,3	1.766,6	207,2	2.057,5
Israel	3,5	50,6	522,9	1.418,7	114,5	2.110,2
United Kingdom ¹ . .	1,0	42,0	566,7	1.472,9	129,2	2.211,8
Vest-Tyskland	2,7	109,5	526,4	1.214,9	422,8	2.276,3
Danmark	0,9	84,4	631,9	2.083,3	224,3	3.024,8
Sverige	2,1	50,8	955,3	2.382,1	392,0	3.782,3

1. Nord-Irland er ikke medtaget.

Tabel 35 viser hyppighederne af drab, sædelighedsforbrydelser, grove og simple tyverier, bedragerier m.v., samt samtlige lovovertrædelser, der er kommet til politiets kundskab, pr. 100.000 indbyggere i en række lande. Groft sagt synes tallene at vise, at udviklingslandene har den laveste og de industrialiserede og urbaniserede lande den højeste registrerede kriminalitet, jfr. *Wolf* (1966 og 1970). Denne forfatter har endvidere på basis af tilsvarende tal fra 1962 fremhævet, at blandt de

lande, der havde få drab og mange tyverier, var særlig de industrialiserede og urbaniserede lande repræsenteret, medens man blandt lande med mange drab og få tyverier som regel fandt de lidet industrialiserede og urbaniserede nationer. Et kombineret kriminalitetsindeks for drab og tyveri er nært korreleret med forskellige indices for den industrielle udvikling som f. eks. lavt fødselstal, lav dødelighed, lav spædbarnsdødelighed, mange telefoner, flere beskæftigede i industri end i landbrug, høj urbanisering, lav analfabetisme. *Quinney* (1964) har ved hjælp af materiale fra WHO påvist, at selvmordshyppigheden tenderer mod at blive høj og drabshyppigheden lav i lande med høj grad af industrialisering og urbanisering, medens det forholder sig omvendt i udviklingslandene.

*Samfund med ringe kriminalitet
og samfund med udbredt kriminalitet*

Sammenligninger af samfund med henholdsvis ringe og udbredt kriminalitet, *Reckless* (1940, s. 26 ff.), giver mulighed for at kaste lys over visse meget generelle kriminalitetsfaktorer, f. eks. betydningen af den sociale struktur. Sådanne sammenligninger er til dels af international karakter, men undertiden kan de gennemføres indenfor samme land.

Som eksempler på samfund, hvor kriminalitet må antages at være et sjældent fænomen, har *Reckless* fremhævet en række amerikanske indianerstammer, tidligere kinesiske samfund, moderne europæiske landsbysamfund, deriblandt schweiziske kommuner, det danske landsogn, tyske landsbyer, irske landdistrikter; endvidere religiøse samfund med højt udviklet disciplin, f. eks. den jødiske ghetto, den puritanske koloni i Massachusetts; fremdeles boerne i Sydafrika og rene negersamfund i U.S.A. Til denne opregning kan føjes forskellige af nordiske forskere undersøgte primitive folkestammer, eskimoer, *Nansen* (1903), lapper, *Solem* (1933), grønlandere i Thule, *Goldschmidt* (1957 og 1962, se nærmere s. 351 ff.). Som karakteristisk for sådanne samfund fremhæver *Reckless* følgende træk: relativ stor isolation, ringe mobilitet, ensartethed i race og kultur, ingen eller ringe differentiering i klasser og social gruppering, ensartethed i systemet af adfærdsnormer og en høj grad af gruppekontrol over de enkelte samfundsmedlemmer.

De bedste eksempler på et samfund med stor kriminalitet er det større industrialiserede bysamfund. Det er – i modsætning til de ovenfor

nævnte samfund med ringe kriminalitet – karakteriseret ved livlig kommunikation med omverdenen, stor mobilitet, betydelige racemæssige, nationale og kulturelle forskelle, en vidtgående social og økonomisk differentiering, modstridende adfærdsnormer og en personlig anonymitet, der formindsker muligheden for gruppekontrol.

Sammenfattende siger Reckless, at den afgørende faktor for kriminalitetsudbredelse i sådanne samfund er *den sociale stabilitet*. Jo mere stabil den sociale orden, jo ringere kriminalitet.

Specielt om gruppemodstanden

I forbindelse med Reckless' betragtninger skal særlig et af *Sellin* (1938) fremhævet synspunkt vedrørende sammenhæng mellem kulturelle konflikter og kriminalitet nævnes. Blandt de adfærdsnormer, der virker bestemmende for den enkeltes optræden (conduct norms), er der mange andre normer end straffebestemmelserne. De udgår fra institutioner som familien og kirken, fra omgangskredsen m. v., og fra samfundets faktiske holdning overfor den enkelte og kan f. eks. sanktioneres ved latterliggørelse, afstandtagen og isolering (ostrakisme).

Afgørende er den i gruppen eksisterende, almindelige modstand mod normbrud. Den afhænger af styrken af de til den pågældende norm knyttede sanktioner. De rejser en barriere mod normbrud. Er barrieren svag, betyder det, at gruppen kun yder ringe modstand mod krænkelse. Er normbruddet derimod sanktioneret med alvorlige straffe, der berøver lovbruderen rettigheder og goder, som vurderes højt indenfor gruppen og af ham selv, er gruppemodstanden stor.

Fra et socialpsykologisk synspunkt må man – med *Sellin* – konstatere, at gruppemodstanden *opleves* forskelligt af forskellige mennesker.

1. Den opleves ikke af den, der ikke kender normen, eller som ubevidst krænker den; til den sidste kategori hører mange uagtsomheds-handlinger.

2. Den er begrænset, hvis normen nok er blevet et personlighedselement (er internaliseret), men den pågældende præges samtidig af én eller flere, mere eller mindre velinternaliserede, modstridende normer.

3. Den er total for den, der kun oplever én norm i den foreliggende situation.

Det følger heraf, at den oplevede gruppemodstand ofte vil være lille i samfund med en heterogen befolkning og en stærkt differentieret kultur med mange modstridende elementer. En væsentlig forudsætning

for den oplevede gruppemodstand er, at gruppen faktisk udøver et pres overfor normbrydere.

Ud fra et (objektivt) sociologisk synspunkt har *Christiansen* (1955, s. 26) defineret gruppemodstanden som gruppens offentligt udtrykte misbilligelse af brud på den pågældende norm. Han antager, at den afhænger af følgende: 1) antallet af individer indenfor gruppen, der direkte eller indirekte offentligt misbilliger normbruddet, 2) den emotionelle styrke af modstandsudøvelsen hos de enkelte individer, 3) de modstandsudøvendes fastere eller løsere organisation. – Derudover må det antages, at 4) den måde, hvorpå modstanden kommer til udtryk (personligt, privat eller offentligt, officielt), er af en vis betydning.

Gruppemodstanden kan, hvad enten begrebet defineres socialpsykologisk eller rent sociologisk, opfattes som et sammenfattende udtryk for en flerhed af sociale faktorer, der influerer på kriminalitetshyppigheden. *Større gruppemodstand medfører – alt andet lige – færre kriminelle handlinger og mindre gruppemodstand flere kriminelle handlinger.*

Gruppemodstanden synes også at påvirke udvalget af de mennesker, der bliver kriminelle. *Sellin* (1938, s. 44) anbefaler, at den kriminologiske forskning koncentrerer sig om personer, der har krænket normer: 1) hvortil der er knyttet alvorlige sanktioner, 2) som udgør en del af lovovertræderens personlighed, og 3) som opleves stærkt emotionelt. „Lovovertrædere, som har overvundet den største og mest dybtgående gruppemodstand, afslører sandsynligvis klarere end andre de personlighedstyper, der har betydning for vore forskningsmål“. Dette synspunkt indeholder noget væsentligt, men har næppe generel gyldighed. For visse typer af problemer gælder det formentlig, at de lettest løses, hvis man undersøger alle – også de mildeste – normkrænkelser, jfr. *Eggert Petersen* (1967). *Christiansen* (1955, s. 27 f.) har i sin undersøgelse af landsvigerkriminaliteten påvist, at dette også holder stik, hvis gruppemodstanden defineres „objektivt“ sociologisk. Han antager, at sammenhængen også gør sig gældende med hensyn til andre afvigelser. *En forøgelse af gruppemodstanden vil – alt andet lige – medføre en forøgelse af den relative hyppighed af de fra gennemsnitsbefolkningen psykisk og socialt afvigende personer blandt de kriminelle.* En stærk gruppemodstand overvindes snarest af personer, der på grund af *psykiske* afvigelser føler modstanden (relativt) mindre stærkt eller på grund af specielle *socialle* forhold lever under et særligt pres.

Grafisk kan forholdet fremstilles som i fig. 29.

a, b, c . . . kan betegne forskellige adfærdsnormer, hvoroverfor en voksende gruppemodstand gør sig gældende. I den øvre ende af skalaen finder vi handlinger, som strider mod takt og god tone, men ikke anses for moralsk forkastelige. Længere nede kommer – uden skarpe grænser – formentlig hovedparten af særlovsovertrædelserne og de moralsk forkastelige, men lovlige handlinger, senere de fleste straffelovs-

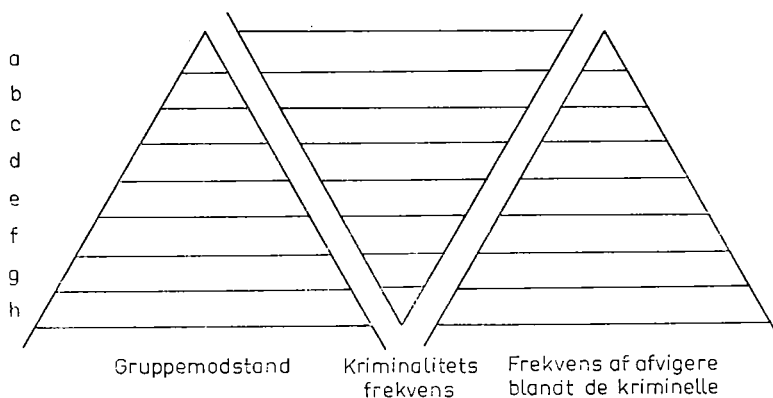

Fig. 29. Gruppemodstand, kriminalitetsfrekvens og frekvens af afvigere blandt de kriminelle

overtrædelser som tyveri, bedrageri og mindre grove volds- og sædelighedsforbrydelser, og nederst finder vi drab og de groveste volds- og sædelighedsforbrydelser. Øverst er gruppemodstanden svag, hyppigheden af den pågældende adfærd stor, og sandsynligheden for at støde på socialt eller psykisk afvigende personer blandt normbryderne næppe større end i normalbefolkningen. Nederst er gruppemodstanden total eller meget stor; her er kriminalitetshyppigheden ringe, men sandsynligheden for, at lovbryderen er afvigende, til gengæld stor. a, b, c . . . kan også betegne den samme handling til forskellige tider eller i forskellige samfund, f. eks. drab på landskabslovenes tid (midt i skalaen) og drab i vore dage (nederst), eller visse former for homoseksuel adfærd i Danmark (øverst) og i nogle stater i U.S.A. (skalaens nedre ende).

Som eksempel på den skildrede sammenhæng kan man nævne, at gruppe-modstanden mod landssvig var mindst indenfor det tyske mindretal, største blandt de danske nazister og størst i den øvrige del af befolkningen. Svarende hertil finder man den største landssvigerhyppighed indenfor mindre-

tallet; den var mindre blandt nazister og mindst i den øvrige del af befolkningen. – Man finder ligeledes, at hyppigheden af socialt afvigende landsviger vokser med gruppemodstanden; den er mindst indenfor mindretallet og størst blandt dem, der hverken nationalt eller politisk havde særlige sympatier for besættelsesmagten. I den sidste gruppe ser man også hyppigheden af afvigere vokse stærkt i besættelsestidens sidste år. Det svarer til, at modstanden mod samarbejdet gav sig stadig stærkere og klarere udtryk, efterhånden som besættelsesmagtens holdning skærpedes, og modstandsbevægelsens synspunkter accepteredes mere og mere af hovedparten af det danske folk, *Christiansen* (1955, kap. 16). Se tabel 33, s. 301.

I en undersøgelse af kriminalitetsrisikoen i den svenske befolkning har *Dahlberg* (1947) påvist, at frekvensen af psykiske abnormiteter er større blandt lovovertrædere, der er hjemmehørende på landet, end blandt byernes kriminelle, større blandt kvinder end blandt mænd og større i de aldersklasser, hvor kriminalitetsrisikoen er lille. – Tilsvarende finder *Inghe*, hvis materiale omfatter retspsykiatriske erklæringer om personer dømt i Sverige i 1935, at psykisk abnormitet hos lovovertrædere forekommer hyppigere hos kvinder end hos mænd, hyppigere hos gamle end hos unge, hyppigere i land- end bybefolkningen og hyppigere hos ugifte end hos gifte. Bortset fra de ugifte findes de fleste abnorme i de befolkningsgrupper, hvor kriminalitetshyppigheden er lav; undtagelsen betragtes af *Inghe* som et resultat af de abnormes ringere chance for at blive gift. Der har endvidere vist sig forholdsvis flere psykopater blandt kriminelle fra de bedre stillede klasser, hvad der dog måske kan hænge sammen med, at de oftere er blevet sendt til psykiatrisk undersøgelse. Indenfor de forskellige forbrydelsesarter er det største antal af psykisk abnorme fundet blandt sædelighedsforbrydere, og der er ligeledes høje tal blandt grove voldsforbrydere og brandstiftere. – Kun resultaterne vedrørende de ugifte og gifte synes ikke at stemme med hypotesen. Se i øvrigt *Inghe* (1941, s. 421 ff.).

By og land

Erfaringerne fra de fleste statistiske undersøgelser går ud på, at kriminaliteten som helhed er relativt større i byerne end på landet og relativt større i storbyer end i mindre byer. Dog antages det, navnlig af amerikanske kriminologer, at der ikke kan regnes med en ubetinget progression, hvilket hænger sammen med, at man i amerikanske byer finder temmelig forskelligartede forhold. En analyse af de givne data inden-

for hvert af ni geografisk definerede hovedområder i U.S.A. viser dog i alt væsentligt voksende kriminalitet for voksende indbyggerantal med hensyn til forsætligt og uagtsomt drab, grov vold, røverier og automobiltyverier; indbrudstyverier er også hyppigere i byer med 100–250.000 indbyggere, medens mindre grove tyverier spreder sig mere tilfældigt, se f. eks. tabel 2 fra *Uniform Crime Report* (1957, s. 94). Fordelingen er ganske vist ikke helt den samme fra år til år. De fleste undtagelser fra reglen forekommer i Sydstaterne. Ved fortolkningen vil man næppe lægge vægt på bystørrelsen som sådan. Vigtigere er formentlig forhold som industrialisering og urbanisering (se nærmere s. 321 ff.) og andre dermed sammenhængende forhold ved bysamfundet, som nok er nært korrelerede med, men ikke fuldt ud bestemmes af befolkningstæthed, indbyggerantal eller lignende størrelser.

I modsætning til den almindelige opfattelse har *von Hentig* (1927, s. 440 ff. og 1932, s. 436) gjort gældende, at landdistrikternes mindre kriminalitet i forhold til byernes er en statistisk legende, der er afkræftet af oplysninger om kriminaliteten i Wien i forhold til Tyrol og i Amsterdam i forhold til det øvrige Holland. *von Hentig* påstår tværtimod, at landet er mere kriminel end byerne. Denne påstand er dog afvist som uholdbar efter mere indgående undersøgelser, jfr. *Burchardt* (1936, s. 663 ff.), se også *Exner* (1949, s. 235 ff.) og de nedenfor s. 324 f. nævnte undersøgelser af den skjulte kriminalitet.

Ved statistiske undersøgelser af forholdet mellem byernes og landets kriminalitet støder man på adskillige vanskeligheder, deriblandt at selve afgrænsningen by-land frembyder tvivlsspørgsmål. Bedømmelsen vanskeliggøres også ved, at der opereres med varierende enheder i de respektive statistikker. Mest oplysende er formentlig data vedrørende bopæl og gerningssted.

De angivelser, der tidligere indeholdtes i dansk kriminalstatistik om straffested, er af en vis interesse ved sammenligning af landsdele, idet straffestedet efter dansk ret som hovedregel falder sammen med gerningsstedet; men det kan ikke anvendes ved sammenligning af land og by, da man ikke kan se, om forbrydelsen er begået i de under retskredsen hørende by- eller landdistrikter. Selv ved sammenligninger mellem landsdele kan der dog komme store vanskeligheder f. eks. i tilfælde, hvor der samtidig pådømmes en række forbrydelser, der er begået forskellige steder.

I det følgende skal gives en kort oversigt over forholdene i Danmark,

som de fremgår af den almindelige kriminalstatistik og af nogle få specialundersøgelser. Det understreges, at det – bortset fra det særlige afsnit om skjult kriminalitet – overalt drejer sig om forskellige former for registreret kriminalitet.

Ifølge *Kriminalstatistik 1959* viste *anholdelsesstatistikken* stor overvægt for hovedstaden, se tabel 36.

Tabel 36. Anholdte i 1959, efter anholdelsessted

København	23.846	
Frederiksberg	1.047	
Kbh.s. amts ndr. birk	1.561	
Kbh.s. amts sdr. birk	1.058	
Hovedstaden i alt		27.512
Provinsbyer over 20.000 indbyggere i alt	7.868	
Øvrige provinsbyer	4.205	
Provinsbyer i alt		12.073
Sognekommunerne		3.896
Hele landet		43.481

Af de anholdte var 11.560 (0,34 % af befolkningen over 14 år) anholdt for straffelovsovertrædelser. Heraf udgjorde de i hovedstaden anholdte 7.260 (0,96 %), øerne i øvrigt 1.781 (0,19 %) og Jylland 2.519 (0,15%).

Tabel 37. Dømte efter køn og straffested i udvalgte år. Hyppigheder per 100.000 i de pågældende befolkningsgrupper

		Hoved- staden	Provins- byerne	Landkom- munerne	Hele landet
Mænd	1939	623	492	198	381
	1943	1.299	1.167	382	815
	1947	1.164	1.046	325	732
	1953	697	654	215	462
Kvinder	1939	58	51	14	37
	1943	220	197	43	137
	1947	165	172	37	113
	1953	76	60	14	46

Ifølge *anmeldelsesstatistikken* fandtes følgende fordeling af straffelovsovertrædelser m. v. per 1000 indbyggere: hovedstaden 50,9, provinsbyerne 34,9 og landkommunerne 11,9.

Ifølge *domfældelsesstatistikken* finder man de i tabel 37 viste (med den almindelige tendens i udlandet stemmende) hyppigheder efter strafsted.

Den samlede mandlige straffelovskriminalitet i byerne har således i forhold til befolkningstallene tidligere været 3–4 gange så stor som i landkommunerne. For kvindernes vedkommende var den omkring 5 gange så stor i byerne som i landkommunerne.

Kriminalitetsprævalensen (hyppigheden af levende straffede) er for mænd beregnet til 7,2 %; for byerne har man skønnet, at frekvensen næppe ligger under 12 %, og på landet næppe over 4 %, *Christiansen m. fl.* (1959). Kriminalitetsrisikoen (se s. 62 f.) er, under forudsætning af at man lever til 70-års alderen, på basis af domfældelsestallene for 1955 for mænd beregnet til ca. 10 % for hele landet, tæt ved 15 % i byerne og omkring 5 % på landet. For kvinder er de tilsvarende tal henholdsvis ca. 1,5 % for landet som helhed, med omkring 2 % i byerne og godt 0,5 % på landet, *Christiansen m. fl.* (1960–61). Risikoen for at blive dømt for en straffelovsovertrædelse er altså frem til 70-års alderen 3 gange så stor blandt mænd og 4 gange så stor blandt kvinder i byerne som på landet. Den mandlige risiko er 8–10 gange så stor som den kvindelige.

I *Beretning om fængselsvæsenet i Danmark* for 1964 er anført tal for mandlige indsatte i statsfængsler (minimum 3 mdr.s fængsel) samt kriminelle anbragt på særanstalterne efter opvækststed og bopæl, se tabel 38.

Tabel 38. Mandlige statsfængselsfanger m. v. i 1964 efter opvækststed og bopæl

Opvækststed:	%
Storkøbenhavn	30
Provinsby med forstæder	28
Bymæssige bebyggelser	10
Landet	19
Skiftende + udlandet	13
I alt	<hr/> 100

Bopæl ved domfældelsen:	%
Hovedstaden	48
Århus, Odense, Ålborg	13
Øvrige købstæder med mindst 5000 indbyggere	20
Danmark i øvrigt	19
I alt	<u>100</u>

Tallene afspejler vandringen til hovedstaden, men formentlig også en forøget kriminalitetsrisiko for hovedstadens tilflyttere.

Hvad angår de *enkelte forbrydelsesarter*, viser en række ældre udenlandske, navnlig tyske undersøgelser, at enkelte forbrydelser har højest frekvens på landet, navnlig visse voldsforbrydelser, barnedrab og brandstiftelse, medens de fleste andre lovovertrædelser har højest frekvens i byerne, herunder formueforbrydelserne. Som særlig typisk byforbrydelse fremhæves bedrageri. Cfr. dog hertil resultater af amerikanske undersøgelser af kriminaliteten i byerne, ref. foran s. 315 f.

For Danmarks vedkommende giver kriminalstatistikken en vis grov orientering gennem en sammenfatning af forbrydelserne i fire hovedgrupper. På basis af disse tal er de i tabel 39 anførte hyppigheder per 100.000 mænd i hovedstad, provinsbyer og landkommuner beregnet.

Tabel 39. De i 1959 dømte mænd efter gerningssted og forbrydelse. Hyppighed per 100.000 mænd i de pågældende områder

	Hoved- staden	Provins- byerne	Landkom- munerne	Hele landet
Sædelighedsforbrydelser	65	36	20	33
Voldsforbrydelser	69	57	23	41
Ejendomsforbrydelser	542	335	98	252
Andre forbrydelser	19	22	11	15
Samtlige forbrydelser	695	450	152	341

Som det ses, dømmes der i landkommunerne i forhold til befolkningstallene færre lovovertrædere – uanset art – end i byerne. Forskellen på hovedstaden og provinsbyerne er tilsyneladende kun af ringe betydning. Men medens landkommunernes hyppighed af ejendomsforbrydelser kun udgør en fjerdedel eller mindre af byernes, ligger hyppigheden af seksualforbrydelser omkring halvdelen og hyppigheden af voldsforbrydel-

ser omkring trediedelen af byernes. I denne forstand kan man sige, at landkommunerne har en relativt højere andel af sædelighedsforbrydelser og voldsforbrydelser og en relativt ringere andel af ejendomsforbrydelser i deres samlede kriminalitet, jfr. for U.S.A.'s vedkommende, hvor forholdene i det store og hele svarer til de danske, bl. a. *Clinard* (1964, s. 541).

Den procentvise risiko for de enkelte arter af forbrydelser er af *Christiansen m. fl.* (1960) beregnet på basis af de mandlige domfældelsestallene for 1955 som anført i tabel 40.

Tabel 40. Den totale mandlige kriminalitetsrisiko efter straffested og forbrydelse beregnet på basis af domfældelsestallene for 1955.

Efter *Christiansen m. fl.*

	Hoved- staden	Provins- byerne	Landkom- munerne
Sædelighedsforbrydelser	1,9	1,9	1,1
Voldsforbrydelser	2,0	2,4	1,1
Ejendomsforbrydelser	9,7	10,7	3,8
Andre forbrydelser	0,3	0,7	0,2
Samtlige forbrydelser	13,9	15,7	6,2

Risikotallene giver det samme billede som de ovenfor omtalte hyppighedsberegninger.

For sædelighedsforbrydelser bekræftes den nævnte tendens til en vis grad af *le Maire's* undersøgelse af den danske seksualkriminalitet (1946, se spec. s. 96 ff.). Men det fremgår tillige klart af denne, at forholdet ligger meget forskelligt for de enkelte arter af seksualkriminalitet, idet voldtægt og uterlighed overfor voksne kvinder efter denne undersøgelse har den højeste frekvens på landet, medens uterlighed overfor piger og drenge og ekshibitionisme har overvægt som byforbrydelser. Faderincest fordeler sig jævnt i forhold til befolkningsmængden.

Endelig skal anføres tal fra 1964 for *domfældte fordelt efter bopæl*, der må anses for et bedre kriterium end straffestedet. Denne nye opstilling har yderligere den fordel, at byerne er inddelt i tre grupper efter størrelse. Kriminalitetshyppighederne er i tabel 41 angivet per 100.000 mænd eller kvinder i de pågældende befolkningsgrupper.

Tabel 41. Domfældte i 1964 efter køn og bopæl. Hyppigheder per 100.000 i de pågældende befolkningsgrupper

	Mænd	Kvinder
Hovedstaden	511	52
Århus, Odense, Ålborg	569	61
Øvrige købst. over 5.000 indb.	439	34
Øvrige land	171	17
<hr/>		
Hele landet	338	34

Landområdernes væsentligt lavere kriminalitetshyppighed viser sig altså også med hensyn til bopælen. Hovedstaden og de tre store købstæder ligger ca. tre gange så højt som landkommunerne. I øvrigt er kriminalitetshyppigheden størst i de store købstæder, en smule lavere i hovedstaden og væsentlig lavere i de mindre købstæder.

Disse forskelle synes umiddelbart at støtte hypotesen om, at kriminalitetshyppigheden ikke fortsat stiger, når byerne har passeret en vis (betydelig) størrelse. Hypotesen kan dog næppe med føje siges at være underbygget af de danske resultater, idet 'hovedstadsområdet' i kriminalstatistikken omfatter København og Frederiksberg samt nogle omegnskommuner. Derved henføres til hovedstaden en række områder, hvor de sociale forhold ikke er storbyprægede. Det er formentlig det, der betinger den lavere kriminalitet i hovedstadsområdet.

Forklaringsforsøg. Nogen enkel forklaring på forskellen i by- og landkriminaliteten kan ikke gives allerede af den grund, at der ikke er tale om en nogenlunde konstant forskel, der er uafhængig af forbrydelsesart, tid og samfund. I de hypoteser, der er opstillet som forklaring på de stedlige variationer, møder man ofte begrebet 'urbanisering', der senere er spaltet op og optræder i mindst to forskellige betydninger: 1) som en betegnelse for, hvor stor en andel af befolkningen der bor i byer (og evt. bymæssige bebyggelser), her tales der altid om *urbanisering*, 2) som et kultursociologisk begreb, der betegner den for bysamfundene karakteristiske kultur, byernes „way of life“, undertiden betegnet som *urbanisme*. I førstnævnte betydning kan man sige, at forskellige lande eller landsdele eller det samme land til forskellige tider er mere eller mindre urbaniserede. I sidstnævnte forstand kan man også tale om, at en by, en landsby eller en landkommune er mere eller mindre urbaniseret. – I en dansk undersøgelse af urbaniseringsgrad og

kriminalitet, *Christiansen* (1960, s. 3 ff.) er påvist den i fig. 30 gengivne sammenhæng.

Szabo (1960) gør med rette opmærksom på, at urbaniseringens funktion i en given socio-kulturel sammenhæng kan være af kriminogen art, medens den under andre forhold ikke behøver at influere på kriminaliteten. På basis af en empirisk undersøgelse af bykriminaliteten i Fran-

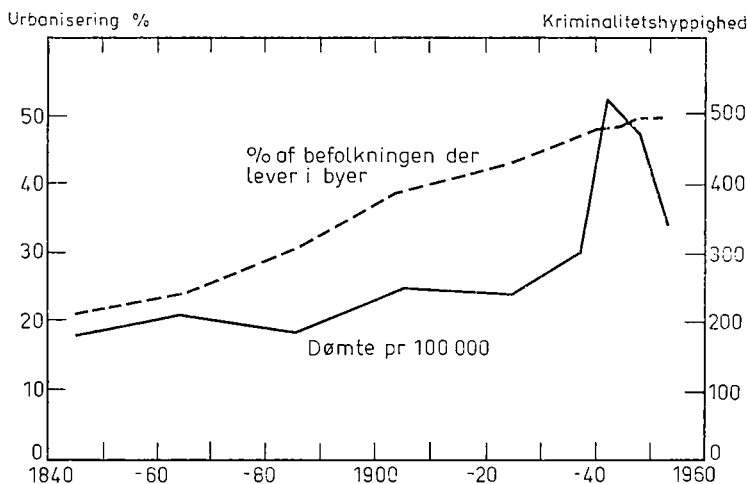

Fig. 30. Urbanisering og kriminalitet i Danmark 1840–1955, efter *Christiansen*

krig og Belgien nævnes det, at urbaniseringen (defineret som den procentdel af befolkningen, der bor i bebyggelser med mere end 5.000 indbyggere) har større kriminogen betydning i førstnævnte land end i sidstnævnte. I øvrigt anser *Szabo* urbaniseringens indflydelse for mindre end almindelig antaget og mindre end f. eks. industrialiseringen (målt ved procentdelen af beskæftigede i transport og industri) og opsparingen (negativ korrelation). Han anfører bl. a. følgende korrelationskoefficienter mellem kriminalitet og:

urbanisering	0,57
industrialisering	0,68
leveniveau	0,44
opsparing	0,65

Szabo (s. st. s. 225) slutter tillige, at urbaniseringens kriminogene betydning er mindre nu, end den var i forrige århundrede, og forudsår, at

by- og landkriminalitetens hyppighed og former nærmer sig mere og mere til hinanden – hvilket må forudsætte, at landet gennem den forøgede kommunikation stadig urbaniseres mere.

På dansk materiale kan udviklingen fra 1840 til 1955 illustreres som vist i fig. 30, hvoraf det fremgår, at urbaniseringsgrad og kriminalitets-hyppighed – bortset fra krigsårene – er vokset næsten parallelt. Når der trods den nuværende udvikling af samfærdselsmidler og udjævningen af tidligere bestående skel mellem by- og landliv stadig gør sig væsentlige differencer gældende i byernes og landområdernes kriminalitet både med hensyn til omfang og art, må forklaringen søges dels i en række mere almindelige sociale forhold, dels i specielle momenter, der direkte begunstiger eller vanskeliggør vedkommende kriminalitetsform.

Man må således regne med, at *anmeldelsessandsynligheden* er større i byerne end på landet, hvor flere forhold antagelig „ordnes privat“. På den anden side udmærker landkommunerne sig ved større *opklarings-procenter*, se foran s. 27. Den relative vægt af disse to faktorer og af andre faktorer, der kan påvirke registreringsfrekvensen, kendes ikke. Man må imidlertid gå ud fra, at forskellen på byernes og landets kriminalitet er reel, jfr. s. 325, og pege på, at landbefolkningen (stadig) har en større homogenitet end bybefolkningen, at de mellem menneskelige kontakter er færre og mere personlige, og at den sociale kontrol, som udøves af primærgrupperne (familie, husstand m. v.), spiller en større rolle end i byerne, specielt storbyerne. På den anden side har bylivet større friktionsflader, større fristelser og større personlig anonymitet.

Clinard (1942, 1944 og 1952) har nærmere karakteriseret landets og byernes kriminelle således: Lovovertrædere fra *landet* viser større geografisk mobilitet end ikke-lovovertrædere, begår oftest deres lovovertrædelser udenfor hjemstedet, er mindre integrerede i samfundslivet end ikke-kriminelle; men de har sjældent tilknytning til kriminelle miljøer. På landet er det en undtagelse, at der opstår en egentlig kriminel type kendetegnet ved, at man betragter sig selv som kriminel og viser vedvarende kriminalitet. De synes stadig nogenlunde integrerede i det miljø, de lever i, og kan ikke frigøre sig for dets uformelle gruppekontrol, hvis kriminalitetsforebyggende virkninger tillægges stor betydning. Kort sagt: de kriminelle på landet er mere urbaniserede end de ikke-kriminelle, men de ligner ikke byernes mere kroniske typer, jfr. *Clinard* (1964, s. 558). I *byerne* forholder det sig på de her nævnte punkter omvendt. Bytilværelsens upersonlige og anonyme karakter giver mulighed for, at der opstår en egentlig kriminel delkultur og egentlige krimi-

nelle typer. Så længe denne baggrund ikke skabes i det landlige miljø, vil kriminaliteten forblive lav. *Christie* (1960, s. 86 ff.) har på norsk materiale påvist, at lovovertrædere på landet bor i tættere bebyggede distrikter, kommunikationsmæssigt mere centralt, og i det hele synes mere urbaniserede end de ikke-registrerede lovovertrædere.

Hertil kommer, at de større byer, hvor tyverierne sker med størst hyppighed, rummer de gunstigste muligheder for planlægning i fællesskab og for at afhænde de stjålne koster til hælere. Visse effekter er også lettere tilgængelige eller forefindes i særlig mængde i byerne. At de professionelle tyve og andre forbrydere har deres tilholdssteder i de store byer, er derfor forståeligt. Derimod er det et spørgsmål, om det i første række er de bymæssige livsbetingelser, der giver næring til den hårdnakkede kriminalitet, eller om det er personer med en forøget kriminalitetsrisiko, som også under andre forhold ville blive lovovertrædere, der i særlig grad tiltrækkes af bymiljøet.

I denne forbindelse anfører *Verkko* (1939, på finsk) på basis af en finsk undersøgelse, at de kriminelle elementer i byerne viser et relativt højere antal af personer indvandret fra landet end bybefolkningen som helhed. Noget lignende synes at gælde i København, jfr. *Ungdomskommissionens betænkning*, „Den tilflyttede ungdoms særlige problemer“ (1948, s. 14 ff.). Hermed er problemet dog ikke løst.

Den samme problemstilling dukker også op i afsnittet om kriminalitetens fordeling indenfor de forskellige byområder, hvor den nærmere skal behandles. Her skal kun bemærkes, at der nærmest synes at være tale om en vekselvirkning, hvor både personlige og ydre faktorer gør sig gældende, ikke om et enten-eller. Når *Exner* (1949, s. 239) siger, at „mange mennesker er ikke blevet forbrydere af den grund, at de lever i en storby, men er kommet til at leve i en storby, fordi de er forbrydere“, må dertil siges, at det kun er i sjældne undtagelsestilfælde, at en sådan klar sammenhæng kan påvises. Se også *Clinard* (1964, s. 541).

Specielt om skjult kriminalitet

Disse resultater, der med meget få undtagelser viser, at byerne har den største kriminalitetshyppighed og byboerne den største kriminalitetsrisiko, rokkes ikke af resultaterne af nyere nordiske undersøgelser vedrørende den skjulte kriminalitet.

Christie m. fl. (1965, s. 96 ff.) anfører således, at der også med hensyn til selvrapporтерet kriminalitet er en klar forskel på by- og landom-

råder. Landboudommen indrømmer færre lovovertrædelser på næsten alle områder. Eksempelvis er procenttallene for 'ingen begåede lovovertrædelser' 5 i Oslo og Bergen, 15 i Vest-Oppland og 9 i 'andre land-distrikter'. Der konkluderes i undersøgelsen, at der er en klar parallel mellem data fra undersøgelsen af selvrapporteret kriminalitet og fra kriminalstatistikken og andre officielle kilder.

Tilsvarende finder *Anttila* (1966, s. 16), at kun 15 % af dem, der udfyldte et tilsvarende spørgeskema i Helsingfors, 26 % fra byen Rovaniemi og 41 % fra landet angav, at de ikke havde begået nogen af de anførte lovovertrædelser. Ser man bort fra den noget vage kategori 'taget noget uden samtykke', steg procenttallene til henholdsvis 22, 34 og 45. – Det tilføjes, at mange hyppigt forekommende lovovertrædelser ikke er nævnt i skemaet, *Anttila* (1966, s. 16 ff.).

Disse og andre resultater, jfr. *Clinard* (1964, s. 541), tyder på, at forskellene i anmeldelsessandsynlighed og opklaringsrisiko i byerne og på landet stort set ophæver hinanden.

Økologiske undersøgelser

Først i amerikansk kriminologi og senere andre steder har man foretaget systematiske og ofte indgående undersøgelser over kriminalitetens fordeling indenfor nogle større og enkelte mindre byer. Allerede i begyndelsen af tyverne beregnede *Burt* (1957, s. 70 ff.) kriminalitetshypigheden for drenge og piger i forskellige kvarterer i London og påviste, at den var højest nær det centrale forretningsområde og lavest i periferien. De banebrydende økologiske arbejder er dog udført i Chicago af *Clifford R. Shaw* og hans medarbejdere.

Man har ved disse undersøgelser fundet særlige områder med høj kriminalitetsfrekvens. I Chicago og en række andre byer har disse kvarterer vist sig at være beliggende nær bycentret, og det er påvist, at kriminaliteten aftager med afstanden fra centrum. Man har i de belastede kvarterer fundet tilsvarende høje tal for en række sociale misforhold, og man har i Chicago kunnet påvise, at de kriminelle kvarterer har bevaret deres høje kriminalitetsfrekvens gennem en lang periode (1900–1930) trods store ændringer i befolkningens nationale og racemæssige sammensætning.

Shaw m. fl. (1929, s. 88 ff.) opdelte Chicago i mindre områder og fandt de i tabel 42 anførte variationer pr. 100 personer *boende* i forskellige kvarterer.

Tabel 42. Højeste og laveste hyppighed af lovovertrædere per 100 indbyggere i forskellige kvarterer i Chicago, 1917–23, efter *Shaw m. fl.*

	Minimum	Maksimum
Mænd fra 17 til 44 år	0,15	5,16
Mænd fra 17 til 21 år	1,2	28,0
Drenge fra 10 til 16 år	0,8	19,4
Piger fra 10 til 16 år	0,1	9,0

Det viste sig yderligere, at de områder, der havde en høj procent for én af disse grupper af lovovertrædere, også havde det for de andre.

Med hensyn til *stedet for forbrydelsen* har man fundet, at de fleste forbrydelser blev begået i byens centrum eller dets nærmeste nabolag, medens antallet gradvis aftog med voksende afstand fra centrum. F. eks. blev der i 1931 og 1932 begået indbrudstyverier og røverier i 59,6 % af forretninger tilhørende en bestemt koncern i byens indre forretningskvarter, i den udenfor liggende zone var det kun 29,8 %, medens det i zonen mellem 100 og 125 miles fra centrum kun var 6,2 %, *Sutherland and Cressey* (1960, s. 155).

Koncentrationen af unge lovovertrædere i bestemte kvarterer ledsages af en koncentration af andre uheldige forhold som voksenkriminalitet, skoleskulkeri, børnedødelighed, tuberkulose, sindssygdomme, skilsmisser, fattigdom og kønssygdomme m.m., se tabel 43, *Shaw, McKay m. fl.* (1942, s. 100). For prostitutionen var den endnu mere udpræget. Den syntes – i hvert fald i Chicago – udelukkende at forekomme i ganske bestemte kvarterer og flyttede ikke, selv om befolkningen skiftede. Noget lignende gælder her i landet, *Hartmann* (1949).

Tabel 43. Hyppigheden af sociale misforhold i forskellige områder af Chicago, efter *Shaw, McKay m. fl.*

	Zone				
	I	II	III	IV	V
Ungdomskriminalitet, 1927–33	9,8	6,7	4,5	2,5	1,8
Skoleskulkere, 1927–33	4,4	3,1	1,7	1,0	0,7
Børnedødelighed, 1928–33	86,7	67,5	54,7	45,9	41,3
Tuberkulose, 1931–37	33,5	25,0	18,4	12,5	9,2
Sindssygdomme, 1922–34	32,0	18,8	13,2	10,1	8,4
Voksenkriminalitet, 1920	2,2	1,6	0,8	0,6	0,4

Disse forhold er overvejende søgt forklaret ud fra sociologiske synspunkter. *Den forøgede kriminalitet i visse kvarterer hænger nært sammen med de andre sociale misforhold i disse kvarterer*: stor befolkningstæthed, ringe børneantal, billige og dårlige lejligheder, misforhold mellem antallet af mænd og kvinder, mange indvandrere, forholdsvis stor negerbefolkning m.m. I sådanne kvarterer kender man bander, der har eksisteret i et halvt hundrede år, som stadig fornyer sig, og som både har en junior- og en senior-afdeling. Her læres kriminaliteten indirekte eller direkte, jfr. teorien om differentiell association. Det pres mod kriminalitet, der øves på børn og unge i disse kvarterer, er stadigt og stærkt. Samtidig er de sociale institutioner, der kan virke hæmmende og afledende overfor kriminelle tilskyndelser, få og svage.

Shaw har yderligere påvist, at kriminaliteten i et bestemt område holdt sig praktisk taget konstant igennem 30 år, til trods for at befolkningen fuldstændig skiftede karakter med hensyn til nationalitet. Se tabel 44 fra *Shaw, McKay m. fl.* (1942, s. 84).

Tabel 44. Den relative hyppighed af ungdomskriminalitet i forskellige områder af Chicago indenfor perioden 1900–1933, efter *Shaw, McKay m. fl.*

	Zone				
	I	II	III	IV	V
1927–33	100	68,4	45,9	25,5	18,4
1917–23	100	70,1	42,7	32,0	29,1
1900–06	100	55,8	38,0	27,0	34,3

Young påviste, at da en fremmed befolkningsgruppe netop var indvandret til Los Angeles, kom kun 5 % af dens børn for ungdomsdomstolene, 5 år senere var det 46 % og 15 år efter 83 %. På lignende måde har man iagttaget, at når grækere eller mexikanere slår sig ned i et dårligt kvarter, så leger deres børn i begyndelsen ikke med andre børn i kvarteret, og de bliver ikke kriminelle, men i løbet af 5–10 år vokser de sammen med den hidtidige befolkning, og antallet af lovovertrædere blandt dem forøges, cit. efter Sutherland and Cressey (1960, s. 161). *Schmid* (1969, s. 669) fandt med 10 års mellemrum det økologiske kriminalitetsmønster i Seattle med hensyn til drab, voldtægt, røveri og indbrudstyveri omtrent uforandret. Det er på baggrund af sådanne iagttagelser, at *Shaw* hævder, at *kriminaliteten er knyttet til bestemte bydele og ikke til bestemte befolkningsgrupper.*

I nyere undersøgelser er problemstillingen blevet mere forfinet og de statistiske teknikker mere raffinerede. Enkelte af dem skal omtales, hvorimod undersøgelser af specielle afvigergruppers bopæl lades ude af betragtning.

Terrence P. Morris (1957) har undersøgt fordelingen af kriminaliteten og kriminelle i Croydon nær London. Han har påvist, at lovovertrædelserne, hvoraf hovedparten var tyverier (larcenies), var hyppigst i byernes centrale forretningsdistrikt og forhøjet i en række satellit-områder, der kunne karakteriseres som indkøbsdistrikter. Ligesom ejendomsforbrydelser var seksualkriminalitet koncentreret i de områder, hvor der var størst lejlighed til at begå den, dvs. områder med dårlig belysning, træbevoksning og ringe færdsel (se navnlig s. 118 ff.).

Hovedresultatet af hans undersøgelser kan resumeres således: De fire kvarterer med størst koncentration af lovovertrædere viste faldende indtægter og de dårligste boligforhold. De tre lå umiddelbart omkring de centrale forretningskvarterer, men dog adskilt fra det centrale område. Stor hyppighed af kriminelle i én aldersklasse var forbundet med stor hyppighed i de andre aldersklasser.

Morris finder – ejendommeligt nok – kun ringe støtte for *Shaw's* teorier. Det afgørende er efter hans opfattelse social status og indtægtsniveau. Et kvarters forfald kan imidlertid, hvis det medvirker til at forringe status og trykke indtægterne, virke tiltrækkende på „kernen i den sociale problemgruppe“. Den afgørende vægt lægges på individet og familiesituationen.

Lander (1954) fandt på basis af en undersøgelse i Baltimore, at de eneste faktorer, der virkelig kunne udskille kvarterer med høj ungdomskriminalitet var hyppigheden af boliger, der ejedes af beboeren (dækker stort set énfamiliehuse), samt hyppigheden af ikke-hvide (racemæssig heterogenitet), se straks nedenfor, medens fattigdom, overbefolkede eller dårlige boliger, beboere født i udlandet, uddannelse, husleje, samt afstand fra centrum, som tillagdes væsentlig betydning af *Shaw*, kun var af sekundær betydning. Racemæssig heterogenitet (forholdet ikke-hvid/hvid omkring 50/50) gav størst kriminalitet; klar overvægt af hvide eller ikke-hvide var korreleret med lavere ungdomskriminalitet. De statistisk signifikante faktorer, ejerforhold og raceblanding, tog *Lander* som et tegn på henholdsvis stabilitet og anomi (nærmere s. 332 f.). De ikke-signifikante faktorer opfattede han i hovedsagen som symptomer på de økonomiske forhold, der var uden reel betydning for ungdomskriminaliteten. Viser de signifikant sammenhæng med kriminalitet, skyl-

des det, at de ofte er sammenkoblede med anomie, der må anses for den primære faktor (se særlig s. 77 ff.).

Bordua (1958–59, s. 230 ff.) gentog *Lander's* undersøgelse i Detroit og påviste, at ejerforholdet var en signifikant faktor, medens hyppigheden af ikke-hvide var uden selvstændig betydning. På den anden side spillede uddannelse og overbefolkede boliger en afgørende rolle. Forfatteren betragter nærmest sine resultater som en støtte for *Lander's* fund, men tager i sin teoretiske fortolkning afstand fra *Lander's* anvendelse af anomibegrebet, idet han understreger, at ungdomskriminaliteten som en bestemt type af anomie ikke kan forårsages af anomie. Han opfatter de fundne kriminalitetsfaktorer som symptomer på mangelfuld social stabilitet.

Chilton (1964) har på basis af en undersøgelse af ungdomskriminaliteten i Indianapolis behandlet betydningen af de samme faktorer som *Lander* og *Bordua*. Ejerforhold og overbefolkede boliger er de mest fremtrædende (og eneste signifikante) af 7 faktorer; men føjes indkomst og hyppigheden af enlige (unrelated) til, bliver ejerforholdet uden betydning, medens hyppigheden af enlige indtager dettes plads. Analysen er ved anvendelse af andre statistiske metoder ført videre, og også *Lander's* og *Bordua's* materialer er inddraget heri. Undersøgelsen munder ud i en understregning af de økonomiske faktoreres betydning og sætter spørgsmålstegn ved frugtbarheden af anomihypotesen (s. 82 f.).

Quinney (1964) har ved en mere indgående analyse fundet, at de hvide beboeres ungdoms- og voksenkriminalitet stiger, når andelen af ikke-hvide i kvarteret stiger, medens kriminaliteten for de ikke-hvide i kvarteret aftager med voksende antal hvide. *Willie and Gershinowitz* (1964) har klassificeret byområder efter socio-økonomiske kriterier (bl. a. erhverv, uddannelse og boligforhold). De konkluderer: 1) i områder med højere socio-økonomisk status er ungdomskriminaliteten den samme uafhængigt af graden af raceblanding; 2) i områder med lavere status er ungdomskriminaliteten gennemgående større i racemæssigt heterogene end i racemæssigt homogene områder.

Gordon (1967) har rettet en kraftig kritik mod en række af undersøgelserne, først og fremmest *Lander's*, men også *Bordua's* og *Chilton's*. En nærmere analyse viser, at de pågældende ifølge *Gordon* har begået så grove fejl ved den statistiske bearbejdelse, at deres konklusioner berøres enhver værdi. Hvis man anvender *Lander's* data, men flytter skæringspunktet mellem ringe og normal uddannelse og mellem lav og høj husleje, bliver korrelationskoefficienterne for disse to faktorer, der må betragtes som indikatorer for den socio-økonomiske status, henholdsvis

0,72 og 0,73, hvilket er af samme højde som koefficienterne for overbefolkede boliger (0,75) dårlige boliger (0,74) og énfamiliehuse (0,78), men højere end den tilsvarende for ikke-hvid befolkning (0,67), som var Lander's primære anomi-variabel. Gordon støtter for så vidt de socioøkonomiske teorier, idet han lægger vægten på, at man i det forebyggende arbejde retter opmærksomheden mod de allerdårligst stillede befolkningsgrupper. Se også kap. 41.

Endelig skal nævnes en undersøgelse af kriminaliteten i St. Louis, hvor *Boggs* (1965) har kritiseret anvendelsen af zoneteorien på fordelingen af gerningssteder, idet antallet af begåede lovovertrædelser efter forfatterens opfattelse bør stilles i relation til antallet af muligheder for at begå kriminelle handlinger, ikke til befolkningsmængde. Når man benytter den sædvanlige beregningsmåde, må lovovertrædelser begået i de sparsomt befolkede city-områder nødvendigvis fremtræde med store hyppigheder. Sætter man derimod antallet af kriminelle handlinger i relation til butikker, vareudstillinger, lagre, pengeskabe, penge i omløb og mennesker, der færdes etc., bliver billedet et andet. Det er dog ofte nødvendigt at benytte sig af tilnærmede værdier for kriminalitetsmulighederne. F. eks. er der ved hyppighedsberegningen for røverier i forretninger, indbrudstyverier i andet end beboelseslejligheder og groft tyveri anvendt et udtryk for forretningsintensiteten baseret på forholdet mellem arealets udnyttelse til forretninger og til boliger. På tilsvarende måde sættes antallet af tyverier fra biler i forhold til det ubevogtede parkeringsareal og ikke til antallet af parkerede biler, som vanskeligt kan oplyses.

Et væsentligt resultat af undersøgelsen er, at der forekommer variationer i områdernes „kriminelle udnyttelsesgrad“ (se særlig anf. st. s. 905). Cityområdet udnyttes kun i begrænset udstrækning. I „kriminelle kvarterer“ med mange kriminelle beboere er kriminaliteten forhøjet på grund af lokal-kendskab, f. eks. bekendtskab mellem gerningsmand og offer (ved drab og overfald) og kendskab til de mulige objekter for indbrudstyveri i lejligheder.

Forklaringsforsøg. Det vil af ovenstående referater ses, at der er en vis almindelig overensstemmelse, men også visse modsigelser med hensyn til, hvilke faktorer der ledsager den forhøjede kriminalitet i visse byområder. Uoverensstemmelserne kan på den ene side hænge sammen med byens udvikling og hele økonomiske, sociale og kulturelle struktur; på den anden side kan de være forbundet med fordelingen af de kriminalitetsarter, undersøgelsen samler sig om. At der ikke på et så lidet homogent grundlag kan udformes en fælles teori, der forklarer både helheden og nuancerne, er forståeligt.

Hertil kommer, at ikke alle forklaringsforsøg tilsigter det samme; de er til en vis grad udsprunget af forskellige problemstillinger. Der er en afgørende forskel på, om der søges en forklaring på variationer i hyppigheden af kriminelle, eventuelt for bestemte arter af lovovertrædelser, indenfor byområdet, eller på det forhold, at nogle beboere i et bestemt kvarter bliver kriminelle, medens andre ikke bliver det. Det første er typisk et sociologisk, det andet typisk et socialpsykologisk problem. Undertiden vil forskere, hvis interesse angår det ene spørgsmål, afvise det andet som irrelevant eller mindre betydningsfuldt. Der savnes dog heller ikke teorier, der prøver at løse begge problemer. Det skal understreges, at det har stået de fleste forskere klart, at en vis del af variationerne i kriminalitetshyppighed kan skyldes en varierende politiaktivitet i de forskellige kvarterer, størst i og omkring centrum og aftagende ud mod forstæder og omegnskommuner. Der er dog næppe nogen, der vil hævde, at dette er tilstrækkeligt til at forklare de påviste forskelle. – Det spiller naturligvis også en rolle, om forklaringen angår kriminalitetsfordelinger efter gerningssted eller fordelinger efter lovovertræderens bopæl, der oftest ikke er identiske.

I de *sociologiske forklaringer* opstilles der lange lister over enkeltfaktorer eller faktorkonstellationer, hvoraf de vigtigste synes at være forekomsten af uheldige sociale forhold med følgende symptomer: stor børnedødelighed, stor hyppighed af tuberkulose, kønssygdomme, sindsygd, selvmord, skoleskulkeri, ringe uddannelse, udbredt fattigdom, overbefolkede og dårlige boliger, uheldige familieforhold, dårlig opdragelse, mange skilsmisser, lavt børneantal, racemæssig heterogenitet, ringe social solidaritet, stor mobilitet, drukkenskab, narkotikamisbrug og prostitution. Fra *psykologisk side* vil man nævne faktorer, der vedrører familien, samt interpersonelle vanskeligheder, emotionelle konflikter, usikkerhed, aggressioner, kontaktløshed m.m. Endelig findes der psykiatrisk orienterede forklaringer, der henviser til, at de dårligste byområder tiltrækker de personer, hvis kriminalitetsrisiko af psykologiske grunde er størst.

Den sociologiske forskning har ført til opstillingen af flere, mere eller mindre klart adskilte *teorier*.

Den første hypotese, der kan føres tilbage til Chicago-skolens tidlige arbejder, koncentrerer sig om *økonomien*. Den hævder, at de kendetegn, der karakteriserer de kriminelle bopælsområder, er faktorer, der er snævert forbundne med områdets økonomiske struktur, se f. eks.

blandt senere undersøgelser *Chilton* (1964) og *Gordon* (1967). Det ligger ikke i denne opfattelse, at de økonomiske forhold er de umiddelbart virkende, men derimod at de er de basale faktorer. Symptomerne på den økonomiske standard indenfor området kan findes ved opgørelsen af f. eks. indkomsten, antallet af énfamiliehuse, overbefolkede lejligheder, huslejens størrelse, lejlighedens standard m.v. Sådanne kvarterer er karakteriserede ved lav indkomst, savn og håbløshed for mange af beboerne; mobiliteten, og specielt de mange tilflyttere med forskellige livsvaner og traditioner skaber forudsætninger for dybtgående kulturkonflikter. Jo større afstanden på denne måde bliver mellem de goder, man stræber efter, og mulighederne for at skaffe sig dem på en socialt acceptabel måde, desto større bliver kriminaliteten, som kan opfattes som et fænomen, der er særlig karakteristisk for underklassen. Det er den måde, hvorpå man kan skaffe sig de økonomiske, sociale og kulturelle goder, som man ikke kan få på legal måde.

Denne hypotese kaster ikke lys over, hvordan de enkelte individer i et givet område bliver kriminelle, men dette problem er belyst gennem en videreførelse af tankegangen. Underklasseprægede byområder er karakteriserede ved en *kriminell delkultur*, der ved smitte, indlæring eller måske differentiell association overføres til en del af områdets beboere. *Hvor mange* der præges af den, afhænger af, hvor udbredt denne delkultur er. *Hvem* afhænger af de enkelte individers berøring med delkulturen og af deres tidligere erfaringer, *Shaw, McKay m. fl.* (1942, s. 440), jfr. også *Schmid* (1960, s. 677).

En tredje hypotese lægger vægt på begrebet *anomi*, som det er redefineret af *Merton* (1949): en afbrydelse af forbindelsen mellem vedtagne normer og mål på den ene side og individernes socialt betingede (socially structured) muligheder for at handle i overensstemmelse med det vedtagne. Når en social struktur begrænser eller helt udelukker adgangen til de anerkendte midler til succes for en betydelig del af befolkningen, bliver resultatet en forøgelse af afvigernes, herunder de kriminelles antal. I den ovenfor refererede undersøgelse konkluderer *Lander*, at hans fund må tydes som en støtte for anomiteorien. *Merton* selv har dog „kun“ opfattet *Lander's* faktorer som et skridt i retning af at finde symptomer på *anomi*, men anser ikke énfamiliehuse og racemæssig heterogenitet som gode *anomisymptomer*. Han foreslår hyppigheden af brudte sociale forbindelser (skilsmisser m.m.) som en bedre indikator (1957, s. 165 f.). Se også *Wilkins* (1962–63). En kritisk fremstilling af anomiteorien findes hos *Clinard* (1964).

Hypotesen er ført et skridt videre ved en kombination med hypotesen om overførelsen af delkulturers indhold, samt *Cloward and Ohlin's* hypotese om (legale og illegale) „opportunities“ (muligheder), se s. 558 ff.

Endvidere skal nævnes nogle *overvejende psykologiske* betragtninger, der skyder spørgsmålet om de forskellige områders forskellige kriminalitetshyppighed i baggrunden og i stedet beskæftiger sig med, *hvem* der bliver kriminel. De er i en vis forstand en fortsættelse af selektionsteorien (se nedenfor) og kan næppe opfattes som økologiske teorier, hvis de ikke kombineres med denne. En væsentlig del af disse forklaringer kan kaldes familiecentrerede, i modsætning til de ovenfor omtalte områdecentrerede. Den engelske psykolog *Stott* (1959) er en typisk repræsentant for denne opfattelse, men også ægteparret *Glueck's* synspunkter peger i den samme retning. Kilden til al afvigende adfærd findes i hjemmets atmosfære og familieforholdene. Overførelse af kriminelle handlingsmønstre må som al anden adfærd ske via familien, der opdrager børnene. Kriminalitet er i psykologisk forstand en form for dårlig tilpasning, og det er de også i andre henseender dårligt tilpassede individer, der hyppigst bliver kriminelle. Sat på spidsen: „Problemfamiliernes livsmønster skaber ungdomskriminalitet“, *Wilson* (1958). Eller hos *Sheldon Glueck* (1960, s. 295 f.): „Kultur . . . spiller ingen rolle for adfærd, medmindre den . . . er emotionelt fordøjet“. Naboskabet og den lokale kulturs indflydelse synes ifølge disse teorier uden betydning. Se hertil kritiske bemærkninger hos *Sutherland and Cressey* (1960, s. 157 f.).

Nævnes bør det også, at der navnlig *fra psykiatrisk side* er fremsat en forklaring på områdernes forskellige kriminalitetshyppighed; den betegnes ofte som selektionsteorien. Den går i al sin korthed ud på, at de dårligst udrustede individer bor i de dårligste kvarterer. Det skyldes dels, at de ikke har råd til at betale de huslejer, der kræves for boligerne i de bedre kvarterer, men dels også, at de foretrækker slumkvarterernes miljø. De drages mod det, fordi dets „atmosfære“ passer til de psykisk afvigendes personlighedstræk. De er rodløse og har svært ved at tilpasse sig andre steder. Her finder vi de dårligst begavede, de sindsyge og psykopaterne, alle de, der kan klassificeres som „fiaskoer“ (failures), og områdernes befolkningsmæssige sammensætning er følgen af en fortsat negativ selektion, se *Kinberg* (1935, s. 221 ff., 1939, s. 100, samt 1959, s. 179).

Megen empirisk støtte har denne teori dog ikke fundet. – Se nærmere s. 367 f.

Sutherland forsøger med sin differentielle associationsteori generelt at forklare såvel de varierende kriminalitetshyppigheder som den individuelle kriminalitet. Der sondres således: differentiell gruppeorganisation forklarer kriminalitetshyppigheden, medens differentiell association forklarer individets kriminelle adfærd, og disse to fænomener skal kunne forklares modsigelsesfrit indenfor samme teoribygning (consistent), se *Sutherland* (1956).

Noget af det væsentlige i teorien om den differentielle association kan kort og ufuldstændigt beskrives således: Kriminalitet læres ved interaktion med andre. „En person bliver kriminel på grund af et overskud af definitioner, der virker tilskyndende til (favourable to) lovovertrædelser, i forhold til definitioner, der virker bremsende på (unfavourable to) lovovertrædelser“. Dette afhænger ikke af omgangen med kriminelle eller ikke-kriminelle. Det afhænger af kontakten med kriminelle versus ikke-kriminelle *adfærdsmønstre*. Man kan lære kriminalitet ved omgang med ikke-kriminelle, der afslører en kriminel holdning, og man kan lære at blive lovlydig ved omgang med vagabonder, svindlere, vaneforbrydere og gangstere, hvis deres attituder er ikke-kriminelle, jfr. *Cressey* (1960, s. 49). Spørgsmålet er, om de oplevede adfærdsmønstre „definerer“ – demonstrerer en holdning overfor – en given adfærd som acceptabel eller ej.

Teorien om differentiell organisation er en videreførelse af teorien om differentiell association. En høj kriminalitetsfrekvens i visse byområder kan opfattes som slutproduktet af sociale betingelser, som fører til en situation, hvor en forholdsvis stor del af gruppen stilles overfor en overvægt af kriminelle adfærdsmønstre. – Se nærmere s. 530.

Disse almindelige synspunkter, der – sammenlignet med de ovenfor nævnte teorier – er temmelig abstrakte i deres udformning, og som af *Cressey* (1960, s. 55) snarere anses for et princip end for en teori, kan altså anvendes såvel ved forklaring af byområdernes varierende kriminalitetshyppighed som ved forklaring af, hvorfor kun visse af de udsatte individer i det belastede område bliver kriminelle.

De sociologiske, psykologiske og psykiatriske teorier taler hver sit – måske indbyrdes uoversættelige – sprog. Ingen af dem løser endegyldigt det økologiske kriminalitetsproblem. En løsning forudsætter, som *Wootton* (1959, s. 73) fremhæver, langtidsstudier (over mere end én generation) af både kvarterets og befolkningens historie. – Man kunne tilføje,

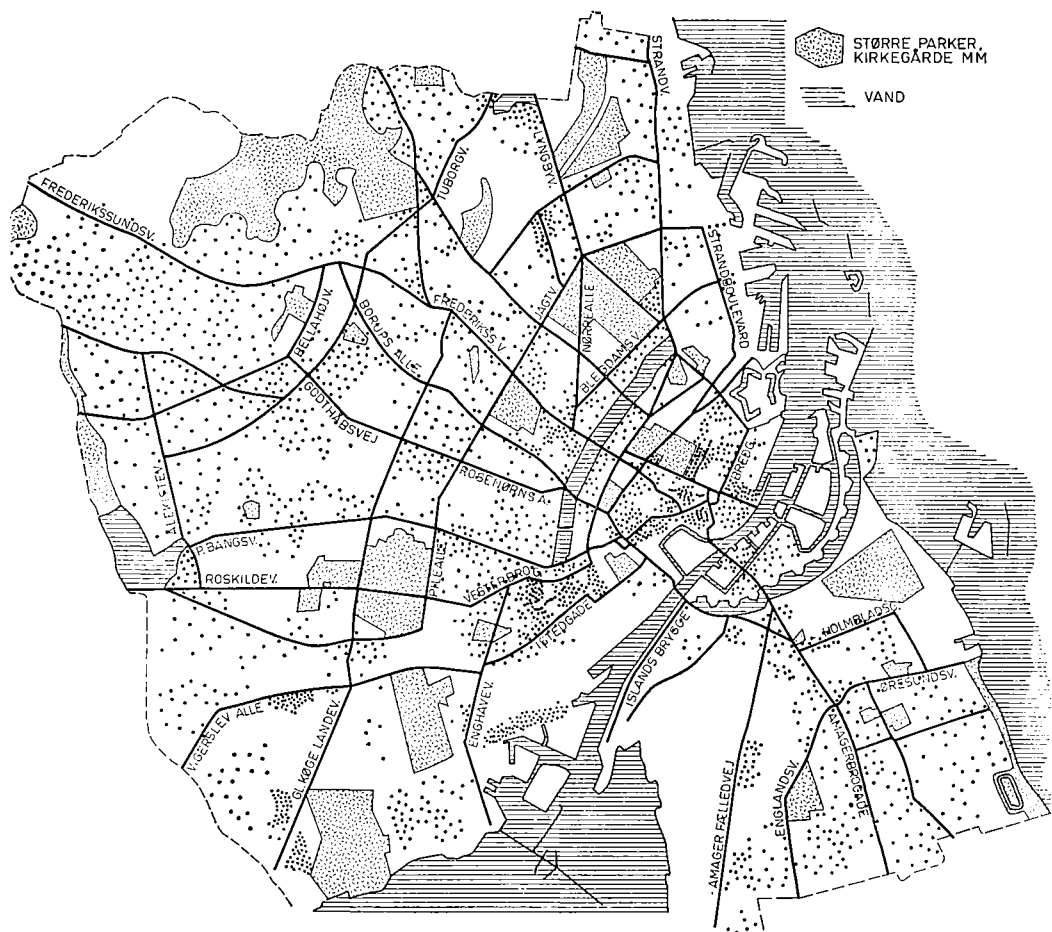

Fig. 31. Kriminalitetens fordeling i København i 1943, efter *Christiansen og Troels Smith*

at en fortsat præcisering af problemstillingen og forbedring af undersøgelsesteknikken ligeledes er påkrævet.

Det siger sig selv, at der ikke fra de amerikanske undersøgelser kan drages slutninger til ikke-amerikanske byer med en anden fordeling af fattig- og slumkvarterer og i det hele taget andre sociale og kulturelle forhold. Lokale forhold spiller stærkt ind. Mange steder finder man – som i nogle nyere amerikanske undersøgelser – ophobning af kriminalitet både i slumkvartererne og i visse perifere områder med mange ud-

flyttere. I storbyer kan man dog altid pege på områder med en særlig høj kriminel belastning og på kvarterer med udpræget lave tal for den registrerede kriminalitet. I København har man således påvist, at antallet af domfældte efter bopæl i 1943 varierede i forholdet 1:12 indenfor forskellige byområder (*Christiansen* i en ikke offentliggjort undersøgelse), fig. 31.

32. RACE, NATIONALITET, MINORITETER

Indledende bemærkninger

'Race' er et af antropologiens og genetikens mindre klare begreber. Det refererer i zoologien til den nærmeste inddeling under begrebet 'art', hos mennesket kaldet 'homo sapiens'. Det er oprindeligt anvendt som betegnelse for større befolkningsgrupper med formodet fælles arvelige egenskaber. Ifølge en af UNESCO nedsat ekspertgruppe (1950) må man gå ud fra, at alle mennesker er af fælles oprindelse. Derfor defineres race efter vor nuværende viden bedst som „en gruppe eller population, der kendetegnes ved visse koncentrationer af arvepartikler (gener), som er karakteristiske med hensyn til hyppighed og fordeling eller ved fysiske træk, som i tidens løb opstår, varierer og ofte forsvinder på grund af geografisk og/eller kulturel isolation“ (*What is Race?* 1952, s. 76). Der henvises i første række til forskellige fordelinger af visse genetiske og fysiske faktorer, der forekommer hos alle mennesker, og som kan være til stede med en vis grad af ensartethed hos en flerhed af individer.

Indenfor samme menneskerace støder man på betydelige variationer, f. eks. har én gruppe af afrikanere en gennemsnitshøjde under fire fod, medens der findes andre stammer, hvor en seks fods mand betragtes som lille. Syd for Sahara findes der indenfor samme race adskillige let skelnelige befolkningsgrupper, f. eks. buskmænd, hottentotter og pygmæer. Det vil dog ofte være muligt at finde to mennesker af samme race, der med hensyn til fysiske træk og karakteregenskaber afviger mere fra hinanden end den ene af dem fra et menneske, der hører til en anden race. De samme blodtyper, hvis arvelighed ingen har draget i tvivl, forekommer hos alle racer; men fordelingen kan være forskellig, f. eks. er der blandt kineserne forholdsvis flere med blodtype A_1 og færre med A_2 . Men blod af type A_1 hos en kineser kan ikke skelnes fra

blod af samme type hos en neger, og blod af denne type kan anvendes til transfusion uafhængigt af racen. Man har sagt, at race ikke går dybere end huden.

Til dette kommer, at de forskellige dyrearter er indbyrdes genetisk lukkede systemer, hvor formering ved blanding ikke kan finde sted, medens alle individer indenfor samme art kan parres og formere sig. I overensstemmelse hermed udgør arten 'menneske' et genetisk helt åbent system. Individerne kan formere sig uden hensyn til racemæssige forskelle, og følgen er blevet, at meget store dele af jordens befolkning er racemæssigt blandet.

Hooton (1939, s. 292 ff.) har undersøgt 4100 negre, hovedsagelig fra sydstatene, og fundet, at kun 19 % var „rene“ negre, medens resten var mere eller mindre blandede med andre racer. *Herskovits* (1930, s. 177) kom ved en undersøgelse af 5000 negre fra hele U.S.A til tilsvarende resultater: 22 % var ublandede, 32 % var mere negre end hvide, ca. 25 % var lige meget negre og hvide, 15 % var mere hvide end negre, og 6 % var blandede med indianere, ref. ef. *Wolfgang* (1964, s. 13). Det vil sige, at 40 % af de kriminelle negre i U.S.A. må antages at være i det mindste halvt hvide.

Race er altså et såvel biologisk som kulturelt relativt begreb, hvor der ikke kan tales om et enten-eller, men kun om grader. „Man bør ikke sige 'neger', 'kineser' eller 'hvid', men hvor meget neger, hvor meget kineser, osv.“, *Korn and McCorkle* (1959, s. 230). Det er for en del af de i det følgende nævnte befolkningsgrupper tvivlsomt, om de med rette kan betegnes som 'racer'.

Spørgsmålet om kriminaliteten i de forskellige nationaliteter behandles hovedsagelig i kapitlet om kriminalitetens stedlige fordeling. Her vil der kun rent undtagelsesvis være mulighed for at drage konklusioner om racens mulige betydning som kriminalitetsfaktor, se om et lidt tvivlsomt eksempel s. 309.

Sammenligninger mellem forskellige racer indenfor samme land kan være upålidelige, fordi de forskellige racers kriminalitet ikke behandles ens i retsvæsenet. Sammenligninger kan også vanskeliggøres på grund af de hyppigt forekommende raceblandinger, særlig når der anvendes simple, overfladiske kendetegn som hudfarve eller stamtavle. I U.S.A. defineres negre nogle steder legalt som f. eks. „en hvilken som helst person med ned til 1/16 negre blandt sine forfædre“, eller med „ethvert kendeligt spor af negre i ascendenen“. Ved folketællinger er det afgørende den klassificerende „optællers“ iagttagelser. For sådanne registre-

ringsformål defineres race som det, „der i almindelighed accepteres af den almindelige befolkning“. Adskillige såkaldte „racer“ kan i virkeligheden kun defineres nationalt, jfr. *Wolfgang* (1964, s. 14 f.).

Korn and McCorkle (1959, s. 231) drager af disse forhold den konsekvens, at den rigtige beregningsmåde af racernes andel i kriminaliteten ville være at lade en kriminel ublandet neger eller hvid tælle 1,0 for den race, han tilhører, en ottendedel neger 0,875 til de hvide og 0,125 til negrene, en kvart neger 0,75 til de hvide og 0,25 til negrene, en halv neger 0,5 til hver af de to racer, osv. Desværre foreligger der ikke i de amerikanske folketællinger oplysninger om, *hvor meget neger* de som negre klassificerede medborgere er.

Erfaringer fra U.S.A.

NEGERKRIMINALITETEN

Det er ikke noget tilfælde, at hovedparten af de foran nævnte resultater og synspunkter stammer fra amerikansk litteratur. Negerproblemet er et af nationens alvorligste problemer, og spørgsmålet om kriminalitet og race er belyst ved mange empiriske undersøgelser.

Negrene udgjorde i 1950 ca. 10 % af U.S.A.'s befolkning. I årene 1950–56 varierede antallet af anholdte negre mellem 26 og 34 % af samtlige anholdte. Ved en undersøgelse i 1960 var tallet 30 %, *Mannheim* (1965, s. 566). *Barnes and Teeters* (1960) giver, baseret på folketællingen i 1950 og Uniform Crime Report, 1951, følgende tabel over negrenes andel i forskellige arter af lovovertrædelser (se tabel 45).

Som det ses, viser negrene højere hyppighed end de hvide for samtlige her nævnte lovovertrædelser. Der er særlig grund til at bemærke, at man i kategori A, hvor negrenes andel er størst, finder drab, vold, røveri og (ulovlig) våbenbesiddelse. Kategori C, hvor negre og hvide nærmer sig til hinanden, indeholder – foruden visse mindre alvorlige lovovertrædelser – falsknerier, underslæb og bedrageri.

Denne fordeling har ikke varieret meget i årenes løb. Tallene fra 1961 er noget lavere i kategori A, men i øvrigt er fordelingen i alt væsentligt den samme, *Taft and Ralph* (1964, s. 106 f.). Fra 1940 til 1946 steg derimod anholdelsestallene for de hvide 45 %, men for negrene 80 %. For drab steg anholdelsestallene 25 % blandt hvide mod næsten 100 % hos negrene, se *Korn and McCorkle* (1959, s. 233 f.). Stignin-

Tabel 45. Anholdelser blandt negre og hvide i U.S.A. i 1950, per 100.000 indbyggere, efter Barnes and Teeters

	Negre	Hvide	Forholdet neger/hvid
<i>Kategori A:</i>			
Narkotika	41,57	3,99	10,42:1
Ulovlig våbenbesiddelse ...	50,69	5,14	9,86:1
Uovligt spil	72,77	7,67	9,49:1
Overtr. af alkohollov. ...	51,75	5,91	8,76:1
Voldsforbrydelser	269,35	31,65	8,51:1
Drab	28,18	3,41	8,26:1
Prostitution	31,79	5,25	6,06:1
Røveri	68,85	12,66	5,44:1
<i>Kategori B:</i>			
Hæleri	10,24	2,24	4,57:1
Tyveri	201,60	45,30	4,45:1
Forbr. mod ro og orden ...	132,73	31,58	4,20:1
Voldtægt	26,50	6,55	4,05:1
Anholdt uden særskilt sigtelse	127,31	33,14	3,84:1
Indbrud	112,49	32,15	3,50:1
Div. trafikforseelser	70,13	20,66	3,39:1
Andre lovovertrædelser ...	95,20	28,68	3,15:1
<i>Kategori C:</i>			
Brandstiftelse	2,35	0,82	2,87:1
Forbr. i familieforhold ...	33,30	11,85	2,81:1
Vagabondage	103,93	37,59	2,76:1
Uoplyst	15,17	6,25	2,43:1
Tyveri af bil	34,13	14,87	2,30:1
Andre seksualforbr.	33,87	16,25	2,08:1
Beruselse	292,97	145,56	2,01:1
Falsk	16,47	10,04	1,64:1
Underslæb, bedrageri	28,89	18,56	1,56:1
Spritkørsel.....	55,65	45,44	1,22:1

gen var altså mest udtalt for drab og andre voldsforbrydelser, hvor negrene i forvejen figurerede med store hyppigheder.

I Nord- og Veststaterne idømmes negrene i forhold til befolkningstallene fængselsstraffe for grovere lovovertrædelser 5 gange så hyppigt som de hvide; i Sydstaterne kun knap 3 gange så hyppigt. Forskellen hænger sandsynligvis sammen med, at sydstatsnegrene drages af de store industribyer i Nord- og Veststaterne, hvor de slår sig ned i de slumkvarterer, som de hvide immigranter har forladt; sammen med deres boliger overtager de også deres kriminelle mønstre, *Myrdal* (1962, s. 971 og s. 976 f.).

De to køns andel i kriminaliteten er forskellig for hvide og sorte amerikanere. I 1937 blev 2,7 gange så mange mandlige negre som hvide anholdt; men for kvinderne var anholdelsestallene som 5,4 til 1, *Sutherland* (1939, s. 120 f.). I 1957 blev der i New York dømt 10 gange så mange mandlige negre til afsoning af straf i statsfængslerne som kvindelige. For de hvide var det tilsvarende talforhold 30 til 1, *Sutherland and Cressey* (1960, s. 140).

Disse statistiske oplysninger har alle været gjort til genstand for kritik. Racediskriminationen virker på alle retshåndhævelsens trin. Negrene mistænkes, anholdes og dømmes lettere end hvide amerikanere. De idømmes hyppigere ubetingede domme og afsoner længere straffe, dels på grund af en strengere strafudmåling, dels på grund af mindre chancer for benådning og prøveløsladelse end de hvide. Dette hænger i nogen grad sammen med, at negrene ikke som de hvide deltager i rettens pleje. Der udnævnes for få til anklagere og dommere. Skønt forfatningen ikke tillader racediskrimination ved udpegning af jurymedlemmer, er det en kendsgerning, at flertallet af de udpegede er hvide. I en retskreds med 40 % negre har der så godt som aldrig været udpeget nogen af dem som nævninge. Herved bliver det vanskeligere at opnå „fair trial“, vanskeligere at blive løsladt under sagen og også vanskeligere at blive frikendt, hvis man er neger. Se hertil *Waaben* (1966, s. 124 ff.).

Det er ikke muligt ved hjælp af en mere omfattende statistik at bevise, at negre anholdes uberettiget. Men en sådan statistik er heller ikke nødvendig. „Eksempler på vold udøvet af politiet og på arrestation af negre på svagere grundlag, end der kræves for at arrestere hvide, har været tilstrækkelig talrige til at vække alarm blandt private og offentlige organisationer, der har til opgave at overvåge borgernes rettigheder“, *Wolfgang* (1964, s. 45). *Myrdal* nævner, at af 479 negre, som

i årene 1920–32 blev dræbt i Sydstaterne af hvide, blev 54,3 % slået ihjel af politifolk. Antallet af negerpolitibetjente er usædvanligt lavt (1962, s. 542 f.).

Lemert and Rosberg (1948) har påvist, at i Los Angeles får hvide hyppigere korte og negre hyppigere lange straffe: 4 mdr.s fængsel eller mindre og betingede domme – 45 % hvide og 27 % negre; 4 til 9 mdr. – 42 % hvide og 47 % negre: 10 til 12 mdr. – 13 % hvide og 27 % negre, ref. ef. *Wolfgang* (1964, s. 48). Afsagte dødsdomme eksekveres for 10–20 % flere negre end hvide. Se i det hele taget om disse spørgsmål *Korn and McCorkle* (1959, s. 235 f. og s. 238 ff.). Jfr. også *Garfin-ke* (1949), der særligt fremhæver, at anklagens alvor afhænger af, om den sigtede er neger eller hvid.

På den anden side har *Green* (1961, s. 56 ff.) påvist, at retter (Philadelphia Courts of Quarter Sessions) med i alt 21 dommere i årene 1956–57 i 1437 ikke-jurysager ikke har afsløret racemæssige fordomme ved strafudmålingen. Når sammenligningerne gennemførtes under hensyntagen til lovovertrædelsernes art, lovovertræderens alder og kriminelle fortid, kunne ingen tegn på nogen væsentlig racediskrimination iagttages. Konklusionen er uundgåeligt, at dommerne i de retter, hvor disse sager blev pådømt, ved straffastsættelsen har været fri for racemæssige fordomme. (Det bør parentetisk anføres, at Philadelphia er et af de steder, hvor negre ofte tildeles hverv som jurymedlemmer, nemlig dobbelt så ofte, som man efter befolkningstallene skulle vente. En sådan holdning kan meget vel påvirke holdningen ved de ordinære retter). *Moses* (1947) konkluderer af en undersøgelse af fire geografiske områder omfattende kvarterer med gode og dårlige økonomiske forhold og med hvid og sort befolkning, at der end ikke er grund til at nære mistanke om, at negre lettere dømmes end hvide. Hermed kan man udelukke, at den højere kriminalitetshyppighed i et af negre beboet område skyldes „politik“.

Myrdal fremhæver, at negrene i Nordstaterne ikke i retsplejen behandles væsentlig anderledes end hvide på det samme økonomiske og kulturelle stade (1962, s. 528). Det hænger bl. a. sammen med, dels at negrene i Nordstaterne kan udøve deres stemmeret og derved i sidste instans deltage i kontrollen med retsudøvelsen, dels og navnlig at befolkningens holdning her stemmer mere med „the American Creed“. Man ønsker, at retfærdigheden skal være upartisk og ikke tage hensyn til race, tro eller farve (s. st. s. 529).

For U.S.A. som helhed er der dog næppe tvivl om konklusionen:

De forhøjede kriminalitetscifre, man møder i de mange kriminologiske undersøgelser af negrene, må til dels forklares ved den diskrimination, de er genstand for de fleste steder. Men indenfor flere afgrænsede områder, særlig i Nordstaterne, synes ligheden for loven at være gennemført.

Spørgsmålet bliver dernæst, om diskriminationen *fuldt ud* kan forklare forskellene på de sorte og hvide amerikaneres kriminalitet. Her er meningerne atter delte; men de fleste forskere vil nok besvare spørgsmålet benægtende, se f. eks. *Cressey* (1957, s. 234). Dette betyder på den anden side ikke, at de fundne forskelle anses for reelle, men kun, at negrene må antages at have en *noget* større kriminalitet end de hvide, og specielt ved drab og vold en meget større. Desværre har man ingen undersøgelser af forekomsten af skjult eller selvrapporateret kriminalitet hos hvide og sorte. Derimod er det påvist, at registreringsfrekvensen er lavere i de mere begunstigede statuslag end i de dårligere stillede klasser, hvor netop flertallet af negrene hører hjemme.

Myrdal (1962, s. 974) fremhæver, at det er umuligt at afgøre, om negrenes kriminalitetshyppighed ville være større end de hvides, hvis racediskriminationen ikke havde eksisteret. Såvel *Wolfgang* (1964, s. 36) som *Korn and McCorkle* (1959, s. 243 f.) lader spørgsmålet stå åbent. *Savitz* (1962) anlægger et mere nuanceret synspunkt og antager, at negrenes andel i kriminaliteten er „væsentlig højere“ end de hvides ved drab, overfald, grov vold, indbrudstyverier og illegalt spil, „sandsynligvis højere“ ved autotyverier, narkotikaovertrædelser, røveri, mindre grove tyverier og prostitution, og „den samme eller mindre“ ved kidnapning, alkoholovertrædelser og forskellige former for falsk, ref. ef. Taft and Ralph (1964, s. 106).

De ovenfor refererede synspunkter, der som regel er baseret på undersøgelser af lokalt præg, understøtter den antagelse, at diskriminationen ikke udøver nogen afgørende indflydelse på retshåndhævelsen. Man må derfor konkludere, at tallenes tendens nok er rigtig, men stærkt overdrevet. *Sellin's* vurdering fra 1928 synes stadig uigendrivelig: den virkelige negerkriminalitet er ikke mindre end eller lige så lav som de hvides kriminalitet.

NEGERKRIMINALITETENS OFRE

En undersøgelse af, hvem der bliver ofre for negrenes kriminalitet, kaster fra en anden side et skarpt lys ind over problemet: race og kriminalitet. Negerkriminaliteten rammer næsten udelukkende negre. Den af pressen ofte understøttede formodning, at negrenes kriminalitet som regel er rettet mod de hvide, er ikke blot misvisende; den er direkte forkert.

Undersøgelser, der skal belyse dette problem, må ifølge sagens natur begrænses til tilfælde, hvor både gerningsmandens og ofrets race er kendt. Man har hidtil særlig undersøgt personforbrydelserne. I Chicago fandt man i en undersøgelse vedrørende årene 1926–27, at 14 % af alle drab på negre blev begået af hvide, og at gerningsmanden var neger i 12 % af alle drab på hvide. I Memphis blev der i årene 1920–25 begået 411 drab, heraf 379, hvor der forelå oplysninger om parternes race. Af de dræbte var 51 hvide og 360 negre. I 3 % af de 379 drab havde negre dræbt hvide, medens det i 13 % af tilfældene forholdt sig omvendt, *Bruce and Fitzgerald* (1928, s. 20), ref. ef. von Hentig (1947, s. 179 f.).

Harrington (1932, s. 100 f.) nævner, at af 89 drab på person af anden race i South Carolina drejede det sig om 32 hvide dræbt af negre og 57 negre dræbt af hvide. *Garfinkel* (1949) har undersøgt 821 drab i en del af South Carolina i perioden 1930–1940. Godt 90 % var interracial drab; 9 % gik på tværs af raceskellet, 6 % med negre som ofre og 3 % med hvide som ofre. I andre studier er der fundet mindre end 3–4 % drabsmænd, der som ofre har haft en person af anden race.

Hovedparten af negrenes drab er altså rettet mod racefæller. Som det siges hos *Sutherland and Cressey* (1960, s. 21): „Ved vold mod personen tilhører gerningsmand og offer samme sociale gruppe, og de bor ikke langt fra hinanden. Negre myrder negre, italienere myrder italienere, og kinesere myrder kinesere“. Se også *Johnson* (1941).

Mest indgående er spørgsmålet i de senere år behandlet af *Wolfgang* i „Patterns in Criminal Homicide“ (1958). Den omfatter for perioden 1948–52 i alt 588 drab, hvoraf 550 blev opklaret, således at gerningsmanden var kendt. Af Philadelphias befolkning var i 1950 18 % negre; af de dræbte var 73 %, og af drabsmændene var 75 % negre. I de 550 drab var forbryder og offer af samme race i 94 % af tilfældene, nemlig negre 72 % og hvide 22 %. I de resterende 34 (6 %) af drabene krydsedes racelinien, 20 havde et hvidt offer og en sort gerningsmand, i de 14 forholdt det sig omvendt (s. st. ch. 3 og ch. 12).

Af hensyn til betydningen af den erhvervsmæssige placering har Wolfgang opdelt sit materiale af drabsmænd i faglærte, tillærte, servicebeskæftigede, ufaglærte og arbejdsløse og her ud fra sammenlignet den hvide og sorte population indenfor hver af disse grupper. Herved viser negrenes andel i drabskriminaliteten sig i gennemsnit at være ca. 11 gange så stor som de hvides. Antages det, at ingen af drabsmændene tilhører de faglærte, bliver forholdet mellem hvid og sort som 1:8 (s. st. s. 36 ff.). – Man kan altså ikke her finde støtte for den antagelse, at negrenes høje drabskriminalitet er betinget af, at de overvejende hører til i de lavere statuslag.

En særlig undersøgelse vies de tilfælde, hvor drabet er fremskyndet eller provokeret (precipitated) af ofret. I disse tilfælde er det ofret, der først fremviser eller bruger et dødbringende våben eller først slår løs på den anden. Skænderi og injurier betragtes ikke som et tilstrækkeligt provokationsmiddel. – Som eksempel kan nævnes en drukken mand, der i køkkenet slog sin kone, gav hende en slagtekniv i hånden og hånede hende, fordi hun ikke turde bruge den. Hun erklærede, at hvis han slog hende én gang til, ville hun stikke ham ned. Da han derefter slog hende i ansigtet, stak hun ham ned (s. st. s. 252 ff.). Når de offerprovokerede stilles overfor de ikke-offerprovokerede drab, viser der sig forskelle på en række punkter, herunder også med hensyn til de to racers andel i dem.

Af de 588 Philadelphia-drabssager havde man tilstrækkelige oplysninger til at klassificere de 150 (26 %) som offerprovokerede. I tæt ved 80 % af disse sager mod 70 % af de ikke-provokerede var negre implicerede. Tager man mændene alene, bliver tallene henholdsvis 94 % og 71 %. Drab, der går på tværs af racegrænsen, er som tidligere nævnt sjældne, men hyppigere hos de offerprovokerede (8 %) end hos de ikke-offerprovokerede (5 %). I de få tilfælde, hvor drab krydser raceskellet, er gerningsmanden ofte blevet provokeret til at dræbe. Hyppigst består offerprovokerede drab, som foregår indenfor familien, i drab på ægtefælle, nemlig 33 af 38 tilfælde. For de ikke-offerprovokerede familiedrab er 67 af 98 ægtefælledrab (s. st. ch. 14).

INDIANERE

I midten af halvtredserne levede der i U.S.A. omkring 350.000 indianere, ca. 1/4 % af den samlede amerikanske befolkning, heraf 220.000 i reservater. En stor del af dem er halvblods eller i endnu mindre grad indianere. En del er assimilerede med den omkringboende befolkning,

dels hvide, dels andre, men størsteparten lever under utroligt fattige kår, se *Clinard* (1957, s. 439 og 444 ff.). – Indianernes arresthyppighed er exceptionelt høj. I 1956 blev tæt ved 12 % anholdt, de fleste dog for drukkenskab, nemlig 9,5 %, *Korn and McCorkle* (1959, s. 248).

På grundlag af tal hos *Barnes and Teeters* (1960, s. 176) kan man beregne, at der i 1957 arresteredes 7 for drab (ca. 2 per 100.000), 52 for grovere vold (ca. 15 per 100.000), 43 for røveri (ca. 13 per 100.000), 20 for voldtægt (ca. 6 per 100.000) og 189 for indbrudstyveri (ca. 55 per 100.000). Halvblodsindianere påstås typisk at være bedragerer og falsknere. Disse tal varierer dog meget stærkt indenfor de forskellige stammer.

JAPANERE OG KINESERE

Japanerne talte i 1950 knap 142.000 mennesker, svarende til 0,1 % af den amerikanske befolkning; ca. 70 % af dem bor i staterne langs Stillehavskysten. Tallet har været voksende siden. Arresttallene for japanerne har i en lang årrække været lidt lavere end for de hvide. Hyppigheden af indsættelse i stats- og føderale fængsler er ca. det halve af de hvides. I Seattle er ungdomskriminaliteten i en fattig japansk koloni i et forfaldent kvarter med i øvrigt høj ungdomskriminalitet mindre end i byens bedste boligområder, *Hayner* (1933), ref. ef. *Sutherland* (1960, s. 162). I 1957 anholdtes ifølge *Barnes and Teeters* (1960, s. 175) 273 japanere, efter befolkningstallene fra 1950 udgør de knap 0,2 % af hele befolkningsgruppen.

I 1950 levede der ca. 118.000 kinesere, 0,07 % af den samlede befolkning i U.S.A. De fleste af dem bor i enklaver i de større og største byer, og der synes at foregå en bevægelse fra de store til de største byer, således at man har forudset, at kun San Francisco og New York vil have mulighed for at bevare deres Chinatowns. Indvandringen har siden 1950 været meget begrænset.

Kriminalitetshyppigheden var i 1956 mindre end de hvides, *Korn and McCorkle* (1959, s. 249). I 1957 blev ifølge *Barnes and Teeters* (1960, s. 176) 267 kinesere anholdt, 0,22 % af befolkningsgruppen. Narkotikakriminaliteten er den mest fremtrædende.

I perioden 1900–27 fordelte anholdelseskriminaliteten hos japanere og kinesere ifølge *Beach* (1932, s. 55) ref. ef. *von Hentig* (1947, s. 181) sig således (tabel 46):

Tabel 46. Anholdelsestal i procent hos japanere og kinesere efter lovovertrædelsens art, efter *Beach*

	Kinesere %	Japanere %
Forbrydelser mod personen	1,03	2,30
Forseelser mod off. ro og orden	82,05	42,54
Forseelser mod sikkerhed og sundhed	15,95	51,47
Ejendomsforbrydelser	0,96	3,70

Bemærkelsesværdig er især de lave tal for ejendomsforbrydelser og vold. En stor del af forseelserne mod sikkerhed og sundhed krænker narkotikalovgivningen.

MEKSIKANERE

Antallet af mexikanere og andre spansk-amerikanske minoriteter er anslået til 3,5 mill., eller noget over 2 % af den amerikanske befolkning. Hovedparten hører hjemme i Texas, Californien og New Mexico. Mange er af blandet mexikansk-indiansk oprindelse. De er i almindelighed fattige, analfabeter og har en stor dødelighed. De har som japanerne og negrene været udsat for en stærkt diskriminerende politik og negativ holdning fra den hvide, amerikanske befolknings side. Se i øvrigt *Clinard* (1957, s. 450 ff.) og *Barnes and Teeters* (1960, s. 166 ff.). Ungdomskriminalitet, usædelighed og „last“ siges at florere langs den mexikanske grænse.

Meksikanerne er blevet beskrevet som „tyvenaturer“, „uden forestilling om privat ejendomsret“, men i øvrigt synes forestillingerne om deres kriminalitet stærkt overdrevne. I *National Commission on Law Observance and Enforcement* (1931) konkluderes der på grundlag af indgående studier nærmest, at det er tvivlsomt, om mexikanerne i U.S.A. har større kriminalitet end de indfødte (se Part III og IV, specielt s. 412 ff.).

Lemmert and Rosberg (1948) fandt en kriminalitetshyppighed (målt ved domfældelser for alvorlige forbrydelser – felonies) på 356 per 100.000 mandlige mexikanere i Los Angeles Country, noget højere end for de hvide (248), men lavere end for negrene (835). Blev der taget hensyn til køn og alder (18–39 årige mænd) blev forskellen på mexikanere og hvide mindre (henholdsvis 843 og 716). Ref. ef. *Wolfgang* (1964, s. 33 f.). Meningerne om mexikanernes kriminalitet synes dog stadig delte.

PUERTO RICANERE

I 1937 var antallet af Puerto Ricanere i New York 375.000 eller 95 % af samtlige Puerto Ricanere i U.S.A. Hened 3/4 af dem bor i „det spanske Haarlem“ (Lower East Side), et af New Yorks allerdårligste boligområder. De er gennemgående fattige, og mange modtager sociale understøttelser, *Clinard* (1957, s. 454).

Puerto Ricanernes kriminalitetshyppighed er ikke væsentlig højere end hos den øvrige befolkning på Manhattan, specielt ungdomskriminaliteten beskrives som mindre grov, præget af uopdragelighed og vagabondage, medens indbrudstyveri, bandeaktivitet med grov vold og drab er meget *mindre* hyppig blandt Puerto Ricanere end blandt de andre unge. I to Manhattan skoledistrikter fandt man 12 Puerto Ricanske børn mod 14 ikke-Puerto Ricanske per 1000 elever, der var bragt for ungdomsdomstolene. Se nærmere hos *Wolfgang* (1964, s. 34 f.).

Traditionelt anses dog specielt den Puerto Ricanske ungdomskriminalitet som betydelig.

Jødernes kriminalitet

I begyndelsen af århundredet mødte man hos europæiske kriminologer en tydelig interesse for jødernes andel i kriminaliteten. I Tyskland blussede denne interesse voldsomt op under nazisterne.

von Liszt (1907) anså det for utvivlsomt, at race som sådan var en væsentlig kriminalitetsfaktor, og nævnte som eksempel, at jøder og bayrere reagerede vidt forskelligt overfor indgreb i deres personlige rettigheder. Hos jøderne resulterede det i et stort antal ærekrænkelser og fornærmelser, hos bayrerne i en stærk volds-kriminalitet. Se i øvrigt *Bonger* (1943, s. 51 ff.).

Exner (1939, s. 67 ff.) gengiver en statistik for Tyskland i tiåret 1892–1901, hvor man havde fundet en ringere kriminalitetshyppighed hos jøder end hos kristne ved de forskellige voldsforbrydelser samt visse seksualforbrydelser, tyveri, underslæb, røveri, bestikkelse, hæleri, hærværk m.m. Derimod viste jøderne større hyppigheder ved bedrageri, afpresning, mened, falsk anklage, religionsforseelser, udbredelse af utugtige skrifter og en række økonomisk betingede smålovovertrædelser, der er nært sammenknyttet med handels- og købmandserhvervet. Som helhed var dog den jødiske kriminalitet omkring århundredskiftet lavere og mindre farlig end andre tyskeres; talforholdet var omtrent som 5 til 6. – Et lignende billede af de hollandske jøders kriminalitet giver

de Roos (1909–10). – Det bør ikke stå unoteret, at *Exner* i tredieudgaven af sin håndbog (1949) udelod det pågældende afsnit.

von Mayr (1917, s. 824 ff.) behandler spørgsmålet i sammenhæng med religionens betydning og anfører følgende tal fra 1910 (tabel 47):

Tabel 47. Dømte per 100.000 strafmyndige i Tyskland indenfor de forskellige trosbekendelser, efter von Mayr

Evangelisk-kristne	1094
Katolsk-kristne	1443
Andre kristne	561
	<hr/>
Kristne i gennemsnit	1214
Jøder i gennemsnit	1128
Andre el. ukendte trosbekendelser	3963
	<hr/>
Samtlige trosbekendelser i gennemsnit	1215

En undersøgelse fra 1923–27 af kriminaliteten hos de forskellige trosretninger i Amsterdam, *Bonger* (1936, s. 131), viste ligeledes lavere tal blandt jøderne. De fandtes ved alle lovovertrædelser, inkl. de „økonomiske“, men med undtagelse af forbrydelser mod liv og legeme. Det sidste går stik imod, hvad man har fundet andre steder (s. st.). Se i øvrigt tabellerne 53 og 54, s. 377.

Jøder registreredes i Holland i 1931–33 med lavere hyppigheder end totalbefolkningens gennemsnit ved de fleste lovovertrædelser, herunder tyverier, drab samt grovere og lettere vold. Højere tal fandt man ved hæleri, underslæb, bedrageri, krænkelser af den offentlige blufærdighed, voldtægt (kun svagt forhøjet) og oprør (rebellion) mod øvrigheden. For årene 1910–15 og 1919 taget under ét viser kun bedrageri, hæleri og krænkelser af den offentlige blufærdighed forhøjede tal. Billedet er stort set det samme (som i den netop nævnte undersøgelse) i andre lande; dog viser de tyske tal en væsentlig forøgelse af ærefornærmelser blandt jøder. Se for eksempel tabel 48 vedrørende Holland.

Tabel 48. Domfældte per 100.000 over 10 år efter trosbekendelse og kriminalitetsart. Årligt gennemsnit for årene 1901–09. Efter *Bonger*

	Prote- stanter	Kato- likker	Jøder	Ateister	Hele befolk.
Tyveri	40,0	54,8	25,5	9,6	43,9
Groft tyveri	19,9	24,0	12,7	5,2	20,7
Hæleri	2,6	3,5	9,2	0,7	3,0
Underslæb	8,6	9,3	13,1	1,9	8,7
Bedrageri	2,4	2,5	3,9	0,4	2,4
Krænkelse af den off. blufærdighed	1,9	3,4	2,0	0,5	2,4
Mindre sædeligheds- forbrydelser	1,2	1,0	0,3	0,2	1,0
Voldtægt	1,5	2,2	1,5	0,7	1,8
Sædelighedsforbr. begået af lærere ...	0,3	0,3	0,1	0,0	0,3
Samtlige sædelig- hedsforbr.	5,1	7,1	4,1	1,6	5,7
Oprør mod øvrig- heden	25,9	37,0	13,2	12,2	29,0
Vold	74,4	98,2	43,2	20,1	80,1
Grov vold	8,5	11,0	3,9	1,9	9,1
Drab	0,4	0,6	0,5	0,1	0,5
Alle lovovertrædelser	308,6	416,5	212,7	84,2	337,3

Tal for forbrydelser mod liv og legeme er klart lavere hos jøder end i andre befolkningsgrupper bortset fra 'ateister'. – Det må imidlertid betones, at en sammenligning, der bygger på trosbekendelse, ikke giver en sikker sammenligning af jøder og ikke-jøder, idet de ikke-jødiske grupper kan tælle forholdsvis mange ikke-ortodokse. Dette gælder nok i særlig grad ateisterne. Se i øvrigt s. 376 ff.

Sigøjnernes kriminalitet

Efter traditionen anses sigøjnerne for at være tyvagtige, hvorimod de undgår vold. De angriber ikke og sætter sig ikke til modværge, men flygter. Særlig i Tyskland er der fremsat påstande om, at sigøjnerne er et

folkeslag med „racemæssigt betingede anlæg“ til kriminalitet og asocialitet; dog antages deres gennem talrige generationer betingede levevis også at spille en vis rolle. Følgelig er de utilgængelige for enhver social miljøpåvirkning, *Streicher* (HdwK II, 1936, s. 1150 ff.).

Hacker (1937) meddeler fra Ungarn i 1930 følgende domfældelsestal per 100.000 indbyggere i de nævnte folkeslag: ungarere 774, tyskere 290, slovakker 428, rumænere 537, rutener 232, kroater 307, serbere 361 og sigøjnere 4.525.

De ovenfor nævnte påstande bekræftes ikke af en dansk undersøgelse foretaget af *Bartels og Brun* (1943). Ved en gennemgang af „Danske Politiefterretninger“ for årene 1903–40 lykkedes det forfatterne at finde 100 personer, hvis navne kunne identificeres som tilhørende sigøjnere. Af disse havde 37 ikke begået noget lovstridigt, som havde ført til optagelse i rigsregistraturen. De resterende 63 havde begået 69 overtrædelser, nogle den samme flere gange. 26 tilfælde var småforseelser som betleri, vagabondage, mindre voldshandlinger, beruselse, militærforseelser, ulovlig omløben med varer, smugkro o.l. 9 tilfælde hørte nærmest under sædelighedsdelikterne (prostitution, rufferi, alfonseri, udbredelse af kønssygdomme, usædeligt levned). Der var 31 tyverier og underslæb, 2 bedragerier og 3 hælerier. Nogle af disse sager sluttede uden tiltale. Ikke i et eneste tilfælde drejede det sig om alvorligere lovovertrædelser end de nævnte. – Forfatterne konkluderer, at sigøjnerne ikke i Danmark frembyder nogen nævneværdig fare for den offentlige sikkerhed (s. st. s. 68 f.).

Det er ikke muligt at bestemme kriminalitetshyppigheden på dette grundlag, da man ikke kender størrelsen af den befolkningsgruppe, hvorfra lovovertræderne er rekrutteret, og i øvrigt heller ikke ved i hvilken grad, den er blandet med danskere og andre befolkningsgrupper.

Socialt viser sigøjnerne et relativt stort forsørgsbehov, 43 % af 282 familier klarer sig ikke uden væsentlig offentlig støtte (s. st. s. 66 f.). Deres sociale prognose betegnes dog som god. Hvis de som hidtil fortsætter med at assimilere sig med den øvrige befolkning, vil der i løbet af 3–4 generationer næppe eksistere noget sigøjnerproblem i Danmark. Alt i alt tyder undersøgelsen på, at det i det væsentlige er de sociale forhold, der betinger en ustabil menneskegruppes mulighed for social tilpasning. Forfatterne deler dog stort set *Streicher's* opfattelse, idet de

antager tilstedeværelsen af visse *biologisk betingede særtræk* i sigøjnerens psyke, navnlig en „komplet mangel på tilbøjelighed og evne til at tilpasse sig normale, ordnede forhold, hvad der særlig viser sig i deres modvilje mod at bosætte sig fast ét sted og at have stadigt, regulært arbejde. Men de kan næppe af den grund kaldes psykopater“ (s. 170). Hertil kommer dog „*de stærke miljøfaktorer*, som er betingede af deres særlige levevis og syn på moralske og sociale spørgsmål“ (s. 169).

Kriminalitet i Grønland

I 1966 udgjorde den grønlandske befolkning 42.000 personer, hvoraf 36.000 var født i Grønland. Racemæssigt er i hvert fald den sidste gruppe en blanding af eskimoer og europæere, rene eskimoer findes så at sige ikke.

Det er naturligt at behandle de grønlandske kriminalitetsproblemer i denne sammenhæng, skønt de delvis er af en anden art end de foran beskrevne. De senere års udvikling er et eksempel på, hvordan man har søgt at gennemføre en tilnærmelse af den oprindelige grønlandske sædvaneret til den traditionelle danske strafferet og retspleje uden at skabe for stærke modsætninger til den grønlandske kultur. Det er et eksempel på, hvordan man bevidst har søgt at undgå, at der opstod en kulturkonflikt med udgangspunkt i retshåndhævelsen.

Forarbejderne til den grønlandske kriminallov omfattede indgående juridiske og sociologiske undersøgelser gennemført af en juridisk ekspedition (1948). Det første udkast til loven blev affattet af en af ekspeditionens deltagere, nuværende professor *Verner Goldschmidt*. Det kriminelles område blev ved loven af 1954, der i første omgang alene blev sat i kraft i Vestgrønland (i Nord- og Østgrønland i 1966), fastlagt næsten undtagelsesfrit som i Borgerlig straffelov, hvilket betød visse, men ikke meget radikale ændringer af det bestående, medens man med hensyn til sanktionssystemet i det store og hele fulgte den hidtidige praksis. De anvendte sanktioner omfattede ikke egentlige frihedsstraffe, men var advarsel, bøde, tilsyn, opholdsbestemmelse, tvangsarbejde for stat eller kommune, tvangsuddannelse, lægelig kur eller anstaltsbehandling, forvaring, anden indskrænkning i handlefriheden eller konfiskation.

Det blev ved lovens vedtagelse understreget, at der i betragtning af de dybtgående ændringer, der efter krigen, og navnlig efter Grønlands åbning i 1951, skete i det grønlandske samfunds struktur, og fordi det drejede sig om et eksperiment, skulle foretages regelmæssige undersøgelser af lovens virkemåde.

En efterundersøgelse forestået af *Goldschmidt*, „Kriminalloven og de Vestgrønlandske samfund, I og II“ (1962) førte til visse ændringer i 1963. Det havde vist sig, at bøde var anvendt i langt større udstrækning end forventet, herunder også i tilfælde, hvor mere indgribende foranstaltninger var indiceret. Det havde endvidere vist sig vanskeligt at anbringe lovovertrædere, der var idømt tvangsarbejde eller tvangsuddannelse, hos privatpersoner. Det kneb også med at skaffe egnede tilsynsførende. Hverken hos myndighederne eller befolkningen blev der dog givet udtryk for noget stærkere ønske om ændring af loven, som man stort set fandt var retfærdig.

De ændringer, der gennemførtes, var ikke betydelige. Forvaring ophævedes, da denne foranstaltning i dens traditionelle forstand ikke havde kunnet gennemføres. Derimod indførtes der bestemmelser om oprettelse af anstalter for lovovertrædere af mere vanemæssig og skadelig type. – Vigtigere var det nok, at Dansk Forsorgsselskab sendte en repræsentant til Grønland for at undersøge tilsyns- og forsorgsspørgsmål, hvilket senere førte til oprettelse af et grønlandsk arbejds- og socialdirektorat.

Det var ikke muligt at afgøre, om kriminalloven havde været i stand til at begrænse den grønlandske kriminalitet til „et rimeligt omfang“. Thi hvormed skulle man sammenligne?

Det kan imidlertid – ud fra et meget varierende statistisk materiale – konstateres, at den registrerede kriminalitet i Grønland ser ud til at have været stærkt stigende siden 1882 i modsætning til den øvrige del af Danmark (s. st., tabel 1 og fig. 1, s. 54 f.). Dette skyldes, som det også anføres, delvis forandringer i den kriminalpolitiske praksis, der har medført en voksende aktivitet i retshåndhævelsen. Om tallene fra 1938–48 siger *Goldschmidt* (1957, s. 91), at de i *højere grad* er et adækvat udtryk for myndighedernes aktivitet end for den stedfundne kriminalitet. Dette gælder utvivlsomt hele perioden såvel som de efterfølgende år, som det gælder i mange andre samfund. På den anden side antages det dog, at en del af langtidsstigningen er reel.

Den juridiske ekspedition skønnede, at størrelsen af den grønlandske kriminalitet i 1946–48 nærmest svarede til kriminalitetstallet i de danske provinsbyer (s. st. s. 76). For årene herefter drages der ikke nogen konklusion af sammenligningen, og der advares – med rette – stærkt mod at bruge de danske tal som målestok for kriminaliteten i Grønland (s. 78).

Vigtigere er det at fastslå, at der er sket en betydelig forøgelse af den

grønlandske kriminalitet i perioden 1957–66, for samtlige anmeldte lovovertrædelser taget under ét en stigning på 170 %, se *Betænkning om det kriminalretlige reaktionssystem m. v. i Grønland*, 1968, kap. 2. Her som i mange lignende tilfælde må man regne med, at udviklingen delvis kan være betinget af den forøgede politistyrke, hvilket naturligt medfører en stigning i det registrerede antal af lovovertrædelser. En befolkningstilvækst for de 11–34-årige på ca. 32 % er naturligvis heller ikke uden betydning. Som helhed var incidensen for anmeldte forbrydelser i 1966 mere end tre gange så stor som i den øvrige del af Danmark. Tilvæksten falder i første række på tyveri, medens forbrydelser mod liv og legeme kun viser en mindre og meget uregelmæssig stigning. Det antages dog, at en meget betydelig del af forholdene er af meget ringe grovhed (Betænkningen af 1968, s. 20). Formentlig forholder det sig dog sådan, at stigningen delvis er reel, *Goldschmidt* (1969, s. 125).

Den registrerede grønlandske kriminalitet når sit højdepunkt omkring 20–22-års alderen, og alkoholmisbrug synes at spille en meget betydelig rolle. I 583 af 940 til politimesteren indkomne sager for overtrædelse af kriminalloven (i alt 1154 sager), hvor oplysning herom forelå, var gerningsmanden alkoholpåvirket, dvs. i 62 % af tilfældene, hvilket umiddelbart synes et meget højt tal (Betænkningen af 1968, s. 22 f.).

Det kan i denne forbindelse nævnes, at importen af spiritus, vin og øl omregnet til ren alkohol per indbygger over 15 år steg til ca. det tredobbelte fra 1960 til 1967.

Der er i det her anførte intet, der viser, at den grønlandske kriminallov har fungeret tilfredsstillende, men heller intet, der taler herimod. Kriminalitetsstigningen kan, i det omfang den måtte være reel, meget vel forklares ved den øgede industrialisering og øvrige erhvervsomlægning, urbaniseringen, åbningen af landet og den dermed følgende større indflydelse fra udlændinge samt det forøgede spiritusmisbrug. At Grønland har en række uløste sociale problemer betyder, at de nye kriminalitetsfaktorer ikke har kunnet holdes i skak eller elimineres.

Betænkningen af 1968 foreslår først og fremmest, at der skal ske en effektivisering af forsorgsarbejdet for derigennem at skabe respekt for kriminalforsorg i frihed. Den samlede kriminalforsorg centraliseres under justitsministeriet (Direktoratet for fængselsvæsenet). Der stilles dog også forslag om indførelse af kortvarig frihedsberøvelse (maksimum 3 måneder), betinget dom og pensioner for yngre lovovertrædere. Hermed imødekommes den grønlandske befolknings ønske om mulighed for mere indgribende foranstaltninger.

Situationen er altså omtrent det omvendte af, hvad der er iagttaget hos andre folkeslag. Grønlanderne ønsker på visse områder deres kriminallov og kriminalpolitiske praksis nærmet til forholdene i den øvrige del af Danmark. Helt kan det måske ikke udelukkes, at de har oplevet lovens tillempling til deres egen kultur som en diskriminering. Grønlandske politikere og aviser har af og til anført, at kriminalloven kunne tages som tegn på, at grønlanderne var for umodne til at drages til ansvar for deres handlinger på samme måde som deres landsmænd i syd. Man har derfor krævet fængsler og udtrykt ængstelse overfor sædelighedsforbrydelser. Dette gælder naturligt nok særlig i de større samfund, medens folk på de små pladser stadig synes at være interesserede i at have lovovertrædere i uddannelse og arbejde. Se *Goldschmidt* (I, 1969, s. 125 f.).

Alt i alt synes denne holdning endnu at være af begrænset omfang. Medvirkende til, at tilpasningen hidtil er lykkedes uden alt for store vanskeligheder, er nok yderligere to ting: at loven gælder for såvel grønlandere som andre fastboende danske, og at retsmyndighederne har været blandet grønlandsk-dansk i deres sammensætning.

Landsrettens formand og dens fuldmægtig skal være jurister. 2 domsmænd vælges af Grønlands landsråd. 58 % af kredsdommerne har i perioden 1952-64 været grønlandere (bortset fra kryolitbyen Ivigtut). Domsmænd og deres suppleanter er som regel grønlandere (79 %). Der findes i Grønland én juridisk uddannet politimester, i en periode var det en grønlander, og 15 fra Danmark udsendte politiassistenter og overpolitibetjente, der fungerer som stationsledere, samt omkring 35 grønlandske politibetjente og 10-12 grønlandske reservebetjente med deltidsbeskæftigelse. Samarbejdet i retsplejen mellem grønlandere og andre danske må også af den grund anses for værdifuldt. Se i det hele *Weis Bentzon* (1967, kap. D.).

Immigranter

Indvandrerens kriminalitet har navnlig tidligere været genstand for stor interesse, i U.S.A. så tidligt som i 1835 med det formål at skaffe argumenter mod indvandringen. I de senere år har en lignende propaganda imidlertid også gjort sig gældende i andre lande, ikke mindst i Europa, hvor anvendelse af fremmed arbejdskraft har taget et stadig større omfang. Problemet er gjort til genstand for adskillige internationale drøftelser. Adskillige millioner europæiske arbejdere har for kortere eller længere perioder måttet indstille sig på at leve og arbejde i et fremmed land, *Ferracuti* (1968, s. 189 ff.).

Hovedvanskelighederne ved denne type af undersøgelser er, som det bl. a. fremgår af tidligere omtalte studier af beslægtet karakter, at man

ikke altid nøjagtigt kan identificere medlemmerne af den pågældende nationalitet og fastlægge deres fordeling med hensyn til køn, alder, geografisk miljø og social status. Der er eksempler på, at russere og russiske jøder er klassificeret som én nationalitet, og det samme gælder tjekkere, slovakker og andre slaviske folkeslag, samt italienere og sicilianere. Ofte foreligger der heller ikke tilstrækkelig gode data om kriminalitetens art og omfang. Navnlig har den skjulte kriminalitet ikke altid samme relative vægt hos forskellige nationaliteter. Anholdelser hører ikke til blandt de bedste kriminalitetskriterier og fængselsstraffe heller ikke. Se f. eks. nærmere hos *Sellin* (1938, s. 70 f.), *Barnes and Teeters* (1960, s. 164), *Sutherland and Cressey* (1960, s. 144) samt *van Vechten* (1941).

RESULTATER FRA U.S.A.

I De Forenede Staters propaganda mod immigration i første halvdel af dette århundrede blev der fremsat en række påstande om en særlig kriminalitetstilbøjelighed hos bestemte nationaliteter, der havde relativt høje kriminalitetstal i U.S.A., deriblandt navnlig grækere og italienere.

Spørgsmålet er blevet indgående undersøgt af to forskellige officielle kommissioner og af talrige kriminologer. Hovedresultatet af undersøgelserne er, at der *ikke* med rette kan tales om en forhøjet kriminalitet hos immigranterne i første generation, hvorimod det måske er tilfældet med immigranternes børn. De forskelle, der gør sig gældende, dels mellem immigranterne og de indfødte amerikanere, dels mellem immigranterne fra forskellige lande indbyrdes, kan alle forklares ved ydre forhold, deriblandt nationale traditioners indflydelse.

I årene 1908–11 publiceredes en betænkning fra The Immigration Commission med bl. a. følgende konklusioner, der refereres efter *Taft* (1945, s. 103).

1. De statistiske oplysninger indicerer, at immigranter er mindre tilbøjelige til at begå forbrydelser end indfødte amerikanere.

2. De amerikanskfødte børn af immigranter overgår de indfødtes børn i kriminalitetshyppighed.

3. Immigrationen synes ikke at have forøget, men måske at have formindsket kriminalitetstallet.

4. Derimod synes immigrationen at have påvirket kriminalitetens art, idet den har forøget tallet af voldsforbrydelser, forbrydelser mod det offentlige og måske forbrydelser mod sædeligheden, men ikke berigelsesforbrydelser.

5. Nogle grupper og nationaliteter synes at have en særlig andel i visse forbrydelsestyper. Sydeuropæere i almindelighed og italienere i særdeleshed excellerer i voldsforbrydelser, italienere tillige i kidnapning, voldtægt og afpresning. Ierner og skotterne har tilbøjelighed til drukkenskabskriminalitet, og franske og russiske piger er i uforholdsmæssigt højt antal engageret i prostitutionen.

6. I anden generation ændres kriminalitetens art, idet børnene viser tendens til at „amerikaniseres“ i deres adfærd.

En ny officiel betænkning afgivet i trediverne af „The National Commission on Law Observance and Enforcement“ går i sine hovedresultater i samme retning som den ældre rapport. Det fremhæves her, at de fremmedfødte begår færre forbrydelser per 1000 af samme alder og køn end de indfødte. Det statistiske materiale anses her ikke for at give tilstrækkeligt grundlag for bestemte antagelser vedrørende anden generations kriminalitet. Ej heller er der fundet tilstrækkeligt grundlag for at betegne bestemte nationaliteter som ekstraordinært kriminelle. Med hensyn til anden generations kriminalitet har dog *Shaw and McKay* i samme kommissionsbetænkning fremlagt materiale, der tyder på, at børn af fremmedfødte fædre har en betydelig højere kriminalitet end børn af indfødte fædre, se *Taft* (s. st. s. 104 f.).

van Vechten (1941) har gennemført en omhyggelig undersøgelse af immigranterkriminaliteten i U.S.A. og navnlig søgt at kompensere for fejl, der skyldes, at de sammenlignede grupper kan udvise betydelige forskelle med hensyn til køn og aldersfordeling. Eksempelvis nævner han, at i 1938 blev 42.353 hvide, indfødte mænd og 2.779 hvide, i udlandet fødte mænd over 15 år indsat i fængsler på grund af alvorligere lovovertrædelser. Dette svarer til en kriminalitetshyppighed af 11 per 10.000 for de indfødte og 5 per 10.000 for de fremmedfødte. Imidlertid er aldersfordelingen forskellig. Skønmæssigt har *van Vechten* på grundlag af de tilgængelige befolkningstal beregnet korrigerede tal, der stort set svarer til talforholdet 9:10. Forskellen er altså ubetydelig, og det tidligere nævnte forhold 11:5 beror på, at de i udlandet fødte tæller forholdsvis mange over 30-års alderen, hvor domfældeshyppigheden er ringe.

Der synes stadig at være en vis sammenhæng mellem hjemlandets typiske kriminalitet og immigranternes kriminalitet i U.S.A. Dette gælder navnlig første generation; i løbet af nogen tid antager børnenes kriminalitet imidlertid hyppigt den omkringboende ungdoms kriminalitets-

former. Tabel 49 fra *Sutherland and Cressey* (1960, s. 146) er i så henseende illustrerende.

Tabel 49. Domfældeshyppighed for visse lovovertrædelser i visse befolkningsgrupper, efter *Sutherland and Cressey*

	Irene		Indfødte hvide eller deres afkom
	Immigranter	2. generation	
Drab	2,3	1,0	0,5
Voldtægt	0,0	0,3	0,7
Illegalt spil	1,2	2,7	3,6

Lovovertrædelser, der beror på ukendskab til lovgivningen og de uheldige sociale forhold, synes at dominere. I de øvrige tilfælde er nationalitetsforskellene større end generationsforskellene, *Taft* (1942, s. 106). I overensstemmelse med *Sellin's* teori om kulturkonflikt som kriminalitetsfaktor finder man den største kriminalitet hos den bofaste del af immigranterne i visse kvarterer. Det er således påvist, at kriminaliteten er mindst i koloniens centrum og vokser ud imod periferien, *Sutherland and Cressey* (1960, s. 147 f.).

van Vechten (1945) understreger, at senere undersøgelser støtter kommissionsbetænkningen fra 1936 på følgende måde:

1. Hyppigheden af berigelseskriminaliteten er meget højere blandt indfødte end blandt de i udlandet fødte; 3,7:1 for røveri, 4,4:1 for indbrudstyveri, 4:1 for andre tyverier.

2. Hyppigheden af voldsforbrydelser er omtrent den samme. I den forbindelse er det værd at lægge mærke til, at voldsmandene og volds-kriminalitetens ofre (i det mindste i de tilfælde, hvor lovovertræderen pågribes) i almindelighed er af samme nationalitet. „Folk stjæler fra fremmede, men de myrder deres venner“.

3. Følgelig finder man, at blandt immigranterne udgør voldsforbrydelserne en større andel af kriminaliteten end tilfældet er blandt de hvide.

Under hensyn til aldersforskellens betydning må det understreges, at disse forhold kun gælder, hvis der ingen alderskorrektioner foretages.

Alt i alt konkluderer *van Vechten*, at den i udlandet fødte befolkningsgruppe ikke frembyder nogen særlig risiko, hverken med hensyn til kriminalitetens omfang eller art.

Også ved vandringer indenfor samme land eller by er der fundet sammenhæng mellem kriminalitet og migration. *Savitz* (1960) fandt ved en undersøgelse i Philadelphia af 1062 drenge født mellem 1939 og 1945, at flytninger ikke havde den betydning som kriminalitetsfaktor, som man i almindelighed ville forvente. Den mobile negerbefolkning, der hovedsagelig kom sydfra, var væsentlig mindre kriminel end den negerbefolkning, der var født i Philadelphia, procenttallene var henholdsvis 27 og 40. Forskellen ændrer ikke karakter, når hensyn tages til alder og observationstid. Forklaringen kan ifølge forfatteren ligge i, at den indflydelse, den indfødte negerbefolknings normer normalt ville udøve på de nytilkomne, her bliver bremset af den barriere, som rejses af indvandrernes isolation fra de fastboende.

ANDRE LANDES ERFARINGER

I Europa er store folkemasser blevet flyttet efter den første verdenskrig. Der er dog kun høstet ringe kriminologiske erfaringer heraf, *Mannheim* (1965, s. 538 f.). De senere års indkaldelser af fremmed arbejdskraft er blevet et problem, hvor immigranttallene beløber sig til millioner. Vi står dog ikke her overfor noget hidtil ukendt; det er noget som krige, hungersnød, religiøse forfølgelser, revolutioner og omvæltninger gang på gang har fremkaldt.

Et enkelt eksempel på en tidlig interesse for sammenhængen med kriminalitet skal nævnes. I Frankrig fandt *Tarde* (1895, s. 343) i en undersøgelse fra 1876, at hyppigheden af anklagede var 8 per 100.000 fastboende mod 29 for franskmænd, der var flyttet indenfor rigets grænser og 41 for indvandrere.

De efterfølgende eksempler er overvejende hentet fra *Ferracuti's* betydningsfulde arbejder vedrørende efterkrigsårene (1966 og 1968). En af de mere omfattende undersøgelser, *Neumann* (1963), vedrører kriminaliteten blandt italienske arbejdere i kanton Zürich, hvor 650 politi- og domstolsregistreringer for årene 1949, 1954–55 og 1960 angik italienske sæsonarbejdere. Skønt tilbøjeligheden til at rapportere er større, når gerningsmanden er en fremmed, viser italienerne lavere kriminalitetstal end schweizerne. Dertil kommer, at deres lovovertrædelser er mindre grove. De italienske fremmedarbejdere er forholdsvis unge. Deres arbejdsforhold frembyder gennemgående større muligheder for kriminalitet end de indfødtes. De senere år har dog bragt nogen stigning, men der er ikke registreret noget tilfælde af voldtægt. Den mandlige prostitution er forholdsvis stor.

Graven (1965) nævner, at antallet af fremmedarbejdere i Schweiz i 1964 var 721.000, hvoraf 68 % var italienere. Til trods for en betydelig animositet mod arbejdere fra middelhavslandene, der blandt andet viste sig ved beskyldninger om, at mange var kriminelle, afslørede undersøgelsen følgende rækkefølge med hensyn til kriminalitetshyppighed: østrigere (højest), tyskere, italienere, arabere, tyrker og franskmænd. Nogen alderskorrektion er ikke foretaget. – For fremmedarbejderne som helhed var kriminalitetshyppigheden 441 per 100.000 mod 315 for schweizere i 1963.

Zimmermann (1966) gengiver de i tabel 50 anførte tal for 18–50-årige tyskeres og fremmedes kriminalitet i Tyskland i 1965.

Tabel 50. Kriminalitetshyppighed for fremmedarbejdere og tyskere efter kriminalitetsart og nationalitet. Indekstal baseret på de tyske hyppigheder (≈ 100). Efter *Zimmermann*.

	Tyskere	Italienere	Grækere	Spaniere	Tyrker
Samtlige lovovertr.	100	50	72	32	88
Drab	100	133	66	66	366
Drabsforsøg	100	133	183	83	517
Alvorlig legemsskade ...	100	250	150	50	100
Legemsskade	100	112	139	75	287
Voldtægt	100	123	150	63	323
Sædelighedsforbr.					
overfor børn	100	163	115	63	160
Røveri	100	69	77	46	163
Tyveri	100	69	86	54	59
Indbrudstyveri	100	31	28	23	18
Bedrageri	100	23	38	11	50

Det ses, at den totale kriminalitet hos samtlige fremmede ligger lavere end tyskernes, lavest hos spaniere og italienere. For spaniernes vedkommende gælder dette også alle de enkelte arter af lovovertrædelser. Derimod har tyrkere, italienere og grækere gennemgående væsentligt højere tal for personforbrydelser og lavere tal for ejendomsforbrydelser. Det må dog erindres, at personforbrydelsernes gerningsmænd og ofre oftest er af samme nationalitet.

I England synes problemet alvorligere. *Gibbens and Prince* (1962, ch. 4) fandt i et materiale af 532 kvindelige registrerede butikstyre i London fra 1959, at 29 % var udlændinge, 70 % var europæere, 16 % asiater og ca. 9 % hvide amerikanere eller fra Dominions. Af Londons befolkning var 7 % udlændinge. Godt halvdelen af butikstyrene var under 30 år, og blandt dem dominerede „au pair girls“ og studenter. *McClintock and Gibson* (1961) konstaterer i en undersøgelse vedrørende røverier i London, at røverier begået af irer tiltager i antal. Ierner er ofte ugifte og stærkt drikfældige. I Irland er den almindelige kriminalitetshyppighed lav.

Wallis and Maliphant (1967) understreger, at det ikke så meget er andelen af immigranter som det tempo, hvori indvandringen finder sted, der er det afgørende. De finder, at Commonwealth-immigranterne til England, bortset fra voldskriminaliteten, gennemgående har en lav kriminalitet. Om tilpasningen hos fremmedarbejdernes børn er det endnu for tidligt at udtale sig.

I Sverige har *Sveri* (1966) på grundlag af den officielle kriminalstatistik for året 1962 fundet ca. 7 %, der ikke havde svensk indfødsret. Data for, hvor mange udlændinge der det pågældende år besøgte Sverige, findes imidlertid ikke. – I 1962 udgjorde de „ikke-kirkebogsførte“ 254 finner, 91 nordmænd, 63 danskere, 37 tyskere og 77 andre. Grundlaget for denne rekruttering af kriminelle er samtlige udlændinge, der i 1962 i kortere eller længere tid besøgte Sverige. Man må give *Sveri* ret i, at disse udlændinge har „skött sig utomordentligt bra“. – Om „de kirkebogsførte“ kan man give noget sikrere oplysninger, se tabel 51.

Tabel 51. De i 1961 og 1962 dømte lovovertredere per 1000 personer i de pågældende grupper efter nationalitet. Efter *Sveri*

Ungarere	12	Svenskere	6
Finner	6	Danskere	5
Polakker	7	Italienerne	4
Nordmænd	6	Østrigere	2

Voldskriminaliteten udgør en noget større andel af ungarernes end af svenskernes kriminalitet.

I Israel har den store indvandring i efterkrigsårene og navnlig siden 1950 givet rige muligheder for kriminologiske undersøgelser. I 1948 havde Israel en jødisk befolkning på ca. 650.000, i den følgende tiårs-

periode indvandrede omkring 1 million. En væsentlig del af dem stammer fra bymiljøer og er kommet til at arbejde i kibbutzterne på landet. Uddannelsesmæssigt og kulturelt var de vidt forskellige. *Shoham* (1962) anfører de i tabel 52 nævnte tal.

Tabel 52. Kriminaliteten blandt immigranter fra de pågældende befolkningsgrupper efter kriminalitetsart. Efter *Shoham*

	Europa og Amerika %	Afrika %	Asien %
Overtrædelser mod den offentlige orden	18	16	16
Personforbrydelser m. vold	26	30	27
Sædelighedsforbrydelser	2	2	2
Ejendomsforbrydelser	25	27	26
Indbrudstyverier	2	2	1
Brandstiftelse og hærværk	6	10	9
Dokumentfalsk og underslæb	2	1	1
Andet	19	12	18
I alt	100	100	100

Det er bemærkelsesværdigt, at person- og ejendomslovovertredelser optræder med samme vægt, og at afrikanere ligger forholdsvis højt ved vold samt brandstiftelse og hærværk, hvilket sidste måske kan tilbageføres til nordafrikansk tradition. I øvrigt var kriminalitetshyppigheden (per 1000) størst blandt immigranter fra Afrika (13) og Asien (10) og mindst blandt immigranter fra Europa og Amerika.

Om de tilbagevendende immigranternes kriminalitet vides kun lidt. Se *Ferracuti* (1968).

I Italien har vandringerne fra syd til nord forøget og ændret kriminalitetsformerne i det nordlige industriområde, *Ferracuti* (1968).

Minoritetsgrupper som ofre for kriminalitet

Spørgsmålet om diskriminationens victimologiske betydning er kun sparsomt behandlet i den kriminologiske litteratur. Antagelig er det kvantitativt, kvalitativt og etisk mindst lige så betydningsfuldt som minoriteternes kriminalitet. *Mannheim* (1965, s. 562 ff.) nævner som ek-

sempler fra tidligere tid forfølgelser af protestanterne i Frankrig, katolikkerne i England, armenierne i det tidligere tyrkiske sultanat, de anti-jødiske pogromer i det zaristiske Rusland, den almindelige opstand i Indien ved landets deling i 1946–47 og i Ceylon i 1958, Syd-Afrika i 1949, Ægypten (Alexandria) 1948, Britisk Guinea 1962, England siden den anden verdenskrig og særlig fra 1958, samt – om end mindre udbredt og i højere grad tidligere – lynchning af negrene i Sydstatene i U.S.A.

Barnes and Teeters bringer for årene 1882–1941 i første-udgaven af deres bog (1943, s. 198 ff.) en oversigt over antallet af lynchninger af negre og hvide. Det drejer sig i denne periode om i alt 1291 hvide og 3491 negre. De to talrækker korresponderer tidsmæssigt ikke med hinanden. Flertallet af lynchninger af hvide fandt sted i forrige århundrede, særlig i firserne, men omfattede i periodens sidste tiår kun 10 lynchninger i alt. Negerlynchningerne kulminerede i halvfemserne og lå stadig højt indtil begyndelsen af tyverne. I periodens sidste tiår lynchedes 96 negre. Det oplyses yderligere, at antallet af „forhindrede lynchninger“ har været stærkt voksende og siden 1931 (bortset fra 1933) ligget mellem 80 og 90 %. Det hævdes tit, at lynchninger skyldes voldtægt, men ofte var årsagen smålovovertrædelser. Endelig skal det bemærkes, at lynchningerne er forekommet hyppigst i områder med en negerbefolkning på mindre end 25 %.

Til dette kan yderligere føjes, at der må være et stort antal mindre grove forbrydelser begået overfor såvel negre som andre minoriteter, der ikke registreres. Behandlingen af sigøjnere og andre minoriteter i Europa bør heller ikke lades unævnt. Se også *von Hentig* (1948, s. 384), der nævner, at de fattige og uvidende immigranter har givet anledning til en særlig type af bedragerier, og *Myrdal* (1962, ch. 27).

Disse eksempler er dog for intet at regne mod nazisternes aktioner mod jøderne før og under den anden verdenskrig, hvorved 6 millioner mennesker blev slået ihjel.

Sammenfatning

Enkelte vigtige resultater skal fremhæves:

1. De amerikanske *negres* kriminalitet er utvivlsomt forholdsvis mindre, end de statistiske data giver indtryk af. På den anden side synes der at være almindelig enighed om, at den er større end de hvides. Specielt er der ingen tvivl om, at negrenes voldskriminalitet, der i alminde-

lighed er rettet mod deres egen race, er større end de hvide amerikaneres.

2. *Indianernes* anholdelseshyppighed for drukkenskab er meget høj. Den egentlige kriminalitet er vistnok noget højere end hvide amerikaneres, men ligger langt under negrenes.

3. *Japanere og kinesere* i U.S.A. viser forbløffende lave tal for ejendoms- og voldskriminalitet. Narkotikaovertrædelser er væsentlig hyppigere.

4. Visse undersøgelser har vist noget højere tal for *meksikanere* end for de hvide amerikanere, men meningene synes delte.

5. Det er ikke bevist, at kriminaliteten blandt *Puerto Ricanere* i New York er væsentlig højere end de omkringboendes.

6. *Jødernes* kriminalitet i forskellige europæiske lande er lavere end deres landsmænds. Særlig visse i Tyskland fremsatte påstande om, at jøderne omkring århundredskiftet skulle vise højere tal for bedrageri m. v. end tilsvarende erhvervsgrupper, er ikke dokumenteret.

7. *Sigøjnere* er ifølge traditionen tyvagtige. Høje tal fra Tyskland og Ungarn er ikke blevet bekræftet ved en dansk undersøgelse.

8. Første generation immigranter i U.S.A. og Europa synes nærmest at have en lavere kriminalitet end værtsfolkene. I anden generation stiger hyppigheden, og der sker en „amerikanisering“ med hensyn til kriminalitetens art. Den lavere kriminalitet i første generation skulle særlig falde på ejendoms-kriminalitetens område, medens voldskriminaliteten synes at være omtrent den samme som i U.S.A.; voldskriminaliteten udgør altså en forholdsvis større andel af immigranternes kriminalitet. Erfaringer vedrørende visse sydeuropæere i Schweiz og Tyskland peger i samme retning.

9. Minoritetsgrupper bliver relativt hyppigere end andre genstand for forbrydelser.

Forklaringsforsøg

De fejkilder, der skyldes de statistiske data, og hvoraf en del hænger nøje sammen med diskriminationen, er omtalt foran. Spørgsmålet er, hvordan vidt forskellige resultater, man betragter som nogenlunde pålidelige, kan forklares. Der eksisterer næsten lige så mange hypoteser om minoriteternes kriminalitet som minoriteter. De fleste er ad hoc forklaringer, som passer mere eller mindre godt til de foreliggende forhold, men ikke lader sig generalisere, så de gælder helheden.

Selv om race-, nationalitets- og immigrantkriminaliteten ikke uden videre er sammenlignelig, indeholder de trods alt væsentlige fællestræk, der åbner mulighed for hypoteser af mere generel karakter.

Indledningsvis skal der imidlertid gøres nogle bemærkninger om minoriteter, for hvem specielle fremtrædende træk gør sig gældende.

SÆRLIGE GRUPPER

Negrenes noget større kriminalitet, særlig voldskriminalitet, kan ikke forklares ved racemæssigt nedarvede kriminalitetstilbøjeligheder o. lign., se *Sutherland* (1947, s. 122) og i det følgende s. 367. Man må i stedet koncentrere sig om de sociologiske og socialpsykologiske forhold, der også kan have udøvet en afgørende indflydelse på *personlighedens* udvikling.

Wolfgang (1964) udvider med nogen ret spørgsmålet: „ . . . i stedet for at spørge om, hvorfor en neger bliver lovovertræder, bør vi spørge, hvorfor hvem som helst bliver lovovertræder“. Han betragter derefter spørgsmålet i lys af nogle af de gængse amerikanske kriminalitetsteorier, specielt om den bandeprægede ungdomskriminalitet, se i det følgende s. 558 ff., og peger på, at visse af de der nævnte kriminalitetsfaktorer særlig præger negrene.

Der findes måske også herudover en række faktorer, som vedrører forholdet mellem hvid og sort og direkte eller indirekte virker kriminalitetsfremmende, ikke mindst for negrene. En løsning af problemet ville forudsætte, at de to racer blev gjort sammenlignelige med hensyn til økonomi og uddannelse, men det er problematisk, i hvor stor udstrækning dette lader sig gøre, se dog *Moses*, foran s. 341.

Sagt i bred almindelighed: Negerbefolkningen lever i et langt dårligere og mere kriminalitetsfremmende miljø end hvide amerikanere. Negrene hører hjemme i de lavere sociale klasser og bor i de dårligste boliger. Deres uddannelse er dårligere, deres erhvervmæssige placering ringere. Negrene kunne tidligere ikke blive medlemmer af fagforening, og de var (og er mange steder endnu) de første arbejdsløse ved arbejdsindskrænkninger.

Sammenblandingen med de hvide synes at udøve en særlig ugunstig indflydelse. Enkelte undersøgelser tyder på, at negerkriminaliteten er størst, hvor racesammenblandingen er mest udpræget (omkring 50:50), *Mannheim* (1965, s. 567). *Brearly* beretter (1932, s. 102), at der i den rene negerby Mound Bayou i Mississippi i 6 år kun skete 1 anholdelse og i over 20 år intet drab.

Glemmes bør det heller ikke, at der her er tale om en millionbefolkning, der ved tvang er blevet flyttet fra ét kontinent til et andet. Den har haft en betydelig forøget dødelighed, først og fremmest på grund af dårlige sanitære og hygiejniske forhold. Den er vokset op i en kultur og under et retssystem, der er skabt af en anden race for dennes egne medlemmer, jfr. *Myrdal* (ref. s. 342). Der er ikke noget overraskende i, at denne vældige omflytningsproces har ført til og stadig skaber vanskeligheder. Et disorganiseret familieliv og seksuel løsagtighed er en anden af følgerne, se i øvrigt en række dokumenterede eksempler hos *von Hentig* (1947, s. 168).

Endelig fører undertrykkelsen, de mere eller mindre åbenlyse forfølgelser, uretfærdighederne, foragten, afvisningen og alt, hvad der hører til diskriminationens væsen, til usikkerhed, frustrationer og aggressioner, der måske for en tid kan undertrykkes, men i hvert fald *relativt* ofte fører til voldsforbrydelser, der her – som andre steder – ikke altid rettes mod undertrykkerne (negre myrder næsten udelukkende negre). Den særlig i Sydstaterne traditionelle brug af våben i slagsmål spiller naturligvis også en rolle. Se nærmere hos *Clinard* (1957, s. 473 ff.) og *Johnson* (1941), *Myrdal* (1962, s. 975).

Indianernes store antal drukkenskabsforseelser må i hvert fald føres tilbage til de hvide indvandreres forsyninger med „ildvand“, idet „de oprindelige nordamerikanere ikke kendte til drikke fremstillet ved gæring eller destillation“, *Eastman* (1905), cit. ef. *von Hentig* (1947, s. 187). De bruger (brugte?) ikke narkotika. Det er hævdet, at de skulle være mere påvirkelige af alkohol end andre; men det betragtes i dag som tvivlsomt. Derimod antages deres dårlige ernæring at spille en rolle.

Japanernes og kinesernes forholdsvis lave kriminalitet hænger i nogen grad sammen med deres – frivillige – afsondring fra andre amerikanere og primærgruppernes deraf følgende større indflydelse.

Jøderne har en kriminalitet, der på grund af sit omfang ikke kræver nogen forklaring. Deres isolation, sammenhold og stærke familietilknytning gør det forståeligt, at man flere steder har fundet lavere tal end hos deres øvrige landsmænd. Med hensyn til kriminalitetens art har man diskuteret erhvervets betydning, men forholdet er sjældent eller aldrig undersøgt. *Exner* gør opmærksom på, at 54 % af jøderne er købmænd (i videste forstand), medens det kun gælder 10 % af andre tyskere. Dette giver ifølge *Exner* jøderne særlig lejlighed til bedrageri, åger, mened, erhvervsmæssige forseelser m.v. I en ældre statistisk undersøgelse har

man forsøgt at belyse spørgsmålet; det viste sig, at jødernes og de andres andel ved en række lovovertrædelser – også når hensyn blev taget til erhvervet – var af helt forskellig vægt, snart til gunst, snart til ugunst for jøderne. Jødernes gennemgående lave kriminalitet er så meget mere påfaldende, som racediskriminationen må have spillet en meget væsentlig rolle. Navnlig mellemkrigsårenes undersøgelsesresultater var tvivlsomme, påvirkede som de var af den almindelige politiske tendens i Tyskland under Hitler. Her brugtes de som støtte for kravet om „racehygiejne“ (sterilisation, kastration og svangerskabsafbrydelse), se f. eks. *Sauer* (1933, s. 754 ff.). Man har fra anden side gjort gældende, at selve erhvervsvalget til en vis grad beror på racemæssige anlæg. Heroverfor står dog den kendsgerning, at den jødiske kriminalitet i ældre tid har vist et helt andet billede, idet jødiske forbrydere i tidligere århundreder navnlig fandtes blandt vagabonder og røverbander; de har således gennem tiderne vist en skiftende kriminalitet efter de ydre kår, de har levet under.

For *sigøjnernes* vedkommende er der grund til at tro, at de høje kriminalitetscifre i visse samfund er et produkt af en diskrimination, der har gjort sig gældende, såvel i befolkningen som på alle retshåndhævelsens trin, samt af deres traditionelt bestemte nomadetilværelse og den dermed sammenhængende erhvervsmæssige ustabilitet. Navnlig den danske undersøgelse er i så henseende lærerig.

En del af de ovenfor nævnte forhold kan også bidrage til at forklare kriminaliteten i forskellige (andre) *immigrantgrupper*. De mere generelle synspunkter, der skal gennemgås i det følgende, vil kaste nærmere lys over de herhen hørende problemer.

Om baggrunden for minoriteternes særlige risiko for at blive *ofre* for forbrydelser er det tilstrækkeligt at henvise til diskriminationen og til den rolle, sprogvanskeligheder og uvidenhed om det nye miljø og dets normer spiller for nogle minoriteter.

HYPOTESER AF MERE GENEREL ART

1. Enklest er det at forestille sig, at en del af minoriteternes kriminalitet skyldes manglende kendskab til værtslandets lovgivning. Drejer det sig om amerikanske negre og visse andre befolkningsgrupper, vil dette forhold dog næppe have megen vægt, men under givne omstændigheder kan det blive en faktor af stor talmæssig betydning. *Ferracuti* (1968) nævner som et oplysende eksempel, at italienske arbejdere i Schweiz

forbløffes over, at seksualforhold til piger under 16 år er strafbare, selv når de tilbyder at gifte sig med pigen, hvilket ikke er tilfældet i Italien.

2. Simpelt er det også at betragte forskellen som værende af biologisk, måske arvebiologisk oprindelse. Visse racer, nationaliteter og immigrantgrupper er i besiddelse af personlige egenskaber af kriminogen art. Sigøjnerne er tyvagtige og negre voldsmænd, fordi de er sigøjnere og negre. Det ligger i deres arveligt bestemte natur. En nærmere påvisning af tilstedeværelsen af disse egenskaber er imidlertid vanskelig, og ikke sjældent reduceres argumentationen til en cirkelslutning: da sigøjnerne stjæler så meget, må de være tyvagtige, hvilket er den egentlige forklaring på deres mange tyverier.

Endnu i den tyske „Handwörterbuch der Kriminologie II“ (1938, s. 454) kan man læse, at racen er den vigtigste faktor med hensyn til kriminelle anlæg (*Hagemann*). Fra arvebiologisk hold anføres, at en nedarvet adfærd må have direkte forbindelse med hjerne, nervesystem, kirtler, blod m.m. Desuden skal arvefaktoren være til stede i æg og/eller sædcelle ved befrugtningen. Forekommer noget sådant med hensyn til kriminalitet, dukker den fødte forbryder igen op på den kriminologiske arena. Herom siger *Sutherland* (1947, s. 90), „at der ikke er nogen sandsynlighed for, at der eksisterer sådan noget som en født kriminel. Ingen har sådan en arvemasse, at han uundgåeligt må blive kriminel uden hensyn til de situationer, han placeres i, eller de påvirkninger, der rammer ham“ (jfr. kritikken af *Lombroso* foran s. 48 f.). „Ethvert menneske er en „potentiel kriminel“; men det kræver kontakter og styring af tendenser at gøre ham til en forbryder eller lovlydig borger“.

Oftere er de biologiske forklaringer af indirekte art, idet de kombineres med teorier om, at der er sket en særlig selektion af de minoriteter, der drager ind i et race- eller nationalitetsfremmed land. – Synspunktet er stærkt fremhævet af *Kinberg*. Han fremsætter den tvivlsomme påstand, at bybefolkningen på grund af de „mindreværdiges“ vandringer fra land til by er arvebiologisk ringere rustet end landbefolkningen. Som et ganske andet eksempel nævnes, at en tysk, dybt kriminel person kom til Stockholm uden penge og uden at kunne et ord svensk. Den første aften placeredes han som velbetalt alfons hos en prostitueret. Senere begik han rovmord (1935, s. 97 ff.).

3. *Ødegård* (1932) har påvist, at psykosehyppigheden er større blandt norske immigranter i Minnesota end i den amerikansk fødte befolkning i Minnesota og i befolkningen i Norge. Disse resultater kan

dels tolkes som udtryk for, at immigrationen og tilværelsen i et fremmed land har medført psykosefremmende virkninger, stressteorien, dels tolkes som et resultat af udvælgelsen (selektionsteorien). *Ødegård* mener, at visse resultater nærmest støtter den sidste, andre den første. Hermed har vi forladt de rent biologiske teorier. Om immigranternes psykiske tilpasning se også *Ferracuti* (1968, s. 197 ff.), der bl. a. nævner en undersøgelse af *Durante* (1960), hvorefter der blandt europæiske indvandrere i Sydamerika kun var 38 % fuldt „normale“. Også hos *Ferracuti* lægges dog hovedvægten på de forskellige konstellationer af miljøfaktorer.

Dalgard (1967) understreger på basis af en gennemgang af litteraturen vedrørende flytninger og psykoser, at forholdene er temmelig forskellige fra land til land, og at resultaterne vedrørende den indenlandske migration peger i hver sin retning i U.S.A. og i de nordiske lande. Hans egne undersøgelser i Norge er heller ikke entydige, men viser dog nærmest, at køn, alder og social status spiller en væsentlig rolle både ved flytning til Oslo og ved flytning indenfor Oslo-området.

Det bør understreges, at der ikke ud fra psykose- eller neurosehypothesen kan drages slutninger om flytningernes mulige indflydelse på kriminaliteten.

4. Blandt miljøforklaringerne indtager *Sellin's* teori om kulturkonflikternes betydning en fremtrædende plads. De forskellige kriminalitetshyppigheder i forskellige minoritetsgrupper forklares kultursociologisk (se særlig 1938, s. 83 ff.). „Enten må man forestille sig immigrantkriminaliteten som resultatet af (1) en konflikt mellem adfærdsnormerne i den gamle og den nye kultur, eller som et resultat af (2) en flytning fra et landbomiljø til et bymiljø eller (3) fra et velorganiseret, homogent samfund til et disorganiseret, heterogent“. I almindelighed sondres der i de foreliggende undersøgelser ikke mellem disse tre forklaringer.

Sellin understreger imidlertid, at kun den type af konflikter, der skyldes en differentiation indenfor en given kultur eller kontakt mellem normer fra forskellige kulturer, bør betegnes som kulturkonflikter. Teorien lader sig uden vanskeligheder anvende på kriminaliteten i anden generation, hvor normkonflikten vedrører forældrenes traditionelle værdisystem og børnenes allerede af værtslandet prægede målsætninger. Også en væsentlig del af negrenes voldsprægede kriminalitet må ses som et resultat af sammenstødet mellem en traditionelt voldspræget delkultur og en kultur, der sætter succes som det højeste mål.

Shoham (1968) har anlagt omtrent tilsvarende synspunkter på det nuværende Israels immigrantkriminalitet.

Taft (1947, s. 107 ff.) resumerer omtrent således: de sociale og kulturelle forhold, der præger immigranternes isolation, er af en sådan art, at det må undre, at deres kriminalitet ikke langt overstiger de indfødtes. Han peger på følgende faktorer: 1) Der er et overskud af mænd blandt immigranterne; 2) der er særlig mange unge i den kriminelt farlige alder blandt immigranterne; 3) immigranterne lever i højere grad end de indfødte i byerne, og mange af dem har tilpasningsvanskeligheder ved at være emigreret fra bondemiljø til by; 4) de er relativt fattigere og 5) relativt mere ukyndige om loven end de indfødte; 6) mange af dem har ved emigrationen mistet kontakten med de primærgrupper, der tidligere udøvede en kontrollerende indflydelse; 7) endelig medfører immigranter fra visse lande særlige kulturelle traditioner og vaner. Alt i alt er der således en lang række særlige tilpasningsvanskeligheder, og når disse ikke i første generation fører til øget kriminalitet i forhold til de indfødte, må det skyldes forskellige modsat virkende forhold, deriblandt bevarelse af vaner og indstillinger fra et miljø, der har været mindre kriminelt end det amerikanske.

Hos *Sutherland and Cressey* (1960) beskrives sammenhængen mellem race og kriminalitet således: 1) Nedarvningen af visse egenskaber kan tvinge en race ind under økonomiske og sociale forhold, hvor kriminel adfærd trænger sig på med stor hyppighed og intensitet. 2) Tilhørsforhold til en race i en bestemt lokalitet kan medføre, at dens medlemmer kun vanskeligt kan undgå de traditioner, som er karakteristiske for det pågældende område. Disse traditioner kan være i strid med de gældende love, eller de kan være anti-kriminelle. – Dette betinger de store forskelle på negerkriminaliteten i forskellige stater og byer. – Forklaringen gælder i lige så høj grad immigrantkriminaliteten.

Myrdal (1962, s. 974 ff.) anfører tre væsentlige forhold, som har indflydelse på negerkriminaliteten i U.S.A.

For det første diskrimineres der i retshåndhævelsen mod negrene. For det andet lever negrene under kår, der gør navnlig sydstatsnegrenes kriminalitet højere end de hvides. For det tredje spiller traditionerne fra slaveriet og kastesystemet stadig en rolle.

Til det sidste hører, at man regner med, at de usselt lønnede negre rapser fra deres arbejdsgivere og tager lidt fortjeneste på indkøb osv. Dette accepteres, betragtes næsten som en selvfølge og har hos negrene

medført en manglende respekt for ejendomsretten, der forstærkes af, at negrene ved, at deres hvide arbejdsgivere udnytter dem. Vandrere sydstatsnegrene nordpå, møder de en anden indstilling og kommer lettere i konflikt med loven.

Men fra slavetiden er der også opstået, „overført“ og vedligeholdt et stærkt had til undertrykkerne. Den mere hævnprægede voldskriminalitet overfor de hvide kan meget vel have tilsvarende baggrund i den aktuelle undertrykkelse. Den har formindsket respekten for menneskeliv.

Yderligere har kastesystemet stillet negrene udenfor samfundet, og de betragter sig selv som værende udenfor og ofte i opposition til dets love, institutioner og værdier såvel som til dets enkelte medlemmer.

Myrdal's synspunkter lader sig – *mutatis mutandis* – anvende på de fleste immigrantgrupper.

33. DEN IMMATERIELLE KULTUR

Kultur er defineret som summen af de materielle og åndelige frembringelser, hvormed menneskene tilfredsstiller deres biologiske, åndelige og sociale behov og tilpasser sig deres omgivelser, *Goldschmidt* (1962, s. 94 f.), eller enklere: kultur er vaner taget i den allersimpleste forstand *Frisch* (1928, I, s. 1). Nogle understreger, at kultursociologien er mere end en beskrivelse af den faktiske adfærd; kulturens indhold er normer. Kultur er adfældsregler, der dikterer, hvad en person må gøre, bør gøre, skulle gøre, har lov til at gøre og ikke må gøre, *Clinard* (1957, s. 8). Denne begrænsning til det normative synes, hvis adfældsregler ikke fortolkes som normer, der kommer til udtryk i den faktiske adfærd, for snæver til at være hensigtsmæssig. Men en sådan fortolkning måtte føre til den konklusion, at *al* adfærd er normbestemt.

Kulturfænomenerne kan, selv om de ikke kan afgrænses skarpt, inddeles i noget fysisk, materielt, og noget åndeligt, immaterielt. Til det første område hører det økonomiske system og de tekniske frembringelser. Til det sidste religion, moral, ret, politik, kunst osv. Undertiden betragtes dog kun de sidste fænomener som kultur, og der opereres med en modsætning mellem teknik og kultur.

Sondringen mellem den materielle og immaterielle kultur er praktisk af hensyn til fremstillingen; men det bør erindres, at der ikke kan drages nogen skarp grænse mellem disse to sæt af faktorer. Der er et nært

samspil mellem økonomi og teknik og kulturens andre sider; de optræder altid i et gensidigt afhængighedsforhold, som det kan være vanskeligt i enkeltheder at udrede og beskrive. – Uddannelsens betydning for teknik og økonomi er næppe mindre end teknikens betydning for massemediernes udbredelse. Det politiske system er en væsentlig side af vor kultur, samtidig betinget af og en forudsætning for det økonomiske system. Urbanisering opfattes og defineres ofte som en kulturform, se s. 321; dens afhængighed af og indflydelse på den tekniske industrialisering bør ikke tilsløres af denne grund. Det, man har kaldt „den kulturelle forsinkelse“ (set i forhold til de tekniske fremskridt) er – navnlig tidligere – af nogle sociologer blevet betragtet som roden til alle sociale onder. At de sociale institutioner og den kulturelle indstilling ikke hurtigt indrettes efter nye tekniske fremskridt og de økonomiske ændringer antages at medføre alvorlige sociale og individuelle tilpasningsvanskeligheder. – I øvrigt er sprogbrugen uheldig, fordi den medvirker til at fastholde betegnelsen 'kultur' for 'immateriel kultur'.

Medens spørgsmålet om de materielle forholds betydning for kriminaliteten i et vist omfang lader sig behandle kvantitativt, idet en del af de faktorer, der opereres med, kan udtrykkes i bestemte måleenheder, undertiden i samme enhed, *penge*, er det ikke så ligetil at vurdere de immaterielle kulturfaktoreres indflydelse. Det er vanskeligt at finde et fælles mål for religion, moral, uddannelse og „dannelse“, politik, massemedier, sæd og skik, retsbevidsthed og andre sider af indstillingen til tilværelsen, og hypoteser om disse faktoreres kvantitative betydning for kriminaliteten mangler næsten totalt. Næsten lige så svært er det indenfor de enkelte kulturområder at gennemføre sådanne sammenligninger, som er nødvendige forudsætninger for et skøn over variationer i forskellige befolkningsgrupper med hensyn til f. eks. religion, politik, uddannelse eller moral. Man kan tælle tilhængere af et bestemt trossamfund og af de politiske partier, analfabeter og børn født udenfor ægteskab; men disse forholds sociale og kriminogene betydning lader sig vanskeligt bestemme gennem sådanne optællinger.

Dermed skal ikke være sagt, at en kvantitativ beskrivelse af de kulturelle forhold er uden værdi, kun at det moment af subjektivitet, der præger kultursociologien, og som også kendes i udforskningen af kriminalitetens kulturelle baggrund, undertiden kan umuliggøre andre forskeres efterprøvning af de opstillede hypoteser. Også iagttagelsernes reliabilitet kan være dårlig.

Hermed menes der ikke, at de kulturelle forhold kun er af under-

ordnet betydning for kriminaliteten. Netop i vore dage, hvor de økonomiske forhold ikke synes at strække til som forklaring, spiller andre sociale og kulturelle forhold en stadig større rolle i de kriminologiske teoridannelser, se bl. a. i det foregående s. 312 ff. om kulturkonflikter og gruppemodstand.

Der er da næppe anden vej at gå end at følge *Galilei's* råd: måle det, der kan måles, og forsøge at gøre det måleligt, der ikke er det. Begge dele forudsætter – som grundlag og som led i den nødvendige fortsatte forbedring af måleredskaberne – en omhyggelig og stadig mere detaljeret kvalitativ beskrivelse af de kulturfænomener, man ønsker at belyse.

I det følgende skal der som eksempler på sammenhængen mellem den immaterielle kultur og kriminaliteten gives en oversigt over nogle af de vigtigere resultater indenfor områderne: politik, religion, uddannelse og massemedier. Andre eksempler findes i afsnittet om kriminalitetens stedlige fordeling, i bogens fjerde del og flere andre steder.

De politiske forhold

Forbindelseslinierne mellem de politiske forhold og kriminaliteten er mangfoldige; men de følger som regel ikke den direkte vej. Hertil kommer, at andre sociale og kulturelle forhold såvel som det økonomiske system i almindelighed er nært knyttede til den dominerende politik, uden at man altid kan afgøre, hvad der er det primære, og hvad der er det sekundære. Egentlige empiriske undersøgelser er sjældne, og hele området domineres af betragtninger af mere eller mindre spekulativ karakter. Den marxistiske kriminalitetsteori er omtalt s. 281 ff.; her skal kun fremdrages enkelte andre sider af problemet.

Mest direkte og af størst betydning er den indflydelse, det politiske system udøver på lovgivningen og den praktiske retshåndhævelse.

Lovens definition af strafbar adfærd påvirker i væsentlig grad kriminalitetshyppigheden. – En afkriminalisering af de strafbare former for beruselse ville i 1959 have formindsket antallet af anholdelser her i landet med ca. 15.000, dvs. godt 33 %. En ophævelse af straffen for mindre grove tyverier kunne formentlig i 1965 have reduceret antallet af anmeldte straffelovsovertrædelser fra godt 155.000 til godt 60.000 og antallet af domfældelser til højere straf end bøde (for overtrædelse af straffeloven) fra ca. 7.000 til omkring 1.000, afhængig af hvor grænsen mellem „mere grove“ og „mindre grove“ blev fastlagt.

Man kan dog, når særlige forhold gør sig gældende, finde mindre konstruerede eksempler på de politiske forholds betydning for straffelovgivning og kriminalpolitik.

I Danmark straffedes efter krigen 13.521 personer for forskellige former for samarbejde med besættelsesmagten, der for hovedpartens vedkommende først blev defineret som kriminalitet ved straffelovstillægget af 29.5.1945. Havde man afstået fra at gennemføre en lov med tilbagevirkende kraft og begrænset sig til at rejse tiltale for de handlinger, som blev pådømt efter den (også under krigen) gældende straffelov, havde antallet ligget under 2000. Hvis man på den anden side havde kriminaliseret medlemskab af nazistpartierne som i Norge og civilarbejde for tyskerne, havde tallet antagelig nærmet sig til 150.000, jfr. *Christiansen* (1955, s. 23 f.).

Det er imidlertid ikke kun straffelovgivningen og retshåndhævelsen, der kan påvirke kriminalitetens omfang. Også andre love kan indirekte medføre kriminalitetsændringer. Som eksempel kan nævnes alkoholforbudslovgivningen i Finland 1920–29, der foruden et stort antal overtrædelser af forbudet medførte en stigning i volds kriminaliteten, se nærmere s. 414, og forbudsperioden i U.S.A. 1919–33, hvor virkningerne var endnu voldsommere og mere langvarige. En væsentlig del af U.S.A.'s organiserede kriminalitet opstod i disse år.

Retshåndhævelsens sammenhæng med de politiske forhold *kan* blive større, når legalitetsprincippet erstattes af et opportunitetsprincip, der giver anklagemyndigheden fri adgang til at afgøre, om tiltale skal rejses. Der er dog grund til at tro, at de politiske forhold gør sig endnu stærkere gældende gennem bevillingerne til politiets uddannelse og de tekniske hjælpemidler, det har til sin rådighed, samt ved beslutninger om politikorpsets størrelse og lønmæssige placering. Tænker man sig – utopisk – at politikorpset blev bragt op på en sådan størrelse og effektivitet, at praktisk taget alle anmeldte forbrydelser blev opklaret, ville antallet af dømte straffelovsovertrædere tre-firedobles.

Denne afhængighed træder grelt frem i lande, hvor politi og andre retshåndhævende myndigheder, statslige og kommunale embedsmænd og politikere er korrumperede, og hvor befolkningen mere eller mindre kynisk affinder sig med forholdene og overlader til den enkelte enten selv at forsvare sin ret, resignere eller eventuelt prøve på at få mest muligt ud af de korruperte samfundsforhold.

Stevenson (1950–51) har i en artikel fremhævet, at det ved bekæmpelsen af illegalt spil i Illinois nogle steder havde været nødvendigt at fratage det lokale politi og de lokale myndigheder deres kontrolgaver på dette område. Han tillægger den politiske udnævnelse af embedsmænd, den dårlige uddannelse og dårlige aflønning af politifolk samt udskiftning af embedsmænd, når guvernørposten skifter indehaver, afgørende betydning for korruptionens omfang. I disse forhold finder man de nødvendige forudsætninger for organiseret kriminalitet, som stadig findes i U.S.A. (se *The Challenge of Crime in a Free Society*, 1967, ch. 7). Udbyttet ved illegalt spil er anslået til at ligge mellem 7 og 50 milliarder dollars, udbyttet ved salg af heroin til 30 millioner dollars; ågerrenter, der hyppigt betales for lån til dækning af spillegæld, angives at ligge mellem 1 og 150 % ugentlig, hyppigt 20 %. Derimod synes prostitutionen og illegal fremstilling og handel med alkohol nu at være på retur. Uden en vis politisk korruption antages denne kriminalitet ikke at kunne eksistere i U.S.A. Det er således ikke nogen tilfældighed, at spørgsmålet om politik og kriminalitet i amerikanske lærebøger ofte behandles i forbindelse med spørgsmålet om organiseret kriminalitet – en bedre illustration af sammenhængen findes næppe.

Drøftelsen af dette problemkompleks fører over til spørgsmålet om betydningen af det – i sidste instans – politisk bestemte reaktionssystem. Negativt må man konstatere, at det ikke er lykkedes at godtgøre, at strenge straffe, herunder også livsstraf, fører til en reduktion af kriminaliteten. Det kan derimod – efter flere undersøgelser, bl. a. i Californien – anses for godtgjort, at en stigende anvendelse af betingede domme og forskellige former for strafafkortning ikke medfører nogen forøgelse af recidivet.

En mere generel sammenhæng mellem kriminalitetsudviklingen og den kriminalpolitiske praksis er af *Radzinowicz* (1941) beskrevet omtrent således: Under en økonomisk depression sker der dybtgående ændringer af kriminalitetens struktur og omfang; de mest fremtrædende træk er stigende ungdomskriminalitet, stigende antal forbryderbegyndere og begyndende recidivister. Dette påvirker retshåndhævelsen, i første række gennem en mere udstrakt anvendelse af korte straffe, hvilket fører til overfyldning af fængslerne, der igen skaber uoverstigelige vanskeligheder ved at skaffe arbejde til de løsladte. „Economic crises lead to penal crises“. – Staten, der ikke er i stand til at ændre udviklingen, forsøger nu at klare problemet ved kortsigtede ændringer i straffelovgivningen og den kriminalpolitiske praksis. Sådanne nødløsninger har som regel et „autoritativt“ præg; interessen for lovovertræderens per-

son træder i baggrunden, og straffene skærpes. Udviklingen karakteriseres af Radzinowicz som *reaktionær*. – På den anden side giver en bedring af de økonomiske forhold mulighed for at føre en mere langsigtet kriminalpolitik, hvor mindre strenge straffe og individuel behandling af lovovertræderne i højere grad kommer til at spille en rolle.

Et eksempel på den af Radzinowicz skildrede sammenhæng kan man i Danmark finde i de ændringer af den kriminalpolitiske praksis, som under den anden verdenskrig blev fremkaldt af den stigende kriminalitet. Det er dog ikke den faktiske kriminalitetsudvikling, men lovgivernes og de retshåndhævende myndigheders *forestillinger* herom, der bestemmer de kriminalpolitiske kursændringer.

Man kan således påvise, at sandsynligheden for at få et tiltalefrafald eller en betinget dom reduceredes, medens de mere langvarige straffe blev hyppigere; men reaktionen fik en ganske udifferentieret karakter. Eksempelvis gjaldt de strengere reaktioner overfor lovovertræderne særlig mænd, til trods for at den kvindelige kriminalitet forøgedes næsten dobbelt så meget som den mandlige, og den strengere kurs blev ikke blot anvendt overfor de typer af ejendoms kriminalitet, der steg voldsomt, men også overfor underslæb, bedrageri og sædelighedsforbrydelser, hvor niveaue – målt ved antallet af personer, der var fundet skyldige i sådanne forbrydelser – var nogenlunde uforandret, *Christiansen* (1951).

Mere usikkert er spørgsmålet om de autoritære og demokratiske regeringsformers almindelige indflydelse på kriminaliteten. Disse begreber er så vidtspændende og så vage, at området ikke umiddelbart er egnet til videnskabelig udforskning. Under de samfundstyper, der betegnes som diktatur og demokrati, er variationsbredden af de sociale og kulturelle forhold så stor, at mere nærliggende og stærkere virkende kriminalitetsfaktorer kan blive afgørende. Hvis en sådan sammenhæng eksisterer, må den være af højst indirekte karakter; men vi befinder os på et område, hvor der end ikke kan opstilles generelle hypoteser eller forudsiges noget om, hvad resultatet af empiriske undersøgelser ville blive, jfr. *Sutherland and Cressey* (1960, s. 195 ff.).

I mere almindeligt holdte betragtninger fremhæves det som regel, at de *autoritære stater*, hvor et politisk og økonomisk system skal gennemføres uafhængigt af befolkningens positive tilslutning, må lægge stor vægt på politiets virksomhed og en streng strafforfølgning; en fri opinionsdannelse søges holdt nede. Systemer af denne art må derfor nødvendigvis føre til en vid afgrænsning af, hvad der under givne omstæn-

digheder kan kriminaliseres. De drastiske strafsanktioner synes yderligere at bidrage til at give kriminaliteten en voldsommere karakter, hvilket naturligvis også gælder for *de* politiske modbevægelser, der stemples som kriminelle. Også her øges faren for korruption. På den anden side kan det ikke udelukkes, at diktaturstaternes strenge, hensynsløse strafanvendelse i forbindelse med et stort og effektivt virkende politiapparat for en tid kan virke begrænsende også på den ordinære kriminalitet eller visse former deraf. Modstykket hertil er imidlertid en forråelse, såvel af den, der straffes, som af de retshåndhavende myndigheder, hvad der i det lange løb meget vel kan komme til at give tilbageslag. Det kan dog også tænkes, at autoritære staters langvarige og ensartede propaganda, specielt i børne- og ungdomsopdragelsen, kan tilvejebringe et fællesskab i tro og indstillinger, som ligger på linie med magthavernes intentioner; i så fald er der skabt et stærkt bolværk mod normstridig adfærd.

I samfund af demokratisk type, hvor folket øver en virkelig indflydelse på lovgivningen og dens administration, finder man med meget større sandsynlighed overensstemmelse mellem lovgivningens straffesnormer, retsudøvelsens former og den almindelige retsbevidsthed og moralopfattelse, og som følge heraf større sandsynlighed for, at en effektiv gruppemodstand mod den kriminaliserede adfærd eksisterer.

Religion og religiøsitet

Nogle af tilhængerne af den såkaldte spiritualistiske skole, der spillede en vis rolle i slutningen af forrige århundrede, således *Joly*, betragtede gudløsheden som den væsentligste årsag til kriminalitet. Andre rettede hovedsagelig deres argumentation mod de økonomiske teorier, som de fandt var for ensidige og i øvrigt modbevist ved den kendsgerning, at mange fattige var hæderlige. Se *Bonger* (1905, ch. 6).

Bonger's modargumentation (s. st. s. 266 ff.) er simpel og ligetil; der er ingen sammenhæng mellem hyppigheden af medlemsskab af trosamfund og kriminalitet. Han anfører eksempelvis, at der i halvfemserne i de hollandske provinser Drente, Groningen og Friesland var 50 gange så mange „vantro“ som i Limburg og Brabant; men kriminalitetshyppigheden var ca. halvanden gang så høj i de sidste som i de første. Resultaterne afslører ifølge *Bonger* nøjagtig det modsatte af, hvad spiritualisterne hævder.

Aschaffenburg (1933, s. 58) har fra tysk kriminalstatistik for tiden 1882–1901 refereret de i tabel 53 anførte tal vedrørende kriminaliteten for forskellige religioner. Et lignende indbyrdes forhold har *Bonger* (1936, s. 128 ff.) fundet hos 126.000 hollandske lovovertrædere i perioden 1901–09 (tabel 54). Se også tabellerne 47 og 48, s. 348 og 349.

Tabel 53. Domfældte per 100.000 strafmyndige i Tyskland efter konfession. Efter *Aschaffenburg*

	Katolikker	Evangelisk kristne	Jøder
1882–1891	1153	963	784
1892–1901	1361	1112	1030

Tabel 54. Kriminelle per 100.000 strafmyndige i Holland 1901–09 efter konfession. Efter *Bonger*

Katolikker	Protestanter	Jøder	Konfessionsløse	Hele befolkningen
417	309	213	84	337

Ud fra disse undersøgelsesresultater kan der ikke drages slutninger om de forskellige religionssystemers mere eller mindre gunstige indvirkning på deres medlemmers forhold til straffeloven. Som forklaring på katolikkernes forhøjede kriminalitetstal har man ganske vist peget på muligheden af, at skriftemålsinstitutionen og troen på syndsforladelse skulle nedbryde hæmninger mod verdslig kriminalitet; men efter de foreliggende analyser var de katolske befolkningsgrupper i økonomisk, erhvervsmæssig, social og kulturel henseende relativt dårligere placeret end de andre grupper, således at deres højere kriminalitet lige så vel finder sin forklaring heri, jfr. *Exner* (1949, s. 89). *van Bemmelen* (1948, s. 225) har yderligere henvist til, at de protestantiske beboere i de mindst kriminelle hollandske provinser oftest tilhører den nordiske race og er bærere af nordisk kultur. De særlig gunstige kriminalitetstal, der i Holland er påvist for de konfessionsløse, synes dog at hænge sammen med, at de gennemgående hører hjemme i socialt, økonomisk og intellektuelt relativt højtstående befolkningsgrupper. Og når man i amerikanske undersøgelser har konstateret relativt flest fængselsdomme blandt baptister og katolikker, er grunden i første række en af de specielle amerikanske samfundsforhold fremkaldt højere kriminalitetsrisiko f.eks.

hos negre, se hertil *Smith* (1949) og *Sutherland and Cressey* (1960, s. 201 ff.) samt foran s. 338 ff.

Andre amerikanske undersøgelser har dog delvis givet et andet resultat. Ganske vist fandt to katolske præster, *Kalmer and Weir* (1936), ved en undersøgelse af fangerne i 45 fængsler, at 87 % angav en vis tilknytning til et eller andet trossamfund, medens det tilsvarende for den amerikanske befolkning som helhed på det samme tidspunkt (1926) var omkring 40 %. Regelmæssig kirkegang formindskede recidivet ved betinget dom og prøveløsladelse. På den anden side indrømmer forfatterne, at mange af dem, der bekendte sig til den katolske tro, ikke var sande katolikker, hvis man herved lægger vægt på deltagelse i sakramenterne, kirkelig vielse og dåb, ref. ef. *Sutherland and Cressey* (1960, s. 201 ff.) Se også *Taft* (1956, s. 275 f.). Alt i alt synes imidlertid de mennesker, der bekender sig til en konfession, lidt mindre hyppigt at blive idømt fængsel, ligesom de klarer sig lidt bedre efter dommen end ikke-medlemmer, se *Sutherland and Cressey* (s.st. med henvisninger). *Lunden* (1964, s. 156 ff.) refererer en nyere undersøgelse fra Philadelphia, der viste, at af 2792 unge hvide mandlige lovovertrædere var 69 % katolikker, 26 % protestanter og 4 % jøder; af 5493 negre var der 10 % katolikker og 89 % protestanter. For de kvindelige lovovertræderes vedkommende var forholdene omtrent de samme. Konfessionen hænger således i U.S.A. sammen med racen. Hvis trosbekendelsens art spillede en vigtig rolle for kriminaliteten, kunne man ifølge forfatteren ikke forvente så store forskelle på hvide og sorte kriminelles konfession, som undersøgelsen viser. – *Jonsson* (1967, s. 62 ff.) finder ingen forskel i bedsteforældrenes religiøse indstilling, således som den beskrives af forældrene til ikke-kriminelle drenge. Om forældrenes og børnenes egen religiøsitet gives der ingen oplysninger.

Såfremt en gunstig sammenhæng kan påvises uafhængig af økonomiske og erhvervsmæssige forhold samt andre kriminalitetsfaktorer, må den formindskede kriminalitetshyppighed enten bero på, at religionen støtter den samme etik som den, det verdslige samfund anerkender, eller på den gruppetilhørighed og sociale status, medlemsskab i et trossamfund kan give. Er der overensstemmelse mellem den religiøse og den verdslige moral, vil religionen kunne underbygge og forstærke gruppemodstanden mod kriminalitet. Strider de religiøse krav mod samfundets, vil troen direkte kunne føre til kriminalitet, som man f. eks. ser det her i Danmark hos medlemmer af Jehovas Vidner, der afslår at underkaste sig de pligter, som i almindelighed accepteres af andre militærnægtere.

De nævnte undersøgelser er alene baseret på den formelle konfessionstilhørighed, der i sociologiske undersøgelser har vist sig af en vis relevans, hvad enten sammenhængen er indirekte og går via andre sociale karakteristika ved den pågældende befolkningsgruppe, eller den er mere direkte og f. eks. beror på den samhørighedsfølelse, som tilknytningen kan skabe. På den anden side må det indrømmes, at resultaterne kun siger lidet om, hvilken betydning troen, den religiøse overbevisning og følelse, har for de troendes kriminalitetsrisiko. Herom vides vistnok intet; men det forekommer ikke på forhånd usandsynligt, at en sådan sammenhæng skulle eksistere. *Sargent* (1952–53, s. 298) tager afstand herfra og lægger i stedet hovedvægten på forældrenes eksempel og opdragelsen. Det er ad denne indirekte vej, religionen kan yde sit bidrag til løsning af ungdomskriminalitetens problemer.

Det kan dog ikke på forhånd ganske afvises, at den religiøse overbevisning, hvis den er knyttet sammen med et fast system af etiske normer, som indprentes i forbindelse med en religiøs opdragelse, kan rumme impulser af en særlig styrke, som uafhængig af gruppetilknytningen kan medvirke til imødegåelse af kriminelle tilskyndelser. Kun nationale og politiske massebevægelser, der appellerer til en fasttømret, overindividuel etik, synes at have mulighed for at skabe kategoriske imperativer af lignende suggestiv kraft som religionen. *Middendorff* (1964, s. 93 f.) refererer i denne sammenhæng forskellige forfattere, som oftest positive, opfattelse af religionens gunstige indflydelse på kriminaliteten, men tilføjer, at ingen af dem siger, hvorledes, hvor længe eller med hvilken kriminalitetsforebyggende styrke den religiøse indstilling virker.

Uddannelsesniveau

Spørgsmålet om uddannelsens betydning som kriminalitetsfaktor behandles bedst ud fra et social-psykologisk synspunkt, se afsnittet om skolen, s. 514 ff. – Her skal kun refereres nogle få ældre undersøgelser, der ligesom undersøgelserne vedrørende religion har kunnet bidrage til at identificere befolkningsgrupper, som – af andre grunde – har haft en forhøjet eller formindsket kriminalitetsrisiko.

I slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede er der ført en livlig debat om skolekundskabernes og den almindelige dannelses muligt kriminalitetsforebyggende virkninger. *Lombroso* (1911, s. 105 ff.) besvarer dette benægtende, men tilføjer, at kundskabsmeddelelse ikke er så „skæbnsvan-

ger, som den ved første øjekast kunne synes at være“. Den fremmer kun indtil et vist punkt kriminaliteten og øver derefter en modsat indflydelse ved at mildne forbrydernes karakter. Han er dog modstander af fangeundervisning.

Konkrete undersøgelser af analfabetisme hos lovovertrædere er af større interesse. *Hacker* (1931) anfører, at analfabeter viser mindre kriminalitet i Ungarn, Bulgarien og Belgien. I Italien og Østrig var forholdet før første verdenskrig omvendt, (ref. ef. *Exner*, 1949, s. 91); det samme gjaldt ifølge *Roesner* (1933, s. 172 f.) i 1914 i Tyskland og ligeledes i Holland, både i 1860 og et halvt århundrede senere, se hertil også *van Bemmelen* (1948, s. 209).

Forklaringen må søges i ejendommeligheder ved de befolkningsgrupper, som analfabeterne rekrutteres fra. I Ungarn, Bulgarien og måske også i Belgien fandt man dengang fortrinsvis analfabeterne på landet, i øde bjergegne, blandt landarbejdere, hyrder, kvinder og gamle mænd, hvis registrerede – og måske også totale – kriminalitet af andre grunde var lav. Dette antages i mindre grad at være tilfældet blandt analfabeterne i de lande, der er nævnt som eksempler på det modsatte. *Exner* (1949, s. 91) antager, at det ikke er analfabetismen i sig selv, der (positivt eller negativt) påvirker risikoen for at blive dømt. Når en stat gennemfører undervisningspligt, vil de, der ikke lærer at læse og skrive, repræsentere et negativt udsnit af befolkningen. – Når man hertil føjer, at en effektiv sinke- og åndssvageforsorg ikke på den tid var gennemført, og at der derfor var en større kriminalitet blandt svagtbegavede eller på anden måde afvigende personer, se foran s. 190 f., bliver det ikke muligt at udtale sig om analfabetismens selvstændige betydning. – Disse iagttagelser illustrerer endnu engang, at kriminalitetsfaktorerne sjældent lader sig isolere.

Massemedierne

Medens nye kriminologisk orienterede undersøgelser af religion og kriminalitet kun forekommer med lange mellemrum, kan man gennem tidsskrifter og håndbøger stifte bekendtskab med en omfattende og stadig voksende litteratur om massekommunikationsmidlernes betydning. Det er dog ikke udtryk for, at man har en væsentlig større viden om dette emne end om religionernes relation til asocialitet. En stor del af disse arbejder er først og fremmest meningstilkendegivelser, se f. eks.

arbejder af Wertham (1954) og Bejerot (1954) samt dele af *Betænkning vedrørende børns og unges læsning* nr. 217 (1958). Kun en mindre del er af empirisk karakter og da som regel baseret på materialer og gennemført ved hjælp af metoder, der ikke tillader sikre konklusioner. Den kriminologiske interesse for massemedierne er imidlertid velforståelig; den tekniske udvikling har gennem de sidste årtier skabt meddelelsesmidler og dermed påvirkningsmuligheder, som lå udenfor, hvad man i begyndelsen af århundredet havde fantasi til at forestille sig, hvilket har medført en strøm af nye publikationer om deres formodede farlighed.

Massekommunikationsmidler kan kort beskrives som meddelelsesmidler (blade, bøger, film, fjernsyn osv.), der henvender sig til en anonym kreds af mennesker, Høgh (1966). Denne kreds er undertiden helt udefineret, undertiden ganske velafgrænset, som f. eks. abonnenterne på et bestemt ugeblad, personer, der har fjernsynsapparat, medlemmerne af en fagforening, der udsender et medlemsblad. Den mulige kriminogene betydning af en sådan påvirkning er diskuteret under flere synsvinkler, hvoraf de vigtigste kan betegnes som (1) *indlæring* af forbrydelsesteknik, (2) *udløsning* af allerede eksisterende „kriminelle tilbøjeligheder“ (the trigger mechanism), (3) *inspiration* ved at forstærke eller fremkalde „kriminelle tilbøjeligheder“, (4) ikke-kriminel *afreageren* af tendenser, der ellers kunne have ført til kriminalitet, og (5) *bearbejdning* af konfliktstof, hvilket ikke i sig selv virker som en afreageren, men dog kan være kriminalitetsforebyggende. Disse synspunkter kan ikke formuleres som fem klart adskilte hypoteser, men skal her indledningsvis kort gennemgås hver for sig. For pressens vedkommende kan yderligere et par kriminalpolitisk vigtige synspunkter gøres gældende.

Indlæringsteorien kan hente støtte i undersøgelser af forbrydelser, der kopierer en adfærd, som er beskrevet i litteratur, seriehæfter, film, fjernsyn og presse, se f. eks. Hellwig (1912–13), Lund (1922), le Maire (1946 og 1952), Burt (1957), Kolstad (1950) og *U.S.A. Senate Report*, No. 20255 og No. 1466, begge 1956.

Et eksempel fra le Maire (1952, s. 103) skal refereres: „En ung mand læser i en avis en novelle om en mand, der bringes ind i baggården til en belgisk guldmedeforretning, skjult i en pakkasse. Ved mørkets frembrud sniger han sig ud af kassen og plyndrer forretningen, hvorefter han drager udenlands, hvor han bliver en velhavende mand. Den unge mand, der indtil da var ustraffet, rekvirerer nu et bybud, der skal bringe en kasse til en forret-

ningsejendom. Før budet kommer, skjuler han sig i kassen og bringes således med til den pågældendes ejendom, hvor han imidlertid straks opdages af portnerens hund. Senere recidiverer han (røveri). Da det er lidet sandsynligt, at det første mislykkede forsøg skulle have opmuntret til gentagelser, må man utvivlsomt regne med, at hans kriminalitet har haft andre udgangspunkter end den litterære påvirkning“.

Sådanne eksempler, der er relativt sjældne, siger ikke meget om massemediernes kriminogene betydning. Det blotte kendskab til en bestemt fremgangsmåde gør ikke nogen til forbryder. De fleste kender forskellige metoder, hvorved man kan tilegne sig andres ejendom, slå ihjel, begå vold og sædelighedsforbrydelser; men vi benytter os kun yderst sjældent eller aldrig af denne viden, skønt mulighederne herfor er legio. – Til at blive forbryder kræves der motiver ved siden af den tekniske kunnen, og disse kan næppe erhverves alene ved at læse om forbrydertechnik.

Udløsningsteorien går et skridt videre. Den tilskriver nogle eller alle mennesker „kriminelle tilbøjeligheder“ og hævder, at massemediene gennem skildringen af forbrydelser ikke alene kan føre til indlæring af bestemte fremgangsmåder, men også være „den dråbe, der får bægeret til at flyde over“. Navnlig overfor umodne unge, der ikke har nogen solidt internaliseret, etisk holdning eller en fast social position, formodes „aftrækkermekanismen“ at være let at udløse. Hvis modforestillinger kun i ringe grad gør sig gældende, antages massemediernes stadige og ofte sensationsprægede behandling af kriminalitetsproblemer at kunne virke stærkt handlings-suggerende. Det siger sig selv, at denne påstand er lige så vanskelig at bevise som at modbevise. Konstruktionen ’begå en forbrydelse, som man ellers ikke ville have begået’, der også går igen i mange formuleringer af inspirationsteorien og negativt i afreageringsteorien, udelukker ikke blot verifikation ved eksperiment, men også andre former for empirisk undersøgelse, fordi man aldrig kan vide, hvad der „ellers“ ville være sket.

Kinberg (1935, s. 81) beretter om en patient med en vidt fremskreden skizofreni, der efter at have læst om, hvordan en ung mand havde dræbt sin fader, dennes husholderske og til sidst sig selv, blev så stærkt optaget af denne forbrydelse, at forældrene måtte klippe alt, hvad der handlede om den, ud af aviserne. Han stjal kort tid efter en revolver, men gik med den i lommen en hel uge, før han følte, at nu kunne han gennemføre sin plan om

at dræbe faderen, hvilket han da straks gjorde. – Kinberg opfatter dette som eksempel på, at pressen kan påvirke en endog stærkt patologisk præget patient. – Et tilsvarende tilfælde inspireret af film fortolkes af den tyske retspsykiater *Hallermann* (1959) på en anden måde: selv om de patogeniske faktorer regelmæssigt er uafhængige af filmen, så kan dog *den måde, hvorpå forbrydelsen udføres*, direkte eller indirekte være inspireret af filmoplevelsen, ref. ef. Becker (1963, s. 257 ff.).

I den kriminologiske debat om massemedierne spiller *inspirationsteorien* hovedrollen. De stadige og stærke påvirkninger af litteratur og film, der direkte eller indirekte forherliger forbrydelsen og forbryderen, antages i det lange løb at kunne fremkalde motiver og indstillinger, der kan få et „ellers lovlydigt“ menneske til at begå lovovertrædelser. Også her tænkes der særlig på de unge, og der henvises specielt til billedmæssige fremstillinger i tegneserier og forbryderfilm. Selv om de sjældent er sadistiske i ordets egentlige forstand, kan de være voldsomt aggressive eller erotisk stærkt udpenslede. Der spørges da ganske naturligt, om end ofte på en lidt suggestiv måde, om en sådan påvirkning kan finde sted år efter år uden at efterlade sig sådanne spor i sindet, at volds- eller seksualforbrydelser kommer til at stå som en nærliggende mulighed. Heller ikke dette spørgsmål lader sig besvare med større grad af sikkerhed; men enkelte eksperimenter og undersøgelser kan, i forbindelse med sagkyndige psykologers og psykiateres udtalelser, bidrage til at belyse problemet.

Før disse drøftes, er det imidlertid hensigtsmæssigt at sige et par ord om *afreageringsteorien*. Den hævder, at aggressivt farvede skildringer af forbrydelser, pornografi og lign. kan virke som *tilfredsstillelse af behov, der „ellers kunne føre til kriminalitet“* (katharsis). Som et led i disse betragtninger henvises der undertiden til, at livet i et højt industrialiseret og urbaniseret samfund medfører, at megen aggressivitet må undertrykkes. Dette kan give anledning til en ophobning af aggressioner, som måske under visse omstændigheder kunne give sig udslag i kriminelle handlinger. Men de kan også få udløsning gennem den fantasivirksomhed, som kunst, litteratur, tegneserier, pornografi, forbryderfilm osv. kan sætte i gang. En voldsom interesse for sådanne emner kan – ligesom kriminaliteten selv – i det højeste være ét blandt mange andre symptomer på dårlig tilpasning.

Det er næppe nødvendigt at tilføje, at denne teori – lige så lidt som de andre – lader sig bevise eller modbevise. Det er ganske vist påvist,

at en voldsom interesse for serielæsning forekommer hos neurotikere og andre børn med tilpasningsvanskeligheder, men det er ikke sandsynligt, at afreageringsteorien fuldstændig beskriver serielæsningens funktion i relation til kriminalitet.

Bearbejdningsteorien minder om den foregående, men den betragter ikke massemediernes virkning som en simpel og direkte afreagering af kriminelle og asociale tilbøjeligheder. Den finder særlig støtte hos psykoanalytisk orienterede psykologer og psykiatere, se f. eks. *Bender* (1952, kap. 9, med henvisninger). Grundsynspunktet er, at kulørt litteratur, tegneserier, film osv. af børn bruges som hjælpemidler til løsning af deres personlige problemer. Mindre børn interesserer sig for deres egen og moderens krop, spørgsmålet om hvor de kommer fra og lignende. For lidt større børn drejer det sig om deres styrke, mulighederne for at overvinde tyngdekraften og afstande i tid og rum. De store børn er optaget af de mellem menneskelige relationer, specielt forholdet til forældrene, ret og uret, trusler mod den økonomiske og sociale sikkerhed, fremtiden og døden.

Tegneserier repræsenterer „tidens folkløse“; de er som anden folkløse, litteratur og kunst, ikke skabt som et bevidst forsøg på at løse eller forstå de problemer, de behandler, men deres faktiske funktion vil ofte være orienteret i den retning. Normale børn modnes ofte for hurtigt til, at de i den virkelige verden kan give sig i kast med alle de problemer, de møder. Tegneserier, eventyr og film, men også fantasier og dagdrømme, er nogle af de måder, de bruger til at gøre sig fortrolig med og „eksperimentere“ med deres omverden, herunder i første række forholdet til deres nærmeste pårørende, senere også samfundet og dets fjerne, for nogle skræmmende, autoriteter.

Serierne har efter denne opfattelse i almindelighed en terapeutisk værdi, som man ikke bør berøve selv de mere ustabile børn; men forudsætningen er, at børnene får lejlighed til stadig at diskutere problemerne med en voksen, som i øvrigt ikke selv behøver at have læst disse hæfter. – *Bender* har sammen med andre terapeuter bevidst brugt seriehæfter ved behandlingen af børn med svære adfærdsforstyrrelser. Hun nævner et tilfælde, hvor behandlingen mislykkedes. En lille patient blev påviseligt dårligere; det skyldtes, at læsningen ikke blev afsluttet, og seriens „løsning“ af problemet derfor ikke oplevet af barnet.

Bender mener, at den enorme succes, som tegneserieforfatterne har haft, burde gøre os tilbageholdende med at sætte os til dommere over dem.

Deres produkter opfylder – uden at producenterne har gjort sig det klart – et virkeligt behov. Børns fantasien og brug af dette materiale er ikke en flugt fra virkeligheden, men et forsøg på at nærme sig til virkeligheden og som sådan en normal proces. – Hun anser bestræbelserne for at gøre denne litteratur mere virkelighedsnær som farlige, fordi de realistiske skildringer skaber større angst og giver mindre mulighed for at bidrage til en løsning af barnets problemer. En let tilgængelig fremstilling af lignende synspunkter på børns arbejde med deres problemer findes hos *Fraiberg* (1962).

Hvis de forhold, der fremdrages i de her skitserede hypoteser, er relevante for problemet, kan de belyses empirisk. – I det følgende skal refereres visse undersøgelser, der direkte sigter på at kaste lys over spørgsmålet.

le Maire (1946, s. 285 ff.) har søgt at efterspore, hvorvidt litterære tilskyndelser har haft betydning gennem indlæring eller som udløsende faktor. Han har gennemgået ca. 100 sager, der har været forelagt i Retslægerådet i en femårig periode, samt sager vedrørende 3000 seksualforbrydere i perioden 1929–1939. Kun i to tilfælde synes der at kunne være tale om, at læsningen har udøvet en vis medvirken som inspirationskilde. At tallet er så lavt, kan skyldes, at myndighederne ikke i tilstrækkelig grad har været opmærksom på problemet; men det ville utvivlsomt have trængt sig stærkere på, hvis det havde spillet en fremtrædende rolle. Forfatteren anfører et par eksempler (hvoraf et er refereret ovenfor), der synes at vise, at der har bestået en sammenhæng mellem læsning og forbrydelse (brandstiftelse, tyveri med anvendelse af en speciel teknik, seksuelle anomalier). Der konkluderes dog, at litteraturens direkte kriminogene betydning er særdeles ringe.

Det er undertiden forsøgt påvist, at ungdomskriminaliteten varierer i takt med *smudslitteraturens* oplagstal. *Homburger* (1909–10) hævder således, at antallet af unge forbrydere i Karlsruhe i årene 1890 til 1899 steg i takt med udbredelsen af kriminalhæfter, at tallet efter et par års fald påny steg ved fremkomsten af de små kriminalromaner i 1902, atter faldt, da de mere uskyldige indianerhæfter blev dominerende, og derefter viste en stigende tendens efter den nyere smudslitteraturs fremkomst i 1905. Denne beskrivelse forklarer ikke faldet omkring århundredskiftet og dokumenterer kun dårligt de svingninger i den underlødige kriminallitteraturs udbredelse, som den forudsætter. Lignende indvendinger kan rettes mod de fleste af den slags undersøgelser; men dertil kommer, at andre – måske langt stærkere virkende – kriminalitetsfaktorer i almindelighed ikke vil være konstante selv gennem en relativ kort periode. Det gælder f. eks. om begyndelsen af halvtredserne i Danmark. Det hævdedes på den tid, at en *formodet* voldsom stig-

ning i ungdomskriminaliteten (der dog ikke senere har kunnet påvises statistisk) skyldtes en stigning i seriehæfternes antal.

Det er i højere grad interviewundersøgelser og laboratorieeksperimenter, der må henvises til i argumentationen.

Navnlig læsning af „kulørte“ seriehefter er blevet undersøgt. Det er for det første godtgjort, at næsten alle børn i perioder læser sådanne hæfter. *Cavanagh* (1949–50) anfører, at læserne aldersmæssigt fordeler sig således:

6 – 11 år:	95 % af drengene,	91 % af pigerne
12 – 17 år:	98 % af drengene,	81 % af pigerne
18 – 30 år:	41 % af mændene,	28 % af kvinderne
over 30 år:	16 % af mændene,	12 % af kvinderne

Herefter kan det ikke overraske, at man også finder høje tal for *serielæsning* blandt kriminelle.

Hoult (1949, s. 279 ff.) fandt ved sammenligning af 235 unge lovovertrædere og en med hensyn til alder, køn, skoleuddannelse og socio-økonomisk status tilsvarende sammensat kontrolgruppe af ikke-kriminelle, at lovovertræderne læste serier, der kunne klassificeres som „hårdkogte“ eller „tvivlsomme“, hyppigere end kontrolgruppens unge, medens der ikke var nogen forskel med hensyn til „mere harmløse“ serier. Hermed anser forfatteren det ikke for påvist, at sammenhængen er af kausal art, jfr. *Paul G. Cressey* (1938, s. 517). *Pfuhl* (1956) lod en gruppe på 792 gymnasiaster give oplysninger om deres serielæsning, deres omgang med lovovertrædere og deres lovovertrædelser. Der var en positiv korrelation mellem forekomsten af kriminalitet og omgang med lovovertrædere, + 0,29 for pigernes og + 0,40 for drengenes vedkommende, men korrelationen var endnu svagere med serielæsningen. Den synes relativt uvirksom som kriminalitetsfaktor sammenlignet med den personlige tilknytning til asociale primærgrupper, ref. ef. *Sutherland and Cressey* (1960, s. 214 f.).

Lignende resultater vedrørende *hyppigheden af serielæsning* er meddelt i et par nordiske undersøgelser. De synes dog yderligere at vise, at børn med alvorlige problemer i hjemmet eller skolen læser flere end de harmonisk tilpassede børn, *Florander* (1955–56). *Nordland* (1959) har konstateret, at 13 drenge, der gennem to år regelmæssigt og ivrigt har læst aggressive serier, er mere aktive, muntre, livlige, utålmodige, impulsive, men skolemæssigt dårligere tilpassede end 16 andre drenge i de

samme klasser, der karakteriseredes således: betænksomme, rolige, autoritetstro, føjelige, ukritiske, i jævnt humør, lette at overtale, opfører sig ordentligt. Det viser sig også, at den første gruppe er mere uopmærksomme og mere aggressive efter læsningen af disse hæfter, men forskellen er ikke stor. For så vidt skulle altså læsningen snarere virke aggressionsstimulerende end afreagerende. 15 tegneserielæsende piger har mindre læsefærdighed, er mindre intelligente og koncentrerede, mere urolige og impulsive, men ikke mere aggressive end 9 andre piger. Forfatteren understreger dog selv, at hendes resultater kun bygger på et lille materiale og derfor bør fortolkes med forsigtighed.

Film og fjernsyn anses af forskellige grunde for at være stærkere virkende. Om filmens indflydelse anfører *Burt* (1957, s. 143 ff.) mere generelt, at den direkte efterligning af alvorlige filmsforbrydelser er yderst sjældent forekommende. Forfatteren har set 4 eller 5 eksempler herpå, men i disse tilfælde drejer det sig om sinker eller åndssvage, og det var snarere metoden end selve den kriminelle hensigt, der låntes fra filmen; impulsen var der i forvejen. En „overdreven lidenskab for at gå i biografen“ (mindst to gange ugentlig) fandt *Burt* kun hos 7 % af de af ham undersøgte drenge og 4 % af pigerne; men kun i ganske enkelte tilfælde kunne dette forhold betragtes som hovedårsagen til kriminaliteten. *Raymond-Decharneux* (1956–57) finder, at regelmæssige biografbesøg er et generelt fænomen. Hos lovovertrædere er der en tendens til at være yderliggående, enten går de overvældende hyppigt eller aldrig i biografen; de vælger deres film mindre bevidst og lader sig i højere grad bestemme af tilfældige indskydelser end de ikke-kriminelle.

Flik (1954) har ladet 174 fanger mellem 14 og 21 år i et tysk ungdomsfængsel anonymt besvare et spørgeskema om, hvilke film de så og foretrak. De så gennemsnitlig 2 film om ugen og foretrak, vurderet på basis af 48 opgivne filmtitler, kærlighedsfilm, eventyrfilm og kriminalfilm i den nævnte rækkefølge. 24 % af de 14–16 årige og 14 % af de 17–21 årige opgav at havde udnyttet noget af det, de havde set i filmene, i deres kriminalitet; men det var dog kun henholdsvis 18 og 10 %, der var i stand til konkret at oplyse hvad. Forfatteren fastslår i sin endelige vurdering, at man må erindre, at kriminaliteten ikke var mindre i tiden før filmens eksistens, og anser i øvrigt tegneserierne for mere skadelige.

Om den sidste type af undersøgelser bør det siges, at selv anonymt afgivet vil lovovertræderens oplysninger om mulige „årsagssammenhæng“ – på dette som på andre områder – indeholde væsentlige fejlkilder; *Hellwig*

(1912-13, s. 711 ff.) fortæller således om et tilfælde, hvor en pige havde forsøgt at forgive sit herskab, og hvor hun påstod, at hun havde handlet under indflydelse af en film, „Den forgiftede Middagsmad“. Det viste sig, at en sådan film overhovedet ikke eksisterede; jfr. hertil også *Burt* (1957, s. 143) om unge anklagedes tilbøjelighed til at benytte filmpåvirkning som undskyldningsgrund. Det har formentlig samme baggrund, når *Raymond-Decharneux* (1957) i sin enquete-undersøgelse fandt, at 16 % af kriminelle unge mænd betragtede filmens virkninger på unge som uheldige, medens det tilsvarende tal i en ikke-kriminel kontrolgruppe var 17 %, et lignende synspunkt deltes af 19 % kriminelle piger mod 5% af de ikke-kriminelle.

Berkowitz (1964) er ved eksperimenter i U.S.A. med forevisning af aggressivt betonedede film for børnehavebørn kommet til det resultat, at de kan forstærke de aggressivt farvede reaktioner; det samme viste et eksperiment med voksne mandlige plejere på et hospital. Retningen af de i filmen viste aggressioner synes imidlertid også at spille en rolle. Hvis de går ud over „en helt“, som man har identificeret sig med, virker de ikke så aggressionsfremmende, som hvis ofret er „skurken“. *Christie* (1965, s. 156) understreger, at det drejer sig om *laboratorieeksperimenter*, og *Nielsen* (1965, s. 69 f. og 99 f.), at man ikke kan slutte sikkert fra eksperimenter udført med kortvarige film og forsøgspersoner, der har en ganske anden kulturel baggrund end vi selv. Det drejer sig i disse undersøgelser og eksperimenter om de umiddelbare virkninger af det læste eller set. Langtidseffekten er i det store og hele ukendt. Hertil kommer, at man må gå ud fra, at de aggressionsudbrud, der er fremkaldt (tildeling af ufarlige elektriske stød), ikke af forsøgspersonerne er blevet opfattet som strafbare voldsforbrydelser.

Den engelske television-komité af 1963 fandt ingen direkte beviser på en almindelig stigning af voldskriminaliteten som følge af fjernsynets udsendelser om vold og aggressioner. På den anden side støttedes den antagelse, at potentielt aggressive og dårligt tilpassede unge finder voldsscener på skærmen særlig tiltrækkende; der er dog intet, der tyder på, at det virker som en surrogattilfredsstillelse. Bagefter synes disse unge snarere mere tilbøjelige til at reagere aggressivt, ref. ef. *West* (1967, s. 204).

Paul G. Cressey (1938, s. 516) fremhæver, at filmens virkninger afhænger af tilskueren. „Hvad han opfatter, eller hvad han ikke opfatter, hvad han føler, hvad han erindrer, eller hvad han glemmer, hvad han efterligner eller ikke efterligner, er uundgåeligt påvirket lige så meget eller mere af hans sociale baggrund og personlighed som af den umiddelbare

filmsituation“. Således synes børn fra områder med høj kriminalitets-hyppighed at påvirkes stærkere af kriminalfilm end børn, der lever i områder med ringe kriminalitet, se også *Sutherland and Cressey* (1960, s. 214 f.) og *Raymond-Decharneux* (1956–57).

Israel och Himmelstrand (u. å.) har i et eksperiment med filmen „491“ påvist, at en afgørende faktor for en films påvirkning af publikum kan være dets opfattelse af, om filmen er censureret eller ej.

Om *pornografiens* virkninger foreligger der ligeledes mange menings-tilkendegivelser, men kun få undersøgelser; nogle af de sidste skal om-tales. – *le Maire* (1946a og 1946b) har ved gennemgangen af godt 3000 seksualforbrydere, hvoraf over 1700 var mentalundersøgt, fundet to til-fælde, hvor pornografi kan have spillet en rolle i seksualkriminalitetens genese. Forfatteren antager, at den er „uden nogen som helst praktisk betydning i så henseende“. *Glueck'erne* (1959) har ved en undersøgelse af 1000 unge lovoertrædere ikke i et eneste tilfælde påvist, at beskæf-tigelse med pornografi eller anden erotisk præget litteratur kunne op-fattes som en medvirkende kriminalitetsfaktor.

Mere indgående er problemet behandlet i en større amerikansk un-dersøgelse omfattende 1356 mænd dømt for seksualkriminalitet, en kontrolgruppe på 888 mænd, der havde begået anden kriminalitet, og en kontrolgruppe på 477 ikke-straffede mænd, alle hvide, *Gebhard m.fl.* (1965, s. 669 ff.). Det fremgår heraf, at kun 14 mænd, fordelt på alle tre grupper, ikke havde noget kendskab til erotica, defineret som gra-fiske, litterære og auditive massemedier, der hos de fleste (i det mindste lejlighedsvis) og særlig hos voksne mænd, fremkalder en bevidst op-levet seksualreaktion. Når hensyn blev taget til alder og uddannelse, var der ikke nogen væsentlig forskel på den hyppighed, hvormed de tre grupper blev påvirket af sådanne stimuli. Der konkluderedes, at det eneste, man kan sige, er, at en stærk reaktion på pornografi er forbundet med fantasi, indlevelsesevne og sensitivitet. Disse egenskaber, der tilta-ger med større uddannelse og aftager med alderen, er tilstrækkelige til at forklare forskellene på de tre grupper. Nogen nærmere forbindelse mel-lem seksualkriminalitet og reaktionen på pornografi kunne ikke påvises.

Derimod havde en trediedel af de ustraffede og halvdelen af de fan-ger, der ikke var dømt for seksualkriminalitet, ejet erotica; de forskel-lige kategorier af sædelighedsforbrydere placerede sig imellem disse to yderpunkter. Denne forskel på de ikke-kriminelle mænd og de ikke-sek-sualkriminelle fanger hænger *snarere* sammen med sociale klassefor-

skelle og kan ikke bruges som kriterium for en sontring mellem kriminelle og ikke-kriminelle. – Undersøgelsen viste yderligere, at synet af eller forestillinger om kvinder såvel i den ikke-kriminelle kontrolgruppe, fangegruppen af ikke-seksualkriminelle og i alle grupper af sædelighedsforbrydere med undtagelse af én undergruppe virkede stærkere end pornografi. Undtagelsen var homoseksuelle med interesse for voksne mænd; på dem virkede synet af og forestillinger om mænd stærkest.

Der kan ligeledes henvises til straffelovrådets betænkning om straf for pornografi (1966, s. 80), hvor *Retslægerådet* i en udtalelse konkluderer således: „*Sammenfattende* skal rådet herefter udtale, at der – såvidt rådet bekendt – ikke findes videnskabelige undersøgelser, som kan danne grundlag for den formodning, at pornografi eller „utugtige“ billeder og film kan medvirke til, at normale voksne eller unge begår seksuelle lovovertrædelser. På basis af psykiatrisk og børnepsykiatrisk erfaring kan det heller ikke antages, at den seksuelle driftsretning, personlighedens sjælelige udvikling og den almindelige indstilling til seksuallivet og til de seksual-etiske normer hverken hos voksne eller børn kan påvirkes i skadelig retning gennem de omhandlede virkemidler (pornografisk litteratur, billeder og film). Om disse kan have en gavnlig virkning på visse, hæmmede, seksualsky, neurotiske personligheder er tvivlsomt, men kan dog ikke ganske udelukkes. Det her anførte gælder uanset, om de pornografiske skrifter, billeder m.v. beskriver normale eller perverse seksuelle forhold“. – Denne opfattelse støttes ud fra psykologisk teori af *Tranekjær Rasmussen* (s. st. s. 85 ff.).

Noget endeligt svar på spørgsmålet om litteraturens, filmens og fjernsynets kriminogene betydning giver de her refererede undersøgelser altså ikke, selv om flere af dem synes at afkræfte afreageringsteorien i sin enkleste form, jfr. *Nielsen* (1965, s. 64 ff.). *Clinard* (1957, s. 176) konkluderer, at skønt der er tilfælde, hvor radio, fjernsyn og film er af betydning, så er deres direkte indflydelse på ungdommen praktisk talt lig nul; maksimalt kan de forværre allerede eksisterende afvigende holdninger og personlighedstræk. – Rigtigheden af bearbejdningsteorien i sig selv kan næppe bestrides, men om den mentale behandling af konfliktstof, som film og litteratur kan sætte i gang, har en kriminalitetsforebyggende virkning, må indtil videre besvares med et forsigtigt: sandsynligvis i en del tilfælde. De fem teorier udelukker som nævnt ikke hinanden; det kan betragtes som givet, at en pacificerende indflydelse kan gå hånd i hånd med, og undertiden dominere over, en udløsende og

inspirerende virkning af massemedier. Hvis ikke dette var tilfældet, måtte deres kriminogene betydning – efter deres stadig voksende udbredelse – ligge klart i dagen. Imidlertid er – som fremhævet af de fleste kriminologer – den indflydelse, der udgår fra andre mennesker, særlig familien og kammeraterne, mange gange stærkere.

Specielt om pressen. Hvad der ovenfor er anført om litteratur, film og fjernsyn i relation til kriminalitet, gælder i nogen grad også med hensyn til dagspressens forhold. Man møder i samme mål almindeligt holdte påstande om den kriminalitetsfremmende virkning af dagspressens, særlig sensationspressens, virksomhed: den store interesse, pressen omgiver forbrydere af et vist format med, smigrer deres forfængelighed og driver dem videre på forbryderbanen, samtidig med at den tiltrækker nye rekrutter til den kriminelle armé; pressen røber politiets efterforskningsmetoder, giver anvisning på nye forbrydertricks etc.; dens alt for detaljerede skildringer af mord og sædelighedsforbrydelser fører et uhyggeligt smitstof ind i ubefæstede sind osv. Det er tillige en udbredt opfattelse, at udviklingen viser en stadig tendens til forværring, idet pressen ofrer mere og mere plads på kriminalstof.

På den anden side er der i mange skrifter peget på den uundværlige indsats, pressen yder ved bekæmpelsen af kriminaliteten, først og fremmest gennem sin oplysende virksomhed, hvorfra de fleste mennesker henter deres viden om lov og ret, og formentlig også ved den afskrækkende virkning, som udsigten til presseomtale af strafforfølgning kan udøve. Hertil kommer, at kriminalreportagen faktisk deltager i arbejdet på at opklare begåede forbrydelser, pågribe gerningsmænd, advare publikum etc. og derved formidler et samarbejde mellem politi og andre retshåndhavende myndigheder på den ene side og offentligheden på den anden. – I øvrigt er pressens behandling af kriminalstoffet formentlig en af den almindelige befolknings bedste kilder til orientering om kriminalloven og den praktiske kriminalpolitik.

Om denne diskussion kan henvises til *Hurwitz* (1937, s. 9 ff.), Dansk Kriminalistforenings udvalg (NTfK 1951, s. 130 ff.), *Hurwitz* (1961, s. 185 ff. og 195 ff.), hvor der også er gjort rede for, at påstandene om, at kriminalstoffet i nyere tid optager en forholdsvis større plads end tidligere, ved en nærmere undersøgelse har vist sig uholdbare for U.S.A.'s vedkommende, hvor kritikken mod pressens politi- og retsreportage har været særlig voldsom. Se til det hele også *Juristen* (1965, s. 353 ff.).

Hauge (1965, s. 147 ff.) har undersøgt den norske hovedstadspresses be-

handling af kriminalsager i februar 1961. De vigtigste af hans resultater resumeres således: De fire dagblade, der indgik i undersøgelsen, brugte fra knap 2 % til knap 5 % af deres spalteplads (ekskl. annoncer, tegneserier og søndagstillæg) til kriminalreportage. I tre af aviserne indeholdt forsiden tre gange så meget kriminalstof som resten af avisen. Kun forholdsvis få af samtlige anmeldte straffelovsovertrædelser blev omtalt, i de fire blade varierede tallet fra 1 % til 7 %. Afgørende for, hvad der omtaltes, og specielt hvor meget, der blev skrevet om en forbrydelse, syntes i første række at være dens grovhed; dog blev mange trivielle sager gjort til genstand for en kort omtale. Sagens juridiske interesse syntes irrelevant fra et bladmæssigt synspunkt. Lovovertrædere under 17 år blev sjældent omtalt. Kun yderst sjældent blev en lovovertræder nævnt ved navn; men hans erhverv blev hyppigere angivet, hvis han hørte hjemme i de højere statuslag end i de lavere. – Om pressens behandling af Rock and Roll-optøjerne i København i 1957 se *Persson Blegvad* (1964, s. 151 ff.) og *Andersson* (1964–65, s. 175 ff.).

34. ALKOHOL OG NARKOTIKA

Indledning

I det foregående er på flere steder omtalt særlige spørgsmål indenfor emnet alkohol og kriminalitet. I alle de nævnte forbindelser optræder alkohol som en kriminalitetsfaktor af større eller mindre betydning. En lang række ældre og nyere undersøgelser har beskæftiget sig med problemet. Hos *Kinberg m. fl.* (1957) gives der i tabellarisk form en oversigt over nogle af resultaterne fra arbejder indenfor perioden 1871–1955. Her skal spørgsmålet om alkohol som kriminalitetsfaktor behandles.

I undersøgelser over sammenhæng mellem alkohol og kriminalitet beskæftiger man sig særlig med følgende problemer:

- 1) Spørgsmålet om alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet.
- 2) Spørgsmålet om den kriminalitet, der motiveres af ønsket om at komme i besiddelse af alkohol.
- 3) Spørgsmålet om sammenhæng mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet, hvor undersøgelserne belyser to forhold: hyppigheden af drikfældige blandt kriminelle og hyppigheden af kriminelle blandt drikfældige.
- 4) Spørgsmålet om forældrealkoholismens betydning som belastningsfaktor for børnene, enten i form af en arvelig eller en socialpsykologisk sammenhæng. Se kap. 14 og s. 513.

5) Betydningen af det incitament til kriminalitet af forskellig art, som kan ligge i alkoholpåvirkning hos ofrene for strafbare handlinger.

6) Endelig kan nævnes hele det område af lovovertrædelser, som står i forbindelse med reguleringen af salget og udskænkningen af spirituose drikke.

Sammenhængen er kompliceret, selv i de tilfælde, hvor der kan påvises en klar statistisk afhængighed mellem alkoholen og kriminaliteten, eller i enkelttilfælde en umiddelbart iagttagelig direkte sammenhæng. Måske i endnu højere grad end så mange andre steder må man regne med, at mørketallene er store og statistikken ofte lidet pålidelig. Teoretisk må der altid regnes med et samspil af mange faktorer i den strafbare handlingens tilblivelse. Og selv for en praktisk betragtning vil det kun være rigtigt i visse særlige tilfælde at tale om alkoholen som isoleret kriminogen faktor.

Problemet kan imidlertid bedst behandles i tilknytning til redegørelsen for resultaterne af den nyere forskning på dette felt.

En væsentlig del af disse problemer gør sig også gældende i narkotikaforskningen, se side 415 ff.

Metoder i alkoholforskningen

Konstateringen af sammenhæng mellem alkohol og kriminalitet kan ske ad forskellige veje. Man kan forsøge at påvise generelle sammenhæng mellem på den ene side sådanne faktorer som produktion af alkohol (i ældre undersøgelser af og til kvalitativt bestemt som „god“ eller „dårlig“ vinhøst, i nyere undersøgelser oftest angivet mere eksakt), pris på alkohol, restriktive foranstaltninger, svingninger i forbruget efter tid og sted, lønudbetalingstidspunktet m.v., og på den anden side bevægelser i kriminaliteten. Særlig i den ældre kriminologi har problemstillinger af denne type været almindelige. Statistisk materiale har her af og til givet grundlag for simplificerede slutninger, f. eks. at kriminaliteten i visse lande står i direkte forhold til vinhøstens omfang. Forholdene er imidlertid langt mere indviklede. Her som på andre områder kan man i det højeste konstatere visse statistiske sammenhæng, der uden nærmere analyse intet siger om eksistensen af et eventuelt årsags-virkningsforhold. Sådanne undersøgelser kan imidlertid være af en vis orienterende betydning specielt med hensyn til de kriminalitetsformer, der er-

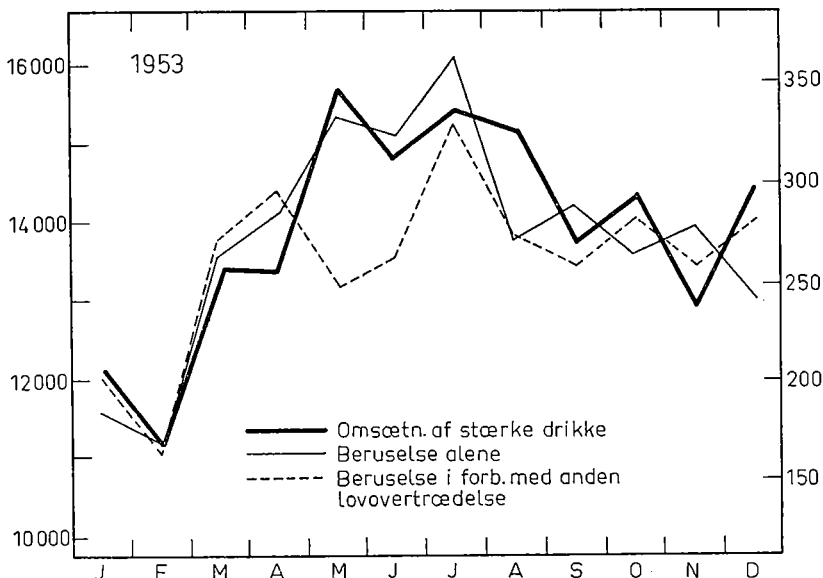

Fig. 32. Omsætningen af stærke drikke i restaurationsvirksomheder i Københavns tolddistrikt og de i København for beruselse, eventuelt i forbindelse med anden lovovertrædelse, tiltalte personer i 1953, månedlig fordelt, efter Christiansen

faringsmæssigt i særlig grad har forbindelse med spiritusmisbrug, som f. eks. en del af voldsforbrydelserne.

Empiriske undersøgelser kan endvidere anstilles med hensyn til forekomsten af akut alkoholpåvirkning, spiritusmisbrug m.v. ved forskellige forbrydelsesarter på grundlag af anholdelses- og domfældelsesstatistik og gennem undersøgelser af lovovertrædere, ligesom man kan undersøge forekomsten af kriminalitet i materialer af drankere.

Gennem mere indgående personundersøgelser er det undertiden muligt at underbygge et skøn over alkoholens betydning som kriminalitetsfaktor i det enkelte tilfælde.

I det følgende skal der, hovedsagelig på basis af dansk kriminologisk forskning, gives en oversigt over vigtigere resultater vedrørende alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet, sammenhængen mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet, samt betydningen af alkoholpåvirkning og drikfærdighed hos kriminalitetens ofre.

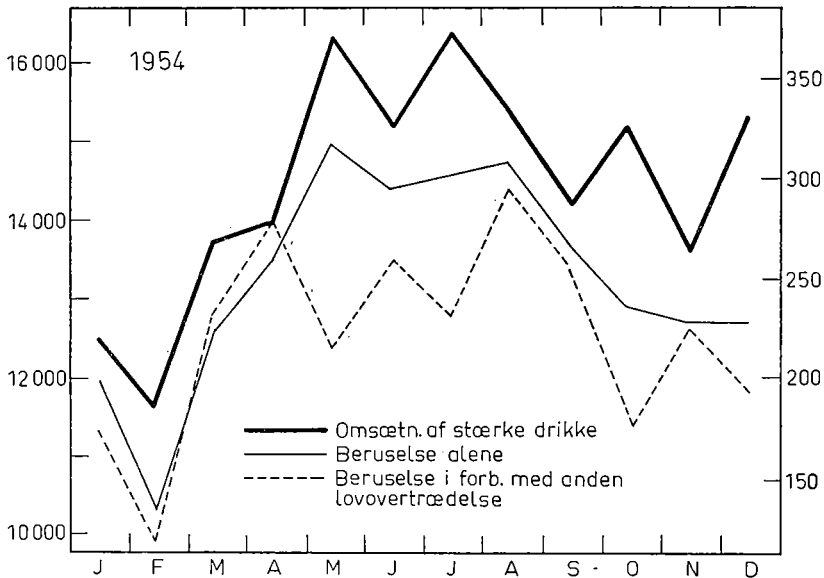

Fig. 33. Omsætningen af stærke drikke i restaurationsvirksomheder i Københavns tolddistrikt og de i København for beruselse, eventuelt i forbindelse med anden lovovertrædelse, tiltalte personer i 1954, månedlig fordelt, efter Christiansen

Tidsmæssige variationer

En del af de herhenhørende undersøgelser er nævnt foran, hvor der også er peget på sammenhængen mellem volds- og seksualkriminalitetens tidsmæssige variationer og svingninger i alkoholkonsumet. Kun nogle enkelte mere specielle undersøgelser, der er af særlig interesse for spørgsmålet om sammenhængen mellem alkohol og kriminalitet, skal omtales her.

Steenstrup har for Alkoholkommissionen af 1947 foretaget en opgørelse vedrørende 16.103 anholdelser for beruselse i tiden 1. april 1949 – 1. april 1950, hvortil der henvises (Afsluttende betænkning, 1960, s. 44 ff.). Han har her undersøgt fordelingen af sådanne anholdelser på døgnets timer, på ugedage og indenfor årets måneder. Disse svingninger må i alt væsentligt antages at være resultatet af variationer i alkoholforbruget.

Til brug for samme kommission har *Christiansen* (s. st. s. 81 ff.) bearbejdet et materiale, stillet til rådighed af Københavns politis statistiske kontor. Materialet vedrører de i årene 1946, 1947, 1953 og 1954 for beruselse alene eller i forbindelse med anden lovovertrædelse i København foretagne anholdelser, månedlig fordelt. Kurverne for årene 1946–47 viser karakteristiske sæsonsvingninger. For årene 1953 og 1954 er de tilsvarende tal sat i relation til månedstallene for omsætningen af stærke drikke i restaurationsvirksomheder i Københavns tolddistrikt (se figur 32 og 33). Omsætningen af stærke drikke og begge grupper af anholdelser varierer i store træk på samme måde. Man må dog regne med, at også andre kriminalitetsfaktorer har gjort deres indflydelse gældende. Materiale fra Københavns politis sociale hjælpetjeneste viser i det store og hele tilsvarende svingninger, *Christiansen* (1960, s. 1476).

De erfaringer, der indhøstede i Danmark ved indførelsen af de høje spiritusskatter i 1917, er af mere end historisk interesse. I begyndelsen af århundredet lå det årlige alkoholforbrug mellem 9 og 6 liter ren alkohol per person, i det store og hele med en nedadgående tendens. Det faldt brat i 1917 og har siden ligget på mindre end det halve, omkring 2–3 liter årlig, i de seneste år dog mellem 3 og 4 liter, se nærmere *Alkoholkommissionens afsluttende betænkning* (1947, s. 31 ff.). En sammenligning med kriminalitetens udvikling viser følgende:

Kriminaliteten som helhed tiltog stærkt under den første verdenskrig; men stigningen faldt hovedsagelig på ejendomsforbrydelser. Den begyndte i 1917, og maksimum blev nået året efter; allerede i 1919 var man igen nået ned på førkrigsårenes niveau.

Til trods for dette var der dog visse forbrydelser, der faldt stærkt i 1917–18. Antallet af anholdte for beruselse formindskedes til en trediedel. Voldsforbrydelser reduceredes til mindre end det halve af niveauet i perioden 1912–16. Noget lignende gælder forbrydelser mod den offentlige orden. En nedgang i antallet af drab, voldtægt og uterligt forhold er vanskeligere at vurdere, idet tallene er relativt små eller nedgangen mere langtidsbetonet. – Se *Christiansen* (1960). Jfr. også tilsvarende erfaringer fra Finland i årene 1911–16, refereret hos *Verkko* (1953) og *Exner* (1949, s. 199 ff.). Strafbare alkoholpåvirkning synes ifølge nogle at ligge højere i økonomisk gode tider end i de dårlige år, se f. eks. *Thomas* (1925, s. 143 f.), cfr. herimod *Winslow* (1937, s. 257 ff.).

Alkoholpåvirkning i gerningsøjeblikket

KRIMINALITETEN I ALMINDELIGHED

Den almindelige kriminalstatistik giver ingen oplysning om den akutte *alkoholpåvirknings betydning ved den mere alvorlige kriminalitet*. Her er man henvist til de oplysninger, der kan udtrages af sagsakter og de straffede personers egne meddelelser ved udspørgen i strafanstalter m.v. Se dog kriminalstatistikken, der giver sådanne oplysninger for personer, der har fået tiltalefrafald.

Af danske undersøgelser på dette område skal først nævnes en indgående talmæssig behandling af emnet i *Ædruelighedskommissionens Betænkning af 1907*. Undersøgelsen omfattede henved 5000 personer straffet i 1903–04, og viser meget høje tal for spirituspåvirkning i gerningsøjeblikket. *Noget over halvdelen* af alle de straffede mænd havde efter denne undersøgelse begået overtrædelser under påvirkning af spiritus. Når hensyn tages ikke alene til alkoholpåvirkning i gerningsøjeblikket, men også til drikfældighed, således at alkohol anses som direkte eller medvirkende årsag til forbrydelsen, når en af disse faktorer foreligger, kommer man til den konklusion, at for godt to trediedele af alle de mandlige forbrydere var alkohol direkte eller indirekte årsag til forbrydelsen. Disse tal har på grund af de ændrede drikkevaner i århundredets begyndelse nu overvejende historisk betydning. Der skal derfor ikke gives en detaljeret gennemgang af oplysningerne.

En nyere kommissionsundersøgelse iværksat en menneskealder senere tyder på langt lavere forekomst af alkoholpåvirkning blandt danske lovovertrædere. Der foreligger her en række indberetninger fra fængselsinspektørerne, bl. a. med hensyn til det omtalte spørgsmål, og de skøn, der fremsættes – på mere eller mindre fast grundlag – angiver relativt små procenttal for spirituspåvirkning i gerningsøjeblikket, fra 6 % til 15 %, dog således, at højere tal foreligger for arbejdshusfanger, der udgør et særlig alkoholbelastet klientel, se Bidrag til Belysning af Alkoholproblemet i Danmark, 1937 og 1938. Cfr. for Sveriges vedkommende *Rylander och Bendz* (1947, s. 62): af de henved 4000 lovovertrædere, som i 1940 blev løsladt fra svenske fængsler, havde omkring 5 % været alkoholpåvirkede i gerningsøjeblikket.

Christiansen og Stürup (1963) har i deres utrykte arbejde om statsfængselsfanger registreret forekomsten af alkoholpåvirkning blandt 335 statsfængselsfanger. Konstateringen af alkoholpåvirkning på gernings-tidspunktet er i det væsentlige baseret på dommenes og politirapporternes oplysninger; kun i enkelte tilfælde har man måttet nøjes med

fangens egen forklaring. Tæt ved en fjerdedel (22 %) af de undersøgte fanger var påvirkede på gerningstidspunktet. Afvigelserne indenfor de forskellige forbryderkategorier var store. Den højeste procent af påvirkede forekom blandt voldsmænd (69 %), den laveste hos underslæberne (3 %). Polykriminelle og indbrudstyre m.v. talte op mod en trediedel, der havde handlet under påvirkning af alkohol. Også levnedsløbs typerne viste nogen, om end mindre fremtrædende forskel. Blandt begynderne fandt man 18 % påvirkede, blandt de intermitterende kriminelle 21 % og blandt kronisk kriminelle 25 %.

Berntsen og Christiansen (1955) har i deres undersøgelse af 126 mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler fundet 39 %, der var alkoholpåvirkede på tidspunktet for den lovovertrædelse, som medførte indsættelse i fængslet. Det gjaldt samtlige 12 voldsforbrydere i materialet, 2 af 4 seksualforbrydere og 35 af 107 berigelsesforbrydere. Antallet af påvirkede var størst i aldersklassen 40–49 år og størst blandt recidivister.

Landsforeningen *Den personlige Friheds Værn* (*Christensen m. fl.*, 1957) har indsamlet materiale vedrørende personer, der i årene 1948–50 blev domfældt i statsadvokatsager. Resultatet svarer til det af Stürup og Christiansen i Vridsløselillematerialet fundne: 23,8 % af de undersøgte var alkoholpåvirkede i gerningsøjeblikket. Blandt forbryderbegynderne var tallet 13,4 % og blandt recidivisterne 29,1 %. I gruppen af voldsforbrydere var halvdelen af begynderne og godt halvdelen af recidivisterne påvirkede, blandt sædelighedsforbryderne gjaldt det 22 % af begynderne og 14 % af recidivisterne, og blandt ejendomsforbryderne henholdsvis 9 % og 29 %. Ved vold efter straffelovens § 244, stk. 2–4, fandt man alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet hos fire femtedele af begynderne og tre fjerdedele af recidivisterne. Man har endvidere undersøgt forekomsten af alkoholpåvirkning ved tidligere begåede lovovertrædelser. Herved stiger procenttallet for alkoholpåvirkning for recidivisternes vedkommende fra 29 til 45. Voldsforbryderne ligger stadig højest med 63 %. Herefter følger ejendomsforbryderne (45 %) og sædelighedsforbryderne (25 %). Det påpeges, at over halvdelen af de recidiverede, der lejlighedsvis har haft et stort forbrug, har været påvirkede enten ved den nu begåede eller ved tidligere lovovertrædelser.

Kriminalistisk Institut har på grundlag af oplysninger fra politiet foretaget en undersøgelse vedrørende mænd anholdt i København i 1962–63 for overtrædelse af politivedtægten § 4 om *beruselse* eller af færdselslovens § 16,

stk. 2 om at køre på cykel eller knallert i beruset tilstand. Det udvalg, der er undersøgt, omfatter 1545 personer, heraf 897 bosat i København.

I forhold til befolkningstallene var der flest anholdte i aldersklasserne 25–49 år, mens der var færre anholdte i aldersklasserne 15–24 år og færrest over 50 år. Skilte, separerede, enkemænd og ugifte var stærkt overrepræsenteret i forhold til gifte; anholdelseshyppigheden blandt skilte, separerede og enkemænd var 4 gange større end blandt gifte, og blandt ugifte 3 gange større end blandt gifte.

En trediedel af de anholdte havde ikke tidligere været anholdt for beruselse. En anden trediedel havde 2–4 anholdelser bag sig, mens den sidste trediedel havde været anholdt over 4 gange, en del endda over 50 gange.

De anholdte var også i øvrigt hårdt belastet med sociale problemer. 53 % af dem var tidligere registreret for overtrædelse af straffeloven, og yderligere 19 % var registreret for overtrædelse af særlovgivningen. 22 % af de anholdte boede i haveforening, kaserne, skib, herberg, hotel eller lignende eller havde slet ikke fast bopæl. En del af dem oplyste at have drukket kogesprit. Som venteligt var der i de erhverv, der blev opgivet af de anholdte, en betydelig overrepræsentation af det laveste statuslag; 9 % angav erhverv, der hører hjemme i over- eller middelklasse (Svalastoga's statuslag 1–6), 31 % erhverv, der hører hjemme i højere arbejderklasse (statuslag 7) og 54 % erhverv, der hører hjemme i mellemste (eller laveste) arbejderklasse (statuslag 8 eller 9).

Det var karakteristisk, at de anholdte, der var registreret for overtrædelse af straffeloven, var hårdere belastet med sociale problemer end de, der ikke var registreret for lovovertrædelser (udover beruselse). I den førstnævnte gruppe var der særlig mange (50 %), der havde været anholdt mindst 5 gange for beruselse, der var særlig mange, der oplyste at have drukket kogesprit, og der var særlig mange, der var registreret for husspektakler.

25 % af de anholdte, der var registreret for overtrædelse af straffeloven, mod kun 1 % af de øvrige, havde været undergivet børneværn. Det viser, at de sociale problemer for forholdsvis mange har vist sig tidligt.

Ifølge *Kriminalstatistik 1966* var kun 4 % af de unge mænd, der fik tiltalefrafald, alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet, men antallet af uoplyste var forholdsvis stort (knap 20 %).

Om ædruelighedsnævnenes virksomhed i Norge, se *Christie* (1964), hvoraf det fremgår, at nævnene, hvis opgave det var at tage sig af alkoholismens sociale problemer, i 1960 modtog godt 3/4 af deres klienter fra politiet i forbindelse med ædruelighedssager. De vigtigste indgreb var i 1960 advarsler: 6.600; tilsyn: 400; behandling på klinik, antabus 2.700. Jfr. også *Christie* (1960) om tvangsarbejde som reaktion overfor alkoholmisbrug og løsgængeri, hvor det stærkt fremhæves, at det er

drukkenskaben og ikke løsgængeriet, der er den egentlige grund til anvendelse af strafarbejde (s. 57).

Strahl (1952, s. 69) angiver, at der blandt 4000 fanger i svenske fængsler var 60 %, der var berusede på gerningstidspunktet. For voldsforbryderne var procenttallet 83. De svenske tal synes i det hele taget at ligge højt, se f. eks. *Wiklund* i *Strahl m. fl.* (1955, s. 467).

SPECIELLE LOVOVERTRÆDELSER

Om alkoholpåvirkningens forekomst ved mere specielle deliktsformer kan følgende anføres:

Visse lovovertrædelser er ifølge selve deres gerningsindhold betinget af alkoholmisbrug. Det gælder f. eks. med hensyn til politivedtægternes bestemmelse om, at ingen offentligt må færdes i så beruset tilstand, at han kan give anledning til ulempe for andre (Københavns politivedtægt, § 4). Det samme er tilfældet med hensyn til straffelovens § 138, der fastsætter straf for den, som forsætligt eller ved grov uagtsomhed bringer sig i beruset tilstand, hvis han i denne tilstand udsætter andres person eller betydelige formueværdier for fare. Efter samme paragraf straffes den, der overtræder afholdspålæg. Af særlovgivningens bestemmelser om strafbart alkoholmisbrug skal her blot nævnes de særlig vigtige regler i færdselslovens § 16, hvorefter et motorkøretøj ikke må føres af nogen, der på grund af nydelse af spiritus ikke er i stand til at gøre det på fuldt betryggende måde; det er klart, at alkoholpåvirkethed i en eller anden grad ved deliktstyper af denne art må forekomme med 100 %.

Ser man på lovovertrædelser, der kan være, men ikke ifølge deres begreb behøver at være forbundet med alkohol, er forholdene mere komplicerede og i øvrigt varierende efter lovovertrædelsens art.

I *le Maire's* undersøgelse over seksualkriminaliteten opstilles der for hver enkelt forbrydelse et ledemotiv, der defineres som „det ifølge det foreliggende materiale mest iøjnefaldende eller fremtrædende træk i forbrydelsens genese“. Alkoholmisbrug, der omfatter både akut påvirkning og drikkædighed, hvorunder alkoholisk demens, viser sig at være den motivgruppe, der spiller den største rolle for seksualkriminaliteten. 227 personer (7 %) af 3.185 undersøgte var ifølge aktoplysningerne alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet. Misbruget var særlig fremtrædende ved voldtægt, uterlighed overfor kvinder og ekshibitionisme.

I *Kinberg, Inghe og Riemer's* undersøgelse af incest (1943) oplyses, at

der i 23 af 58 fader-datter incesttilfælde forekom mere eller mindre udpræget alkoholmisbrug, som regel med hustruplageri og familietyranni. Omtrent en fjerdedel af fædrene skal have været berusede ved incesthandlingen, særlig ved den første incesthandling.

Om alkoholpåvirkning og trafikforseelser (og uheld) er der i de senere år fremkommet en del undersøgelser. Se af dansk litteratur *Knudtzon* (1932), *Sand* (1939, s. 605 ff.), *Steenstrup, Alkoholkommissionens afsluttende Betænkning* (1960, s. 29 ff.).

Resultaterne af de danske undersøgelser bekræftes i alt væsentligt af nyere udenlandske undersøgelser. Her skal det kun tilføjes, at navnlig nogle finske undersøgelser har vist tilsvarende høje tal for alkoholpåvirkning blandt voldsforbrydere, se f. eks. *Verkko* (1951). En undtagelse danner dog det overlagte drab, der i almindelighed ikke begås under indflydelse af alkohol. – Blandt 124 norske drabsmænd (omfattende såvel mænd, der har begået mord, som mænd dømt for andre former for drab) fandt *Christensen* (1956) 39 % alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet. 1944's svenske ærdelighedskomite's betænkning (SOU 1951:43, I, s. 100) fandt, at 74 % af voldsforbrydelser var begået af alkoholforbrugere; for andre lovovertrædere var tallet 47 %. *Kinberg, Inghe och Lindberg* (1937) fandt blandt 6.612 mandlige lovovertrædere, hovedparten af de i 1947 i Sverige dømte, 39 % alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet. – Tallene var højest for lovovertrædere dømt for fredskrænkelser, mishandling, vold o. l., medens der kun var få påvirkede blandt underslæbere, falsknere og bedragere. For sædelighedsforbryderne varierede tallene en del med voldtægtsforbryderne klart i toppen.

Det er sandsynligt, at alkoholpåvirkningen influerer på chancen for, at en begået lovovertrædelse bliver opklaret, men det er vanskeligt helt at overskue konsekvenserne af dette forhold. Man må gå ud fra, at flere af de lovovertrædelser, der begås under alkoholpåvirkning, er mindre velovervejede og mere følelses- eller driftsprægede, hvilket oftest vil medføre, at forbrydelsen er tilrettelagt dårligere og gennemført mindre dygtigt. I øvrigt vil gerningsmanden før, under og efter lovovertrædelsen være mere udsat for at blive anholdt, simpelt hen på grund af sin alkoholpåvirkede tilstand, hvorved chancen for, at hans egentlige kriminalitet kommer for dagen, vil være stærkt forøget. Jfr. hertil, at tæt ved halvdelen af de i 1953–54 i København for beruselse anholdte også havde begået andre lovovertrædelser.

Den, der på dette grundlag vil hævde, at det kun er opdagelsesrisikoen – ikke risikoen for at komme til at begå en kriminel handling – der er forhøjet, vil dog skyde langt over målet. Det er yderligere sandsyn-

liggjort, at der forekommer en betydelig skjult beruselseskriminalitet på visse af de herhenhørende områder. *Christie m. fl.* (1965) fandt, at 13 % af 1820 i Oslo adspurgte sessionsfremmødte havde gjort sig skyldig i „promillekøring“. *Anttila* (1966) fandt 15 % „promillekørere“ blandt 1973 unge mænd på session i Helsingfors.

I øvrigt skal det fremhæves, at også alkohol som kriminalitetsfaktor er meget forskellig ved forskellige typer af lovovertrædelser. En mere direkte sammenhæng er åbenbar ved en lang række voldsforbrydelser. Den gør sig også gældende ved nogle seksualforbrydelser, hvorimod forholdene ved ejendomsforbrydelser ofte er mere komplicerede og sammenhængen af mere indirekte karakter, men ikke derfor betydningsløs.

Ved voldsforbrydelser synes der i almindelighed at være tale om en mere direkte forbindelse. Uden at gå nærmere ind på det psykologiske problem om motivationen af menneskelige handlinger kan man sige følgende: Enhver bliver på grund af samfundsmæssige restriktioner hæmmet i tilfredsstillelsen af sine behov. Hæmningen (frustrationen) optræder med forskellig styrke og hyppighed og kan ofte fremkalde en aggressiv holdning. Kommer aggressionen til udtryk, er den psykiske proces i almindelighed afsluttet, hvad enten nu reaktionen består i en kriminel handling eller ej; men ofte bremses også de ydre udtryk for aggressionen, og der kan da ske en „ophobning“, således at vedkommende går rundt med et latent „aggressionsberedskab“. Alkoholpåvirkningens nedsættelse eller totale ophævelse af hæmningerne medfører, at aggressioner, der tidligere blev holdt i tømme, får friere løb. Det kan ske gennem verbale udtryk, som får karakter af injurierende bemærkninger, eller aggressionsudbruddet kan tage form af voldsforbrydelser. Alkohol synes således at udløse, men ikke at skabe, aggressioner, der normalt er under bevidsthedens kontrol, *Wolfgang and Ferracuti* (1967, s. 251, n. 186).

Man må imidlertid også tænke på de omstændigheder, hvorunder der drikkes; det sker ofte i selskab med andre, og idet trangene til selvhævdelse forøges og stimuleres under det selskabelige samvær, kan små krænkelser føles som alvorlige angreb på personligheden. Det er ikke altid, den forhøjede selvfølelse vækker bifald hos omgivelserne, og også den heraf følgende bremsning af selvudfoldelsen kan spille en rolle. Hertil kommer, at de kulturelle traditioner kan udøve en afgørende indflydelse; i visse kredse hører det til god tone, at man slås, når man er fuld, andre steder ikke, se s. 404. Jfr. også *Reckless* (1950, s. 326).

Jfr. i denne forbindelse *Verkko's* undersøgelser over volds-kriminaliteten hos en række europæiske folkeslag (1937), der inddeles i kategorier efter volds-kriminalitetens omfang og dens afhængighed af alkoholmisbrug. Se

nærmere s. 442 f. Om drab, se bl. a. *Gast* (1939), *Wolfgang* (1958), jfr. nedenfor s. 343 f., og *Wolfgang and Ferracuti* (1967, s. 190 og s. 265 ff.).

Ved seksualforbrydelser gør nogle af de samme psykiske mekanismer sig gældende. De former for tilfredsstillelse af seksualbehovet, der kan accepteres, er reguleret indenfor ret snævre rammer. Reduktionen af organismens hæmninger under alkoholpåvirkning kan under visse omstændigheder medføre en stærkt aggressivt betonet seksualkriminalitet. Det er ikke noget tilfælde, at sammenhængen med alkoholpåvirkning er særlig fremtrædende ved voldtægt og mindre ved de mere perverst betonedede seksualforbrydelser. Ved mange seksualforbrydelser træder aggressionerne imidlertid i baggrunden, og her er det alene bortfaldet af hæmninger med hensyn til selve behovstilfredsstillelsen, der er afgørende. Herom findes der en omfattende, overvejende ældre tysk litteratur, se f. eks. *Rattenhuber* (1939) og *R. Koch* (1940).

Ved tyverier er forholdene mere komplicerede. Strafferetligt kræves berigelsesforsæt. Dette betyder dog ikke, at *motivet* skal være berigelse. Ved visse ejendomsforbrydelser med såkaldt atypisk motiv ligger motiverne snarere på det følelses- eller behovsmæssige område. Nogle atypisk motiverede tyverier har en rent aggressiv karakter; andre har et mere driftsmæssigt præg; men også tyverier, hvor berigelsesforsættet træder klart frem, kan i et vist omfang være motiverede ved mere irrationelle psykologiske mekanismer. En hel del i juridisk forstand typisk motiverede tyverier giver *også* afløb for visse aggressive tilbøjeligheder. I øvrigt spiller naturligvis alkoholens indflydelse på organismens hæmmende apparat også her en rolle. Se f. eks. *Christiansen* (1946) samt foran s. 167 ff. og s. 173 ff.

Ved visse andre tyverier er sammenhængen med alkoholmisbrug umiddelbart iøjnespringende. Det drejer sig om tyverier af drikkevarer, hyppigt begået under alkoholpåvirkning, men undertiden også i ædru tilstand. Hos personer, der er blevet afhængige af alkohol, kan selve påvirkningen medføre, at den fortsatte alkoholnydelse kommer til at stå som et krav af næsten imperativ karakter.

Ved røveri optræder alkoholpåvirkning hyppigt som kriminalitetsfaktor. Det hænger sammen med de omstændigheder, hvorunder en stor del af røverierne begås (rulninger i forbindelse ved værtshusbesøg og lignende); men røveriets karakter af en voldelig forbrydelse er også af betydning. Når alkoholpåvirkningen også talmæssigt spiller en vis rolle ved hælerier, synes sammenhængen at være i endnu højere grad miljøbetinget. Dels træffes en del af de professionelle hælere hovedsagelig på beværtninger, hvor de har mulighed for at finde sælgere af stjalne varer, og dels florerer handelen med sortbørsvare og tyvekoster i de samme miljøer.

Det skal dog understreges, at de her anførte synspunkter ikke kan have universel gyldighed: de gælder kun i samfund af nogenlunde samme type som vor egen, dvs. moderne industrialiserede samfund, der ikke ligger os alt for fjernt i kulturel henseende, specielt heller ikke med hensyn til den almindelige kriminalpolitiske indstilling og praksis. Under ændrede forhold kan et tilsvarende alkoholforbrug og måske også tilsvarende drikkevaner have en ganske anden forbindelse med kriminaliteten end ellers, se f. eks. *Mannheim* (1965, s. 249). De omstændigheder, hvorunder der drikkes, og de traditioner, der knytter sig til drikkeriet, herunder *forventninger* om, hvordan man opfører sig, når man er alkoholpåvirket, kan være af afgørende betydning for, hvilken indflydelse alkoholforbrug og -misbrug får på kriminaliteten. *Verkko* (1954) beretter, at departementet Finistère i Frankrig i 1826–90 lå på førstepladsen med hensyn til beruselse, medens det for drab og drabsforsøg lå som nr. 43, ved mord som nr. 76 og ved forgiftning som nr. 81. *Exner* (1949, s. 198) fremhæver, at det ikke blot kommer an på, hvad og hvor meget der drikkes, men også hvem der drikker. Specielt er der grund til at understrege, at alkohol kun yderst sjældent optræder isoleret som kriminalitetsfaktor. Der er daglig „en mængde mennesker, der drikker sig fulde, men kun et fåtal af dem begår rusforbrydelser“, *Helweg* (1940–41, s. 77). Se også *Sutherland and Cressey* (1960, s. 131) og *Mergen* (1967, s. 369).

Allardt m. fl. (1967, se særlig s. 27 ff.) har undersøgt drikkevanerne i smågrupper og fundet, at de, der er mest „tolerante“ (permissive) overfor drikkeri, gennemgående også er de, der drikker mest, men de synes at foretrække lejlighedsvis umådeholdenhed i stedet for regelmæssigt begrænset drikkeri. De mindre tolerante (non-permissive), der identificerer sig med en gruppe, hvor der drikkes, drikker dog i det store og hele på samme måde som gruppen. Allardt understreger dog, at det ikke helt ud er drikkenormerne, der bestemmer drikkevanerne. Andre sociale normer, og sandsynligvis også personlighedstræk, spiller også en rolle (se s. st., kap. VI og VII).

En generaliserende sociologisk teori om sammenhængen mellem alkohol og kriminalitet findes hos *Segerstedt* (1955), hvortil der henvises.

Drikfældighed blandt kriminelle

De noget ældre danske undersøgelser angiver høje tal for drikfældighed (forfaldenhed til drukkenskab) blandt kriminelle.

Betegnelsen „forfalden til drukkenskab“, der anvendes bl. a. i straffelovens § 73, omfatter efter den i praksis anvendte fortolkning dels de tilfælde, der henføres under det medicinske sygdomsbegreb alkoholismus chronicus, dels de mere udtalte tilfælde af, hvad der medicinsk betegnes som *abusus spirituosorum* (hvormed angives, at personen er hengiven til overdreven nydelse af alkohol), se *Dickmeiss* (1944, s. 315).

Om nyere opfattelse af begrebet alkoholisme, se *Teilmann* (1950 og 1956), *Betænkning om forsorgen for alkohollidende*, og *Arentsen* (1960, s. 7 ff.). Om *World Health Organization's* definition, se referatet af København-seminaret 1951.

Ifølge den tidligere nævnte *betænkning* (1907) fra Ædruelighedskommissionen af 1903 var over halvdelen (51 %) af de mandlige forbrydere „kroniske alkoholister“ (hvilket udtryk omfatter personer forfaldne til drukkenskab). Procenten var stigende med alderen. Den var højest ved betleri og løsgængeri, derefter ved forbrydelser mod offentlig myndighed, vold, berigelsesforbrydelser og sædelighedsforbrydelser, aftagende i den angivne rækkefølge. Fordelt efter erhverv var procenten højest hos arbejdsmænd. Den var langt højere hos recidivister end hos begyndere.

Kraft (1902) fandt, at antallet af drikkældige forbrydere i den af ham undersøgte begyndergruppe udgjorde 14 %, medens den i de forskellige recidivistgrupper varierede fra 22 % til 56 %. Drikkældigheden var størst i de ældre aldersklasser.

Geill (1904) angiver antallet af „kroniske alkoholister“ til 38 %. I gruppen af begyndere var procenten 23, i gruppen af recidivister 45. Fordelt på aldersklasser var procenten størst i aldersklassen 40–50 år, hvor tre femtedele af samtlige forbrydere var „kroniske alkoholister“. Forfatteren fremhæver, at tallene er minimumstal, idet de til dels beror på fangernes egne oplysninger, der går i retning af at dække over drikkældighed.

Schrøder (1917, s. 205) meddeler på basis af sin undersøgelse af mandsfanger i Danmarks straffeanstalter, at ca. 25 % af fangerne i Vridsløselille var „alkoholister“. Også han konstaterede betydelig forskel på begyndere og vedvarende recidivister, idet procenten blandt fangerne i Nyborg (begyndere) var 14, men i Horsens (recidivister) 44.

Som det vil ses, viser de anførte undersøgelsesresultater en nedadgående linie fra ca. 50 % til ca. 25 %. Tendensen i denne udvikling understreges ved de seneste undersøgelser. I den ovenfor nævnte betænkning fra kommissionen af 1934 (1937 og 1938) er det ret tilbageholdende skøn, der afgives af fængselsinspektørerne som svar på kommissionens

spørgsmål om hyppigheden af fanger „forfaldne til overdreven nydelse af stærke drikke“. Kun i arbejds huset i Sdr. Omme med dets særlige belæg kom man op på høje tal af drikfældige, nemlig 84 af 208, altså ca. 40 %.

le Maire (1946) har i sit tidligere nævnte arbejde fundet, at 113 af 3.185 seksualforbrydere, dvs. ca. 3½ %, kunne karakteriseres som forfaldne, i 52 tilfælde drejede det sig om alkoholisme. Disse tal er overraskende små, hvilket måske hænger sammen med, at undersøgelsen udelukkende er baseret på aktoplysningerne.

Også *Christiansen og Stürup's* utrykte fangeundersøgelse (1963) giver indtryk af den stærke drikfældigheds aftagende betydning. 4½ % af fangerne i Vridsløselille betegnes som „forfaldne til drukkenskab“, og 17 % var karakteriserede ved et stadigt alkoholforbrug. Det siges her, at den egentlige kroniske alkoholisme næppe – hverken kvantitativt eller kvalitativt – spiller den rolle for kriminaliteten som de lettere former for periodisk og tilfældigt spiritusmisbrug.

Berntsen og Christiansen (1955) fandt i deres undersøgelse af 126 mandlige arresthusfanger 5 % kroniske alkoholister, 45 % fanger med et mere varigt alkoholmisbrug og yderligere 14 % tidligere misbrugere. Lægger man hertil nogle få fanger, der var alkoholpåvirkede på gerningstidspunktet, uden at et egentligt alkoholmisbrug kunne påvises, bliver der kun 34 % tilbage, hvor alkohol ikke kan have spillet en rolle for kriminaliteten. Forfatterne konkluderer, at alkoholmisbrug er den kriminalitetsfaktor, der træder stærkest og klarest frem i dette materiale af korttidsstraffede, københavnske lovovertrædere.

Den personlige Friheds Værn's tidligere nævnte undersøgelse (1957) klassificerer 1105 mandlige lovovertrædere (statsadvokatsager) som vist i tabel 55.

Tabel 55. Mandlige lovovertræderes alkoholvaner, fra *Den personlige Friheds Værn's* undersøgelse

Klasse	Antal	Procent
Afholdende	52	5
Mådeholdende	411	37
Lejlighedsvis stort forbrug	204	19
Regelmæssigt stort forbrug	186	17
Daglig stort forbrug	103	9
Tidligere større forbrug	90	8
Ukendt forbrug	59	5
I alt	1105	100

42 % er altså betegnet som mådeholdende eller afholdende; i 5 % af tilfældene er alkoholforbruget ukendt, medens de resterende 53 % fordeler sig indenfor de kategorier, hvor man med rette kan tale om et vist misbrug.

I øvrigt skal følgende fremhæves: Blandt begyndere var ca. 63 % afholdende eller mådeholdende; blandt recidivisterne gjaldt det kun 35 %. Recidivisternes alkoholvaner er mere graverende end begyndernes, og de afhænger stærkere af alderen. Maksimum for et mere omfattende misbrug findes hos recidivisterne i aldersklassen 40–49 år. Blandt begyndere er der dobbelt så mange misbrugere hos volds- og ejendomsforbrydere som hos sædelighedsforbrydere. Blandt recidivisterne forekommer alkoholmisbrug hos 38–39 % af sædeligheds- og voldsforbryderne og hos 46 % af ejendomsforbryderne.

Dansk Forsorgsselskab har til brug for Alkoholkommissionen af 1947 fremskaffet oplysninger om forekomsten af alkoholmisbrug blandt betinget dømtte, *Christiansen* (1960). Det fremgår af undersøgelsen, at 69 % af de domfældte mænd kan betegnes som afholdende eller mådeholdende, 14 % er karakteriseret ved et periodisk misbrug, og 17 % er drikfældige. Antallet af afholdende eller mådeholdende aftager med voksende alder: i aldersklasserne over 40 år er der 36 % afholdende og mådeholdende, 12 % med periodisk misbrug og 52 % drikfældige. For kvindernes vedkommende er tallet på misbrugerne mindre: 72 % af de domfældte er karakteriseret som afholdende eller mådeholdende, 20 % er henført til de periodiske misbrugere, og 8 % til de drikfældige.

I *Beretning om fængselsvæsenet i Danmark for 1964* (1967, s. 41) er der meddelt visse oplysninger vedrørende alkoholforbruget hos strafafsonere. Hovedresultaterne fremgår af nedenstående opstilling:

Tabel 56. Alkoholvaner hos fængselsfanger, fra *Beretning om fængselsvæsenet for 1964*

	Mænd %	Kvinder %
Total afholdende	1,1	0,0
Mådeholdende	42,2	53,9
Lejlighedsvis for stort forbrug	37,6	21,3
Regelmæssigt for stort forbrug	18,7	23,6
Uoplyst	0,5	1,1
I alt	100,1	99,9
Abs. tal	1710	89

Det periodiske misbrug var størst blandt de 25–29-årige, men lå højt allerede fra 18-års alderen. Regelmæssigt for stort forbrug nåede sit højdepunkt i 30–39-års alderen.

En mere detaljeret analyse af årgang 1954 er foretaget for Alkoholkommissionen af *Christiansen* (1960), der sammenfattende konkluderer: 1) Alderen er en selvstændig faktor af betydning for alkoholmisbruget: det er størst hos de 25-39-årige, mindre hos de yngre og de ældre. 2) Tidligere kriminalitet er ligeledes en faktor af selvstændig betydning: misbruget tiltager uafhængigt af alderen med antallet af forstraffe. 3) Misbruget er større blandt dem, der var arbejdsløse på gerningstidspunktet, end blandt de beskæftigede. 4) Fraskilte og fraseparerede har et større alkoholmisbrug end gifte og ugifte.

Kühl (1960) har i en undersøgelse over kriminalitet og offentlig forsorg, som et led i socialministeriets forsorgsundersøgelse, belyst spørgsmålet om sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet. Undersøgelsen, der omfatter 1035 klienter, 432 mænd og 603 kvinder, udgør et tilfældigt udvalg af personer, der i 1944-45, hvor beskæftigelsesforholdene var relativt gode, oppebar kommunehjælp i mindst 8 måneder. Det fremhæves som et af undersøgelsens resultater, at både lettere og sværere misbrug forekommer signifikant hyppigere blandt de straffede mænd (27 %) end blandt de ustraffede (8 %). Forskellen er særlig udpræget for svært misbrug, hvor tallene er henholdsvis 12 % og 2 % i de to grupper.

I *Kinberg, Inge og Lindberg's* undersøgelse (1957) fandt man blandt mændene 37 %, der var dømt for beruselsesforseelser, færre blandt de yngre og stigende med voksende alder. Fordelingen efter lovovertrædelsens art var omtrent den samme som ved alkoholpåvirkning på gerningstidspunktet (se foran).

Med hensyn til mere specielle deliktsformer skal nævnes *Kinberg m. fl.'s* undersøgelse af incest (1943), hvor man fandt, at langvarigt alkoholmisbrug forekom hos to femtedele af datterincesterne, og at misbruget har medført en betydelig moralsk niveausenkning. For de i incesten medvirkende kvinder har alkohol ikke spillet nogen rolle, og det samme gælder som regel med hensyn til begge parter ved søskendeincest. – *Vestergaard* (1960) fandt 4 fædre forfaldne til drukkenskab blandt 13 datterincestere.

Om alkohol og brandstiftelse se *Gerle* (1943). I dette fuldstændige materiale af „mordbrændere“ fandtes et betydeligt antal drikfældige (37 af 260, deraf 16 udtalte alkoholister), og forfatteren mener, at de virkelige tal er større, end han har kunnet få oplysning om.

En generaliserende sammenstilling af resultaterne af undersøgelser over sammenhængen mellem længerevarende alkoholmisbrug og kriminalitet er vanskelig at give, fordi begreber som „alkoholist“, „kronisk alkoholist“, „drikfældig“, „vanedranker“, „forfaldenhed til drukkenskab“ etc. afgrænses forskelligt hos forskellige forfattere. Om begrebet og hyppigheden af alkoholisme i den danske befolkning, se foran s. 106 f. An-

vender man udtrykket drikfældighed om samtlige former for *længerevarende* alkoholmisbrug, kan det dog fastslås, at der ved forskellige undersøgelser er fundet – varierende – høje tal for hyppigheden af drikfældige blandt kriminelle. Variationerne spænder i danske og udenlandske undersøgelser fra omkring firs til en snes procent. Tallene har vist en nedadgående tendens siden første verdenskrig. Ifølge praktisk taget alle undersøgelser stiger drikfældigheden blandt lovovertrædere med alderen, og den kulminerer som regel mellem det 30. og 50. år. Drikfældigheden er større blandt recidivister end blandt éngangsstraffede og forbryderbegyndere, og hyppigheden af drikfældige vokser med stigende straffeantal. Sammenhængen med de forskellige former for kriminalitet er dog langt fra entydig. I nogle nyere undersøgelser, herunder flere danske, forekommer længerevarende alkoholmisbrug hyppigere blandt lovovertrædere straffet for tyveri og vold, og noget mindre hyppigt blandt seksualforbrydere. For de mere specielle kategoriers vedkommende er billedet væsentlig mindre klart.

Teoretisk foreligger der forskellige muligheder for sammenhæng: Det kan være drikkeriet, der fører til kriminalitet. Det kan være den kriminelle tilværelse, der i særlig grad disponerer for et (eventuelt fortsat) misbrug. Imidlertid kan det også tænkes, at såvel drikfældighed som kriminalitet udspringer af personlighedsfaktorer eller miljøfaktorer, der udøver et særligt pres på individet. Endelig er der den mulighed, at den påviste sammenhæng er af rent statistisk art: alkoholmisbrug forekommer særlig i befolkningsgrupper, hvor kriminalitetshyppigheden – af andre grunde – er stor.

Det er usandsynligt, at nogen af disse forklaringer skulle være almengyldige eller udtømmende. I enkelttilfælde kan en eller anden form for sammenhæng måske være dominerende, men antagelig sjældent enerådende. Ofte vil de forstærke hinanden. Drikfældighed kan i visse tilfælde føre til kriminalitet, og den kriminelle løbebane kan bidrage til et forøget alkoholforbrug, således at der skabes en ond cirkel, som man ser det hos kriminelle alkoholister, der har gennemløbet en årelang social dérouté. Tilsvarende må man regne med, at personligheds- eller miljødefekter, der fører til alkoholisme og kriminalitet, kan forstærkes af alkoholismen eller kriminaliteten og derigennem yderligere forstærke misbruget og forøge risikoen for kriminalitet. – Et godt indtryk af dette samspil giver *Berntsen's* (1955), *Hansen og Teilmann's* (1955) samt *Kühl's* undersøgelser (1960).

Nogle psykologer og psykiatere antager, at de primære årsager til kri-

minaliteten og drikkeriet må søges i en personlighedsdefekt. Det er dog fremhævet, at de egenskaber, der efter de psykologiske beskrivelser er typiske for alkoholisterne, ikke netop er dem, der karakteriserer flertallet af de kriminelle. Se f. eks. *Christiansen* (1960, s. 132 f.). De leder nærmest tanken hen på en neurose: de destruktive tendenser og aggressionerne er rettet mod personen selv – og ikke udad mod andre, som tilfældet er hos mange kriminelle. Først under den hos drikfældige hyppigt forekommende alkoholpåvirkning ændrer billedet sig, og neurotikerer får på grund af hæmningsbortfaldet „mod“ til at lade de aggressive og destruktive tilbøjeligheder komme til udtryk overfor andre, måske i kriminel adfærd. Herefter er drikkeriet ikke blot et med kriminaliteten parallelt forløbende ledsagefænomen; det er en nødvendig betingelse for, at netop denne personlighedstype sættes i stand til at begå kriminelle handlinger.

Visse forhold vedrørende lovovertræderes og drikfældiges aldersfordeling peger i samme retning. Risikoen for kriminalitet aftager meget stærkt med voksende alder – *med mindre man er drikfældig*.

Sammenlign hertil *Amark's* i det følgende omtalte arbejde (1951), hvorefter gennemsnitsalderen for drikkeriets begyndelse hos *kriminelle alkoholister* var lavere end gennemsnitsalderen for første lovovertrædelse, men i øvrigt relativt høj sammenlignet med den almindelige aldersfordeling for kriminelle, nemlig 28–29 år.

De egenskaber, som i hvert fald til dels skulle være fælles forudsætninger for kriminalitet og drikfældighed, er altså næppe i sig selv tilstrækkelige betingelser for en kriminel løbebane. Mange enkeltundersøgelser viser da også, at kriminaliteten først indtræder, efter at drikkeriet er begyndt. Hertil kan føjes, at en tilværelse præget af længerevarende alkoholmisbrug på forskellige måder medfører en forøget risiko for kriminalitet: Lovovertrædelser planlægges ofte på de steder, hvor der sælges og nydes alkohol. Lovovertrædere søger ofte deres omgangskreds (og deres medskyldige) på værtshuse. Byttet deles ofte på værtshuse; her kan tyvekosterne afsættes, og gevinsten omsættes i alkohol.

I samfund med drikkevaner og -traditioner af helt andre typer kan også sammenhængen mellem drikfældighed og kriminalitet arte sig anderledes.

Kriminalitet blandt drikfældige

Undersøgelser, der tager det modsatte udgangspunkt af de hidtil refererede, idet de beskæftiger sig med forekomsten af kriminalitet i materialer af drikfældige personer, tyder umiddelbart på, at det varige alkoholmisbrug i dets grovere former rummer en meget høj kriminalitetsrisiko. Metodisk er denne type af undersøgelser imidlertid lidet tilfredsstillende. Undersøgelser over hyppigheden af egentlig kriminalitet hos repræsentativt udvalgte grupper af personer med et længerevarende alkoholmisbrug foreligger så vidt vides ikke. Som regel vedrører undersøgelserne kriminaliteten hos drikfældige, som er anbragt i institutioner, der har til opgave at behandle alkoholister. Det er altså særlige kategorier af drikfældige, som socialt har demonstreret betydelige tilpasningsvanskeligheder, ofte gennem en langvarig social dérouté, der danner udgangsmaterialerne. Allerede af den grund kan man ikke tillægge de herved konstaterede kriminalitetshyppigheder nogen afgørende betydning.

I en indgående undersøgelse af 300 forsorgsanbragte drankere fandt *Benjamin und Fränkel* (1930), at 39 % af dem havde kriminelle akter, som regel med et betydeligt antal strafbare forhold (over 5 i gennemsnit). Antallet af ejendomsforbrydelser var betydelig forhøjet i forhold til fordelingen efter den almindelige kriminalstatistik. Forfatterne antager, at størstedelen af vanedrankernes strafbare handlinger begås, uden at der foreligger nogen akut rus. Sædelighedsforbrydelser og råhedsforbrydelser forekom relativt sjældent. I flertallet af tilfældene fandt forfatterne, at såvel alkoholismen som kriminaliteten var udslag af sociale misforhold. – *Bonger* (1936) meddeler resultaterne af hollandske undersøgelser, hvorefter antallet af kriminelle blandt drankere af forskellige kategorier går helt op til 71 %. – *Amark* (1951) fandt i to forskellige grupper af alkoholister stærkt forhøjede kriminalitetstal. Han konkluderer, at kriminalitetshyppigheden i hans alkoholistmaterialer er mindst 4 og højst 8 gange så stor som i den almindelige befolkning.

Her i landet har man kun et sparsomt materiale til belysning af problemet.

I bilag til socialministeriets betænkning vedrørende arbejdsanstaltnernes klientel har *Berntsen* (1955) meddelt visse oplysninger om sammenhængen mellem alkoholmisbrug og kriminalitet i denne gruppe af personer.

Materialet er klassificeret i ikke-drikfældige; spiritusmisbrugere, der ikke kan karakteriseres som kroniske alkoholister; kroniske alkoholister uden legemlige eller psykiske symptomer; kroniske alkoholister med legemlige

og/eller psykiske symptomer. Idet man ser bort fra beruselsesovertrædelser, konstateres det, at procenttallet af lovovertrædere stiger således: 54–66–80–83 i de nævnte fire kategorier. Det anføres i undersøgelsen, at hvis man inddeler kriminaliteten i egentlig kriminalitet og småkriminalitet (betleri, løsgænger, overtrædelse af told- og motorlov, ulovlig omgang med hittegods o. l.), vil den egentlige kriminalitet optræde med omtrent samme hyppighed indenfor alle fire kategorier, medens hyppigheden af småkriminalitet stiger stærkt, fra ca. 9 % blandt de ikke-drikfældige til 45–47 % hos de kroniske alkoholister. Efter denne undersøgelse disponerer alkoholmisbruget i et dansk arbejdsanstaltsklientel altså først og fremmest for mindre grove former for lovovertrædelser. At klientellet også har en stor hyppighed af egentlig kriminalitet synes efter det foreliggende at være uafhængig af alkoholmisbrugets omfang.

Kühl (1960) har i sin ovenfor nævnte undersøgelse også behandlet problemet fra det her omtalte synspunkt. Inddeles de undersøgte efter forekomsten af alkoholisme, finder man de i tabel 57 anførte resultater.

Tabel 57. De mandlige klienter fordelt efter alkoholisme og kriminelle domnanstyper, efter *Kühl*

	Alvorlig alkoholisme %	Lettere alkoholisme %	Ingen alkoholisme %	I alt %
Ingen kriminalitet	35	46	74	62
Småkriminalitet	7	3	2	3
Berigelseskriminalitet	44	47	20	30
Seksualkriminalitet	6	1	2	2
Voldskriminalitet	0	1	0	0
Blandet kriminalitet	8	2	2	3
I alt	100	100	100	100
Abs. tal	71	81	280	432

Det anføres i undersøgelsen, at alle forbrydelsestyper forekommer hyppigere blandt de alkoholbelastede end blandt resten; forskellen er dog kun statistisk signifikant for berigelseskriminalitet, idet tallene for de andre forbrydelsestyper – som det vil ses af tabellen – er små.

Arentsen og Hansen (1962) har i en undersøgelse af 425 mænd, der har været behandlet på Klinikken for Alkoholikere i Århus i perioden 1952–56, fundet 223 kriminelle (52,5 %). Heraf var 93 % berigelseskriminelle, 6 % voldskriminelle og 1 % seksualkriminelle. Der var 31 % begyndere, 52 % intermitterende og 17 % kroniske kriminelle,

40 % var begyndt at drikke samtidig (indenfor 6 år omkring 1. dom)

med, at de første gang blev kriminelle, 22 % var begyndt kriminaliteten før misbruget, og 38 % efter misbrugets begyndelse. På dette grundlag „gætter“ forfatterne, at man overvejende har at gøre med alkoholister, der bliver kriminelle, men de tør ikke antage, at kriminaliteten er en direkte følge af alkoholmisbruget.

Hos 82 % af de kriminelle havde misbruget taget overhånd inden det 30. år i modsætning til 60 % af de ikke-kriminelle. Hos nær ved $\frac{1}{3}$ af de kriminelle var dette sket allerede før det 20. år, mens det gjaldt mindre end $\frac{1}{6}$ af de ikke-kriminelle.

Det var særlig kronisk kriminelle, der var begyndt at drikke tidligt (36 % før det 20. år og 36 % mellem det 20. og 24. år). Tæt herved lå intermitterende kriminelle (henholdsvis 31 % og 36 %).

40 % recidiverede under eller efter behandlingen. Der var ingen sikre prognostiske forskelle med hensyn til alkoholmisbrug på kriminelle, ind delt efter tidspunktet for kriminalitetens begyndelse; dog synes prognosen umiddelbart noget dårligere for personer, hvis kriminalitet var begyndt før misbruget end for de øvrige.

Alkoholpåvirkning blandt kriminalitetens ofre

Alkoholpåvirkning og alkoholmisbrug spiller indirekte en betydningsfuld rolle hos ofrene for kriminelle handlinger. Ved visse lovovertrædelser udvælges forbrydelsens offer næsten udelukkende blandt berusede; ved visse andre er risikoen for at blive offer for en forbrydelse væsentligt forøget for den påvirkede. *von Hentig* (1948) anfører, at alkoholpåvirkede er et let bytte ved mange former for ejendomsforbrydelser, blandt andet bedragerier, hvor der gives for lidt tilbage, og lommetyverier. På grundlag af efterkrigsårenes erfaringer er det nærliggende at nævne også røverier, specielt „rulninger“, hvor ofret ofte vælges blandt berusede værtshusgæster.

En endnu større rolle synes alkoholpåvirkning at spille hos ofrene ved forbrydelser som vold og drab.

Milovanovic (1935) har i 30'erne ved det retsmedicinske institut i Beograd foretaget anatomiske og kemiske undersøgelser for at fastslå forekomsten af alkoholpåvirkning og alkoholisme hos de personer, der var blevet dræbt med forsæt. Hans materiale består af 214 dræbte. Af 55, der blev myrdet med overlæg, viste 9 % tegn på alkoholisme, men blandt 159 (ikke overlagt) dræbte var det tilsvarende procenttal 70. I de 45 % af tilfældene fandt man ikke tegn på drikfældighed eller akut påvirkning. I de resterende 55 % af tilfældene blev alkoholmisbrug diagnosticeret: i 24 tilfælde akut påvirkning,

i 6 tilfælde kronisk alkoholisme, i 87 tilfælde begge dele. Forfatteren konkluderer, at alkoholmisbrug må betragtes som en relevant kriminogen faktor hos drabskriminalitetens ofre.

Verkko (1951) anfører en række tal fra en undersøgelse af *Salmiala*, se tabel 58. Undersøgelsen, der omfatter forbrydelser mod liv og legeme begået i Finland i perioderne 1904–13 og 1920–29 (forbudsperioden), viser interessante forhold. Enkelte af dens vigtigste resultater fremgår af nedenstående oversigt:

Tabel 58. Lettere og sværere alkoholpåvirkede blandt ofrene for forskellige forbrydelser, efter *Salmiala* (ref. efter *Verkko*)

	1904-13 %	1920-29 %
Mord	3,3	4,8
Drab og vold med døden til følge	55,8	62,4
Vold med alvorlig legemsskade til følge	44,8	52,3
Overfald eller slagsmål med død eller alvorlig legemsskade til følge	56,9	57,6

Det ses, at alkoholpåvirkning hos ofrene er uden betydning ved det overlagte drab. Ved ikke overlagte grove voldsforbrydelser var omkring halvdelen eller flere af ofrene alkoholpåvirkede på forbrydelsestidspunktet, således som tilfældet også var i *Milovanovic's* undersøgelse. Derudover bemærkes det, at antallet af alkoholpåvirkede er lidt højere i forbudsperioden end i førkrigsårene.

Wolfgang's undersøgelse af drabskriminaliteten i Philadelphia (1958) bekræfter fuldt ud disse iagttagelser. I de 588 drabssager han har undersøgt (se nærmere i kap. 32), var der alkohol til stede ved 64 % af alle drabene. Det kan nærmere specificeres således: hos såvel gerningsmand som offer i 44 %, hos gerningsmanden alene i 11 % og hos ofret alene i 9 % af tilfældene. Tallene varierede ikke mere for mænd end for kvinder, men var gennemgående højere blandt negre end blandt hvide (s. 136). I de offerprovokerede drab (se foran s. 344) spiller alkohol en større rolle hos ofrene (69 %) end i de ikke-offerprovokerede (47 %), s. st. s. 261. *Wolfgang* advarer dog mod uden videre at opfatte tilstedeværelsen af alkohol som tegn på en årsagsforbindelse.

Euforiserende stoffer

Ordet *narkoticum* betegnede oprindelig stoffer, der ligesom opium, morfin, heroin m. fl. har en smertestillende, angstdæmpende og samtidig, i hvert fald hos visse, en euforiserende (opstemmende) virkning. Det anvendes nu også, lejlighedsvis – noget misvisende – om de „nye“ misbrugsstoffer, hvoraf en hovedgruppe samles under fællesnavnet *hallucinogener* eller *psykedelica*; det tidligst kendte, mescaline, er ingenlunde nyt, men hertil kom for nogle få år siden en lysergsyreforbindelse kaldet LSD og psilocybin. Endvidere har man i laboratorier fremstillet en tredje gruppe, de såkaldte centralstimulerende stoffer, der ophæver træthedsfølelser og ved større doser fremkalder eufori og undertiden hallucinationer. De går under navnet amfetaminer (preludin og ritalin) og har med hensyn til virkningerne et vist slægtskab med det klassiske *narkoticum* kokain. Endelig skal nævnes *cannabis* (hashish, marihuana), der forekommer i forskellige styrkegrader, og hvis virkninger beskrives som dulmende, døsende, senere eksalterende og til sidst søvnfremkaldende. Det er blevet meget populært blandt unge, men det er tvivlsomt, om det kan regnes til rusgiftene. Legalt betragtes det dog som et euforiserende stof, hvorfor besiddelse, brug, køb etc. er forbudt ifølge lov.

Mere dækkende end 'narkotika' og 'narkomani' er betegnelserne *euforiserende stoffer* og *eufomani*; men heller ikke disse er helt dækkende. *Afhængighedsskabende stoffer* (WHO) træffer, som det fremgår af det nedenfor anførte, heller ikke helt præcist. Populært tales der dog oftest kun om „stoffer“ og „stofmisbrug“; men derudover findes der i brugernes slang et uoverskueligt antal af skiftende ord og vendinger for de forskellige stoffer og deres virkninger.

Fælles for en del af disse stoffer – navnlig opiatterne – er, at de i større eller mindre grad skaber tolerance, således at der stadig skal større eller stærkere doser til, for at den tilsigtede virkning kan indtræde. Ved stoffer, der skaber fysisk afhængighed og tolerance opstår særlig let et kronisk misbrug, hvis følger kan være yderst alvorlige. Den fysiske afvænning er for enkelte stoffers vedkommende ganske let; for flere rusgifte kan dog selv kort tids brug hos relativt mange skabe en sådan fysisk afhængighed, at afvænningsperioden, der er ledsaget af voldsomme abstinenssymptomer, er meget vanskelig eller umulig, bortset fra perioder, hvor den syge er indespærret. Tolerance og abstinenssymptomer følges ikke ad; amfetamin og LSD medfører en hurtigt tiltagende (men også

hurtigt aftagende) tolerance, men giver ikke abstinenssymptomer; kokain indtaget gennem munden fremkalder ingen af delene; tolerancegraden ved morfin og heroin er meget stor og abstinenssymptomerne for de fleste uudholdelige. – Psykisk og socialt betinget afhængighed er ikke nært sammenkoblet med den fysiske afhængighed og tolerancen. Se til det foregående *Erik Jacobsen* (1967 og 1969) og *Irgens Jensen* (1968), samt „Narkotika. En rapport fra Verdens Helseorganisation og et innlegg om marihuana av Nils Christie“ (1967).

Anvendelsen af euforiserende og stimulerende stoffer kendes fra de ældste tider og i de fleste folkeslag. Ved siden af alkoholiske drikke af forskellig art er tygning af cocaplantens blade (Sydamerikas indianere), rygning af blomster eller harpiks fra cannabisplanten (Indien) samt af peyote (Mexico), der indeholder mescaline, klassiske eksempler herpå; se i øvrigt *Birket Smith* (1945). Helt specielle former for misbrug knyttet til bestemte perioder og befolkningsgrupper forekommer også. De er i en vis forstand modeprægede, men iøvrigt afhængige af adgangen til de pågældende stoffer og af kommunikationsmulighederne. Således skildrer *Kerr* (1890, genoptrykt i *Drug Dependence*, Juli 1969) en meget voldsom epidemi af „æteromani“ i Irland (mindst 100.000 personer), Skotland og dele af England. Æter virker langt hurtigere end alkohol, og rusen afsluttes med en relativt kortvarig bevidstløshed, hvorefter man kan fortsætte og nå at blive beruset mindst tre gange så hyppigt som ved hjælp af alkohol. Fra U.S.A. berettes der på samme tid om endnu voldsommere former for æterdrikket. – Blandt unge stofbrugere, navnlig på institutioner for unge, er indsnusning af flygtige væsker (fortynder o. lign.) i dag et alvorligt, men relativt sjældent forekommende fænomen.

I ældre tid var det i Europa og U.S.A. i overvejende grad læger og sygeplejersker samt patienter med smertefulde sygdomme, der forfaldt til brug af morfin og beslægtede stoffer, derimod ifølge en amerikansk undersøgelse – ejendommeligt nok – sjældent farmaceuter. – I U.S.A. regnede man i 1947 med 1 eufoman per 100 læger mod 1 per 3000 i den almindelige befolkning. I England i 1955 var 17 % af eufomanerne læger. I 1957 var der i Tyskland 1 eufoman for hver 95 læger, *Winnick* (1961).

I vore dage synes stofmisbrugsproblemet at have fået en ny side, idet det også er blevet et ungdomsproblem. Oprindeligt synes det i flere lande særlig at forekomme i middel- og overklassen; men erfaringerne ude og hjemme tyder på, at misbruget efterhånden særlig spreder sig blandt underklassens unge, i hvert fald når man ser bort fra det formentlig for-

holdsvis uskadelige marihuana. Det drejer sig for de kroniske misbruges vedkommende om en hårdt medtaget gruppe, hvoraf en del eksperimenterer med amfetaminerne, der som regel opløses og injiceres direkte i venerne. Misbruget fremtræder især som et udpræget gruppefænomen, se kapitel 41, s. 562.

I de fleste lande er besiddelse (brug), køb og salg af euforiserende stoffer forbudt undtagen til medicinsk anvendelse. Derfor begås der per definition kriminelle handlinger af brugere og sælgere. Derudover vil det for de unge eufomaner ofte være nødvendigt at skaffe sig stofferne ad illegal vej (apoteksindbrud, tyveri af lægerecepter m.v.), ligesom berigelsesforbrydelser hyppigt forekommer for at skaffe penge til de dyre stoffer. Derimod synes det at være relativt sjældent, at voldshandlinger eller andre forbrydelser begås under disse rusgiftes indflydelse.

I København var der ifølge *Manniche og Høgh* (1967) 17 % af et repræsentativt udsnit af 16–24-årige mænd, der indrømmede, at de havde prøvet hash; men kun 2 % brugte det 2 gange ugentligt eller mere. En arbejdsgruppe under den danske sundhedsstyrelse fandt i april 1968 i et repræsentativt udvalg på 8.600 blandt 335.000 unge under uddannelse ca. 20 %, der havde fået tilbudt stoffer, 87 % hash. 12 % havde prøvet stofferne, men kun 1 % brugte dem mindst 2 gange ugentlig. 1 % havde prøvet LSD, 2,8 % andre stoffer, 0,2 % brugte dem regelmæssigt. „Rapport fra sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe vedrørende misbrug af euforiserende stoffer blandt unge“ (1968). – Siden april 1968 er der sket en yderligere udbredelse af misbruget, herunder også af det intravenøse brug. Løselige overslag går ud på, at der i Danmark ved udgangen af 1969 var ca. 5000 unge, der brugte euforiserende stoffer intravenøst, og at ca. 2000 af disse var meget alvorligt skadede, konsulent *Schiøler* i „Politiken“ (1969). Efter dette må man regne med, at i det mindste 10 % af unge mænd og kvinder har overtrådt lovgivningen vedrørende euforiserende stoffer. Det er dog kun en meget ringe del, der er blevet straffet for deres overtrædelser.

Politiet i Danmark har i de seneste år naturligt nok koncentreret sine bestræbelser om at begrænse den illegale trafik; men dette er en vanskelig opgave, der kun lykkes i begrænset omfang. Man anslår, at det årlige hashforbrug i Danmark er 2500 kg, men højere skøn findes også. I 1968 beslaglagde politiet 17,5 kg, i 1969 200 kg. Antallet af narkotikasager behandlet af Købehavns politis narkotikaafdeling har udviklet sig fra 56 sager i 1965 til 1640 sager i 1969. I tallene for 1969 er medregnet illegal import, køb, besiddelse, brug, apoteksindbrud, receptfalsk, tyveri fra læge-

tasker samt illegal fremstilling af euforiserende stoffer. Derimod er kriminalitet for at skaffe penge til køb af narkotika ikke medregnet; dens omfang kendes ikke.

I Oslo fandt *Bergersen* (1968) ved en undersøgelse af et formentligt repræsentativt udvalg af unge mellem 15 og 20 år 5,3 %, der bekræftede, at de havde røget marihuana eller hash. Tallet var for de unge mænds vedkommende 5,6 % og for pigerne 4,5 %. Af brugerne havde 38 % kun prøvet det 1 gang og 19 % 10 gange eller mere.

Den største kriminologiske interesse knytter sig til spørgsmålet om den akutte påvirknings og det kroniske misbrugs sammenhæng med andre former for kriminalitet end de ovenfor nævnte.

Hvad angår den akutte påvirknings kriminogene virkninger synes den – specielt sammenlignet med alkoholrusen – yderst beskeden. Der omtales i nordisk litteratur kun få tilfælde. Det siges om LSD, at der undertiden (ved et „bad trip“) kan komme „voldsomme angstanfald, der igen kan udløse ukontrolleret aggressivitet, stigende til voldshandlinger“, *Jacobsen* (1969, s. 72 f.). Under en lægelig behandling med LSD gik en psykiatrisk patient ud og foretog et velmotiveret drab på et andet menneske, *Knudsen* (1965). Hos enkelte individer har man set „et ubændigt raseri hos cannabispåvirkede personer med vold, stigende til mord“; men der findes ikke grund til at antage, at brugen af cannabis i sig selv kan føre til voldsforbrydelser eller antisociale handlinger, *Jacobsen* (1969, s. 81). En ung mand udryddede under påvirkning af amfetamin og en lille dosis alkohol hele sin familie med en økse. Se også *Rylander* (1966), der særlig nævner helt irrationelle handlinger af paranoid karakter. En senere dansk sag vedrørende drab under sindssygdom, muligvis fremkaldt af LSD, er tvivlsom; den blev afgjort, uden at retten tog stilling til spørgsmålet. – I udenlandsk, særlig amerikansk litteratur nævnes flere enkelttilfælde, ikke alle lige veldokumenterede. Det forekommer imidlertid sandsynligt, at de centralstimulerende midler, ligesom kokain, kan fremkalde ophidselsestilstande, hvorimod opiat- og cannabisgruppernes stoffer nærmest virker modsat og følgelig snarest skulle begrænse kriminaliteten.

Derimod er der ingen tvivl om, at der findes en indirekte sammenhæng karakteriseret ved 1) at misbrugerne ofte har begået overtrædelser af straffeloven, og ved 2) at der blandt straffelovsovertrædere er en overrepræsentation af stofmisbrugere i forhold til totalbefolkningen. Det er umuligt at give en sikker oversigt over disse former for sammenhæng;

men enkelte resultater, navnlig fra Danmark og de andre nordiske lande, skal kort omtales.

I 1965–67 sigtede Københavns politis narkotikaafdeling 417 danske for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, heraf 310 mænd og 107 kvinder, fortrinsvis i alderen under 25 år. Ved en gennemgang af rigsregistraturen fandt *Jepsen m. fl.* (1968), at i alt 23 % af mændene tidligere havde fået en dom til højere straf end bøde, og at 9 % tidligere var idømt ubetingede frihedsstraffe, jfr. »normaltallene« i kap. 5; også for kvinder var andelen, hvor der forekom tidligere kriminalitet, klart forhøjet.

Ca. 70 % af de i 1965–68 fængslede københavnske stofmisbrugere oplyste, at de havde begået ordinær kriminalitet før eller i forbindelse med den aktuelle sag, *Manniche m. fl.* (1968). Indenfor en treårs periode fandt man 213 mandlige og 33 kvindelige indsatte i Københavns fængsler indlagt på fængslets hospital i anledning af hashbrug, narkotikabrug o. lign. Stigningen i disse år har været betydelig: fra 1966 til 1967 er der sket en fordobling og derefter en endnu voldsommere forøgelse. 11 % indrømmede at have skaffet sig stofferne ved tyveri, 70 % sagde, at de havde købt eller fået stofferne, og 7–8 % havde fået stofferne ved lægeordination. I hvert fald 40 % opgav at have begået kriminalitet af anden art. Voldskriminaliteten synes at have spillet en underordnet rolle.

Af et klientel på 101 svære stofmisbrugere, som fik legal tildeling af euforiserende stof hos en stockholmsk læge, var ca. $\frac{3}{4}$ (77 mænd) kendt i kriminalregistret. 48 % var indenfor de sidste 4 år før begyndelsen af deres misbrug blevet registreret i kriminalregistret, børneforsogsregistre eller registre for alkoholmisbrugere; 68 % blev det i de følgende 4 år. Antallet af mænd, der havde begået lovovertrædelser, som medførte frihedsberøvelse, fordobledes i løbet af 4 år (*Narkotikaproblemet*, Del IV, SOU 1969:53, s. 345 ff.). Det bør dog understreges, at der her er tale om en lille, meget stærkt belastet gruppe (101 mænd).

En amerikansk undersøgelse, *Finestone* (1957), viste, at stofmisbrugere især begik ikke-voldsprægede ejendomsforbrydelser, medens antallet af misbrugere anholdt for voldtægt og grov vold kun var en brøkdel af, hvad man fandt i totalbefolkningen. Stofmisbrug synes for de hidtil ustraffede at reducere sandsynligheden for vold og de mere raffinerede ejendomsforbrydelser, som kræver en vis planlægning. *James'* resultater (1969) er på dette punkt identiske med *Finestone's*. Derudover fremhæver han, at kriminaliteten udspringer af den for gruppen karakteristiske delkultur; men de unge misbrugere har ikke de sædvanlige kriminelles chance for resocialisering i 20–25 års alderen, hvor de sidstnævnte ofte stifter familie og glider ud af gruppen. For misbrugerne sker der ikke nogen udvikling; de fortsætter en i og for sig ikke særlig grov kriminalitet i forbindelse med et alvorligt, som

regel tiltagende misbrug, men når ikke videre. – Om dette også gælder i de nordiske lande, vides ikke.

Det omvendte forhold, *misbrug blandt lovovertrædere* straffet for andre forhold, kendes naturligvis også, selv om sådanne undersøgelser ligeledes er få og lidet dybtgående.

Ved en af fængselsvæsenet foretaget opgørelse for 1969 fandt man, at af det daglige belæg i Københavns fængsler på gennemsnitlig 480 fanger, var i gennemsnit 125 stofmisbrugere „i vid forstand“, heraf ca. en trediedel med smitsom leverbetændelse, hvilket svarer til 25 % af de indsatte. – En oversigt over i alt ca. 3.200 danske fanger, der pr. 15.4.1969 hensad i danske fængsler (inkl. arresthuse) viste, at 279 var kendt som stofmisbrugere. Udgangsmaterialet omfattede både lovovertrædere indsat for kriminalitet i forbindelse med stofmisbrug og for anden kriminalitet, samt kombinationer heraf.

Så vidt vides foreligger der ikke andre nordiske undersøgelser, der har taget dette problem op til behandling.

Der findes flere hypoteser, der søger at forklare specielt de unge gruppers misbrug. Retrættisteorien af *Cloward and Ohlin* (se kap. 41) er et eksempel (blandt flere andre) på en sociologisk teori. Den lægger vægt på, at de „nye“ former for misbrug kræver gruppetilknytning. *James* (1969) konkluderer i sin ovennævnte undersøgelse, at det kroniske heroinmisbrug i London særlig forekommer hos individer med udprægede sociopatiske karaktertræk og en forhistorie, der er præget af kriminalitet og andre grove sociale og personlige skavanker; men det er i øvrigt ikke betinget af specielle problemer vedrørende familiære, racemæssige eller socioøkonomiske forhold.

Winick, der har sammenlignet eufomani blandt læger og unge, hvoraf mange tilhørte „the street corner society“, fremhæver følgende forskelle: Gadegrupperne begynder misbruget i ungdommen, lægerne på et tidspunkt, hvor de er veletablerede, socialt og professionelt. Gadegrupperne tager heroin, lægerne et syntetisk fremstillet opiat. Ingen af lægerne var begyndt med marihuana. De fleste ikke-læger var tilknyttet grupper, talte en særlig jargon og gjorde sjældent noget for at skjule deres stofmisbrug. Lægerne isolerede sig og forsøgte at hemmeligholde deres afhængighed. De havde næsten alle været undergivet „privat“ behandling og sjældent været anholdt. De unge misbrugere blev fundet ved razziaer og arrestationer.

Lægerne synes at være blevet eufomaner, fordi de var blevet „addictionprone“ gennem en kombination af arbejdspress, passivitet, følelsen af omnipotens (specielt med hensyn til deres muligheder for at regulere eget misbrug) og på grund af stoffets virkninger, *Winick* (1969). – Det sidste punkt adskiller dem næppe fra andre eufomaner. – At den ydre situation ikke i sig selv er tilstrækkelig til at fremkalde et misbrug fremgår af, at farmaceuterne og de jødiske læger i tyske koncentrationslejre ikke forfaldt til misbrug.

35. KØN

Der er ikke mange kriminalitetsfaktorer, der differentierer så stærkt som kønnet. Den registrerede kvindelige kriminalitet udgør i alle samfund og til alle tider kun en mindre brøkdel af den samlede (mandlige og kvindelige) kriminalitet. For så vidt må problemet om de to køns andel i kriminaliteten anses for ét af kriminologiens vigtigste. Dette gælder, hvad enten forskellene bunder i den kriminalpolitiske praksis, i miljøforholdene og den sociale rollefordeling eller i biologiske faktorer. Sammenligninger af de to køn giver ligesom studiet af samfund med ringe og med udbredt kriminalitet mulighed for at efterspore faktorer, der er af betydning for kriminalitetens omfang og art. I øvrigt vil en besvarelse af spørgsmålet om kønnets betydning som kriminalitetsfaktor i praksis være ensbetydende med en beskrivelse af særtræk ved den kvindelige kriminalitet. Viden om kriminaliteten som helhed er på det nærmeste viden om de mandlige lovovertrædere, medens den kendte kvindelige kriminalitet kan betragtes som et undtagelsesfænomen, der kræver særskilt behandling og forklaring.

Variationer efter tid og sted

I tabel 59 vises efter *Hacker* og andre forholdet mellem de to køns kriminalitet baseret på domsfældelsestallene i tredive lande, dels procenttallet af kvindelige dømte i forhold til samtlige domfældte, og dels – hvad der gør nogle sammenligninger lettere – antallet af mandlige domfældte i relation til kvindelige. Strengt taget burde forholdet mellem den mandlige og den kvindelige kriminalitet beregnes på basis af de to køns kriminalitetshyppighed i forhold til de strafmyndige, men da befolkningstallene for mænd og kvinder i de fleste lande er næ-

Tabel 59. Den procentvise hyppighed af kvinder blandt domfældte i forskellige lande, beregnet på grundlag af *Hacker* (1931), *Roesner* (1933) og *Exner* (1939), samt dansk kriminalstatistik

	K %	M:K
Finland (1925/29)	4,6	20,7
Grækenland (1926/28)	5,9	16,0
Japan (1925/29)	6,3	14,8
Sverige (1925/29)	6,3	14,8
Norge (1926/30)	8,3	11,0
U.S.A. (1923)	8,3	11,0
England (1926/30)	9,5	9,5
Frankrig ¹ (1925/29)	9,8	9,2
Danmark (1926/32)	10,3	8,7
Canada (1926/30)	10,5	8,5
Holland (1926/29)	10,5	8,5
Sydafrikanske Union (1921/33)	11,5	7,7
Schweiz (1929)	11,7	7,5
Mexico (1926/28)	13,8	6,2
Østrig ² (1926/30)	16,3	5,1
Italien (1921/23)	17,4	4,8
Polen (1924/27)	17,9	4,6
Tjekkoslavakiet (1923/25)		
a) Böhmen, Mähren ²	19,0	4,2
b) Slovakiet ³	23,9	3,2
Portugal (1920/32)	22,5	3,4
Ungarn (1926/30)	22,6	3,4
Belgien ⁴ (1923/27)	25,5	2,9

1. 'Crimes', som ikke inkluderer 'delits'.
2. 'Verbrechen', som ikke inkluderer 'Vergehen'.
3. 'Verbrechen' og 'Vergehen'.
4. 'Crimes', 'delits' og 'contraventions'.

sten de samme i de kriminelt aktive aldersklasser, er der her set bort fra denne korrektion. I Danmark er der lidt flere kvinder end mænd; tages der hensyn hertil, ville man for 1933–37 få 10,7:1 i stedet for 10,2:1. En vis ændring af forholdet ville der antagelig komme, hvis man i de lande, hvor der anvendes ikke-judicielle afgørelser overfor unge lovovertrædere, medregnede de registrerede, men ikke dømte lovovertrædere. Det gælder i hvert fald i Danmark, hvor medregning af tiltale-

frafald i de samme år ligeledes ville forskyde forholdet fra 10,2:1 til ca. 9,6:1, fordi tiltalefrafald anvendes *forholdsvis* hyppigere overfor kvinder. – Som tallene fra trediverne fremtræder, har de nordiske lande, Grækenland, Japan, England og Frankrig den forholdsvis laveste kvindelige kriminalitet, idet højst 10 % af de dømte er kvinder, medens Belgien, Ungarn og Portugal har den højeste (over 20 % af de dømte er kvinder).

Den kvindelige brøkdel af lovovertræderne har altid været lille, men dog ikke konstant. Før midten af forrige århundrede udgjorde de i Danmark dømte kvinder tæt ved 30 % af samtlige dømte. I øvrigt fremgår udviklingen af tabel 60.

Tabel 60. Den kvindelige kriminalitet i Danmark 1832–1937, efter *Christiansen*

	Domfældte kvinder i forh. t. samtlige domf. %	M:K Antal dømte mænd for hver domf. kvinde
1832–40	29,5	2,4
1841–55	27,8	2,6
1856–65	26,4	2,5
1866–70	27,8	2,6
1871–80	26,4	2,8
1881–90	25,9	2,9
1891–1900	24,6	3,1
1901–05	20,8	3,7
1906–10	13,8	6,2
1911–15	13,9	6,2
1916–20	13,6	6,4
1921–25	13,9	6,2
1926–32	10,3	8,7
1933–37	9,9	9,1

I 1870 var det 28 % og i vore dage er det mindre end 10 %. Under den anden verdenskrig skete der en forskydning til ugunst for kvinderne. I 1943 var 14,6 % af de dømte kvinder, svarende til forholdet 5,8:1. I de senere år har tallet igen ligget omkring 8 %, dvs. M:K = 12,5:1. Den mandlige domfældelsesincidens har været nogenlunde konstant siden 1866, men incidensen af kvindelige domfældelser er i løbet

af de sidste hundrede år blevet væsentligt formindsket. I 1870 var den 122, men i 1960 kun 29 per 100.000 kvinder; medregnes i 1960 også tiltalefrafald bliver den dog 66 per 100.000.

Det store fald i den kvindelige kriminalitet i begyndelsen af århundredet beror nok delvis på, at den erhvervsmæssige utugt blev afkriminaliseret i 1906 og siden kun er blevet straffet, hvis den har karakter af løsgængeri. Sådanne forskydninger i det strafbares område kan dog kun forklare en begrænset del af nedgangen. Eksempelvis var den kvindelige tyveriincidens per 100.000 strafmyndige kvinder ifølge domfældelsestallene (\div bødestrafte) 74 i 1870; i 1960 var der kun 32, selv om tiltalefrafald medregnes. *Wolf* (1966, s. 83) forklarer – lidt tvivlsomt – nedgangen ved en social forskydning: middel- og overklassens piger kommer mere ud i erhvervslivet, men i disse sociale klasser begås de færreste lovovertrædelser.

I andre lande har udviklingen stort set været den samme. I Tyskland var 20 % af de dømte kvinder i 1882–83 mod knap 12 % i 1932–33, jfr. *Exner* (1949, s. 139). I England var $\frac{1}{3}$ af samtlige domfældte i 1805 kvinder; i vore dage ligger tallet på 10–12 %, *Mannheim* (1965, s. 99 og s. 697). I 1826–50 var i Frankrig 20 % af de for forbrydelser dømte kvinder, i efterkrigsårene har tallet ligget omkring 10 %. I Norge lå procenttallet af kvinder blandt de straffede i 1860–70 omkring 22, i slutningen af 1950'erne var det mindre end 5, jfr. *Christie* (1965, s. 60 ff.).

Også med hensyn til lovovertrædernes *aldersfordeling* gør visse mindre forskelle sig gældende hos de to køn, se i det følgende tabel 64, s. 447. Efter statistikken fra 1966 kan det lidt forenklet siges, at den kvindelige andel i kriminaliteten her i landet er *forholdsvis* størst fra 30-års alderen og opefter (M:K omkring 6–8:1), medens de 25–29-årige viser forholdsvis lavere kvindelig andel (M:K = 12:1). De ældre kvinders forholdsvis større andel skyldes relativt høje tal for tyveri, hæleri, bedrageri og underslæb m.v. Forholdet M:K varierer dog noget indenfor de forskellige aldersklasser fra år til år.

Det kvindelige *recidiv* er noget mindre end det mandlige, se f. eks. *Beretning om fængselsvæsenet i Danmark* 1963 (tabellerne 8.R1 og R4-24), hvorefter recidiv i vid forstand i løbet af en observationsperiode på 5–6 år forekommer hos 50 % af de i statsfængsler m.v. indsatte mænd, men kun hos 41 % af kvinderne. I et utrykt arbejde vedrørende det kvindelige belæg i Københavns fængsler (i alt 709 indsatte, såvel varetægtsfanger som strafafsonere, hvoraf 492 straffelovsovertræ-

dere) har *Pál* (1963) fundet, at de mandlige og kvindelige straffelovs-overtrædere recidiverer omtrent lige hyppigt i de yngste aldersklasser indtil 25 år; først derefter er der en væsentlig forskel på de to køns recidivhyppighed. I en undersøgelse af recidivet hos personer, der blev undergivet tilsyn af Dansk Forsorgsselskab i 1953, har man fundet 49 % recidivister blandt mændene, medens det gælder 36 % af kvinderne. 26 % af mændene og 14 % af kvinderne er recidiveret mere end én gang, *Greve* (1968).

Typisk kvindelig kriminalitet

Begrebet 'typisk kvindelig kriminalitet' kan defineres på flere forskellige måder, se f. eks. *Pollak* (1950, s. 77 f.). Ofte anvendes udtrykket om de kriminalitetsformer, hvor forholdet mellem mandlig og kvindelig kriminalitet viser relativ overvægt af kvindelig kriminalitet, dvs. at M:K er væsentlig lavere, end det gælder for kriminaliteten som helhed i den pågældende befolkningsgruppe, eller anderledes udtrykt: her optræder kvinderne væsentligt hyppigere som gerningsmænd, end man efter deres almindelige kriminalitetshyppighed skulle forvente, *Reckless* (1940, s. 100). De beskrivelser af typisk kvindelig kriminalitet, der foreligger, har givet varierende resultater, idet forskellige forfattere har fremhævet forskellige lovovertrædelser som typisk kvindelige. Forklaringen herpå beror til dels på en forskellig definition af begrebet 'typisk', dels på forskelle i lovgivning og kriminalpolitisk praksis, men dog i højere grad på variationer i kulturmønster og kønsrolle.

I stor udstrækning dækkes imidlertid kriminalitetsområdet på samme måde af de to køn, hvilket vil sige, at mænd og kvinder efter de foreliggende kriminalstatistiske data stort set er repræsenterede ved de samme hovedkategorier af forbrydelser i næsten de samme forhold. Denne kendsgerning overses ofte, skønt den er mere bemærkelsesværdig end forskellene.

Indledningsvis må det dog bemærkes, at nogle lovovertrædelser per definition er rent kvindelige eller rent mandlige, eftersom det er optaget som et led i forbrydelsens beskrivelse, at den begås af en kvinde eller af en mand. Dette er i Danmark tilfældet med hensyn til straffelovens § 238 om barnedrab („dræber en moder sit barn . . .“). Det er klart, at statistikken ved disse straffebestemmelser skal vise en ren kvindelig kriminalitet. De domfældelsestal, der her er tale om, er for øvrigt i vore dage meget små.

Hvis man – vilkårligt – definerer *typisk kvindelige* forbrydelser som forbrydelser, der hos kvinder optræder med mindst den dobbelte relative hyppighed af den, hvormed de forekommer hos mænd, vil man for perioden 1867–76 finde følgende: blodskam, 'andre forbrydelser mod sædeligheden' (utugt), fostermord og fødsel i dølgsmål, fosterfordrivelse, uagtsomt drab og hæleri. *Typisk mandlige* forbrydelser var: voldtægt, ødelæggelse og beskadigelse af fremmed ejendom, og dyrplageri; ved disse forbrydelser angik domfældelserne i disse år alene mænd. Endvidere forbrydelser i offentlig tjeneste eller erhverv og forbrydelser mod den offentlige ro og orden, vold på person og legemsbeskadigelse, samt bedrageri. – Kvinder viste *forhøjede* relative tal ved overlagt drab, hovedsagelig ugifte kvinders drab på nyfødte, *Gram Jensen* (utrykt arbejde). Mænd ved falsk, tyveri, samt afpresning og røveri. – Mened og falsk forklaring i retten, som ofte nævnes som en typisk kvindelig forbrydelse, forekommer med næsten samme hyppighed hos mænd og kvinder. Data vedrørende ærekrænkelser foreligger ikke. Se tabel 61.

Tabel 61. Forskellige typer af lovovertrædelser efter deres mandlige/kvindelige typicitet

	1867-76	1956-65
Falsk forklaring m. v.	–	K
Blodskam	K	k
Voldtægt	M	M
Andre seksualforbrydelser	?	M
Prostitution/løsgængeri	K	K
Forsætligt manddrab	k	K
Barnedrab m. v., svangerskabsafbrydelse	K	K
Uagtsomt manddrab	K	M
Forsætlig vold	M	M
Underslæb, bedrageri m. v.	M	k
Afpresning og røveri	m	m
Hæleri	K	k
Hærværk	M	M
Dyrplageri	M	M

Billedet er i vore dage mere varieret, end det var for hundrede år siden. På basis af domfældelser til højere straf end bøde 1956–65 og samtlige retsafgørelser 1962–65 kan man – efter samme definition som ovenfor anført – karakterisere følgende nogenlunde talstærkt repræsen-

terede forbrydelser som *typisk kvindelige*: falsk forklaring, urigtig erklæring, falsk klage eller anmeldelse, løsgængeri, forsættigt manddrab, barnedrab, ulovlig svangerskabsafbrydelse, udbredelse af kønssygdomme (om end repræsenteret ved små tal). *Typisk mandlig kriminalitet*: voldtægt, andre seksualforbrydelser, uagtsomt manddrab, forsættelig vold, andre forbrydelser mod liv og legeme (små tal), hærværk, dyrplageri. – *Kvindelig relativ overvægt* (men ikke nogen fordobling) forekommer ved blodskam (små tal), bedrageri, underslæb m.v., hæleri. *Mandlig relativ overvægt* findes ved afpresning og røveri. Den udvikling, der kan iagttages for de vigtigere lovovertrædelser, hvor en sammenligning synes forsvarlig, kan med anvendelse af nutidens kriminalitetsbetegnelser lidt skematiseret fremstilles som nedenfor, hvor M = typisk mandlig, m = mandlig overvægt, K = typisk kvindelig, k = kvindelig overvægt, og – = ingen væsentlig forskel.

Der er kun sket få forskydninger i den kønsspecifikke kriminalitet i løbet af de sidste hundrede år. Falsk forklaring m.v. optrådte tidligere med omtrent samme relative hyppighed hos kvinder og mænd; det er nu en typisk kvindelig overtrædelse. Blodskam dominerer ifølge domfældelsesstatistikken ikke længere så stærkt blandt kvinder; men når hensyn tages til tiltalefrafaldene, er billedet uforandret. Forsættigt manddrab spiller i vore dage en forholdsvis større rolle blandt kvinder end tidligere. Uagtsomt manddrab var tidligere en typisk kvindelig forbrydelse; den er nu typisk mandlig, hvilket antagelig skyldes trafikdrabene, se foran s. 284 f. Underslæb, bedrageri m.v., der tidligere har været en typisk mandlig forbrydelse, viser nu kvindelig dominans. Ved hæleri er kvinderne stadig i overvægt, men ikke så udpræget som tidligere. – Hertil skal kun føjes, at dokumentfalsk, der tidligere var en overvejende, men dog ikke typisk mandlig forbrydelse, nu har relativ overvægt hos kvinder, hvilket måske skyldes den udstrakte anvendelse af feriemærkebøger.

Som forholdsvis hyppigt forekommende kvindelig kriminalitet nævner *Pollak* (1950, s. 79 f.) på basis af anholdelsesstatistik fra U.S.A. drab, specielt barnedrab, at forlade børn, og prostitution. Disse resultater finder han delvis støtte for i udenlandske undersøgelser. Ifølge *Exner* (1949) forekommer udsættelse af børn, svangerskabsafbrydelse, rufferi, giftmord, falsk anklage, mened, ærekrænkelser, hæleri og simpelt tyveri *relativt* hyppigere hos kvinder end hos mænd. Det er dog kun for de første fire forholds vedkommende, at forskellen er betydelig. Billedet synes ikke væsentlig ændret i de senere

år (se om visse af de her nævnte forbrydelser, HdwK 2. Aufl., Bd. I, 1966). *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 15) nævner på grundlag af en norsk statistik særlig udbredelse af kønssygd, fosterfordrivelse og ærekrænkelser.

Ifølge *Pollak* (s. st. ch. VII) er der bortset fra prostitution næppe nogen lovovertrædelse, der generelt kan betegnes som typisk kvindelig, når hensyn tages til, hvad vi ved om forekomsten af skjult kriminalitet. Forskellen på kvinders og mænds kriminalitet beror nemlig ikke så meget på forbrydelsens art som på „de ofre, de vælger, de personer, de samarbejder med, de lejligheder, de udnytter, og den rolle, de spiller ved gennemførelsen af visse forbrydelser“. Ved personforbrydelserne vælges ofrene fortrinsvis i primærgrupperne, dvs. at det er børn, ægtefæller og elskere, der rammes. Ved ejendomsforbrydelserne ligger den eneste forskel i anvendelsen af magt, idet mænd forholdsvis hyppigere synes at begå røverier og indbrudstyverier. Her må man tage hensyn til kvindens virksomhed i mere passive roller og som anstifter. Det er derfor mere den måde, hvorpå kvinden deltager i disse forbrydelser, end den udstrækning, hvori hun deltager, der adskiller de to køn.

Af speciel interesse er en undersøgelse af *Wallerstein and Wyle* (1947). Hyppigheden af 1.020 mænds og 678 kvinders *selvrapporterede kriminalitet* for forskellige arter af lovovertrædelser fremgår af tabel 62.

Her nærmer den kvindelige kriminalitet sig til den mandlige ved lovovertrædelser som hærværk, blufærdighedskrænkelser, mindre grove tyverier, grove tyverier, skattesvig, ærekrænkelser, falsk og bedrageri samt mened. Derimod er den mandlige kriminalitet væsentlig større end den kvindelige ved røveri, overfald, indbrud og automobiltyveri. Uden et sammenligningsgrundlag i en domfældelsesstatistik fra den samme befolkningsgruppe lader betydningen af disse hyppigheder sig ikke vurdere. Da den kvindelige andel er særlig stor ved de talstærkt repræsenterede lovovertrædelser, kan man i denne undersøgelse finde en vis støtte for *Pollak's* hypotese om, at forskellen på de to køns kriminalitet er begrænset. Det synes dog ikke at gælde den grovere kriminalitet (felonies).

Det hævdes ofte, at kvinderne særlig hælder til meddelagtighedsformer, navnlig anstiftelse, fremfor egen gerningsmandsvirksomhed. Den danske statistik over domfældelser indeholder ingen oplysninger, der kan belyse dette problem. Statistiske undersøgelser foretaget i udlandet, specielt med hensyn til drabskriminalitet, støtter antagelsen, jfr. *Verkko's* undersøgelser af voldskriminaliteten (1937, s. 91 ff.).

Tabel 62. Selvrapporteret kriminalitet hos mænd og kvinder efter lovovertrædelsens art. Efter *Wallerstein and Wyle*

	M	K	M:K
	%	%	
Hærværk	84	81	1,04
Blufærdighedskrænkelser	77	74	1,04
Mindre groft tyveri	89	83	1,07
Groft tyveri	13	11	1,18
Skattesvig	57	46	1,24
Ærekrænkelser	36	29	1,24
Mened	23	17	1,35
Falsk og bedrageri	46	34	1,35
Ulovlig tvang	16	6	2,67
Automobiltyveri	28	8	3,50
Indbrud	17	4	4,25
Overfald	49	5	9,80
Røveri	11	1	11,00

Pollak antager, at en væsentlig del af de lovovertrædelser, der begås af kvinder, forbliver ikke-registrerede, fordi risikoen for anholdelse og tiltalerejsning er mindre, hvis lovovertræderen er af hunkøn. Han anfører mange argumenter til støtte for sin antagelse og også enkelte statistiske data, der kan tydes på denne måde (s. st. s. 3 ff.). *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 19 ff.) har underkastet spørgsmålet en grundig undersøgelse. Den kønsspecifikke selektion er ikke uvæsentlig. Man kan ikke se bort fra den mulighed, at kvinder i vor kultur beskyttes mod domfældelse ved, at der tages hensyn til kønnet ved anmeldelse, arrestation og den senere politimæssige og retlige behandling af lovovertrædere. Han synes dog at tillægge dette forhold mindre betydning end *Pollak* gør. En vis støtte for hans opfattelse finder *Christie* (1965, s. 62 ff.) i data fra norsk politistatistik. Ifølge de foreliggende danske data anvendes tiltalefrafald ved henimod halvdelen af alle afgørelser overfor kvinder mod mindre end en trediedel af afgørelserne overfor mænd, se også *Mannheim* (1965, s. 693 f.). – Intet af dette beviser dog, at der tages hensyn til kønnet ved afgørelsen af spørgsmålet om tiltalerejsning. Den registrerede kvindelige kriminalitet er som nævnt af en anden art end mændenes. Det er på den anden side heller ikke godtgjort, at sådanne hensyn er uden betydning for selektionen af kriminelle.

Specielt om prostitution

Spørgsmålet om den kvindelige prostitution behandles forholdsvis kort; mere detaljerede fremstillinger findes i speciallitteraturen, se bl. a. de i det følgende citerede arbejder, hvor yderligere henvisninger findes.

Lombroso (1893, engelsk oversættelse 1895) opfattede prostitutionen som det typisk kvindelige ækvivalent til kriminalitet. Prostitutionen gav kvinder mulighed for – under forhold og i situationer, hvor der for mænd ville være en særlig kriminalitetsrisiko – at skaffe sig en indtægt, hvormed de kunne klare økonomiske vanskeligheder eller købe sig en vis luksus; der fandtes i øvrigt en næsten fuldstændig lighed mellem forbryderes og prostitueredes anatomiske og psykologiske ejendommeligheder. Ækvivalensbetragtningen kan ikke helt afvises, specielt ikke i de tilfælde, hvor formålet er på kort sigt at løse et økonomisk problem. Parallellen er derimod mindre indlysende i tilfælde, hvor den mandlige kriminalitet tilfredsstiller irrationelle behov, som f. eks. trangen til at gøre oprør, *Lindner* (1945), eller negativisme og ondsindethed, *Cohen* (1955, s. 25 ff.). *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 35) vil dog ikke helt afvise en vis psykologisk lighed mellem den kvindelige prostitution og den mandlige kriminalitet, men han mener på den anden side ikke, at man hermed har forklaret nogen væsentlig del af forskellen på de to køns kriminalitet.

Hypotesen er direkte forkert, hvis man med udtrykket 'ækvivalent' mener, at prostitutionen reducerer hyppigheden af andre former for kriminalitet hos de prostituerede. Tværtimod synes i hvert fald den løse, uorganiserede prostitution at forøge risikoen for, at dens udøvere drages ind i andre former for straffelovskriminalitet. – For den prostituerede medfører den yderligere større risiko for at blive offer for forbrydelser, f. eks. gennem udnyttelse (måske afpresning) af værelsesudlejere og alfonser, påførelse af køns-sygdomme, vold og drab), jfr. *Mannheim* (1965, s. 300).

Samfundets reaktion overfor prostitutionen spiller ligesom de almindelige sociale forhold en væsentlig rolle for de prostitueredes kriminalitet og for deres karriere i øvrigt. En offentligt accepteret, organiseret og legaliseret prostitution skaber såvel for kunderne som for de prostituerede større sikkerhed med hensyn til visse farer. Erfaringerne her fra landet i perioden 1775–1906 tyder på, at den regulerede prostitution, der først og fremmest havde til formål at begrænse udbredelsen af køns-sygdomme og i øvrigt beskytte kunderne, også virkede som en social foranstaltning overfor de prostituerede, selv om den næppe medførte nogen større reduktion af risikoen for en almindelig helbredsmæssig og

social dérouté, se f. eks. *Prostitutionsbetænkningen af 1879*, *Matthiesen* (1919) om det 16. og 17. århundrede før de politimæssige og lægelige kontrolforanstaltningers tid, og *Hartmann* (1949, s. 46 ff., 56 ff. og kap. IV). Om prostitutionen i U.S.A. se bl. a. *Reckless* (1955, ch. 13), *Clinard* (1957, s. 223 ff.) samt *Davis* (1961).

Prostitutionen i Danmark i vore dage frembyder dog et helt andet billede. Det spiller naturligvis en rolle, at den ikke længere er reguleret og i sig selv heller ikke strafbar. Tiltalerejsning efter straffelovens § 199 kan kun ske, hvis den pågældende – efter at have modtaget et pålæg herom – ikke skaffer sig et lovligt erhverv. Den for denne praksis vigtige sondring mellem „udelukkende at ernære sig“ og „supplere sine indkomster“ ved prostitution kan betyde, at det for en normalt begavet prostitueret af en vis social standard (passende bolig og omgangskreds, indgåelse af ægteskab el. lign.) næppe er vanskeligt at undgå straf.

Davis (1961, s. 262 ff.) understreger i et interessant arbejde, at prostitutionen ikke er noget stort socialt problem. Den truer ikke samfundets økonomiske, politiske eller kulturelle udvikling og stabilitet, og den svækker ikke nationens styrke. Den anses i almindelighed for at være en last, og de prostituerede betragtes med medlidenhed eller foragt og undertiden også med en vis betagelse; ofte forfølges de.

Man har særlig påpeget, at prostitutionen indeholder tre elementer: promiskuitet, betaling for seksualforholdet og den prostitueredes følelsesmæssige ligegyldighed i relation til kunden, jfr. vedrørende det sidste *Rolph* (1955, ch. 6). Af disse elementer fordømmer man i industrisamfundet særlig promiskuiteten (der defineres som seksualforbindelser med et stort antal personer, herunder også fremmede), fordi den ikke opfylder noget offentligt anerkendt socialt formål. – Betalingen og den følelsesmæssige ligegyldighed fordømmes ikke som sådan, men opfattes nærmest som symptomer på promiskuitet. – I nogle amerikanske love er betaling dog ikke et nødvendigt led i begrebet, og den følelsesmæssige ligegyldighed hos kvinden synes i visse kulturer, f. eks. den victorianske, ligefrem at være blevet betragtet som en dyd. Det afgørende moment er, at kvinden skal være indifferent med hensyn til samlejepartner. – Disse betragtninger er baseret på et bredt kulturhistorisk syn på prostitutionen og støttes af ældre og nyere iagttagelser fra bl. a. Grækenland, Japan, Indien, Vesteuropa og U.S.A. Formentlig vil forholdene i lande, hvor promiskuitet fordømmes mindre, have en noget anden karakter, hvorved vægten af de tre elementer kan forskydes. Specielt bør det fremhæves, at det i Danmark ikke er promiskuiteten, der er straf-

bar, og at den næppe heller fordømmes særlig hårdt; af Davis' tre elementer er det afgørende betalingsforholdet. Til gengæld betoner loven her et fjerde element, lediggangen. Et vist islæt af den almindelige fordømmelse af prostitutionen i vort samfund er måske rettet herimod.

Prostitutionen er næsten universel. Man kender kun få samfund, hvor den ikke findes under én eller anden form; men den er også udbredt i den forstand, at de prostituerede har et stort antal kunder. Ifølge *Kinsey* (1948, s. 597) var der i hans undersøgelse af den mandlige befolknings seksualvaner kun 30 % af de interviewede mænd, der aldrig havde haft kontakt med prostituerede, medens på den anden side 15–20 % havde haft det nogle gange årligt gennem en 5-års periode eller mere. En meget stor del af kunderne var gifte mænd. Som forklaring på prostitutionens eksistens nævner *Davis* (1961), at den frembyder følgende karakteristika, der af nogle mænd under visse omstændigheder betragtes som fordele: et upersonligt, forretningsmæssigt defineret forhold, varierende priser, et stort udvalg med hensyn til kvalitet, kontaktmuligheder på alle tider af døgnet, nødudvej for dem, der af personlige grunde eller de ydre forhold ikke har andre muligheder; gøren kur, overtalelse, „erobring“ er overflødig, ingen risiko for ægteskab; det eneste, der kræves, er penge.

Tages det i betragtning, at prostitutionen er en sikker indkomstkilde, og at arbejdsindsatsen er begrænset, således at de prostituerede på en vis måde kan siges at „få noget for ingenting“, kan man med god grund spørge, hvorfor ikke flere kvinder bliver prostituerede. Svaret er ifølge *Davis*, at en rent økonomisk betragtning ikke slår til. Betalingen er ikke først og fremmest betaling for arbejde eller dygtighed; den er en erstatning for tab af social status. Først når betænkelighederne ved den moralske fordømmelse er overvundet, kommer de økonomiske faktorer til at spille en rolle. *Rolph* (1955, ch. 6) fremhæver i overensstemmelse hermed, at pengene hovedsagelig spiller en rolle for kvinder med specielle personlighedstræk eller kvinder i specielle situationer.

Da reduktionen af den sociale status er mindst for dem, der i forvejen befinder sig lavt på den sociale rangstige, er der ikke noget overraskende i, at de fleste prostituerede rekrutteres fra underklassen. Forekomsten af kønssygdomme, der i almindelighed opfattes som degraderende, går ofte forud for den sociale dérouté, der fører til prostitution.

Kemp (1936, ch. 4) anfører bl. a. følgende: En tredjedel af de undersøgte prostituerede var vokset op udenfor hjemmet under dårlige og omskiftelige forhold; i et stort antal tilfælde var faderen ukendt, en af forældrene tidlig

død eller forældrene skilt. Der er dog også eksempler på prostituerede, der var vokset op i et forholdsvis gunstigt miljø, og et enkelt tilfælde, hvor opvækstmiljøet betegnes som „det bedst mulige“. Barndomshjemmet var yderst fattigt for 43 % og fattigt for 46 % af de undersøgte; skoleuddannelsen var ringe. Omkring halvdelen led af eller havde lidt af alvorlige kroniske sygdomme, som væsentligt reducerede deres arbejdsevne eller gjorde dem uarbejdsdygtige. 73 % af de prostitueredes 310 børn var født udenfor ægteskab. Økonomisk nød hos de prostituerede selv betragtedes som den umiddelbare årsag til prostitutionen i en fjerdedel af tilfældene.

Rolph (s. st. s. 232 ff.) anfører, at 75 % af 150 undersøgte Londonprostituerede havde forladt skolen i 14-års alderen eller før. Hjemmene karakteriseres som dårlige. Størstedelen af pigerne kom fra arbejderfamilier. De var oftest ufaglærte, havde sæsonpræget arbejde, ringe udsigt til advancement og var dårligt lønnede. De, der var dømt ved ungdomsdomstole, var erhvervsmæssigt de mest ustabile. Hovedparten af de undersøgte var næsten totalt blottede for interesse for deres arbejde.

Mortensson og Vestergaard (1961) og *Vestergaard* (1963) fandt ved undersøgelser af ca. 500 prostituerede i København, der var sigtede for ikke at efterkomme arbejdsplæg, at $\frac{1}{5}$ var født udenfor ægteskab, $\frac{2}{5}$ havde været under børneforsorg, 10 % havde haft syfilis, og 85–90 % led af gonorrhoe. De fleste var tatoverede, 20 % var alkoholmisbrugere, 10 % drak „lidt for meget“. Tilsvarende resultater er fundet ved en anden, omtrent samtidig dansk undersøgelse, *Jersild* (1962).

I Norge fandt *Martinussen* (1967), at næsten 40 % af 193 undersøgte halv- og helprostituerede havde haft kontakt med børneværnet, 83 % var opvokset hos en eller begge forældre (mod 99 % for befolkningen som helhed), 88 % havde folkeskoleuddannelse eller lavere uddannelse, 81 % havde aldrig haft noget erhverv. Om pigernes fædre oplyses det, at 6 fik offentlig understøttelse, 5 blev anset for kriminelle eller løsgængere – 11 var døde. Af de resterende var $\frac{3}{4}$ arbejdere eller løsarbejdere og $\frac{1}{4}$ jævnt fordelt på fiskere, småjordbrugere, funktionærer og selvstændige næringsdrivende. Meget tyder på, at pigerne kom fra konfliktfyldte hjem med ustabile familier. 67 % af forældrene var gifte, 21 % var skilte, 6 % var ugifte og 6 % uoplyste. 83 % af pigerne var vokset op hos deres egen familie og 14 % hos slægtninge, i plejehjem, på børnehjem eller i skiftende miljøer. Halvdelen led ikke af kønssygdomme, $\frac{1}{3}$ havde på undersøgelsestidspunktet eller tidligere haft kønssygdomme, om den sidste sjettedel forelå sådanne oplysninger ikke. 29 % af de undersøgte blev karakteriseret som alkoholmisbrugere eller alkoholikere.

De prostituerede angives ligeledes at tælle et relativt stort antal *intelligensdefekte, psykopater og andre psykisk afvigende*. *Kemp* (1936, ch. 5

og s. 243 f.) fandt, at kun 29 % af 530 prostituerede kunne betegnes som mentalt normale. – *Bredmose* (1938) angiver procenttallet af psykisk normale så lavt som 16 %. – Også i senere undersøgelser anføres der høje tal for forekomsten af psykiske afvigelser blandt prostituerede. Hos *Mortensson og Vestergaard* (1961) angives 10 % at være miljøskadede, 20 % psykopater, 20 % karakterneurotikere, omkring 15 % svagtbegavede og ca. 5 % psykoinfantile. Kun hos omkring 1/5 var der ikke tegn på nogen psykisk lidelse. – *Martinussen* (s. st.) karakteriserer ud fra sit materiale de prostituerede som ustabile; de har en følelse af ikke at slå til; de er prægede af nervøsitet, usikkerhed og konflikter i forhold til samfundet og dets organer. Psykisk sygdom synes at være mindre fremtrædende.

Vigtigere end de her nævnte psykiske abnormiteter synes dog pigerens åbenlyse *kontaktvanskeligheder* at være. De er præget af ikke at høre til nogen steder, *Rolph* (s. st. ch. 9). De har haft svært ved at falde til ro i deres oprindelige miljø, der for 70 % af dem lå udenfor London. Nogle havde arbejdet på fabrikker, andre nærmest været ude af erhverv. Ved ankomsten til London kom de ofte til at arbejde på mælkebarer og restaurationer, der for mange var den sidste station før prostitution. I en periode, hvor de hverken syntes at høre hjemme i det borgerlige samfund eller i prostitutionen, vænnede de sig langsomt til tanken om at blive prostitueret. Når de først havde „valgt“, havde de et erhverv, hvor der var behov for dem, og – vigtigst af alt – de havde fået veninder, som de personlighedsmæssigt og med hensyn til livssyn stod nær. Deres indbyrdes venlighed og gæstfrihed var slående; men den eksisterede sammen med intolerance, mangel på loyalitet, ondsksfuldhed og tankeløshed.

Ifølge *Martinussen* (s. st.) er de prostituerede hjælpeløse i dagliglivets praktiske situationer, bange for myndigheder og arbejdsgivere, og de kompenserer ved seksuelt samvær og selskabelighed med mere eller mindre tilfældige eller ukendte mænd, hvor de i hvert tilfælde bliver værdsat på *ét* område. – Først af alt savner de menneskelig omsorg og varme. Deres behov for kærlighed og kontakt er stort, hvilket giver sig udslag i hyppige forelskelser og forlovelser. Når de yderligere mangler mad og tøj, er det ikke noget stort skridt at indlade sig med tilfældige mænd. Disse træk ses især hos forskellige typer af halvprostituerede; de er ikke så fremtrædende hos de helprostituerede, der både i denne og andre henseender forekommer mindre afvigende.

Anden kriminalitet optræder med forøget hyppighed hos de prostituerede. Blandt de af *Kemp* (1936, s. 225 og 243) undersøgte, forholdsvis svært belastede prostituerede, hvoraf 54 % havde afsonet op til 20 fængselsstraffe for ikke at efterkomme pålæg om at skaffe sig lovligt erhverv, var der 36 %, der havde begået egentlige lovovertrædelser, hvoraf dog nogle nærmest var en følge af deres tilværelse som prostituerede, f. eks. udbredelse af kønssygdomme. I *Jersild's* materiale (1962) var der kun „ganske få“, der var straffede – i reglen for tyveri – inden de fik pålæg om at søge lovligt arbejde. *Vestergaard* (1963) anfører, at $\frac{1}{3}$ havde været i konflikt med straffeloven, især på grund af tyveri og udbredelse af kønssygdomme.

Rolph (1955, appendix II og III) fandt i et aktmateriale bestående af prostituerede i London, at anden kriminalitet bortset fra visse erhvervsbetingede lovovertrædelser ikke forekommer med større hyppighed end i normalbefolkningen. For 150 nærmere undersøgte prostituerede forholdt det sig dog anderledes. 17 havde haft sager ved ungdomsdomstolene, og kun 5 af dem begik ingen andre lovovertrædelser, inden de blev prostituerede. 41 % var dømt som voksne for andet end prostitution. De hyppigste lovovertrædelser før prostitution var tyveri, bedrageri, falsk, hæleri og butikstyveri, men vold med alvorlig legemsskade til følge forekom også. De, der indledte deres kriminelle løbebane efter prostitutionens begyndelse, var gennemgående dømt for mindre alvorlig kriminalitet.

Pál (1963) fandt blandt 133 prostituerede indsat i Københavns fængsler 1946–49, at 29 % tidligere var straffet for overtrædelse af arbejdstilhold, 17 % for tyveri og 9 % for andre berigelsesforbrydelser. I løbet af en efterundersølgelsesperiode, der varierede mellem 3 og 9 år, klarede halvdelen sig uden nye kriminalretlige reaktioner, 36 % blev anholdt for løsgænger, medens 14 % recidiverede til straffelovskriminalitet. Begge typer af recidiv aftog med voksende alder, men de prostitueredes overtrædelse af tilhold hurtigst. Registrering for overtrædelser af arbejdstilhold aftog fra 25-års alderen og forekom praktisk taget ikke efter det 40. år. – Det konkluderes i øvrigt ud fra undersøgelsen, at de prostituerede havde en lige så stor tidligere kriminalitet som mændene, og de recidiverede lige så hyppigt. De kvinder, der havde begået andre typer af lovovertrædelser, klarede sig derimod – som anført foran – bedre end mændene.

Også i *Martinussen's* undersøgelse fandtes der forholdsvis høje tal for forekomsten af andre typer af kriminalitet, ca. 40 % af de prostituerede var dømt for berigelsesforbrydelser, vold eller ran.

Prostitutionskarrieren synes for de fleste at være af relativ kort varighed. I løbet af en observationsperiode omkring 5 år er de fleste af de undersøgte grupper blevet halveret eller mere. Alderens betydning er uomtvistelig; men herudover har man særlig fremhævet den betydning,

som indgåelse af ægteskab måtte antages at have for afgang, se *Mortensson og Vestergaard* (1965) og *Jersild* (1962). I alt antages 2/3 at blive resocialiserede, jfr. *Vestergaard* (1963). *Martinussen* (s. st.) nævner som resocialiseringsfaktorer yderligere indtægten ved prostitutionen (de, der tjener mest, fortsætter længst) og miljøforholdene i øvrigt (piger med alfons recidiverer hyppigere). Et kriminelt miljø har betydning for forekomsten af anden kriminalitet, men ikke for fortsættelsen af prostitutionen. Afgangen er størst blandt piger, der ikke bruger alkohol eller kun drikker lidt. Ifølge *Mortensson og Vestergaard* spiller psykiske defekter ligeledes en rolle for, hvor hurtigt prostitutionskarrieren ophører.

Den registrerede og den totale kriminalitet

Wallerstein and Wyle's foran s. 428 omtalte undersøgelse belyser også spørgsmålet om den samlede hyppighed af anonymt indrømmede alvorlige lovovertrædelser (felonies). De forekom blandt mændene i 64 % og blandt kvinderne i 29 % af tilfældene, medens det gennemsnitlige antal lovovertrædelser for mænd var 18 og for kvinder 11; „juvenile offences“ blev rapporteret med gennemsnitlig 3,2 og 1,6 % hos henholdsvis mænd og kvinder. Det virkelige forhold mellem mandlig og kvindelig kriminalitet er altså efter denne undersøgelse ikke 10:1, men snarere 2:1, hvilket dog stadig placerer kvinderne med en væsentlig lavere kriminalitet end mændene.

Pollak (1950, ch. V) har på den anden side konkluderet, at den numeriske forskel på de to køns kriminalitet kun er en myte. Hans påstand kan kun i begrænset omfang støttes på statistisk materiale; men om to forbrydelser foreligger der data, der tillader et skøn over den skjulte kriminalitets omfang. I 1940 var forholdet mellem mandlig og kvindelig kriminalitet i New York 10:1. Forsigtige vurderinger på grundlag af oplysninger fra hospitaler og stormagasiner viser imidlertid, at der begås så mange illegale svangerskabsafbrydelser og varehustyverier, som ikke påtales, at hensyntagen hertil ville ændre det nævnte forhold til 4,7:1. *Pollak* mener, at hvis man yderligere kunne danne sig et pålideligt skøn over den skjulte kvindelige kriminalitet ved forbrydelser som drab, seksualforbrydelser, specielt overfor børn, homoseksualitet, falske anmeldelser, pengeafpresning, samlejetyverier, husassistenttyverier samt alle de tilfælde, hvor kvinder optræder som anstiftere og passive deltagere, ville den totale kvindelige kriminalitet komme til at

ligge meget nær den mandlige. – Det beror ifølge forfatteren på irrationelle, ofte ubevidste motiver, at kriminalister ikke har villet indse, at det forholder sig sådan.

Disse eksempler på skjult kvindelig kriminalitet fremhæver visse forhold, der som regel overses. – Svagheden ved bevisførelsen er, at der ikke er foretaget tilsvarende undersøgelser vedrørende forekomsten af skjult mandlig kriminalitet, *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 18). Eksempelvis er det – i hvert fald i Danmark – tvivlsomt, om de kvindelige husmedhjælperes og ekspeditricers tyverier overgår mændenes arbejdspladstyverier, jfr. også *Mannheim* (1940, s. 341).

Der foreligger i øvrigt kun få empiriske undersøgelser vedrørende skjult kvindelig kriminalitet. De data, der står til rådighed, tyder imidlertid på, at en reel forskel gør sig gældende, se f. eks. *Porterfield* (1946) og *Elmhorn* (1965, s. 117 ff.).

Om specifikt kvindelige kriminalitetsfaktorer

Det er åbenbart, at den kvindelige kriminalitet på grundlag af sin lighed med den mandlige i betydelig udstrækning må være sammenkoblet med kriminalitetsfaktorer af generel karakter. Det, der særlig trænger til forklaring, er de forskelle af kvantitativ og kvalitativ art, som man finder i de to køns kriminalitet.

I den ældre litteratur opfattes den lavere kvindelige kriminalitet undertiden som en følge af, at kvinder har en højere moral end mænd. Det harmonerer med den romantiserende litteraturs beskrivelse af kvinder, men er ikke holdbart. Lige så urealistisk er det at opfatte kvinder som inkarnationen af fordærv og ondskab; men begge opfattelser passer ifølge *Pollak* godt ind i mænds almindelige forestilling om kvinder. Mændene søger at benægte kvinders evne til at gøre de ting, mænd gør. Enten opstiller de et ideal af engleagtig blidhed, eller også gør de kvinder til den onde selv. Begge dele er bekvemt; thi derved bliver kvinden enten ufarlig eller hjemfalden til fordømmelse. I øvrigt harmonerer påstanden om, at kvinders ringere kriminalitet beror på en etisk højere udvikling, dårligt med forekomsten af prostitution og de i visse lande fundne relativt høje tal for mened og falsk forklaring.

Større vægt har man da også lagt på, at kvinder „fra naturens hånd“ skulle være *fysisk ringere udrustede* end mænd, *Exner* (1949, s. 144). To ting taler imod, at denne – som regel ikke nærmere definerede – rin-

gere fysiske styrke skulle spille nogen større kriminogen rolle. Dels, at de fleste lovovertrædelser kan gennemføres uden større kraftudfoldelse. Dels, at der i mange henseender kun er ringe forskel på mænds og kvinders rent fysiske styrke; kvinders deltagelse i hårdt legemligt arbejde ved landbrug og i huset og kvinders lavere dødelighed tyder ikke i den retning. Til trods herfor begår kvinder sjældent drab ved hjælp af skydevåben, røveri, indbrudstyveri o. lign. Sammenhængen er sandsynligvis af indirekte karakter. I tidligere tid, hvor mekaniske hjælpemidler var ukendte, kan kvindens fysik måske have bidraget til, at det blev hende, der overtog visse af familiens mere interne opgaver, medens andre mere udadrettede funktioner blev forbeholdt mændene. Denne traditionelt bestemte rollefordeling, der omtales nærmere nedenfor, er formentlig én af de vigtigste faktorer bag de to køns forskellige kriminalitet.

I forbindelse med spørgsmålet om betydningen af kvinders fysik nævnes ofte *menstruation*, *svangerskab* og *klimakterium*. Det synes klart, at en vis del af den kvindelige kriminalitet indirekte har forbindelse med de kvindelige kønsfunktioner. Man kan da også i ældre litteratur finde påstande af typen: kvinden er den fødte sædelighedsforbryder, som søges bevist ved de forhøjede tal for mened i faderskabs-sager.

I den ældre litteratur fremhæves særlig en forøget tyverihyppighed i forbindelse med menstruation og svangerskab. *Lombroso* fandt, at blandt 80 kvinder, der var anholdt for modstand mod embedsmænd, var de 71 menstruerende. Det samme gjaldt ifølge *le Grand de Saulle* 35 af 56 kvindelige butikstyve i parisiske stormagasiner. Ildspåsættelse og drab begået af kvinder antages ligeledes at indtræffe med forøget hyppighed under menstruation. Se også *Pollak* (1950, s. 128 ff.). *Gibbens and Prince* (1962, s. 66 ff.) fandt, at 31 % af psykiatrisk afvigende kvindelige butikstyve var „gynækologiske tilfælde“, hvis lidelse ikke blot var knyttet til klimakteriet, men også til andre af de kvindelige kønsfunktioner; derimod var menstruationsperioden uden betydning.

Klimakteriet er ifølge *Dickmeiss* (1946, s. 217 ff.) en væsentlig farligere periode end menstruation og svangerskab. En gennemgang af 18 tilfælde, hvor kvinder havde begået lovovertrædelser under klimakteriet, viste, at tyverier hos syv kvinder havde karakter af „kleptomani“, medens det hos seks andre, der ligeledes havde begået tyveri, drejede sig om enkeltstående impulsiv-reaktioner. Hos de resterende fem, hvoraf to havde begået tyveri, var sammenhængen af en anden art. Man kan

ikke i dansk kriminalstatistik umiddelbart iagttage nogen forhøjet kvindelig kriminalitetshyppighed omkring 40–50-års alderen. *Pollak* refererer dog data, der viser en sådan tendens.

Alt i alt synes det klart, at de her nævnte biologiske faktorer ikke kan spille nogen fremtrædende rolle blandt de specifikt kvindelige kriminalitetsfaktorer.

På overgangen til de psykologiske teorier finder man *Lombroso* (1905, s. 105 ff.), der mente, at kvindelige lovovertrædere sjældnere end de mandlige tilhørte de fødte forbrydere. For mændenes vedkommende opgav han omkring århundredskiftet procenttallet til 31, medens tilsvarende tal for 286 kvindelige lovovertrædere varierer fra 13 til 19 efter forbrydelsernes art; blandt prostituerede var der dog flere, efter Lombrosos egne undersøgelser af 100 prostituerede 38. Psykologisk skildrer han kvinder som mere konservative af naturen, hvilket forklarer, at de har lettere ved at acceptere den gældende sociale orden, og at de, hvis de bliver lovovertrædere, når bortses fra de prostituerede, overvejende hører til kategorien 'lejlighedskriminelle'.

Ved siden af den fysiske styrke og specielle biologiske forhold nævnes ofte visse *psykologiske særtræk*, som skulle gøre kvindens lavere kriminalitetshyppighed begribelig. Kvinder anses for mindre handlekraftige, mere frygtsomme og mere følelsesbetonede, moderlige og hjælpsomme end mænd. Således fremhæver *Exner* (1949, s. 143), at kvinder af naturen er mere passive; de har deres styrke i at tåle, lide og hengive sig. En hypotese, der formuleres ved hjælp af sådanne, dårligt definerede udtryk kan næppe verificeres eller falsificeres. Ydermere er en række af egenskaberne snarere etiske end psykologiske. *Terman and Miles* (1936) har påvist store variationer i forsøgspersoners bedømmelse af maskulinitets- og feminitetsgrad hos en gruppe mænd og kvinder, således at den samme person blev vurderet snart som maskulin, snart som feminin. Medfølelse og frygt, til dels også vrede synes at være mere udpræget kvindelige træk; kvinder var også tilbøjelige til at bedømme deres medmennesker hårdere end mænd.

Mere interessant er *Terman and Miles'* undersøgelse af lovovertrædere. Ved hjælp af tests beregnedes for hver af probanderne i forskellige grupper af kriminelle og ikke-kriminelle en maskulinitets-feminitetsgrad (M, angivet ved positive værdier, og F, angivet ved negative værdier). Fanger dømt efter den militære straffelov scorede i gennemsnit + 66, hvilket er udtryk for en noget lavere maskulinitetsgrad end

det mandlige gennemsnit. For ældre mandlige lovovertrædere var tallet 56 og for yngre 44. Hos prostituerede fandtes høje negative (feminine) værdier (– 68) og hos unge kvindelige lovovertrædere (– 88), hvilket sidste er udtryk for en noget højere feminitetsgrad end det kvindelige gennemsnit (tabel 96 og 97, s. 580 ff.). Stort set synes såvel kriminelle mænd som kriminelle kvinder noget mere feminint prægede end det gennemsnitlige hos henholdsvis ikke-kriminelle mænd og ikke-kriminelle kvinder, jfr. hertil *Healy and Bronner* (1939) ref. s. 176. Dette gælder dog i mindre grad for prostituerede, der er de mest maskulint prægede blandt de kriminelle.

Et nøjere studium af en gruppe på 54 piger på en institution for unge lovovertrædere (ch. XIV) viste en meget betydelig spredning med hensyn til maskulinitet/feminitet, men dog med klar overvægt på feminitetssiden (– 86). 7 maskuline, der alle lå på plus-siden (M-piger), blev sammenlignet med de 7 mest feminine (F-piger), der altså repræsenterede det store flertal af pigerne. M-pigerne lå højt i intelligens, og deres interesser var overvejende maskuline; de var aggressive, selvstændige, lidet emotionelle. De 7 mest feminine lå intelligensmæssigt lidt lavere, kun én af dem viste nogen maskulinitet i sine interesser; personligheds-mæssigt karakteriseres de som blide, eftergivende, stiltfærdige, farveløse.

I begge grupper forekom vagabondage. Hos M-pigerne havde det form af oprør mod forældrene. F-pigernes „vagabondage“ bestod „blot“ i, at de sluttede sig til mænd i nabolaget. Der var en noget større promiskuitet i F-gruppen, for hvem seksualforbindelser spillede en mere central rolle end i M-gruppen, hvor promiskuiteten var mindre udbredt og havde en mere tilfældig karakter.

Det er navnlig tidligere hævdet, at kvindens lavere kriminalitet hænger sammen med, at de – i almindelighed – lever i et *mere beskyttet miljø*. „Kvinder er som drivhusplanter beskyttede mod livets iskolde blæst“, siger *Bonger* (1905). Det gælder ikke blot om gifte kvinder, men også om unge, ugifte piger, der gennemgående forbliver længere i barn-domshjemmet end drengene. Det viser sig også ved en større beskyttelse i erhvervslivet, hvilket kan være en del af forklaringen på, at industrialiseringen og kvindens emancipation i de fleste samfund ikke har medført nogen forøgelse af den kvindelige kriminalitet. *Reckless* (1940, s. 98 ff.) føjer til dette, at der hånd i hånd med beskyttelsen mod erhvervslivets farer formentlig er gået en bevægelse, der tenderer mod at

give kvinderne en mindre hårdhændet behandling fra politi, domstole og andre retshåndhævende myndigheder end den, der blev dem til del i forrige århundrede. Samtidig med, at man i et moderne samfund tillader kvinderne i højere grad at efterligne mændene, er man mere tilbøjelige til at undskylde dem, når de benytter sig af tilladelsen. *Mannheim* (1965, s. 704) udtrykker et beslægtet synspunkt, idet han hævder, at under et kvindedomineret retssystem ville den kvindelige andel i kriminaliteten stige, se også *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 37 ff.).

Det er dog vanskeligt at påvise kriminalitetsfaktorer gennem studiet af langtidstudviklinger, fordi så mange ukontrollable forhold spiller med ind. Derimod er tendensen klar ved kortvarige, mere krisebetonede ændringer af samfundsforholdene, som væsentligt svækker miljøbeskyttelsen, f. eks. krige. Her viser det sig næsten regelmæssigt, at den kvindelige kriminalitet stiger, ikke så sjældent mere end den mandlige. *Pollak* (1950, ch. VI), der ikke anser disse forhold som udtryk for en tilnærmet ligestilling af mænd og kvinder, nævner som eksempler på stigende kvindelig ejendoms kriminalitet: Frankrig, Tyskland, Ungarn samt kanton Zürich under den første verdenskrig, og U.S.A., England, Sverige, Danmark og Tyskland under den anden verdenskrig. Flere kunne nævnes, herunder Østrig, Frankrig, Norge og Holland under den anden verdenskrig, se *The Effects of the War on Criminality* (1951) under de pågældende lande. I visse lande steg også de kvindelige forbrydelser mod liv og legeme; det gælder bl. a. Danmark, hvor forhøjelsen skyldtes et stigende antal tilfælde af udbredelse af kønssygdomme. I tabel 63 refereres nogle tal fra dansk kriminalstatistik for perioden 1938–48. I øvrigt henvises til kapitel 30 om krig og kriminalitet.

Tabel 63. Domfældelser og tiltalefrafald mod børneforsorg efter forbrydelsens art og lovovertræderens køn i 1938 (≈ 100), 1943 og 1948

	Sædeligh.		Vold		Ejend.		Andre	
	M	K	M	K	M	K	M	K
1938	100	100	100	100	100	100	100	100
1943	100	54	112	396	178	308	135	220
1948	111	40	87	147	161	220	102	183

Stumpfl (1936, s. 142 f.) mener ud fra sine erfaringer om kriminelle og psykisk afvigende, at familielivet i Europa byder kvinder en så vidtgående beskyttelse, „at selv betydelige karakterabnormiteter, som med

sikkerhed ville føre til kriminalitet hos mænd, forbliver ubemærkede og uden sociale konsekvenser, når de forekommer hos kvinder“. *Exner* (1949, s. 140) afviser denne betragtning med en henvisning til, at kriminaliteten ikke er steget i takt med kvindens voksende deltagelse i erhvervslivet, og at den beskyttede stilling kun gælder gifte kvinder. *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 37 ff.) giver udtryk for en lignende skepsis med hensyn til forbindelsen mellem mænds og kvinders erhvervsroller og deres kriminalitet; forholdene er på dette område mere komplicerede, end de fleste har antaget.

Blandt enkeltfaktorer, der tillægges en vis betydning som forklaring på den lavere kvindelige kriminalitet, skal yderligere nævnes *alkohol*. I de fleste samfund drikker kvinder mindre end mænd, og da en del af den mandlige kriminalitet står i forbindelse med alkoholmisbrug, må man følgelig forvente en vis reduktion i antallet af kvindernes lovovertrædelser. Der er næppe grund til at tro, at de to køns alkoholvaner udtømmende kan forklare kriminalitetsforskellene; men det er dog en sammenhæng, der ikke helt lader sig afvise. Sandsynligvis er det i de fleste samfund sådan, at også forventningerne til de alkoholpåvirkedes adfærd er kønsspecifikke, og at man hos berusede mænd i højere grad accepterer en voldsom optræden, medens der tages stærkere afstand fra alt for støjende og voldsomme, alkoholpåvirkede kvinder. De reducerede hæmninger synes her snarere at give sig udtryk i en overdreven kærlig, moderlig eller erotisk betonet holdning.

Verkko anfører på basis af statistikker om voldskriminaliteten i en række lande, at alkohol hos kvinder træder tilbage for andre motiver. Den kvindelige kriminalitet mangler næsten totalt det lejlighedspræg, som ofte forekommer i mænds lovovertrædelser og særlig hyppigt i forbindelse med alkoholpåvirkning (1937, s. 110 f.). Større fysisk svaghed og modvilje mod selv at øve blodsdåd antages at spille en rolle. *Ahto* (1946–47, s. 2 ff.) finder forøget hyppighed af alkoholmisbrug og psykopati hos unge kvindelige forbrydere og sætter i øvrigt disse to faktorer i forbindelse med hinanden. *Brun-Gulbrandsen* (1958, s. 36 f.) betvivler, at der er nogen væsentlig kønsspecifik sammenhæng mellem alkohol og kriminalitet.

Det skal bemærkes, at iagttagelsen af et – eventuelt også i forhold til det mandlige – forøget alkoholmisbrug blandt kvindelige lovovertrædere meget vel kan være foreneligt med, at den kvindelige kriminali-

tetshyppighed er mindre på grund af et generelt mindre alkoholmisbrug.

Verkko (1937, s. 111 ff.) er gået videre og har ligefrem forsøgt at påvise visse lovmæssigheder i de to køns andel i forbrydelser mod liv. Hans statistiske data indikerer for det første den *statiske lov*, at kvindernes andel er lille i lande med stor frekvens af disse forbrydelser og omvendt, og for det andet den *dynamiske lov*, at stigning eller nedgang i frekvensen hovedsagelig henfører sig til mændenes andel. Det erkendes dog, at hvis det miljø, hvori kvinden lever, undergår forandring, indvirker dette også på hendes kriminalitet, herunder de lovovertrædelser, der viser sammenhæng med alkoholindtagelsen; de nævnte lovmæssigheder forudsætter altså et konstant, mere beskyttet miljø for kvinden og behøver ikke at gælde i et samfund, der er i stærk udvikling.

Parallele love gælder med hensyn til kriminalitetens ofre; således fremhæver *Verkko* fra et statisk synspunkt: i lande med stor voldskriminalitet er de kvindelige dødsfres relative antal lavt (under 10 % ifølge statistikker fra begyndelsen af århundredet for forskellige lande med et relativt højt antal forbrydelser mod liv og legeme) og relativt stort i lande med lille voldskriminalitet (20–50 % i andre lande i den samme periode).

Mest afgørende for forskellene i mænds og kvinders kriminalitet synes de to køns *forskelligartede sociale roller* at være. Lidt generaliserende kan forholdene beskrives således: Den for os naturlige arbejdsdeling mellem mænd og kvinder har i tidligere tider og i mange primitive samfund været mere udpræget, end den er i vore dage. Det er mændenes pligt at gå på jagt og fiskeri, at dyrke jorden, at være håndværkere og i det hele taget udføre det arbejde, der fysisk stiller de største krav. Kvinderne tager sig af husførelsen og børneopdragelsen, de tilbereder føden og deltager undertiden i dens indsamling; men det hører til undtagelserne, at de går på jagt eller fiskeri. Mændene indtager i almindelighed også lederstillingerne, både indenfor familien, i stammen og i det større samfund. Mændene bliver stammehøvdinge, medicinmænd, troldmænd, præster eller politikere. Denne forskel er i moderne samfund af vesteuropæisk kulturtype blevet mindre udpræget; men den eksisterer stadig. – Den for os naturlige kønsrollefordeling er dog ikke den eneste, der findes.

Kendt er *Mead's* skildring af Tchambuli-stammen (1950, part three), som lever i det indre af New-Guinea; her er mænds og kvinders roller på det nærmeste byttet om. Stammen lever hovedsagelig af fiskeri, der udøves af kvinderne. Hvis mænd undtagelsesvis fisker, sker det nærmest som sport. Kvinderne er også stammens håndværkere; de fletter soveposer, som er uigennemtrængelige for moskitoer og derfor kan sælges for en høj pris. Mændene er først af alt kunstnere, fløjtespillere, dansere og ceremonimestre. Økonomisk er mændene helt afhængige af deres koner. Men kvinderne sætter stor pris på dem for deres tilbageholdende og bly væsen, for deres yndefulde dans, og fordi de tager sig af børnenes opdragelse – i hvert fald fra ét års alderen.

Det er, som man ville vente, kvinderne, der regerer. De er også de mest aggressive, medens mændene er sky og underdanige. I erotisk henseende er kvinderne de aktive; det er dem, der gør kur og vælger ægtefælle, hvis valget ikke allerede er truffet af mødrene. Kvinderne udgør en fast sammensvejet gruppe, og de forstår at udnytte deres økonomiske overlegenhed. Mænd, der er aggressive og efter vor opfattelse mandige, bliver betragtet som afvigere. En mild og kærlig kvinde bliver imidlertid ikke betragtet som abnorm.

I samfund af den vesteuropæiske kulturtype med en fremskreden teknisk udvikling, er variationerne i de to køns adfærdsmønstre større, fordi familieforholdene er mere elastiske og i øvrigt mere ubestemmelige end i en stamme med nogle få hundrede medlemmer; men også hos os findes der for begge køn grænser, der ikke kan overskrides.

Hvordan det nu end forholder sig med oprindelsen til vore dages kønsspecifikke rollefordeling, så synes de fleste former for kriminalitet dårligere at passe ind i det accepterede kvindelige handlemønster end i det mandlige. *Brun-Gulbrandsen* (1958, kap. 4) har opstillet den hypotese, „at mands- og kvinderollen afviger fra hinanden på en måde, som fører til, at kriminalitetsfrekvensen ved forskellige kategorier af lovovertrædelser bliver forskellig hos de to køn og som regel højest hos mænd, fordi mandsrollen disponerer stærkere til kriminalitet end kvinderollen“. Den nævnte 'disposition' antages at være erhvervet ved oplæring, bl. a. under opdragelsen. Forfatteren konkluderer (kap. 12) på basis af en spørgeskemaundersøgelse af 100 piger og 95 drenge, at undersøgelsen – trods indvendinger mod materiale og metode, og selv om det ikke er påvist eksakt, hvor stor en del af kriminalitetsforskellen den forklarer – støtter antagelsen. Alle de kriminelle aktiviteter, der er nævnt i spørgeskemaet, tillægges af de adspurgte drengerollen. Mange væsentlige, anerkendt mandlige egenskaber tilskrives tillige den dygtige

forbryder, f. eks. egenskaber, der beskrives med stereotyper som: dristig, modig, stor, kraftig, teknisk snild, skyder godt, snedig, en god leder, selvstændig, pågående osv. Det beror på, at drengene under opdragelsen kontrolleres mindre, hvilket vil sige, at de udsættes for et svagere tryk i retning af konformitet end pigerne. Det er dog også af betydning, at drengene – som følge af deres kønsrolle – hyppigere kommer i situationer, hvor kriminalitet eller asocialitet foreligger som en reel valgmulighed.

Cohen (1955, s. 44 og 137 ff.) har givet udtryk for et lignende synspunkt. Den lavere kvindelige kriminalitet skyldes, at kvinder har deres egen delkultur, hvor kriminalitet misbilliges stærkere end i den mandlige underklasses delkultur, der ifølge *Cohen* må ses som den negative reaktion på middelklasseidealene.

Ruth Morris (1964–65, s. 82 ff.) understreger på grundlag af amerikanske data, at omkring halvdelen af unge mandlige lovovertrædere er impliceret i én eller anden form for tyveri, medens over halvdelen af unge kvindelige lovovertrædere sigtes for usædelighed, lovovertrædelser indenfor familien eller lovovertrædelser, der har forbindelse med sex. De lovovertrædelser, unge begår, er udtryk for deres kønsrolle; drenge stjæler eller ødelægger ejendom, fordi de er interesseret i status, magt, prestige, rigdom. Piger impliceres i usædelighed eller i familieforbrydelser, fordi deres tilværelse i så høj grad er bestemt af deres forhold til andre mennesker. *Morris'* materiale består af ikke-kriminelle piger, kriminelle piger, ikke-kriminelle drenge og kriminelle drenge, 56 i hver gruppe, ensartet sammensat med hensyn til social klasse, intelligens, alder og skoleuddannelse. En sammenligning af hyppigheden af brudte hjem, emotionelle spændinger i familien, udseende og velplejet-hed viste – i overensstemmelse med hypotesen – at der i disse henseender var større forskel på ikke-kriminelle og kriminelle piger end på de tilsvarende grupper af drenge. Tallene tyder i øvrigt på, at de kriminelle piger var mere belastede end de kriminelle drenge.

Også af andre studier fremgår det, at kvindelige lovovertrædere tæller flere afvigere end mandlige. Svenske undersøgelser af *Inghe* (1941) og *Dahlberg* (1947) har godtgjort, at det gælder med hensyn til psykiske afvigelser, se s. 315. At noget lignende gælder med hensyn til intelligensdefekter er påvist af *Zeleny* (se s. 189 ff.). Se yderlige *Mannheim* (1965, s. 707).

Både den lave kriminalitetshyppighed og det forøgede antal afvigere blandt dem, der bliver kriminelle, lader sig forklare ud fra den i og for

sig plausible hypotese, at gruppemodstanden mod kvindelig kriminalitet er større end mod mandlig kriminalitet.

Sammenfattende bemærkninger

Den registrerede kvindelige kriminalitet udgør kun en mindre del af den mandlige, og også med hensyn til den totale kriminalitet synes en tilsvarende – om end ikke så udpræget – forskel at gøre sig gældende. En entydig beskrivelse af den kønsspecifikke kriminalitet kan ikke gives; men her i landet kan man i vore dage foruden prostitution karakterisere barnedrab, svangerskabsafbrydelse, forsætligt manddrab og falsk forklaring som typisk kvindelige forbrydelser, medens voldtægt og andre seksualforbrydelser, forsætlig vold, uagtsomt manddrab, hærverk og dyrplageri må betegnes som typisk mandlig kriminalitet.

Som forklaring på kvindernes lave kriminalitetstal er der opstillet en række hypoteser. De kvindelige kønsfunktioner synes at spille en – kvantitativt set – begrænset rolle. Større vægt må man lægge på miljøbeskyttelsen og den sociale rollefordeling; navnlig det sidste synspunkt indeholder momenter, der leder tanken hen på den generelle teori om gruppemodstandens betydning for kriminalitetshyppigheden og den relative hyppighed af afvigere blandt lovovertræderne. Ingen af disse hypoteser er dog alene i stand til helt ud at forklare de foreliggende kendsgerninger vedrørende de to køns andel i kriminaliteten, og navnlig er ingen af dem i stand til at forklare, hvorfor de sidste hundrede års emancipation har været ledsaget af en faldende kvindelig kriminalitet. Kun ved at supplere disse mere generelle forklaringsforsøg med hjælpehypoteser af et ganske andet indhold kan denne udvikling gøres begribelig.

36. ALDER

Alder og køn er to af de vigtigste kriminalitetsfaktorer. Kriminalitetens fordeling i samfundet kan næsten udtømmende beskrives blot ved hjælp af dem. Ingen undersøgelse, der vil gøre krav på at rumme en videnskabelig beskrivelse eller analyse af kriminaliteten, kan forbigå dem. Der er derfor foretaget utallige undersøgelser af aldersfordelingen i forskellige grupper af kriminelle. Allerede *Quetelet* var opmærksom på, at kriminaliteten kulminerede i de unge år (se foran s. 42 f.). Un-

dersøgelser er dog særlig foretaget blandt fanger, se f. eks. den tidlige og indgående behandling af emnet hos *Goring* (1919, s. 122 ff.). Se om forholdene i U.S.A. *Tappan* (1949, ch. II).

At kriminaliteten i stor udstrækning kan beskrives ved hjælp af faktorerne alder og køn er ikke ensbetydende med, at kriminaliteten simpelthen lader sig forklare ad denne vej. Som kriminalitetsfaktorer er de på samme måde som race og nationalitet i en vis forstand neutrale. De kan ikke i sig selv – direkte – forklare kriminalitet; men de er med til at bestemme personens samfundsmæssige rolle, der bl. a. afhænger af kønnet, aldersklassen, racen og nationaliteten.

Alder og kriminalitet

Der findes ingen danske specialundersøgelser af det helt generelle problem om alder og kriminalitet, men den officielle kriminalstatistik indeholder en række tabeller, der kan anvendes til at belyse visse sider af problemet. Tabel 64 giver en oversigt over alderen hos de personer, overfor hvem man i 1966 anvendte kriminalretlige reaktioner.

Tabel 64. Antal reaktioner for straffelovsovertrædelser per 100.000 personer efter lovovertræderens alder

	<i>Mænd</i>	<i>Kvinder</i>
15 år	1360	137
16 år	2160	245
17 år	2561	263
18 år	2569	255
19 år	2212	209
20 år	1825	206
21 år	1617	198
22 år	1535	160
23 år	1372	132
24 år	1194	124
25–29 år	946	77
30–39 år	564	64
40–49 år	298	41
50–59 år	153	23
60 år og derover	48	8

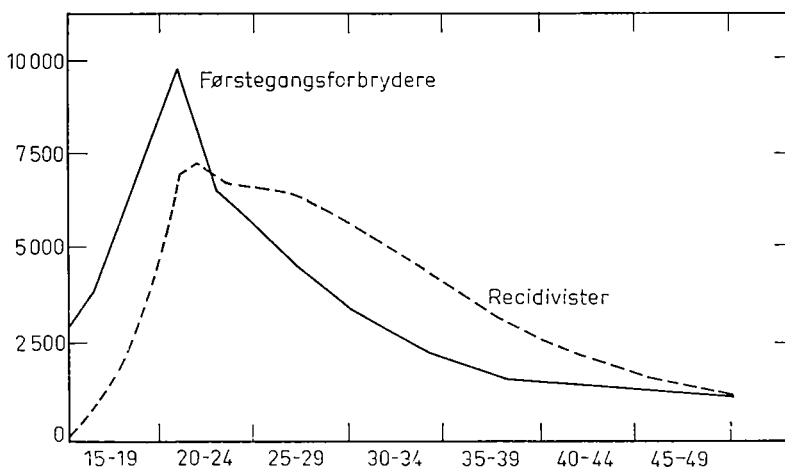

Fig. 34. Mandlige finske forbrydere efter alder. Efter *Kaila*

Det fremgår klart, at kriminalretlige reaktioner for straffelovsovertrædelser hovedsagelig anvendes overfor unge. Der er en kraftig stigning fra 15 år til 17-18 år og derefter et fald, således at man anvender samme antal reaktioner overfor 23-årige som overfor 15-årige. Den faldende tendens fortsætter i de ældre aldersklasser om end mindre brat. Den samme udvikling ses for reaktionerne mod kvinder, men bevægelserne foregår her på et lavere niveau, se i øvrigt s. 424. *Sutherland and Cressey* (1966) antager dog, at kvinders kriminalitet ofte indtræffer senere end mænds.

Man finder lignende fordelinger i Norge: se nedenfor og *Sveri* (1960), i Sverige: *Eriksson* (1944), *Blomberg* (1960) og *Sveri* (1958), i Belgien: *de Greef* (1946), i Polen: *Jasinski* (1968), i England: *Norwood East* (1942), *McKissock* (1967) og *West* (1967), og i U.S.A.: *Wood and Waite* (1941) og *Tappan* (1949). En kort oversigt findes hos *Sveri* (1960, s. 15 ff.); han konkluderer, at den alvorligere kriminalitet kulminerer på et eller andet tidspunkt før 25-års alderen for derefter at synke jævnt med øgende alder. Der er derimod ikke enighed om, hvornår kriminaliteten kulminerer i ungdomsårene.

Det ville i denne forbindelse være af stor interesse at sondre mellem begynder- og recidivistkriminalitetens aldersmæssige fordeling; det er imidlertid ikke muligt at gøre dette på tilfredsstillende måde på grundlag af den danske kriminalstatistik. I fig. 34 og 35 gengives to kurver

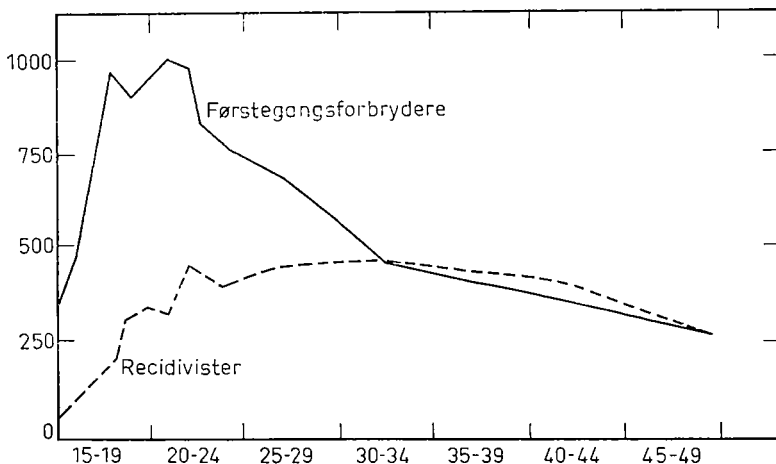

Fig. 35. Kvindelige finske forbrydere efter alder. Efter *Kaila*

over førstegangsforbrydere og recidivister for henholdsvis mænd og kvinder i Finland, som er blevet dømt til 'tuktus' eller 'fængelse', *Kaila* (1937).

Aldersfordelingen er ikke den samme år efter år. Forskellige aldersklasser kan påvirkes i ulige grad af kriser, krige og andre samfundsforhold. Krisernes påvirkning behøver ikke at være udtømt gennem den øjeblikkelige virkning. Visse årgange, som er i en særlig påvirkelig alder under samfundskrisen, kan senere være præget af den og vil derfor være særlig meget eller særlig lidt kriminelle i deres senere liv.

Wilkins (1960) har således hævdet, at børn, der var født mellem 1935 og 1942, dvs. børn, der er blevet udsat for krigens påvirkninger i 4-5-års alderen, hyppigere er blevet kriminelle under opvæksten, end man skulle have ventet. Dette tager *Wilkins* som et udtryk for, at børn i særlig grad påvirkes af, hvad de oplever, når de begynder at genkende og aktivt medvirke i sociale situationer. Se i denne forbindelse også *Christiansen* (1961), *Walters* (1962-63) og *Jasinsky* (1966). *Rose* (1968) og *Greve og Sander* (1970) har bestridt, at den af *Wilkins* benyttede metode er anvendelig. *Wilkins'* resultater er dog også blevet bekræftet af *Slater m. fl.* (1966) på et materiale fra New Zealand; metoden er her en anden, men der er ikke givet sådanne oplysninger, at det kan ses, om den vil rammes af samme kritik. – Om krigens betydning se kap. 30.

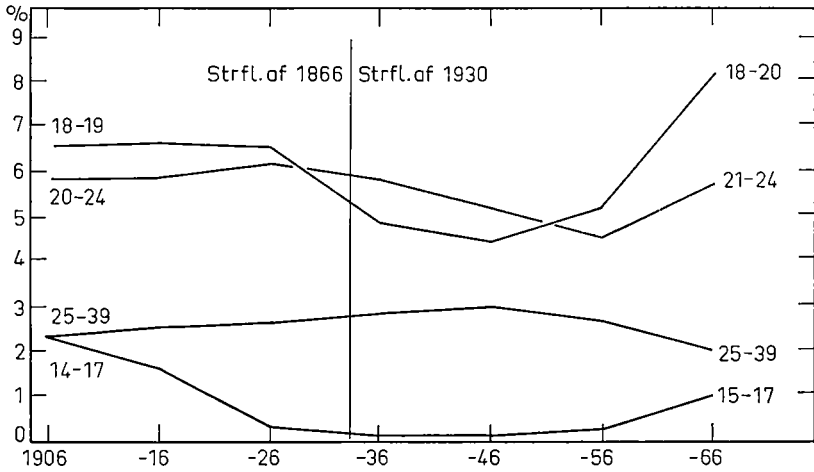

Fig. 36. Dømte mænd i Danmark 1906-66

Wolf og Høgh (1966, s. 86) mener derimod, at de afgørende år er 10-12-års alderen.

Den danske kriminalstatistik giver kun ringe mulighed for at bedømme, om kriminalitetens aldersmaksimum har forskudt sig. I *Ungdomskommissionens betænkning om Den tilpasningsvanskelige ungdom* (1952, s. 36 ff.) er det sandsynliggjort, at de yngre aldersklasser med hensyn til tyveri dominerer mere, end de gjorde i sidste halvdel af forrige århundrede. Som det fremgår af fig. 36, synes der i dette århundrede bortset fra de seneste år kun at have været mindre forskydninger i aldersklassernes indbyrdes forhold.

Tallene fra de officielle opgørelser er som regel utilstrækkelige til belysning af de her behandlede problemer. Det er særlig beklageligt, at man kun sjældent får tal for unge under den kriminelle lavalder (i Danmark: 15 år, jfr. straffelovens § 15).

Knut Sveri (1960) har undersøgt aldersfordelingen blandt alle sigtede, herunder også børn. I fig. 37 gengives hans resultater grafisk.

Det fremgår af kurven, at kriminalitetsincidensen i Norge øges rask fra 5-års alderen til 13-14-års alderen. Efter at have nået maksimum falder kurven brat til 25-års alderen for derefter at synke jævnt i de ældre aldersklasser. Det er uafklaret, om den tilsyneladende forskel,

der er på maksimums beliggenhed i Danmark og i Norge, er reel, eller om den kun skyldes forskellige registreringsforhold.

Sveri's resultater, der bygger på den registrerede kriminalitet, får en vis støtte af *Elmhorn's* undersøgelse af den selvrappede kriminalitet i Stockholm (1965). Hun finder, at kriminalitetsniveauet hos 14-års drenge er 4 gange højere end hos 9-års drenge. For pigernes vedkom-

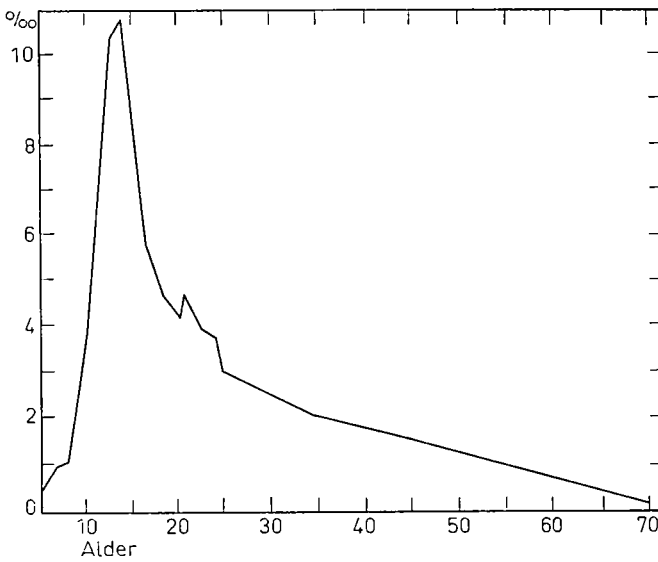

Fig. 37. Aldersfordelingen for sigtede i Norge 1957 i promille af hver aldersklasse, efter *Sveri*

mende sker der en seksdobling fra 9-års alderen til 14-års alderen, men på et betydeligt lavere niveau. Hendes materiale giver imidlertid ikke nogen mulighed for at sige, *hvor* maksimum ligger.

Glueck (1939) fandt den i tabel 65 anførte aldersfordeling ved første tegn på vanartethed i en undersøgelse af 'juvenile delinquency', herunder skulkeri og bortløben fra hjemmet.

Tabel 65. Aldersfordeling i procent for første tegn på vanartethed hos børn og unge, efter *Glueck*

Alder	Procent
6 år eller derunder	14
7-8 år	23
9-10 år	26
11-12 år	21
13 år eller derover	16
I alt	100

Ungdomskriminalitet

Problemerne omkring ungdomskriminaliteten og dens baggrund behandles kun oversigtsmæssigt. Visse bidrag til en yderligere belysning af emnet findes i kap. 38, 39, 41 og 42.

Ved undersøgelser af ungdomskriminaliteten spiller særlige fejlkilder en rolle. I almindelighed kan man med små modifikationer lægge strafelovens forbrydelsesbegreb til grund for kriminologien, jfr. s. 21. I de lavere aldersklasser bliver sondringen mellem lovovertrædelser og andre former for normbrud og afvigende adfærd imidlertid unaturlig. Man må, som det er sket i en række nyere undersøgelser, medtage andre former for vanartethed.

Skulkeri fra skolen, udpræget løgnagtighed osv. vil som regel blive betragtet som 'juvenile delinquency' i U.S.A., og amerikanske kriminologer medtager derfor uden tøven dette i deres undersøgelser, se f. eks. *Porterfield* (1946) og *Robison* (1936).

Det samme gælder *Burt* i hans bog om unge lovovertrædere (1957). Han beskæftiger sig med en gruppe børn og unge, hvoraf de fleste har begået egentlige kriminelle handlinger, både mindre alvorlige som tiggeri og rapseri, men også mere grove som tyveri, indbrud, hærværk, vold, bedrageri og sædelighedsforbrydelser. Men derudover er der adskillige, hvor forseelsen består i skulkeri, løben hjemmefra, vagabondage, stærk løgnagtighed eller „seksuel uartighed“. Berigelsesforbrydelser er klart i overtal; de udgør mere end 90 % af de lovovertrædelser, som dren-

gene har begået. Alligevel omfatter de unges lovovertrædelser en temmelig broget gruppe af handlinger, hvoraf nogle ikke ville medføre indgriben fra samfundets side, hvis de forekom hos voksne. – Hermed bliver det overmåde vanskeligt at definere 'juvenile delinquency'; begrebet er vagt og udflydende. Til illustration kan nævnes, at *Wilkins* (1962) definerer det som enhver adfærd hos unge, som ældre er modstandere af. Jfr. også *Tappan* (1949) og *Jasinski* (1968). En undersøgelse af *Slocum and Stone* (1963) illustrerer dette forhold, se s. 487.

Hvis man i Danmark skulle opstille et børnekriminalitetsbegreb, ville det være mest nærliggende at definere børnekriminalitet som enhver adfærd, der kan blive eller hyppigt bliver anledning til indgriben fra børneforsorgens side. Denne definition vil være i overensstemmelse med den i kap. 1 udtrykte opfattelse. Til belysning af definitionens betydning kan man nævne, at en undersøgelse af en gruppe fjernede børn foretaget af *Ungdomskommissionen* i slutningen af 40'erne viste, at kun 50–60 % af drengene og 20–30 % af pigerne var blevet fjernet fra deres hjem på grund af handlinger, der hos voksne ville have medført straf (1953); se straks nedenfor. Man kan dog også finde videre definitioner i danske fremstillinger, f. eks. at unge lovovertrædere er unge mennesker, der lever under sådanne miljøforhold, at deres tilpasningsvanskeligheder (ikke nødvendigvis straffelovsovertrædelser) medfører, at en eller anden offentlig myndigheds indgriben må anses for hensigtsmæssig, *Christiansen* (1952, s. 86), jfr. *Burt* (1957, s. 15). Jfr. også *Wilkins'* ovenfor anførte definition.

Til illustration skal omtales resultaterne af en dansk undersøgelse af *Kjems* (1952, s. 282).

Tabel 66. Fjernelsesgrundene (i procent) for 197 børn inddraget under børneforsorg (1947–48), efter *Kjems*

	Drengene %	Piger %
Ejendomsforseelser	50	22
Hærværk og vold	4	3
Seksuelle forseelser	6	24
Vagabondage, skulkeri m. m.	17	30
Opdragelsesvanskeligheder	23	21
I alt	100	100

Man må dog ikke af dette lade sig lede til at tro, at børnekriminalitet altid er ganske harmløs. Børns forbrydelser *kan* være lige så grove som voksnes, jfr. f. eks. *Katila och Hellsten* (1964) om drab begået af børn under 15 år og *Sveri* (1959) med et indgående referat af nogle smådrenge lovovertrædelser.

På dette område risikerer man let at komme til at arbejde med begreber, der mangler klarhed og præcision. Man kan imidlertid ikke komme uden om problemet, hvis man vil sammenligne danske forskningsresultater med amerikanske og engelske. Det må også erkendes, at en sondring på grundlag af straffelovens kriminalitetsbegreb ikke har megen mening overfor børn; skulkeri og løgnagtighed adskiller sig som symptomer på tilpasningsvanskeligheder næppe fra rapseri etc. På den anden side er det klart, at man ikke med mening kan sammenligne kriminalitetsniveauer i forskellige aldersklasser, hvis man definerer 'kriminalitet' forskelligt i disse klasser. Dette betyder, at man i visse sammenhæng med fordel kan arbejde med en særlig børnekriminalitetsdefinition, men at man i andre undersøgelser snarere må anvende det almindelige kriminalitetsbegreb.

Undersøgelserne af kriminelle børn og børns kriminalitet har særlig interesse, fordi man i en række tilfælde mener at have konstateret, at kronisk kriminelle ofte er begyndt tidligere på kriminalitet end lettere kriminelle. *Sveri* (1959) hævder, at de allerfleste vaneforbrydere begynder deres løbebane i ungdomsbander i 12–13-års alderen. Selv om man erkender, at kronisk kriminelle typisk har mange „faresignaler“ i deres tidlige ungdom, kan dette dog ikke tages som symptomer på en uafvendelig skæbne. Det indgår som et moment i prædiktionstabellerne, men ikke som en altafgørende faktor. Enkelte bestrider dog disse resultater. *Gibbens* (1961, s. 39) fremhæver således, at en kronisk kriminel karriere *kan* begynde i enhver alder. Han bygger dog på et materiale, der kun omfatter 90 recidivister.

Christiansen og Stürup har i deres utrykte undersøgelse af 335 statsfængselsfanger fundet, at 32 % af de intermitterende og 48 % af de kroniske recidivister har begået deres første lovovertrædelse før det 20. år. Også i dette materiale aftog recidivhyppigheden med voksende alder. Se nærmere *Ungdomskommissionen* (1952, s. 30). *Greve* konstaterer i et utrykt arbejde vedrørende ungdomsfanger, at halvdelen af dem var registreret for straffelovs-overtrædelser før det fyldte 14. år.

Christie (1960) finder, at recidivet aftager med voksende alder, dog at det under 18-års alderen er lavere ved groft tyveri og brugstyveri af biler end i de nærmest følgende aldersklasser.

Sellin (1958) konkluderer efter gennemgang af en række vigtige undersøgelser over alder og recidiv, „at 1) jo yngre en person er, når han første gang dømmes for en lovovertrædelse, desto større er sandsynligheden for, at han vil blive dømt igen, og at han vil fortsætte med at begå lovovertrædelser over en længere periode; 2) risikoen for senere domme står i direkte forhold til antallet af tidligere domme; 3) jo yngre en person er, desto kortere vil intervallerne mellem hans første og følgende lovovertrædelser være; og 4) risikoen for recidiv varierer med lovovertrædelsens art, idet den er størst ved ejendomsforbrydelser“.

Teorier om ungdomskriminaliteten

Kriminalitetens koncentration i de unge år har givet anledning til en række kriminalitetsteorier og forklaringsforsøg. Dette er ikke blot en følge af det store antal kriminelle i disse aldersklasser og de mange forbrydelser, der begås af unge, men også udslag af en formodning om, at man her kan se de „rene“ kriminalitetsfaktorer virke. På de senere alderstrin må man regne med, at de tidligere lovovertrædelser og måske især forstraffene har påvirket udviklingen så stærkt, at det ikke i samme grad er muligt at undersøge og isolere de primære baggrundsfaktorer.

En del af kriminalitetsteoriene beskæftiger sig ikke særskilt med alderens betydning, se f. eks. omtalen af en række ældre teorier i kap. 4. Her skal nævnes nogle af de teorier, der enten søger at forklare kriminalitetens aldersfordeling eller at begrunde, at enkelte aldersklasser bliver særlig kriminelle.

Der er imidlertid også et andet problem: *hvorfor netop disse unge og ikke andre unge bliver kriminelle*. Dette problem behandles som nævnt andre steder i bogen. Her må det være tilstrækkeligt at pege på, at de kriminelle (unge såvel som ældre) hyppigt er vokset op under uheldige miljøforhold, i brudte hjem etc. Disse momenter vil formentlig både betyde, at de hyppigere kommer i situationer, hvor kriminalitet er en nærliggende mulighed, og at de lettere vil blive registreret, fordi myndighederne i forvejen i særlig grad har opmærksomheden rettet mod dem.

BIOLOGISKE FORKLARINGER

Goring (1919) fandt i kriminalitetens tidlige begyndelse et bevis for *anlægsfaktorens* dominerende betydning, sml. også *Moberg* (1953, s. 775). Grunden til, at de fleste vaneforbrydere dømmes første gang som ganske unge, er, at den antisociale disposition – som alle andre menneskelige dispositioner – tenderer mod at blive manifest ved den tidligst mulige lejlighed; som et parallelt eksempel anvendes skarlagensfeber. Bevisførelsen halter imidlertid. Der er intet til hinder for, at både tidlig kriminalitet og senere hårdnakket recidiv kan være forårsaget af ugunstige miljøforhold. Som vi ved, er kriminalitet stærkt påvirkelig af ydre forhold; dette udelukker ganske vist ikke, at en del af kriminaliteten, f. eks. den særlig tidlige, kan være arveligt betinget, men det gør dog de ensidigt anlægsorienterede forklaringer mindre sandsynlige.

Kaila (1939) fandt, at ringe intelligens og i særdeleshed sygelige karaktertræk var særlig hyppig blandt de kriminelle, der var unge på tidspunktet for deres første forbrydelse. Dette betragtes tilsyneladende som et bevis for, at ungdomskriminaliteten i udpræget grad er betinget af en arvelig karakterstruktur, men manifestationstidspunktet tillægges ikke af *Kaila* selvstændig vægt. Endelig kan det fastslås, at manifestationstidspunktet alene ikke beviser noget om eksistensen af et kriminalitetsanlæg; man antager således, at dementia senilis er overvejende anlægsbetinget, jfr. *Strömberg* (1967, s. 105 ff.).

En anden biologisk forklaring er antydnet af *Sellin*, der beskriver aldersfordelingen som „ikke ulig en hvilken som helst anden aktivitetskurve, der beror på menneskets *vitalitet*“ (1947). Denne forklaring kan dog ikke – i hvert fald ikke uden væsentlige modifikationer – betragtes som rigtig, da denne aktivitetskurve falder betydeligt langsommere end kriminaliteten i de fleste landes kriminalitetskurver. Det forekommer endvidere lidet sandsynligt, at de sociale forhold ikke i højere grad skulle påvirke fordelingen. At det skulle være det ungdommelige kraftoverskud, der i sig selv forårsager kriminaliteten, stemmer heller ikke særlig godt med, at man i en del undersøgelser har fundet, at lovovertrædere har en ringere fysik end gennemsnittet, se dog imod dette sidste *Glueck'erne* (1950 og 1956).

Nogle teorier lægger ensidigt vægten på *overgangsalderens* biologiske forandringer. Det er dog tvivlsomt, om en sådan opfattelse kan forklare andet end nogle af de lidet grove sædelighedsforbrydelser, der optræder under puberteten, f. eks. blufærdighedskrænkelser i form af beluring og ekshibitionisme.

I de nævnte hypoteser har man overset noget væsentligt: kriminalitet er et socio-legalt begreb. *Burt* fremhæver således, at grænselinien mellem unormale og normale, umoralske og artige, kriminelle og lovlydige børn er vilkårlig. Kriminalitet er et socialt og ikke et psykologisk begreb (1957). Hvis man vælger dette som udgangspunkt, bliver problemet ikke i første række at forklare koncentrationen af kriminalitet i de unge år, men at forklare, hvorfor unge, der befinder sig i en *særlig social situation*, hyppigere rammes af kriminalretlige reaktioner end ældre.

Burt's synspunkt forekommer umiddelbart at være det mest relevante. Det har endvidere den fordel, at problemet om den registrerede kriminalitets repræsentativitet i nogen grad mister sin betydning. Hvad enten man stiller spørgsmålet som: hvorfor unge hyppigere begår kriminelle handlinger end ældre, eller som: hvorfor registreres unge hyppigere end ældre (til trods for at de ikke begår kriminelle handlinger hyppigere), bliver det egentlige problem, *hvorfor samfundet reagerer anderledes overfor unge* (unges handlinger) *end overfor ældre* (ældres handlinger).

MANGLENDE MODENHED

Nogle kriminologer mener, at kriminalitet skyldes *manglende udvikling*. Lombroso mente, at *nogle* fødes som forbrydere, men ud fra den just nævnte opfattelse må man snarere sige, at *alle* fødes som forbrydere; behovene tilfredsstilles uden hæmninger, indtil personen gennem den normale psykiske udvikling opnår tilstrækkelig modenhed.

Burt (1957) fortæller således om en 8-årig dreng, der var tiltalt for tyveri af penge; det viste sig, at hans intelligensalder kun var 5 år, og at han samlede på alt blankt og kulørt, og at de skinnende pennestykker på ham virkede ligesom røde bånd og glinsende kulstykker. Før et sådant barn får en mere voksen omverdensopfattelse og en tilstrækkelig internalisering af samfundets almindelige normer, vil det ikke kunne opfylde de krav, som man gennem lovgivningen stiller til dets adfærd.

Som eksempel på denne opfattelse kan også nævnes *Roper* (1950, specielt s. 18). Kriminalitet er en løsning af personlige problemer på et barnligt adfærdsniveau, enten fordi de grundlæggende holdninger aldrig er blevet udviklet ud over dette niveau, eller fordi der foreligger en regression til barnlige holdninger på grund af frustration. Det er naturligt for et barn at slå andre, at tilegne sig andres ting osv. Under de rette omstændigheder vil den ydre controls normer, som er nødvendige overfor barnet på det tidlige niveau, internaliseres, og barnet vil blive

socialt pålideligt. Hvis børn ikke opdrages rigtigt, opgiver de ikke disse holdninger og udvikler ingen selvkontrol. Nogle går direkte over til ungdomskriminalitet, medens andre først senere i livet under særligt pres eller fristelse mister deres (alt for svage) selvkontrol. – I denne forbindelse må det fremhæves, at denne forklaring – som flere andre – knytter forbindelsen mellem alder og andre kriminalitetsfaktorer; på vigtige tidspunkter kan brudte hjem og andre ugunstige miljøforhold vanskeliggøre internaliseringen.

Glueck'erne (1940 og 1945) mener at have konstateret en vis gennemsnitlig afstand fra begyndelsen til afslutningen af det kriminelle levnedsløb. Hvis de kriminelle handlinger findes tidligt i barndommen, vil de ophøre forholdsvis tidligt. Dette antages at hænge sammen med, at den grundlæggende recidivfaktor er „mangel på modenhed“; når denne er opnået, vil kriminaliteten ophøre. Hos nogle er det afgørende dog ikke modningen, men en „udbrænding“; disse lidet oplysende begreber dækker formodentlig i nogen grad det samme som Sellin skildrer som svindende vitalitet. Hos *Glueck'erne* tillægges levealderen væsentlig betydning. Den nævnte undersøgelse er blevet stærkt kritiseret, jfr. f. eks. *Sutherland and Cressey* (1966) og *Wootton* (1959), og opfattelsen må betragtes som meget tvivlsom.

Andre forfattere betoner i højere grad *modenhedens* betydning uafhængigt af den kronologiske alder. Unge kriminelle opleves ofte som yngre, end de i virkeligheden er, og selv når de ikke umiddelbart virker umodne, vil en dyberegående psykologisk-psykiatrisk undersøgelse hyppigt afsløre karaktertræk, som peger i den retning, jfr. *Hoeck-Gradenwitz* (1956). Denne forfatter fremhæver dog, at det ikke er umodenhed som sådan, men kun bestemte – ikke nærmere definerede – former, der kan bevirke en kritisk situation for den voksnes personlighed. Se også *Stürup* (1968, s. 84). En af *WHO* nedsat ekspertkomité (1950) fandt ligeledes, at det mest slående træk ved mange kriminelle var den følelsesmæssige umodenhed. – I *Ungdomskommissionen's* undersøgelse af fjernede børneværnsbørn siges det, at 53 % af børnene var bagefter i udvikling, idet de var barnlige og umodne i forhold til deres alder (1953).

Umodenhed i denne forstand har formentlig også nær tilknytning til visse elementer i sociologiske teorier, f. eks. den af *Cohen* (1955) behandlede kortsigtede hedonisme.

Som fremhævet af bl. a. *Wootton* (1959, s. 161 ff.) er der god grund

til indtrængende at advare mod hypoteser, der betragter kriminalitet som et udslag af umodenhed og samtidig – åbent eller tilsløret – via kriminaliteten konstaterer, at umodenheden foreligger.

KRIMINEL MODNING

I nyere amerikansk kriminologi er udtrykkene 'modenhed', 'modning' osv. også blevet brugt på en anden måde. Af hensyn til sammenhængen skal det behandles her, selv om det kun i begrænset udstrækning belyser det modenhedsproblem, som er omtalt ovenfor. Man antager, at man ved siden af den kronologiske alder kan tale om *kriminell modning* og *kriminell alder*. Begrebet har nær sammenhæng med andre begreber som f. eks. *kriminell karriere* og *professionel forbryder*.

Sutherland and Cressey (1966) mener, at der hos vedvarende kriminelle foregår en *modning*. Det betyder blot, at kriminalitet typisk udvikler sig efter et bestemt mønster. Det skal ikke forstås således, at alle forbryderbegyndere nødvendigvis skal gennemløbe hele banen, eller at de uden undtagelse skal begynde ved udviklingsliniens udgangspunkt. Personens kriminelle alder bestemmes efter det punkt, han har nået på banen. En forbryder er blevet kriminelt moden, når kriminalitet findes som et integreret led i hans personlighed.

En 12-årig dreng fra et slumkvarter, som planlægger sine forbrydelser, ved, hvad han skal gøre, når han fanges, betragter sig selv som forbryder og tager straffen som en del af livet, er moden, medens en underslæber på 50 år, som ikke opfylder disse krav, betragtes som umoden.

KRIMINALITET SOM RESULTAT AF EN LÆREPROCES

Hvis man – som det ofte sker i de psykologiske teorier – tager sit udgangspunkt i, at umodenhed er en afgørende faktor bag ungdomskriminalitet, er det vigtigste problem ikke, hvorfor folk bliver kriminelle, men hvordan det går til, at de fleste mennesker under opvæksten efterhånden aflægger eller indskrænker deres kriminelle adfærd og tilpasser sig samfundsforholdene (eller i hvert fald ikke registreres), medens den hos andre fortsætter, griber om sig og bliver grovere.

Dermed knyttes forbindelsen til nogle sociologisk prægede teorier, der lægger afgørende vægt på *læreprocesserne*. Til forskel fra de psykologiske vil de dog hyppigt være mere generelle, idet de ikke blot søger at forklare kriminalitetens ophør, men også den lovlige og kriminelle adfærd. Her kan igen nævnes *Sutherland's* berømte teori om *differen-*

tiel association, der understreger, at kriminel adfærd læres gennem forbindelse med andre. Gennem denne kontakt overtager man disses opfattelse af lovgivningen; hvis man fortrinsvis påvirkes af folk, der accepterer lovgiverens værdisystem, vil man blive lovlydig; medens man vil blive kriminel, hvis den væsentligste påvirkning stammer fra personer, som er positivt indstillet overfor lovbrud. Se nærmere s. 530.

Gennem teorien skabes der sammenhæng med de ovenfor omtalte undersøgelsesresultater, der viser, at de kriminelle fortrinsvis kommer fra dårlige boligkvarterer (med mange kriminelle, prostituerede, værtshuse etc.), hvor normerne formentlig hyppigt vil være asociale eller antisociale, og at de vokser op i dårlige hjem (med ligegyldige og fjendtlige forældre etc.), hvor eventuelt eksisterende sociale normer vanskeligt vil kunne indlæres.

Blandt unge lovovertrædere findes der ifølge *Kinberg* en vis del, som stammer fra kulturfattige eller kulturløse hjem. Disse hjem er prægede af de voksnes stadige træthed på grund af utilstrækkelig og uhenigtsmæssig ernæring og for meget arbejde; manden og hustruen bliver tidligt udslidte, særlig kvinderne, der har det slidsomme arbejde i hjemmet og belastes med de stadige svangerskaber, børnefødsler og amninger. Stemningen i hjemmet er trykket, pirrelig og vredagtig. Som regel råder der en stadig trist stemning mellem mand og hustru indbyrdes og mellem forældre og børn. Under sådanne omstændigheder kan der vanskeligt udløses sociale følelser for børnene, hvis skolegang forsømmes, således at man undertiden ser en tilsyneladende intelligensnedsættelse opstå af disse meget uheldige miljøforhold. Den økonomiske og psykologiske elendighed medfører også, at disse mennesker bevidst undgår kontakt med andre, ligesom andre familier skyer dem. Børnene kommer tit til at vokse op uden legekammerater eller kun med kammerater fra lignende miljøer. De vokser derfor op uden synderligt kendskab til det større samfund, de tilhører, uden at de kommer i berøring med dets åndelige liv, og uden at de præges af samfundets kultur. Følelser af positiv tilknytning til og aktivt samarbejde med samfundet udvikles ikke. Det eneste område, hvor disse mennesker kommer i kontakt med samfundets krav, er arbejdslivet. Det særlig afgørende er ifølge *Kinberg*, at disse miljøpåvirkninger også præger børnene og de unge i den plastiske udviklingsperiode, se „Den tilpasningsvanskelige ungdom“, s. 59.

Dalgard og Welhaven (1965) fandt, at normale unge lovovertrædere tilhørte antisociale delkulturer, og at deres kriminelle aktivitet mere syntes at være et socialt end et psykopatologisk fænomen.

Man må tilslutte sig *Sutherland and Cressey* (1966), når de fremhæver, at de biologiske teorier ikke har kunnet forklare kriminalitetens sammenhæng med alder. På den anden side er de rent sociologiske teorier ikke blevet tilstrækkeligt underbygget på dette punkt endnu. Det synes indtil videre mest frugtbart at betragte ungdomskriminaliteten fra et *socialpsykologisk synspunkt*, hvilket indebærer, at puberteten betragtes som et socialpsykologisk fænomen. I puberteten er de psykiske ændringer i betydelig udstrækning betinget af samspillet mellem de biologiske ændringer, der betinger kønsmodningen, og de sociale forhold, der i de fleste samfund udelukker et seksuelt samliv. Hertil kommer en række miljøændringer, der hyppigt er så gennemgribende, at det for en stor dels vedkommende har karakter af en social omvæltning. Det er ikke mærkeligt, at der i denne periode opstår følelige tilpasningsvanskeligheder for de fleste mennesker, jfr. *Christiansen* (1952) og *McKissack* (1967).

Bloch and Niederhoffer (1958) har opstillet en hypotese om ungdomskriminaliteten, der i nogen grad tager hensyn til både de sociale og de biologiske forhold. Ungdomsårene er i alle kulturer en periode, hvor det drejer sig om at opnå en voksen status. Denne status opnås i nogle kulturer gennem særlige ceremonier; men når disse ikke findes, må den vindes ad andre veje. Det er dette rodfæstede behov, som de amerikanske ungdomsbander skal tilfredsstille; det giver de unge en mulighed for at demonstrere, at de er mænd og ikke bare børn. Kriminaliteten demonstrerer på denne måde indirekte de unges (mis-)opfattelse af, hvad det vil sige at være en voksen mand, f. eks. indgår der her et krav om en bil, om at køre stærkt, om at deltage i seksuelle orgier. Se et fyldigere referat i *Hauge* (1968). Se endvidere kap. 39 om kammerater og kap. 41, s. 524 ff., hvor andre teorier er omtalt.

De kriminalpolitiske konsekvenser af den store ophobning af kriminelle i de yngste aldersklasser er diskuteret i *Christiansen* (1952), hvor det positive i den nuværende aldersfordeling blandt kriminelle fremhæves. At kriminalitetshyppigheden aftager med voksende alder kan tages som et tegn på, at samfundet er mentalt og socialt sundt, dvs. at de fleste kriminelle forholdsvis hurtigt tilpasser sig.

Der er formentlig intet andet kriminologisk problem, der i den grad har påkaldt sig både almenhedens og videnskabsmændenes store interesse, som ungdomskriminaliteten. Litteraturen er næsten uoverskuelig; af nyere bibliografier kan nævnes *Hess m. fl.* (1967); af bibliografier over

bibliografierne over ungdomskriminalitet skal fremhæves *Sellin and Savitz* (1965, særligt nr. 222–262). Af skandinaviske monografier bemærkes *Christensen* (1957), *Christie* (1960), *Sveri* (1960) og *Dalgard og Welhaven* (1965).

Ældres kriminalitet

Selv om den største interesse har været samlet om ungdomskriminaliteten, har man også undersøgt andre aldersgrupper. Disse undersøgelser er dog forholdsvis fåtallige og lidet fyldestgørende. Man har hævdet, at butikstyverier hos kvinder skulle stå i forbindelse med klimakteriet ligesom tyverier med menstruation og graviditet. Det empiriske grundlag er dog spinkelt, se *Gibbens and Prince* (1962, s. 73 f.) og foran s. 438 f. Mindre alvorlige sædelighedsforbrydelser vil i et vist omfang optræde hos senile, se f. eks. *le Maire* (1946, s. 105). Se endvidere nærmere i kap. 29, s. 274 ff. om arbejdsløshedens forskellige virkninger på de forskellige aldersklasser.

De ældre vil få en række nye problemer der skyldes, at de må tilpasse sig en ny familiestruktur (ingen børn, ægtefællens død), at de intet arbejde har (manglende beskæftigelse, mindre indtægt, offentlig hjælp), at de har en ringere status, at deres fysik forringes (og dermed en øget afhængighed af andre mennesker). Denne ændrede stilling indtræder på nogle områder (f. eks. det legemlige) gradvist, medens overgangen på andre områder kan ske pludseligt (f. eks. pensionering); men tilsyneladende hænger ingen af ændringerne nært sammen med kriminaliteten i disse år, jfr. oversigten ovenfor s. 447. Undtagelser er dog måske mænds præ-senile sædelighedsforbrydelser og ældre mænds forøgede ejendoms-kriminalitet under krige (se kap. 30).

Kriminaliteten falder støt op gennem aldersklasserne; faldet er dog ikke lige stærkt i alle kriminalitetsgrupper. Ifølge *Moberg* (1953, s. 767 ff.), jfr. tabel 67, er det størst ved automobiltyveri, røveri og indbrudstyveri og mindst ved blufærdighedskrænkelser, svig og lignende. Se også tabel 68 på s. 465 om de danske forhold.

Moberg (1953) begrundes bl. a. de ældres lavere kriminalitetsincidens med, at de på grund af fysisk svaghed er mindre egnede til at begå kriminalitet, at de er mere forsigtige (mindre opdagelsesrisiko), at de i højere grad end unge koncentrerer sig om former for kriminalitet, som det er svært at opklare, at kriminelle lever et liv, så de ikke bliver gam-

Tabel 67. Anholdeshyppighed per 100.000 mænd i U.S.A.,
efter Moberg

	Mest kriminelle alder	Kriminalitets- hyppighed i denne	Kriminalitets- hyppighed for mænd over 49 år	Forholdet mellem hyppig- hederne
Sædelighedsforbrydelser				
(bortset fra voldtægt og prostitution m.m.) ...	20–24	58,0	26,2	2,21
Narkotikalovgivning	30–34	36,4	9,8	3,71
Underslæb og bedrageri	25–29	138,3	36,0	3,84
Hæleri	20–24	34,7	8,7	3,98
Drab	25–29	74,3	15,9	4,67
Overfald	25–29	309,9	64,2	4,83
Falskmøntneri m. m.	20–24	68,0	11,6	5,86
Prostitution m. m.	25–29	19,4	3,3	5,88
Ulovlig våbenbesiddelse	20–24	72,4	11,5	6,59
Voldtægt	20–24	86,2	10,5	8,21
Tyveri	16–20	709,0	79,0	8,98
Indbrudstyveri	16–20	593,6	21,3	27,87
Røveri	20–24	238,1	4,8	49,60
Automobiltyveri	16–20	282,2	2,3	122,60

le, at de kriminelle gennem et langt liv har lært, at kriminalitet ikke kan betale sig, og at unge læser flere tegneserier. – Det sidste led i begrundelsen forekommer tvivlsomt. Se også *Bürger-Prinz und Lewrenz* (1961).

Specielle kriminalitetsformer og alder

Forholdet mellem alder og kriminalitet kan belyses ud fra andre og mindre almene udgangspunkter. Man kan undersøge de lovovertrædere, der på et givet tidspunkt er underkastet en *bestemt sanktion*, tilsyn ifølge betinget dom, afsoning af hæftestraf m.v., eller de lovovertrædere, der i et givet tidsrum bliver dømt til den pågældende sanktion. Disse undersøgelser giver dog kun få oplysninger om alderens betydning for kriminaliteten. De kan vise noget om sanktionsvalg i relation til alder, men ikke meget om gerningsmændene og forbrydelserne.

Tabel 68. Antal reaktioner overfor mænd i 1966 opdelt på kriminalitetsart og de sanktioneredes alder, fra *Kriminalstatistik 1966*

	-17 år			18-20			21-24			25-29			30-39			40-			I alt	
	per	per	%	per	per	%	per	per	%	per	per	%	per	per	%	per	per	%		
	abs.	100.000		abs.	100.000	%	abs.	100.000	%	abs.	100.000	%	abs.	100.000	%	abs.	100.000	%	abs.	100.000
hedsforsbr.	77	66	3	111	83	4	113	71	5	107	69	7	138	49	9	152	16	10	698	31
.....	78	67	3	333	249	11	350	219	15	229	147	16	261	93	16	258	27	17	1509	8
.....	1290	1101	54	1523	1141	52	1142	717	50	677	435	46	605	216	38	469	50	31	5706	31
veri	633	540	27	528	395	18	219	138	10	85	55	6	57	20	4	29	3	2	1551	8
eri,																				
æb m. v. ...	37	32	2	64	48	2	143	90	6	131	84	9	190	68	12	202	21	13	767	4
jd.forsbr. ...	252	215	11	318	238	11	259	163	11	170	109	12	224	80	15	221	23	15	1444	8
)	20	17	1	52	39	2	72	45	3	73	47	4	108	39	6	176	19	12	501	2
.....	2387	2038	101	2929	2193	100	2298	1444	100	1472	946	100	1583	564	100	1507	159	100	12176	67

andet" er inkluderet overtrædelser af straffelovens kap. 22.

Af betydelig større interesse er udforskning af sammenhæng mellem specielle *kriminalitetsformer* og alder. Sammenligninger af aldersfordelingen ved forskellige forbrydelsesgrupper viser karakteristiske forskelle. Alderen er altså også i denne henseende en „neutral“ kriminalitetsfaktor, idet betydningen af samspillet med andre faktorer igen må understreges.

I *Danmark* er der ikke hidtil foretaget nogen indgående almen kriminologisk undersøgelse af aldersfordelingens betydning for de enkelte deliktstyper, men den officielle kriminalstatistik giver en vis vejledning.

I tabel 68 er der på grundlag af den *officielle kriminalstatistik* (1966) givet en grov oversigt over sammenhængen mellem alder og kriminalitetsart. Det mest karakteristiske er brugstyveriernes kraftige repræsentation i de yngre aldersklasser – fra at udgøre grundlaget for ca. 1/4 af sanktionerne mod de 15–17-årige falder de til nogle få procent af reaktionerne mod personer over 40 år. Hyppigheden af sanktioner for sædelighedsforbrydelser, vold og tyveri kulminerer i 18–20-års alderen, medens bedrageri, underslæb m.m. først når højdepunktet i 21–24-års alderen. På grund af brugstyveriernes meget kraftige og tyveriernes forholdsvis stærke fald op gennem aldersklasserne vil de øvrige forbrydelsesarter få relativt større betydning for ældre end for yngre personer.

Fox (1946) redegør for aldersspørgsmålet på grundlag af en undersøgelse af 5000 fanger. Han konkluderer, at aldersfaktoren er en af de vigtigste selektive faktorer m. h. t. kriminalitetsart. Gennemsnitsalderen i hans materiale var 33,7 år. Yngre mænd forekom i særlig grad i følgende grupper: automobiltyveri, kidnapning, røveri, indbrudstyveri, undvigelse fra fængsel og ulovlig våbenbesiddelse. Mænd, der var ældre end gennemsnittet, var særlig repræsenteret ved: statsforbrydelser, forbrydelser mod ro og orden, sædelighedsdelikter, falsk, underslæb og bedrageri. Fox' resultater stemmer med andre amerikanske undersøgelser, f. eks. *Wood and Waite* (1941). Se endvidere *Moberg* (s. st., tabel 7) og *West* (1967, s. 19 ff.).

Ved siden af disse undersøgelser findes der fra de senere år en lang række arbejder om kriminaliteten i *bestemte aldersklasser*, især de yngre. Fra Skandinavien fremhæves *Christie's* undersøgelse (1960) af de norske unge mænd født i 1933, og de s. 67 ff. omtalte undersøgelser af den ikke registrerede kriminalitet. Se endvidere F.N.'s rapporter fra 1960 og 1965 udarbejdet henholdsvis af *Middendorff* og *Hess*.

Af betydelig interesse er aldersfordelingen ved de enkelte forbrydelsesarter. Også her vil man kunne finde et utal af eksempler. Af de nordiske undersøgelser kan fremhæves:

Gerle (1943) fandt, at aldersgruppen 15–25 år kun omfattede 30 % af brandstifterne. Forbrydelsen kan altså ikke, som det har været hævdet, betragtes som et typisk pubertetsfænomen.

Kinberg m. fl. (1943) oplyser, at fædrenes alder ved begyndelsen af faderdatter incest var meget spredt, men gennemsnitlig 43 år. *Vestergaard* (1960) konstaterede, at gennemsnitsalderen ved domfældelse for incest var 47 år; hun havde dog udskudt tilfælde, hvor datteren var over 18 år.

Ifølge *le Maire* (1946) kulminerer voldtægt, uterlighed overfor kvinder og piger og samleje med mindreårige piger i aldersklassen 15–19 år, medens uterlighed overfor drenge og ekshibitionisme når sit højdepunkt i aldersklassen 30–39 år. Se også *Sveri* (1960, s. 98 ff.).

Anholdelse for drukkenskab kulminerer i tyverne og falder derfra jævnt, jfr. *Steenstrup* (1960) og *Blomberg* (1960).

Tyveri når sit maksimum i 10–14-års gruppen, jfr. *Sveri* (1960), og brugstyveri af biler og motorcykler forekommer næsten ikke efter det 20. år, jfr. *Werner* (1963).

Ved vold og lignende er 17–24-års aldersklassen den mest aktive, jfr. *Sveri* (1960).

Gruppe- og bandekriminalitet

Det er imidlertid ikke blot kriminalitetsarten, der varierer med alderen. De nærmere omstændigheder ved forbrydelsen og dens udførelse skifter også. Der er således mere *gruppe- og bandekriminalitet* blandt de unge end hos de ældre.

Sveri (1960, kap. 7) har en detaljeret gennemgang af sammenhængen mellem alder og antal deltagere i de forskellige forbrydelsesarter. I tabel 69 og figur 38 gengives hans resultater for tyveri og 'naskeri' i Norge; de øvrige forbrydelsesarter viser i det væsentlige lignende fordelinger.

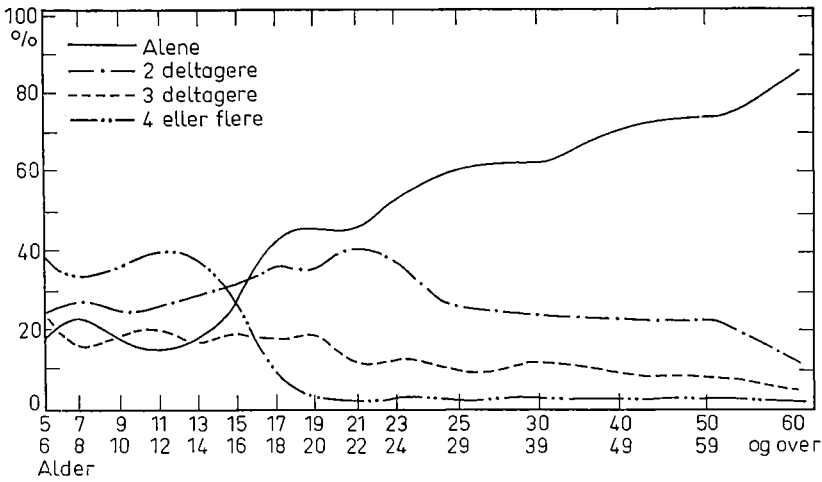

Fig. 38. Antal deltagere i tyveri og 'naskeri' i Norge i 1957 i procent, efter Sveri

Tabel 69. Tyveri og 'naskeri' 1957 efter alder og antal deltagere (i procent). Efter Sveri

Alder i år	Antal deltagere				I alt
	1	2	3	4 eller flere	
5- 6	16,6	23,4	23,4	36,6	100,0
7- 8	24,4	27,1	14,5	34,0	100,0
9-10	17,7	24,9	21,3	36,1	100,0
11-12	14,7	25,8	20,2	39,3	100,0
13-14	16,6	28,8	17,1	37,5	100,0
15-16	25,6	29,5	19,5	25,4	100,0
17-18	42,4	35,9	14,2	7,5	100,0
19-20	45,3	33,3	16,4	5,0	100,0
21-22	44,6	41,3	10,9	3,2	100,0
23-24	50,2	33,4	13,4	3,0	100,0
25-29	58,6	27,6	9,6	4,2	100,0
30-39	60,5	25,8	10,2	3,5	100,0
40-49	66,9	21,2	7,9	4,0	100,0
50-59	70,1	21,9	5,8	2,2	100,0
60 og over	81,5	11,5	4,7	2,3	100,0

Berntsen og Christiansen (1965) har ligeledes fundet, at unge kriminelle hyppigt har begået deres lovovertrædelser i fællesskab. I et materiale fra København havde kun 30 % været alene; hyppigheden steg med voksende alder fra 19 % blandt de 15-årige til 41 % blandt de 20-årige. Det drejede sig om relativt løst opbyggede grupper. Ældre kriminelle var hyppigere psykisk afvigende end de yngre. Ved en mere indgående analyse viste det sig, at alderen og antal implicerede i kriminaliteten ikke var direkte, men kun indirekte forbundne – gennem personligheden.

Undersøgelsen tyder på, at de unge, der begår deres lovovertrædelser sammen med andre, er de mest normale, mens enegængerne i psykisk henseende er mere afvigende. Den støtter den antagelse, at alderen kun er en faktor af sekundær betydning for gruppekriminalitet. Antallet af implicerede viser sig nemlig at afhænge af personlighedstræk hos de unge, men ikke af alderen. Derimod afhænger personligheden på sin side af alderen. Der er flere mulige forklaringer på dette forhold. Det kan tænkes, at psykisk afvigende bliver enegængere, fordi de ikke kan tilpasse sig i grupper, heller ikke kriminelle grupper. Men det er også muligt, at enegængere, fordi de er mere isolerede, hyppigere bliver psykisk afvigende. Det er heller ikke udelukket, at sammenhængen beror på, at lidt ældre lovovertrædere rammes hårdere, når de kommer i konflikt med myndighederne, og derfor også sjæleligt skades mere end de ganske unge, som måske ikke føler sagens konsekvenser så stærkt. – Forfatterne siger, at måske er det at gå for vidt at anbefale, at man skal se på gruppekriminalitet som en lidt alarmerende foreteelse; men der synes i hvert fald at være god grund til at være særlig på vagt overfor de unge, der begår deres lovovertrædelser alene. Se i øvrigt nærmere i kap. 39 og 41.

Kriminalitetsprævalens og alder

Christiansen (1959) og *Wolf og Høgh* (1966) har undersøgt prævalensen af mandlige danske straffelovsovertrædere i forhold til alder. *Christiansen* har bearbejdet oplysningerne i den officielle kriminalstatistik, medens *Wolf og Høgh* har gennemgået et tilfældigt udsnit af den danske befolkning. Resultaterne er gengivet i fig. 39.

De to undersøgelser giver til trods for de forskellige metoder stort set de samme resultater. Det mest karakteristiske er kurvernes topuklede forløb, der formentlig skyldes, at der under og kort efter de to

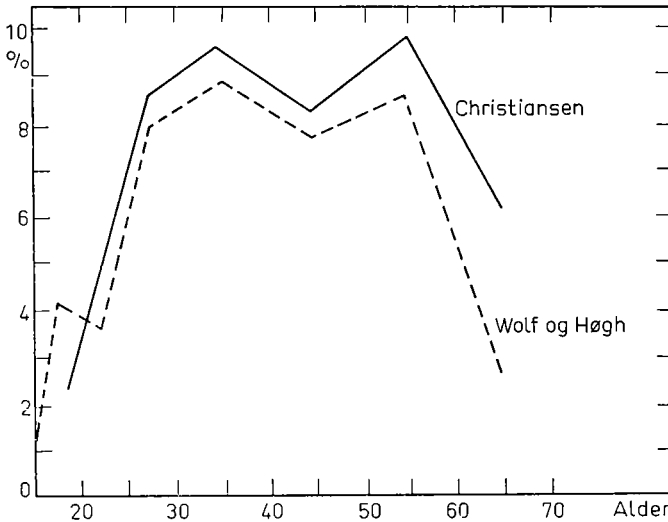

Fig. 39. Kriminalitetsprævalensen for mandlige straffelovsovertrædere i procent, efter *Wolf og Høgh*

verdenskrige er blevet straffet et væsentligt større antal overvejende yngre personer, end der under „normale“ forhold ville være blevet.

Det stærke fald efter det fyldte 50. år kan skyldes, at strafferegistrene har været mindre pålidelige i de pågældendes kriminelt aktive alder. De to kurver fjerner sig fra hinanden i denne aldersklasse, hvilket måske delvis kan forklares ved, at de kriminelle har en større dødelighed end normalbefolkningen. Christiansen har ikke kunnet tage hensyn til dette, da der ikke findes specielle dødelighedstabeller for kriminelle.

Fordelingen af særlovsovertrædere ligner fordelingen af straffelovsovertrædere, jfr. *Wolf og Høgh* (1966).

FJERDE DEL
KRIMINALITETENS
SOCIALPSYKOLOGISKE
BAGGRUND

37. DET SOCIALPSYKOLOGISKE SYNSPUNKT

Medens det foregående hovedafsnit har behandlet en række kriminal-sociologiske faktorer, der tager deres udgangspunkt i kriminalitet som et (socialt) massefænomen, omhandler de følgende kapitler primær-grupperne, dvs. grupper med nær, emotionelt præget, stabil kontakt, som hører til den enkelte lovovertræders nærmere omverden, f. eks. familien, se foran s. 241. Nogle af undersøgelserne vedrørende disse faktorer karakteriseres ved, at de angår et udviklingsforløb; de efterforsker lovovertræderens livsvilkår fra fødslen, gennem opvækstårene og videre frem, under stadig fremdragen af faktorer, der kan antages at have sammenhæng med den kriminelle adfærd. Værdien af forsøg på at opløse påvirkningerne i isolerede komponenter begrænses imidlertid af, at de i virkeligheden griber uløseligt ind i hinanden. Når den følgende fremstilling særskilt behandler og vurderer enkelte typiske faktorer, hjem, skole osv., må det derfor stadig erindres, at man ved udskillelsen af disse faktorer isolerer dem og dermed risikerer at umuliggøre bestemmelsen af deres relative styrke. I det konkrete tilfælde afhænger deres betydning næsten altid af samspillet med de andre faktorer, herunder også de mere almene sociale forhold.

Historisk har økonomiske synspunkter domineret diskussionen i århundredets begyndelse. Fattigdom i hjemmet, dårlige boligforhold, social ulighed og andre konsekvenser af økonomisk nød blev af mange kriminologer opfattet som væsentlige kriminalitetsfaktorer, ikke blot for voksne lovovertrædere, men også for børn. Som den fornemste repræsentant for denne opfattelse bør særlig *Bonger* (1905) nævnes. *Healy* (1915) og *Healy and Bronner* (1926) samt *Burt* (1925) nævner alle fattigdommens betydning, men lægger hovedvægten på de psykologiske forhold. Hos psykoanalytisk orienterede forfattere træder de uløste barndomskonflikter i forgrunden, se f. eks. om ungdomskriminaliteten *Aichhorn* (1925) samt foran s. 173 ff. Ifølge nogle er manglende tilfredsstillelse af fundamentale behov (kærlighed, tryghed, anerkendelse

etc.) den vigtigste anledning til adfærdsvanskeligheder og kriminalitet, Bowlby (1944). *Reiwald* (1948) ser en særlig sammenhæng mellem nød og aggressioner.

Blandt de forhold, der er med til at karakterisere opvæksten, skal i det følgende særlig omtales: fødsel udenfor ægteskab, brudte hjem, opvækst udenfor hjemmet, søskendeforhold, hjemmets økonomi og social status, de intrafamiliarer forhold samt skolegang og kammerater. Blandt faktorer, der gør sig gældende efter opvæksten, skal nævnes: de ægteskabelige forhold, uddannelse og erhverv, økonomi og social status. Endelig bringes til slut et kapitel om prædiktion, som ofte baseres på de nævnte miljøfaktorer.

38. FAMILIEFORHOLDENE

Fødsel udenfor ægteskab

Navnlig ældre undersøgelser fastslår, at andelen af personer født udenfor ægteskab er betydelig større blandt kriminelle end i kontrolgrupper af ikke-kriminelle. *Geill* (1906) fandt, at andelen af udenfor ægteskab fødte forbrydere var omkring 10 %, for de i provinsen fødte dog kun 8 %; dette var for københavnernes vedkommende væsentlig mindre end befolkningsgennemsnittet (23 %). *Geill* fandt dog en svag tendens til flere ikke-ægteskabeligt fødte blandt recidivisterne.

Fra ældre nordisk litteratur kan også nævnes *Lund* (1918), der blandt de af ham undersøgte 849 vanartede eller kriminelle børn fandt, at 23,7 % var født udenfor ægteskab, medens der i en kontrolgruppe bestående af 815 (ikke-vanartede) børn kun var 11,3 % født udenfor ægteskab. Forskellen var særlig stor for pigernes vedkommende, hvor de tilsvarende tal var henholdsvis 29,2 % og 10,4 %.

For en række ældre udenlandske undersøgelser vedkommende skal henvises til følgende:

Handwörterbuch der Kriminologie refererer i en artikel om „Uneheliche“ (Bind II, 1936) en undersøgelse af *Tönnies*. Medens hyppigheden af udenfor ægteskab fødte i Tyskland lå på 8,7 %, fandt han blandt de i årene 1874-98 til døden eller tugthus dømt 14,8 %. – *Carr-Saunders m. fl.* (1942) fandt i en undersøgelse af unge engelske lovovertrædere mere end dobbelt så mange født udenfor ægteskab som i en kontrolgruppe af ikke-kriminelle.

Oversigter fra *Exner* (1949) og *Middendorff* (1956) – den sidste med tal fra krigs- og efterkrigsårene – viser forhøjede tal for udenfor ægteskab fødte i de mest kriminelle grupper. Andre undersøgelser har vist forhøjede tal for recidiverende lovovertrædere.

I *Danmark* foreligger der ikke mere indgående, nyere undersøgelser af dette spørgsmål. Antallet af fødsler udenfor ægteskab lå tidligere ret konstant omkring 10 %, *Falbe-Hansen og Scharling* (1885, s. 619) og *Vedel-Petersen* (1952, s. 38). I slutningen af 1940'erne faldt det dog til 7–8 %, jfr. *Milhøj* (1961, s. 71). I 1966 blev 10,2 % af de levende-fødte født udenfor ægteskab. Disse fødselstal lader sig ikke umiddelbart sammenligne med fordelingerne i de kriminelle grupper. For det første er det sjældent at se undersøgelser, hvor de enkelte mer eller mindre snævert afgrænsede generationer af kriminelle sættes i relation til hele generationens fødselsfordeling; ofte klarer man sig med den gennemsnitlige hyppighed af illegitime fødsler omkring undersøgelsestidspunktet; dette betyder mindre, da fordelingen bortset fra nogle få år i øvrigt har været forholdsvis konstant. Væsentligere er det, at man finder betydelige geografiske forskelle i hyppigheden af fødsler udenfor ægteskab. I 1966 var tallene således henholdsvis 16,9 % i hovedstaden, 11,5 % i byerne og 7,7 % på landet, jfr. *Statistisk Årbog 1968*. Denne tendens har været påviselig i mange år; spørgsmålet er imidlertid, om den skæve fordeling ikke i nogen grad hænger sammen med, at en del ugifte kvinder flytter til byerne og specielt til hovedstaden for at få fødslen overstået og derefter igen vender tilbage til deres hjemsted. Dette vil naturligvis påvirke hyppigheden af personer født udenfor ægteskab i de forskellige områder, og opvækstmiljøet bliver et andet, end fødselsstatistikken tyder på. For det tredje må der tages hensyn til den højere dødelighed blandt de udenfor ægteskab fødte. I 1965 døde således 3,4 % af drengebørnene født udenfor ægteskab før det fyldte 1. år, medens det kun gjaldt 2,1 % af de i ægteskab fødte, jfr. *Statistisk Årbog 1967*.

Friis (1941) har for Landsnævnet for Børneforsorg foretaget en undersøgelse af 900 børn, som i 1938 blev fjernet fra deres hjem i henhold til forsorgslovens § 130, stk. 1, dels 683 børn fjernet på grund af barnets forhold, dels 217 børn fjernet på grund af forældrenes forhold. I den første gruppe var 30 % født udenfor ægteskab, i den anden gruppe 25 %. Hvor stor en rolle de forhold, der bestemmer sammensætningen af de to grupper, spiller for fremkomsten af de høje tal, vides ikke.

Christiansen og Stürup (1963) fandt blandt 335 statsfængselsfanger, undersøgt i begyndelsen af fyrrerne, ca. 18 % født udenfor ægteskab, flest blandt kronisk kriminelle (24 %), færre blandt intermitterende (15 %) og færrest blandt ældre begyndere (9%). For ca. 3/4 af de udenfor ægteskab fødte var opvæksten også præget af andre unormale familieforhold. I *Berntsen og Christiansen's* materiale af københavnske arresthusfanger (1955) var der 15 % født udenfor ægteskab. – I et materiale bestående af mandlige tvillinger født 1881–1910 har *Christiansen* fundet 12 % født udenfor ægteskab blandt de kriminelle mod 4 % blandt de ikke-kriminelle. Navnlig det sidste tal forekommer lavt. Det må dog bemærkes, at omkring 1/3 var københavnere, og at der blandt de kriminelle var forholdsvis flere, hvis forældre tilhørte de lavere sociale klasser, end blandt de ikke-kriminelle.

Endelig skal det nævnes, at der i de senere år ifølge *Beretning om Fængselsvæsenet i Danmark* har været 10–15 % af mandlige fanger indsat i statsfængslet m.v., som var født udenfor ægteskab. For kvindernes vedkommende har de absolutte tal været små og procenterne noget mere svingende, mellem 10 og 22 %, et enkelt år ikke mindre end 32 % født udenfor ægteskab. Recidivet var i begyndelsen af tresserne gennemgående noget højere for mandlige indsatte født udenfor ægteskab end for indsatte født i ægteskab.

Det indtryk, man får af danske undersøgelser, er altså ikke helt klart; men i det store og hele tyder det på en forhøjet hyppighed af lovovertrædere født udenfor ægteskab, en hyppighed som synes at have været større tidligere end i de senere år og måske større for kvindelige kriminelle end for mandlige.

I *Norge* har *Møglestue* (1962, s. 68 f.) i et materiale af fanger indsat i Botsfængslet i 1920–39 fundet 9 % fanger, hvis forældre ikke var eller har været gifte, medens tallet i befolkningen dengang var 7 %. I betragtning af den noget højere dødelighed for ikke-ægteskabeligt fødte kan man nok konkludere, at tallene for de kriminelle var noget forhøjede.

I en *svensk* undersøgelse fandt *Otterström* (1946) ingen forhøjet hyppighed af udenfor ægteskab fødte blandt kriminelle eller groft vanartede drenge, medens der for pigernes vedkommende var en betydelig højere procent end den, man skulle forvente. Forskellen på den norske og den svenske undersøgelse kan bero på, at fødsel udenfor ægteskab ikke i så høj grad som tidligere betegner en stigmatisering af såvel mor som barn.

Jonsson (1967) angiver i sin indgående undersøgelse af Skå-drenge, drenge fra en stockholmsk rådgivningsklinik, samt ikke-kriminelle Stockholm-drenge, at henholdsvis 21 %, 14 % og 8 % var født udenfor ægteskab; de kriminelles ugifte forældre giftede sig i 12 %, de ikke kriminelles i 65 % af tilfældene. Sammenkoblingen med andre uheldige familieforhold var meget hyppig blandt kriminelle født udenfor ægteskab. – Om Sverige se også *Ahnsjö* (1941, s. 207 ff.), der ligeledes finder forhøjede tal for ikke-ægteskabeligt fødte blandt piger på opdragelsesanstalt.

I U.S.A. fandt *Sheldon and Eleanor Glueck* (1939) i deres undersøgelse af 1000 unge lovovertrædere ikke særlig høje tal for udenfor ægteskab fødte, og de kriminologiske håndbøger i U.S.A. synes ikke at tillægge denne faktor større betydning. I 1950 fandt forfatterparret i en undersøgelse af (mandlige) lovovertrædere i Boston og af en kontrolgruppe henholdsvis 7,9 % og 2,9 % født udenfor ægteskab defineret ved, at forældrene aldrig havde indgået ægteskab eller snart forlod drengen (s. 117 f.). – Se også *Lunden* (1964, s. 102 ff.), hvoraf det yderligere fremgår, at der gennemgående er væsentlig mere forhøjede tal for ikke-ægteskabeligt fødte blandt kriminelle piger end for drengenes vedkommende. I øvrigt beskæftiger amerikanske undersøgelser sig oftest med det mere omfattende begreb „broken homes“, som ikke altid i analyserne opløses i sine enkelte bestanddele, se nærmere i det følgende afsnit.

Ved forsøg på at forklare den påviste statistisk forøgede hyppighed af børn født udenfor ægteskab blandt senere kriminelle bør følgende have i erindring:

Selve karakteristikken 'født udenfor ægteskab' dækker over en flerhed af opvækstforhold: opvokset a) hos senere gifte forældre, b) hos moder og stedfader, c) hos enlig moder, d) hos slægtninge (moderens forældre, andre slægtninge), e) hos adoptivforældre, f) hos andre, g) i institution.

Når undersøgelserne viser sammenhæng med kriminalitet, beror det sandsynligvis på en overvægt af mulighederne for opvækst hos enlig moder, hos andre slægtninge eller på institution. I øvrigt bør følgende forhold tages i betragtning:

1. Der er en forøget dødelighed blandt børn født udenfor ægteskab, således at sammenligninger med tal for gennemsnitsbefolkningen kan være misvisende.

2. Den statistiske sammenhæng kan skyldes en bagved liggende fak-

tor, der er sammenkoblet både med fødsel udenfor ægteskab og med kriminaliteten, der således primært kan være betinget af denne faktor og ikke af fødsel udenfor ægteskab.

Man ved således, at antallet af illegitime fødsler i Skotland fordeler sig således på socialklasser: I 0,1 %, II 1,5 %, III 1,9 %, IV 6,5 % og V 2,9 %, se *Wootton* (1959, s. 50).

De *forklaringer*, der er fremsat vedrørende de forhøjede kriminalitetstal for de udenfor ægteskab fødte, spænder fra arvebiologiske til sociologiske og social-psykologiske teorier. Ved undersøgelser, der ikke specielt angår kriminalitet, er det påvist, at der hos såvel de ugifte fædre som de ugifte mødre findes forhøjede tal for fysisk og psykisk dårligt udrustede personer, *Binder* (1941, s. 367). Man regner i denne undersøgelse med en arvemæssig negativ selektion af børn (i Schweiz i trediveårerne). Men i øvrigt vil også moderens og andre familiemedlemmers standard – ifølge *Binder* – spille en afgørende rolle.

Fra sociologisk side har man særlig peget på følgende forhold: enligstillede mødre stammer gennemgående fra lavere sociale lag og er dårligere økonomisk stillede end de gifte mødre, og de må oftere arbejde udenfor hjemmet; dette betyder for de børn, der vokser op hos moderen, ringere opdragelse, mindre skolegang og dårligere erhvervmæssig uddannelse. For andre børn, der vokser op hos moderen, vil hjemmet ofte være præget af andre unormale familieforhold (stedefader, bedste-forældre m.v.).

Også anbringelse hos slægtninge, hos fremmede eller i en institution giver i almindelighed ringere kår under opvæksten (se i øvrigt herom under „opvækst udenfor hjemmet“).

Hertil kommer, at de udenfor ægteskab fødte – navnlig tidligere – blev genstand for en nedvurderende eller undertiden medlidende holdning. Det er et område, hvor sociale fordomme stadig er af væsentlig, men dog aftagende betydning, jfr. også den ændrede indstilling til skilsmisser og skilsmissebørn. Den negative holdning sætter således de ugifte mødre og deres børn i en særlig position om end næppe længere helt udenfor samfundet. – Endelig skal det nævnes, at flertallet af de udenfor ægteskab fødte børn har været, og måske stadig er, uønskede. Ofte møder man hos enlige mødre en ambivalent holdning til barnet: de mere negative følelser søges undertrykt og fortrænges måske, hvilket dog ikke betyder, at de ikke længere vil præge forholdet mor-barn.

Det er sandsynligvis et sammenspil mellem disse faktorer, der forøger de udenfor ægteskab fødte børns kriminalitetsrisiko. Med en ændret holdning overfor dem og deres mødre skulle man således kunne vente en nedgang i deres kriminalitetshyppighed, smlgn. *Mannheim* (1965, s. 622). Dette kan også udtrykkes på en anden måde: jo mere gruppemodstanden mod fødsler udenfor ægteskab aftager, desto større er sandsynligheden for, at hyppigheden af kriminalitet og andre afvigelser hos mødrene og børnene aftager. I nogle af de nyere kriminologiske undersøgelser synes man at kunne spore denne nedgang.

Nævnes bør det til slut, at ugifte mødre hyppigere vil begå forbrydelser som f. eks. uforsvarlig omgang med nyfødt barn og barnedrab, *Mullins* (1945, s. 121 f.) ref. cf. *Mannheim* (1965, s. 623).

Brudte hjem

I den kriminologiske forskning har opmærksomheden længe været rettet mod betydningen af børns opvækst i splittede eller brudte hjem. Med dette vage og hyppigt dårligt definerede udtryk har man særligt sigtet til hjem, hvor en af forældrene er død, eller hvor samlivet mellem forældrene er ophævet ved skilsmisse, separation, eller på anden måde.

Hvis man betegner det som den typiske familiesituation, at familien består af mand og kone, der er vedkommende barns forældre, og at børnene bor hjemme, kan man betegne følgende familier som atypiske: 1) normal familie plus andre personer, 2) familie, hvor en af forældrene mangler og ikke er erstattet af nogen anden, 3) familie med stedfader eller stedmoder, 4) familie med en anden sammensætning, f. eks. således, at bedsteforældrene leder børnenes opdragelse. Man kan også sondre efter, hvem der står i spidsen for husholdningen: to personer af forskelligt køn (mand og kone, mand og samleverske, onkel og tante osv.) eller kun én person; denne sondring har en vis betydning for børnenes opdragelsesforhold, jfr. *Miller's* beskrivelse af den amerikanske arbejderklasses kvindedominerede familiemiljø, se kap. 41, s. 559 ff. Endelig – og ikke mindst vigtigt – kan man betragte antallet af skift i opdragerkonstellationerne. Nogle vil forbeholde betegnelsen 'normalt hjem' for hjem, hvor der desuden er racemæssig ensartethed, økonomisk sikkerhed og kulturel ensartethed, se f. eks. *Caldwell* (1959, s. 230 f.).

Navnlig i den kriminalpolitiske diskussion er moderens udearbejde draget frem, og spørgsmålet skal kort behandles i det følgende.

Hvorledes man end inddeler, knytter den største interesse sig imidlertid til brudte hjem i traditionel forstand, dvs. at en af forældrene mangler på grund af død, skilsmisse eller separation, og denne gruppe skal derfor særligt behandles her. Hvor det er naturligt, omtales dog også andre atypiske familiegrupper. I denne forbindelse kan det nævnes, at nutidens lille lukkede kærnefamilie måske på en række områder giver større problemer end tidligere tiders og andre kulturers storfamilier, der geografisk, erhvervmæssigt osv. var en fastere ramme om børnenes opvækst, se nærmere *Christie* (1965, s. 113 ff.). Om børnene i den afrikanske storfamilie se *Houchon* (1969).

HYPPIGHEDEN AF BRUDTE HJEM

Allerede i ældre undersøgelser blev der lagt stor vægt på de brudte hjemms betydning for social afsporing, herunder specielt kriminalitet.

Bonger (1905) bringer undersøgelsesresultater fra slutningen af forrige århundrede fra en række lande. Eksempelvis anføres det, at der blandt 1209 unge lovovertrædere i engelske fængsler (1898–99) var 17 % forældreløse (s. 546). Blandt 507 kriminelle i Italien i 1880'erne fandtes 24 %, der før 16-års alderen var blevet faderløse, 18 % moderløse og 7 % forældreløse (s. 554). *Bonger* gør opmærksom på, at tallene er højere blandt unge kvindelige lovovertrædere end blandt mandlige. – *Roesner* (HdwK I, 1933) anfører fra Tyskland for årene 1927–31 procenttal for unge lovovertrædere, der varierer fra 18 % til 31 % faderløse, moderløse, forældreløse samt skilsmissebørn.

Burt angiver i sin undersøgelse af unge lovovertrædere (1957, s. 64), at „defekte familieforhold“ forekom hos 58 % af de kriminelle og hos 26 % af kontrolgruppen. Tallene er højere for de kriminelle piger end for drenge. 'Defekte familieforhold' er defineret meget bredt i denne undersøgelse og omfatter foruden brudte hjem i traditionel forstand også fødsel udenfor ægteskab og længerevarende ophold hos familiemedlemmer, fremmede eller på institutioner.

En række lidt ældre amerikanske undersøgelser synes som flertallet af de europæiske at vise mere eller mindre stærkt forhøjede hyppigheder af brudte hjem og defekte hjem blandt kriminelle. Se *Wood and Waite* (1941, s. 159 ff.), *Monahan* (1957), *Sutherland and Cressey* (1966, s. 220 ff.) og *Winslow* (1968, ch. 4). Undersøgelserne angiver, at 30 til 60 % af de kriminelle kommer fra brudte hjem; procentangivelserne synes at samle sig omkring 40 og er i almindelighed højere for piger end for drenge. Eksempelvis fandt *Slawson* i en ofte citeret undersøgelse (1926, s. 359) blandt 1649 kriminelle

drengene fra fire opdragelsesanstalter i staten New York 45 %, og blandt 3.198 drengene fra tre kommuneskoler i New York City 19 %, der kom fra brudte hjem, ref. ef. Wood and Waite (1941, s. 161).

Om forekomsten af brudte hjem og dermed sammenhængende forhold i Danmark giver den officielle danske kriminalstatistik kun sparsomme oplysninger.

Ifølge *Kriminalstatistik 1966* er 60 % af de unge mænd og 64 % af de unge kvinder, der får tiltalefrafald, opdraget af begge forældre. De tilsvarende tal for indsatte i statsfængsler m. v. er 61 % og 61 %, jfr. *Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1964*. Det var dog kun 53 % af mændene og 54 % af kvinderne, der var opdraget hos begge forældre til 15-års alderen. Antallet af opdragerkonstellationer var for mændenes vedkommende: 1 konstellation hos 63 %, 2 hos 25 %, 3 hos 10 % og 4 hos 2 %; de tilsvarende tal var for kvinderne henholdsvis 60 %, 25 %, 12 % og 3 %.

Christiansen og Stürup konstaterede i deres undersøgelser af 335 statsfængselsfanger, at 142 fanger (43 %) kom fra brudte hjem, hvor én eller begge barnets forældre manglede på grund af død, skilsmisse eller retlig separation før 15-års alderen. 15 % af de nævnte 142 mænd var opvokset på institutioner. De fordelte sig med 24 % blandt ældre forbryderbegyndere, 43 % blandt intermitterende og 51 % blandt kronisk kriminelle. Adækvate kontrolgrupper foreligger ikke. Det bør dog nævnes, at *Lomholt* (1958) i et stort materiale af hospitalspatienter med hud- og kønssygdomme fandt 20 % mænd med brudte hjem i den ovenfor anførte betydning (s. 34 ff.). Forfatteren anser materialet for repræsentativt, hvilket ikke forekommer helt overbevisende, bl. a. fordi skønnet er baseret på sammenligninger af befolkningen i Århus by og et by- og landmateriale af patienter.

I *Kjems'* undersøgelse af et børneværns klientel (1952) var der blandt 197 børn følgende fordeling efter antallet af opdragerkonstellationer indtil tidspunktet for fjernelsen fra hjemmet: 1 konstellation hos 32 %, 2 hos 27 %, 3 hos 20 %, 4 hos 14 % og 5 hos 7 %. Han fremhæver betydningen af de meget tidlige frustrationer og familiens stabilitet i de to første leveår. Det viste sig, at 11 % af børnene havde haft opdragerskift i denne periode. – *Lomholt* angiver antallet af opdragerkonstellationer i sit ikke-kriminelle materiale til: 71 % med 1, 19 % med 2, 7 % med 3 og 2 % med 4 konstellationer blandt mandlige patienter med kønssygdomme. For patienter med hudsygdomme var tallene henholdsvis 63 %, 18 %, 14 % og 3 %, samt 1 % med 5 konstellationer. Forskellen mellem disse tal og tallene vedrørende de kriminelle, specielt børneværns klientellet, viser klart ugunstigere forhold for de sidste.

I *Berntsen og Christiansen's* materiale af mandlige arresthusfanger (1955,

s. 33 f.) var der 28 % brudte hjem. Der var dog kun 57 %, der var opdraget hos samlevende forældre til 15-års alderen. I *Lomholt's* materiale gælder det sidste 69 % af mandlige patienter med hudsygdomme og 57 % af patienter med kønssygdomme (s. 51 f.).

Greve fandt i sin undersøgelse af ungdomsfængselsfanger, at 35% af hjemmene var brudt, før fangen fyldte 17 år. 20 % havde haft 3 opdragerkonstellationer, og hos 7 % var det 4 eller flere.

Af de *norske* undersøgelser kan man fremhæve *Christie's* disputats fra 1960. Det fremgår af denne, at der ikke er stor forskel på hyppigheden af separationer og skilsmisser i den kriminelle og i den ikke-kriminelle gruppe (s. 105 f.). *Christie* finder en tydelig, men ikke særlig betydningsfuld forskel mellem de kriminelles og de ikke-kriminelles opvækstforhold. Forskellene, der overalt går i samme retning, viser hos de kriminelle: flere gifte, flere separerede og skilte, men færre ikke-gifte, hvilket dog kan være et resultat af andre, med civilstand korrelerede, negative forholds påvirkning (s. 108 ff.). I øvrigt er tallene for opløste ægteskaber så små, at det er nærliggende at spørge, om de er rigtige.

I en anden norsk undersøgelse af unge lovovertrædere, *Dalgard og Welhaven* (1965, s. 19 f.), fandt man en tendens i retning af flest skilsmissehjem hos de „patologiske“ lovovertrædere, medens hyppigheden af ugifte forældre eller af hjem, hvor en eller begge forældre var døde, var størst hos de „normale“. Materialet er dog meget lille.

Törnqvist (1966, s. 40 ff.) har i sin sammenligning af ikke-recidiverende (A) og flere-gangs-recidiverende (C) blandt løsladte fra en svensk interneringsanstalt (s. 93) sondret mellem 1) en gruppe, som var opvokset hos begge de biologiske forældre til mindst 15-års alderen; 2) en gruppe, som mindst 1 års tid i alderen 0–3 år (hvor vigtige identifikationsprocesser og roller begynder at fastlægges), men ikke uden afbrydelse til 15-års alderen, var opvokset i hjemmet, og 3) en restgruppe. Der var, jfr. tabel 70, ingen signifikant forskel på disse grupper.

Tabel 70. Løsladte fra interneringsanstalt efter recidiv og forekomsten af brudte hjem, efter *Törnqvist*

	Gruppe A	Gruppe C
Til stadighed hjemme	44%	43%
Afbrudt ophold i hjemmet	34%	36%
Resten	22%	21%
I alt	154	169

Denne inddeling viser, at den faktiske forældrekontakt er uden betydning for *kronisk kriminelles senere recidiv*. Det viste sig, at hjemmet hyppigere

var brudt på grund af faderens død i gruppe A og på grund af moderens i gruppe C. Forfatteren påpeger, at dette støtter en almindelig opfattelse blandt børnepsykiatere om, at et tidligt modertab udgør et alvorligere psykisk trauma end tidligt fadertab (s. 46).

Opvækstforholdene for kriminelle børn er behandlet af *Jonsson* (1967) på grundlag af et materiale fra Barnbyn Skå, hvor de vanskeligste svenske børn anbringes, og et indgående undersøgt normalmateriale fra Stockholm, *Jonsson och Kälvesten* (1964). Med hensyn til adskillelse fra moderen fremhæver *Jonsson* (1967, s. 106), at barnets alder er afgørende for, om en given adskillelse kan betragtes som lang. For børn under 1 år var en uge tilstrækkelig, for børn mellem 1 og 3 år skulle der mindst være tale om to uger, og for børn mellem 3 og 6 år skulle man op på 4 uger, før adskillelsen kunne påvises at have konsekvenser for børnene, se tabel 71.

Tabel 71. 100 kriminelle drenge fra Skå og 222 ikke-kriminelle drenge fra Stockholm efter adskillelse og ikke-adskillelse fra moderen inden 6-års alderen, efter *Jonsson*

	Kriminelle drenge	Ikke-kriminelle drenge
Adskilt fra moderen én eller flere gange inden 6-års alderen	84 %	38 %
Ikke adskilt	16 %	62 %
I alt	100 %	100 %

Tilsvarende tendenser viste sig ved længerevarende adskillelse. Lige så slående forskelle kom frem, når man så på drengenes forhold til faderen i de første 6 år (tabel 72).

I *England* har *Carr-Saunders m. fl.* (1942, s. 62) fundet en betydelig højere procentdel af brudte hjem for den kriminelle gruppe end for kontrolgruppen (London: 25,6% mod 13,0%, og provinsbyer: 31,5% mod 18,6%). *Rose* (1954, s. 55) fandt, at halvdelen af hans Borstal-drenge kom fra hjem, der var brudt ved død, skilsmisse eller faktisk adskillelse. *Lees and Newson* (1954) peger på alderens betydning; deres resultat tyder på, at det brudte hjem udøver en større indflydelse jo yngre aldersklasser, det drejer sig om, hvilket ikke kan overraske. Se også *Jackson Toby* (1957). Ifølge *Mannheim and Wilkins* (1955, s. 70 f. og s. 134) var brudte hjem uden prædikativ betydning for Borstal-drenges senere recidiv, medens „ikke at bo hos foræl-

Tabel 72. 99 kriminelle og 211 ikke-kriminelle drenge efter forholdet til faderen, efter *Jonsson*

	Kriminelle drenge %	Ikke-kriminelle drenge %
Samme fader	25	83
Ingen fader	8	1
En fader ca. 1 år, derefter ingen	24	4
To fædre med et interval af ca. 1 år	18	10
To fædre med et interval af ca. 1 år, derpå ingen fader	8	0
Ingen fader i ca. 1 år, derpå konstant fader	10	2
Ingen fader i den tidligste barndom, derpå to fædre	2	0
Hurtigt skift af fædre (mange)	5	0
I alt	100	100

Forfatteren gør opmærksom på, at disse tal måske er mindre pålidelige.

drene“ var en ganske god prædiktionsfaktor. Se endvidere *Mannheim* (1965, ch. 24) og *West* (1967, s. 70 f.).

Tyske undersøgelser har især interesseret sig for betydningen af forældrenes død. Se nærmere hos *Middendorff* (1956, s. 107 ff). Med hensyn til dette særlige problem kan det bemærkes, at engelske undersøgelser, *West* (1967, s. 72), tyder på, at det har mindre kriminologisk betydning, medens en amerikansk undersøgelse af *Ferdinand* (1964) kommer til det modsatte resultat, se nærmere nedenfor.

De talrigeste og mest indgående undersøgelser af disse emner er foretaget i U.S.A. Resultaterne er mindre éntydige end i ældre undersøgelser. Ved anvendelsen af – så vidt muligt – adækvate kontrolgrupper er de brudte hjemms betydning som selvstændig kriminalitetsfaktor draget i tvivl.

Shaw and McKay (1931) viser, at når kriminelle børn sammenlignes med skolebørn i samme alder og med samme nationale tilhørsforhold, er der ingen større forskel med hensyn til hyppigheden af brudte hjem. Tallene var henholdsvis 42,5 % og 36,1 % svarende til forholdet 1,18:1. For de 10-årige var forholdet 1,87:1, for de 17-årige 1,09:1.

Jackson Toby (1957), der på grundlag af egne undersøgelser tillægger alderen en særlig betydning, har imidlertid påvist, at den ringe forskel på hyppigheden af brudte hjem hos kriminelle og ikke-kriminelle i Shaw and McKay's materiale beror på, at de kriminelle var ældre end kontrolgruppens unge. – Resultater, der støtter Shaw and McKay, findes hos *Kvaraceus* (1945, s. 72 ff.) og *Sterne* (1964).

Hodgkiss (1933) har ved at anvende Shaw and McKay's metode på et Chicago-materiale af piger fundet tal for forekomsten af brudte hjem blandt kriminelle piger på 67 % og blandt ikke-kriminelle på 45 % svarende til forholdet 1,49:1. Dette resultat tyder som flere andre undersøgelser på, at brudte hjem og andre defekte familieforhold har en mere skadelig indflydelse på piger end på drenge, jfr. ovenfor, samt *Sutherland and Cressey* (1966, s. 220 ff.) og *Monahan* (1957).

Derimod fandt *Weeks* (1940) blandt 515 unge, der havde været for ungdomsdomstolen i en by i Washington i 1937, ved at bruge tilsvarende metoder, at brudte hjem forekom væsentligt hyppigere hos kriminelle drenge (40 %) end i kontrolgruppen (27 %). Hjemmets betydning var den samme for piger og drenge, når der blev taget hensyn til kriminalitetens art. Blandt pigerne var 68 % fra brudte hjem, medens det tilsvarende tal for drengene var 40 %. Det skyldes ikke, at der var tale om forskellige arter af brudte hjem, men at drengene hovedsagelig blev tiltalt for formueforbrydelser og færdselsforseelser, medens pigerne blev tiltalt for uopdragelighed (ungovernability), bortløben og umoralskhed. Holdes lovertrædelsens art konstant, forsvinder forskellen. Se i denne forbindelse *Nye* (1958, s. 43 f. og s. 155 f.). Det lykkedes dog ikke for Weeks at forklare hele forskellen på denne måde, men den formindskedes væsentligt, og forfatteren antager, at (hele?) den resterende del kan forklares gennem forskelle i den måde, sagen kommer frem på; sager henvist af politiet tæller færre, og sager henvist af forældrene flere brudte hjem.

Glueck'erne (1950) fandt i deres intensive undersøgelse af 500 kriminelle og 500 ikke-kriminelle børn henholdsvis 60 % og 34 %, der var fra brudte hjem. I den videre bearbejdelse af materialet (1962) konkluderes det, at familiemiljøet spiller en selektiv rolle for børnekriminaliteten. Børn med visse karaktertræk bliver med meget større sandsynlighed lovertrædere, når de opdrages i et ugunstigt familiemiljø, end hvis de opdrages i en mindre skadelig atmosfære. Hypotesen forekommer plausibel; men den siger intet om familiemiljøets og karaktertrækkenes prioritet. I øvrigt er undersøgelses-

metodikken i denne og andre henseender af tvivlsom værdi, jfr. *Christian-
sen* (1964).

Monahan (1957) har sammenlignet 44.448 unge, der passerede ungdomsdomstolene i årene 1948–54, med hensyn til race og køn. Han fandt brudte hjem hos 27 % hvide drenge, 55 % negerdrenge, 43 % hvide piger og 70 % negerpiger. Ifølge folketællingen 1950 levede kun 7 % af de hvide børn og 33 % af negerbørnene i brudte familier. Navnlig tallene for negerbørnene er så høje, at der ifølge forfatteren ikke kan være nogen tvivl om de brudte hjemms betydning i denne befolkningsgruppe. – Det påvises yderligere, at begyndere sjældnere kommer fra ukomplette familier end recidivisterne.

Endelig skal det nævnes, at *Ferdinand* (1964) på grundlag af oplysninger vedrørende 1292 unge mænd og 318 unge piger fra ungdomsdomstole i Michigan i 1960 for det første fandt, at brudte hjem er hyppigere blandt de unge mænd fra byen, der begår ejendomsforbrydelser inkl. hærværk. Unge mænd, der begår forseelser mod autoriteter (skulkeri, ulydighed og vagabondage), og kvinder viser ingen forskel. For det andet hænger forskellen på hyppigheden af brudte hjem mellem de to køn mere sammen med en forskel i arten af de lovovertrædelser, de begår, end med kønsspecifikke faktorer. For det tredje foretrækker lovovertrædere fra landet – uanset køn – ejendomsforbrydelser, medens forskellen i præference for unge fra byerne er mindre fremtrædende. For det fjerde synes tabet af moderen ved død at virke stærkere på drengene end faderens død, medens det er omvendt hos pigerne, hvor faderens død udøver størst indflydelse.

SELVRAPPORTERET KRIMINALITET

Visse bidrag til afklaring af dette noget forvirrende billede bringer et par undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet, hvor også deltagernes familieforhold er belyst.

Nye (1958) undersøgte ca. 800 skoleelever i alderen 15–18 år. Han bygger på den hypotese, at børn fra brudte hjem og lav socio-økonomisk status har en større risiko for at blive registreret, når de begår kriminelle handlinger end andre børn. De mangler ofte forældrenes beskyttelse, hvis de ikke ligefrem afvises af dem. Det er sandsynligt, at klager fra naboer og andre snarere fører til politianmeldelse af dem end af andre børn. Politiets reaktion kan også være betinget af barnets situation og status. En politimand udtrykte det således: „Når et barn

volder kvaler, og hvis han ikke tidligere er registreret og kommer fra et godt hjem, giver vi ham et spark bagi og sender ham hjem“. Kortere kan det næppe siges.

Hypotesen bekræftes. Børn fra brudte hjem er overrepræsenteret blandt ungdomshjemmets klientel. Sandsynligheden for, at de bliver anbragt på institution er dobbelt så stor (48 %) som for børn fra ubrudte hjem (24 %). Men der fandtes en større kriminalitet i ulykkelige, ubrudte hjem end i brudte, og Nye lægger hovedvægten på familiens interne, psykologiske relationer, se nærmere s. 510.

Sammenlignes de ifølge spørgeskemaet ikke-registrerede, mest kriminelle med de mindst kriminelle, findes der kun en svag sammenhæng med hjemmets struktur, lidt mere udtalt for piger end for drenge. Tidspunktet for bruddet synes uden betydning. *Weeks'* resultater med hensyn til de brudte hjemms indflydelse på kriminalitetens art bekræftes i alt væsentligt. – *Dentler and Monroe* (1961) fandt i en anden undersøgelse baseret på selvrapporteret kriminalitet, at brudte hjem var uden betydning.

Slocum and Stone (1963) har meddelt resultater vedrørende 800 drenge og 800 piger fra seks områder i Washington. De har anvendt et reduceret, anonymt udfyldt spørgeskema, baseret på *Nye's* undersøgelse. Det indeholdt kun overtrædelser af dem, ungdomsdomstolene tager sig af: drukket øl eller vin; nægtet at gøre, hvad forældrene forlangte; taget ting, der tilhørte andre; skulket fra skole uden gyldig grund; med forsæt ødelagt ting, som ikke var ens egne. Inddeles materialet efter forekomsten af normbrud, placeredes over halvdelen af drengene fra brudte hjem i den „mest kriminelle“ kategori, og det samme gjaldt pigerne. – Størst betydning tilskriver forfatterne hjemmets interne forhold.

MODERENS OG FADERENS BETYDNING

I diskussionen om de brudte hjem har man, som det fremgår af denne redegørelse, i mange undersøgelser prøvet at differentiere mellem køn, alder, lovovertrædelsens art, hjemmets formelle struktur, og dets reelle kvaliteter som opdragelsesmiljø. En særlig vægt har man i denne forbindelse lagt på *moderens fravær* i barnets første leveår og (senere) faderens betydning navnlig med henblik på asocialitet og kriminalitet hos børnene.

Således konkluderer *Bowlby* på basis af resultater fra *Burt* og *Glueck'erne* samt sin egen undersøgelse af 44 tyve på en psykiatrisk klinik (1946), at langvarig adskillelse fra moderen (eller en moderssubstitut)

i løbet af de første fem leveår står forrest blandt årsagerne til udviklingen af en kriminel karakter og vedvarende adfærdsvanskeligheder (ref. efter Bowlby, 1952, s. 34). Hertil føjes dog som en væsentlig faktor, at mange af disse børn er uønskede, *Bowlby* (1949), jfr. s. 478 om *Binder's* undersøgelse.

Bowlby's resultater har fra flere sider været genstand for stærk kritik. Han synes i en periode under indtryk af nye resultater at have modificeret sin opfattelse, men har senere fastholdt sit oprindelige standpunkt, se *Wootton* (1959, s. 139).

På grundlag af andre undersøgelser er det hævdet, at faderens fravær kan indebære en lige så stor risiko. *Holman* (1953, ref. efter *Wootton*, 1959, s. 144) fandt, at *faderens fravær* ikke var mindre risikofyldt end moderens. *Andry* (1955) har i et ikke offentliggjort doktorarbejde „genindsat faderen i hans rolle som en lige så vigtig figur“, *Mannheim*, (1965, s. 621). Han betragter teorien om moderens fravær som tvivlsom og finder det sandsynliggjort, at tilknytningen til faderen oftere er skadet blandt kriminelle, se i øvrigt *Andry* (1960, s. 7 f. og s. 127 f.; 1962, s. 342 ff.; 1963, s. 55 ff.).

J. McCord m. fl. (1962) slutter på basis af en undersøgelse af 205 drenge og deres familier, at bandekriminalitet ikke viste sammenhæng med faderens fravær; men den var hyppigere i brudte hjem, hvor en af forældrene var erstattet med en substitut. Skænderier mellem forældrene betød mere. Troen på faderens fravær som kriminalitetsfaktor skyldes, at faderens fravær er korreleret med almindelig ustabilitet i hjemmet.

Om de psykologiske virkninger af faderens fravær i norske sømandsfamilier anfører *Tiller* (1958), at det virker stærkere på drengene end på pigerne.

Wootton betragter Bowlby's hypotese som ubevist, men medgiver, at børn har bedre muligheder for at blive mødt med en tryk og varig kærlighed i en familie end i en institution (1959, s. 155 f.). Se også kritikken hos *Næss* (1959–60 og 1961–62), der på grundlag af egne undersøgelser accepterer forbindelsen mellem savn af moderen og den psykiske udvikling, men afviser dens betydning som kriminalitetsfaktor. *Jonsson* (1967, s. 188) fremhæver problemets kompleksitet; specielt betydningen af moderens og faderens rolle i forhold til barnet og deres indbyrdes forhold synes afgørende. I sin stillingtagen til Bowlby's hypotese understreger han tillige faderens betydning, men også at forældre-adskillelsen kun er én faktor blandt mange (s. 105 ff.). *Niels Hansen*

(1970) peger på, at moderens fravær ikke blot kan være geografisk; det kan også være psykologisk, hvis moderen er deprimeret, neurotisk, rejicerende eller svingende. Endelig har *Little* (1965) foretaget en undersøgelse af moderens, faderens og begges fravær i et materiale af 500 Borstal-drenge, hvoraf de fleste havde en længere straffeliste. Ca. 80 % havde i kortere eller længere tid været adskilt fra en eller begge forældrene. *Little* antager, at alle tre typer af adskillelse, deres tidspunkt, varighed og baggrund, har indflydelse på den kriminelle karriere (alder ved første lovovertrædelse, antal gange mødt i retten, recidiv). Forældreadskillelse kan derimod efter hans resultater ikke bruges til at sondre mellem forskellige typer af kriminelle karrierer.

Spørgsmålet om, hvilken af forældrene der udøver den dominerende indflydelse på børnenes muligheder for en kriminel karriere, står således stadig uafklaret.

SKILSMISSENS BETYDNING

I forbindelse med diskussionen om de brudte hjem har man som nævnt også drøftet, hvad der var baggrunden for skilsmissebørnenes forhøjede kriminalitet.

Som eksempel på en opfattelse, der tillægger skilsmissen *selvstændig* betydning, kan henvises til *Berggrav* (1929), hvorefter det er en erfaring fra arbejdet med fanger, at de, selv om de kommer fra dårlige hjem, som regel er knyttet til hjemmet med stærke bånd, og at det har betydet meget for deres udvikling, om forældrene levede sammen eller blev skilt; skilsmisse virker på en helt anden måde opløsende overfor barnesindet end uenighed i hjemmet. På samme linie ligger formentlig *Pakenham* (1958, s. 58), når han slutter sin gennemgang af det foreliggende erfaringsmateriale med at udtale, at hans studier har bekræftet hans gamle opfattelse, at den lettere adgang til skilsmisse ikke har været en velsignelse, men en forbandelse for England. Se også *Middendorff* (1956).

I nyere tid er den opfattelse, at den formelle struktur som sådan skulle være en betydningsfuld kriminalitetsfaktor, blevet bestridt, se bl. a. ovenfor om *Nye* (1958, s. 41 ff.) på grundlag af en undersøgelse af selvrapporeret kriminalitet.

Selv om man – i overensstemmelse med flertallet af de foreliggende undersøgelser – kunne fastslå, at der faktisk er en særlig stor hyppighed af skilsmisser blandt lovovertræderes forældre, har man naturligvis ikke hermed ført noget bevis for, at opløsningen af forældrenes samliv er *mere* skæbnesvangert for børnene end en opvækst i et hjem med et

stærkt *disharmonisk forhold mellem forældrene*. Sådanne forhold lader sig kun vanskeligt registrere i statistiske analyser; men de foreliggende undersøgelser vidner i hvert fald også om en særdeles stor hyppighed af sådanne faktorer blandt senere lovovertrædere. *Tappan* (1949, s. 134 ff.) fremhæver, at det afgørende ikke er, om hjemmet er brudt, men hvordan barnets reaktion på bruddet er. Det er spændingerne, uenigheden og konflikterne i hjemmet, der er det afgørende. Man har ofte set, at et barn er blevet bedre tilpasset, når familiens atmosfære, der har været præget af fjendskab, er blevet forbedret gennem et brud. *Tait and Hodges* (1962, s. 93) skelner mellem et i formel henseende (strukturelt) brudt hjem og et funktionelt brudt hjem og hævder, at det funktionelt brudte hjem er en afgørende faktor for kriminalitetens fremkomst. Se i denne forbindelse også *Törnqvist* (1966, s. 45), der i overensstemmelse hermed antager, at det i visse tilfælde ikke er skilsmissen som sådan, men dens traumatiserende utryghedsoplevelse, der udøver den ugunstigste påvirkning.

På grundlag af sin undersøgelse konkluderer *Jonsson* (1967, s. 171), at det, der adskiller kriminelle børn fra skilsmissehjem fra ikke-kriminelle børn fra tilsvarende hjem, er forældrenes evne til at skabe tålelige harmoniske, menneskelige forhold til hinanden eller til nye partnere efter skilsmissen og til at drage barnet med ind i hjemmets emotionelle relationer. Den psykiske rekonstruktionsfase efter skilsmissen er sandsynligvis mere betydningsfuld end den akutte konflikt under selve skilsmissegangen. I „Law and Order Reconsidered, Report to the National Commission on the Causes and Prevention of Violence of 1968“ (s. 183) siges det endnu skarpere: „Kriminalitetshyppigheden er signifikant højere i ubrudte, men ulykkelige og konfliktprægede hjem end i brudte hjem. Skilsmisse kan endog formindske risikoen for, at børn i en spændingsmættet familie bliver lovovertrædere eller voldsmænd“.

UDEARBEJDENDE MØDRE

Nye (1958, ch. 6) har i sin undersøgelse ikke fundet statistisk signifikante forskelle på kriminalitetshyppigheden hos børn af *udearbejdende mødre* og børn af *hjemmearbejdende mødre*, når en række andre familieforhold holdes konstant. Forskellene går dog overalt i samme retning: til ugunst for de udearbejdende mødres børn. Forfatteren konkluderer, at der er en svag sammenhæng, som han forklarer ved den formindskede kontrol i hjem, hvor mødre har erhvervsarbejde.

Glueck'erne (1964) har i en senere undersøgelse af materialet fra

„Unraveling Juvenile Delinquency“ (1950) fremsat den foreløbige konklusion, at uregelmæssigt udearbejdende mødres forhold bidrager til børnenes kriminalitet. Deres mangelfulde kontakt og kontrol med børnene begunstiger karaktertræk som „dybtliggende fjendskab“ og „emotionelle konflikter“ (jfr. også 1962, s. 142 f. og s. 155).

Jonsson (1967, s. 174 ff.) fandt i socialgruppe 3 (den laveste) en klar forskel på de kriminelle og ikke-kriminelle drenge på dette punkt, når hel og delvis beskæftigelse udenfor hjemmet blev slået sammen. Derimod reduceredes forskellen og blev insignifikant, når sammenligningen kun gjaldt de heltidsbeskæftigede. Det fremhæves med rette, at netop i denne gruppe af mødre fra den laveste socialgruppe er arbejdet en nødvendig følge af, at hun er alene. For øvrigt viste det sig, at flertallet af de enlige mødre, der ikke var udearbejdende, var syge og levede af offentlig understøttelse af forskellig art.

Vedel-Petersen m. fl. (1968, s. 130 ff.) har på et materiale af familier i Randers amt og København ikke fundet flere udearbejdende mødre i problembørnenes familier end i en kontrolgruppe og en særgruppe af børn fjernet fra hjemmet. Udskiller man derimod de gifte, tæller særgruppen flest udearbejdende mødre; der er færre i problemgruppen og færrest i kontrolgruppen. Arbejdstidens længde spiller tilsyneladende ingen rolle, hvilket forfatterne – unægtelig lidt overraskende – mener er en svækkelse af den antagelse, at „moderens fravær fra hjemmet som sådan skulle være belastende for børnene“.

Spørgsmålet trænger til en nærmere analyse baseret på mere detaljerede klassifikationer af mødrenes og fædrenes forhold indbyrdes og i andre henseender samt af kriminaliteten. – Det bemærkes, at i to af de ovenfor refererede studier er der tale om problembørn, for hvem en fremtidig kriminel løbebane ingenlunde er givet. I *Vedel-Petersen's* undersøgelse forekommer dog upålidelighed, rapseri og vagabondering (oplyst af forældrene) med størst hyppighed i særgruppen, hvilket beror på dens sammensætning, og med væsentlig større hyppighed blandt problembørnene end i kontrolgruppen (s. 270).

Som konklusion af de seneste årtiers undersøgelser kan det fastslås, at der er god grund til at betragte de brudte hjem som symptom på en øget fare for tilpasningsvanskeligheder, selv om det brudte hjem ikke „i sig selv“ måtte fremme en asocial eller kriminel løbebane hos børnene.

For det første er opvæksthjemmet det sted, hvor barnet primært får

sine sociale (eller asociale) normer internaliseret. Barnet lærer her „respekt for andres rettigheder, respekt for ejendom, godt naboskab, en god sportsånd, høflighed og de hævdundne regler for god opførsel, sandfærdighed og pålidelighed“, *Taft and England* (1964, s. 136) – eller helt andre normer. Under alle omstændigheder må man antage, at en harmonisk opvækst med indlæring og tilegnelse af de af samfundet ønskede normer fremmes af et trygt hjemmiljø.

For det andet må man gå ud fra, at de bedst integrerede familier søger at beskytte børnene mod antisociale påvirkninger fra nabolaget og kammeraterne, *Jackson Toby* (1957).

For det tredje vil børn, når de begår kriminelle handlinger, hvis de stammer fra brudte hjem, med større sandsynlighed blive registreret, end hvis de kommer fra ubrudte hjem. Det beror på omgivelsernes indstilling: manglende forældrebeskyttelse, en ambivalent eller direkte afstandtagende holdning fra forældrenes side, en afvisende, måske fjendtlig holdning hos naboer, politi, børneværn eller ungdomsdomstole. Bortset herfra spiller omgivelsernes og myndighedernes syn på det brudte hjem en rolle. Anses det for en „farlig“ kriminogen faktor, vil tilbøjeligheden til at fjerne sådanne børn værre større, og følgen kan blive, at barnet placeres i et endnu ugunstigere miljø på en institution. – Barnets *oplevelse* af de negative holdninger, som det på grund af sin situation udsættes for, har antagelig en mere direkte betydning for dets fortsatte udvikling. I visse tilfælde kan omgivelsernes negative indstilling medføre, at barnet kommer til at betragte sig selv som kriminel.

Sviger grundlaget for tilpasning, er en af mulighederne en mere eller mindre kriminalitetspræget karriere. Men resultatet bliver ikke det samme overalt. Kriminalitetsforøgelsen bliver større i visse grupper end i andre, større hos piger end hos drenge, større hos yngre end hos ældre, forskellig i forskellige geografiske miljøer og forskellig efter kriminalitetsart.

Opvækst udenfor hjemmet

Som det fremgår af det foregående afsnit, er det en næsten enerådende opfattelse både i den sociologisk og i den psykologisk betonedede kriminologi, at børns opvækst i hjemmet under gode familieforhold er en af de vigtigste betingelser for social tilpasning, og at opvækst udenfor et sådant familiemiljø rummer en særlig risiko. Denne opfattelse skyldes dog ikke, at man mener, at det nuværende familie- og opdragelsessy-

stem er en i „naturen selv“ begrundet ordning. Det erkendes også, at systemet er behæftet med en lang række brist, og kriminologerne mener netop gennem studiet af kriminaliteten at have særlige muligheder for at efterforske sådanne brist. Hermed rokkes der dog ikke ved det generelle synspunkt. At samfundet betragter familien som overordentlig vigtig, har fået markant udslag i Verdenserklæringen om Menneskerettighederne, hvor det siges, at familien er samfundets naturlige og fundamentale enhedsgruppe, og at den har krav på samfundets og statens beskyttelse.

Den moderne europæiske og amerikanske kriminologi har derfor heller ikke tilsluttet sig en opfattelse, der f. eks. er kommet til orde hos *Bonger* (1905), hvorefter den borgerlige familieordning er en hæmsko for sund opdragelse og i vidt omfang bør erstattes af en kollektiv, statsorganiseret børneopdragelse udenfor hjemmene. Den almindelige kriminologiske opfattelse har i det væsentlige haft samfundsstrukturer af den nuværende grundtype for øje, ikke samfund med gennemført socialisme og dertil knyttede nye former for social kontrol. I de senere år har spørgsmålet fået ny aktualitet, dels gennem nye familieformer i vesteuropæiske samfund, hvor unge ud fra nye ideologier og samfundsopfattelser søger at skabe et nyt familiemønster, og dels ud fra det betydningsfulde eksperiment med nye opdragelsesformer, der finder sted i de israelske kibbutzer. Der er dog ingen af stederne tale om radikale eksperimenter, der kan opfylde *Bonger's* krav. Den modsatte tendens ser man i udviklingslande, hvor ældre tids storfamilier erstattes af familieformer, der svarer til vore. Betydningen af disse udviklinger er ikke blevet undersøgt på fyldestgørende måde.

I vort eget samfund må man særligt bemærke, at børn, der helt eller delvis vokser op på anstalt, sædvanligvis allerede før anbringelsen har befundet sig i en udsat position. Årsagerne til anbringelsen kan være mange forskellige, men fælles for de fleste af dem er, at de også i de tilfælde, hvor de ikke fører til fjernelse fra hjemmet, betragtes som symptomer på en farlig og udsat position; man kan som eksempler nævne vanrøgt fra forældrenes side, skulkeri og psykiske forstyrrelser. Allerede af den grund må man forvente, at institutionsbørn vil have en forhøjet kriminalitet; det er ikke sandsynligt, at selv de bedste institutioner fuldt ud vil kunne eliminere den kraftige belastning, som barnet allerede har været udsat for. Se f. eks. *Kjems* (1952).

Man må endvidere antage, at børn, som i vort samfund vokser op på institution, allerede derigennem – næsten uanset institutionens kvalitet

– vil have en afvigerposition, og man må gå ud fra, at denne afvigerposition i sig selv kan medføre en række negative påvirkninger fra omgivelserne, der på den måde kan blive årsag til, at barnet også bliver afviger på andre områder, f. eks. med hensyn til kriminalitet.

Man kan yderligere regne med, at ophold på anstalt forøger risikoen for, at antisociale holdninger styrkes gennem samværet med kriminelle kammerater. Se f. eks. *Bondeson* (1968).

Fra det foreliggende erfaringsmateriale kan man navnlig fremhæve, at et stort antal undersøgelser viser et overgennemsnitligt antal af *institutionsbørn i kriminelle grupper* og særligt blandt recidivister.

Christiansen og Stürup fandt således i deres undersøgelse af 335 *statsfængselsfanger*, at tæt ved ¼ af fangerne havde været under forsorg i barndommen. For ældre begyndere drejede det sig kun om 1 %, men for kronisk kriminelle lå tallet på godt 35 %. *Greve* (1967) konstaterede i et materiale af *ungdomsfængselsfanger*, at 60% af dem havde været fjernet fra deres hjem af børneværnet på grund af deres egne forhold, medens 9% var blevet fjernet på grund af hjemmets forhold.

Af de unge, der i 1966 fik *tiltalefrafald* i medfør af retsplejelovens § 723, stk. 1, nr. 1–2, havde 22% af de unge mænd og 15% af de unge kvinder tidligere været fjernet af børneforsorgen (*Kriminalstatistik 1966*). I tabel 73 gives der en oversigt over hyppigheden af tidligere fjernelse blandt mænd, som i 1964 blev indsat i *statsfængslerne og særanstalterne* for overtrædelse af straffeloven.

Tabel 73. Straffelovsovertrædere indsat i statsfængslerne og særanstalterne efter dom, fra *Beretning om Fængselsvæsenet 1964*

	Fjernede p.g.a.	
	egne forhold %	hjemmets forhold %
Mænd:		
15–17 år	82	–
18–20 år	42	3
21–24 år	32	7
25–29 år	25	9
30–39 år	25	3
40– år	12	1
I alt	28	5
Kvinder i alt	38	6

Som det vil ses, er en meget stor del af de helt unge mandlige indsatte (82%) tidligere fjernet fra hjemmet af børneforsorgen; med stigende alder hos de indsatte falder andelen, og hos de indsatte, der ved indsættelsen var 40 år eller derover, er procenttallet nede på 12. Derimod er der ingen klar tendens med hensyn til fjernelse på grund af hjemmets forhold. Det kraftige fald fra 15–17-års gruppen til 18–20-års gruppen behøver imidlertid ikke at være reelt; det skyldes sandsynligvis, at man sædvanligvis kun vil anvende fængsel og lignende, når børneforsorgens muligheder er udtømte i den yngste aldersklasse. Disse store tal er ikke ensbetydende med, at de fleste fanger udelukkende er vokset op på børnehjem; ifølge fængselsvæsenets årsberetning for 1964 var kun 0,8 % af mændene og 2,2 % af kvinderne registreret med 'børnehjem alene'.

Man finder lignende tal i vore nabolande. *Bødal* (1962) havde blandt de første 100 elever i arbejdsskolen (det norske ungdomsfængsel) 45 %, der havde oplevet kortere eller længere institutionstilværelse under opvæksten. I *Törnqvist's* svenske materiale af forvarede havde knap $\frac{1}{3}$ været på „ungdomsvårdsskole“ før det 16. år og ca. $\frac{1}{8}$ på „barnhem“ (1966, s. 52). Der var på dette punkt ingen væsentlig forskel på de ikke-recidiverede og recidivisterne.

Sutherland and Cressey (1966, s. 225) refererer en amerikansk undersøgelse af *Slawson* (1926), der viste, at 13,3% af en gruppe kriminelle havde været på børnehjem, medens det tilsvarende tal for en ikke udvalgt gruppe af skolebørn i New York var 1,8%.

Undersøgelser af institutionsbørn viser ligeledes forhøjede kriminalitetshyppigheder i forhold til børn opdraget i private hjem.

En redegørelse for erfaringerne i Danmark findes i *Horsten* (1948, s. 285). Til belysning af i hvilket omfang den samfundsmæssige tilpasning af de større børneværnselever er lykkedes, har man foretaget en undersøgelse af, hvorledes det er gået de i årene 1920 til 1940 fra en række optagelsehjem udskrevne elever i de første fem år efter udskrivningen. Der er skelnet mellem 'god udvikling', 'mindre god udvikling' og 'slet udvikling', karakteriseret ved moralsk holdningsløshed, gentagne straffe eller lediggang, usædelig levevis og lignende. Af undersøgelsens resultater kan fremhæves følgende:

Af drenge udskrevne fra ungdomshjem i årene 1921–31 måtte ca. 21 % henføres til gruppen: slet udvikling. Procenttallet var noget stigen- de i de følgende år. I krigs- og besættelsestidens første år kom det helt op på 39 %. For pigernes vedkommende var resultaterne langt bedre; kun fra ca. 3 % til 7% henførtes under gruppen: slet udvikling. Hvad angår børn, der var udskrevet fra skolehjem, fredshjem m. m. – og som

altså ikke havde vist særlige opdragelsvanskeligheder – var resultaterne gennemgående nogenlunde tilfredsstillende, og der syntes navnlig ikke at være konstateret nogen forhøjet kriminalitet af alvorligere art i forhold til gennemsnitsbefolkningen.

Christiansen og Nordskov Nielsen (1958) har specielt undersøgt resultaterne af tiltalefrafald mod børneforsorg. I tabel 74 gives der for mændene en sammenfatning af nogle af de resultater, der i denne forbindelse har størst interesse.

Tabel 74. Unge mænds recidiv efter betingelser for tiltalefrafald og tidligere tiltalefrafald, i procent. Efter Christiansen og Nordskov Nielsen

	Ikke tidl. tiltalefrafald el. børneforsorg	Tidligere tiltalefrafald eller børne- værnsager	I alt
Tiltalefrac. mod anbringelse på institution	56	63	60
Tiltalefrac. mod BV-tilsyn	33	60	39
I alt	38	62	46

Hos unge, der anbragtes på institution, var der ikke nogen væsentlig forskel på, om de var rene begyndere eller tidligere havde fået meddelt tiltalefrafald. Og for de unge, der tidligere havde fået meddelt tiltalefrafald, syntes det uden betydning, om de anbragtes på institution eller ej. Forfatterne fremhæver, at det ikke på dette grundlag kan siges, om forskellen skyldes udvælgelsen eller behandlingen.

Christie (1960, s. 258) fandt blandt unge lovovertrædere i en gruppe på 82, der havde været på skolehjem, at af dem, der var registreret før skolehjemsopholdet, fik 40 % en ny registrering under opholdet mod 9 % af dem, der ikke var registreret før.

Den rolle, som opvækst udenfor hjemmet spiller for kriminaliteten, kan også belyses gennem det materiale, der kan fremskaffes om *tidspunktet for lovovertræderes bortflytten fra hjemmet*. Ved mange undersøgelser er det konstateret, at brud med hjemmet og bortrejse fra dette i en tidlig alder er en faktor, der forekommer med høj frekvens i grupper af (senere) kriminelle. Den tilværelse, der ofte ledsager tidlig frigørelse fra hjemmet, synes altså at kunne begunstige udviklingen af kriminalitet.

Bruddet med hjemmet kan dog også være et tegn på en allerede eksisterende mangelfuld tilpasningsevne. – Grunden til børne- og ungdomsforsorgens fjernelse af børn spiller en væsentlig rolle. *Friis* (1941) har påvist, at børn, der fjernes på grund af deres egne forhold, var meget stærkere belastet socialt, end børn, der fjernes på grund af hjemmets forhold. Hovedindtrykket er dog, at det i begge tilfælde var børn fra stærkt socialt afvigende familier.

Greve har i en utrykt undersøgelse af 137 ungdomsfængselsfanger fundet, at 60% var inddraget under børneforsorg og fjernet før 15-års alderen.

I *Friis'* undersøgelse fjernes børn på grund af egne forhold ved en gennemsnitsalder på 14 år, mens den hos børn fjernet på grund af hjemmets forhold kun var 7 år.

Glueck (1939, s. 124 ff.) fandt, at kun 18,5% af de undersøgte ikke havde forladt forældrehjemmet før første dom. Af de øvrige havde halvdelen forladt hjemmet før eller ved det 14. år. *Bowlby* (1952) har hævdet, at jo tidligere barnet berøves moderens omsorg, desto alvorligere bliver afsporingen. Se nærmere foran s. 487 ff.

Tappan (1949, s. 430) fremhæver, at institutionernes resultater er dårlige i forhold til plejehjemmenes. Som dokumentation for dette nævner han tilsyneladende kun én ældre undersøgelse, *Healy and Bronner* (1926). I denne var der 70% „failures“ blandt de af ungdomsdomstolene på institution anbragte, men kun 34% blandt de ikke-anbragte, som hovedsagelig blev undergivet tilsyn. De to grupper er ikke uden videre sammenlignelige, hvilket indrømmes af forfatteren. Man må regne med, at de vanskeligste unge, med de fleste og/eller de groveste lovovertrædelser – og dermed de dårligste fremtidsudsigter – er sendt til institutionerne.

Sutherland and Cressey (1966, s. 225) refererer en undersøgelse af *Bingham*. Af 84 stedbørn, der havde nået 18-års alderen, og som ikke havde været på børnehjem, var 82 % tilpasset på tilfredsstillende måde; for 96 tilsvarende børn, der havde været på børnehjem i fem år eller mere, var tallet 66 %. Det understreges dog med føje, at der ikke på dette felt findes tilstrækkelig gode kriminologiske undersøgelser.

Bowlby (1952, s. 41) omtaler en efterundersøgelse af 900 personer, der var institutionsopdragede, *Theis* (1924). Her fandt man, at ikke mindre end $\frac{1}{3}$ af 95, der havde været på institutionen mindst 5 år, var socialt utilpansningsdygtige, og af disse var halvdelen besværlige (troublesome) eller kriminelle.

Douglas and Blomfield (1958) har i en undersøgelse af 5386 engelske børn, som de har fulgt i 6 år, fundet, at 52 % af børnene i kortere eller længere tid var adskilt fra deres mødre mindst én gang i periodens løb; men

kun 14 % var adskilt i mindst en måned. Intet tydede på, at adskillelsen påvirkede barnet, hvis det blev hjemme. Derimod var der forøgede tal for en række nervøse symptomer, som mareridt og neglebidning hos de børn, der blev fjernet fra deres hjem.

Der synes efter disse undersøgelser mindre tvivl om sammenhængen mellem opvækst udenfor hjemmet og den senere psykiske udvikling end om institutionstilværelsens muligt kriminogene virkninger. Resultaterne af tre danske psykiatriske undersøgelser af institutionsbørn skal kort omtales.

Simonsen (1947) har sammenlignet børnehjemsbørn og børn på daghjem. De første viste en mindre spontan åndelig produktivitet og en noget stærkere autoritetsfølelse. Det antages at bero på, at børnehjemmene er forholdsvis lukkede miljøer, gennemgående med et for lille voksent personale.

Dahl (1965) har gennemgået et materiale bestående af 100 drenge og 38 piger, der i 1950 var indlagt på en børnepsykiatrisk afdeling. 28 % blev diagnosticeret som 'intet sikkert psykisk abnormt', 44 % som 'psykisk lidelse af usikker natur', 10 % som 'neurotikere' og kun 2 % som 'psykopater'. Ved en efterundersøgelse i 1956–58 klassificeredes de i fire grupper: 1) veltilpassede socialt og psykisk (34 børn); 2) nogenlunde veltilpassede, men med svagere social og/eller personlighedsmæssig udvikling end forventet (59 børn); 3) socialt utilpassede eller med svære neurotiske symptomer eller udtalte karakterafvigelser (26 børn); og 4) psykotiske eller grænsepsykotiske (14 børn). Det viste sig, at 20 % af drengene senere afslørede betydelige tilpasningsvanskeligheder. Af børnene med dårlig prognose (i 1950) var 33 % dårligt tilpassede. Skønt antallet af børn med rapserier er lille, betegnes rapserierne som et alvorligt symptom, der – specielt når det optræder efter 13-års alderen – bør føre til den størst mulige behandlingsmæssige indsats (s. 105 og s. 110). Som en af konklusionerne fastslås det, at prognosen for børn med tilpasningsvanskeligheder synes bedst for børn fra intakte hjem, selv om de i perioder inden 2-års alderen har været adskilt fra hjemmet, og selv om det har været disharmonisk og afvisende overfor barnet. Endvidere, at et asocialt miljø har en dårligere prognose end et neurotisk miljø (s. 84 ff.).

Niels Hansen (1970) fremhæver på grundlag af en efterundersøgelse af 110 svært syge børn fra en børnepsykiatrisk undersøgelsesklinikk, at kun 43 af dem havde klaret sig godt eller nogenlunde godt. Prognosen var bedre for neurotiske end for psykotiske og karakterafvigende børn. Mulighederne for at hjælpe karakterafvigende over 7–8 år anses for stærkt begrænsede.

Til trods for disse meget sigende resultater kan man ikke slutte, at institutionen som sådan er af kriminogen betydning. Det er ikke et tilfældigt, ikke-udvalgt udsnit af børn, der fjernes, og institutionstilværelsen lader sig ikke isolere fra en række andre mulige kriminalitetsfaktorer, som den er sammenkoblet med. Dette gælder såvel familien som institutionen.

Derimod kan det betragtes som fastslået, at hovedparten af institutionerne i visse henseender giver ringere udviklingsmuligheder end familien. Om det her drejer sig om forhold, der spiller nogen rolle for en fremtidig kriminel karriere, vides ikke. Der er i vore dage næppe – som tilfældet har været tidligere – nogen, der vil hævde, at de ringeste hjem altid er bedre end en god institution.

Familiens størrelse – Søskende

Familiens størrelse. Det er ved mange undersøgelser påvist, at kriminelle sammenholdt med den almindelige befolkning i over gennemsnitligt omfang kommer fra familier med *mange børn*.

Christiansen og Stürup fandt i deres undersøgelse af 335 statsfængselsfanger, at af 317 fanger, for hvem der forelå oplysninger om søskendeantal, var 44 enebørn (14 %), medens det gennemsnitlige antal børn i de øvrige fangers familier lå tæt ved 6.

En engelsk undersøgelse, *Bagot* (1944), oplyser, at gennemsnitstallet af levende børn i en familie i den almindelige arbejderbefolkning i Liverpool var 2,97 mod 5,76 i det af forfatteren undersøgte materiale af unge lovovertrædere. Antallet var større i materialets recidivistgrupper. En skotsk undersøgelse, *Ferguson* (1952, s. 21), gav de i tabel 75 anførte resultater.

Tabel 75. Unge lovovertrædere efter familiens børneantal og kriminalitet, efter *Ferguson*

Antal børn i familien	Antal drenge i alt	Dømt mindst én gang i alderen 8-10 år	Drenge med mere end én dom
1-2	241	7,8 %	2,4 %
3-4	432	8,1 %	3,7 %
5-7	437	13,9 %	6,8 %
8-	239	20,0 %	5,4 %

Wootton (1959, s. 85) sammenfatter en række engelske undersøgelser i, at de stort set viser fra $4\frac{1}{3}$ til $6\frac{1}{3}$ børn i de kriminelle familier, medens kontrolgrupperne samler sig om 3 børn. Se endvidere *Glueck* (1939, s. 119 f., 1934, s. 70 og 1939 II, s. 77 f.) og *Mannheim* (1966, s. 610). I *Nye's* undersøgelse (1958, s. 37 f.) kom de efter selvrapporтерet kriminalitet „mest kriminelle“ drenge fra større familier end de „mindst kriminelle“, for pigerne var der ingen sammenhæng.

Hvis en sådan sammenhæng eksisterer, kan der næppe være tvivl om, at en af grundene til kriminalitet er de gennemgående vanskeligere økonomiske forhold og dermed sammenkoblede kriminalitetsfaktorer i meget børnerige familier. I *Ferguson's* undersøgelse påvises det netop, at hvis familiens lejlighed ikke var overbefolket, var domshyppigheden for de store familier lavere end den gennemsnitlige for hele undersøgelsen (s. 21 f.).

En forbindelse med de økonomiske forhold ligger også i den omstændighed, at de børnerige familier hyppigt hører til i de økonomisk og socialt dårligt stillede befolkningskredse. Men det må antages, at også andre faktorer gør sig gældende, således at der kan findes en sammenhæng mellem familiens størrelse, sociale og mentale afvigelser hos forældrene, bopæl, differentiell association, kulturkonflikter, ringere kontrol med børnene osv., og i øvrigt også med religion (katolikker har måske flere børn end protestanter), se herom kap. 33. Hvis der blev taget hensyn til disse forhold, er der ingen grund til at antage, at familien med mange børn skulle give ringere opvækstforhold end den lille familie. *Christie* (1965, s. 123) tilslutter sig det anførte synspunkt og betoner risikoen for stærkere binding til forældrene og derfor mere smertefulde frigørelsesprocesser i overgangsalderen i den lille familie. I *Christie's* undersøgelse (1960, s. 118) er de registrerede lovovertrædere overrepræsenteret i enebarnsfamilien og tobørnsfamilien.

Taft and England (1964, s. 139) fremhæver på samme måde, men i anden sammenhæng, at der i de senere årtier med aftagende børneantal i familierne er færre familiemedlemmer, der kan udøve en socialiserende indflydelse og lære børnene at tilpasse sig i et konkurrencepræget miljø.

Fra psykiatrisk side har blandt andre *Törnqvist* (1966, s. 33) betonet, at mange børn i en familie, og ganske særligt hvis de fødes kort tid efter hinanden, må indebære, at de hver for sig får mindre emotionel støtte, tilsyn og pasning fra forældrenes side. De bliver henvist til ældre søskende. Dette vil i problemfamilier medføre særlige vanskeligheder.

Andre forfattere fortolker de fundne resultater på en væsentlig anden måde, som det vil fremgå af følgende citat fra *Seelig* (1963, s. 192, n. 114): „Omvendt turde faren ved „kæmpefamilien“ med seks eller flere børn . . . hænge sammen med en anlægsbestemt mangel på hæmninger hos forældrene, som også viser sig som en mangel på seksuel beherskelse: blandt 95 farlige sædelighedsforbrydere . . . kom 53 fra familier med mere end 6 børn og 21 fra familier med 10 eller flere børn“. Citatet behøver næppe kommentar.

Den modsatte yderlighed, *enebarnsfamilien*, antages hyppigt at være en ugunstig eller ligefrem defekt familiesituation med øget risiko for barnet.

Christiansen og Stürup fandt 14 % enebørn blandt 335 statsfængselsfanger (se s. 476), et tal, der svarer til godt det dobbelte af hyppigheden i gennemsnitsbefolkningen. Se om spørgsmålet nærmere *Levy* (1931) og *Hart and Axelrad* (1941). Antagelsen bekræftes ikke af de *Glueck'ske* undersøgelser (*Glueck*, 1939); se også i negativ retning *Healy and Bronner* (1926). Derimod tillægger *Burt* (1957, s. 95) denne faktor en væsentlig betydning.

Forklaringen på den særlige risiko, der af nogle antages at ligge i enebarnssituationen, har man søgt i faren for forkælelse, svigtende kontakt med jævnaldrende, og i en i det hele usund sjælelig, eventuelt neurotisk udvikling, jfr. *Christie* (1960).

Søskendeorden. Om betydningen af barnets plads i søskenderækken er der meget forskellige meninger. Interessen har navnlig koncentreret sig om de yngste og de ældste børn. Noget almengyldigt herom lader sig imidlertid ikke sige.

En række undersøgelser har givet grundlag for den opfattelse, at de ældste i en søskenderække skulle have en større kriminalitetsrisiko end de yngre søskende, hvilket man blandt andet har søgt at forklare ved, at forældrene mangler træning som børneopdragere, og at deres økonomiske forhold hyppigt bedres med årene, hvorfor de senere fødte børn vokser op under bedre miljøforhold end de tidligere fødte, jfr. *Wood and Waite* (1941, s. 174) og *Bagot* (1944, s. 46).

Christiansen og Stürup fandt, at ældste – og yngste – børn forekom med forøget hyppighed blandt de af dem undersøgte statsfængselsfanger, henholdsvis 65 og 66 fanger mod forventet 47. Forskellen viste sig hos ældre begyndere (over 25 år), intermitterende og kronisk kriminelle, men mest udtalt i de to første grupper. Klassificeredes materialet i senere recidiverede og ikke-recidiverede, viste den samme forskel sig.

Også andre forfattere ligestiller den ældste med den yngste, medens de mellemste søskende antages at være gunstigere stillet, se f. eks. *de Greef* (1937, s. 154) og *Shield and Grigg* (1944). På den anden side antager *Glueck* (1962, s. 127), at de midterste i en søskendeflok er særlig truet, forudsat at visse særlige karaktertræk er til stede.

Der er altså ikke grundlag for at tillægge fødselsordenen betydning som kriminalitetsfaktor, se *Sutherland and Cressey* (1966, s. 229 ff.) og *Norwood East* (1942, s. 126). En undersøgelse af *Sletto* (1934) af 1.145 unge lovovertrædere i Minneapolis tyder på, at relevante faktorer snarere må søges blandt de psykiske forhold i søskendegruppen, og at fødselsordenen sammenholdt med forældrenes økonomiske stilling ikke har den afgørende betydning. *Kvaraceus* (1945) fandt noget forhøjede tal for enebørn blandt 722 unge lovovertrædere i Passaic i New Jersey; det samme gælder for ældste og for yngste børn; men afvigelserne var ikke store. En sammenfatning af resultaterne findes hos *Miller* (1944, s. 227 ff.) og *Törnqvist* (1966, s. 35 ff.).

Af nyere undersøgelser skal nævnes *Christie* (1960, s. 121 f.), der fandt, at yngst af flere sønner er den mest beskyttede position, og *Törnqvist* (1966, s. 37 ff.), der omvendt fandt, at yngste barn er særlig udsat.

Lees and Newson (1954) har analyseret disse problemer og blandt andet fundet, at kriminalitetsmønsteret afhænger af placeringen i søskenderækken. De ældste begår deres kriminalitet alene, og lovovertrædelserne er af alvorligere art; børnene i midterområdet er typisk bandekriminelle, men kun med mindre alvorlige forbrydelser, og de vedbliver ikke at være kriminelle; de yngste er de mindst kriminelle. Enebørnene kan karakteriseres som en blanding af ældst og yngst.

Nye (1958, s. 37) registrerede sjældnere „mest kriminel“ for ældste og enebørn end for yngste og mellemliggende børn. *Dentler and Monroe* (1961) anfører på grundlag af deres undersøgelse af selvrapporteret kriminalitet, at yngste søskende hyppigst indrømmer at have begået tyverier, medens det er sjældnest hos de ældste.

Hermed tør man vistnok konstatere, at forvirringen er komplet.

Søskendes køn. *Sletto* (1934) har i sin ovenfor nævnte undersøgelse fundet, at kriminalitetshyppigheden var forøget for drenge, der havde både ældre og yngre brødre, men ingen søstre, medens den var lavest hos dem, der havde både ældre brødre og ældre søstre, men ingen yngre søskende; imellem lå drenge med andre søskendekombinationer. Blandt piger var forøgelsen størst for dem, der havde ældre brødre og yngre brødre og søstre, mindst for dem, der havde både ældre brødre og søstre, men ingen yngre søskende. Han fandt yderligere, at piger, der hav-

de brødre, men ingen søstre, havde en større kriminalitetshyppighed end piger, der havde søstre og ingen brødre. – Forklaringen på dette forhold er sandsynligvis, at man snarere identificerer sig med ældre søskende end med yngre, og at kriminalitet er mere acceptabel i et maskulint end i et feminint miljø, *Brun-Gulbrandsen* (1958, refereret i kap. 34).

Henriksen (1970) har i et ikke offentliggjort arbejde påvist, at 407 ungdomsfanger stammede fra familier, hvor børneflokkene talte 64% drenge og 36% piger mod forventet omkring 50% i hver af grupperne. Det samme gælder *Christiansen og Stürup's* statsfængselsfanger. Drengene talte i familier med flere børn 59%. Drengeprocenten var lavest for ældre begyndere (55%), højere for intermitterende (60) og for kronisk kriminelle (61).

Søskendefordelingen efter køn bør indgå i fremtidige undersøgelser af søskendeordenens betydning; det kan ikke udelukkes, at man ved at kaste lys over dette noget uklare område kan påvise mere relevante forhold.

Hjemmets økonomiske forhold

Hvor grænsen skal sættes for, hvad der betegnes som hjemmets økonomiske vilkår, beror i høj grad på et skøn. Det er ikke hensigtsmæssigt at drage en snæver grænse med vægt alene på indtægtsforholdene. Der må tillige tages hensyn til faktorer, som normalt står i umiddelbar forbindelse hermed, navnlig boligforhold, arten af forældrenes erhverv, forældrenes sociale status, arbejdsløshed i familien, børnetal, skoleuddannelse, kontakt med sociale hjælpeinstitutioner, forsørgers sygdom osv.; men økonomien øver også indflydelse på opvækstforholdene på mere indirekte vis, bl. a. gennem holdningen hos andre børn og voksne, der hører hjemme i andre indkomstgrupper.

Ved bedømmelsen af den rolle, hjemmets økonomiske forhold spiller for barnets udvikling under opvæksten, må man være særlig opmærksom på disse forholds relativitet, se *Jackson Toby* (1967) om betydningen af relativ nød (relative deprivation). Et hjem, der isoleret set må betragtes som økonomisk tilfredsstillende, kan være en uheldig baggrund for et barn, hvis kammerater kommer fra hjem med en ganske anden økonomisk standard. Hjemmets udviklingshistorie må også tillægges betydning, idet både social og økonomisk nedgang og opgang

kan medføre tilpasningsvanskeligheder. Denne relativitet og dynamik på det økonomiske område er det vanskeligt at belyse statistisk, og de fleste undersøgelser – i hvert fald af større grupper – holder sig da også til mere statiske og absolutte kriterier. De må så suppleres med andre undersøgelser – f. eks. case studies – hvis den fulde forståelse af barn-domshjemmets økonomi skal opnås. Det dynamiske synspunkt er tidligere blevet betonet af *de Greef* (1937, s. 53). Se i denne forbindelse også kap. 41 om familiens sociale status.

Interessen har fra først af samlet sig om følgerne af egentlig fattigdom. Hvis man herved tænker på tilfælde, hvor hjemmets økonomiske vilkår ligger *under sulTEGRÆNSEN*, er sammenhængen klar. Empiriske undersøgelser, særlig af ældre dato, har til overflod bekræftet, at børn, der vokser op i sådanne hjem, som en naturlig udvej griber til tyveri af fødevarer, og det er næppe nødvendigt at søge andre forklaringer herpå end fattigdommen. Se *Bonger* (1905), refereret foran s. 281 ff., samt i det hele kapitel 29 om betydningen af den samfundsøkonomiske udvikling.

I samfund, hvor den rene elendighed kun undtagelsesvis forekommer, er problemstillingen selvsagt mere kompliceret.

Gennem undersøgelser, der – som de nævnte – hviler på indgående analyser af de økonomiske forhold i lovovertræderens forældrehjem, viser der sig fra land til land det samme billede: stærkt forhøjede procenttal af økonomisk dårligt stillede forældrehjem i lovovertræder-grupperne sammenlignet med gennemsnitsbefolkningen.

For Danmarks vedkommende kan der henvises til *Friis* (1941). Godt halvdelen af de børn, der i året 1938 blev fjernet fra deres hjem – helt eller delvis på grund af deres egen adfærd – havde forsørgere, der havde oppebåret social understøttelse; 61 % af forsørgerne havde under 2000 kr. i årlig indtægt, medens det tilsvarende tal for hele landet var 48 %. Undersøgelsen viser også, at de fjernede børn levede under væsentlig ugunstigere forhold med hensyn til bolig-tæthed end børn i almindelighed. Se dog hertil „*Den tilpasningsvanskelige ungdom*“ (1952, s. 53 f. og 223), hvor forskellen på indtægterne i fjernede børns familier og hos samtlige forsørgere er minimal. – Se også *Wootton* (1959, s. 107 ff.), hvis synspunkter er væsentlig mere nuancerede.

Der kan næppe være nogen tvivl om, at de registrerede straffelovs-overtrædere som helhed særlig kommer fra de økonomisk dårligst stillede hjem; derimod kan det ikke med sikkerhed siges, at de kriminelle i et bestemt (dårligt) kvarter kommer fra dårligere hjem end de ikke-

kriminelle børn og unge i det samme kvarter. *Burt* (1957, s. 77 ff. og 92 f.) fandt, at de økonomiske forhold i den kriminelle gruppe ikke adskilte sig fra kontrolgruppens på en sådan måde, at man kunne anse disse forhold for primære grunde til kriminalitet. Kun hos 3 % af de mandlige og ingen af de kvindelige lovovertrædere kunne virkningerne af fattigdom anses for at være hovedårsagen.

Han konkluderer, at „selv om størstedelen af forbryderne er nødlidende, så bliver størstedelen af de nødlidende dog alligevel ikke forbrydere“. Den fattigdom, der betyder noget, er som regel ikke absolut, men relativ, dvs. at der er „et misforhold mellem uimodståelige ønsker og tilstedeværende indtægter, og denne relative fattigdom kan lige så vel opstå af ekstravagante ønsker som af utilstrækkelige indtægter“.

På den anden side foreligger der mange undersøgelser, der viser tydelige forskelle mellem de kriminelles og sammenligningsgruppernes økonomiske hjemforhold eller enkelte faktorer indenfor dette område. Som eksempel på disse undersøgelser fra den ældre nordiske litteratur kan nævnes *Lund* (1918).

En klar illustration af forskellen på de kriminelles hjem og de „almindelige hjem“ kan ses i fig. 40, der er hentet fra *Jonsson* (1967, s. 136).

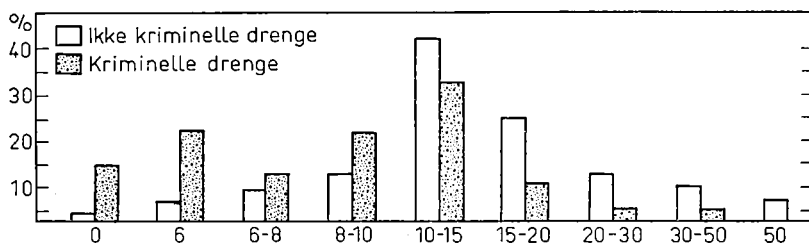

Fig. 40. Fordelingen af familiens indkomst i 1000 kr. for ikke-kriminelle og kriminelle drenge, efter *Jonsson*

17 % af den ikke-kriminelle kontrolgruppe havde familieindtægter i 1955 under 10.000 sv. kr., medens det tilsvarende tal for de kriminelle drenges familier var 57 %. Lignende forskelle viste sig, når *Jonsson* så på socialhjælp og forældrenes egen opfattelse af familiens økonomi.

De dårlige økonomiske forhold fandtes helt tilbage i bedsteforældrenes hjem (s. 55 f.). 40 % af de kriminelle børns forældre var vokset

op i hjem, der kunne beskrives som mere eller mindre fattige, medens det tilsvarende tal for kontrolgruppen var 20 %.

Mellem normale og patologiske lovovertrædere finder *Dalgard og Welhaven* (1965, s. 18 f.) ikke nogen signifikant forskel på de materielle forhold i hjemmet.

Bagot (1941) har undersøgt samtlige tilfælde, hvor et barn i Liverpool i 1934 og 1936 blev fundet skyldig i alvorligere (indictable) lovovertrædelser og sammenlignet med resultaterne af et andet undersøgelsesmateriale, der tjente som kontrolgruppe. Han betragter fattigdom som en „vital faktor blandt årsagerne til ungdomskriminalitet i Liverpool“. Hans konklusioner er baseret på oplysninger fra $\frac{2}{3}$ af materialet, og det er sandsynligt, at den sidste trediedel, som har afslået at give oplysninger om økonomien, gennemgående har haft adækvate eller gode indtægter. Selv med den begrænsning, der ligger heri, mener han at kunne konstatere, at mere end halvdelen lå under kontrolgruppens grænse for fattigdom, medens dette kun gjaldt 16% af kontrolgruppens familier. Målt med en anden standard finder man 86 % af de unge lovovertræderes hjem under fattigdomsgrænsen mod 30% i kontrolgruppen, *Wootton* (1959, s. 109). – *Caldwell* (1931) har undersøgt 492 kriminelle drenge i Wisconsin. Han konkluderer på lignende måde, at økonomiske faktorer (i en noget videre forstand) udøver en væsentlig indflydelse på ungdomskriminaliteten.

Man har hyppigt i U. S. A. set et fald i ungdomskriminaliteten i perioder med høj *arbejdsløshed*, *Glaser and Rice* (1959). Man har søgt at forklare dette på flere måder, f. eks. ved at arbejdsløsheden som en følge har, at fædrene får mere tid til at være sammen med børnene, se nærmere kap. 29. Den økonomiske faktor er – som mange gange nævnt – ikke den eneste, der betyder noget.

Af særlig interesse er de oplysninger, der foreligger om *boligforholdene*. De fleste af de undersøgelser, der er foretaget, viser, at kriminelle særlig hyppigt lever under dårlige boligforhold under opvæksten. Med overfyldning af boligen følger som regel dårlige sanitære forhold, ugunstige nabolag med ringe muligheder for sund leg og fritidsbeskæftigelse. Se nærmere s. 325 ff. om de økologiske undersøgelser.

Specielt med henblik på incestforbrydelser foreligger der en række boligundersøgelser, se *Kinberg m. fl.* (1943, s. 116 ff.) med henvisninger. Efter den svenske undersøgelse sov gennemsnitlig fem familiemedlemmer i samme værelse som den for incest tiltalte person, og boligforholdene var gennemgående usle. Undersøgelsen giver derimod ikke støtte til den udbredte fore-

stilling, at incest først og fremmest forårsages af, at parterne plejer at ligge i samme seng. Se hertil *le Maire* (1946, s. 126 ff.).

I diskussionen om de økonomiske forhold er den praktisk relevante problemstilling ikke, om der findes personer, som uanset ugunstige omverdensfaktorer forbliver ikke-kriminelle, men om de personer, der under de nuværende ugunstige omverdensforhold bliver kriminelle, også ville være blevet det i et bedre miljø. Og med hensyn til dette spørgsmål tyder de fleste undersøgelser på, at dårlige økonomiske kår og formentlig navnlig de faktorer, der ledsager dem, er nært forbundne med kriminalitet.

De omtalte undersøgelser har overvejende behandlet betydningen af dårlige økonomiske forhold. Der kan imidlertid også være tale om sammenhæng mellem social afsporing og *gode økonomiske forhold* i barndomshjemmet. Dette kan måske påvirke de pågældendes forhold senere, så de f. eks. i højere grad vil tilegne sig de holdninger, der typisk er forbundet med den såkaldte white-collar kriminalitet; men gode kår kan også blive af en mere indirekte betydning for traditionelle kriminalitetsarter. Man kan i denne forbindelse nævne *Jackson Toby* (1967), der fremhæver, at „fattigdom kan ikke forårsage kriminalitet, men bitterhed over fattigdom kan, og – ejendommeligt nok – er der større sandsynlighed for, at bitterhed over fattigdom udvikler sig blandt de relativt fattige i et rigt samfund end blandt de reelt fattige i et fattigt samfund“. – Hermed er det ikke sagt, at fattigdom ikke kan være en kriminalitetsfaktor i ordets her angivne betydning, se s. 11.

I psykoanalytisk teori er dette spørgsmål behandlet af *Repond* (1948, s. 1 ff.) og *Reiwald* (1948, s. 152 ff.), der særlig peger på sammenhængen mellem nød og aggressivitet.

Hjemmets interne forhold

Om hyppigheden af kriminelle i lovovertræderens slægt henvises til kap. 11, hvor der er gjort rede for et omfattende undersøgelsesmateriale, der viser en forhøjet slægtskriminalitet hos kriminelle i forhold til hele befolkningen. Også om mentale defekter og alkoholisme hos forældrene kan der henvises til den tidligere fremstilling, kap. 13 og 14.

Vanskeligere tilgængelig for statistisk bearbejdelse er de forholdsvise ubestemte faktorer i hjemforholdene, der i ældre litteratur ofte sammenfattes under betegnelsen *moralsk standard*. Der er enighed om, at „det

samlede moralske miljø“ i hjemmet spiller en betydelig rolle for barnets sociale udvikling, men sagt i denne brede almindelighed er der nærmest tale om en truisme. De tal, der opgives i forskellige undersøgelser, kan give resultaterne et skær af eksakthed, skønt de hviler på et meget subjektivt skøn.

Se som eksempel *Glueck* (1939), der har registreret tre former for harmoni mellem fædre og sønner i barndommen. De fordeler sig således: god (21 %), nogenlunde (31 %) og dårlig (48 %).

Christie (1960, s. 112 ff. og 129 f.) har i sin undersøgelse af norske sessionsbehandlede unge mænd anvendt sessionspsykologens vurdering og fundet tydelige forskelle mellem registrerede lovovertrædere og årsklassen i øvrigt (1960, s. 112 ff.), 12,8% mod 6,4% havde vanskelige hjemforhold, 60,9% mod 66,8% havde almindelige forhold og 15,4% mod 17,6% havde gunstige hjemforhold. Denne faktor viser imidlertid så udpræget sammenhæng med lavt uddannelsesniveau og dårlige boligforhold, at *Christie* tror, at „psykologen er lurrt – at han er falt på sin egen uddannelse“ (s. st. s. 114). Se yderligere s. st. s. 162 og 164.

Hjemmets moralske forhold vil i praksis ofte hænge sammen med økonomiske og sociale faktorer, og man vil i så fald ofte bruge betegnelsen problemfamilie eller multiproblemfamilie. Dette meget brugte begreb er dog på grund af definitionsvanskeligheder forholdsvis uanvendeligt i forskningsøjemed. De foretagne undersøgelser giver ifølge *Wootton* (1959, s. 58) ikke grund til at antage, at disse familier er en hovedkilde til alvorlig kriminalitet. Se også *Mannheim* (1966, s. 624 f.). Man har kun påvist, at problemfamilier opfører sig på en måde, der giver problemer, og det kan derfor være rimeligt at definere en problemfamilie som en familie, der tager mere af socialforsorgens tid end gennemsnittet, *Wootton* (1959, s. 55). At denne gruppe kan have kriminologisk interesse fremgår dog klart af en undersøgelse foretaget af *New York City Youth Board*, ref. efter *Tait and Hodges*, (1962, s. 95): 75 % af denne bys kriminelle kom fra 1 % af dens familier, og hovedparten af familierne havde været i kontakt med andre sociale institutioner (community agencies) – ofte i en betragtelig periode.

OPDRAGELSENS FORM OG INDHOLD

Større vægt må man lægge på specielle psykiske og socialpsykologiske faktorer i hjemmiljøet. Her skal peges på visse forhold, der må antages at være af særlig betydning.

Det gælder f. eks. opdragelsens form og indhold. Der er således enighed om, at *disciplinen* er en væsentlig faktor for udviklingen af barnets adfærd, og mange undersøgelser har underbygget denne opfattelse. Uheldige disciplinære forhold forekommer ikke alene i form af mildhed, eftergiveness, forkælelse, ligeglad laden stå til og lignende, men også i form af lidet indfølelse, af strenghed og af straffe prægede opdragelsesmetoder, eller i form af svingninger fra det ene ekstrem til det andet.

De opdragelsesmæssige forhold i kriminelle børns hjem er i Skandinavien blandt andet undersøgt af *Jonsson* (1967, s. 118 ff.). Af de 205 børn, der blev modtaget i Barnbyn Skå i årene 1947–54 havde 34 % fået alvorlige korporlige afstraffelser systematisk af forældrene i et sådant omfang, at naboer, slægtninge eller andre udenfor familien havde fundet det bemærkelsesværdigt. På dette punkt har *Jonsson* ingen kontrolgruppe. Han har derimod på forskellig måde søgt at konstatere, om der er forskelle i den autoritære indstilling hos de kriminelles og de ikke-kriminelles forældre; han sammenfatter (s. 132) sine resultater i, at billedet er diffust, men at de kriminelles forældre tenderer mod hyppigere at være autoritære end andre stockholmske forældre.

Burt (1945, s. 96) tillægger de disciplinære forhold en helt afgørende betydning. „Af alle de faktorer, som findes på min liste over forbrydelsesårsager, viser den gruppe, som kan sammenfattes under rubrikken defekt disciplin, den nærmeste sammenhæng med kriminaliteten. Denne gruppe af faktorer forekommer fem gange så ofte hos de kriminelle som hos de ikke-kriminelle børn“. *Burt* anser slap eller svingende disciplin for de hyppigst forekommende og mest skæbnesvangre opdragelsesfejl. For visse følsomme typer af børn med fortrængte reaktioner er ingen disciplin dog det bedste; børn af denne type skal helst udvikle deres kontrolfunktioner uden pres udefra og i hvert fald uden egentlig straf. Der advares ligeledes mod straf og bebrejdelser efter gamle opdragelsesmetoder overfor tilpasningsvanskelige børn af den aggressive type. Se også *Waters* (1927). *Stott* (1950, s. 368 ff.) har stillet sig tvivlende overfor de af *Burt* meddelte oplysninger og fremhævet det vanskelige i at udskille forældrenes utilfredsstillende disciplinære adfærd fra deres karakteregenskaber i det hele taget.

McCord and McCord (1959, s. 169) konkluderer på basis af et stort stilet kriminalitetsforebyggende projekt i Cambridge-Somerville, at en konsekvent disciplin, hvad enten den er streng eller ej, reducerede kriminalitetshyppigheden. Fast, kærlighedsorienteret disciplin og fast,

streng disciplin skabte færre kriminelle, skønt den sidste kan have haft andre uønskede virkninger. Passive og lidet effektive fædre sammen med effektive mødre gav ligeledes få kriminelle. Passive og lidet effektive mødre havde derimod ofte kriminelle børn. Se endvidere *Glueck* (1962).

Nye (1958, s. 80 f.) konstaterede i sin undersøgelse af selvrappor- teret kriminalitet ingen signifikante forskelle med hensyn til anvendelsen af straf; derimod var der en signifikant forskel med hensyn til den kærlighed, forældrene viste eller (som straf) undlod at vise (love-withdrawal) overfor børnene. Men også denne forskel reduceredes væsentligt, hvis den var forbundet med en følelse hos barnet af i øvrigt at være accepteret (s. 89), se videre om *Nye's* opfattelse i det følgende. *Slocum and Stone* (1963) fandt i deres undersøgelse (se nærmere s. 487) en rimelig disciplin (fairness of discipline) signifikant forbundet med tilpasningen hos både drenge og piger.

Mange kriminologer lægger således større vægt på opdragelsens form end på dens indhold; der synes i denne sammenhæng at være en tendens til at gå ud fra, at et i familien veltilpasset barn også er lovlydigt. Dette er ikke helt forkert. *Jaffe* (1962) fandt i en undersøgelse i Israel, at den faktor, der mest signifikant var forbundet med ungdomskriminalitet, var familiemedlemmernes uenighed med hensyn til fundamentale værdier. Uoverensstemmelser førte med større sandsynlighed til kriminalitet (ref. efter „Law and Order Reconsidered“, s. 183). *Taft* (1956, s. 185) fremhæver dog, at det afgørende er, at opdragelsen skaber et menneske, der er præget af hensynsfuldhed (courtesy), og en række forfattere – især sociologer – peger på opdragelsens indhold, når de fremsætter deres mere generelle kriminalitetsteorier, se f. eks. *Sutherland's* teori om differentiell association, *Sutherland and Cressey* (1966, s. 77 ff.).

Disharmonier i de familiære forhold medfører en betydelig risiko for fremkaldelse af sjælelige konflikter hos barnet med deraf følgende fejludvikling og social afsporing, se nærmere *Wood and Waite* (1941, s. 163 ff.). *Caldwell* (1956, s. 234 ff.) taler i denne forbindelse om det funktionsmæssigt inadækvate hjem, hvor der er megen friktion og frustration i familiemedlemmernes indbyrdes forhold. Det er karakteriseret ved en høj grad af forældreafvisning, søskenderivalisering, jalousi, forsømmelse osv.; det er kort sagt et følelsesmæssigt usundt miljø for børnene. *Stott* (1950) fremhæver som et af de vigtigste forhold en

forældreparts trussel om at forlade hjemmet eller barnets frygt for, at dette skal ske.

Opdragelsesproblemer i form af spændinger og konflikter mellem generationerne antages af *Mannheim* (1966, s. 625) at formindskes gradvis på grund af forældrenes langsomme tilbagetrækning. På den anden side tror han, at klassekonflikter i ordets bredeste forstand bliver stadig mere fremtrædende.

I denne forbindelse betoner *Middendorff* (1956, s. 99) de store forskelle, der er mellem forskellige lande, med Tyskland som den ene yderlighed og U. S. A. som den anden. Han citerer – tilsyneladende med tilslutning – Bily Graham: „et af de forfærdeligste tegn på familiens hurtige forfald er børnenes mangel på respekt for forældrene“.

Sutherland and Cressey (1966, s. 216) peger på forskellen på tidligere tiders stabile miljø og nutidens familie, hvor „forældrene er i konflikt med hinanden, med bedsteforældrene, med skolelærerne og filmskuespillerne“. Forældrenes uenighed om grundlæggende moralske, religiøse og samfundsmæssige værdier kan hindre barnet i at tilegne sig de fornødne kulturelle værdier. Denne kulturkonflikt har dog formentlig mindre betydning i det homogene og stabile danske samfund end f. eks. i det amerikanske, se om dette *Taft* (1956, s. 193). Disse synspunkter har nær sammenhæng med problemerne omkring det funktionelt brudte hjem. *McCord and McCord* (1959, s. 168) tillægger hjem præget af skænderier og ligegyldighed overfor børnene større betydning end de brudte hjem.

Nye (1958, s. 34) anser ligeledes familiens interne forhold for det væsentlige. „Familiestrukturen forårsager ikke kriminalitet“. Idet han klassificerede hjemmene i 'fuldstændig lykkelige', 'almindeligt lykkelige' og 'noget ulykkelige' til 'meget ulykkelige', fandt han en voksende (selvrapporteret) kriminalitet i den nævnte rækkefølge (s. 49). Det samme fremgår af en undersøgelse af *Browning* (1960, ref. efter Winslow, 1968, s. 53), der yderligere understreger familiesolidaritetsens betydning.

Nyere arbejder har ikke mindst interesseret sig for de *psykiske forhold mellem barnet og forældrene*. I „*Den tilpasningsvanskelige ungdom*“ (1952, s. 276 ff.) findes der en nærmere analyse af forholdet mellem forældre og børn. Af 197 børn, der var fjernet på grund af egne forhold, havde 36 % en kærlig, 12 % en ambivalent og 1 % en afhængig

holdning til faderen, medens de tilsvarende tal for forholdet til moderen var 48 %, 16 % og 11 %. Selv om der oftere manglede oplysninger om faderen end om moderen (15 % mod 3 %) tør man gå ud fra, at holdningen til moderen – som man ville vente – i langt højere grad er præget af kærlighed end holdningen til faderen. Der konkluderedes:

1) De tidligt overvejende antisocialt udviklede børn er hyppigst ligegyldige overfor begge forældre, næsthyppigst ligegyldige overfor faderen og kærlige overfor moderen. Det er i det hele taget den gruppe af børn, der er mindst afhængige af forældrene.

2) De tidligt neurotisk udviklede børn har i en meget stor del af tilfældene modsætningsforhold til begge forældre.

3) Hos børn med miljøreaktioner er ligegyldighed overfor forældrene meget sjælden; der er her hyppigst kærlighed overfor begge forældre, næsthyppigst kærlighed til moderen og modsætningsforhold til faderen.

Specielt synes forholdet til faderen, som i højere grad end moderen repræsenterer samfundets normer, at influere på hvilke normer børnene accepterer, og på i hvilken grad de internaliseres, jfr. foran s. 488. Det er typisk, at de tidligt overvejende antisociale børn først og fremmest er ligegyldige overfor begge forældrene eller faderen.

Greve fandt blandt ungdomsfanger følgende:

Særligt knyttet til faderen	4 %
Særligt knyttet til moderen	26 %
Streng ukærlig opdragelse	12 %
Forsømmelig opdragelse	34 %
Overbeskyttende opdragelse	14 %

I denne undersøgelse er der også foretaget en vurdering af hjemmets betydning for resocialiseringsbestrebelsene. Det er sket, da ungdomsfangerne var i 17–20-års alderen, men til gengæld bygger den på trænede ungdomsfængselsfunktionærers skøn efter besøg i de pågældendes hjem. I 17 % af tilfældene fandt man, at hjemmet havde både vilje og evne til at hjælpe fangen efter løsladelsen, og i ikke mindre end 54 % af tilfældene blev hjemmet karakteriseret negativt.

Glueck'erne (1950, s. 125 f. og 131) anser samtlige familimedlemmers emotionelle holdning til hinanden for at spille en rolle, men lægger ligeledes særlig vægt på faderens holdning overfor drengene. *Lewis* (1954, s. 63 ff.) fandt i en undersøgelse af 500 børn i en undersøgelses- og behandlingsklinik i England, at afstandtagen fra forældrenes side

særlig hyppigt er forbundet med en ikke-socialiseret aggressiv adfærd, forsømmelig og dårligt selskab og med gruppekriminalitet; en (for) streng disciplin var oftest forbundet med en hæmmet, neurotisk udvikling.

Nye (1958, ch. 8) opstiller følgende skema (fig. 41), som klart illustrerer den gensidige accepts sammenhæng med selvrapporteret kriminalitet.

BARN	FADER	MEST "KRIMINEL"	MINDST "KRIMINEL"	ABS. TAL
GENSIDIG ACCEPT		13	87	290
ACCEPT	DELVIS ACCEPT	16	84	113
DELVIS ACCEPT	ACCEPT	23	77	159
ACCEPT	AFVISER	29	71	27
GENSIDIG DELVIS ACCEPT		30	70	308
AFVISER	ACCEPT	25	75	23
DELVIS ACCEPT	AFVISER	37	63	181
AFVISER	DELVIS ACCEPT	41	59	88
GENSIDIG AFVISNING		48	52	294

Fig. 41. Samspillet mellem barnets og faderens gensidige holdning i relation til kriminalitet, efter Nye

Et ganske tilsvarende skema kan opstilles for mor-barn. *Dentler and Monroe* (1961) fremhæver i overensstemmelse hermed, at forholdet til forældrene (tillid, lydighed, kontakt og varigheden af den tid, der tilbringes i hjemmet) korrelerer med selvrapporteret kriminalitet.

De særlige risici i hjem, hvor forældrene er *drikfældige*, er formentlig af større interesse fra et socialpsykologisk end fra et arvebiologisk synspunkt (se kap. 14). *Healy and Bronner* (1926, s. 265) fandt således, at 28,5 % af deres kriminelle børn fra Chicago kom fra hjem præget af faderens eller moderens drikkeri; det tilsvarende tal i en Boston-undersøgelse var 45 %. Det afgørende er formentlig ødelæggelsen af hjemmiljøet. *Glatt* (1958) har gennem interviews påvist, at alkoholmisbruget ofte ledsages af et splittet familieliv, endeløse skænderier, gensidige beskyldninger, ønsker om separation osv. Nogle undersøgelser tyder på, at det er farligere for barnet med en alkoholiseret moder end med en alkoholiseret fader. – Næsten tilsvarende virkninger kan tilskrives mere vedvarende kriminalitet hos forældrene.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNING

Sammenfattende kan man kort sige, at man i dag i højere grad betoner familiens rolle. Dette gælder både sociologisk og psykologisk indstillede kriminologer. Se f. eks. hos *Sutherland and Cressey* (1966, s. 81), hvor det fremhæves, at kriminalitet er indlært, og at hovedparten af „indlæringen af kriminel adfærd sker indenfor primærgrupperne“. – Som eksempel på en typisk moderne indstilling indenfor kriminalpsykologi og -psykiatri, der kaster lys over den betydning, man tillægger familien, kan man nævne *Jonsson's* tilbageblik over behandlingen i Barnbyn Skå (1967, s. 14). Fra individuel behandling gik man over til gruppebehandling af børnene og deres familie, og nu behandler man hele familien. „Fra at være børnecentreret er behandlingen blevet familiecentreret“. – *Tait and Hodges* (1962) går et skridt videre. De foreslår, at multiproblemfamilien som helhed og enhed i visse tilfælde anbringes i terapeutiske samfund. Det er forholdet mellem familien og samfundet, der er skadet; det er det, man skal behandle.

39. SKOLE OG KAMMERATER

Sammen med andre faktorer som hjemmets almindelige forhold, anvendelsen af fritiden osv. viser forholdet til skolen og til kammeraterne en del om, hvordan den senere tilpasning til samfundets legale normer kan forventes at blive.

Skolen

Skolegangen har kriminologisk interesse i flere henseender. Den betragtes som det første sted, hvor barnet oplever et fællesskab med større grupper end familien. Børnehaven synes ikke på tilsvarende måde at have interesseret kriminologer, se dog f. eks. *Barnes and Teeters* (1960, s. 604). Skolen vil – som fremhævet af *Mannheim* (1966, s. 628) – i modsætning til nogle familier uvægerligt stille krav til barnet. Skolen vil derfor også være det sted, hvor det første tegn på en veltilpasset eller afvigende social udvikling kan iagttages. Hensigtsmæssige forholdsregler overfor børn med tilpasningsvanskeligheder – ikke mindst skulknin-ger – som ofte vil være ledsaget af emotionelle forstyrrelser eller en asocial holdning, *Bloch and Flynn* (1956, s. 199), kan således få betyd-

ning for forebyggelsen af kriminalitet. I de amerikanske „community projects“, hvor et kriminalitetsforebyggende arbejde søges gennemført på lokal basis i de „små samfund“ (kommune, sogn), indgår skolen da også som et centralt organ.

Ved bedømmelsen af en lovovertræders personlighed særlig med henblik på prognosen er oplysninger om hans forhold i skolen af betydning. Det gælder overalt, hvor der er tale om at give en mere indgående personlighedsbeskrivelse, idet en tidlig manifestation af karaktervanskeligheder eller andre afvigelser kan være en vigtig forudsætning for diagnosen, se f. eks. s. 194 ff. og kap. 42 om prædiktion. – Større betydning har det, at man i skolen finder en stor del af sinkerne og de åndssvage, der så kan henvises til sær-undervisning eller institutionsanbringelse.

Skolen har utvivlsomt visse muligheder for at virke socialt formende på barnet, dels gennem kundskabsmeddelelse og dels gennem „karakteropdragelse“. Det er blevet diskuteret, om den rene kundskabsmeddelelse og -tilegnelse generelt virker kriminalitetshæmmende. Påvirkningen af den karakterologiske udvikling afhænger dog af barnets miljø. Skolen kan i slumkvarterer være udtryk for en for børnene fremmed kultur og dermed blive en kilde til konflikter med forkastelse af skolens (middelklassens) normsæt som følge.

Men skolen kan også – gennem anvendelsen af uhensigtsmæssige pædagogiske metoder – tilføje barnet varige skader, og man må derfor naturligt – med *Burt* (1957, s. 185) – spørge, hvorfor der ikke hyppigere rettes bebrejdelser mod skolen end mod hjemmet, når et barn bliver kriminelt. I *Kjems'* undersøgelse af 189 børn, der var fjernet fra hjemmet på grund af egne forhold, var der 12 tilfælde af svært skoleforsømte sinker, „som utvivlsomt har haft mere skade end gavn af deres skolegang“ (*Den tilpasningsvanskelige ungdom*, 1952, s. 269 f.).

Skolen har endelig betydning ved den status, dens uddannelse giver, men også ved den status, skolen selv har (betalingsskole, kostskole, kommuneskole), og som i nogen grad overføres på barnet (the old school tie). Se nærmere kapitel 41 om sammenhængen mellem social klasse og kriminalitet.

EVNER OG ADFÆRD

De fleste undersøgelser, der beskæftiger sig med skolen som kriminalitetsfaktor, viser, at der blandt lovovertrædere er forholdsvis mange med *opførselsvanskeligheder* eller *vanskeligheder ved at følge med* i undervisningen. Af oversigter over forskningen på dette område kan nævnes

Wootton (1959, s. 128 ff.) og Winslow (1968, s. 70 ff.). Statistiske undersøgelser med kontrolgrupper viser, at det først og fremmest er skulkeri, der er tegn på tilpasningsvanskeligheder af alvorligere art. Mannheim (1966, s. 632 f.) fremhæver dog med rette nødvendigheden af at skelne mellem forskellige former for skulkning.

Christiansen og Stürup har i deres utrykte undersøgelse af statsfængselsfanger konstateret vanskeligheder i skoletiden – herunder dårlig opførsel, vanskeligheder ved at følge med, specielt oversiddende, hyppige skoleskift (mere end fire skoler) – hos 40 % af fangerne, fra 32 % hos forbryderbegynderne til 56 % hos de kronisk kriminelle. Det fremhæves, at personlighedsafvigelser kan have gjort sig gældende i nogle, men langt fra i alle tilfælde. I Greve's utrykte undersøgelse af danske ungdomsfanger havde 49% skulket, 16% havde siddet over, og 35% havde haft hyppige skoleskift. Den samlede bedømmelse af fangernes forhold i barneskolen var utilfredsstillende for 51%.

I Sverige har Jonsson (1967, s. 205 f.) fundet et overvældende antal skulkerier hos de kriminelle, se nærmere tabel 76.

Tabel 76. Skulkeri blandt kriminelle og ikke-kriminelle drenge, efter Jonsson

	Kriminelle drenge %	Ikke-kriminelle drenge %
Hyppige, længere perioder	35	1
Hyppige, korte perioder	39	0,5
Skulket 1–3 dage i forudgående termin	8	1
Andre	18	97
I alt	100	99,5

Forfatteren advarer dog mod en mulig cirkelslutning. I 70 % af tilfældene var skulkeri den principale eller en medvirkende årsag til anbringelsen på institution. Også Kvaraceus (1945, s. 155) er opmærksom på dette forhold. Skulkeri er ofte indledningen til en kriminel udvikling samt grundlaget for myndighedernes første indskriden overfor barnet. Kvaraceus fandt imidlertid, at en trediedel af unge lovovertrædere undersøgt i New Jersey havde skulket, før de blev registreret som lovovertrædere.

I Tyskland er spørgsmålet behandlet af *Hoffner*, der har fundet, at blandt 163 senere lovovertrædere var skolekarakterer for opførsel, præstationer og flid dårligere end de tilsvarende gennemsnitlige karakterer for skolebørn i almindelighed. Han fandt 44% skoleskulkere i sit materiale (ref. efter Exner, 1949, s. 230 f.).

Burt (1957, s. 455) fandt 24% skoleskulkere eller vagabonder blandt sine kriminelle drenge og 9% blandt pigerne. I Skotland har man på grundlag af skoleforholdene været i stand til med forholdsvis stor sikkerhed at forudsige senere kriminalitet i den voksne alder, jfr. *Stott and Wilson* (1967–68) og *West* (1967, s. 168).

New York State Crime Commission (1928) har undersøgt problemet fra den anden side og fundet, at af 251 skulkere, der blev overført til en særlig skole for skulkere, blev i løbet af 6–8 år 51% registreret som kriminelle, og en trediedel af disse viste allerede tegn på en begyndende kronisk kriminalitet. Dette resultat kan hænge sammen med stigmatiseringen og andre uheldige forhold ved at samle afvigere i én gruppe. En væsentlig lavere kriminalitet fandt man i Chicago, hvor skoleskulkere ikke behandlede samlet, *Cavan* (1956, s. 256 f.). *Johnson* (1942) angiver i en artikel med den meget sigende titel „Our Schools Make Criminals“, at i visse grupper af unge lovovertrædere har 60% skulket regelmæssigt.

Håvardsholm (1951) har undersøgt 35 skulkere i Oslo og fundet, at følgende personlighedstræk karakteriserede børnene: 14 passiv, deprimeret, hæmmet; 20 ængstelig, ræd, rastløs; 6 sær; 8 aggressiv, labil; 8 infantil, umoden, appellerende; 9 positive træk; 5 diverse. Hvert barn karakteriseredes med to adjektiver. Disse skulkeres karakteregenskaber peger mere mod skolen som den part, der ikke har kunnet løse sin opgave, end mod barnet (mange passive, deprimerede, ængstelige og få aggressive). Lærerne mente, at skulkerne var mere nærtagende end elever i almindelighed. Ingen af lærerne angav, at de havde haft konflikter med disse børn; men 9 af børnene oplyste, at de havde haft konflikter med lærerne, 10 at lærerne ikke kunne lide dem, og 12 at de ikke kunne lide lærerne.

Der nævnes 17 forskellige grunde til skulkeri. I halvdelen af tilfældene fandtes årsagen i hjemmet – manglende tilsyn, drikfældighed (16 % af samtlige), arbejdsskyhed, kronisk sygdom, nervøsitet hos forældrene. Ligeegyldighed overfor skolen var almindelig, men ikke dovenskab: de fleste havde omfattende fritidsinteresser. De fleste følte sig udenfor, manglede tryghed og kontakt med forældrene; de var frustrerede. De hørte ikke med til den kategori af børn, lærerne sætter pris på; de høstede ikke ros for deres skolearbejde. Eventyrlyst havde spillet en rolle for en enkelt. Gensidig påvirkning havde gjort sig gældende i flere tilfælde. Syv var sinker og anbragt i hjælpeskole.

Fra denne gruppe af skulkere synes det ikke sandsynligt, at der kan rekrutteres et stort antal kriminelle; men den omfatter kun forholdsvis få børn og

ingen, der er sendt til internatskoler eller observationsskoler på grund af skulkeri.

SKOLEKUNDSKABER

Om den rolle, *skolekundskaber* spiller for tilpasning, hersker der, som omtalt i kapitel 33 under „uddannelsesniveau“, delte meninger.

Lombroso (1911, s. 105 ff.) nævner undersøgelser, der viser, at en formindskelse af antallet af analfabeter går hånd i hånd med stigende kriminalitet, og at procenten af kriminelle blandt analfabeter er mindre end blandt dem, der kan læse og skrive. Hans negative syn på undervisningen finder udtryk i følgende udbud: „Hvor mange ulykker, hvor meget blod ville ikke Frankrig og Italien være blevet sparet for, hvis Napoleon, Boulanger og Crispi havde været analfabeter“ (s. 303), se i øvrigt kapitel 33. *Ferri* har udviklet synspunkter i samme retning, men blev kritisk imødegået af *Bonger* (1905, s. 175 ff.).

Analfabeterne viser efter statistiske undersøgelser i nogle lande højere, i andre lande lavere kriminalitet end gennemsnitsbefolkningen. Om mulige forklaringer på dette forhold, se ligeledes kapitel 33.

Det betragtes i vore dage som fastslået, at de kriminelle som regel kun har gået i folkeskole, de har haft dårlige karakterer i skolen, de har kun haft ringe udbytte af undervisningen, og de har afsluttet skolegangen tidligst muligt. Sammenligninger med kontrolgrupper viser, at de kriminelles resultater ligger under gennemsnittet.

Ifølge *Kriminalstatistik 1966* havde 84 % af de unge mænd og 90 % af de unge kvinder, der fik tiltalefrafald i medfør af retsplejelovens § 723, stk. 1, nr. 1–2, kun gået i kommuneskole. Henholdsvis 6% og 3% havde frekventeret skoler for svagtbegavede (hjælpeklasse, læseklasse, eksternatskole). Tallene for de i fængsel m.v. indsatte var for kommuneskole henholdsvis for mænd og kvinder 88 % og 83 %, og for skole for svagtbegavede 2 % og 5% (*Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1964*). Det er tvivlsomt, om tallene for folkeskole er væsentligt forhøjede, jfr. *Vedel-Petersen m. fl.* (1968, s. 202 f.), men helt egnede kontrolgrupper findes ikke. Derimod har *Christie* (1960, s. 137 ff., og 1965, s. 135 ff.) i sin norske undersøgelse af årgang 1933 på dette punkt fundet klare forskelle på den kriminelle og den ikke-kriminelle gruppe. Mere end to trediedele af de registrerede lovovertrædere havde ikke anden uddannelse end folkeskole, medens det indenfor årsklassen i øvrigt kun var lidt under halvdelen. *Jonsson* (1967, s. 198 f.) fandt i sit materiale af svenske børneværnsdrengene en udpræget dårlig skrive-

og læseevne. 59% af de kriminelle havde udtalte vanskeligheder, og 5% var grænsetilfælde, medens man efter de standardiserede resultater skulle forvente henholdsvis 9 % og 13 %.

Bagot (1944, s. 33 ff.) angiver, at blandt 524 kriminelle drenge i Liverpool havde 521 kun gået i „Elementary Schools“. *Ferguson* (1952, s. 29) fandt i sin undersøgelse af drenge i Glasgow en udpræget sammenhæng mellem karakterniveauet i skolen og kriminalitet, jfr. tabel 77.

Tabel 77. Kriminalitetshyppigheden og karakterniveau, efter *Ferguson*

Karakter	Antal	% dømt i perioden 8-18 år	% dømt mere end én gang
A og B (dvs. høj)	179	6,1	2,8
C	603	10,4	3,3
D	431	12,2	4,1
E (dvs. lav)	136	26,5	16,1

Af de amerikanske undersøgelser kan nævnes *Glueck* (1939), der navnlig meddeler store tal for lovovertrædere, som ikke har kunnet følge med i skoleundervisningen – af 95 drenge var kun 15,5 % ikke bagefter.

Afbrydelse af skolegangen før tiden og/eller karakterer væsentlig under gennemsnittet forekommer i en række amerikanske undersøgelser 4–6 gange så hyppigt for drenge fra et underklasse miljø som for drenge fra et middelklasse miljø, se *Schafer* (1965, ikke-publiceret doktordisputats) og *Sexton* (1966), begge ref. efter *Winslow* (1968, s. 74), *Hollingshead* (1949, s. 172 f.), *Reiss and Rhodes* (1959), *Polk and Halferty* (1966). Da i hvert fald registrerede lovovertrædere i langt større udstrækning rekrutteres fra underklassen end fra overklassen, er sammenhæng mellem afbrudt skolegang samt små karakterer sandsynlig. Den er da også påvist af mange forskere. *Kvaraceus* (1945, s. 141) fandt et uforholdsmæssigt stort antal kriminelle med små karakterer sammenlignet med ikke-kriminelle, næsten alle var oversiddere, pigerne oftere end drengene. *Short* (1964) konstaterede i en undersøgelse af Chicago-bander, at dårlig tilpasning til skolen var nært korreleret med kriminalitet. *Cooper* (1960, ref. efter *Winslow*, 1968, s. 78) konkluderer således: „Lovovertræderes status med hensyn til skoleuddannelse er i det hele ringere end den almindelige befolknings, idet den er lidt ringere med hensyn til analfabetisme, noget ringere med hensyn til skoletidens

længde, afgjort ringere med hensyn til oversidning og fremgang i skolen og klart ringere med hensyn til standpunkt“.

Herefter kan det næppe betvivles, at registrerede lovovertrædere gennemgående har fået en forholdsvis ringe skoleuddannelse, både med hensyn til art og omfang; men da begrænset skoleuddannelse og ringe skoleresultater i vidt omfang beror på økonomiske og personlige forudsætninger, har man drøftet, om baggrunden for kriminaliteten er det sidste. *Glueck* (1939) har undersøgt, hvad der var grunden til udmeldelse af skolen. I 66 % af tilfældene (eller dobbelt så mange som for skolebørn i almindelighed) var de kriminelle børn taget ud af økonomiske grunde.

ASPIRATIONSNIVEAU

Det er også af betydning, om skoleuddannelsen svarer til *hjemmets forventninger*, der blandt andet er betinget af familiens sociale status. Realeksamen betyder ikke det samme for akademikerens søn som for landarbejderens. *Christie* (1960, s. 162 ff.) fremhæver, at de registrerede lovovertrædere til trods for vor tids stigende uddannelsesniveau ikke når op på faderens. Uddannelsen er ringere, end man skulle forvente efter deres sociale baggrund.

Skuffelser kan også skyldes, at barnet ikke kan leve op til sine egne forventninger. Underklassebørnenes og de kriminelles *aspirationsniveau* er gennemgående ikke lavere end i middelklassen og blandt de ikke-kriminelle; men deres resultater er, som vi har set, afgjort ringere. Undersøgelser af *Turner* (1964) og *Reiss and Rhodes* (1959) viser, at aspirationsniveauet ligger nogenlunde lige højt i alle grupper. Negre og elever fra de laveste indkomstgrupper tillagde skoleuddannelsen større betydning end hvide elever og elever fra de højere økonomiske lag. Se *Winslow* (1968, s. 73 f.).

Selv om det skulle vise sig, at skoleresultaterne er af betydning for tilpasningen, er det ikke hermed givet, at det er den mangelfulde kundskabstilegnelse, der er det primære.

Christiansen og Stürup fandt blandt statsfængselsfanger, at skolevanskeligheder (se foran s. 516) forekom hyppigst hos indbrudstyre og voldsmænd, medens underslæbere og bedragerer var væsentlig gunstigere stillet. Efter *Christie* (1960) er det „promillekjørerne“, der skiller sig ud – ca. 60 % af dem har kun folkeskoleuddannelse, mens det gælder ca. 70 % blandt de øvrige kriminelle. Også i amerikanske undersøgelser havde bedragerer den

højeste skoleuddannelse, medens voldsforbrydere havde den laveste, jfr. *Sutherland* (1947, s. 194).

I nyere amerikansk litteratur om sammenhængen mellem skoleforhold og kriminalitet lægges der af mange stor vægt på *barnets oplevelse af skoleforholdene*. For de fleste kriminelle har skolen været en utilfredsstillende og bitter erfaring; *Bloch and Flynn* (1956, s. 199) skriver „en yderst frustrerende oplevelse“. Børn med tilpasningsvanskeligheder berøves privilegier; de mister deres kammeraters agtelse, drilles, vælges ikke til tillidshverv, og de straffes med eftersidning, oversidning, flytning til særklasser for problembørn eller til en anden skole. Skolen lægger i almindelighed større vægt på de negative sanktioner – dårlige karakterer, bebrejdelser, nedvurdering (debasement), oversidning, bortvisning o. lign. – og mindre på de positive – respekt, hjælp, opmuntring, forsøg på at få afvigeren til at falde til i skolens miljø, skabe muligheder for at opleve succes. Af omgivelserne betragtes børn med skolevanskeligheder oftest som mislykkede. – Hermed er der skabt grundlag for en negativ og bitter indstilling, modvilje mod skole og samfund, der kan give sig udtryk i asocialitet og kriminalitet hos denne gruppe af elever. Se *Kvaraceus* (1945, s. 140), der fandt, at 2/3 af de af ham undersøgte børn ikke brød sig om skolen, samt *Vinter and Sarri* (1965) og *Winslow* (1968, s. 83).

Ses problemet under en anden synsvinkel kan man sige, at de (senere) kriminelle ikke „identificerer sig med“ eller accepterer skolen. De oplever ikke, at de *hører til*. Men det betyder ikke, at uddannelsens betydning undervurderes.

I overensstemmelse med disse betragtninger påviste *Hall and Waldo* (1967) på basis af en undersøgelse af 566 skoledrenge i en amerikansk by, at drenge registreret for lovovertrædelser og drenge, der efter lærernes udsagn var særlig eller moderat kriminalitetstruede, var mindre tilbøjelige til at identificere sig med skolen end drenge, der kun var svagt kriminalitetstruede. Derimod var der ingen forskel med hensyn til vurderingen af skoleuddannelsens betydning. Væsentlig forskel var der også med hensyn til opfattelsen af egne evner, berettigelsen af skolens krav, holdningen til lærere i almindelighed og holdningen til egne lærere.

Sammenhængen mellem skolefrustrationer og børnenes mangelfulde identifikation med skolen på den ene side og asocialitet og kriminalitet på den anden side kan kort beskrives omtrent således: tidligt oplevede

vanskeligheder ved at beherske de intellektuelle færdigheder, som skolen (og dermed samfundet) kræver – den negative selvopfattelse, der udvikler sig – oprør mod de stadig hyppigere nederlag, hvilket ofte vil vise sig som skulkerier, der ikke bunder i personlighedsafvigelse, men er en forståelig flugt fra en for barnet utålelig situation – søgen efter status udenfor skolen – aktiv uvilje overfor det samfund, skolen er repræsentant for – tilknytning til gadegrupper, som giver status og beskyttelse, uden at der kræves nogen af de færdigheder, som skolen forlanger – leven op til gruppens forventninger, der i visse situationer består i kriminel adfærd. Se bl. a. *Goldberg* (1963, ref. efter Winslow, 1968, s. 77). – Men det skal understreges, at det er udtryk for en grov generalisering, når der i disse undersøgelser og ræsonnementer tales om *skolen* i almindelighed. Resultaterne gælder denne eller de bestemte skoler i det pågældende land, og ræsonnementerne angår skoler af bestemte typer med lærere, der har en bestemt holdning.

Bloch and Flynn (1956, s. 202) hævder overfor de her refererede opfattelser på basis af deres egen undersøgelse, at man ikke har kunnet angive, i hvor høj grad skolen skaber frustrationer hos velafbalancerede elever. Det drejer sig sandsynligvis kun om en lille procentdel. Derimod gør skolens indflydelse sig gældende ved at accentuere kriminelle tilbøjeligheder hos „præ-kriminelle“, kriminelle og børn med emotionelle forstyrrelser.

Det kan ikke overraske, at det er af afgørende betydning, *hvordan skolen reagerer* overfor børn med tilpasningsvanskeligheder, jfr. foran om behandling af skulkere og om anvendelsen af negative sanktioner. Dårlig tilpasning i skolen er ikke tilstrækkelig som forklaring på nogle unges lovovertrædelser. Andre faktorer spiller en rolle, og en af dem er den måde, hvorpå lærerne reagerer på lovovertrædelser, jfr. *Wootton* (1959, s. 311), der ikke sjældent har fået indtryk af en intens fjendtlig følelse overfor kriminelle børn. Hermed rejser der sig en række særlige metodiske problemer: kan vi stole på lærernes udtalelser? Den ene af denne bogs forfattere har engang set den samme skoleleder afgive to vidt forskellige udtalelser om den samme dreng, én ved hans afgang fra skolen (meget positiv), den anden til politiet et par år efter (det overraskede ikke, at han var blevet kriminel).

SELVRAPPORTERET KRIMINALITET

De fleste af de her nævnte undersøgelser er baseret på registrerede kriminelle; men de fleste af de berørte spørgsmål er også blevet behandlet i undersøgelser af *skjult kriminalitet*. *Christie, Andenæs og Skirbekk* (1965, s. 103 ff.) fandt ingen klar sammenhæng mellem uddannelsesniveau og kriminalitetsniveau i byerne, medens landdistrikterne havde det højeste kriminalitetsniveau i gruppen med den højeste uddannelse. *Jaakkola* (1966, s. 29) konkluderede, at kriminalitetsniveauet ikke varierer fra uddannelsesgruppe til uddannelsesgruppe; de, der ikke afsluttede „high school“, havde dog et højere kriminalitetsniveau. Se om mulige forklaringer på sammenhængen mellem skoleuddannelse, social klasse og kriminalitet, kapitel 41 s. 556.

Gold (1963, s. 154 f., 161 og 170) fandt mere end 50 % af de drenge, der havde indrømmet mindst to temmelig alvorlige lovovertrædelser indenfor de sidste tre år, som spontant angav, at det, de mest tænkte på med henblik på fremtiden, var deres arbejdsmuligheder. Procenttallene var noget lavere for ikke-kriminelle. De angav også som den vigtigste grund til at gå i „high school“, at de ønskede at få et godt job. Til trods for dette opnåede de – også når intelligensen blev holdt konstant – ikke så gode resultater som ikke-kriminelle, og deres holdning overfor skolen var gennemgående mere negativ end deres ikke-kriminelle kammeraters.

Skolens struktur har efter en undersøgelse af *Elmhorn* (1965, s. 141 ff.) en betydelig indflydelse på den skjulte børnekriminalitet. Den praktiske linie i enhedsskolen har som vist nedenfor langt højere kriminalitetsindeks end alle andre elevgrupper:

Enhedsskole	Praktisk linie	52 krim. points
Opdelt skole	Praktisk linie	32 krim. points
Enhedsskole	Teoretisk linie	23 krim. points
Opdelt skole	Teoretisk linie	22 krim. points

McDonald (1969, ch. 4) har sammenlignet hyppigheden af forskellige former selvrapporteret kriminalitet indrømmet i anonymt udfyldte spørgeskemaer af elever fra gymnasier (grammar school) og mellemskole (secondary modern school), hvor de første overvejende rekrutteres fra middelklassen og de sidste fra arbejderklassen. Hun finder, at skolens art var signifikant med hensyn til 3 af de 18 typer af tyveri (butik-

tyverier, mindre grove tyverier (larceny) og tyverier af køretøjer), idet hyppigheden var mindst blandt gymnasiaster; men social klasse var af større betydning. Sammenhængen mellem skoletype og forskellige typer af hærværk og vold var kun svag. Fem slags småtyverier viste sig derimod at optræde med signifikant mindre hyppighed blandt gymnasiaster, når social klasse blev holdt konstant.

Inddeling af eleverne i forskellige linier (streams), betegnet som „højere“ og „lavere“, efter evner giver omtrent analoge resultater. Den „lavere“ linie tæller signifikant flere, som indrømmer kriminalitet end den „højere“, men den er ikke en nær så stærk eller ufravigelig variabel som social klasse (s. 114 f.).

Resultaterne af disse undersøgelser kan ikke rukke væsentligt ved, hvad man har fundet på den registrerede kriminalitets område.

Kammerater

I nær sammenhæng med spørgsmålet om skolens indflydelse står spørgsmålet om påvirkning fra kammerater i og udenfor skolen. Visse sider af dette spørgsmål er allerede behandlet i kap. 36 om alder. Om sammenhængen mellem gruppekriminalitet og social klasse se kap. 41.

Dette problem kan ses under forskellige synsvinkler. Man kan se på kriminelles (og ikke-kriminelles) tilknytning til organiserede eller uorganiserede, sociale eller antisociale grupper. Væsentligt er det at undersøge, i hvilket omfang forskellige kriminelle har begået deres lovovertrædelser alene eller i fællesskab med andre. Man må dog stadig huske, at gruppedannelser er et ganske normalt fænomen. Den megen tale om bander kunne forlede til en tro på, at tilknytning til grupper i sig selv skulle være et antisocialt fænomen. Det er ikke tilfældet.

Til forståelse af den rolle, som kammeratskabet og den kollektive planlæggelse og iværksættelse af lovovertrædelse spiller, har gruppepsykologien bidraget. Man har peget på imitationslysten; på bortfaldet af hæmninger overfor kriminelle handlinger, når de begås af flere (risikofordeling); på den indflydelse som mere forhærdede og dristige kammerater kan udøve gennem eksempel og autoritet; på trangen til at hævde sig og om nødvendigt gøre en indsats for at vinde påskønnelse indenfor kammeratskabskredsen. Alt dette er psykologisk forklarligt på baggrund af utilfredsstillende forhold i hjemmet og nederlag i skolen.

På den anden side må det fremhæves, at der næppe er noget område,

hvor de seneste årtiers kriminalsociologi har gjort en større indsats end netop her. En stor del af de sociologiske kriminalitetsteorier er opstillet på grundlag af kriminelle grupper. Her vil disse teorier dog blive forbigået, men enkelte af de vigtigste omtales nærmere i kapitel 41, s. 558 ff. Blandt de eksisterende oversigter kan man fremhæve *Scott* (1956), *Hauge* (1964 og 1968), *Reckless* (1967, ch. 19), samt en række artikler i *Wolfgang, Savitz and Johnston* (1962).

På baggrund af disse teorier og ikke mindst Sutherland's teori om 'differential association', der betoner betydningen af normerne i den nære omgangskreds, har man også undersøgt den anden situation „the 'good' boy in high delinquency area“, se f. eks. *Scarpitti m. fl.* (1960). Disse undersøgelser bør nævnes her, fordi det teoretiske udgangspunkt er, at den pågældende må være isoleret på en eller flere måder.

Der findes en række undersøgelser, der viser, at kriminelle gennemgående har haft ringe kontakt med ungdomsorganisationer som sportsforeninger, spejderkorps og lignende. *Burt* (1957 s. 140 ff.) betoner i almindelighed *fritidens betydning*. Han skelner mellem *for* gode lokale muligheder for uheldige fritidsaktiviteter (mange barer, restauranter, teatre, biografer, lys, vinduesudstillinger – kort sagt forlystelseskvartererne), og *for* få muligheder for sund fritidsbeskæftigelse (mangel på parker, ungdomsklubber osv.); men han fandt ingen nær sammenhæng mellem sådanne betingelser og kriminalitet. Hvad specielt biograferne angår, fandt *Burt* en overdreven liden-skab for dem hos 7 % af drengene og 1,4 % af pigerne; men hovedårsagen til deres kriminalitet var de kun i nogle få, sjældne tilfælde. Tværtimod anfører han, at han kender mere end ét tilfælde, hvor åbningen af en biograf har virket kriminalitetsforebyggende ved at give de unge et bedre tilholdssted end værtshusene og gaden, se også foran s. 387.

Med hensyn til fritidsanvendelse fandt *Glueck* (1945, s. 16), at kun 1 % af de undersøgte kriminelle anvendte fritiden „konstruktivt“, kun 6 % på en uskadelig, men ikke-konstruktiv måde, og 93 % på skadelig måde (driven om på gaden, spil etc.). *Ferguson* (1952, s. 38 f.) konstaterede en lav kriminalitet blandt de drenge, der i undersøgelsesperioden havde været i kirke, eller som ikke gik i biografen. – Det synes dog yderst begrænset, hvad man kan slutte af resultater formuleret i så upræcise begreber.

GRUPPER OG BANDER

Der er en glidende overgang mellem den kriminalitet, der begås i snævert organiserede grupper med en egentlig, formuleret målsætning, med leder, arbejdsdeling, statusforskelle, klare grænser mellem medlemmer og udenforstående, dvs. i *bander* i klassisk forstand, og den kriminalitet,

der begås af flere i fællesskab, men hvor der ikke er tale om en egentlig organisation, *gruppekriminalitet*. Bandekriminalitet ligner i mange henseender den organiserede kriminalitet (f. eks. Mafiaen), der igen har forbindelser til white collar-kriminalitetens område. På den anden side er der en flydende overgang mellem gruppekriminalitet og masseforbrydelser. Indenfor gruppekriminaliteten er der igen tale om meget forskelligartede fænomener; på den ene side to-tre kammerater eller nære venner og på den anden side store grupper af unge, der holder til på et bestemt gadehjørne, i en kaffebar eller på en bestemt plads, hvor ikke alle kender alle. Klassifikationerne på dette område må karakteriseres som flydende og ofte varierende hos forskellige forskere.

Der findes en række undersøgelser af den egentlige bandekriminalitet, især i U.S.A. Kendt er *Thrasher's* klassiske undersøgelse (1927) af mere end 1200 bander i Chicago, blandt hvilke 2/3 havde medlemmer, der alle var under 21 år, medens kun 3 % udelukkende havde voksne medlemmer (over 25 år). Omtrent samtidig fandt *Shaw and McKay* (1931) blandt unge lovovertrædere registreret i 1928 i Chicago 88 %, der havde begået deres lovovertrædelser sammen med andre. Antallet af bander i U.S.A. (og dermed den særlige interesse for disse fænomener) hænger formentlig sammen med særlige træk ved den amerikanske kultur. *Taft and England* (1964, s. 180) udtrykker det så skarpt som: „lovlydige amerikanere har mange træk fælles med gangstere, og vor kultur er en bandeproducerende kultur“.

I Danmark spiller egentlig bandekriminalitet en forsvindende lille rolle. Derimod er der foretaget en lang række undersøgelser – både i udlandet og her – der viser, at gruppekriminalitet er det normale for yngre kriminelle.

I forbindelse med et større forskningsprojekt vedrørende unge lovovertrædere i København har man også undersøgt forekomsten af gruppekriminalitet. Behandlingen af materialet er ikke afsluttet, men *Berntsen* (1967) har givet en redegørelse for nogle af resultaterne. Det begyndte med, at man fik overdraget tilsynet med nogle drenge, der havde begået lovovertrædelser sammen, som boede i samme kvarter og holdt til på en bestemt plads, som gruppen havde navn efter. Gennem forskellige undersøgelser fandt man derefter frem til 57 drenge og 21 piger, der kunne betragtes som tilknyttet en særlig gruppe. Der var dog ikke tale om egentlig medlemskab – „man kom der bare, det var jo ikke en klub“. Endnu flere unge havde haft en løsere forbindelse med gruppen.

Aldersfordelingen var på et givet tidspunkt for drengene 13–20 år med

en gennemsnitsalder på 16,8 år: for pigerne 12–16 år med et gennemsnit på 14,3. – Gruppen havde en egentlig aktiv periode på 1½ år. I tiden før den aktive periode begik gruppemedlemmerne 104 registrerede lovovertrædelser, dvs. gennemsnitlig 1 per måned, i den aktive periode ialt 288, dvs. 16 per måned og i tiden derefter 172 eller 4 per måned.

Af de kriminelle handlinger blev 34 % begået af flere gruppemedlemmer sammen, 43 % af 1 gruppemedlem sammen med udenforstående, og 23 % af 1 gruppemedlem alene. Lovovertrædelser var en væsentlig del af gruppens fælles aktivitet, herunder især brugstyverier af motorkøretøjer; det var en udpræget fritidsbeskæftigelse, i week-enden og om aftenen eller begyndelsen af natten.

Fra svensk litteratur kan man nævne *Ligabrottsligheten* (1941), der behandler sammenslutninger i kriminelt øjemed af flere end to personer, der i fællesskab har begået mindst tre forbrydelser. Kun en femtedel af medlemmerne viste sig at være over 24 år. Deres sociale miljø og opvækstforhold var meget dårlige.

I *Elmhorn's* undersøgelse af skjult kriminalitet blandt skolebørn i Stockholm var 20,5 % af lovovertrædelserne 'enmansbrott'. Halvdelen af disse var dog rapseri af penge i hjemmet (1969, s. 85).

Sveri (1960, kap. 7, og 1965) har undersøgt sammenhængen mellem antal medvirkende (sigtede) og alder i forskellige forbrydelseskategorier. Ovenfor i kapitel 36, s. 466 ff. med tabel 69 og fig. 38 er der givet en redegørelse for undersøgelsens resultater, for så vidt angår tyverier. I undersøgelsen gennemgås dog også andre vindingsforbrydelser, brugstyveri af motorkøretøj, tingsødelæggelse, ærekrænkelse, sædelighedsforbrydelse og vold. *Sveri* konkluderer (1965, s. 184), at det gælder for alle forbrydelser, at de sædvanligvis begås i gruppe, når de pågældende er under 16 år, men at man fra denne alder og fremefter finder et voksende antal, der opererer alene. Større grupper på mere end tre er karakteristisk for sigtede under 16–17 år, men findes kun sjældent blandt ældre.

I Norge viser statistikken år efter år med meget små variationer, at omkring 85 % af de sigtede i aldersgrupperne under 14 år har været sammen med andre ved udførelsen af forbrydelsen; med øgende alder synker tallet, men for samtlige aldersgrupper under 21 år er det mere end halvdelen af de sigtede, som har udført lovovertrædelserne sammen med andre, *Hauge* (1968, s. 4 f.).

von Fiantt (1950, s. 47) fandt i en finsk undersøgelse af kriminalitet blandt åndssvage, at de i almindelighed udførte deres lovovertrædelser alene.

De skandinaviske undersøgelsesresultater tyder på, at der er tale om grupper med en meget løs struktur – det er ikke bander i ordets snævre betydning, se *Berntsen* (1967), *Sveri* (1957, 1959 og 1960) og *Hauge* (1963).

Shaw and McKay (1931) fandt i den indledningsvis nævnte undersøgelse, at af 5.480 kriminelle havde kun 18 % begået deres kriminalitet alene, 30 % havde haft en enkelt kammerat med, 28 % to, 11 % tre, 7 % fire, 4 % fem, 1 % seks og 1 % flere end seks.

Norwood-East (1942, s. 274) oplyser, at af 3.948 unge lovovertrædere havde 1.581 (40 %) ingen kammerater med ved den sidste forbrydelses begåelse. 1.103 (28 %) var sammen med kammerater af samme alder som de selv, 957 (24 %) med ældre og 307 (8 %) med yngre kammerater.

Bagot (1944) omtaler en større undersøgelse, hvor 55 % af de kriminelle drenge begik deres lovovertrædelser i grupper på mere end to. Tallet tog af med alderen; det var 63 % for børn og 40 % for unge. I et andet materiale havde 24 % af recidivisterne og 12 % af ikke-recidivisterne begået deres forbrydelser alene.

Scott (1956) fandt den i tabel 78 viste fordeling i et materiale af kriminelle mellem 8 og 17 år, som havde begået kriminalitet sammen med andre.

Tabel 78. Gruppekriminalitet efter gruppens struktur. Efter Scott

Struktureret gruppe	Bande	17
Ustruktureret gruppe	Flydende forbindelse	18
	Sædvanlige kammerater	69
	Løs antisocial gruppe	43
Usikre		4
I alt		151

Mannheim and Wilkins (1955, s. 82 f.) fandt, at hovedparten af de lovovertrædelser, der førte til Borstal-dommen, var kriminalitet begået sammen med andre, men oplysningerne var på dette punkt dårlige. Bandledere havde det største tilbagefald (men ikke særlig meget større), derefter kom de unge, der havde begået deres kriminalitet alene. *Gibbens* (1963, s. 60) fandt på samme måde i sit Borstal-materiale, at hovedparten af lovovertrædelserne var begået af to eller flere drenge sammen.

DÅRLIGE KAMMERATER

I almindelighed synes der at være en tilbøjelighed til overdrevne forestillinger om betydningen af *dårlige kammeraters indflydelse*. Eksakt bevisførelse lader sig ikke foretage. I de vægtigste af de foreliggende undersøgelser, baseret på omfattende studier af enkelttilfælde, varierer skønnet meget.

Medens *Healy* (1915, s. 130) anså „bad companionship“ som en væsentlig faktor i ikke mindre end 34 % af tilfældene og som hovedfaktor i over 5

%, var *Burt* (1945, s. 129 ff.) langt mere tilbageholdende i sit skøn, idet de af ham anførte tal var henholdsvis 16 % og 3 % for drengenes vedkommende og 13 % og 1 % for pigernes. Han fastslår, at påvirkningen normalt vil kræve et vist beredskab.

Mergen (1967, s. 394) har fremhævet, at de miljøfaktorer, der sammenfattes under betegnelsen 'kammeratskab', ikke er påtvungne på samme måde som f. eks. familien, skolen eller hæren, men selvvalgte, idet man selv kan vælge mellem socialt eller antisocialt. Det er næppe rigtigt; det valg, der her tænkes på, er kun sjældent et bevidst valg mellem asocialitet og konformitet, og valgmulighederne er som regel meget begrænsede. Noget andet er, at „valget“ af dårlige kammerater, efterligning af dem og tilknytning til dem kun er symptomer på en bagved liggende personlighedsanomali eller miljøkonflikt – faktorer, som er primære i forhold til „valget“, jfr. *Burt* (s. st.), hvor det oplyses, at i mindst fire af fem tilfælde havde de af *Burt* undersøgte børn vist kriminelle impulser, før de var begyndt at virke sammen med kammerater.

Glueck'erne (1956, s. 41) forkastede derimod i en af deres undersøgelser bandemedlemsskab som årsag til kriminalitet, fordi medlemmerne var kriminelle, før de sluttede sig til banden. *Eyon* (ref. efter *Reckless*, 1967, s. 403 ff.) har undersøgt dette problem nærmere både med hensyn til skjult kriminalitet og til registreret kriminalitet. Kammeratgrupper synes at være til stede nogenlunde lige hyppigt, hvad enten kriminaliteten begyndte tidligt eller sent. Forskellen på de to undersøgelser kan, jfr. *Reckless* (1967, s. 405) skyldes, at psykiaterne i *Glueck*-undersøgelsen tog tilstedeværelsen af mange forskellige former for tilpasningsvanskeligheder som udtryk for kriminalitetens begyndelse.

Af andre forskningsresultater, der kan belyse dette område, kan man nævne, at *Healy and Bronner* (1926, s. 179) fandt, at man i 62 % af 3.000 sager med rimelighed kunne betragte kammerater som en kausal faktor i kriminaliteten. *Glueck'erne* (1950, s. 164) fandt, at 98 % af deres unge lovovertrædere mellem 11 og 17 år havde andre unge lovovertrædere blandt de nærmeste kammerater, medens antallet i en tilsvarende kontrolgruppe kun var 7 %. I samme retning går *Scarpitti m.fl.*'s undersøgelse (1960) af „den 'gode dreng' i et kvarter med stor ungdomskriminalitet“; til trods for, at de undersøgte kom fra det mest kriminelle område i den undersøgte by (Columbus, Ohio), opgav 70 %, at de ikke kendte nogen, der havde været i fængsel. 88 % følte sig hævet over kriminelle drenge, og 94 % sagde, at de ville opgive en ven, hvis han forsøgte at få dem til at begå noget ulovligt.

Disse resultater stemmer med den gamle regel om, at krage sædvanligvis søger mange, og de leder tanken direkte hen på *Tarde*'s teori om efterligningens betydning, på gruppekriminalitet (se s. 49) og på *Suther-*

land's teori om 'differentiel association' og 'differentiel organisation'. Det centrale i denne teori er, at kriminalitet *læres ved omgang med kriminelle*. *Sutherland and Cressey* (1960, ch. 4 og 5) nævner følgende hovedpunkter:

1. Kriminel adfærd er indlært (negativt: ikke nedarvet).
2. Kriminel adfærd læres ved omgang (og kommunikation) med andre.
3. Hovedparten af denne læreproces sker indenfor nært sammenknyttede primærgrupper (negativt: upersonlig kommunikation som film og presse spiller en underordnet rolle).
4. Indlæringen gælder både (a) forbrydelsesteknik og (b) initiativ, metoder, rationaliseringer samt holdninger.
5. Motivernes og initiativernes retning afhænger af, om lovgivningen opfattes som rigtig, acceptabel (favourable) eller forkastelig, urigtig (unfavourable). Hvis opfattelsen er vaklende, opstår der kulturkonflikter.
6. Et menneske bliver kriminel på grund af flere og stærkere opfattelser (definitions), der billiger lovbrud, end opfattelser, der forkaster det. Når nogen bliver kriminel, kan det ske på grund af en stærk „kriminell“ påvirkning, men også gennem isolation fra mennesker med antikriminelle holdninger.
7. Differentiel association er defineret ved de nævnte seks punkter. Den kan variere i hyppighed, varighed, prioritering og intensitet.
8. Indlæring af kriminalitet indbefatter alle de mekanismer, der er karakteristiske for enhver læreproces.
9. Selv om kriminel adfærd er et udtryk for almene behov og vurderinger, forklares den ikke ved disse behov og vurderinger, da ikke-kriminel adfærd er udtryk for de samme behov og vurderinger.

Forbindelsen med andre afhænger bl. a. af miljøets sociale organisation. Til forklaring af kriminalitetshyppigheden i en befolkningsgruppe anvender *Sutherland* (og *Cressey*) begrebet 'differentiel social organisation'. Kriminaliteten er størst, hvor samfundet er disorganiseret, præget af kulturkonflikter (*Sellin*, se foran s. 312 ff.), dvs. forskelligheder med hensyn til de fundamentale vurderinger 'rigtigt – urigtigt', 'retmæssigt – uretmæssigt'.

Erickson and Empey (1965) har i deres undersøgelse af skjult kriminalitet blandt 200 drenge sammenlignet betydningen af social klasse og visse faktorer, der kunne kaste lys over *Sutherland's* teori om differentiel association: varigheden, prioriteringen (betydningen) og inten-

siteten af tilknytning til kriminelle kammerater. De interviewede drenge skulle angive navnene på deres fem bedste venner, hvor længe de havde kendt hver af dem, og hvor mange gange om ugen, de kom sammen med dem. Derefter undersøgtes det, om vennerne var *registreret* for kriminalitet. Resultatet var, at de mest kriminelle var dem, der havde stærkest tilknytning til kriminelle kammerater. Social klasse spillede en mindre væsentlig rolle, navnlig under- og middelklassen lå tæt op ad hinanden, medens forskellen mellem disse to klasser og overklassen var større. Spørgsmål, der belyser graden af identifikation, var af analog art. Også identifikationen spillede en større rolle end social klasse. Forbindelse med kriminelle og graden af den forpligtelse, de unge føler overfor dem, er efter forfatterne en bedre kriminalitetsprædikator end social klasse. – Resultaterne støtter teorien om differentiell association.

Anderledes hos *Reiss and Rhodes* (1964), der på grundlag af en undersøgelse af den skjulte kriminalitet blandt drenge i U.S.A. ganske vist som den første iagttagelse nævner, at drenge sædvanligvis vælger deres kammerater blandt drenge, der med hensyn til kriminel adfærd ligner dem selv. Samtidig fremhæves det dog, at kammeraterne er mindre impliceret i kriminalitet, end man ville vente udfra teorien om differentiell association. At der kan være tale om en uheldig gensidig påvirkning hos drenge, som ikke er „bad boys“, således at de påvirker hinanden til handlinger, som ingen af dem ville have begået alene, bestrides imidlertid ikke af *Sutherland and Cressey* (1966, s. 200).

Det er yderligere et spørgsmål, om de dårlige kammerater fungerer som dårlige kammerater, fordi vennerne tror, at de er det. Man kan meget vel tænke sig, at usikre unge misopfatter og fejltolker omgivelsernes holdning og derfor prøver på at leve op til nogle ikke-eksisterende forventninger om kriminel adfærd; der er i så fald tale om et fiktivt socialt pres. Dette pres vil netop få mulighed for at påvirke den enkelte, fordi de kriminelle grupper hyppigt er løsere opbygget end andre grupper, se *Hauge* (1963).

Man kan ikke med føje sige, at forældrenes og andre pårørendes hyppige formodninger om, at barnets afsporing skyldes dårlige kammerater, ikke indeholder noget rigtigt, se *Hurwitz*, 1951, s. 350. Man kan meget vel tænke sig, at visse holdninger og vaner overtages fra lidt ældre kammerater, således at der i egentlig forstand er tale om en bestemt ungdomskultur. *Den tilpasningsvanskelige ungdom* (1953, s. 57) taler her om „en åndelig smitte“. Hovedproblemet er dog, *hvorfor* drengene knytter sig til „dårlige“ kammerater. Herom kan man næppe

sige noget generelt, men to forhold spiller i hvert fald en rolle: nabo-skabet og hjemmets forhold, der i væsentlig grad afhænger af *forældrene*. Se nærmere kapitel 41, s. 558 ff. om visse sociologiske kriminalitetsteorier, der netop forudsætter eksistensen af en sådan delkultur.

Betydningen af dårlige kammerater og gruppedannelse er aftagende ved vedvarende kriminalitet, idet recidivisterne hyppigere optræder alene end begyndere.

Gruppedannelserne synes at spille en større rolle for drengenes end for pigernes kriminalitet. *Middendorff* (1956, s. 42) omtaler en undersøgelse, der viser, at 53 % af drengene, men kun 27 % af pigerne i en svejtsisk kanton havde begået deres kriminalitet sammen med andre. Han antager, at drengene har en større „Assoziationstrieb“ end pigerne, og peger på de vanskeligheder, man havde med at organisere pigerne i de totalitære stater. *Mergen* (1967, s. 409) taler på samme måde om en „Hordentrieb“. Eksistensen af sådanne drifter eller tilbøjeligheder kan dog ikke bruges som forklaring på, at visse grupper bliver kriminelle, medens andre ikke gør det, jfr. teorien om differentiel association.

Taft and England (1964, s. 175) hævder, at antallet af piger i blandede bander er stigende.

Berntsen og Christiansen (1965) fandt, som nævnt s. 467 f., at psykisk normale hyppigere bliver gruppekriminelle, medens psykisk afvigende tiere vil begå deres lovovertrædelser alene. Dette kan ses som udtryk for, at gruppemodstanden mod kriminelle handlinger opleves stærkere, når man står alene, hvorfor man må forvente, at en større del af enegængerne skulle være afvigende også på andre måder end på det psykiske område. Se nærmere om denne problemstilling, s. 313 ff. Dette kan også bidrage til at forklare, at recidivister – som på en række andre punkter er afvigende – fortrinsvis er enegængere. Det er formentlig også forklaringen på, at piger hyppigt begår deres lovovertrædelser alene; der er så stor gruppemodstand mod kriminalitet hos piger, at kun et fåtal vil blive kriminelle; dette mindretal vil være så afvigende, at de ikke vælger den „normale“ form: gruppekriminalitet. De foreliggende undersøgelser er ikke tilstrækkelige til at vise, om denne opfattelse af sammenhængen er af generel art.

Jonsson (1967, s. 205) har påvist, at kriminelle børn har en anden stilling til kammeraterne end kontrolgruppebørnene. 40 % af de kriminelle blev betragtet som bøller eller plageåndere („bullies“, „kamrat-

plågåre“) i forhold til deres kammerater, medens det tilsvarende tal for kontrolgruppen var 6–7 %. Den omvendte tendens – tilbøjeligheden til at blive offer for forfølgelse – var også mere udbredt blandt de kriminelle, 10 % mod 1 %. Endelig indtog hver tredje af de kriminelle en mellemstilling, idet de plagede svagere børn, men selv blev plaget af stærkere klassekammerater. De fundne resultater er overordentlig interessante, om end den kriminologiske tolkning er usikker.

I det foregående har der alene været tale om kammeraternes direkte kriminogene indflydelse. Kammerater kan dog også have en *indirekte* kriminogen betydning, idet de kan trække den pågældende ind i et miljø, som han ikke hører hjemme i socialt eller økonomisk. Dette kan medføre særlige fristelser og reaktioner, jfr. *Burt* (1957, s. 131 ff.).

Endelig må det til slut påny understreges, at man ikke kan undersøge en enkelt miljøfaktor, her kammeratskabet, isoleret fra de øvrige, og at det er vanskeligt at afveje deres relative betydning i forbrydelsens genesse. Sammenhængen med andre kriminalitetsfaktorer kan f. eks. bero på, at dårlige hjem kan drive barnet på gaden og ind i kriminelle grupper; kammeratgruppen virker især tiltalende på børn, som har behov for at høre til, for tryghed, måske i nogle tilfælde for (faderlig) autoritet, se f. eks. *Middendorff* (1956, s. 43). At skolen også kan komme ind i billedet er klart (skolekammerater, dårlig tilpasning i skolens miljø, se foran s. 514 ff.).

40. ÆGTESKABELIGE FORHOLD

Studier af sammenhængen mellem de ægteskabelige forhold og kriminaliteten bekræfter den almindelige antagelse om familielivets betydning for den sociale tilpasning. Det gælder ikke blot for børnene, det gælder også de voksne.

HYPPIGHEDER

Ældre undersøgelser har mest behandlet spørgsmålet statistisk og betragtet civilstand som en mulig kriminalitetsfaktor, dvs. undersøgt kriminalitetshyppigheden blandt ugifte, gifte, separerede, skilte, enkemænd og enker. *Bonger* (1905, s. 504 ff.) refererer således en række ældre undersøgelser, der belyser forholdene i årene før århundredskiftet. De viser alle flest ugifte, færre gifte og færrest forhen gifte i forskellige grupper af kriminelle; men der bringes ingen tal for civilstands-

fordelingen i totalbefolkningen. Se også *von Mayr* (1917, s. 80 ff.). Mening får disse angivelser først, når de ses i relation til de befolkningsgrupper, hvorfra de kriminelle rekrutteres, idet man også opdeler materialerne efter køn og alder. Gør man det, peger resultaterne næsten uden undtagelse i samme retning. Der er indenfor de samme aldersklasser færrest kriminelle blandt gifte, flere blandt ugifte og flest blandt forhen gifte. – Om en mulig undtagelse for de yngste, se straks nedenfor.

De mest kendte af de ældre undersøgelser er foretaget af medicinalstatistikerens *Fr. Prinzing* (1899, 1900 og 1902). Prinzing's statistik omfatter årene 1882–93; men hans resultater synes med kun mindre modifikationer at have gyldighed, også i vore dage. Den viser, at forskellen på gifte og ugifte mænd i 18–25-års alderen går i modsat retning af det forventede, idet kriminalitetsincidensen for gifte mænd i 18–21-års alderen var væsentlig større (641 per 10.000) end for ugifte mænd (299). Forskellen er mindre for de 21–25-årige og går i modsat retning i *de ældre aldersklasser*; den er størst omkring 30–50-års alderen, f. eks. 196 per 10.000 hos gifte og 288 hos ugifte mellem 30 og 40 år.

Det samme forhold er iagttaget i dansk domfældelsesstatistik. Tages der imidlertid hensyn til tiltalefrafald, ændrer billedet sig: de ugifte har større kriminalitet end de gifte, men forskellen er ikke stor, se nærmere *Christiansen* (1952, s. 104).

Derimod viste gifte *kvinder* i Tyskland i alle aldersklasser en større kriminalitetsincidens end de ugifte. – Endelig har såvel mandlige som kvindelige fraskilte og enkemænd (enker) i alle aldersklasser, hvor de er repræsenteret, væsentlig højere kriminalitetscifre end de andre civilstandsgrupper. Forskellen på yngre gifte (højere hyppigheder) og ugifte ses også, når kriminaliteten klassificeres efter art i 'forbrydelser mod stat, orden og religion', 'personforbrydelser' og 'formueforbrydelser', *Roesner* (HdwK I, s. 403).

En italiensk statistik fra 1901 viser en tilsvarende fordeling (ref. hos *von Mayr*, III, 1917, s. 810). I en østrigsk undersøgelse fra 1907 viser de ugifte forhøjede hyppigheder i alle aldersklasser. *von Mayr* henviser i denne forbindelse til, at tallene i de yngste aldersklasser er små (s. 809). Se også *Roesner* (s. st. s. 398 ff.).

På dansk materiale (1845 lovovertrædere dømt i København 1899–1901) har *Geill* (1906, s. 53 ff.) fundet, at 23 % var gifte eller havde

været det; 16 % var det stadig (ved undersøgelsen); der var 2 % enkemænd, 5 % ikke samlevende, separerede eller fraskilte. Resten, 77 %, var ugifte. En sammenligning med Københavns befolkning gav de i tabel 79 anførte resultater.

Tabel 79. Københavnske lovovertredere over 20 år efter civilstand per 1000 mænd og tidligere kriminalitet, efter *Geill*

	Ugifte	Gifte	Enkemænd	Separ., fraskilte
Tidl. straffede	751	144	25	80
1. gang straffede	640	290	21	49
Samtlige	712	196	23	69
Københavns befolkning. .	337	607	47	9

Selv om der ikke er foretaget nogen aldersanalyse, og lovovertrederne gennemgående er yngre end befolkningsgennemsnittet, synes tendensen dog så klar, at man også her må pege på overvægten af ugifte og skilte.

Krille (1931) har behandlet spørgsmålet for kvindernes vedkommende og påvist, at gifte kvinder, når der sondres efter forbrydelsens art, er mindre belastede end de ugifte. Også han finder, at kriminalitetshyppigheden rent kvantitativt er større hos gifte end hos ugifte; men de ugifte er relativt stærkere repræsenteret ved mere alvorlige forbrydelser. I alle de af forfatteren undersøgte aldersklasser (mellem 21 og 60 år) har de ugifte højere frekvenser ved sædelighedsovertredelser, simpelt og groft tyveri og bedrageri med gentagne tilbagefald. Det samme gælder de 21–40-årige ved vold og trusler mod embedsmænd, mened, drab, fosterdrab og formueforbrydelser i almindelighed. Hvor de gifte kvinder fører, drejer det sig om mindre alvorlige deliktsformer, navnlig husfredskrænkelser, ærefornærmelser, vold, trusler og hæleri.

Pollak (1950, s. 109 ff.) fremhæver ligeledes på basis af flere undersøgelser, at gifte kvinder uafhængigt af alderen viser en større kriminalitetshyppighed end ugifte.

I nyere litteratur er emnet kun sparsomt behandlet. Med den overvældende interesse for ungdomskriminaliteten følger en naturlig interesse for unge lovovertrederes familieforhold – men også en modsvarende

begrænsning i udforskningen af de kriminalitetsfaktorer, der præger voksne lovovertrædere. – I nordisk litteratur er emnet dog belyst af flere forfattere.

Christiansen og Stürup har i deres undersøgelse af statsfængselsfanger fundet 41 % ugifte, 42 % gifte og 17 % separerede/fraskilte/enkemænd. Antallet af ugifte stiger fra ældre begyndere (22 %) til kronisk kriminelle (57 %); men af de ugifte er der relativt færre forlovede med relativt faste samlivsforhold blandt begynderne (10 %) end i de to andre grupper (henholdsvis 18 % og 20 %). På den anden side aftager procenttallene for gifte i den nævnte rækkefølge (fra 68 % til 26 %). De opløste ægteskaber tæller flest blandt de intermitterende kriminelle.

Ved en sammenligning med hovedstadens befolkning (hvorfra 77 % af fangerne stammer) ses der en klar sammenhæng, se tabel 80.

Tabel 80. Statsfængselsfanger og hovedstadens mandlige befolkning efter alder og civilstand, efter *Christiansen og Stürup*

		Ugifte	Gifte	Sep./skilt/ enkemænd	I alt
20–24 år	Hovedstad	80,6	18,7	0,7	100,0
	Fanger	95,7	4,3	0,0	100,0
25–29 år	Hovedstad	36,7	60,3	3,0	100,0
	Fanger	50,5	32,3	17,2	100,0
30–39 år	Hovedstad	16,4	78,4	5,2	100,0
	Fanger	21,7	55,2	18,1	100,0
40–49 år	Hovedstad	9,0	83,7	7,3	100,0
	Fanger	19,3	54,4	26,3	100,0
50–59 år	Hovedstad	8,4	81,4	10,2	100,0
	Fanger	18,2	54,5	27,3	100,0

Det relative antal af ugifte lovovertrædere er i samtlige aldersklasser væsentligt højere end antallet af ugifte i hovedstaden. Forskellen er signifikant på 5 %-niveauet. Med hensyn til ægteskab er fangerne væsentlig svagere repræsenteret end den københavnske befolkning. Også disse forskelle er signifikante. Endelig viser der sig, når der ses bort fra de 20–24-årige, der ingen fanger tæller, en signifikant forskel i gruppen separerede + skilte + enkemænd. Hyppigheden af opløste ægteskaber er 3 gange så stor hos lovovertrædere som blandt mænd i København.

Af 214 fanger, der var eller havde været gift, var 36 % separerede eller skilt én gang, 8 % to gange og 2 % tre gange eller flere. Også disse tal stiger ganske regelmæssigt fra begyndere (27 % skilte) til kronisk kriminelle (63 % skilte).

Berntsen og Christiansen (1955, s. 47 ff.) fandt i deres materiale på 126 korttidsstraffede i København 53 (42 %) ugifte, 34 (27 %) gifte og 39 (31 %) separerede eller fraskilte. Det sidste tal er usædvanlig stort. I 1945 var der i hovedstaden 3,7 % separerede og fraskilte mænd i en befolkningsgruppe, der som helhed var ældre end de undersøgte fanger. 73 fanger (58 %) var eller havde været gifte. Af hustruerne var 21 (29 %) socialt eller psykisk afvigende. 7 hustruer havde været indlagt på sindssygehospital, den ene var tillige straffet. 7 var prostituerede; i 2 tilfælde var mændene straffet for alfonseri.

Beretning om fængselsvæsenet i Danmark 1965–66 meddeler oplysninger om civilstand hos de i statsfængsler m. v. i 1966 indsatte (tabel 7.19). Som man kunne vente, fremgår det af tabellen, at de ugifte er stærkest repræsenteret blandt de yngre, at de gifte har maksimum i 30–39 års-alderen og at de separerede og skilte tæller flest hos de 40-årige og ældre, idet de her udgør næsten halvdelen. – Tal for gifte, skilte og separerede i totalbefolkningen findes ikke for 1966; men ugiftes forhøjede hyppighed blandt straffasonere fremgår af, at de i aldersklassen 25–29 år udgør 46,7 % og blandt de 30–39-årige 24,0 %, mod henholdsvis 28,6 % og 14,2 % blandt samtlige mænd i disse aldersklasser (*Statistisk Årbog 1967*, tabel 14).

Møglestue (1962, kap. X) har undersøgt civilstandsfordelingen hos 2.617 Botsfængselsfanger i Oslo. 60 % var ugifte, hvilket er væsentlig flere end i hele den mandlige befolkning, men fangerne talte særlig mange unge. Korrigeres befolkningstallene, så aldersfordelingen bliver den samme, skulle der i befolkningen være 57 %, således at forøgelsen hos fangerne bliver begrænset. Fangernes giftermålshyppighed adskiller sig altså i dette norske materiale ikke meget fra det sædvanlige. Hovedforskellen ligger i ægteskabernes varighed. 4 % var enkemænd – mod 1,6 % i befolkningen som helhed, og 9 % var separerede eller fraskilte – mod ½ % i befolkningen. På tidspunktet for indsættelsen var der således 27 % gifte mod forventet 41 %. Forskellen var endnu mere udpræget hos vaneforbryderne, der fordelte sig med 62 % blandt de ugifte, 51 % blandt de skilte, 28 % blandt gifte og 23 % blandt enkemænd. – Der er dog under hensyn til det foran om de yngste aldersklasser anførte grund til at bemærke, at der i fangegruppen under 20 år var 73 % vaneforbrydere blandt de ugifte – mod 100 % blandt de gifte.

Dahlberg (1943) har beregnet kriminalitetsrisikoen for civilstandsgrupper i Sverige på basis af tal fra 1937. Incidenserne er størst i de yngre aldersklasser og synker med voksende alder. Gifte og ugifte kan først sammenlig-

nes fra 21-års alderen. Fra dette alderstrin er den totale risiko for de ugifte 6,8 % og for de gifte 7,0 % i byerne, og henholdsvis 3,6 % og 4,0 % på landet. For enkemænd er tallene 16,2 % i byerne og 2,5 % på landet, og for fraskilte henholdsvis 17,5 % og 19,5 %. – For kvinder ligger tallene på et meget lavere niveau, men forholdene mellem tallene er stort set de samme, dog at der er en klar forskel på ugifte og gifte kvinder på landet, men ikke i byen. Risikoen for ugifte på landet er 0,39 %, for gifte 1,6 %.

McClintock and Gibson (1961, s. 52 f.) fandt i en undersøgelse af røvere i London, at af røvere over 21 år var antallet af ugifte – sammenlignet med Greater-Londons befolkning – stærkt forhøjet, og at det er sandsynligt, at tallene for separerede og skilte også er forhøjede.

Gillin (1946, s. 17 og tabel 37) fandt blandt 1.153 kriminelle i Wisconsin 46 % ugifte, mod 36 i den mandlige befolkning som helhed, 37 % gifte mod 58 %, og 12 % skilte mod 1 % i totalbefolkningen. En aldersklassifikation fandtes ikke for befolkningen. – I et tidligere arbejde (1937) påvistes det, at 172 strafasonere havde højere hyppigheder for ugifte og skilte end deres ikke-kriminelle brødre.

Sutherland and Cressey (1966, s. 232) anfører, at kriminalitetshyppighederne målt ved indsættelser i fængsler og ungdomsinstitutioner (reformatories) i U.S.A. stort set fordeler sig som i de ældre europæiske undersøgelser. – Frekvensen er lavest for de gifte, næstlavest for enkemænd (enker), større for ugifte og størst for skilte. Skilte mænd i alderen 20 til 24 år bliver indsat forholdsvis 6 gange så hyppigt som ugifte og gifte på samme alder, skilte kvinder i samme aldersklasse 10 gange så hyppigt som de ugifte og gifte. Gifte mænd har en lavere indsættelsesfrekvens i 15–19-års alderen end ugifte på samme alder. Gifte kvinder har i alle aldersklasser, bortset fra 25–34-års alderen en højere frekvens end ugifte, men forskellen er kun af betydning hos de 15–19-årige.

Cavan (1948, s. 294) refererer en undersøgelse af *Murchison* (1926), der fortolkes som udtryk for, at kriminelle ikke tæller færre gifte end totalbefolkningen, jfr. Møglestue ovenfor.

Data vedrørende Belgien, Canada, Danmark, Finland, Italien og U.S.A., der alle peger i samme retning, findes hos *Lunden* (1967, s. 107 ff.). Der foreligger ikke tal fra den almindelige befolkningsstatistik til sammenligning i nogen af disse undersøgelser.

FORKLARINGSFORSØG

En vanskelighed ved *fortolkningen af disse resultater* er, at mange lovovertrædere kommer fra befolkningsgrupper, hvor separationer, skilsmisser og ikke-registrerede afbrydelser af samlivet er væsentlig hyppigere end de gennemsnit, man finder for totalbefolkningen. Uden sammenligning med en kontrolgruppe fra et tilsvarende miljø kan dette

spørgsmål ikke besvares. Hvis man antager, at brødrene i *Gillin's* ovenfor omtalte undersøgelse tilfredsstillende dette krav, bekræfter den imidlertid hypotesen om, at der er en (mere direkte) sammenhæng mellem civilstand og kriminalitet.

Generelt kan det nok siges, at forklaringen på de omtalte forhold må søges i, at ægteskabet i nogen grad virker kriminalitetsforebyggende, medens kriminaliteten på den anden side begrænser ægteskabsmulighederne. Forskellen på gifte og ugifte *kan* fortolkes således, og undtagelsen for de yngste aldersklasser (*Prinzling*) kan meget vel hænge sammen med trykkende økonomiske forhold for dem, der gifter sig tidligt, og måske også, at disse unge relativt ofte bliver eller føler sig tvunget til at indgå ægteskab på grund af svangerskab. Herfra og til at gå så vidt som at kalde de tidlige ægteskaber et „socialpatologisk fænomen“, *von Mayr* (1917, s. 807), er der dog et spring. Men fortolkninger, der går i den retning, savnes ikke.

Møglestue (1962) antager således, at de to typer af afvigelser – tidligt ægteskab og kriminalitet – begge bundet i visse egenskaber i denne fåtallige gruppe (13 fanger) af unge mænd. De giftes større lovlighed behøver altså ikke at være et resultat af ægteskabet. Dette støttes efter forfatterens opfattelse af det forhold, at der var en noget højere hyppighed af defekter i opvæksten hos skilte og ugifte fanger end hos gifte og enkemænd. En nærmere analyse af sammenhængen er ikke gennemført.

Segerstedt (1955, s. 253) går på tilsvarende måde ud fra, at de *ugiftes* højere kriminalitet skyldes, at de tæller relativt mange biologisk anormale mennesker. De ugiftes civilstand og kriminalitet har én og samme årsag. Familien tillægges dog også en vis stabiliserende funktion. De *skiltes* forhøjede kriminalitetscifre hænger sammen med, at de har mindre mulighed for at få en følelsesmæssig afspænding efter modgang og uheld i dagliglivet. „Denne afspænding kan han da søge i fortvivlede eller kriminelle handlinger“.

Lige så usikker er fortolkningen af forhen giftes stærkt forhøjede kriminalitet. Om skilsmissemis er det primære og kriminaliteten det sekundære, eller det forholder sig omvendt, kan man ikke vide, og man kan heller ikke udelukke, at begge dele udspringer af de samme tilgrundliggende sociale eller personlighedsmæssige forhold. Den sidste antagelse kan måske finde støtte i den kendsgerning, at alkoholmisbrug og psykiske afvigelser ofte forekommer i forbindelse med skilsmisse og kriminalitet. I en norsk undersøgelse af *Dalgard og Welhaven* (1965,

s. 48 og 72) fandt man, at af 36 psykiatrisk set „normale“ lovovertrædere giftede 71 % sig, medens tallet for „patologiske“ kun var 51 %. Tendensen til skilsmisse var dog også højere hos de „normale“, som giftede sig; 50 % mod 39 % hos de „patologiske“. Særlig psykopaterne viste dårlig ægteskabelig tilpasning med stor hyppighed af skilsmisser og stor hyppighed af ugifte.

En mangel ved undersøgelser af den her omtalte type er, at man ikke får registreret ikke-ægteskabelige samlivsforhold, forlovelser osv., der ganske har karakter af ægteskab, og at de ikke officielt, men de facto opløste ægteskaber stadig registreres som ægteskaber. Kun mere indgående undersøgelser af mindre grupper af lovovertrædere sammenholdt med ikke-kriminelle kan belyse disse forhold.

I det af *Christiansen og Stürup* undersøgte materiale af statsfængselsfanger har man registreret oplysninger om samlivets karakter hos de 214 fanger, der har været gift, og om hustruerne. 39 hustruer er betegnet som 'afvigende'. Herved er forstået straffede, prostituerede, løsgættige (hvis det er veldokumenteret) eller mentalt defekte kvinder. Disharmonier i ægteskabet fandtes hos 94 (44 %) af disse fanger: 28 % af begynderne og 54 % af de kronisk kriminelle. Hustruer, der er afvigende i den nævnte betydning, er registreret hos 18 %: 6 % af begynderne og 24 % af de intermitterende og kronisk kriminelle.

Videre er der foretaget en nærmere undersøgelse af sammenhængen mellem den ægteskabelige og kriminelle karriere. *Bedring af den kriminelle karriere* betyder, at en tidligere kriminel person efter ægteskabets indgåelse enten ophører med kriminaliteten, har en længere kriminalitetsfri periode eller går over til en mindre grov kriminalitet. *Forværring af den kriminelle karriere* betyder, at kriminaliteten begynder, bliver hyppigere eller antager grovere former efter indgåelse af ægteskab. Forbedring og forværring optræder med omtrent samme hyppighed, henholdsvis hos 20 % og 22 % af de fanger, der har været gift. Det er næppe tilfældigt, at ægteskabets ugunstige indflydelse er hyppigst hos ældre forbryderbegyndere, og den gunstige sammenhæng hyppigst hos kronisk kriminelle. Forværringen forklares i et vist antal tilfælde ved den med ægteskabet følgende økonomiske belastning. „Hyppigere synes sammenhængen at være af mindre materiel art. Samlivet med en afvigende hustru kommer til at præge mandens hele livsførelse og medfører en almindelig social afsporing“.

Glueck'erne (1934, s. 93 ff.) har behandlet følgende spørgsmål: seksuelle forhold før ægteskabet; alder ved første ægteskab; måden, hvorpå bekendtskabet med ægtefællen er stiftet; hvor lang tid bekendtskabet med ægtefællen har varet før ægteskabet; hvorvidt den pågældende har opfyldt eller forsømt sine pligter som ægtefælle; om samlivet mellem ægtefællerne er blevet opretholdt; om ægtefællen opfører sig ordentligt m.v. På alle punkter viser undersøgelsen høje tal for ugunstige besvarelser af spørgsmålene: ægteskaberne er indgået tidligere end gennemsnitligt i befolkningen; et stort antal af dem beror på tilfældige gade- og restaurationsbekendtskaber; ægtefællerne har kun kendt hinanden kort tid, før de giftede sig; en trediedel af ægteskaberne er fremtvunget på grund af graviditet eller forældres pres i anledning af seksuelt forhold; 84 % af kvinderne har forsømt deres pligter i hjemmet og overfor børnene, og et lignende antal af mændene har vist kriminel eller utilbørlig adfærd; de ægteskabelige forbindelser er i langt de fleste tilfælde (82 %) blevet afbrudt for bestandigt eller i perioder.

På baggrund af erfaringer som de nævnte angående de ægteskabelige forhold i forskellige grupper af kriminelle kan det ikke fastholdes, at ægteskab generelt virker som en gunstig faktor i kriminelle levnedsløb. Om ægteskabet (eller det faste faktiske samliv) kommer til at øve en styrkende og pacificerende eller en demoraliserende indflydelse beror helt på de konkrete omstændigheder, først og fremmest ægtefællens personlighed. Generelt kan der næppe siges mere end, at udsigten til at få en dårlig partner – socialt, etisk og mentalt bedømt – er større i disse grupper end udsigten til at få en værdifuld ægtefælle, hvilket bliver mere fremtrædende, jo dybere den pågældende er nede i kriminalitet og asocialitet.

Stumpfl (1935, s. 28 ff.) har villet forklare disse erfaringsmæssigt konstaterede sammenhæng, der bl. a. viser sig i høje kriminalitetstal hos lovovertrædere og ganske særlig hos vedvarende recidivisters ægtefæller, ved en biologisk lovmæssighed i partnervalget, en såkaldt „biologisk partnerregel“. Ifølge denne teori står kriminalitetstallet i en befolkningsgruppe i en fast relation til kriminaliteten hos gruppens ægtefæller, hvilket beror på, at der ved ægtefællevalget finder en gensidig tiltrækning af karakterer sted, der kan føres tilbage til en dybtliggende „væsenslighed“. *Stumpfl* opstiller en tabel over relationerne bygget på de foretagne undersøgelser, hvoraf det bl. a. fremgår, at éngangsforbrydernes hustruer kun var kriminelle i 1,3 % tilfælde, medens tallet for recidivisternes hustruer var 45 % (s. 28).

Det omtalte fænomen lader sig imidlertid forklare, uden at det er

nødvendigt at ty til tvivlsomme biologiske hypoteser. I hvert fald kan der ikke tales om nogen biologisk nødvendighed for forening af ensartede partnere. Der kan henvises til den begrænsning i valg af partner, der ligger i, at man hører hjemme i et bestemt miljø, og til den almene erfaring, at forskellige eller modsatte karakterer kan tiltrække hinanden. Når det f. eks. viser sig, at den ene af et kriminelt énægget tvillingpar kan blive gift med en „dygtig og respektabel“ kone (og derefter føre en borgerlig tilværelse), medens den anden får en „dårlig“ kone (hvor-efter den kriminelle karriere fortsætter eller aggraveres), ser man de ydre, ikke-biologiske faktoreres betydning for valget af partner og for den senere udvikling med hensyn til kriminaliteten.

Et ægteskab med en god partner *kan* socialisere en gennem lange tider kriminel person, og det kan – alle omstændigheder taget i betragtning – være ønskeligt, at et sådant ægteskab indgås. Dette tages der da også hensyn til i praksis, når spørgsmål om benådning, løsladelse på prøve m. v. afgøres.

41. ERHVERV, ØKONOMI OG SOCIAL KLASSE

De erhvervmæssige og økonomiske forhold er indbyrdes nært forbundne, og de hører hjemme blandt de væsentligste kriterier for bestemmelsen af social status. Det er derfor naturligt, at disse tre faktorer behandles i sammenhæng.

Erhverv og økonomi

Et studium af de erhvervmæssige og økonomiske forholds sammenhæng med kriminaliteten er ikke begrænset til undersøgelser, der kaster lys over betydningen af visse almene kriminalitetsfaktorer på dette område (økonomiens og arbejdsløshedens udvikling, samt deres variationer fra samfund til samfund, og fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe). Det er et problem, der også kan belyses fra et social-psykologisk synspunkt, dvs. ud fra undersøgelser af de enkelte lovovertræderes erhvervmæssige og økonomiske forhold. Eksempelvis kan der peges på, at økonomiske svingninger og arbejdsløshedens variationer med hensyn til tid og sted har vist sammenhæng med kriminalitetshyppigheden, se kapitel 29. Ved undersøgelser fra en socialpsykologisk synsvinkel (af

de enkelte lovovertrædere) kan en parallel sammenhæng påvises. – Det bemærkes, at spørgsmålet om *forældrenes* erhverv og økonomi er behandlet i kapitel 38.

Den erhvervsmæssige uddannelse er en af forudsætningerne for beskæftigelse og økonomi. Ufaglærte adskiller sig på disse punkter klart fra mellemgruppen af „tillærte“ og fra de faglærte. Men her – som på andre områder – skal der erindres om, at også andre faktorer kan spille en rolle og komplicere forholdene, såvel i ungdommen, hvor de fleste erhvervsvalg træffes, og den egentlige oplæring finder sted, som siden under udøvelsen af erhvervet. Manglende faglig uddannelse, hyppigere erhvervsskift, større arbejdsløshed, ringere indtægter, flere økonomiske vanskeligheder som følge af misforhold mellem indtægter og udgifter, præger de kriminelle og specielt recidivisterne i væsentlig højere grad end de ikke-kriminelle. Men økonomisk trykkede eller dårlige forhold er nært sammenkoblet med bopæl (byområde), boligforhold, omgangskreds, skole m. v., og det er vanskeligt at afgøre, hvad der er primære, og hvad der er sekundære kriminalitetsfaktorer.

Problemet optog naturligvis de socialistiske kriminologer. Hos *Bonger* (1905, 1. del, kap. 2) beskrives bourgeoisiet (kapitalister), småbourgeoisiet (småkapitalister), proletariatet (de besiddelsesløse, som kun kan leve i kraft af deres arbejde) og det laveste proletariat (le bas proletariat). Han betragter kapitalismen som den egentlige årsag til kriminalitet og refererer undersøgelser, der viser, at der er særlig mange lovovertrædere i de lavere indkomstgrupper. Han nævner således (s. st., s. 491 ff.) en italiensk undersøgelse af domfældte, der viste, at ca. 80 % tilhørte de nødtrængende, ca. 10 % havde til det strengt nødvendige, 6–7 % var nogenlunde velstillede, og 3 % betegnedes som rige.

En østrigsk undersøgelse giver for en årrække omkring århundredskiftet op imod 90 % dømte, der ikke besad nogen formue. Efter en tysk statistik finder man flest lovovertrædere pr. 100.000 i følgende erhverv: landarbejdere 142, industriarbejdere 235, selvstændige i handel og transport 276 og arbejdere i handel og transport 223. Lavere ligger de øvrige grupper af selvstændige med tal som 75, 79 og 130. Lavest ligger tjenestefolk (domestique) med 53 per 100.000. *Hagemann* refererer i *HdwK I* (1933, s. 123 ff.) en italiensk undersøgelse, hvorfra tal fra 1906–11 og 1920 gives i tabel 81.

Tabel 81. Erhverv og dømte pr. 100.000 strafmyndige i Italien, efter Hagemann

	1906-11	1920
Landbrug	777	592
Industri og håndværk	685	487
Handel, transport, søfart og fiskeri	1158	704
Lavere funktionærer	698	520
Militær, liberale erhverv, pensionister	261	145
Andre og uoplyst	160	131
I alt	529	383

Uden et nøjere kendskab til de økonomiske, erhvervmæssige og sociale forhold i Italien i disse år er det umuligt at kommentere tallene; men de afslører utvivlsomt en (direkte eller indirekte) sammenhæng mellem kriminalitet og erhverv.

Af ældre danske undersøgelser skal henvises til *Geill* (1906), der omtales nærmere s. 550.

Christiansen (1943) har i et materiale af 126 recidivister i et dansk statsfængsel fundet følgende fordeling af det forudgående års indtægter (beregnet på basis af indtægten i den del af året, evt. hele året, hvor den pågældende var på fri fod): Mindre end 1000 kr. 24 %, 1000–1999 kr. 46 %, 2000 kr. og mere 30 %. Kun 4 % lå over 3000 kr. Skønsmæssigt lå den skattepligtige indkomst (som er relativt lavere) for 'arbejdere' og 'butikspersonale' væsentligt over de indtægter, statsfængselsfangerne havde, jfr. *Statistisk Årbog* for begyndelsen af fyrrerne.

Økonomiske vanskeligheder er i denne undersøgelse defineret som et misforhold mellem indtægter og *faste* (regelmæssige) udgifter (husleje, skat, børnebidrag, *afbetalingsbidrag* m. m.), hvor det overskydende beløb var for lille til dækning af kost, tøj og andre fornødenheder. Et sådant misforhold konstateredes hos 75 % af de undersøgte.

Det var i øvrigt karakteristisk for disse lovovertrædere, at de intet overblik havde over deres pengesager; under interviewene var det ofte svært at få fastlagt indtægter og udgifter. Ikke sjældent slog resultatet fangen med undren; først nu forstod han, hvorfor han „altid havde haft sådan et mas med at få pengene til at slå til“. Det er yderligere værd at nævne, at disse og andre lovovertrædere i mange tilfælde i en vanskelig situation havde ladet sig presse (af kommunen eller private) til at betale større afdrag, end

de var i stand til, skønt de godt kunne indse, at det ville være umuligt for dem.

Christiansen og Stürup fandt økonomiske vanskeligheder blandt disse og andre statsfængselsfanger (i alt 335) hos 71 %, svarende til 51 % hos ældre begyndere, 71 % hos intermitterende og 86 % hos kronisk kriminelle.

Henimod halvdelen af de undersøgte havde ikke begyndt eller ikke afsluttet nogen *faglig uddannelse*, hvortil også er henregnet kontor- og handelsuddannelse, akademisk uddannelse, samt mindst fire år ved landbrug som tjenestekarl, fodermester o. lign. Det gjaldt 19 % af ældre begyndere, 42 % af intermitterende og 60 % af kronisk kriminelle.

Erhvervsmæssige problemer er mindre skarpt afgrænset. Det omfatter hos *Christiansen og Stürup* hyppige skift af plads, som er vurderet forskelligt indenfor forskellige fag, erhvervsskifte (f. eks. en gennemført faglig uddannelse, der ikke benyttes) eller veldokumenteret, gennemgående dårlig tilpasning på arbejdspladsen. Det forekom hos 84 % af samtlige fanger, svarende til 60 % af begynderne, 87 % af intermitterende og 94 % af kronisk kriminelle.

Følgende er et typisk eksempel på en erhvervsmæssig karriere i dette materiale: Indsæber hos barber 6 mdr. I lære som finmekaniker 3 mdr. I guldsmedelære 6 mdr. Bud hos elektriker 4 mdr. I elektrikerlære og udlært efter 5 år; svend samme sted 3 mdr. Senere ved faget forskellige steder: 3 mdr., 5 mdr., 2 mdr., 2 mdr., 11 mdr., 6 mdr., 2 mdr. Ind imellem arbejdsløs eller haft budpladser: 1 md., 14 dage, 2 mdr., 3 uger, 1 md., 14 dage. Sidst arbejdsmand på fabrik 3 mdr., derefter arbejdsløs. (Strafafsoninger ikke nævnt). Betegnet som 'arbejdsvillig, men ustabil'. Det drejer sig om en 27-årig kronisk kriminel berigelsesforbryder med en del bøder for beruselse.

Arbejdsløshed på kriminalitetstidspunktet og/eller gennem længere tid i årene forud for kriminaliteten (dvs. gennemsnitlig mindst 4 mdr. årlig) fandtes hos 57 % af de undersøgte, hyppigst hos kronisk kriminelle (72 %), mindre hyppigt hos intermitterende kriminelle (55 %) og sjældnest hos ældre begyndere (28 %). Sammenligninger med beskæftigelsesstatistikken for disse år lader formode, at ældre forbryderbegyndere ikke adskiller sig væsentligt fra den ustraffede del af befolkningen, medens intermitterende er dårligere stillet og kronisk kriminelle væsentlig dårligere stillet.

Berntsen og Christiansen (1955, s. 44 ff.) har undersøgt 126 tilfældigt udvalgte korttidsstraffede i København og fundet, at 66 % var uaglærte, og at 15 % af de faglærte senere havde ernæret sig ved erhverv, der ikke kræver en faglig uddannelse. 42 % var arbejdsløse på tidspunktet for lovovertrædelsen. Kun 29 % havde før indsættelsen klaret sig uden erhvervsmæssige vanskeligheder.

Ifølge „Beretning om Fængselsvæsenet i Danmark 1965–66“ var antallet af uaglærte i 1966 (tabel 7.13) ca. 76 %, medens tallet for den mandlige befolkning som helhed lå omkring 28 %. Kun 24 % var arbejdsløshedsforsikrede, medens tallet for mandlige arbejdere og funktionærer i totalbefolkningen skønsmæssigt lå over 50 %. Af de mandlige fanger var 40 % arbejdsløse på kriminalitetstidspunktet, og kun 30 % havde haft fuld beskæftigelse i de sidste to år før lovovertrædelsen. Skønt de uoplyste tæller hele 19 %, tør man alligevel gå ud fra, at beskæftigelsen har været ringere end i totalbefolkningen, idet den gennemsnitlige arbejdsløshedsprocent i 1965 for forsikrede arbejdsmænd var 4,2 % og for andre forsikrede mænd 1,1 %. Efter indtægt i den sidste (hele) måned før kriminaliteten, og den derudfra beregnede årsindtægt, fordelte mændene sig som anført i tabel 82.

Tabel 82. Mandlige statsfængselsfanger m. v. indsat i 1966, efter indtægt sidste måned før kriminaliteten og derudfra beregnet årsindtægt

Månedsindtægt	Beregnet årsindtægt	Mandlige fanger Abs. tal	%
0– 300	0– 3600	467	26,0
300– 400	3600– 4800	28	1,6
400– 600	4800– 7200	78	4,3
600– 800	7200– 9600	53	2,9
800–1000	9600–12000	96	5,3
1000–1500	12000–18000	250	13,9
1500 og mere	18000 og mere	496	27,6
Uoplyst		331	18,4
I alt		1799	100,0

Statistisk Årbog 1966 (tabel 338) angiver, at arbejdere (inkl. faglærte) talte ca. 5 % og butikspersonale ca. 10 % med en årlig (skattepligtig) indkomst under 5.000 kr. i 1965/66 mod ca. 28 % fanger med en årsindtægt i 1966 på maksimalt 4.800 kr. Trods det store antal uoplyste

kan der ikke være tvivl om, at fangernes indtægt gennemgående lå væsentligt under indkomsten i de erhvervsgrupper, hvor det store flertal af fangerne (94 %) hører hjemme.

Møglestue (1962, s. 95 ff.) fandt væsentlig flere løsarbejdere, pensionister o. lign. (næsten en fjerdedel) blandt 4327 Botsfængselsfanger i Oslo (1920–39) end blandt mænd 18–50 år. Med voksende sanktionsantal steg procentdelen af arbejdere fra knap 50 % ved 1 sanktion til henved 95 % ved 9 eller flere sanktioner. Kun 41 % havde været i stadig arbejde før anbringelsen i Botsfængslet, 43 % var arbejdsløse på kriminalitetstidspunktet. Ledigheden var mindst hos éngangsforbrydere og størst hos vaneforbrydere. Endelig viste ledigheden sig at være mindre hos bedragere og underslæbere end hos alle andre typer af lovovertrædere.

Törnqvist (1966, kap. 21) har som kriterium for erhvervsmæssig stabilitet anvendt stadig tilknytning til et bestemt fag, samme erhvervsområde eller branche. Han fandt, at blandt de flere gange recidiverede i det af ham undersøgte forvaringsklientel (se foran s. 93) havde signifikant flere været arbejdsmæssigt ustabile før indsættelsen.

Emnet hører ikke til de mest opdyrkede i kriminologien. Interessen har i de senere årtier samlet sig mere om de økonomiske (og erhvervsmæssige) forhold, således som de kommer til udtryk i social status. Enkelte undersøgelser skal kort omtales som afslutning på dette afsnit.

Om 357 unge lovovertrædere meddeler *Buttkus* (1945, utrykt disputats), at 82 % oprindelig havde ønsket at komme i lære, 71 % havde begyndt læren, men kun 42 % var udlært eller stadig i lære (ref. efter Exner, 1949, s. 244). På grundlag af *Schnell* (1935) og *Schmid* (1936) har Exner (s. st.) lavet følgende sammenstilling:

	Af 500 recidivister	Af 500 førstegangskriminelle
Begyndt lære	60 %	83 %
Ophørt før tiden	43 %	37 %
Udlært eller stadig i lære	17 %	46 %

van Kleeck (1931, s. 217 f.) fremhæver på basis af en undersøgelse af 300 fanger i Sing Sing, at arbejdsløsheden rangerer højt blandt de faktorer, der influerer på berigelseskriminaliteten, men dette betyder ikke, at arbejdsløshed altid er en direkte faktor. Blandt faktorer, der tillægges betydning, skal et udvalg (med *van Kleeck's* nummerering) nævnes: 3. Mangel på muligheder for forfremmelse. 4. Monotont og trættende arbejde. 6. Hyppigt skiftende job. 7. Tilbagevendende sæsonledighed, vedvarende arbejdsløshed og

frygt for arbejdsløshed. 9. Utilstrækkelige lønninger og manglende evne til at spare op. 11. Utilstrækkelig levestandard på grund af utilstrækkelige og uregelmæssige indtægter. 13. Overbefolkede lejligheder. 16. En udbredt fornemmelse af, at de fattige behandles anderledes end de rige i retten. 18. En udbredt fornemmelse af, at politiet under overenskomstdrøftelser og strejker tager arbejdsgivernes parti (s. 180 f.).

Albert Morris (1941) anfører, at af 250 recidivister angav 43 (den største gruppe), at de manglede penge, og 7, at de havde forretningsvanskeligheder, som hovedårsagen til deres kriminalitet. Karakteristisk for en gruppe velbegavede kronisk kriminelle var et svar som: „Jeg ville hellere dø end blive en lønslave“.

Om underslæbere og falsknere siger *Peterson* (1947), at en oplevelse af, at det er nødvendigt at opretholde en passende levestandard („attempting to keep up with the Joneses“), som undertiden sættes af andre (konen), spiller en rolle for deres kriminalitet. De er fast besluttede på at betale tilbage og opfatter deres „tyverier“ fra arbejdsgiveren som lån. Mere tragisk er tilfælde, hvor uforudsete store udgifter (sygdom i familien) er indledning til underslæbet.

Gillin (1946, ch. 4 og tabellerne 51–54) har undersøgt tæt ved 500 fanger i Wisconsin og sammenlignet 172, som havde *brødre*, med brødrene, der ligeledes blev interviewet. Signifikant færre af samtlige fanger (56 %) end af deres brødre (75 %) havde holdt deres job i mere end et år. Det gjaldt også for grupperne 'mordere' og 'ejendomsforbrydere', men ikke 'seksualkriminelle'. De havde arbejdet for et større antal firmaer og i et større antal byer end brødrene. Studier af de enkelte tilfælde bekræftede, at fangerne tidligt i deres liv havde udviklet et reaktionsmønster, som til slut resulterede i økonomisk ustabilitet (og et disharmonisk familieliv).

Cressey (1953, s. 38) har i sin bog „Other People's Money“ undersøgt underslæb ved brug af betroede midler. Han fastslår, at kombinationen: et økonomisk problem, som man ikke kan tale med andre om, adgang til og mulighed for at tilvende sig betroede midler, og evnen til at verbalisere (rationalisere) adfærden, så den bliver acceptabel (låne, ikke stjele), med nødvendighed vil føre til underslæb (af denne bestemte type).

De her refererede undersøgelser bygger i det store og hele på konstateringen af forhold, der kan defineres ved relativt faste, men „udvendige“ kriterier vedrørende økonomien og den erhvervmæssige uddan-

nelse og karriere. Væsentligere er sandsynligvis den oplevede tilfredshed i jobbet, der afhænger af personens aspirationsniveau og færdigheder samt af de krav, faget stiller.

Det er ikke vanskeligt at finde eksempler på, at en dårlig tilpasning i erhvervet beror på et misforhold mellem krav og evner. Sinkernes kriminalitet er ofte af den type; men den nævnte skævhed er ikke begrænset til dem. Virkningen er ikke blot, at arbejdet bliver udført dårligt, at en lære må opgives, at den pågældende bliver fyret osv. Der er mange eksempler på, at utilfredsstillende arbejdsforhold fører til kriminalitet, f. eks. arbejdspladstyverier, der undertiden har det – ikke bevidste eller halvbevidste – formål at skade arbejdsgiveren.

En sådan utilfredshed kan imidlertid også udspringe af andre forhold: jobbet lægger ikke tilstrækkelig beslag på den pågældendes evner, hvorfor interessen for arbejdet ikke kan holdes fangen; arbejdet giver ikke sådanne fremtidsmuligheder, at ambitionerne tilfredsstilles. – Det er situationer, der af de fleste klares ved at skifte erhverv, men ikke alle har den mulighed, og for nogle af de dårligt arbejdstilpassede vil kriminalitet være en nærliggende reaktion. Se *Christiansen* (1942) og *Exner* (1949, s. 244).

Social klasse

INDLEDNING

De sociale klasser hører hverken til primær- eller sekundærgrupperne, men omtales undertiden som „kvasigrupper“; de vil ofte være referencegrupper. 'Social klasse' kan defineres som en samling personer, der har samme sociale status, idet 'social status' på sin side defineres som det, der bestemmer individets placering i gruppen, *Ogburn and Nimkoff* (1946, s. 208 f.). Social status er udtryk for rang (i ordets videste betydning), og de sociale statuslag adskiller sig fra hinanden ved rigdom, privilegier, rettigheder, magt, anseelse, indtægt, sanktioner o. lign. Mere generelt er det sagt, at det er besiddelsen af den slags værdier, der er mangel på, som er det væsentligste kriterium for en persons status. I overensstemmelse med disse grundsynspunkter taler man om højere og lavere sociale statuslag og klasser, der i almindelighed tænkes ordnet i et hierarkisk system. Se *Ginsberg* (1947, s. 8 ff.), *Ogburn and Nimkoff* (1947, s. 208 f.), *Svalastoga* (1959, s. 1 ff. og section 3), *Svalastoga og Wolf* (1961, s. 9 og 13 ff.), samt foran kapitel 27, hvor *Svalastoga's* hierarkiske classesystem er omtalt.

Den sociale lagdeling er et resultat af arbejdsdelingen, men også psykologiske faktorer kan have spillet en rolle, jfr. „hækkeordenen“ hos mange dyr. De skarpe grænser, der i ældre tid ofte kunne opstilles mellem klasserne, er nu i de fleste samfund udviskede og svage. Eksempler på klasseløse samfund kendes vistnok ikke. Den israelske kibbutz, hvor den fuldstændige lighed vurderes meget højt, har ved en nærmere undersøgelse vist sig at være stratificeret på grundlag af medlemmernes personlige kvalifikationer, *Rosenfeld* (1951).

Klassetilhørighedens betydning for den registrerede kriminalitet fremgår indirekte af, hvad der foran er sagt om de erhvervsmæssige og økonomiske forhold. Det er en sammenhæng, der er demonstreret ved et stort antal undersøgelser, relativt uafhængigt af hvilke af de ovenfor nævnte (eller andre) kriterier, der er anvendt ved definitionen af social status.

Der er ikke noget overraskende i, at de socialistiske teoretikere stærkt understregede klassesdelingens betydning for kriminaliteten. Vi finder i øvrigt et tilsvarende synspunkt hos en af Lombroso's første kritikere, *Baer* (1893), se s. 48, der ikke kan henregnes til denne skole. De kriminelle bærer spor af den degeneration, som hyppigt forekommer i de lavere befolkningsklasser, hvorfra de fleste af dem stammer.

LOVOVERTRÆDERES SOCIALE KLASSETILHØRIGHED

Geill (1906, s. 51 ff.) refererer erhvervsfordelingen for fædrene til 586 éngangsstraffede og 1089 recidivister født i ægteskab. Han inddeler derefter disse materialer i to grupper, eftersom de måtte antages at være 1) velsituerede eller 2) prægede af økonomiske vanskeligheder, og finder, at 29 % af de éngangsstraffede og 23 % af recidivisterne hørte hjemme i gruppe 1, medens 71 % af de éngangsstraffede og 77 % af recidivisterne kom i gruppe 2. Forskellen på éngangsstraffede og recidivister er mindre end forventet (i dag). Da kriteriet for inddelingen er de pågældendes erhverv, kan resultatet formentlig også tages som udtryk for en social klassesdeling. Gruppe 2 omfatter stort set erhverv, der efter Svalastoga's hierarki ville blive henført til arbejderklassen (ikke-selvstændige håndværkere, kuske, bude, portnere, opvartere, tjenestekarle, husmænd, fiskere, fyrbødere, arbejdsmænd og handelsmænd). – Ud fra et tilsvarende skøn må ca. 60 % af de éngangsstraffede og ca. 75 % af de recidiverende fanger *selv* henføres til arbejderklassen. Forskellen er ikke meget forskellig fra, hvad der ofte findes i nutidens undersøgelser. Usikkerheden i det anførte skøn bør dog understreges.

Christiansen og Stürup (1963) har i deres undersøgelse af 335 statsfæng-

selsfanger foretaget en inddeling efter social klasse på basis af erhverv, beskæftigelsesgrad og indkomst. Den omfatter fire klasser, se nærmere *Christiansen* (1955, s. 270 ff.).

Tabel 83. 335 statsfængselsfanger efter social status og kriminel løbebane i procent, meddelt af *Christiansen og Stürup*

	Begyndere	Intermitt.	Kronisk	I alt
Overklasse	2,6	0,0	0,0	0,6
Høj. middel	5,1	1,1	0,0	1,5
Lav. middel	73,1	43,6	28,8	43,3
Underklasse	19,2	55,3	71,2	54,6
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0
Abs. tal	78	94	163	335

Det fremgår af tabel 83, at over halvdelen af fangerne (ca. 55 %) befandt sig i underklassen og resten i den lavere middelklasse, medens kun 2,1 % placerede sig i den højere middelklasse og overklassen. Af ældre begyndere kommer ganske få fra underklassen, medens det blandt de intermitterende kriminelle gælder over halvdelen og blandt de kronisk kriminelle godt 70 %. Bedragere og underslæbere er socialt bedre placerede end de øvrige lov-overtrædere; de tæller henholdsvis 29 % og 22 % fra underklassen. – Det gælder derimod – ifølge *Gram Jensen* (1968) – ikke dokumentfalsknere, blandt hvilke over halvdelen (efter *Svalastoga's* skala) tilhørte mellemste og laveste arbejderklasse og godt en fjerdedel højere arbejderklasse.

Disse resultater er påvirket af aldersfaktoren, idet den sociale status i almindelighed forbedres noget med alderen, og begynderne er gennemgående ældst, de intermitterende yngre og de kronisk kriminelle yngst. Dette er dog næppe hele forklaringen på den ovenfor nævnte skæve fordeling.

Det er af flere grunde vanskeligt at sammenligne med befolkningens fordeling efter de samme klasser, men det kriminelle materiales underklasse svarer antagelig til *Svalastoga's* lavere og mellemste arbejderklasse, der efter hans skøn udgør 25 % af totalbefolkningen. Kun forbryderbegynderne ligger i samme niveau.

En undersøgelse af recidivhyppigheden i løbet af en 5–7-årig periode viser, at recidivet hos intermitterende og kronisk kriminelle tiltager væsentligt, jo lavere placeringen på den sociale skala er. Også her spiller alderen ind.

I Norge har *Møglestue* (1962, s. 71) i et ældre materiale af fanger i Botsfængslet i Oslo (indsat 1920–39) fundet, at fædrene fordelte sig således med hensyn til social stilling: selvstændige 34 %, funktionærer 8 %, arbejdere

58 %, medens den tilsvarende fordeling for gifte mænd i alderen 31–60 år i totalbefolkningen var henholdsvis 43 %, 14 % og 43 %, altså en klar forskydning af kriminaliteten ned mod den laveste sociale klasse. Denne forskydning er mere udtalt jo hyppigere de pågældende er straffede.

Fangerne selv og norske mænd i aldersklassen 18–50 år (i 1930) blev klassificeret således: *selvstændige*, fanger 18 %, samtlige mænd 28 %; *funktionærer*, fanger 11 %, samtlige mænd 13 %; *arbejdere og løsarbejdere*, fanger 71 %, samtlige mænd 59 %. Denne klare forskel reduceres dog, når materialet klassificeres efter bosted (bygder og byer), men tendensen bevares.

Inddeles der i to socialgrupper, selvstændige + funktionærer og arbejdere, viser det sig, at 70 % af fangerne tilhørte samme socialgruppe som deres fædre, 8 % lå højere, mens 22 % lå lavere. Med en mindre grov opdeling bliver forskydningerne større. Endelig viser vaneforbrydere sig at have været udsat for den største sociale tilbagegang i forhold til fædrenes placering (s. st. s. 98 ff.).

Christie (1960, s. 131 ff.) har sammenlignet registrerede unge lovovertrædere, født 1933, med et repræsentativt udsnit af resten af årgangen. Han anfører følgende tal for fædrene til de unge lovovertrædere og resten.

Tabel 84. Fædre til registrerede lovovertrædere og ikke-registrerede af samme årgang i procent efter social stilling, efter *Christie*

	Selvstændige	Funktio- nærer	Arbejdere	Ude af erhverv	Ukendt erhverv
Lovovertrædere	30	10	54	1	5
Resten af årsklassen	42	14	41	1	3

Tendensen er her den samme. En geografisk inddeling viser, at selvstændige i Oslo tæller *lidt* flere lovovertrædere end forventet. Det skyldes sandsynligvis, at denne kategori i en storby omfatter gadehandlende og andre handelsmænd, hvis socio-økonomiske forhold nærmest svarer til arbejderne.

Glueck'erne (1930, s. 114) klassificerer forældrene til 500 unge lovovertrædere således: uflaglærte 40 %, tillærte 23 %, faglærte 37 %. Den sidste gruppe omfatter antagelig også funktionærer og selvstændige.

Hollingshead (1949, s. 119 f.) fandt blandt forældrene til unge i en amerikansk by med ca. 10.000 indbyggere ingen kriminalitet i de to øverste af fem statuslag. Derimod var 4 % af fædrene i klasse 3, 14 % i klasse 4 og 46 % af fædrene og 8 % af mødrene i klasse 5 dømt én eller flere gange. – Børnenes fordeling med hensyn til lovovertrædelser tegnede til at blive den samme.

KRIMINALITETEN I DE SOCIALE KLASSER

Der findes kun et par danske undersøgelser, der belyser problemet under den ovenfor nævnte synsvinkel.

Kallestrup (1954) har blandt brændselsafbærere fundet en straffrekvens (idømt højere straf end bøde og hæfte) på 19,5 %, blandt havnearbejdere 25 %, blandt lager- og fabriksarbejdere 12,5 % og blandt faglærte 11,5 %. Da det drejer sig om en bybefolkning, kan de to sidstnævnte tal næppe anses for at være væsentlig forhøjede. Forfatteren understreger de to første og de to sidste gruppers indbyrdes lighed og konkluderer, at kriminalitetshyppigheden ikke så meget afhænger af faguddannelsen, men mere af de sociale, beskæftigelsesmæssige og økonomiske forhold.

Wolf og Høgh (1966, s. 50 ff.) har på basis af Svalastoga's materiale undersøgt forekomsten af særlovs- og straffelovskriminalitet indenfor de forskellige statuslag (tabel 85).

Tabel 85. Fordelingen af danske mænd, 21 år og derover, efter arten af lovovertrædelse og social status i procent. Efter *Wolf og Høgh*

Social status	Straffelov	Særlov	Ej konflikt	I alt	Abs. tal
1-3	0	11	89	100	9
4	3	11	86	100	81
5	4	8	88	100	303
6	5	10	85	100	771
7	11	9	80	100	1027
8	15	7	78	100	784
Uoplyst og andet	16	26	58	100	57
I alt	10	9	81	100	3032

Hele 19 % er registreret for lovovertrædelser, 10 % for straffelov og 9 % alene for særlov. Det ses, at lovovertrædelserne tiltager med faldende status. Fra statuslag 1-3 (11 %) er der en fordobling til statuslag 8 (22 %), medens klassen 'uoplyst og andet' tæller ikke mindre end 42 % lovovertrædere. Denne forskydning beror på en stigning i straffelovskriminalitet (ingen i klasse 1-3 og 15 % i klasse 8), medens særlovskriminaliteten svinger uregelmæssigt uden tendens til stigning. Forfatterne har endvidere påvist en relativt hyppigere anvendelse af fængselsstraffe i de lavere socialgrupper.

Rose (1954, s. 56 f.) angiver nedenstående klassefordeling af befolkningen i England og Wales samt af fædre til 281 drenge i Borstal-institutioner; de sidste viser forskydninger, der svarer til de danske undersøgelsesresultater (tabel 86).

Tabel 86. Den engelske befolkning og Borstal-drengees fædre efter social klasse, i procent. Efter *Rose*

	Befolkning	Borstaldrengees fædre
I. „professionelle“	3,3	} 10
II. mellemklasse	14,5	
III. faglærte	52,9	23
IV. tillærte	16,2	27
V. ufaglærte	13,1	40
I alt	100,0	100

Morris (1957, Ch. 10) fandt blandt børnene fra statsungdomshjem (approved schools):

Fra klasse I og II	ingen
– – III	1 per 3003 personer
– – IV	1 – 380 –
– – V	1 – 187 –

Warner and Lunt (1941, s. 376 f.) påviste, at i en by i New England med 17.000 indbyggere udgjorde de anholdte fra de øverste klasser mindre end 1 %, fra de to mellemste omkring 10 %, og fra de to laveste klasser ca. 90 %. De tilsvarende indbyggertal fordelte sig således: 3 %, 40 % og 57 %. Udtrykt på en anden måde siges det, at den laveste underklasse havde 11 % anholdte, højere underklasse 3 %, lavere middelklasse 1 %, højere middel + lavere overklasse mindre end 1 %, og højeste overklasse godt 1 %. Den groveste kriminalitet forekom kun i de lavere statuslag.

Short and Strodbeck (1965) kommer på basis af en empirisk undersøgelse i det væsentlige til samme resultat.

SELVRAPPORTERET KRIMINALITET

Man har undertiden hævdet, at den skæve fordeling med hensyn til klassetilhørighed blandt lovovertrædere (specielt i institutioner) såvel som forskellene vedrørende kriminaliteten i forskellige sociale lag kun afslører den varierende sandsynlighed for registrering. Fordelingerne indenfor den totale kriminalitet kan være en ganske anden, og deres betydning dermed også en anden. Som en historisk kuriositet skal det nævnes, at *Garofalo* (1885, ref. efter den amk. udg. 1968, s. 147 ff.) påstod, at de højere klasser i kraft af deres begunstigede stilling begik lige så mange forbrydelser som proletariatet. Hos de første dominerer falsk bedrageri, og „kriminelle bankerotter“ (white collar crime?), hos de sidste tyverier.

Christie m. fl. (1965) har foretaget en anonym spørgeskemaundersøgelse af sessionsmandskab, se foran s. 68. Her fik man de i tabel 87 anførte resultater med hensyn til faderens erhverv.

Tabel 87. Det gennemsnitlige antal lovovertrædelser hos 1820 sessionsfremødte efter bosted og faderens erhverv. Efter *Christie m. fl.*

	Oslo	Bergen	V. Oppland	Andre land- distrikter
Selvst. forretningsmænd	10,4	9,3	8,4	7,5
Liberale erhverv o. lign.	9,4	5,4	8,1	8,1
Højere funktionærer	10,5	8,7	7,6	5,6
Lavere funktionærer	11,2	9,9	5,3	8,6
Landmænd	5,3	5,8	4,6	5,5
Fiskere, sømænd	6,4	8,5	5,9	5,0
Faglærte arbejdere	9,5	8,8	4,6	6,9
Andre arbejdere	9,5	8,5	7,7	5,9

Tabellen viser det stik modsatte af, hvad man har fundet ved studiet af registrerede lovovertrædelser, nemlig højere kriminalitetspoints (målt ved lovovertrædelsernes antal og grovhed) i de 3–4 højeste socialklasser i Oslo og i Vest-Oppland samt i landdistrikterne. I Bergen varierer tallene temmelig uregelmæssigt uden nogen klar tendens. Undersøgelser og overvejelser med hensyn til mulige fejlkilder har givet negativt resultat, og forfatterne konkluderer, at stor selvrapporteret kriminalitet er forbundet med højere forældrestatus, men de tilføjer, at spørgsmålet trænger til nærmere belysning.

I den tilsvarende finske undersøgelse (ligeledes omtalt s. 68) har man ikke kunnet påvise nogen væsentlige kriminalitetsvariationer efter fædrenes sociale klasser, *Anttila and Jaakkola* (s. 36 ff.), se tabel 88. Fem lovovertrædelser optræder dog med forøget hyppighed i de højere sociallag: at tage noget uden ejermandens samtykke, illegalt køb af alkohol, butikstyverier, alkohol- og tobaksmugleri og at tage ting på en restaurant. Ejendomsforbrydelser og overtrædelser af alkohollovgivningen optræder f. eks. med følgende hyppighed:

Tabel 88. Det gennemsnitlige antal ejendomsforbrydelser og alkoholovertrædelser efter social klasse. Efter *Anttila and Jaakkola*

	Ejendomsforbr.	Alkoholovertr.
Overklassen	2,61	2,96
Middelklassen	2,59	2,39
Højere arbejderklasse	2,72	2,13
Lavere arbejderklasse	2,28	1,89

Jaakkola konkluderer:

1. At undersøgelsen ikke viser nogen klar og systematisk social klasforskel i de totale (virkelige) kriminalitetshyppigheder.

2. Risikoen for, at begåede lovovertrædelser fører til konflikt med de retshåndhavende myndigheder, er – selv når antallet af lovovertrædelser holdes konstant – mindst hos de højere sociale klassers børn og dem, der har den bedste skolegang. To mulige forklaringer på dette forhold nævnes. På den ene side den marxistiske: at samfundet er organiseret sådan, at de herskende statuslags interesser beskyttes overfor de socialt laverestående medlemmer. På den anden side synes denne skævhed i udvalget af de registrerede lovovertrædere i højere grad at bero på uddannelsen end på faderens sociale klasse. De bedst uddannede, som er hyppigst i de højere klasser, pågribes sjældent og klarer sig bedre overfor politiet end unge med ringere skolegang. Sammenlign hertil foran s. 192 ff. – Sammenhængen mellem skoleuddannelse og kriminalitet kan også forklares ved den frustration, som de dårligst begavede oplever, når de placeres i særlige klasser for svagtbegavede, *McDonald* (1969, s. 115 ff.).

3. Unge lovovertrædere, der socialt klarer sig dårligere end forældrene (nedadgående mobilitet) har størst risiko for åbenlyse konflikter med myndighederne. Opadgående mobilitet virker modsat. – Om for-

holdet mellem skolekarriere og social klasse se nærmere i kap. 38, s. 520 og 523 ff., hvorefter man nærmest må antage, at det er social klasse, der virker bestemmende for skoleuddannelsens varighed og for afgangsklassen.

Nye (1958) har anvendt et spørgeskema, der blev udfyldt anonymt af ca. 800 unge fra tre amerikanske byer, se foran s. 510. Gennem indgående statistiske analyser kom han til det resultat, at der ikke var nogen forskel på forekomsten af lovovertrædelser i hans fire socio-økonomiske klasser: ufaglærte og tillærte; faglærte og håndværkere; kontor-, forretningsfolk o. lign.; udøvere af de liberale erhverv (professionals) og store forretningsfolk. Der var heller ikke nogen klar forskel med hensyn til grovheden og antallet af forskellige overtrædelser (ch. 3). Se også Nye, Short and Olson (1958). En kritisk vurdering af resultatet af disse studier findes hos Gold (1963, s. 4 ff.).

Clark and Wenninger (1962) har påpeget, at hvad der gælder den ikke-registrerede kriminalitet i samfund med en bestemt social struktur, ikke behøver at gælde for samfund med en anden social klassedeling. De har således undersøgt korrelationen mellem klassetilhørighed og kriminalitet indenfor fire forskellige typer af samfund, idet spørgeskemaer blev anonymt udfyldt af i alt 1154 skoleelever fra 12 til 16 år. De fire områder betegnes: 1) „Rural Farm“ med såvel selvstændige landbrugere som andre. 2) „Lower Urban“ med en ikke stærkt industrialiseret arbejderbefolkning i et overbefolket område med mange negre, hvilket rokker ved repræsentativiteten af denne gruppe. 3) „Industrial City“ med overvejende underklassebeskæftigelse (industriarbejdere etc.). 4) „Upper Urban“, som omfatter befolkningen i en meget velstående forstad til Chicago.

Ved hjælp af et socio-økonomisk indeks (Duncan) inddeles de fire befolkningsgrupper i fire klasser. Flertallet af de adspurgte indrømmer at have begået umoralske handlinger eller lovovertrædelser i løbet af det sidste år; småtyverier således af 70–80 % indenfor alle fire samfundstyper uden større forskelle, grovere tyverier af henholdsvis 37 %, 40 %, 29 % og 20 % i de nævnte områder; taget del i bandekampe henholdsvis 12 %, 18 %, 7 % og 7 %; stukket ild på eller været med til det 3 %, 2 %, 1 % og 3 %. De største forskelle på de fire samfundstyper findes ved de mest alvorlige lovovertrædelser.

Den statistiske analyse af materialet viser, at den selvrapporterede kriminalitet aftager i rækkefølgen: „Industrial City“, „Lower Urban“, „Upper Urban“, „Rural Farm“. Hovedforskellen findes mellem de to

første og de to sidste. Der er en signifikant forskel på forekomsten af lovovertrædelser i samfund med forskellig classesammensætning. Den dominerende klasse bestemmer kriminalitetens udbredelse og fordeling på arter i et givet område; men indenfor dette er social klasse uden betydning. Det er de generelle samfundsnormer, der præger de unge, og ikke den sociale klasse, de tilhører.

Erickson and Empey (1966) modificerer de foran nævnte resultater på basis af selvrapporteret kriminalitet oplyst under interviews således: under- og middelklassen viste kun små forskelle, medens overklassens kriminalitetshyppighed lå væsentlig lavere. Imidlertid var tilknytning til og en positiv holdning overfor kriminelle kammerater af langt større betydning, se kapitel 38, s. 530 f.

Wolfgang and Ferracuti (1967) fastholder, at drab overvejende begås i de laveste statuslag, og antager ikke, at kendskab til den ikke-registrerede voldskriminalitet ville ændre billedet. De har sandsynligvis ret. Den ukendte drabskriminalitet må forventes at være meget begrænset og derfor uden væsentlig indflydelse på den fordeling, man finder i den totale kriminalitet. Det er den dominerende berigelseskriminalitet, der kommer til at præge helheden. De antager, at andre former for vold ligeledes er hyppigst i underklassen (s. 260 ff.). – Antagelsen bekræftes af *McDonald* (1969, ch. 3). Hærværk og ganske særlig vold viser væsentlig højere hyppigheder i de lavere statuslag end i de højere ved undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet.

Der henvises i øvrigt til afsnittet om overklassekriminalitet i kapitel 29.

STATUSPRÆGEDE KRIMINALITETSTEORIER

En del nyere teorier specielt om ungdomskriminaliteten tager deres udgangspunkt i de socio-økonomiske forhold. De skal kort omtales her. Indledningsvis skal det bemærkes, at socialistiske teorier, der enkelt vil forklare kriminaliteten som et resultat af klassesdelingen, har udspillet deres rolle, se kap. 29. Derimod skal erindres om langtidsundersøgelser (kap. 28), visse resultater af undersøgelser af krige og kriminalitet (kap. 30), økologiske undersøgelser (kap. 31), race, nationalitet og immigrantproblemerne (kap. 32) og de enkelte lovovertræderes økonomiske og erhvervsmæssige forhold (kap. 39). Bortset fra de økologiske undersøgelser er det dog i højere grad de økonomiske end de dermed forbundne sociale forhold, der har været det centrale i behand-

lingen af disse emner i de foregående kapitler. – Statusforskellenes betydning er ikke behandlet systematisk.

Her skal særlig omtales teorier af *Albert Cohen*, *Walter B. Miller* samt *Richard A. Cloward and Lloyd E. Ohlin*, for hvem underklassens kultur på en eller anden måde spiller en væsentlig rolle som kriminalitetsfaktor. De beskæftiger sig alle med bandekriminalitet i U.S.A.'s storbyer, hvilket ikke må glemmes. Teoriernes sammenhæng med Chicagoskolens statistiske og antropologiske undersøgelser træder klart frem, men de inddrager alle socialpsykologiske synspunkter i deres behandling af emnet.

For *Cohen* (1955) er kriminaliteten et statusproblem. Den hører hjemme i underklassen. Ungdomskriminalitetens hovedformer er mangfoldige, f. eks. vold, berigelsesforbrydelser, ødelæggelse af ejendom, illegal seksuel adfærd og alkoholmisbrug. Den er ikke-utilitaristisk (uden nytteformål), ondsindet, stadig foranderlig, negativistisk og kortsigtet hedonistisk i sine fremtrædelsesformer. Der stjæles ikke for at opnå et gode, en økonomisk gevinst. Der stjæles i protest. Kriminaliteten er et underklassefænomen, mandligt kollektiv og organiseret. *Cohen* betragter den som underklassedrengens forsøg på at kompensere manglende muligheder for at realisere middelklassens idealer, som de delvis accepterer. Den er en negativ reaktion.

Der gives naturligvis også andre løsninger på dette problem. Man kan acceptere sin statusplacering og indstille sig på at leve en underklassetilværelse resten af sit liv. Man kan tage konkurrencen med middelklassen op – og måske klare sig. Og man kan legalt eller illegalt forsøge at forandre de bestående forhold. Når relativt mange vælger den kriminelle løsning, hænger det sammen med, at arbejderungdommen står i en særlig dårlig udgangsposition overfor middelklassedrengene. Deres skolegang er dårligere, mulighederne for fritidsbeskæftigelse ringere; de går dårligere klædt og taler et andet sprog. Gennem deltagelse i bandekriminalitet opnår de lettere status indenfor deres egen gruppe end ad de traditionelle veje, der er bedst egnede til at give status i det større samfund. Ved at vende værdierne på hovedet skaber man sin egen delkultur, dvs. finder en ny referencegruppe og reducerer sin skyldfølelse; men deres værdisystem er ikke i sig selv kriminelt.

Miller (1958) afviser, at underklassedrengene bevidst eller ubevidst skulle forsøge at konkurrere med middelklassen. Deres kriminalitetsprægede bandeaktiviteter er et produkt af underklassekulturen i sig selv, snarere end af en kriminel delkultur. Denne kultur bærer præg af,

at den er enkønnet, kvindedomineret i den forstand, at de fleste familier savner et mandligt overhoved. Mænd er noget, der kommer, bliver en vis tid, og forsvinder igen. Ægteskabeligt kan familien karakteriseres som et serie-monogami, hvor det stabile element er moderen og/eller andre kvindelige familiemedlemmer. Mændene hører hjemme i deres egne grupper. De brudte hjem er ikke nogen undtagelse, men præger op imod halvdelen af familierne i arbejderklassen, der – ifølge Miller – tæller omkring 25 mill. af den amerikanske befolkning.

For drengene, der vokser op i sådanne miljøer, opstår der særlige problemer i 10–12-års alderen, hvor savnet af et mandligt forbillede bliver særlig føleligt. De søger derfor hjemmefra og slutter sig sammen i gadegrupper og bander, hvis værdisystemer – modsat Cohen – ikke anses for kriminelt. De præges først og fremmest af en overkompenserende dyrkelse af det maskuline. Deres stilling til seks centrale interessedimensioner er et resultat heraf. 1) Man kan prøve at undgå ballade eller opsøge vanskeligheder – underklassedrengene foretrækker ofte det sidste. 2) Man kan være modig eller fej – det er vigtigt for drengene at demonstrere mod og hårdhed, og de går ofte meget langt i den retning. 3) Man kan være „dum“ eller „smart“ (i betydningen at forstå at snyde sig igennem tilværelsen og narre andre) – det gælder om at være smart; man ser ned på dem, der kun kan klare sig ved at arbejde. 4) Man kan søge spænding eller være passiv og kedelig – her veksler indstillingen, men de spændingsfyldte afbrydelser af en trist tilværelse spiller en meget stor rolle for disse drenge. 5) Man kan tro på skæbnen eller se realistisk på tilværelsen – skæbnetroen dominerer; man sidder i held (eller i uheld), og derved er der intet at gøre. 6) Man kan være selvstændig eller lade andre tage sig af en og bestemme over sig – holdningen hertil er udpræget ambivalent; resultatet er undertiden, at man (ubevidst) tilrettelægger sin tilværelse, så andre må tage ansvaret samtidig med, at man (bevidst) protesterer energisk og måske unddrager sig omsorgen ved flugt. Stort set er det den frie, selvstændige tilværelse, der trækker mest.

Hvad opnår man ved en sådan livsform? Ifølge Miller to ting: For det første, at man knyttes til en mandsgruppe, kommer til at „høre til“ (belonging) og lærer mandsrollen at kende; som mange andre novicer er man nødt til at overdrive stærkt for at vise, at man er et mandfolk og loyal mod gruppen. For det andet opnår man status, dels ved sin tilknytning til banden, dels indenfor banden ved at prøve at nå op på

højde med eller overgå medlemmer, der er højt placeret i bandens hierarki.

Ordet „gang“ implicerer ikke nødvendigvis kriminalitet; men Miller angiver tre forhold, der fremmer lovbrud: 1) Underklassekulturen indeholder elementer, der automatisk indebærer en krænkelse af visse legale normer. 2) Illegale midler er ofte de, der lettest fører til det ønskede mål, jfr. interessedimensionerne. 3) Visse situationer „kræver“ illegale handlinger; som eksempel på det sidste kan nævnes gadekampene.

Cloward and Ohlin (1961) lægger omtrent som Cohen vægt på underklassens konkurrence med middelklassen. Det er for dem misforholdet mellem aspirationsniveauet (middelklassens symboler på prestige) og de faktiske muligheder for at realisere ambitionerne, der er igangsætteren. Derimod tager forfatterne afstand fra Cohen's beskrivelse af kriminalitet som ondsindet, negativistisk, ikke-utilitaristisk m. v. De karakteriserer ungdomsbandernes delkultur som kriminel, fordi kriminelle aktiviteter er obligatoriske for medlemmerne. Som Miller lægger de vægt på, at tilknytningen til gruppen giver de unge, der føler sig uretfærdigt behandlet af samfundet, en (for dem) acceptabel rolle, som giver den status, de ikke kan opnå andre steder.

Ny er Cloward and Ohlin's teori om, hvorledes forskellige delkulturer med dertil hørende karakteristiske typer af kriminalitet betinges af de foreliggende muligheder eller lejligheder (opportunities).

1. I områder, der ikke er helt disorganiserede (organiseret slum), men i nogen grad integrerede med det øvrige bysamfund, søges målene nået ad illegal vej gennem *rational, disciplineret berigelseskriminalitet*.

En sådan ungdomskultur forudsætter imidlertid forbindelse med voksne kriminelle, af hvem lovovertræderens rolle kan læres og opleves som legitim. De voksnes kriminelle kultur på sin side bygger på forbindelser med de lovydiges verden; de går via marskandisere, hælere, advokater, kautionister og bagmænd af forskellig art. Undertiden bestikkes politibetjente i kvarteret, og det er heller ikke ukendt, at politikere kan „købes“. Hæleren har ofte en central rolle som hverver og leder af de unge lovovertrædere. – Denne integration medfører, at der ikke kan drages nogen skarp grænse mellem den illegale og den legale verden.

Den uformelle sociale kontrol, der udøves overfor de unge bandemedlemmer, er ofte streng; udisciplineret og impulsiv adfærd undertrykkes. Afvigere har ikke store chancer for at klare sig. Den krimi-

nelle adfærd skal helst have et „fornuftigt“ mål, f. eks. penge, rigdom, minimalt at støtte de unges indpasning i et kriminelt miljø.

2. I disintegrerede slumområder med en mobil befolkning er der kun ringe lejlighed til at etablere kontakt med den organiserede kriminalitets repræsentanter. Ejendoms kriminalitet forekommer; men den er individuel, af ringe format, lidet udbytterig og fører ofte til gentagne og langvarige straffe. Såvel de legale som de illegale veje til succes mangler, og både den formelle og uformelle sociale kontrol er svag. Her opstår da *en voldspræget delkultur* domineret af gadekampe, som ikke helt sjældent koster menneskeliv. Delkulturen har på en måde intet fornuftigt formål; men banderne fungerer som alternativer til den af ejendomsforbrydelser prægede delkultur, dvs. som tilholdssted for de rodløse, og som middel til at opnå status.

3. Den tredje delkultur, Cloward and Ohlin beskriver, er en „retræstikultur“, en misbrugskultur, som dyrkes af narkomaner, der beskrives som „double failures“, dobbelte fiaskoer. Hermed tænkes der på, at de unge misbrugere er kommet til kort, først med hensyn til at nå deres mål ad legal vej, og dernæst med hensyn til de nævnte illegale muligheder. For nogle er det ikke mangel på ydre muligheder for illegal adfærd, der har bremset dem, men derimod internaliserede normer, der er omgærdet med sådanne tabu, at overtrædelse ville medføre ekstrem angst og skyldfølelse. Oftest lægger retrætisterne skylden for, at de ikke har kunnet klare sig, på sig selv, hvorved de kommer til at stå de kriminelle og andre oprørere fjernt. Derfor trækker de sig ud af de legale og illegale grupper, men isolerer sig ikke. – Men det er i øvrigt ikke alle „double failures“, der bliver retrætister. Nogle vil tilpasse sig en „lower-class style of life – the „corner boy“ adaption“.

Narkotikamisbrug, der er strafbart, må hemmeligholdes; men det forudsætter i de fleste tilfælde, som vi også har set det herhjemme i de senere år, en ganske indgående læreproces og stadig kontakt med andre misbrugere for at skaffe „stof“. Se også *Hauge* (1968). Solidariteten angives dog at være mindre udpræget end i de to andre kriminelle delkulturer, selve oplevelsen af stoffets virkninger, „suset“, er fundamentalt set en privat oplevelse. Jo mere misbrugerne socialiseres i deres grupper, desto sandsynligere er det, at de vil fortsætte; thi også denne delkultur udøver sin (uformelle) kontrol over medlemmerne.

De her refererede tre teorier bygger kun i begrænset udstrækning på systematiske undersøgelser, og det kan ikke nægtes, at de indeholder momenter af en temmelig spekulativ karakter. Det er sandsynligvis

en hovedskavank ved mange kriminologiske teoridannelser, at de ofte opstilles *for tidligt*, dvs. før man har det nødvendige, fundamentale kendskab til de relevante kendsgerninger, *Macnaughton-Smith* (1968).

Det fremhæves ingen steder, at disse teorier (kun) handler om den registrerede kriminalitet; men de fremsættes på en så generel måde, at man let får det indtryk, at de gælder total kriminaliteten, hvilket er mere tvivlsomt.

Det grundigste forsøg på at teste disse og lignende teorier er indtil videre foretaget af *Short and Strodtbeck* (1965). Ved et omfattende behandlingseksperiment i Chicago fandt man, at alle seks kategorier af drenge, der indgik i undersøgelsen (underklassebande hvide, underklassebande negre, underklasse ikke-bande hvide, underklasse ikke-bande negre, middelklasse hvide og middelklasse negre) vurderede de almindeligt anerkendte (positive) middelklasseidealer lige højt, jfr. også *Empey* (1967).

Dette er i strid med alle tre teorier (s. 59 ff.), hvorfor det er nærliggende at spørge, om dette fund ikke bringer selve begrebet 'delkultur' i miskredit. Banderne, underklassen og middelklassen afveg mest fra hinanden i holdning til middelklassens *forbud*, således at tolerancen overfor denne type af normbrud aftog i den nævnte rækkefølge. Dette tyder på, at økonomisk gevinst spiller en større rolle for valget mellem illegale og legale midler hos bandemedlemmerne end i de andre grupper (s. 70).

Det lykkedes praktisk taget ikke at finde rene berigelsesbander og retrætistgrupper, derimod mange konfliktbander, særlig blandt negre. I denne konfliktprægede delkultur fandtes der også en god del berigelseskriminalitet.

Det er evident, at de her nævnte og andre teorier vedrørende klassebestemt kriminalitet trænger til revision på basis af empiriske undersøgelser. *Short and Strodtbeck* har opstillet en nytte-risiko model for visse former for kriminalitet, hvor de tager deres udgangspunkt i, at det – rationelt betragtet – drejer sig om et spil, hvor der er chance for en lille gevinst, og en lille risiko for tab, der dog, hvis risikoen realiseres, er betydelig. De tilføjer straks, at modellen ikke holder, fordi der ikke tages hensyn til irrationelle momenter som impulsivitet, status i gruppen osv.

De afviser Cohen's kortsigtede hedonisme. Der *kan* være tale om en rationel afbalancering af en truende nær risiko for at miste status i gruppen og en fjern mulighed for straf, hvis uheldet er ude. Drengene

er ikke blinde for handlingens konsekvenser. Gevinsten vejer set fra deres synspunkt tungere end risikoen for tab. De er i en meget speciel betydning af ordet „spillere“, og sommetider taber de (ch. 11).

Om gruppen holdes sammen ved en personlig sympati eller ved et ydre pres er ikke klarlagt, og eksistensen af en kriminel delkultur og dens form og indhold kan også diskuteres, *Empey* (1967).

Fredericks and Molnar (1969) har sammenlignet aspirationsniveauet hos kriminelle og ikke-kriminelle 17-årige drenge og fundet, at aspirationsniveauet målt ved drengens erhvervsønsker i forhold til faderens erhverv gennemgående er lavere hos kriminelle end hos ikke-kriminelle. Dette harmonerer ikke helt godt med *Cloward and Ohlin's* stærke betoning af de skuffede ambitioner.

42. PRÆDIKTION

Indledende bemærkninger

Begreberne 'prognose', 'prædiktion' og 'forecast' (udsigt, varsling, forudberegning) er forskellige betegnelser for forudsigelser; i almindelighed bruges de i flæng. Forudsigelser anvendes under en eller anden form i de fleste videnskaber. Indenfor kriminologien er de vigtigste: forudsigelser af 1) kriminalitet hos ikke-kriminelle, mest børn og unge, 2) recidiv hos lovovertrædere, f. eks. betinget dømte, unge der har fået tiltalefrafald, fængselsfanger før løsladelsen, og 3) kriminalitetsudviklingen gennem en kortere eller længere periode eller kriminalitetens omfang og former i et bestemt (fremtidigt) år.

Disse begreber adskiller sig fra varsler (tegn på, at visse begivenheder vil indtræffe), spådomme og profetier. Medens de sidste bygger på overtro, gætteri, magi eller intuition, anvendes der ved forudsigelse mere rationelle metoder, som muliggør, at det forudsagte begrundes, og at forudsigelsens rigtighed (validitet) kontrolleres. Derved skabes der mulighed for fejlfinding og forbedring af prædiktionsinstrumentet i de tilfælde, hvor forudsigelsen ikke slår til.

Forskellen på prognose og prædiktion er ikke altid klar, og i den sociologiske litteratur vil man finde begge betegnelser anvendt side om side, se f. eks. *Trost* (1968, s. 80). Nogle vil dog forbeholde 'prædiktion' for forudsigelser ved hjælp af en relativt eksakt teknik, f. eks. en erfaringstavle, der ikke afhænger af subjektive (f. eks. kliniske) skøn hos forudsigeren, medens man – se straks nedenfor – meget vel kan tale om prognoser baseret på et frit skøn eller på et klinisk skøn, *Glueck* (1957, s. 155 f.) og *Wolf og Høgh* (1966, s. 132).

Forudsigelser kan inddeles i individuelle (1 og 2 ovenfor) og samfundsmæssige (3). 'Forecast' anvendes i almindelighed om forudsigelser af kriminalitetens udvikling, ikke om forventet kriminalitet eller forventet recidiv hos enkeltpersoner, men grænsen er ikke skarp. Også de individuelle forudsigelser er baseret på observationer af grupper. At en løsladt fange har en tilbagefaldssandsynlighed på 75 % betyder simpelt hen, at han tilhører en kategori af lovovertrædere, defineret ved et sæt af egenskaber, der erfaringsmæssigt har den nævnte recidivhyppighed.

En forudsigtelse, der er formuleret uden præcisering af sandsynligheden, vil altid bero på et (måske uformuleret) skøn over, hvor stor denne sandsynlighed er. Siger man: „denne fange vil recidivere“, kan baggrunden være usystematiserede erfaringer om en „stor“ recidivsandsynlighed for fanger af hans type. En systematisering og analyse af disse erfaringer kan så afsløre, at recidivsandsynligheden for fanger af hans type er 65 %. Hermed er udsagnet om „denne fange“ suppleret med et udsagn om „udsagnet om denne fange“, nemlig den sætning, at påstanden om fangens recidiv vil være rigtig i ca. 2 af 3 tilfælde af samme karakter, jfr. *Israel* (1961, s. 277 f.).

Det er som anført et fælles træk ved prognose og prædiktion, at forudsigelserne ikke er af absolut karakter, men gælder med en (angivet eller ikke angivet) grad af sandsynlighed, hvilket hænger sammen med, at de er betingede. Dette implicerer, at de begivenheder, der forudsiges, vil indtræffe, *hvis* visse forudsætninger vedrørende andre begivenheder eller forhold opfyldes.

I 'forecast' formuleres forudsigelsen undertiden på en mere kategorisk måde: „der er udsigt til regn“, „der varsles storm“, „kriminaliteten vil stige med 35 % i de kommende fem år“. Det betyder, at man forudsiger på grundlag af forudsætninger, som man er overbevist om vil blive opfyldt, hvorfor forudsigelsessikkerheden er 100 %. Eksempler herpå finder man i naturvidenskaberne og teknikken. I de første kan man med sikkerhed forudberegne, hvad der under givne forudsætninger vil ske. I teknikken er forudberegningerne principielt af samme art; men forudsætningerne *kan* slå fejl; man kan f. eks. forudsige et rumskibs bane, men det er dog impliceret som en stiltiende forudsætning, at noget helt uventet, exceptionelt (dvs. en begivenhed med meget ringe sandsynlighed) ikke indtræffer, f. eks. et sammenstød med en meteorit eller en lækage på en gennemprøvet iltbeholder.

En forudsætning ved forudsigelser i kriminologien er, at samfundsforholdene „i alt væsentligt“ forbliver uforandrede, eller at ændringer kan forudsiges sikkert. Krige er et godt eksempel på, at dette ikke altid gælder; her vokser recidivsandsynligheden stærkt, se s. 66 f. og kap. 30. En fordobling af den totale (samfundsmæssige) sandsynlighed for tilbagefald vil også påvirke den individuelle prognose for tidligere kriminelle. I et samfund, der lægger stor vægt på konkurrence og måler succes i magt og penge, kan 'gode arbejdsvaner' være en betydningsfuld prædiktionsfaktor. I samfund, hvor andre goder vurderes højere, kan arbejdsvanerne være uden prognostisk relevans.

Prognoser baseret på et frit skøn

De bedømmelser af lovovertrædere, der i tidligere tid blev afgivet indenfor fængselsvæsenet i Danmark havde som regel et intuitivt og subjektivt præg. På grundlag af et almindeligt indtryk, støttet på praktiske fængselsfolks iagttagelser i strafanstalten, „vedtog“ deltagerne i funktionærmødet ved løsladelsen at henføre fangen til én blandt syv klasser, der var defineret ud fra religiøse og moralske synspunkter, og som regel mundede ud i en prognose, hvis sammenhæng med „præmissen“ oftest forekom tvivlsom. De syv klasser defineredes således:

Klasse 1: Fanger, der allerede ved indsættelsen var angrende, og på hvem straffen antages at have haft en befæstende indflydelse.

Klasse 2: Fanger, der anses væsentligt forbedrede af straffen.

Klasse 3: Godt påvirkede, men dog tvivlsomme.

Klasse 4: Forbigående påvirkede.

Klasse 5: Fanger, der har forholdt sig ligegyldige overfor straffen og derfor anses som upåvirkede.

Klasse 6: Fanger, der udgår kendeligt sløvede eller med ond vilje.

Klasse 7: Fanger, som det på grund af mentale mangler har været umuligt at bedømme.

Denne klassifikation ses først anvendt i 1891–92, og den blev afskaffet så sent som i 1947. Den er sidst offentliggjort for året 1931–32. Fordeelingen på bedømmelsesklasser ses af tabel 89, *Worm* (1944).

Tabel 89. Løsladte fanger 1932 efter bedømmelsesklasse. Efter *Worm*

Klasse 1	3 fanger	0,32 %	} 0,74 %
– 2	4 –	0,42 %	
– 3	38 –	4,03 %	
– 4	249 –	26,38 %	} 93,86 %
– 5	637 –	67,48 %	
– 6	1 –	0,10 %	
– 7	12 –	1,27 %	
		100,00 %	

Det fremgår af disse tal, at 2/3 af de løsladte blev betegnet som 'upåvirkede' og 1/4 som kun 'forbigående påvirkede'. I mindre end 1 %

af tilfældene lægges der en vis optimisme med hensyn til fangens fremtidsudsigter for dagen.

Svaghederne ved prognoser ud fra frie (sometider løse) skøn er fremhævet af *Schiedt* (1936), der meddeler resultaterne af en undersøgelse af 500 fanger, som anstaltslægen havde opstillet prognoser for. En trediedel kunne kun bedømmes som tvivlsomme, og af resten blev en fjerdedel fejlbedømt. Inddelinger af fanger i „forbedringsmulige“, „tvivlsomt forbedringsmulige“ og „uforbederlige“ har på grund af de subjektive skøn, de bygger på, oftest vist sig lidet frugtbare, smlgn. *Schnell* (1935), *Meywerk* (1939) og *Fickert* (1938, s. 93 f.).

De systematisk opstillede prognoser giver væsentlig bedre resultater.

Prædiktion ved optælling af faktorer

Historisk er forsøg på at forudsige recidiv ældre end prædiktion af kriminalitet hos ikke (registrerede) kriminelle. De skal derfor omtales først.

Den første prædiktionsundersøgelse blev foretaget af *S. B. Warner* (1923) på opfordring af *Sanford Bates*. Af 600 fanger i *Massachusetts State Reformatory*, som blev prøveløsladt 1912–20, var der 300, der klarede sig, medens 300 recidiverede. Data vedrørende 64 forskellige faktorer eller forhold blev registreret. Kun én af disse faktorer viste sammenhæng med forløbet af prøveløsladelsesperioden. Undtagelsen var institutionens psykiatriske rapport. – Samme år tog *Hornell Hart* (1923) undersøgelsen op til kritisk behandling og påviste, at den statistiske analyse var uholdbar. Ved at anvende en anden metode fandt han, at 15 af de 64 faktorer var af betydning, og han foreslog, at man konstruerede et prædiktivt point-system på dette grundlag.

Hermed var der kun et kort skridt til *E. W. Burgess'* prædiktionsundersøgelse (1928) af 1000 mandlige fanger, hvor den af Hart angivne metode blev anvendt med held. Burgess opererede med 21 „gunstige“ faktorer, hvoriblandt tidligere arbejdsforhold, civilstand, bopæl og boligforhold, social type, nationalitet, kriminalitetens art, kriminel fortid og disciplinærstraffe i fængslet. En faktor blev anset for „gunstig“, hvis dens tilstedeværelse førte til en mindre recidivhyppighed end den gennemsnitlige i gruppen. Blandt fanger dømt for bedrageri og falsk var recidivet 42 % mod 9 % hos fanger dømt for mord og drab, medens recidivprocenten for samtlige var 28 %. Det vil sige, at 'dømt for mord eller drab' var en gunstig faktor, men 'dømt for bedrageri og falsk' fik

ikke nogen betydning indenfor systemet, da „ugunstige“ faktorer ikke anvendtes som prædiktorer.

Burgess opstillede en *erfaringstavle*, hvor han lod hver af disse faktorer tælle med 1 point. Grundlaget var en påvisning af, at jo flere gunstige faktorer, der forekom hos en fange, desto mindre var sandsynligheden for recidiv, og omvendt. F. eks. viste erfaringerne, at fanger med 16–21 gunstige faktorer kun recidiverede i 1,15 % af tilfældene (og kun med lidet alvorlige lovovertrædelser), hvorimod fanger med 2–4 gunstige faktorer havde et recidiv på 77 %.

I Europa blev prædiktionsforskningen indledt af *Schiedt* (1936), som inspireret af Burgess og Exner, der netop var vendt hjem fra et besøg i U.S.A., undersøgte 500 kriminelle fra fængsler i Bayern, løsladt 1931. Han opstillede 21 ugunstige faktorer (Schlechtpunkte) og udvalgte de 15 „bedste“, hvoraf de 14 angik tiden før løsladelsen og 1 forholdene efter løsladelsen. De 15 faktorer er følgende: 1. arvelig belastning, 2. kriminalitet i slægten, 3. dårlig opdragelse, 4. dårlige forhold i det hele taget, 5. afbrudt faglig oplæring, 6. uregelmæssigt arbejde, 7. kriminalitet før det 18. år, 8. mere end 4 forstraffe, 9. særlig hurtigt recidiv, 10. interlokal kriminalitet, 11. psykopati, 12. drikfældighed, 13. dårlig opførsel i anstalten, 14. løsladelse før 36. år, 15. dårlige sociale og familiemæssige forhold efter løsladelsen.

Schiedt fandt en klar sammenhæng mellem antallet af faktorer og hyppigheden af recidiv (tabel 90).

Tabel 90. Recidivhyppigheden hos 500 kriminelle efter antallet af ugunstige punkter. Efter *Schiedt*

Gruppe	Antal af ugunstige punkter	Antal af personer i hver gruppe	Recidivister %	Ikke-recidivister %
I	0	30	3,3	96,7
II	1–3	101	14,8	85,2
III	4–6	170	40,6	59,4
IV	7–9	118	68,6	31,4
V	10–11	50	94,0	6,0
VI	12–15	31	100,0	0,0

Exner (1937) betegnede prognosen som 'god' for personer med mindre end 4 ugunstige faktorer, hvor recidivprocenten var lavere end 15 (26 % af samtlige fanger), som 'dårlig', hvis punktantallet lå over 9 med en recidivprocent på mindst 94 (16 % af samtlige fanger), medens den for resten (58 % af fangerne) blev anset for 'tvivlsom'.

Tabellen, hvis resultater svarer til de amerikanske erfaringer, taler for sig selv; men den afslører også, at forudsigelsessikkerheden for en stor mellemgruppe er omkring 50 %. De små grupper med meget stor eller meget ringe sandsynlighed for recidiv er næppe væsentlig større end de tilsvarende grupper, som erfarne fængselsfolk kan forudsige på basis af et frit skøn, jfr. foran s. 567. – En tilsvarende undersøgelse er foretaget af *Meywerk* (1938) med tilsvarende resultater. Han foreslog dog, at grænserne for mellemområdet blev formindsket, således at det kun omfattede fanger med 5 til 8 ugunstige faktorer.

Metoden er her i landet forsøgt anvendt af *Christiansen og Stürup* på deres materiale af statsfængselsfanger. De fandt efter en observationstid på 10–12 år de i tabel 91 anførte recidivhyppigheder for hver af faktortallene 0–11. Det maksimale antal er 14, da faktor 15 vedrørende løsladelsesperioden blev udeladt.

Tabel 91. Recidiv blandt 335 statsfængselsfanger efter en observationsperiode på 10–12 år, efter antallet af ugunstige prædiktionsfaktorer.

Efter *Christiansen og Stürup*

	Antal recidivfaktorer						
	0	1	2	3	4	5	6
I alt i gruppen	10	33	48	53	45	40	33
Recidivprocent	10,0	30,3	58,3	56,6	60,0	80,0	84,8
	Antal recidivfaktorer						
	7	8	9	10	11	I alt	
I alt i gruppen	31	15	16	7	4	335	
Recidivprocent	87,0	86,6	81,2	100,0	100,0	65,6	

Tabellen viser en ophobning fra 1 til 7 faktorer. Recidivet er klart lavere end det gennemsnitlige (66 %) for faktorerne 0 og 1, henholdsvis 10 % og 30 %, og klart højere for 5 faktorer eller flere (over 80 %). De af *Schiedt* og *Meywerk* angivne grænser er altså uanvendelige på dette (danske) materiale. Forenkler man opstillingen og sætter grænsen for forudsagt recidiv ved 5 eller flere og forudsagt ikke-recidiv under 2 faktorer, bliver recidivet i ydergrupperne henholdsvis 85 % og 26 %, men den usikre mellemgruppe tæller 146 af 335 fanger (44 %), hvilket er for mange i et praktisk anvende-

ligt og teoretisk tilfredsstillende prædiktionsinstrument. Af større interesse er det dog at konstatere, at alene den enkle klassifikation i 'ældre begyndere', 'intermitterende kriminelle' og 'kronisk kriminelle' med recidivprocenter på henholdsvis 36 % af 78, 62 % af 94 og 82 % af 163 fanger giver ganske gode forudsigelsesmuligheder, og at disse kun kan forbedres svagt ved hjælp af *Schiedt's* skema.

Schiedt's metode er i Tyskland blevet kritiseret af *Trunk* (1937) og *Strube* (1937).

Som et sidste eksempel på en forsker, der baserer sin metode på optælling af faktorer, kan nævnes *Ohlin* (1951), hos hvem man finder en klassifikation af prædiktorer for prøveløsladte i *tre* grupper: gunstige, neutrale og ugunstige. Hans prædiktionsstavle ser således ud:

	Værdi		
	Positiv	Neutral	Negativ
<i>1. Forbrydelsesart</i>			
Mord og overfald	1		
Røveri		0	
Indbrud			-1
Tyveri		0	
Falsk og bedrageri		0	
Sædelighedsforbrydelse	1		
Andet		0	
<i>2. Dom</i>			
Tidsbestemt straf	1		
Andre domme		0	
<i>3. Forbrydertype</i>			
Førstegangsforbryder	1		
Tidligere kun mindre alv. lovovertr.		0	
En tidl. grov forbrydelse		0	
Rec. efter alv. ungd.krim.		0	
Rec. til grov kriminalitet			-1
Kronisk kriminel			-1
<i>4. Hjemmiljø</i>			
„Godt hjem“	1		
„Gennemsnitligt hjem“		0	
„Dårligt hjem“		0	
„Brudt hjem“ før 16. år		0	
Forladt hjemmet før 16. år		0	
Hovedparten af ungd. på inst.		0	

(fortsættes)

	Værdi		
	Positiv	Neutral	Negativ
<i>5. Familiekontakter</i>			
Meget aktive	1		
Aktive		0	
Nøgenlunde		0	
Passive		0	
Ingen			-1
<i>6. Social type</i>			
Almindelig ansvarlig borger	1		
Ikke helt „normalt ansvarlig“	1		
Socialt utilstrækkelig	1		
Let at narre	1		
Tilpassningsmæssigt uduelig		0	
Vagabond			-1
Asocial			-1
Alkoholist			-1
Narkoman			-1
Seksuelt pervers		0	
<i>7. Arbejdsforhold før indsættelsen</i>			
Regelmæssig	1		
Uregelmæssig		0	
Tilfældigt arbejde		0	
Arbejdsløs		0	
Under uddannelse		0	
<i>8. Bopæl</i>			
By		0	
Land		0	
Uden fast bopæl			-1
<i>9. Interesseret i arbejde efter løsl.</i>			
Diskuteret på målbevidst måde		0	
Tilfældig antydning af interesse			-1
Ingen af delene		0	
<i>10. Antal medskyldige</i>			
Ingen		0	
1 eller 2		0	
3 eller flere	1		

(fortsættes)

	Værdi		
	Positiv	Neutral	Negativ
<i>11. Personligheden</i>			
Normal	1		
Inadækvat		0	
Ustabil		0	
Egocentrisk		0	
Svære defekter		0	
Intet oplyst		0	
<i>12. Psykiatrisk prognose</i>			
Gunstig	1		
Problematiske		0	
Tvivlsom		0	
Forbeholden		0	
Ugunstig		0	
Intet oplyst		0	

En fange, der er dømt for røveri på ubestemt tid, er kronisk kriminel, opvokset på institution, uden kontakt med familien, alkoholist, arbejdsløs, uden fast bopæl, med udtalt interesse for at få arbejde, har fire medskyldige, har svære personlighedsdefekter og en ugunstig psykiatrisk prognose, vil få følgende points: $0+0-1+0-1-1+0-1-0+1+0+0=-3$.

Tabel 92 viser procenttallet af recidivister ved forskellige pointværdier.

Tabel 92. Procentdel af det oprindeligt undersøgte udvalg af kriminelle, der faldt tilbage i ny kriminalitet, efter pointgruppe. Efter *Ohlin*

Pointgrupper	Recidivister %
5 til 10	3
4	7
3	10
2	18
1	19
0	29
-1	40
-2	46
-3 og -4	56
-5 og -6	75

Fangen i det ovenfor nævnte eksempel hører altså hjemme i en point-gruppe, hvor 56 % forventes at recidivere.

Ohlin advarer mod uden nye undersøgelser at anvende hans erfaringstavle i andre stater end Illinois, til hvis forhold den passer. Til gengæld mener han, at den her giver en forudsigelsessikkerhed på 98–99 %. Et forsøg på at bruge den i Minnesota resulterede i forudsigelsen af et recidiv på 28 %, medens det faktisk var 43 %.

KRITIK

Mod de her omtalte prædiktionsmetoder har man indvendt følgende:

1. De tillægger alle de faktorer, der forekommer, den samme værdi (+ 1; 0; ÷ 1); dette implicerer, at de gør sig gældende med samme styrke, hvilket på forhånd forekommer usandsynligt.

2. De opererer med faktorer, der ofte må antages at angå de samme forhold; nogle af dem er symptomer på tilstedeværelsen af andre faktorer, hvis betydning for recidiv måske allerede er kommet til udtryk i tidligere registrerede faktorer.

3. Mellemgrupperne, hvor forudsigelsessikkerheden er ringe, er relativt store.

4. Mod de fleste af de her nævnte og flere af de efterfølgende studier kan det yderligere indvendes, at metoden ikke er efterprøvet på nye materialer.

Med hensyn til udvalget af faktorer fremhæver *Ohlin*, at man skal udskille den ene af to faktorer, der er nært korrelerede med hinanden. Man bør vælge den, der har størst prædiktionsværdi, og som lettest og sikrest kan konstateres. Nødvendigheden af en lang observationsperiode er i tidligere undersøgelser overvurderet. Forfatteren foretrækker i modsætning til *Burgess* et lille antal prædiktorer og tror ikke på værdien af at kvantificere dem.

Glueck'ernes prædiktionsundersøgelser

Det første af disse problemer har allerede ægteparret *Sheldon and Eleanor Glueck* forsøgt at løse i deres undersøgelser af unge lovovertrædere anbragt på institution (1930, 1934, 1934, 1937, 1940, 1943) og senere (1950) ved forudsigelse af fremtidig kriminalitet (og asocialitet) hos børn. Det princip, de benytter, er i al sin simpelhed et originalt bidrag til spørgsmålet om, hvordan man kan kvantificere prædiktions-

eller recidivfaktorer. – En virkelig rationel kvantificeringsmetode finder man dog først hos *Mannheim and Wilkins* (1955).

Den Glueck'ske metode bygger oprindeligt på efterundersøgelser af 510 tidligere fanger fra Massachusetts Reformatory. Forfatterne havde nøje undersøgt disse fangers forhold før dommen, under opholdet i institutionen, i prøveløsladelsestiden og i en femårig periode efter den endelige løsladelse. De fremdrog ca. 50 faktorer og beregnede korrelationskoefficienten mellem hver af disse faktorer og de tidligere fangers kriminelle eller ikke-kriminelle adfærd i observationsperioden (5–6 år). Faktorerne inddeltes derefter i tre grupper med koefficienter på 0–0,20, 0,20–0,40 og 0,40–0,60. De faktorer vedrørende tiden før indsættelsen, der viste den højeste korrelation, udsondredes og inddeltes i underkategorier. Herefter blev recidivprocenten i underkategorierne beregnet, og på dette grundlag konstrueredes en erfaringstavle, idet man udvalgte de seks mest betydningsfulde faktorer vedrørende tiden før anbringelse på institution. Det var arbejdsvaner ($C=0,42$), grovheden og hyppigheden af tidligere kriminalitet ($C=0,36$), tidligere anholdelse ($C=0,29$), tidligere fængselsstraffe ($C=0,29$), økonomisk ansvar overfor familien før indsættelsen ($C=0,27$) og psykiske afvigelser ved indsættelsen ($C=0,26$), hvor C betegner *the mean square contingency* („kontingenskoefficienten“), som er et udtryk for korrelationen. Metoden belyses med følgende eksempel:

Arbejdsvaner	Mislykkethedsprocent fem år efter endelig løsladelse
Gode	43
Nogenlunde	59
Dårlige	68

Denne skematiske opstilling angiver, at 43 % af de lovovertrædere, som var gode arbejdere i tiden før fængselsopholdet, recidiverede i løbet af observationsperioden, medens recidivprocenten for de mindre gode arbejdere var 59, og for de dårlige 68.

Idet de fem andre faktorer blev analyseret på tilsvarende måde, fremkom der en række procentsatser, efter hvilke lovovertrædernes prognose blev beregnet. Hvis en lovovertræder i relation til alle faktorerne hørte til den gode kategori, ville han ved sammenlægning af de tal, han havde scoret ved hver faktor, få det lavest opnåelige (og for succes mest lovende) tal. Omvendt ville han overalt blive klassificeret med de

højeste procenttal, hvis han ved alle faktorer hørte til den dårligste kategori, hvilket blev taget som udtryk for, at hans risiko for ny kriminalitet ville være størst. Disse ydertilfælde er dog forholdsvis sjældne. Som regel vil der være tale om en mellemgruppe. Til illustration anføres i tabel 93 den af Glueck på grundlag af de ovenfor nævnte 6 signifikante faktorer opstillede tabel over udsigten til: kriminalitetsfri adfærd efter den endelige løsladelse (success), mindre alvorlige ulovligheder (partial failure) og alvorlig kriminalitet (total failure).

Tabel 93. Pointgrupper og recidiv for 510 unge lovovertrædere i Massachusetts, efter Glueck

	Ingen lovovertrædelser %	Små lovovertrædelser %	Alvorligere lovovertrædelser %	I alt %
244–295	75,0	20,0	5,0	100
296–345	34,6	11,5	53,9	100
346–395	26,2	19,1	54,7	100
396 og mere	5,7	13,7	80,6	100

Efter denne tabel skulle en løsladt med maksimalt 295 points have 75 % chance for at klare sig godt efter den endelige løsladelse, medens chancen for den, der var kommet op på 396 eller mere, kun var ca. 6 %.

Denne prognosetabel bygger alene på faktorer af betydning ved domfældelsen af førstegangsforybrydere og er ment som en vejledning til domstolene. – Ved prognosetavler til brug for afgørelser om *prøveløsladelse* føjedes til de seks nævnte faktorer hyppigheden af forseelser i institutionen ($C = 0,33$). Ved *senere* afgørelser om fortsættelse eller afbrydelse af en begyndt prøveløsladelse, var den mest betydningsfulde faktor, som man kunne vente, lovovertrædelser i prøveløsladelsestiden ($C = 0,47$). Prognosen *efter prøvetiden* blev yderligere baseret på fem nye faktorer, der alle angik forholdene ved prøvetidens udløb: arbejdsvaner, forhold til familien, opfyldelse af økonomiske forpligtelser, hjemmets type, brug af fritid.

For andre grupper af kriminelle, f. eks. kvindelige lovovertrædere og ganske unge lovovertrædere, er det andre faktorer, der er af betydning. I undersøgelsen fra 1934, der vedrører 1000 unge lovovertrædere dømt ved Bostons ungdomsdomstole, var det den af faderen udøvede disciplin ($C =$

0,23), den af moderen udøvede disciplin ($C = 0,16$), skoleretardering ($C = 0,16$), dårlig tilpasning ($C = 0,21$), alder ved adfærdsvanskelighedernes begyndelse ($C = 0,19$) og længden af perioden fra tilpasningsvanskelighedernes begyndelse til undersøgelse på rådgivningsklinik ($C = 0,16$).

Et væsentligt led i Glueck'ernes prognoseforskning er den indledende analyse af et stort antal kriminalitetsfaktorer. I undersøgelsen af 500 kriminelle kvinder (1934) fremdrages således ikke mindre end 153 kriminalitetsfaktorer. For 22 % af disse faktoreres vedkommende adskilte de kvinder, der blev bedømt som påvirket af behandlingen i institutionen, sig fra dem, der ikke ansås for påvirkede. Det er på disse faktorer, *prognosen* bygger. Men hermed er ikke sagt, at de også er af lige så central betydning som *forklaring* på de pågældende kvinders kriminalitet. Denne sondring fremhæves med rette stærkt.

Mannheim and Wilkins

Med *Mannheim and Wilkins'* bog fra 1955 er prædiktionsforskningen bragt et væsentligt skridt videre. Det gælder såvel kriterierne for udvalget af prædiktionsfaktorer og behandlingen af kvantificeringsproblemet som analysen af den oftest for store mellemgruppe, hvor forudsigelsen er uklar.

Materialet består af 720 Borstal-drenge, indsat i 1946–47, hvoraf 394 senere recidiverer, medens 326 klarer sig. Erfaringstavlen med de kvantificerede faktorer bygger dog kun på 385 af disse. Af 60 faktorer, hvis sammenhæng med recidiv er undersøgt, viste det sig, at 7 var af væsentlig prædikativ betydning. Den syvende klassificeredes i 10 undergrupper. Erfaringstavlen med pointværdier ser således ud:

<i>Faktor</i>	<i>Point</i>
Drikfældighed	24
Tidligere i fængsel eller børne- eller ungdomsinstitution	8
Tidligere bødestraffe for lovovertrædelser	9
Tidligere under probation	4
Bor ikke hos forældrene, fader eller moder	7,5
Bor i industrielt område	8

Længste periode ved et bestemt arbejde:

Højest 1 måned	11,7
4-6 uger	10,4
6-8 uger	9,1
2-3 måneder	7,8
3-4 måneder	6,5
4-6 måneder	5,2
6-9 måneder	3,9
10-12 måneder	2,6
12-18 måneder	1,3
over 18 måneder	0

Også andre faktorer viser sammenhæng med Borstal-drengenes senere karriere, f. eks. hyppigt skift af arbejdsplads, varigheden af institutionsopholdet, undvigelser, alder ved første lovovertrædelse og funktionærernes bedømmelse af drengen; men erfaringstavlens udvalg er „det bedste“.

Af de faktorer, der viser sig uden betydning, skal nævnes: alder ved anbringelsen, intelligensprøvens resultater, kriminalitetens art, brutt eller ikke-brutt hjem, overbefolket lejlighed, trosbekendelse, skole-skulkeri, legemlig tilstand og erhverv.

Valget af „de bedste“ prædiktionsfaktorer sker i alt væsentligt ud fra to principper:

1. *Effektivitet*. Faktoren skal i sig selv forbedre forudsigelsen, dvs. at hvis man undlader at tage hensyn til den, skal sammenhængen mellem erfaringstavlens pointsystem og recidiv/ikke-recidiv blive svagere, hvilket vil vise sig ved en lavere korrelationskoefficient og/eller færre rigtigt forudsagte. Eksempelvis giver 'alder ved første lovovertrædelse' og 'tidligere under probation' samme forbedring af prædiktionen, hvis de føjes til de øvrige 6 faktorer; men samlet virker de ikke stærkere end den ene af dem alene. Man kan altså vælge den af de to „overlappende“ faktorer, man ønsker, til prædiktor. – *Reiss* (1951) har påvist, at hvis man til et batteri af effektive faktorer føjer en række ineffektive, forringes effektiviteten og validiteten af instrumentet.

2. *Reliabilitet*. Hvis to faktorer hver for sig bidrager lige meget til erfaringstavlens prædiktionsværdi, vælges den, der lettest og sikrest lader sig konstatere. Herved forhøjes prædiktionstavlens praktiske anvendelighed; den bliver mere pålidelig (reliable) i den betydning, at forskellige brugere af tavlen vil komme til samme resultat. I det oven-

for nævnte eksempel vil man foretrække 'tidligere under probation', fordi dette lettere og sikrere lader sig konstatere end 'alder ved første lov-overtrædelse'. Af tilsvarende grunde vælges 'længste tid i job' frem for 'gennemsnitstid i job' og 'tidlig kriminalitet' frem for 'kriminalitet i familien'.

Mannheim and Wilkins illustrerer betydningen af det første princip i en analyse af Glueck'ernes erfaringstavle vedrørende 500 unge på Reformatory. Her anvendtes som tidligere omtalt seks prædiktionsfaktorer med de dertil svarende kontingenskoefficienter (C). I tabel 94 er de sammenstillet med de seks bedste faktorer fra *Mannheim and Wilkins'* undersøgelse.

Tabel 94. Kontingenskoefficienter for de seks bedste prædiktorer i „500 Criminal Careers“ og hos Mannheim and Wilkins, efter Mannheim and Wilkins

	Prædiktionsfaktorer						I alt
	1	2	3	4	5	6	
Glueck'erne	0,42	0,33	0,29	0,29	0,27	0,26	0,45
Mannheim and Wilkins	0,23	0,21	0,21	0,19	0,17	0,16	0,45

Det ses, at til trods for, at de enkelte faktorer hos Glueck'erne bidrager mere til prædiktionen end faktorerne hos Mannheim and Wilkins, bliver slutresultatet dog det samme: $C = 0,45$. Men det er mere bemærkelsesværdigt, at Glueck'erne kunne have opnået deres resultat alene ved hjælp af den første faktor (arbejdsvaner), idet de følgende fem kun forbedrer forudsigelsesinstrumentets prædiktionsværdi fra $C = 0,42$ til $C = 0,45$. Dette implicerer, at Glueck'ernes faktorer overlapper i en sådan grad, at de fleste må være uden selvstændig betydning, hvilket anderledes udtrykt vil sige, at det ikke vil være umagen værd at foretage nogen registrering for de sidste fem faktoreres vedkommende.

Kvantificeringsproblemet er løst ved hjælp af en statistisk metode (diskriminationsanalyse), der gør det muligt at give de enkelte faktorer netop den vægt, som vil føre til den skarpest mulige sondring mellem recidivister og ikke-recidivister. I stedet for vilkårligt at tillægge faktorerne værdien $+ 1$ eller $\div 1$ (evt. 0) eller $-$ lige så vilkårligt $-$ at betragte mislykkelighedsprocenten som den „rigtige“ vægt, beregner Mannheim and Wilkins den vægt, man skal tillægge hver enkelt faktor for at opnå det maksimale antal rigtigt forudsagte tilfælde indenfor det givne materiale på basis af de til rådighed stående oplysninger. — Om

vægtningens betydning se *Mannheim and Wilkins* (1955, Appendix III), men cfr. *Ohlin*, foran s. 574.

Materialet (385 drenge) er herefter klassificeret i fem risikogrupper:

A (mindre end 10 points)	54 drenge	1 recidivist af 8
B (10–14,9 points)	72 drenge	1 recidivist af 3
X (15–24,9 points)	161 drenge	gennemsnitligt recidiv
C (25–39,9 points)	82 drenge	2 recidivister af 3
D (40 og flere)	16 drenge	7 recidivister af 8

Her som i andre undersøgelser er mellemgruppen (for) stor: 161 af 385 tilfælde = 42 %. I 54 tilfælde foreligger der imidlertid oplysninger om intelligens og om visse socialpsykologiske faktorer. Ved at udnytte disse data på en tilsvarende måde som de i den ovenfor anførte prædiktionsstavle opstillede faktorer, lykkes det at finde en sammenhæng med recidiv, der tillader en sikrere forudsigtelse i samtlige tilfælde. De faktorer, der spiller den største rolle ved den første analyse af materialet, vedrører mere eller mindre direkte den tidligere kriminelle løbebane, medens de faktorer, som er af betydning ved den senere analyse af mellemgruppen, i højere grad har karakter af personlighedsegenskaber.

Det er, som om det ikke rigtig er muligt at påvise personlighedsfaktorerens betydning som prædiktionsfaktorer, når de „oversvømmes“ af andre faktorer af større vægt. Men fjernes disse, synes personlighedsfaktorerne at være et godt hjælpemiddel til en skarpere sondring mellem recidivister og ikke-recidivister. Forfatterne fremhæver betydningen af, at man ved fremtidige prognoseundersøgelser holder personlighedsfaktorer og ejendommeligheder ved den hidtidige kriminelle løbebane skarpt adskilt. – Der kan være grund til igen at understrege, at disse resultater ikke siger noget om kriminalitetens „årsager“; de kan kun opfattes som indikatorer for, hvordan Borstal-drengene vil klare sig ved løsladelsen.

Endelig påviser *Mannheim and Wilkins*, at risikogrupperne med hensyn til recidivhyppighed allerede adskiller sig klart fra hinanden efter 1 års forløb, hvorimod forskellene efter en observationstid på 6 mdr. er mindre fremtrædende. Fra den officielle statistik ved man, at recidivet fra den 12. til den 24. måned vokser med 70 procent. I det af forfatterne undersøgte materiale kan man i overensstemmelse hermed i hver af risikogrupperne beregne recidivet for 2 år ved at multiplicere det første års recidivtal med 1,7. Så langt dette holder, vil man altså være i stand til at teste en prædiktionsstavle allerede efter en observationstid på 1 år. Noget tilsvarende gælder sammenligningen af

recidivhyppigheder i forskellige grupper af kriminelle, defineret ved kriminel fortid, alder, reaktion, behandlingsform etc. På dette punkt stemmer resultaterne med *Ohlin's*.

Andre kvantificeringsforsøg

I Europa er der gjort andre forsøg på at kvantificere prædiktionsfaktorerne. Mest kendt er et par prognosestudier af *Frey* i Schweiz, men også nogle tyske undersøgelser har beskæftiget sig med problemet.

Den tyske mediciner *Gerecke* (1939), der kritiserede Schiedt for hans vilkårlige fastlæggelse af alle faktorværdier til 1, opstillede en „tilbagefaldssandsynlighedstavle“. Her fik 9 faktorer – lige så vilkårligt – tillagt en punktværdi mellem 2 og 10, som derefter multipliceredes med 1–4 efter den styrke, hvormed den pågældende faktor i de enkelte tilfælde gjorde sig gældende. Højest rangerede „følelsesfattigdom“ (Gemütsarmut) med 10 point og lavest åndssvaghed uden karakterafvigelse (2 point). *Gerecke* anfører dog, at hans punktværdier ikke er endelige.

Meyer (1956, ref. efter *Middendorff*, 1967, s. 56 ff.) undersøgte 172 unge, der var idømt tidsbestemt straf i 1945–51, og registrerede 26 prædiktionsfaktorer. Han sammenlignede resultaterne af den simple optælling af ugunstige faktorer og en kvantificering efter *Glueck's* metode, hvilket kun gav en uvæsentlig forbedring af nøjagtigheden.

Brückner (1958) opstillede på basis af en undersøgelse af 94 sikkerhedsforvarede ejendomsforbrydere en erfaringstavle med 5 faktorer opdelt i undergrupper, hvis punktværdier varierede fra 1 til 3.

Den schweiziske kriminolog *Erwin Frey* har kritiseret de amerikanske studier for at undervurdere betydningen af faktorer fra den tidlige barndom (hvilket medfører, at sociale faktorer uberettiget tillægges for stor betydning) og for at anvende overdrevent komplicerede statistiske beregninger.

Selv opstiller han på basis af undersøgelser af 160 unge lovovertrædere i Basel sin tavle over prædiktionsfaktorer i en *forprognose* og en *efterprognose*, der tilsammen bestemmer *slutprognosen*. Hver faktor tillægges en „basispunktværdi“ efter deres betydning for et logisk og kriminologisk sammenhængende helhedsbillede af personlighedens udvikling. I forprognosen fordeler de 8 basispunktværdier sig således:

Arvelig belastning	35
Personlighedstype	50
Forældrehjemmets miljø	15
Fritidsmiljø	5
Opdragelsesvanskeligheder	30
Indstilling til lovovertrædelsen	10
Tidlig kriminalitet	35
Lovovertrædelsens art og grovhed	20

I efterprognosen er der kun 2:

Forhold under institutionsperioden	35
Forhold i prøveløsladelsesperioden	65

Inspireret af Gerecke multiplicerer Frey hver af basispunktverdierne med koefficienterne 1–5 efter den styrke, hvormed de i hvert enkelt tilfælde gør sig gældende.

Adskillige kriminologer har kritiseret Frey's arbejde, mest fordi det i for høj grad bygger på subjektive skøn, der forudsætter en så nær kontakt, som faktisk forekom mellem ham og hans probander, men som ikke altid kan etableres. Det indrømmes, at Frey har udarbejdet gode prognoser, men det tilføjes, at han er den eneste, der er i stand til at anvende disse prædiktionsstavler. *Mannheim* (1955, s. 139) siger, at Frey's metode „kun er noget mindre vilkårlig og noget mere systematisk end den intuitive fremgangsmåde“. Se i øvrigt *Mannheim and Wilkins* (1955, s. 21 f.), *Wolf* (1955) og *Middendorff* (1967, s. 74 f.).

Forudsigelse af kriminalitet hos ikke-kriminelle

Forsøgene på at forudsige kriminalitet hos ikke-kriminelle er relativt få. *Tappan* (1960, s. 482) tilskriver delvis denne tilbageholdenhed den evidente risiko ved at stemple visse børn som „prækriminelle“ eller „potentielt kriminelle“. Forudsigelsen kan blive en af den slags profetier, der opfylder sig selv. Måske er denne risiko større end ved forudsigelse af recidiv, men principielt drejer det sig om det samme.

Det vigtigste arbejde på dette område skyldes *Glueck'erne*. I „Unraveling Juvenile Delinquency“ (1950) prøver de på at forudsige fremtidig kriminalitet hos børn i 6–7-års alderen.

Materialet består af 500 kriminelle drenge i alderen 10–17 år fra to

opdragelseshjem og en kontrolgruppe på 500 sikkert ikke-kriminelle drenge af samme alder, intelligens, etniske gruppe og fra samme (socialt ringe) boligkvarter. Drengene blev undersøgt socio-kulturelt, somatisk, og med hensyn til intelligens samt emotionalitet og temperament. De faktorer, der blev udvalgt, blev vægtet som i Glueck'ernes tidligere undersøgelser. Den erfaringstavle, der er baseret på de socio-kulturelle forhold, ser således ud:

1. Faderens disciplin:	
For hård eller inkonsekvent	71,8
Slap	59,8
Fast, men venlig	9,3
2. Moderens tilsyn:	
Utilstrækkeligt	83,2
Nogenlunde	57,5
Passende	9,9
3. Faderens hengivenhed for drengen:	
Indifferent eller uvenlig	75,9
Varm eller overbeskyttende	33,8
4. Moderens hengivenhed for drengen:	
Indifferent eller uvenlig	86,2
Varm eller overbeskyttende	43,1
5. Familiens sammenhold:	
Intet	96,9
Noget	61,3
Godt	20,6

Som man kunne vente træder de intrafamiliarer forhold i forgrunden i denne tavle. Disse faktorer og personlighedstræk viste sig betydningsfulde i en gruppe af unge lovovertrædere, hvoraf hovedparten var i 14–16-års alderen, og de antages uden videre at ville gøre sig gældende med samme vægt hos 6–7-årige. Det betænkelige ved at antage, at den emotionelle atmosfære er den samme på disse to alderstrin er fremhævet af flere af Glueck'ernes kritikere, se bl. a. *Christie* (1952).

På basis af Rorschach-prøven er der på samme måde udarbejdet en erfaringstavle bestående af seks faktorer. Også data fra det psykiatriske interview er anvendt. Prognosen bygger på følgende: eventyrlyst, udadvendthed, aktivitet, suggestibilitet, stædighed og emotionel ustabilitet.

Udvalget har været genstand for almindelig kritik, bl. a. *Rubin* (1951), og specielt *Reiss* (1951) har påpeget en skævhed, der består i, at 55 % af lovovertræderne mod kun 32 % af kontrolgruppen stammer fra underprivilegerede boligområder. Kritikken har været omfattende og oftest streng, se f. eks. JCC 1950–51, s. 732 ff. med bidrag af *Gault, Sanford Bates, Sellin, Hooton, Anderson, Winnet, Alexander, Dession* og *Glueck'erne*, samt *Christie* (1952). To følgende bind, baseret på samme grundmateriale, dog uden nye erfaringstavler, er anmeldt af *Wolf* (1957) og *Christiansen* (1964).

Til dette referat bør føjes, at *Eleanor Glueck* (1966) på det samme materiale har udarbejdet en prædiktionsstavle til brug i 2–3-års alderen. Den indeholder følgende fem faktorer: forældrepatologi, forældrenes tilknytning til barnet, ekstrem rastløshed, udtalt underkastelse af forældreautoriteten og ødelæggelseslyst. Den angives at være lige så sikker som tavlerne for 6–7-års alderen.

I The Cambridge-Somerville Youth Study har *Powers and Witmer* (1951, ch. XVIII) på grundlag af en undersøgelse af 200 drenge i alderen 8–12 år forsøgt at forudsige kriminalitet, idet de har ladet tre erfarne eksperter på ungdomskriminalitetens område, som havde adgang til drengenes journaler, inddele dem i 11 risikogrupper, hvoraf dog kun 8 blev benyttet: fra -4 til $+3$. 69 % henførtes til minusgrupperne med forudsagt kriminalitet, 6 % til den neutrale nulgruppe og 25 % til plusgrupperne, hvor sandsynligheden for kriminalitet blev anset for ringe. Efter prædiktionen blev forudsigerne bedt om at nævne de vigtigste af de faktorer, hvorpå de havde bygget deres forudsigelse. Blandt de hyppigst nævnte var: hjemmets kvalitet, nabolag, intelligens, faders status, forholdet mellem forældrene og drengen, levestandard, kriminalitet i familien, hjemmets disciplin. Brudt/ubruds hjem kom på 20. pladsen. Forudsigelsen viste sig at være dårlig, se s. 589.

Stott (1960) har sammenlignet 415 drenge mellem 8 og 15 år, der var under probation, med en kontrolgruppe på 404 ikke-kriminelle drenge. Disse drenge blev prøvet med „The Bristol Social Adjustment Guide“, som indeholder 161 oplysninger, der vedrører adfærdsforstyrrelser, og 41, der vedrører stabilitet. Af et udvalg på 54 af disse konstrueredes en kriminalitetsskala; hvis undersøgelsesmaterialerne var repræsentative, ville „alle Glasgowdrenge“ forekomme med den i tabel 95 anførte fordeling.

Tabel 95. Skønnet antal af Glasgow-drenge efter antal prædiktionsfaktorer (delinquency-pointers) og hyppighed. Efter faktorantal

Faktorantal	Ikke-kriminelle		Kriminelle	
	Abs. tal	%	Abs. tal	%
0	5.032	95	250	5
1	1.356	89	165	11
2	511	65	180	35
3	374	76	119	24
4	216	71	88	29
5	118	51	115	49
6	138	55	115	45
7-10	157	32	330	68
11-28	78	24	238	76

Til opsporing af truede foreslår *Stott*, at lærere for hver dreng besvarer seks spørgsmål med ja eller nej, idet ét ja-svar indikerer, at den fulde tilpasningsskala bør anvendes. – 10-års alderen synes statistisk set at være den mest passende forudsigelsesalder for fremtidig kriminalitet.

Afprøvning af erfaringstavlerne

De fleste af de her omtalte undersøgelser er afsluttet med udarbejdelsen af erfaringstavlen, men før den som prædiktionsstavle er afprøvet på nye materialer. På samme måde får man kun at vide, at den er egnet til at sondre mellem kriminelle og ikke-kriminelle børn, mellem recidivister og ikke-recidivister, eventuelt til identificering af børn med stor kriminalitetssandsynlighed, eller lovovertrædere med stor recidivsandsynlighed i det materiale, der allerede *er* undersøgt. Om erfaringstavlen lader sig anvende som *prædiktionsstavle*, til forudsigelse – indenfor nye, beslægtede eller helt anderledes sammensatte, materialer – vides ikke. Det er imidlertid først ved en sådan afprøvning, at dens prædiktive værdi, dvs. dens gyldighed eller validitet, kan fastslås.

En fuldstændig udarbejdelse af et prædiktionsinstrument forudsætter altså: 1. Undersøgelse af et udgangsmateriale med registrering af mulige prædiktionsfaktorer. 2. En observationsperiode på 3-5 år. 3. Udarbejdelse af en erfaringstavle, idet de mest effektive, ikke overlappende, lettest konstaterbare faktorer udvælges og – eventuelt – vægtes. 4. Forudsigelse indenfor et nyt materiale ved hjælp af det således konstruerede prædiktionsinstrument. 5. Observationsperiode på 3-5 år. 6. Validering af instrumentet.

En sådan procedure kan tage op imod en halv snes år. Hvis man imidlertid begrænser sig til at udnytte de i udgangsmaterialet allerede tidligere registrerede data, kan den første observationsperiode (2) undgås. Herved vil antallet af mulige prædiktionsfaktorer blive reduceret, og prædiktionstavlen kommer kun til at indeholde de data, som man i den pågældende gruppe i almindelighed kender; dette kan have praktisk betydning, idet personalet på den pågældende institution ikke tvinges til at arbejde med nye og „mærkelige“ faktorer.

Som nævnt omfatter undersøgelser på dette område oftest kun de tre første led. Af de efterfølgende knytter de største problemer sig til (6), vurdering af prædiktionsinstrumentets forudsigelsessikkerhed eller validitet. Spørgsmålet er, hvorledes man skal definere en god forudsigelse. Forudsigelsen er naturligvis korrekt, hvis det forudsagte indtræffer i løbet af observationsperioden (5), dvs. at alle de, der er forudsagt at ville klare sig, virkelig klarer sig, og at alle de, for hvem recidiv er forudsagt, virkelig recidiverer, endvidere at alle, der klarer sig, er forudsagt at ville klare sig, og at alle recidivister er forudsagt at ville recidivere; men hvis dette kun indtræffer delvis, bliver graden af overensstemmelse det afgørende, og denne kan måles på flere måder. – Efter en gennemgang af nogle af de testninger af prædiktionsstavler, der er gennemført, skal vi vende tilbage til spørgsmålet.

PUNKTSYSTEMER

Burgess' metode blev af *Tibbitts* (1931 og 1932) efterprøvet på et materiale af 3000 unge, der var prøveløsladt fra et reformatory i årene 1921–27. Da recidivet var størst i de første måneder efter løsladelsen, blev observationsperioden sat til 1 år. *Burgess'* faktorer viste sig at være af betydning også i den nye gruppe, men antallet forøgedes dog til 23. Alt i alt blev dette betragtet som en bekræftelse på metodens validitet, *Horst m. fl.* (1941, s. 116).

Vold (1931) konstruerede på grundlag af en undersøgelse af 650 løsladte mandlige fanger et prædiktionsinstrument bestående af 25 faktorer. Han anvendte det senere (1935) på 282 fanger og fandt en korrelation på 0,4 mellem forudsagt og faktisk recidiv, medens korrelationen kun var 0,3 mellem recidiv forudsagt af en probation officer og det faktiske recidiv. Det forudsagte recidiv var 24,7 og det faktiske 22,3. *Vold* konkluderer: „Forudsigelse af recidiv under prøveløsladelse synes at virke indenfor en fejlmargen på omkring to procent“. Det er ikke muligt at vurdere instrumentets validitet for enkeltindivider.

Vold (1931) og *Monachesi* (1932) har sammenlignet Burgess' og Glueck'ernes teknik ved undersøgelser på samme materiale og kun fundet en meget lille forskel på de resultater, de to metoder gav. De finder den Glueck'ske kvantificering overflødig.

Monachesi (1945) udarbejdede en erfaringstavle efter Burgess' metode på basis af efterundersøgelsesresultater vedrørende 896 unge lovovertrædere under probation og testede den på 120 lignende unge lovovertrædere. I mellemgruppen afviger det faktiske resultat temmelig meget fra det forudsagte; men i de grupper, hvor recidivsandynligheden var vurderet lavt eller højt, var forudsigelserne bedre. *Monachesi* konkluderer dog, at resultaterne giver mistanke om, at hans faktorudvalg ikke er effektivt.

Hakeem (1948) anvendte en tilsvarende fremgangsmåde og udarbejdede forudsigelse for 1108 prøveløsladte mænd. Han konkluderer, at forudsagt adfærd i prøveløsladelsesperioden stemte bemærkelsesværdig godt med den faktiske adfærd.

Wolf (1955) har sammenlignet afgangsbetømmelserne fra 1949 i et dansk fængsel med resultaterne af en recidivopgørelse i 1954. Han fandt den i tabel 96 anførte sammenhæng.

Tabel 96. Forudsagt (1949) og observeret recidiv (1954) hos løsladte fra et dansk statsfængsel, efter *Wolf*

Forudsagt	Observeret		I alt
	Recidiveret	Ikke recidiveret	
Recidiverer	41	39	80
Recidiverer ikke	7	33	40
I alt	48	72	120

$$r = 0,33$$

Som det ses, er korrelationen kun svag. Antallet af fejlbedømmelser ligger på 38 %, og antallet af forkerte forudsigelser blandt de ikke-recidiverede er 54 %. Blandt forudsagt recidiverende recidiverede 49 % ikke.

I Tyskland anvendtes *Brückner's* prædiktionstavle på 270 fanger (1958) med det i tabel 97 viste resultat.

Tabel 97. Points og tilbagefaldshyppighed for 270 fanger i Tyskland, efter Brückner

Points	Tilbagefald i %
1-2	5,5
3-7	17,4
8-10	37,2
11-14	89,5
15-20	100,0

Brückner's prognose angives at være rigtig for 89 % af de undersøgte.

Frey anvendte sin metode på 75 unge lovovertrædere med det i tabel 98 angivne resultat.

Tabel 98. Forudsagt og observeret recidiv hos 75 unge lovovertrædere, efter Frey

Forudsagt	Observeret		I alt
	Recidiveret	Ikke recidiveret	
Recidiverer	44	3	47
Recidiverer ikke	5	23	28
I alt	49	26	75

Korrelationskoefficienten er 0,76, Wolf (1955). Antallet af rigtigt forudsagte bliver 89 %. Af 28, for hvem Frey havde forudsagt 'recidiverer ikke', var dog 5 (18 %) recidiveret. Resultatet må betragtes som godt.

Disse valideringsforsøg synes at støtte en almindelig antagelse om, at optælling af gunstige eller ugunstige faktorer kan give tilfredsstillende resultater, for Frey's vedkommende endog særdeles tilfredsstillende; men mod hans metode har man ganske vist indvendt, at den kun kan anvendes af Frey selv. – Ingen af de refererede testninger er dog helt tilfredsstillende.

GLUECK'ERNES METODE

Under krigen blev der gjort et forsøg på at anvende en af tavlerne fra „Criminal Careers in Retrospect“ (1943) til forudsigelse af overtrædelser (misconduct) blandt 200 soldater, der var sendt til et rehabiliteringscenter på grund af militære forseelser. Ved efterundersøgelsen blev det

påvist, at den Glueck'ske prædiktionsskala ville have klassificeret 85 % korrekt. Testen er imidlertid kun af begrænset værdi, fordi de alle var „kriminelle“.

Ellers er det navnlig den socio-kulturelle erfaringstavle fra „Unraveling Juvenile Delinquency“, der er blevet anvendt som prædiktionstavle på andre materialer. Enkelte af disse undersøgelser skal refereres.

I 1952 anvendte *Black and Glick* den socio-kulturelle prædiktionstavle på 100 jødiske kriminelle drenge, som i 1940–42 blev anbragt på en institution i staten New York. Undersøgelsen bekræftede, at 91 % af dem tidligt kunne have været identificeret som „potentielt kriminelle“. Også denne afprøvning må – af samme grund som nævnt ovenfor – betragtes som ufuldstændig. En efterundersøgelse i 1950 viste i øvrigt, at 70 % af drengene klarede sig godt efter institutionsopholdet; dette lå langt over det forventede og antages at være resultat af institutionens intensive psykoterapi.

I Cambridge-Somerville undersøgelsen, *Thompson (1952)*, anvendte Eleanor Glueck det sociale skema på 100 drenge; hendes forudsigelser var rigtige i 91 % af tilfældene mod komitémedlemmernes 65 %. I tabel 99 er resultaterne anført.

Tabel 99. Komitémedlemmers og Mrs. Glueck's forudsigelser og det virkelige resultat vedrørende 100 drenge i Cambridge-Somerville undersøgelsen, efter *Thompson*

	Forudsigelser			
	Mrs. Glueck	Kom. mdl. 1	Kom. mdl. 2	Kom. mdl. 3
80 senere ikke-krim. % rigtig forudsagt	91,3	58,7	53,5	56,9
20 senere kriminelle % rigtig forudsagt	90,0	90,0	90,0	94,4

Thompson konkluderer med rette, at Glueck'ernes 5-faktor skala var komitémedlemmernes bedømmelser langt overlegen, til trods for at de sidste var særlig kvalificerede på ungdomskriminalitetens område, tog 21 til 59 faktorer i betragtning og anvendte meget længere tid til opgaven.

Thompson (1957) har i en senere undersøgelse anvendt det samme skema på 50 drenge og 50 piger (gennemsnitsalder 13 år), der havde en sag ved Bostons ungdomsdomstol. Han fandt, at for 92 % af drengene og for alle pigerne kunne kriminaliteten have været forudsagt i 6–7 års alderen.

Craig and Glick (1963) anvendte 5-faktor skalaen på 244 drenge fra et område i New York med stor kriminalitetshyppighed. Da den for mellemgruppen forudsagde for mange kriminelle, erstattedes den af en 3-faktor skala, ligeledes baseret på *Glueck*'ernes materiale fra 1950. Herved fandt man 85 % rigtige forudsigelser for kriminelle og 94 % for ikke-kriminelle.

I 1964 har de samme forfattere ligeledes på grundlag af de *Glueck*'ske undersøgelser anvendt 3-faktor tavlen, der bygger på 1. moderens tilsyn, 2. moderens disciplin og 3. familiens sammenhold, *Craig and Glick* (1965). Man fandt 85 % rigtige forudsigelser for kriminalitet og 97 % for ikke-kriminalitet. Forfatterne konkluderer, at den socio-kulturelle prædiktionsstavle er et instrument af stor værdi til tidlig identificering af børn med stor kriminalitetssandsynlighed. – De anser det yderligere for vigtigt, at ugunstige familieforhold i det forebyggende arbejde gøres til genstand for særlig behandling og kontrol. – Derved har de – mod *Glueck*'ernes advarsler – gjort prædiktorerne til „årsager“.

Kahn (1965) har fremhævet, at der i disse undersøgelser ikke er tale om et valideringsforsøg, da den nye prædiktionsstavle blev konstrueret for at eliminere de påviste forskelle på resultaterne fra Boston og fra New York. Spillet regler må ikke ændres undervejs. Der var ikke tvivl om undersøgelsens oprindelige formål: efterprøvning af 5-faktor skalaen. Der var heller ikke tvivl om resultatet: det var ikke tilfredsstillende. *Craig* (1965) har med tvivlsom ret fastholdt, at det virkelig drejer sig om en testning af *Glueck*'ernes resultater fra 1950, fordi også de 3 nye faktorer er hentet fra dette arbejde.

I District of Columbia er *Glueck*'ernes metode i 1954–57 anvendt til identificering af de mest kriminalitetstruede børn med det formål at undergive dem en forebyggende behandling, så risikoen kunne formindskes, *Tait and Hodges* (1962). En 3-faktor skala viste sig at være bedre end 5-faktor skalaen. 3-faktor tavlen indeholdt de samme faktorer, som *Craig and Glick* anvendte. En efterundersøgelse i slutningen af 1962, *Trevvett* (1965), viste for 5-faktor skalaen 79 % rigtige forudsigelser af ikke-kriminelle og 74 % rigtigt forudsagte kriminelle, medens 3-faktor skalaen viste 100 % rigtige forudsigelser af ikke-kriminelle og 81 %

rigtige forudsigelser af kriminelle. En mellemgruppe af ikke-forudsagte tilfælde var på 16 %, men kunne ved anvendelse af visse personlighedstræk (jfr. foran s. 580) reduceres til 2–3 %, uden at forudsigelses-sikkerheden mindskedes. De endelige resultater fremgår af tabel 100.

Tabel 100. Forudsagt og senere påvist kriminalitet hos 162 drenge i District of Columbia, efter *Trevvett*

Forudsagt	I alt	Observeret	
		Kriminalitet	Ikke kriminalitet
Lav	24	0	24
Tvivlsom	4	2	2
Høj	134	108	26
I alt	162	110	52

Det bør her tilføjes, at af de 134 drenge med forudsagt høj kriminalitetsrisiko var 26 (19 %) ikke blevet kriminelle på efterundersøgelsestidspunktet. Efter 5-faktor skemaet var dette tal 26 %. For en umiddelbar betragtning synes dog også dette resultat godt.

Glueck'ernes prædiktionsmetode for senere kriminalitet blandt ikke-kriminelle børn og unge har mødt megen *kritik*.

Walters (1956) peger på, at den forudsagte kriminalitetssandsynlighed for de forskellige pointværdier afhænger af kriminalitetshyppigheden i udgangsgruppen. Forudsigelsesinstrumentet kan derfor kun anvendes på et tilsvarende materiale. Han beregner den forventede fordeling af kriminelle i en total population med 2 % kriminelle ud fra Glueck'ernes 3-faktor skala og sammenligner den med Glueck'ernes fordeling (tabel 101).

Tabel 101. Forudsagt kriminalitet fordelt (i procent) efter Glueck'ernes resultater og den virkelige hyppighed i en befolkning med 2 % kriminelle. Efter *Walters*

Points	Glueck'erne	Virkelig hyppighed
Under 250	16,0	0,38
250–299	63,5	3,35
300 og mere	89,2	14,13

Har man – som almindeligt er – forudsagt, at børn med point over 300 vil blive kriminelle, er forudsigelsen i et materiale med 2 % kriminelle altså forkert for ca. 86 % af børnene. Går man ud fra de forudsagte 89 % kriminelle, bliver fejlbedømmelsen „kun“ 75 %.

Prigmore (1963) har draget reliabiliteten af forskellige personers vurderinger af faktor-manifestationer i tvivl.

Han påviser på grundlag af forsøg, at fire grupper af socialrådgivere: negre uddannet i nordstaterne, hvide uddannet i nordstaterne, negre uddannet i sydstaterne og hvide uddannet i sydstaterne, kom til forskellige resultater. På grund af deres forskellige kulturelle baggrund betød f. eks. faderens og moderens hengivenhed noget ganske andet for de hvide end for negrene. Forventningerne hos socialrådgiverne aftog på dette punkt i følgende orden:

1. Sydstatsnegre
2. Nordstatsnegre
3. Sydstatshvide
4. Nordstatshvide

Sydstatsnegrene bedømte altså forældrenes holdning strengest, nordstatshvide mildest, hvilket medførte, at de første fandt flest afvigende forældre, de sidste færrest.

Prigmore bemærker med rette, at validitet forudsætter reliabilitet.

Om *Kahn's* kritik (1965) se foran s. 590.

Understregningen af, at det er nødvendigt at udvælge de to grupper fra samme population, er gentaget af *Ward* (1967), der yderligere fremhæver, at de to grupper skal være repræsentative befolkningsudsnit, og at de sociale forhold må være stabile fra prædiktionsinstrumentets konstruktion til valideringen. Se også *Reiss* (1951) og *Voss* (1963).

MANNHEIM AND WILKINS

Mannheim and Wilkins prøvede deres prædiktionsstavle på et andet eksisterende materiale: 338 drenge indsat i en Borstal-institution i 1948. Resultatet var som anført i tabel 102.

Tabel 102. Forudsagt og observeret succes for 338 Borstal-drengene inddelt i fem risikokategorier efter en observationsperiode på 3 år, efter *Mannheim and Wilkins*

Risikokategorier	Forudsagt succes	Observeret succes
A	87	81
	75	75
B	67	68
X	(ikke forudsagt)	(ikke forudsagt)
C	34	33
	31	29
D	13	0

Hermed har man altså med stor præcision forudsagt succes-procenterne i risikokategorierne AB og CD. Kontingenskoefficienten er 0,48.

Forfatterne behandler valideringsproblemet mere indgående og nævner et andet spørgsmål: hvor mange af de undersøgte drenge er placeret rigtigt, og hvor mange forkert? Svaret vil bl. a. afhænge af den gennemsnitlige succes- og recidivprocent i gruppen. Antager man, at 80 % recidiverer (*Glueck'erne* i „500 Criminal Careers“), vil en forudsigelse, der går ud på, at alle recidiverer, kun give 20 % forkert placerede. Er recidivprocenten 55 (*Mannheim and Wilkins*) vil en tilsvarende forudsigelse give 45 % forkert placerede.

For at få et rimeligt mål for forudsigelsens korrekthed må man undersøge, hvilket resultat man ville få, hvis man trak sorte (recidiv) og hvide (succes) kugler op af en pose, hvor andelen af sorte svarede til den tidligere i et tilsvarende materiale observerede recidivprocent. Herefter kan man få et mål for effektiviteten i den forbedring af lodtrækningsresultatet, som prædiktionsinstrumentet giver, se også *Ohlin and Duncan* (1949).

I *Mannheim and Wilkins'* valideringsstudie blev „lodtrækningsresultatet“ ved anvendelse af prædiktionsstavlen forbedret med 53 % i grupperne AB og CD. Betragtes alle i X-gruppen som forkert forudsagt reduceres forbedringen til 37 %. Går forudsigelsen ud på, at alle vil recidivere, vil dette forbedre forudsigelsen i *Mannheim and Wilkins'* valideringsmateriale med 2 %, men i *Glueck'ernes* materiale vil forbedringen være 37 %. Se til det ovenfor anførte *Mannheim and Wilkins* (1955, ch. VIII).

Grygier (1966) viser i et smukt, om end konstrueret eksempel, at forudsigelsen af ikke-kriminel adfærd kan være rigtig for 90 % af dem, der ikke bliver kriminelle, og også rigtig for 90 % af dem, der bliver kriminelle, samtidig med at kun 9 % af de forudsagt kriminelle virkelig bliver kriminelle. Alt afhænger af, hvordan man læser tabellen. Eksemplet er gengivet i tabel 103.

Tabel 103. Iagttaget og forudsagt kriminalitet hos 1000 personer.
Konstrueret eksempel. Efter *Grygier*

Forudsigelse	Iagttaget			Korrekt forudsagt
	Kriminalitet	Ikke-kriminalitet	I alt	
Kriminalitet	9	99	108	8,33 %
Ikke-kriminalitet	1	891	892	99,89 %
I alt	10	990	1000	
Korrekt forudsagt	90 %	90 %		

I eksemplet blev kriminalitet i et materiale på 1000 drenge forudsagt hos 108 = ca. 11 %; men efterundersøgelsen viste, at kun 1 % virkelig blev kriminelle, hvilket kun giver godt 8 % korrekt forudsagt. Men af de 10 kriminelle var 9 rigtigt forudsagt (90 %) og af de 990 ikke-kriminelle var 891 rigtigt forudsagt (90 %). Det totale antal rigtigt forudsagte tilfælde udgør 90 % af samtlige forudsigelser; men man bør tilføje, at mere end 90 % af de børn, for hvem man havde forudsagt en kriminel karriere, ikke levede op til forventningerne. Det er et ekstremt eksempel, *Grygier* har valgt; men tilsvarende forskydninger sker i alle undersøgelser, hvor den observerede kriminalitets- eller recidivhyppighed er mindre end den forudsagte. Dette gælder *Powers and Witmer's* undersøgelse (se foran s. 584), hvor en konfrontation af det forudsagte og det faktisk indtrådte viste, at forudsigelsen var dårlig, specielt at kriminalitetsforudsigelserne var for høje (1951, ch. XVIII). Det gælder også Boston-undersøgelsen, *Thompson* (1957), og New York-undersøgelserne, *Craig and Glick* (1963 og 1965).

PRINCIPIELT OM BETYDNINGEN AF „RIGTIGT FORUDSAGT“

Problemerne vedrørende forudsigelsers validitet er som nævnt i første række spørgsmålet om, hvad 'rigtigt forudsagt' betyder. Principielt kan man tænke sig fem forskellige metoder til belysning af prædiktionsinstru-

mentets gyldighed: 1. Hyppigheden af forudsagt recidiverende blandt dem, der faktisk er recidiveret efter observationstidens udløb. 2. Hyppigheden af forudsagt ikke-recidiverende blandt dem, der faktisk ikke er recidiveret i observationsperioden. 3. Hyppigheden af faktisk recidiverede i observationsperioden blandt forudsagt recidiverende. 4. Hyppigheden af faktisk ikke-recidiverede i observationstiden blandt forudsagt ikke-recidiverende. 5. Antallet af rigtige forudsigelser indenfor forudsigelsesmaterialet.

De tre beregningsmåder kan illustreres ved følgende skema:

Forudsagt	Observeret		I alt
	Recidiveret	Ikke-recidiveret	
Recidiverer	a	b	a + b
Recidiverer ikke	c	d	c + d
I alt	a + c	b + d	a + b + c + d

Herefter kan man definere således:

$$1 = \frac{a}{a+c} \qquad 2 = \frac{d}{b+d}$$

$$3 = \frac{a}{a+b} \qquad 4 = \frac{d}{c+d}$$

$$5 = \frac{a+d}{a+b+c+d}$$

Prædiktionsens rigtighed belyses altså ikke tilstrækkeligt gennem den samlede andel af rigtigt forudsagte (5). Man kan – afhængigt af formålet – enten have brug for at vide, hvor mange af de personer, for hvem der er foretaget en forudsigelse, der virkelig realiserer forudsigelsens indhold (hvilket ofte oplyses) eller hvor mange af de faktisk kriminelle (recidivister), henholdsvis de ikke-kriminelle (ikke-recidiverede), der var forudsagt rigtigt (hvilket sjældent oplyses).

Endnu væsentligere er det, at resultaterne udtrykkes som en formindskelse (eller forøgelse) af den fejl, man ville få ved at trække lod i hvert enkelt tilfælde. Det gennemsnitlige recidiv er af afgørende betydning for en bestemmelse af prædiktionsinstrumentets validitet (*Mannheim and Wilkins*).

Korrelationskoefficienter er i sig selv mindre oplysende.

Anvendelsen af forudsigelser

De første skabere af prædiktionsinstrumenter i kriminologien nærede overdrevne forestillinger om deres anvendelighed i den kriminalpolitiske praksis. Det gælder ikke mindst *Glueck'erne*. Lovovertrædere, der tilhørte de laveste risikogrupper skulle undergives de mindst indgribende sanktioner, have betinget dom i stedet for ubetinget frihedsstraf, eller prøveløslades i stedet for at afsone den fulde straf. Prædiktionsstavlerne skulle i de enkelte tilfælde være vejledende for domstolene, for prøveløsladelsesnævnene og, til trods for at de intet fortalte om kriminalitetens „årsager“, for de tilsynsførende.

Allerede det, at man lige så godt kunne slutte omvendt, dvs. give tilsyn og forsorgsmæssig støtte til dem, hvis recidivrisiko var størst, se *Wolf* (1955), gør sådanne betragtninger tvivlsomme. Forsøgene på at identificere børn med stor kriminalitetsrisiko for at give dem del i en række forebyggende foranstaltninger (f. eks. *Powers and Witmer, Craig and Glick, Tait and Hodges, Trevvett*) er netop udtryk for det sidstnævnte synspunkt.

Stemplingen (the labelling) er også bragt ind i debatten. Det er en „brændemærkning“ for en lovovertræder at blive stemplet som forventet recidivist og antagelig i endnu højere grad for et barn at blive kaldt *potentielt kriminel* og undergivet forebyggende behandling, se f. eks. *Kahn* (1965) og *Wheeler m. fl.* (1966). *Ward* (1968) har dog stillet sig skeptisk overfor påstande om så vidtgående konsekvenser af stemplingen. Han henviser til, at *Craig and Glick* i deres New York-undersøgelse (1965) fandt væsentlig færre kriminelle børn end forventet. „Hvad der end er forklaringen herpå, er der intet, der tyder på, at stemplingen af børnene medførte nogen kriminalitetsforøgelse i gruppen“. Risikoen for, at man lever op til de forventninger, omgivelserne stiller (de selvopfyldende profetier), anses dog af mange kriminologer og terapeuter for at være stor.

Det område, hvor erfaringstavlerne har deres største værdi, er ved *vurderingen af forskellige behandlingsformers virkninger*. Det er oftest umuligt at sammenligne virkningerne af to sanktionsformer, fordi de anvendes overfor lovovertrædere med forskellig kriminel, social og personlighedsmæssig baggrund. At gøre dem sammenlignelige ved opdeling i ensartede undergrupper, defineret ved relevante recidivfaktorer, vil i almindelighed føre til så mange og så små grupper, en „opsplitning i

atomer“, at materialet ikke kan behandles statistisk. Her giver erfarings-tavlerne mulighed for en inddeling i grupper med samme risiko, om end de ikke behøver at være lige store. I denne forbindelse tales der ofte om det forventede recidiv og om forventningstavler (expectancy-tables).

Blandt *Mannheim and Wilkins'* Borstal-drenge blev godt halvdelen anbragt i åbne institutioner og knap halvdelen i lukkede. Recidivprocenten var for de åbne 42 og for de lukkede 64. Men man kan ikke på forhånd vide, om dette er en følge af, at man i de åbne institutioner placerer de bedste drenge, dvs. drenge med mindst recidivsandsynlighed, eller det skyldes, at behandlingen i en åben institution er mere hensigtsmæssig. Med hensyn til fremtidsudsigter og succes fordelte de sig som i tabel 104.

Tabel 104. Succesprocenterne for tre risikokategorier i åbne og lukkede Borstal-institutioner, efter *Mannheim and Wilkins*

Fremtidsudsigter	Åbne institutioner	Lukkede institutioner
AB – gode	78	67
X – middel	61	57
CD – dårlige	38	28

Det ses heraf, at de åbne institutioner for alle risikogrupper har en succesprocent, der ligger over den tilsvarende succesprocent for de lukkede institutioner. Dette gælder såvel for de drenge, hvis fremtidsudsigter er gode, som for dem, der har mindre gode fremtidsudsigter. Man kan altså konkludere, at åbne institutioner virkelig fra et behandlingsmæssigt synspunkt er at foretrække for de lukkede.

Man kan imidlertid ikke derpå uden videre drage den konklusion, at man blot skal anbringe alle drengene i åbne institutioner; thi de åbne institutioners „gode“ miljø er i væsentlig grad betinget af, at de tæller mange drenge med ringe kriminalitetshyppighed. Derimod kan man *eksperimentere* sig frem til, hvilken andel af drenge med stor recidivsandsynlighed en institution kan rumme, før recidivhyppigheden stiger væsentligt.

Mannheim and Wilkins' metode er anvendt ved en række undersøgelser af den betingede doms effektivitet i Californien, se *Christie* (1961).

I Sverige har *Börjeson* (1966) udviklet et prædiktionsinstrument ved en sammenligning af recidiverede og ikke-recidiverede blandt samtlige unge, født 1937–39, som i Göteborg var tildelt en kvalificeret sanktion

(svarende til mindst 40 dagbøder) efter at være fyldt 18 år, men før det fyldte 21. år.

Prædiktionsinstrumentet blev konstrueret på basis af oplysninger vedrørende 76 faktorer (fundet i aktmaterialet). Heraf bortkastedes 37, fordi de ikke bidrog til en forbedring af forudsigelserne. De resterende 39 fordelte sig indenfor grupperne: familieforhold, det hjemlige miljø, intelligensen, uddannelsen og arbejdet, vanart, alkoholvanerne samt den tidligere og nuværende kriminalitet. Materialet blev indenfor hver af faktorerne opdelt i to grupper. Kun en del af faktorerne udnyttedes i hver af de opstillede prædiktionsligninger. Ved en multipel korrelationsanalyse tillagde man hver faktor en værdi, således at samtlige (anvendelige) indgik i prædiktionsligningen med en bestemt vægt. – På denne måde beregnedes for hver enkelt lovovertræder antallet af risikopoints, som grupperedes i 9 risikokategorier, hvoraf den første (nr. 1) omfatter de mindst belastede og den sidste (nr. 9) de mest belastede lovovertrædere.

Recidiv blev defineret som tilbagefald indenfor en tre års observationsperiode til én eller flere nye lovovertrædelser af en sådan grovhed, at det svarede til mindst 3 mdr.s strafarbejde (dvs. fængsel). – Et i fem trin gradueret resocialiseringskriterium er sammensat af data vedrørende arbejdstilpasning, alkoholvaner og kriminalitet i observationsperioden.

De vigtigste resultater kan sammenfattes således:

1. I alle risikogrupper var der færre recidivister blandt de lovovertrædere, overfor hvem man havde anvendt en *ikke-frihedsberøvende* sanktion, end blandt dem, der var tildelt en *frihedsberøvende* sanktion. Resocialiseringsgraden var højere – specielt i de lavere risikogrupper – for lovovertrædere med ikke-frihedsberøvende foranstaltninger end for dem, der havde været udsat for frihedsberøvelse.

2. Noget tilsvarende gjaldt såvel med hensyn til recidiv som resocialiseringsgrad for lovovertrædere med ikke-frihedsstraf *med tilsyn* contra lovovertrædere med ikke-frihedsstraf *uden tilsyn* (flest recidivister, lavest resocialisering); men det er tvivlsomt, om forskellene er signifikante.

3. Sammenligningen af *betingede domme* med *kort strafudmåling* (≤ 3 mdr.) contra lang strafudmåling (≥ 4 mdr.) viste den bedste virkning såvel målt med recidivhyppighed som ved resocialisering, når straffen

var kort. Dette var mest udpræget i de højere risikogrupper, men det er tvivlsomt, om forskellene er signifikante (jfr. også s. 187 f.).

4. *Tidsbestemt contra ikke-tidsbestemt straf*: gunstigste resultater for tidsbestemt straf, mest udpræget i de lavere risikogrupper.

5. *Kort frihedsstraf* (≤ 6 mdr.) *contra lang frihedsstraf* (≥ 7 mdr.): færrest recidivister med lang straf. Bedre resocialisering ved de lange straffe, særlig i de højere risikogrupper.

Forfatteren giver ingen steder oplysninger om recidivhyppighederne i de parvise sammenligninger af sanktionerne, han foretager. Ved en meget omhyggelig udmåling på fig. 4 (s. 35) finder man følgende forskelle, der kan angives med en fejlmargen på ± 1 til ± 2 %.

Tabel 105. Recidivhyppigheden hos 421 unge mænd efter risikogrupper og frihedsberøvende eller ikke-frihedsberøvende sanktion. Efter *Börjeson*

	Risikogrupper og recidivprocenter								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Frihedsberøvelse	21	27	38	40	62	77	93	100	100
Ikke-frihedsberøvelse	0	11	7	11	38	60	80	87	93
Forskel	21	16	31	29	24	17	13	13	7

Börjeson's arbejde har været genstand for en del kritik, se f. eks. *Andenæs* (1966), *Elmhorn* (1966), *Quensel* (1966) og *Christiansen* (1968).

Forudsigelser af den samlede kriminalitet

Systematiske forsøg på at forudsige den totale kriminalitet er relativt sjældne.

De udføres simplest ved at antage, at den i et bestemt år eller en bestemt periode forekommende kriminalitetshyppighed vil holde sig uforandret i de kommende år. I sådanne tilfælde postulerer man altså, at de faktorer, der bestemmer kriminalitetens relative omfang (befolkningens størrelse og aldersfordeling, fordelingen på by og land, de økonomiske og sociale forhold m. v.) ikke vil ændre sig væsentligt.

Oftest sker sådanne forudsigelser dog på basis af kriminalitetsfrekvensen, således at formodninger om demografiske ændringer indkalkuleres i forudsigelsesresultatet.

I en periode, hvor en bestemt trend er karakteristisk for kriminalitetsudviklingen kan man forlænge den for en vis periode. Her stilles man imidlertid overfor spørgsmålet om, hvornår trenden forandrer sig. Det er begrænset, hvor langt den med rimelighed kan forlænges; man kan i hvert fald ikke antage, at en nedadgående trend vil fortsætte længere end til 0-punktet, eller en stigning længere end til 100 % (svarende til, at alle begår lovovertrædelser og *registreres* for dem). De fleste kriminologer og kriminalister vil nok finde det rimeligt at standse på et tidligere tidspunkt. Men hvor?

Herfra føres man over i formodninger om, hvad det er for faktorer, der bestemmer kriminalitetshyppigheden, hvordan disse vil ændre sig, hvor stor rolle de hver for sig spiller, og hvordan de influerer på hinanden. Her forudsætter kriminalitetsforudsigelsen gode demografiske, økonomiske og sociale data, sikre antagelser om deres fremtidige udvikling. *Christiansen m. fl.* (1958) har med dårligt resultat forsøgt at forudsige kriminaliteten i de store fødselsårngange for årene 1955–70.

Europarådets komité for kriminalitetsproblemer har behandlet disse spørgsmål i 1966 og udsendt en publikation herom i 1969 med bidrag fra *Henry, Jepsen og Pál, og Törnudd*.

Jepsen og Pál har arbejdet med forudsigelser af kriminaliteten i Danmark bl.a. for årene 1958–64 på basis af udviklingen i 1950–57. Da kriminaliteten i den sidste halvdel af perioden var kendt, kunne man, efter at forudsigelserne var udarbejdet på grundlag af de foregående års udvikling, slå op i „facitlisten“ og kontrollere, om forudsigelsen var rigtig. Sammenhængen mellem i alt 147 forskellige kriminalitetsvariable og 15 sociale faktorer blev undersøgt. – Alt i alt må resultaterne betegnes som dårlige, hvilket måske for en del skyldes, at kriminalstatistikken for disse år viste sig mere mangelfuld, end man havde forudset. Derimod gav forsøget anledning til, at adskillige problemer blev analyseret og drøftet, samt at en række metoder blev gennemprøvet.

Törnudd's forsøg på at forudsige den finske kriminalitet gav noget bedre resultater.

Forudsigelser af den samlede kriminalitet eller dele deraf synes at tiltrække sig stadig større interesse. Det er et område, hvor man nok tør forudsige en voksende forskning og et stigende antal nye publikationer i de nærmeste år.

43. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Denne bog er et forsøg på at give læseren en oversigt over nogle af kriminologiens vigtigste områder. Kriminaliteten er blevet betragtet i lys af arvebiologiske og antropologiske undersøgelser; det har været nødvendigt at gøre strejftog ind på psykiatriens og psykologiens fagområder, og en række sociologiske og socialpsykologiske iagttagelser og problemstillinger er behandlet.

Formålet har været at give en objektiv redegørelse for, hvor langt man ad de forskellige forskningsveje er nået i bestemmelsen af kriminalitetsfaktorenes art og betydning.

Overalt har det vist sig, at de enkle forklaringsmåder, hvor iagttagelser af et bestemt sæt endogene eller eksogene faktorer generaliseres til at være af afgørende betydning for kriminaliteten som helhed eller for væsentlige udsnit deraf, savner tilstrækkeligt grundlag.

Murray (1938) karakteriserer træffende en række modstridende psykologiske opfattelser indenfor personlighedslæren som divergenser i tolkningen, som beror på psykologernes subjektive indstilling; thi mennesket er som en stadig skiftende sky, og psykologer er folk, der ser ansigter i den. For at blive grundlægger af en ny skole, behøver man blot at se et ansigt under en ny vinkel. – Billedet lader sig uden vanskelighed overføre på teoridannelser indenfor kriminologien.

Det er dog ikke blot i teoriernes verden, der hersker uenighed blandt forskerne. Det gælder også de elementære spørgsmål om, hvad der er kriminalitetsfaktorer, hvordan deres indbyrdes samspil er, hvordan de er forbundne med kriminaliteten, hvor langt de gælder, og hvorledes de skal fortolkes. Men ikke alle divergenser kan uden videre tilbageføres til forskerne.

Nogle af dem beror på, at det er forskellige grupper af lovovertrædere, der er undersøgt. I de undersøgelser, hvor der er foretaget nærmere analyser af lovovertræderne efter kildematerialets art og efter de sædvanlige kriminografiske kriterier som kriminel fortid, alder, køn, bo-

pæl osv., har man ofte kunnet påvise signifikante forskelle mellem undergrupperne. Disse forskelle viser, at uoverensstemmelser med hensyn til undersøgelsesresultater kan bero på, at de undersøgte materialer er forskelligt sammensat.

Eksempelvis kan *Shaw and McKay's* negative konklusion med hensyn til de brudte hjemms forbindelse med kriminalitet være en følge af de undersøgte lovovertræderes alder. *Weeks* mener at have påvist, at den i mange undersøgelser fundne forskel på de to køns reaktion på brudte hjem skyldes, at man har sammenlignet mandlige og kvindelige lovovertrædere uden at tage hensyn til forskelle i deres kriminelle aktiviteter.

Med hensyn til kildematerialet forholder det sig ikke blot sådan, at f. eks. registreret og ikke-registreret kriminalitet er forbundet med visse kriminalitetsfaktorer, eksempelvis social klasse, på forskellig måde. Det gælder yderligere, at man ved studier af den selvrapporterede kriminalitet har fundet modstridende resultater, eftersom oplysningerne var indsamlet ved hjælp af spørgeskemaer eller ved interviewing. På den anden side forklarer dette ikke alle de fundne uoverensstemmelser.

De fortolkningsprincipper, der anvendes, er ikke af mindre betydning. Der har navnlig tidligere været en almindelig tendens til at betragte forældrekriminalitet som en indikation for kriminalitetens arvelighed. Men i vore dage er der flere forskere, som opfatter forældrekriminalitet som et symptom på de hjemlige forholds betydning (miljøsmitte). Brudte hjem betragtes af mange som en betydningsfuld kriminalitetsfaktor. Heroverfor har *Nye* sagt, at de ikke i sig selv forårsager kriminalitet, medens andre har understreget, at forældre med ukærlig, afvisende holdning og hjem præget af stadige stridigheder er det afgørende. Tilsvarende er det hævdet, at fattigdom *per se* ikke er årsag til kriminalitet – det, der betyder noget er den relative deprivation.

Til sådanne opfattelser bemærker *Hirchi and Selvin*, at selv om man fastslår, at en faktor ikke i sig selv er tilstrækkelig årsag til kriminalitet, er det ikke dermed sagt, at den overhovedet ikke er en årsag. For at konkludere, at fattigdom er årsag til kriminalitet, er det ikke nødvendigt at påvise, at alle eller de fleste fattige bliver kriminelle. Fattigdom kan være en *nødvendig* (medvirkende) årsag. *Nødvendige og tilstrækkelige* årsager finder man kun sjældent i den socialvidenskabelige forskning. Påstanden om, at fattigdom *per se* ikke er nogen kriminalitetsårsag, må føre til den konklusion, at afskaffelsen af fattigdom ikke vil formindske kriminaliteten, hvilket er absurd.

I analogi hermed kan man – hvis man som i denne bog foretrækker begrebet 'kriminalitetsfaktor' for begrebet 'årsag til kriminalitet' – fastslå, at faktorer, der er uden betydning, når de optræder alene eller som sekundære faktorer (der „kun“ via andre, indirekte er forbundet med kriminaliteten) ikke af sådanne grunde behøver at være betydningsløse. I praksis kan de endog vise sig at være de vigtigste; det *kan* være dem, det er lettest at manipulere med (fjerne eller neutralisere). Det er måske lettere at sanere et boligkvarter end at ændre befolkningens holdning gennem en mentalhygiejnisk indsats. Det kan for samfundet som helhed være lettere at nivellere indtægtsniveauet end at fjerne den bitterhed og aggression, som er forbundet med den relative fattigdom. På den anden side kan en psykoterapeut afhængigt af patientens helhedssituation foretrække at behandle den oplevede bitterhed fremfor patientens (i øjeblikket) eksisterende små indtjeningsmuligheder. Kort sagt: i det almene kriminalpræventive arbejde og ved behandlingen af individuelle lovovertrædere må man sætte ind overfor de kriminalitetsfaktorer, man kan påvirke, ændre eller eliminere.

For enkelte af de faktorer, der er omtalt i denne bog, er det indtil videre højst tvivlsomt, om de kan betegnes som kriminalitetsfaktorer, f. eks. plads i søskenderækken. De optræder nok i sammenhæng med kriminalitet, men efter de foreliggende undersøgelser ikke altid på samme måde, dvs. ikke i regelmæssig sammenhæng med kriminaliteten.

For de fleste andre gælder det imidlertid, at de er relevante *indenfor den givne sociale struktur*: her optræder de regelmæssigt, i den samme eller omtrent den samme sammenhæng med *visse former for kriminalitet*. Dette gør det ikke mindre vigtigt at forsøge at kortlægge deres relation til andre faktorer. Her viser det sig ikke sjældent, at faktorer, der er relevante i ét socialt system, ikke behøver at være det i et andet, ligesom den samme faktor kan optræde med vidt forskellig vægt i forskellige samfund eller befolkningsgrupper. Det er f. eks. ikke sandsynligt, at 'faders negative holdning overfor søn', der i visse undersøgelser har vist sig at være en relevant prædiktionsfaktor, vil få de samme konsekvenser i alle socialgrupper. Det er i kap. 42 nævnt, at 'god arbejdstilpasning' er en af de bedste prædiktionsfaktorer for voksne lovovertrædere. Dette gælder i et industrialiseret og urbaniseret samfund. I et samfund, hvor immaterielle kulturværdier sættes højest, kan arbejdsindsatsen meget vel blive af underordnet betydning.

Det har i kriminologien været en forsømt opgave at analysere og beskrive kriminalitetsfaktorernes samspil under forskellige samfundsstrukturer. Dette gælder såvel de ældre monofaktorteorier og multifaktorteoriene som nyere monofaktorteorier, udformet omkring centrale begreber som f. eks. differentiel association og organisation, kulturkonflikt, anomi, accept af middelklasseværdier og deraf følgende konkurrence, den negativistiske afvisning af middelklasseværdierne, realisation af arbejderklassens egne normer. Det er stadig områder, hvor empirisk forskning har haft trænge kår. Man har ikke gjort springet fra det, *Empey and Erickson* (1965) kalder „the warming logic theory“ til „the icy experience of empirical investigation“. Med moderne databehandlingsteknik er der imidlertid udsigt til, at disse oftest meget kompliserede problemer kan belyses.

Til slut skal der peges på en række områder indenfor kriminologien og dens grænseområder, som ikke er systematisk behandlet i denne bog. Det gælder blandt andet de kriminologiske teorier. Her må der henvises til den historiske oversigt i kap. 4, særlig afsnittene om *Quetelet*, *Lombroso*, *Goring* og den franske skole, og til afsnittene om kulturkonfliktteoriene, som er omtalt i kap. 31, anomisynspunktet i kap. 27, og for ungdomskriminalitetens vedkommende til kap. 36, 39 og 41. – Den organiserede kriminalitet lades så godt som uomtalt, men enkelte sider af problemet er berørt i afsnittet om statusprægede teorier om ungdomskriminaliteten i kap. 41. – Hele det vigtige område, der hedder „fængselsforskning“, er ikke nævnt. – Læserne vil også lede forgæves efter en systematisk gennemgang af typologier vedrørende kriminalitet og kriminelle; her må der henvises til denne bogs anden udgave, afsnit 5 og 6.

Den retssociologiske forskning er ikke behandlet selvstændigt, men retssociologiske synspunkter har præget hele fremstillingen fra spørgsmålet om kriminalitetsbegrebets definition til afsnittet om social klasse i kap. 41. Værdien af denne betragtningsmåde viser sig særlig ved behandling af emner som kriminalitetens tidsmæssige og stedlige fordeling, race, nationalitet, minoriteter, køn og alder. På forskningens nuværende stadi er det imidlertid næppe muligt at give en mere almindelig analyse og beskrivelse af, hvorledes myndighedsadfærden og de lovlydige borgeres holdning påvirker udvælgelsen af de lovovertrædere, der registreres og straffes; men det skal understreges, at dette vil være en af fremtidens vigtigste opgaver.

Derimod er det med velberåd hu, at victimologien ikke er fremstillet i et selvstændigt afsnit. Dens resultater bør placeres i den sammenhæng, hvor de naturligt hører hjemme.

For at undgå misforståelser skal det til slut nævnes, at denne oversigt over forfatterens undladelsessynder heller ikke er udtømmende.

FIGURFORTEGNELSE

1. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1965
2. De til politiets kundskab komne forbrydelser 1933–65
3. Risikoen for at blive registreret som kriminel i hovedstaden, provinsbyerne og på landet
4. Incidensen af mandlige begyndere og recidivister 1933–60
5. Samspelet mellem anlæg og miljø
6. Kretschmer's legemstyper
7. Akkumulerede hyppigheder af homoseksuelle mænd
8. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1965
9. Den mandlige kriminalitet i Danmark 1867–1955, efter geografisk miljø
10. Registrerede norske lovovertrædere 1834–1960
11. Kriminalitetens udvikling i visse europæiske lande 1946–64
12. Personforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned
13. Ejendomsforbrydelser i forskellige europæiske lande efter måned
14. Ejendomsforbrydelser og rugprisen i Bayern 1835–60
15. Tiltalte for tyveri og rugprisen i Danmark 1840–64
16. Tyveri og realløn i Tyskland 1882–1912
17. Tyveri og konjunkturbevægelser i Tyskland 1883–1913
18. Antal domfældelser for tyveri og antal arbejdsløse i Tyskland 1926–38
19. Domfældelser for uagtsomt drab og legemsbeskadigelse samt indregistrerede motorkøretøjer i Tyskland 1921–36
20. Dømte og tilfælde af påtaleundladelser for uagtsomt drab, dræbte ved motorvognsulykker samt motorvogne i Norge og Sverige 1925–60
21. Anmeldte tyverier fra motorkøretøjer samt indregistrerede motorkøretøjer i England og Wales 1938–61
22. Kriminaliteten i Tyskland 1912–17 for visse grupper af mænd samt for kvinder

23. Psykiske afvigelser hos mandlige forbrydere	222
24. Psykiske afvigelser hos mandlige statsfængselsfanger efter levnedsløbstype	223
25. Psykiske afvigelser hos mandlige arresthusfanger	224
26. Psykiske afvigelser blandt kriminelle på Bornholm (født 1883–87)	227
27. Hyppigheden af psykiske afvigelser i tre danske undersøgel- ser af kriminelle	227
28. Mænd anholdt for beruselse efter ugedage	264
29. Personer fundet skyldig i trafikforseelser (England)	286
30. Indregistrerede personbiler og biltyverier kendt af politiet i Stockholm (1950–59)	287
31. Mandlige landssvigere efter type og befolkningsgruppe	300
32. Hyppigheden af landssvigere i tre befolkningsgrupper	300
33. Mandlige landssvigere efter befolkningsgruppe, rekrutterings- tidspunkt og visse sociale minusfaktorer	301
34. Efterundersøgte landssvigere efter befolkningsgruppe, tid- ligere kriminalitet og recidiv	302
35. Kriminalitetshyppighed for visse lande i 1964	310
36. Anholdte i 1959 efter anholdelsessted	317
37. Dømte efter køn og straffested i udvalgte år	317
38. Mandlige statsfængselsfanger m. v. i 1964 efter opvækststed og bopæl	318
39. De i 1959 dømte mænd efter gerningssted og forbrydelse	319
40. Den totale mandlige kriminalitetsrisiko efter straffested og forbrydelse	320
41. Domfældte i 1964 efter køn og bopæl	321
42. Hyppighed af lovovertrædere i forskellige kvarterer i Chicago, 1917–23	326
43. Hyppighed af sociale misforhold i forskellige områder i Chicago	326
44. Hyppighed af ungdomskriminalitet i forskellige områder i Chicago (1900–1933)	327
45. Anholdelser blandt negre og hvide i U.S.A. (1950)	339
46. Anholdelser af japanere og kinesere efter lovovertrædelsens art (U.S.A.)	346
47. Dømte i Tyskland efter trosbekendelse	348
48. Domfældte over 10 år efter trosbekendelse og kriminalitets- art (Holland)	349

49. Domfældeshyppighed for visse lovovertrædelser i visse befolkningsgrupper (U.S.A.)	357
50. Kriminalitetshyppighed for tyskere og fremmedarbejdere i Tyskland efter kriminalitetsart og nationalitet	359
51. De i 1961 og 1962 i Sverige dømte lovovertrædere efter nationalitet	360
52. Kriminaliteten i Israel blandt immigranter	361
53. Domfældte i Tyskland efter konfession (1882–1901)	377
54. Kriminelle per 100.000 strafmyndige i Holland efter konfession	377
55. Mandlige lovovertræderes alkoholvaner	406
56. Alkoholvaner hos fængselsfanger	407
57. Langtidsunderstøttede mænd efter alkoholisme	412
58. Lettere og sværere alkoholpåvirkede blandt ofrene for forskellige forbrydelser (Finland)	414
59. Den procentvise hyppighed af kvinder blandt domfældte i forskellige lande	422
60. Den kvindelige kriminalitet i Danmark 1832–1937	423
61. Forskellige typer af lovovertrædelser efter deres mandlige/kvindelige typicitet	426
62. Selvrapporteret kriminalitet hos mænd og kvinder efter lovovertrædelsens art (U.S.A.)	429
63. Domfældelser og tiltalefrafald mod børneforsorg efter forbrydelsens art og lovovertræderens køn	441
64. Antal reaktioner for straffelovsovertrædelser efter lovovertræderens alder og køn	447
65. Aldersfordeling ved første tegn på vanartethed hos børn og unge (U.S.A.)	452
66. Fjernelsesgrunde for børn inddraget under børneforsorg 1947–48	453
67. Anholdeshyppighed for mænd efter alder og forbrydelsens art (U.S.A.)	463
68. Antal reaktioner overfor mænd i 1966 efter kriminalitetsart og de sanktioneredes alder	465
69. Tyveri og naskeri 1957 efter alder og antal deltagere (Norge)	467
70. Løsladte fra interneringsanstalt efter recidiv og forekomsten af brudte hjem (Sverige)	482
71. Kriminelle og ikke-kriminelle drenge efter adskillelse fra moderen inden 6-års alderen (Sverige)	483

72. Kriminelle og ikke-kriminelle drenge efter forholdet til faderen (Sverige)	484
73. Straffelovsovertrædere indsat i statsfængsler m. v. efter fjernelsesgrund ved tidligere børneforsorg	494
74. Unge mænds recidiv efter betingelser for tiltalefrafald og tidligere tiltalefrafald	496
75. Unge lovovertrædere efter familiens børneantal og kriminalitet (U.S.A.)	499
76. Skulkeri blandt kriminelle og ikke-kriminelle drenge (Sverige)	516
77. Kriminalitetshyppighed og karakterniveau (U.S.A.)	519
78. Gruppekriminalitet efter gruppens struktur (England)	528
79. Københavnske lovovertrædere over 20 år efter civilstand (1899–1901)	535
80. Statsfængselsfanger og hovedstadens mandlige befolkning efter alder og civilstand	536
81. Dømte efter erhverv (Italien)	544
82. Mandlige statsfængselsfanger efter indtægt sidste måned før kriminaliteten	546
83. 335 statsfængselsfanger efter social status og kriminel løbebane	551
84. Fædre til registrerede lovovertrædere og ikke-registrerede efter social stilling (Norge)	552
85. Fordelingen af danske mænd efter arten af lovovertrædelser og social status	553
86. Den engelske befolkning og Borstal-drenges fædre efter social klasse	554
87. Det gennemsnitlige antal lovovertrædelser hos sessionsfremmødte efter bosted og faderens erhverv (Norge)	555
88. Det gennemsnitlige antal ejendomsforbrydere og alkohollovovertrædere efter social klasse (Finland)	556
89. Løsladte fanger efter bedømmelsesklasse (1932)	567
90. Recidivhyppigheden hos 500 kriminelle efter antallet af ugunstige punkter (Tyskland)	569
91. Recidiv blandt 335 statsfængselsfanger efter antallet af ugunstige prædiktionsfaktorer	570
92. Kriminelle efter pointgruppe og tilbagefald i ny kriminalitet (U.S.A.)	573

93. Pointgrupper og recidiv for 510 unge lovovertrædere (Massachusetts)	576
94. Kontingenskoefficienter for de seks bedste prædiktorer i „500 Criminal Careers“ og hos Mannheim and Wilkins . . .	579
95. Skønnet antal af Glasgow-drenge efter antal prædiktionsfaktorer og kriminalitetshyppighed	585
96. Forudsagt og observeret recidiv hos løsladte fra statsfængsel	587
97. Pointtal og tilbagefaldshyppighed for 270 fanger (Tyskland)	588
98. Forudsagt og observeret recidiv hos 75 unge lovovertrædere (Schweiz)	588
99. Komitémedlemmers og Mrs. Glueck's forudsigelser og det virkelige resultat vedrørende 100 drenge i Cambridge-Somerville undersøgelsen	589
100. Forudsagt og senere påvist kriminalitet hos 162 drenge i District of Columbia	591
101. Forudsagt kriminalitet efter Glueck'ernes resultater og den virkelige hyppighed i en befolkning med 2 % kriminelle .	591
102. Forudsagt og observeret succes for 338 Borstal-drenge efter risikokategorier	593
103. Iagttaget og forudsagt kriminalitet hos 1000 personer (Konstrueret eksempel)	594
104. Succesprocenterne for tre risikokategorier i åbne og lukkede Borstal-institutioner	597
105. Recidivhyppigheden hos 421 unge mænd efter risikogrupper og frihedsberøvende eller ikke-frihedsberøvende sanktion (Sverige)	599

TABELFORTEGNELSE

1. De til politiets kundskab komne lovovertrædelser (1965)	57
2. Kriminalretlige sanktioner mod mænd, efter alder og lovovertrædelsens art (1965)	61
3. Kriminalitetsrisikoen for mænd, udvalgte år	63
4. Skjult kriminalitet blandt unge mænd i dele af Skandinavien	69
5. Minusfaktorer hos kriminelles slægtninge (Tyskland)	88
6. Kriminalitet hos sikkerhedsforvaredes børn og stedbørn (Tyskland)	96
7. Påfaldende karaktertræk og selvmord hos tilbagefalds- og førstegangsforbryderes forældre (Tyskland)	103
8. Abnorme personligheder blandt éngangs- og tilbagefaldsforbryderes slægtninge (Tyskland)	104
9. Ældre og nyere undersøgelser af alkoholmisbrug hos forældrene til kriminelle og ikke-kriminelle	108
10. Resultaterne af de hidtidige kriminologiske tvillingundersøgelser	113
11. Konkordansgrad i forskellige tvillinggrupper (Tyskland)	116
12. Konkordanshyppighed med hensyn til frihedsstraf hos én-kønnede tvillinger efter æggethed og køn	117
13. Tvillingkoefficienter med hensyn til frihedsstraf efter fødested	118
14. Recidiv efter kastration (forskellige lande)	152
15. Intelligensen hos drenge og piger, fjernet på grund af kriminalitet	187
16. Intelligensen hos arresthusfanger	187
17. Åndssvaghed blandt kriminelle i U.S.A. (1911–30)	190
18. Sammenhæng mellem psykopatiform og kriminalitetsart	202
19. Psykopati hos mentalundersøgte lovovertrædere	206
20. Mandlige sædelighedsforbrydere efter alder	211
21. Mandlige sædelighedsforbryderes recidiv efter kriminalitetsart	213
22. Hyppighed af homoseksuel adfærd hos amerikanske mænd	216

23. Anmeldte forbrydelser i forskellige lande i perioden 1937–46
24. Dømte i visse lande i perioden 1937–46
25. Dømte i visse lande i perioden 1937–46
26. Domfældelser af mænd i forskellige aldersklasser under den første verdenskrig
27. Domfældelser af mænd i forskellige aldersklasser under den anden verdenskrig
28. Kriminalitetens udvikling under den anden verdenskrig
29. Gruppemodstand, kriminalitetsfrekvens og frekvens af afvigere blandt de kriminelle
30. Urbanisering og kriminalitet i Danmark 1840–1955
31. Kriminalitetens fordeling i København 1943
32. Omsætningen af stærke drikke i København og de for beruselse tiltalte personer i 1953, månedlig fordelt
33. Omsætningen af stærke drikke i København og de for beruselse tiltalte personer i 1954, månedlig fordelt
34. Mandlige finske forbrydere efter alder
35. Kvindelige finske forbrydere efter alder
36. Dømte mænd i Danmark 1906–66
37. Aldersfordelingen for sigtede i Norge 1957
38. Antal deltagere i tyveri og 'naskeri' i Norge i 1957
39. Kriminalitetsprævalensen for mandlige straffelovsovertrædere
40. Fordelingen af familiens indkomst for ikke-kriminelle og kriminelle drenge
41. Samspillet mellem barnets og faderens gensidige holdning i relation til kriminalitet

LITTERATURFORTEGNELSE

Forkortelser

Hvor intet er angivet, er trykkestedet København

- AJS – American Journal of Sociology, Chicago, Ill.
AJPs – American Journal of Psychology, New York.
ASR – American Sociological Review, Bloomington, Ind.
BJC – The British Journal of Criminology, London. (Afløser BJD)
BJD – The British Journal of Delinquency, Amsterdam. (Afløst af BJC)
C & D – Crime and Delinquency, New York, N.Y. (Fortsættelse af NPPA Journal, New York, N.Y.)
Festskrift for Helweg – Opuscula psychiatrico-neurologica Hjalmaro Helweg dedicata, København 1946. (Acta psychiatrica et neurologica. Vol. 21. Fasc. 1-3)
H – Højesteretsdom.
HdwK – Handwörterbuch der Kriminologie, Berlin und Leipzig, I 1933, II 1936.
IJSP – The International Journal of Social Psychiatry, London.
JCC – The Journal of Criminal Law and Criminology (Criminal Law, Criminology and Police Science), Chicago, Ill.
JRCD – The Journal of Research in Crime and Delinquency, New York-Washington, D.C.
Krim. Abh. – Kriminalistische Abhandlungen, herausgegeben von Franz Exner, Leipzig.
Krim.hdb. – Kriminologisk håndbok, utgivet av Karl Schlyter, Stockholm.
MfK – Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, Köln-Berlin. (Fortsættelse af Monatsschrift für Kriminalbiologie (Kriminalpsychologie), München-Berlin (Heidelberg)).
M & M – Menneske og Miljø.
NKÅ – De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok, Stockholm.
NTfK – Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. (Fortsættelse af NTfS)
NTfS – Nordisk Tidsskrift for Strafferet. (Fortsat som NTfK)
SOU – Statens offentliga utredningar, Stockholm.
SvJT – Svensk Juristtidning, Stockholm.
UfL – Ugeskrift for Læger.
UfR – Ugeskrift for Retsvæsen.
Z.f.ang.Ps. – Zeitschrift für angewandte Psychologie, Leipzig.
ZfS – Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Wien (Berlin).

- Abrahamsen, David: *Crime and the Human Mind*. (1944). 3. print. New York 1945.
- *The Psychology of Crime*. (1960). 1. science ed. print. New York 1964.
- Adamek, Stanislaw A.: *Die Ideologie des Rechts*. Stockholm 1944.
- Adler, Alfred: *Praxis und Theorie der Individualpsychologie*. (1920). 3. Aufl. München 1927.
- Adler, Herman & Myrtle H. Worthington: *The Scope of the Problem of Delinquency and Crime as Related to Mental Deficiency*. (*Journal of Psycho-Asthenics*. Vol. 30. 1925)
- Advisory Council on the Treatment of Offenders, Home Office, London: *The War and Criminality in England and Wales. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission*. Bern 1951.
- Agge, Ivar (m. fl.): *Kriminologi*. Stockholm 1955. (Krim. hdb. 1)
- Ahnsjö, Sven: *Delinquency in Girls*. Lund 1941.
- Ahto, A.: *Om psykopati och alkoholmissbruk hos unga kvinnliga förbrytare*. (NKA 1946–47)
- Aichhorn, August: *Verwahrloste Jugend*. Wien 1925. (Neue Aufl. 1946)
- Aktion mot ungdomsbrott. En modell till försöksverksamhet. Betänkande av utredningen angående försöksverksamhet mot ungdomsbrottsligheten. Stockholm 1964. (SOU 1964:58).
- Remissyttranden över Aktion mot ungdomsbrott (SOU 1964:58). Utg. av justitiedepartementet.
- Alexander, Franz: *Psychoanalyse der Gesamtpersönlichkeit. Neun Vorlesungen über die Anwendung von Freuds Ichtheorie auf die Neurosenlehre*. Wien 1927.
- Alexander, Franz & Hugo Staub: *Der Verbrecher und seine Richter*. Wien 1929.
- *The Criminal, the Judge, and the Public. A psychological analysis*. (1931). Rev. ed. Glencoe, Ill. 1956.
- Alexander, Franz, se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (*JCC* Vol. 41. 1950–1951)
- Alkoholkommissionens afsluttende betænkning. Den af kommissionen af 1947 angående alkoholspørgsmålet afgivne 4. betænkning. Kbh. 1960. (Betænkning nr. 264)
- Allardt, Erik, Touko Markkanen & Martti Takala: *Drinking and Drinkers. Three papers in behavioral sciences*. Helsinki 1967. (The Fin-

- nish Foundation for Alcohol Studies. Alcohol research in the Northern countries. Vol. 6)
- Allen, Francis A.: Raffaele Garofalo. In: Mannheim, Hermann (Ed.): *Pioneers in Criminology*. London 1960.
- Alström, Carl Henry: *A Study of Epilepsy in its Clinical, Social and Genetic Aspects*. Cph. 1950. (*Acta psychiatrica et neurologica*)
- Andenæs, Johs.: *Om virkningen av forskjellige reaksjoner mot lovover-tredere*. (NTfK 1966)
- Andenæs, Johs. & Ragnar Hauge: *Uaktsomt drab*. (NTfK 1966)
- Anderson, John E., se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (*JCC* Vol. 41. 1950–1951)
- Anderson, Nels: *Urbanism and Urbanization*. (*AJS* Vol. 65. 1959)
- Andersson, John: „Rock and Roll“-begivenhederne i København 5.–10. august 1957. (NTfK 1964)
- Andresen, P. H. & Knud Sand: *Alkoholpaavirkethed i moderne Trafik*. (Juristen 1939)
- Andry, Robert G.: *Delinquency and Parental Pathology. A study in forensic and clinical psychology*. London 1960.
- *Parental Affection and Delinquency*. In: Wolfgang, Marvin E., Leonard Savitz & Norman Johnston (Eds.): *The Sociology of Crime and Delinquency*. New York 1962.
- Anttila, Inkeri & Risto Jaakkola: *Unrecorded Criminality in Finland*. Report. Helsinki 1966.
- Arentsen, Kaj: *Alkoholister og deres behandling*. Risskov 1960.
- Arentsen, Kaj & C. J. Hansen: *Ambulant behandling af kriminelle alkoholister*. (NTfK 1962)
- Arnfred, Axel H.: *Et Tilfælde af Drab i schizofrent Prodromalstadium*. (NTfS 1946)
- Aschaffenburg, G.: *Das Verbrechen und seine Bekämpfung. Einleitung in die Kriminalpsychologie für Mediziner, Juristen und Soziologen; ein Beitrag zur Reform der Strafgesetzgebung*. (1903). 3. verb. Aufl. 2. Abdruck. Heidelberg 1933.
- Aubert, Vilhelm: *Priskontroll og rasjonering. En rettsosjologisk forstudie*. Oslo 1950. Duplikert.
- *Kriminalisering og moralpåvirkning i den næringsrettlige lovgivning*. (NTfK 1951)
- *White-Collar Crime and Social Structure*. (*AJS* Vol. 58. 1952)
- *Om straffens sosiale funksjon*. Oslo 1954.
- „White-Collar“ forbrytelser. (NTfK 1954)

- Auken, Kirsten: *Undersøgelser over unge kvinders seksuelle adfærd*. Kbh. 1953.
- Aulie, Andreas: *The Effect of the War on Criminality in Norway. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission*. Bern 1951.
- Aushen, Ruth Nanda (Ed.): *The Family. Its functions and destiny*. New York 1949.
- Bader, Karl S.: *Soziologie der deutschen Nachkriegskriminalität*. Tübingen 1949.
- Baer, A.: *Der Verbrecher in onthropologischer Beziehung*. Leipzig 1893.
- Bagot, J. H.: *Juvenile Delinquency*. London 1941.
- *Punitive Detention*. London 1944.
- Barnes, Harry Elmer & Negley K. Teeters: *New Horizons in Criminology*. (1943). 3. ed., 3. print. Englewood Cliffs, N. J. 1960.
- Bartels, Erik D. & Gudrun Brun: *Gipsies in Denmark. A social-biological study*. Cph. 1943.
- Bates, Sanford, se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Becker, Walter: *Das Fernsehen und seine Einfluss auf die Jugendkriminalität*. (MfK 1963)
- Bejerot, Nils: *Barn. Serier. Samhälle*. Stockholm 1954.
- Bemmelen, Jacob M. van: *Criminologie. Leerboek der misdaadkunde. Aan de hand van Nederlandse gegevens en onderzoekingen*. 2. druk. Zwolle 1948. (Publiek- en privaatrecht. 26)
- *The Constancy of Crime*. By J. M. van Bemmelen. (BJD Vol 2. 1951–52)
- Bender, L. & R. S. Laurie: *The Effect of Comic Books on the Ideology of Children*. (American Journal of Orthopsych. 11. 1941)
- Bender, Loretta: *A Dynamic Psychopathology of Childhood*. Springfield 1954.
- Benjamin, Dora & Fritz Fränkel: *Alkoholismus und Kriminalität*. (MfK 1930)
- Beretning om Fængselsvæsenet i Danmark. Afgivet af Direktøren for Fængselsvæsenet. 1933/37–1967. Kbh. 1939–1970. (Detalleret fangestatistik fra 1955)
- Berg, Elith: *Åndssvageproblemets omfang i Danmark statistisk belyst*. (Socialt Tidsskrift 1966, s. 150 ff.)

- Bergersen, Brit: Oslo-ungdoms bruk av marihuana og hasjissj. (Tidskrift for samfunnsforskning 1968)
- Berggrav, Eivind: Fangens sjel – og vår egen. 4. udg. Oslo 1929.
- Berkowitz, Leonard: The Effects of Observing Violence. (Scientific American. 1964)
- Berman, Louis: The Glands Regulating Personality. New York 1928.
- Bernhardt, Rudolf: Studien über erbliche Belastung bei Vermögensverbrechern. (Krim. Abh. Hft. 12. 1930)
- Berntsen, Karen: Utrykt arbejde, 1948.
- Klientellet på arbejdsanstalterne. En undersøgelse foretaget på foranledning af det af socialministeriet nedsatte udvalg angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV–XXVII omhandlede personer. Kbh. 1955. (Betænkning nr. 102)
- Berntsen, Karen & Karl O. Christiansen: Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler. En undersøgelse og et experiment. Kbh. 1955.
- A Resocialization Experiment with Short-term Offenders. Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
- Berntsen, Karen: En undersøgelse af en kriminel ungdomsgruppe. I: Det 10. nordiske kriminologi-seminar. Arrangeret af Nordisk samarbejdsråd for kriminologi 1967 (Kbh. Dat. 1968). Duplikeret.
- Betænkning afgivet af det af Undervisningsministeriet nedsatte Udvalg vedrørende Oprettelse af Særklasser i Folkeskolen for Børn, der ikke kan følge den almindelige Undervisning. Kbh. 1943.
- Betænkning afgivet af det af undervisningsministeriet under 27. januar 1955 nedsatte udvalg vedrørende børns og unges læsning. Kbh. 1960. (Betænkning nr. 268)
- Betænkning, børns og unges læsning, se også: Nordisk kontaktudvalg vedrørende børns og unges læsning.
- Betænkning om foranstaltninger til bekæmpelse af prostitutionen. Afgivet af udvalget til overvejelse af foranstaltninger overfor prostituerede kvinder og ændring af de gældende bestemmelser til modarbejdelse af prostitutionen. Kbh. 1955. (Betænkning nr. 139)
- Betænkning om forsorgen for alkohollidende, se: Forsorgen for alkohollidende.
- Betænkning om det kriminalretlige sanktionssystem m. v. i Grønland. Kbh.-Godthåb 1968. (Betænkning nr. 500)
- Betænkning om sterilisation og kastration. Afgivet af det af justitsministeriet den 30. december 1958 nedsatte udvalg. Kbh. 1964. (Betænkning nr. 353)

- Bianchi, Hermanus: Position and Subject-matter of Criminology. Inquiry concerning theoretical criminology. Amsterdam 1956.
- Bidrag til Belysning af Alkoholproblemet i Danmark. Materialesamling tilvejebragt af Kommissionen af 1934 angaaende Alkoholspørgsmålet. Del 1–2. Kbh. 1937–38.
- Binder, Hans: Die uneheliche Mutterschaft. Ihre psychologischen, psychiatrischen, sozialen und rechtlichen Probleme. Für Ärzte, Juristen und Fürsorgebeamte. Bern 1941.
- Birket-Smith, Kaj: Nydelsesmidler og Rusgifte hos eksotiske Folk. I: Møller, Knud O. (Red.): Stimulanser. Kbh. 1945.
- Bjerke, Kjeld, H. Colding-Jørgensen & Finn Madsen: Statistik i teori og praksis. 5. udg. Kbh. 1960.
- Bjerre, Andreas: Bidrag til mordets psykologi. Kriminalpsykologiska studier. Stockholm 1925.
- Black, Bertram J. & Selma J. Glick: Recidivism at the Hawthorne-Cedar-Knolls School. Jewish Board of Guardians. New York 1952. (Research monograph. No. 2)
- Blegvad, Britt-Mari Persson: Kriminalitet och asocialitet bland ungdom i Gävle, Uppsala och Västerås. En provundersökning. (SOU 1964: 58)
- Newspapers and Rock and Roll Riots in Copenhagen. (Acta sociologica. Vol. 7, fasc. 3. Cph. 1964)
- Bleuler, E.: Lehrbuch der Psychiatrie. 10. Aufl. + Nachtrag 1960–1965 ved M. Bleuler. Berlin-Heidelberg-New York 1966.
- Blinkov, S.: Zur Frage nach dem Körperbau des Verbrechers. (MfK 1929)
- Bloch, Herbert A.: Economic Depression as a Factor in Rural Crime. (JCC Vol. 40. 1949–1950)
- Bloch, Herbert A. & Frank T. Flynn: Delinquency: The Juvenile Offender in America Today. New York 1956.
- Bloch, Herbert A. & Arthur Niederhoffer: The Gang. A study in adolescent behavior. New York 1958.
- Bloch, Herbert A. & Gilbert Geis: Man, Crime and Society. The forms of criminal behavior. New York 1962.
- Blomberg, Dick: Den svenska ungdomsbrottsligheten. Stockholm 1960.
- Boggs, S. L.: Urban Crime Patterns. (ASR Vol. 30. 1965)
- Bondeson, Ulla: Argot Knowledge as an Indicator of Criminal Socialization. Oslo 1968. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 2)

- Bonger, W. A.: *Criminalité et conditions économiques*. Amsterdam 1905.
– *An Introduction to Criminology*. London 1936.
- Bordua, David J.: *Juvenile Delinquency and 'Anomie'*. An attempt at replication. (*Social Problems* 1958–59)
- Borgström, C. A.: *Eine Serie von kriminellen Zwillingen*. (*Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie* 1939)
- Bowlby, John: *Forty-four Juvenile Thieves. Their characters and home-life*. (*International Journal of Psycho-Analysis* 1944)
– *Forty-four Juvenile Thieves*. London 1946.
– In: *Conference on the Scientific Study of Juvenile Delinquency*. London 1949.
– *Research into the Origins of Delinquent Behavior*. (*British Medical Journal*. London 1950)
– *Maternal Care and Mental Health*. 2. ed. Geneva, W.H.O. 1952.
- Bowlby, John, Mary Ainsworth, Mary Boston & Dina Rosenbluth: *The Effects of Mother-Child Separation. A follow-up study*. (*British Journal of Medical Psychology* 1956)
- Brandino: *Le funzino endocrine nello studio dei delinquenti*. Sassari 1924.
- Brearily, Harrington Cooper: *Homicide in the United States*. Chapel Hill 1932.
- Bredmose, Georg V.: *Psychiatiske Undersøgelser af prostituerede Kvinder i København. Særlig med Henblik paa mentalhygiejniske Forholdsregler*. (*Juristen* 1938)
– *Forsorgen for de i lettere grad åndssvage*. Sorø 1944.
- Bremer, Johan: *A Social Psychiatric Investigation of a Small Community in Northern Norway*. Cph. 1951. (*Acta psychiatrica et neurologica*)
– *Etterundersøkelser av legalt kastrerte personer i Norge i 15 års perioden 1935–49*. (NTfK 1953)
– *Asexualization. A follow-up study of 244 cases*. New York 1959.
- Bromberg, Walter: *Crime and the Mind. A psychiatric analysis of crime and punishment*. (1948). Expanded and rev. ed. New York-London 1965.
- Brun-Gulbrandsen, Sverre: *Kjønnsrolle og ungdomskriminalitet*. Oslo 1958. (Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Gruppe: Ungdomsspørsmål. C. 281-1. T.)
- Brunschwig, Jean-Claude: *Étude statistique des effets de la guerre sur la criminalité en France. Recueil de documents en matière péna-*

- le et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire. Berne 1951.
- Brückner: Untersuchungen über die Rückfallsprognose bei chronischen Vermögensverbrechern. (MfK 1958)
- Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire, se: Recueil de documents en matière et pénitentiaire.
- Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission, se: Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs.
- Burchardt, Hans Hermann: Kriminalität in Stadt und Land. Berlin 1936.
- Stadt und Land. Tatorts-Kriminalität. (HdwK II, s. 663 ff., 1936)
 - Verstädterung. (HdwK II, s. 958 ff., 1936)
- Burgess, Earnest W.: The Workings of the Indeterminate Sentence Law and the Parole System in Illinois. In: Bruce, Harno, Burgess & Landesco: Parole and the Indeterminate Sentence. Illinois Board of Parole, Chicago 1928.
- Burgess, E. W.: Discussion of Frank E. Hartung, „White-Collar Offences in the Wholesale Meat Industry in Detroit“. (AJS Vol. 56. 1950)
- Burt, Cyril: The Young Delinquent. 4. ed., reprint., rev. London 1957. (1. ed. 1925; 4. ed., reprint. 1945)
- Bürger-Prinz, H. & H. Lewrenz: Die Alterskriminalität. Stuttgart 1961. (Forum der Psychiatrie. Nr. 3)
- Bødal, Kåre: Arbeidsskolen og dens behandlingsresultater. En undersøkelse av de første 100 arbeidsskoleelever – deres tilpasningsnivå før, under og etter institusjonsoppholdet. Oslo-Bergen 1962. (Universitetet i Oslo. Institutt for kriminologi og strafferett. Skrifter. Nr. 8) (Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Gruppe: Ungdomsspørsmål. C.288-3.T.)
- Böhmer, Kurt: Untersuchungen über den Körperbau des Verbrechers. (MfK 1928)
- Börjeson, Bengt: Om påföljders verkningar. En undersökning av prognosen för unga lagöverträdare efter olika slag av behandling. Stockholm 1966. (Stockholm studies in educational psychology. 12). Disputats.
- Caldwell, Morris Gilmore: The Economic Status of Families of Delinquent Boys in Wisconsin. (AJS Vol. 37. 1931)
- Personality Trends in the Youthful Male Offender. By Morris G. Caldwell. (JCC Vol. 49. 1958–1959)

- Caldwell, Robert G.: *Criminology*. New York 1956.
- Campbell, James S., Joseph R. Sahid & David P. Stang: *Law and Order Reconsidered*. A staff report to the National Commission on the Causes and Prevention of Violence of 1968. Washington 1969.
- Carr-Saunders, Mannheim & Rhodes: *Young Offenders*. Cambridge 1942.
- Cavan, Ruth Shonle: *Criminology*. (1948). 2. ed., 2. print. New York 1956.
- *Juvenile Delinquency. Development, treatment, control*. Philadelphia-New York 1962.
- Cavanagh, John R.: *The Comics War*. (JCC Vol. 40. 1949–1950)
- The Challenge of Crime in a Free Society, se: The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice.
- Chilton, Roland J.: *Continuity in Delinquency Area Research. A comparison of studies for Baltimore, Detroit, and Indianapolis*. (ASR Vol. 29. 1964)
- Christensen, Erik: *Unge lovovertrædere. En undersøgelse af de kriminalretlige reaktioner overfor unge lovovertrædere i Århus 1954–55*. Aarhus-Kbh. 1957. (Acta Jutlandica. Samfundsvidenskabelig serie. 8) (Acta Jutlandica. Supplementum. 29)
- Christensen, Erik, Erik Jacobsen, Alvar Nelson & Max Schmidt: *Alkoholvaner og kriminalitet. En empirisk undersøgelse af sammenhængen mellem lovovertrædelser og spiritusmisbrug*. Udg. af Landsforeningen Den personlige friheds værn. (Bilag til NTfK 1957)
- Christensen, Ragnar: *Norske drapsmenn 1930–1954*. (NTfK 1956)
- Christiansen, Karl O.: *Kriminelle levnedsløb. Meddelelse om kriminologiske undersøgelser ved Statsfængslet i Vridsløselille*. (NTfS 1942)
- *Forbryderen og hans milieu*. (NTfS 1943)
- *Tillidsbrud og tillidsbrydere. (Fra Psykopatanstalterne i Herstedvester og de kriminologiske undersøgelser ved Statsfængslet i Vridsløselille)*. (NTfS 1945)
- *Theft with Atypical Motive*. (Festskrift for Helweg 1946)
- Christiansen, Karl O. & Holger Rasmussen: *Intelligensdefekter og kriminalitet*. Hjälpsskolan (Uppsala) 1946, s. 48 ff., 79 ff., 93 ff.
- Christiansen, Karl O. i samarbejde med Georg K. Stürup: *335 Statsfængselsfanger. En kriminologisk Undersøgelse*. 1. udg. 1946, rev. udg. 1963. (Utrykt)

- Christiansen, Karl O.: *International Criminal Statistics*. (NTfK 1950)
- Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen. En kriminografisk og sociologisk oversigt over 5.107 mænd dømt efter straffelovstiltæggene af 1.6.1945 og 29.6.1946. Kbh. 1950.
 - *Crime in Denmark from 1937 to 1948. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission*. Bern 1951. (Også med fransk titel: *Receuil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire*. Vol. 15. No. 4/2: *Les effets de la guerre sur la criminalité*)
 - *Ungdomskriminaliteten. I: Beckman, Leif & Herluf Petersen (Red.): Kampen mod forbrydelsen. Bd. 2*. Kbh. 1952.
 - *Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning*. Kbh. 1955. Disputats.
- Christiansen, Karl O. i samarbejde med Arne Nielsen: *Den forventede kriminalitet i de store fødselsårgange*. (NTfK 1958)
- Christiansen, Karl O. & L. Nordskov Nielsen: *Tiltalefrafald mod børneforsorg*. (NTfK 1958)
- Christiansen, Karl O. i samarbejde med Arne Nielsen: *Nulevende straffede mænd i Danmark. En beregning på basis af den officielle kriminalstatistik*. (NTfK 1959)
- Christiansen, Karl O.: *Industrialization and Urbanization in Relation to Crime and Juvenile Delinquency*. (*International Review of Criminal Policy*. No. 16. 1960. Udg. af United Nations. Department of Social Affairs) (Genoptrykt i: Glaser, Daniel (Ed.): *Crime in the City*. New York 1970)
- Christiansen, Karl O.: *Mandlige københavnske berusere*. (UfL 1960)
- *Om alkoholmisbrug og kriminalitet. En oversigt, der hovedsagelig er baseret på dansk materiale. I: Alkoholkommissionens afsluttende betænkning*. Kbh. 1960. (Betænkning nr. 264)
- Christiansen, Karl O. & Lise Møller i samarbejde med Arne Nielsen: *Kriminalitetsrisikoen i Danmark før og efter krigen*. (NTfK 1960–61)
- Christiansen, Karl O.: *Kriminalitetstruede generationer. En dansk efterprøvning af Leslie T. Wilkins' metode og resultater*. (NTfK 1961)
- *Delinquent Generations in Denmark*. (*BJC* Vol. 4. 1964)
 - *Family Environment and Delinquency*. Af Sheldon og Eleanor Glueck. (NTfK 1964). Anmeldelse.
- Christiansen, Karl O. & Lone Pål: *Det mandlige recidiv i Danmark 1933–60*. (NTfK 1965)

- Christiansen, Karl O., Mimi Elers-Nielsen, Louis le Maire & Georg K. Stürup: *Recidivism among Sexual Offenders*. Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
- Christiansen, Karl O.: *Collaborators with the Germans in Denmark during World War II*. In: Clinard, Marshall B. & Richard Quinney: *Criminal Behavior Systems. A typology*. New York 1967.
- *Report on the Post-War Trends of Crime in Selected European Countries*. The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Washington 1967.
 - *Crime*. In: *Britannica Book of the Year 1967*.
- Christiansen, Karl O. & Sv. Gram Jensen: *Kriminaliteten i Danmark*. (Juristen 1967)
- Christiansen, Karl O.: *Frihed – den bedste sanktion*. Anmeldelse af Bengt Börjesson: *Om påföljders verkningar*. Stockholm 1966. (Nordisk Psykologi. Kbh. 1968)
- *Recidivism among Collaborators. A follow-up study of 2946 Danish men convicted of collaboration with the Germans during World War II*. In: Wolfgang, Marvin E. (Ed.): *Crime and Culture. Essays in honor of Thorsten Sellin*. New York 1968.
 - *Threshold of Tolerance in Various Population Groups Illustrated by Results from Danish Criminological Twin Study*. In: Reuck, A. V. S. de & Ruth Porter (Eds.): *The Mentally Abnormal Offender*. A Ciba Foundation symposium. London 1968.
- Christie, Nils: *Omkring kritikken av Sheldon og Eleanor Gluecks siste verk*. (NTfK 1952)
- *Synspunkter på kriminologien*. (NTfK 1958)
 - *Unge norske lovovertredere*. Oslo-Bergen 1960. (Universitetet i Oslo. Institutt for kriminologi og strafferett. Skrifter. Nr. 4) (Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Gruppe: Sosiologi. B 302-4.T.) Disputats.
 - *Tvangsarbeid og alkoholbruk*. Oslo-Bergen 1960. (Universitetet i Oslo. Institutt for kriminologi og strafferett. Skrifter. Nr. 5) (Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Gruppe: Sosiologi. B. 001-10.T.)
 - *Reaksjonenes virkninger*. (NTfK 1961)
 - *På kant med samfunnet. I: Ruud, Johan T. (Red.): Dette er Norge 1814–64*. Oslo 1963.
 - *Ungdomsgrupper og samfunnsforhold*. (NTfK 1963)
 - *Edruelighetsnemnder. Analyse av en velferdslov*. (NTfK 1964)
 - *Kriminal-sosiologi*. Oslo 1965.

- Christie, Nils, Johs. Andenæs & Sigurd Skirbekk: A Study of Self-reported Crime. Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
- Christie, Nils: Narkotika. I: En rapport fra Verdens Helseorganisasjon og et innlegg om marihuana. 1967.
- Langhåret livsstil. (NTfK 1968)
- Clark, John P. & Eugene P. Wenninger: Socio-Economic Class and Area as Correlates of Illegal Behavior among Juveniles. (ASR Vol. 27. 1962)
- Clemmesen, Carl: Om Mentaliteten hos københavnske Smaaforbrydere. (UfL 1934)
- Clinard, Marshall B.: The Process of Urbanization and Criminal Behavior. (AJS Vol. 48. 1942)
- Rural Criminal Offenders. (AJS Vol. 50. 1944)
 - Secondary Community, Influences and Juvenile Delinquency. Philadelphia 1949. (The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vol. 261)
 - Sociology of Deviant Behavior. New York 1957.
 - A Cross Cultural Replication of the Process of Urbanism to Criminal Behavior. (ASR Vol. 25. 1960)
 - The Organization of Urban Community Development Services in the Prevention of Crime and Juvenile Delinquency, with particular reference to Less Developed Countries. (International Review of Criminal Policy. No. 19. 1962. Udg. af United Nations. Department of Social Affairs)
 - Contributions of Sociology to Understanding Deviant Behaviour. (BJC Vol. 3. 1962–63)
- Clinard, Marshall B. (Ed.): Anomie and Deviant Behavior. A discussion and critique. Glencoe-London 1964.
- Clinard, Marshall B.: The Relation of Urbanization and Urbanism to Criminal Behavior. In: Burgess, Ernest W. & Donald J. Bogue (Eds.): Contributions to Urban Sociology. Chicago 1964.
- Clinard, Marshall B. & Richard Quinney: Criminal Behavior Systems. A typology. New York 1967.
- Cloward, Richard A. & Lloyd E. Ohlin: Delinquency and Opportunity. A theory of delinquent gangs. Glencoe 1961. (International library of sociology and social reconstruction)
- Cohen, Albert K.: Delinquent Boys. The culture of the gang. Glencoe, Ill. 1955.

- Cohen, Albert K., Alfred R. Lindesmith & Karl F. Schuessler (Eds.): The Sutherland Papers. Bloomington, Ind. 1956.
- Colajanni, Napoleone: La sociologia criminale. 1889.
- Conrad, Klaus: Erbanlage und Epilepsie. (Zeitschr. f. d. ges. Neurologie u. Psychiatrie 1935)
- Der Konstitutionstypus als genetisches Problem. Berlin 1941.
 - Die beginnende Schizophrenie. Versuch einer Gestaltanalyse des Wahns. Stuttgart 1958.
- Council of Europe: Collected Studies in Criminological Research. Reports presented to the Fourth European Conference of Directors of Criminological Research Institutes (1966). Publ. by the Council of Europe. European Committee on Crime Problems. Vol. 4. Strasbourg 1969.
- Craig, Maude M. & Selma J. Glick: Ten Years' Experience with the Glueck Social Prediction Table. (C & D Vol. 9. No. 3. 1963)
- Craig, Maude: Letters to the Editor: On Prof. Alfred J. Kahn's Article. (C & D Vol. 11, s. 400 ff., 1965)
- Craig, Maude & Selma J. Glick. Application of the Glueck Social Prediction Table on an Ethnic Basis. (C & D Vol. 11. No. 2. 1965)
- Cressey, Donald R.: Other People's Money. A study in the social psychology of embezzlement. Glencoe, Ill. 1953.
- Epidemiology and Individual Conduct. A case from criminology. (Pacific Sociological Review 1960)
 - Delinquency, Crime and Differential Association. The Hague 1964.
- Cressey, Donald R. & David A. Ward: Delinquency, Crime and Social Process. New York 1969.
- Cressey, Paul G.: The Motion Picture Experience as Modified by Social Background and Personality. (ASR Vol. 3. 1938)
- Crime Commission of New York State, se: New York State Crime Commission.
- Dahl, Vibeke: Forløbet af psykiske lidelser i barnealderen. En efterundersøgelse af 138 børn indlagt på en børnepsykiatrisk afdeling. Kbh. 1965. Disputats.
- Dahlberg, Gunnar: Risken att dömas för svårare brott. (NTfS 1943)
- Arv og Race. Kbh. 1947.
 - A New Method in Crime Statistics Applied to the Population of Sweden. (JCC Vol. 39. 1948–1949)

- Dalgard, Odd Steffen & Arne Welhaven: Unge lovovertridere og deres senere utvikling. En sosialpsykiatrisk undersøkelse. Oslo 1965. (Universitetet i Oslo. Institutt for kriminologi og strafferett. Skrifter. Nr. 9) (Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Gruppe: B. 001-12.T.)
- Dalgard, Odd Steffen & Kjell Noreik: En undersøkelse av psykopater og deres senere utvikling. (NTfK 1966)
- Dalgard, Odd Steffen: Mirgasjon og funksjonelle psykoser i Oslo. Oslo 1967. Disputats.
- Danielson & Davenport: The Hill-Folk. New York 1912. (Eugenics Record Office memoir. No. 1)
- Dansk Forsorgsselskab. Årsberetning. (1-18). 1951-68. (Kbh. Dat. 1952-69). Afløser Aarsberetning fra Fængselshjælpen. Fra 1960 med undertitlen: Regnskab for 1960/61-1968/69.
- Dansk Kriminalistforenings udvalg, se: Pressens behandling af retssager.
- Danske Politi Efterretninger. 1903-40. Udg. af Københavns Politi (Rigspolitichefen).
- Davis, Kingsley: Prostitution. In: Merton, R. K. & R. A. Nisbet (Eds.): Contemporary Social Problems. New York 1961.
- Delbrück, Anton: Die pathologische Lüge. Stuttgart 1891.
- La délinquance juvénile en Europe. Actes du colloque de Varsovie octobre 1964. Publ. par le Centre européen de coordination de recherches et de documentation en sciences sociales. Editions de l'Institut de sociologie. Université libre de Bruxelles. Bruxelles 1968.
- Dentler, Robert A. & Lawrence J. Monroe: Social Correlates of Early Adolescent Theft. (ASR Vol. 26. 1961)
- Dession, George H., se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950-1951)
- Dickmeiss, P.: Forbrydelsens Aarsager. Af Hans Chr. Kjærsgaard. (NTfS 1941). Anmeldelse.
- Kortfattet psykiatrisk og retspsykiatrisk Oversigt. (Politiet 1942-1943)
 - Om Mentalundersøgelse. (Juristen 1944)
 - On Female Criminality during the Climacteric. (Festskrift for Helweg 1946)
- Dirksen: Asoziale Familien. (Deutsche Zeitschrift für Gesundheitspflege. Bd. 1. 1924/25)
- Dobbins, D. A. & Bernard M. Bass: Effects of Unemployment on White and Negro Prison Admissions in Louisiana. (JCC Vol. 48. 1957-1958)

- Douglas, J. W. B. & J. M. Blomfield: *Children under Five. The results of a national survey made by a Joint Committee of the Institute of Child Health (Univ. of London), the Society of Medical Officers of Health and the Population Investigation Committee.* London 1958.
- Ducpétiaux, Ed.: *Mémoire sur le paupérisme dans les Flandres.* Bruxelles 1850.
- Dugdale, R. L.: *The Jukes. A study on crime, pauperism, disease and heredity.* (1877). 4. ed. New York 1911.
- Dupréel, Jean: *La criminalité de droit commun en Belgique durant la deuxième guerre mondiale. Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire.* Berne 1951.
- Durkheim, Émile: *De la division du travail social.* (1893). 4. udg. Paris 1922, senere udg. 1937.
- *Les règles de la méthode sociologique.* Paris 1895. (8. udg. 1927).
 - *Le suicide. Étude de sociologie.* Paris 1897.
- East, W. Norwood: *The Adolescent Criminal. A medico-sociological study of 4,000 male adolescents.* London 1942.
- The Effects of the War on Criminality. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission.* Bern 1951.
- Egsgaard, J.: *Neuroser i barnealderen. I: Kortfattet lærebog i neuroser.* Udg. af 'Almindelig dansk lægeforening' under red. af neuroseudvalget ved J. Riising. Kbh. 1955.
- Eissler, K. R. (Ed.): *Searchlights on Delinquency. New psychoanalytic studies. Dedicated to Professor August Aichhorn, on the occasion of his seventieth birthday July 27, 1948.* New York 1949.
- Ekblad, Martin: *A Psychiatric and Sociologic Study of a Series of Swedish Naval Conscripts.* (Acta psychiatrica et neurologica 1948)
- Elmhorn, Kerstin: *Study in Self-reported Delinquency among Schoolchildren in Stockholm.* Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
- *Prognosteknik i behandlingsforskningens tjänst – några kommentarer till Bengt Börjesons doktorsavhandling „Om påföljders verkningar“.* (NTfK 1966)
 - *Självdeklarerad brottslighet bland skolbarn i Stockholm. I: Åkerman, Nordal (Red.): Brott och straff.* Malmö 1966.

- Elmhorn, Kerstin: Enkätundersökning av faktisk brottslighet bland skolbarn. 1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. Stockholm 1969. (SOU 1969:1). Udg. af Justitiedepartementet.
- Elster, Alexander: Uneheliche. (HdwK II, s. 836 ff., 1936)
- Empey, LaMar T. & Maynard L. Erickson: Hidden Delinquency and Social Status. (Social Forces. Vol. 44. 1966)
- Empey, LaMar T.: Delinquent Theory and Recent Research. (JRCD Vol. 4. 1967). (Genoptrykt i: Cressey, Donald R. & David A. Ward: Delinquency, Crime and Social Process under titlen: Delinquent Subcultures. Theory and recent research. New York 1969)
- Erickson, M. H.: A Study of the Relationship between Intelligence and Crime. (JCC Vol. 19. 1929)
- Erickson, Maynard L. & LaMar T. Empey: Court Records, Undetected Delinquency and Decision-Making. (JCC Vol. 54. No. 4. 1963).
- Class Position, Peers and Delinquency. (Sociology and Social Research. Vol. 49. 1965) (Reprint. in: Cressey, Donald R. & David A. Ward: Delinquency, Crime and Social Process. New York 1969)
- Eriksson, Torsten: Brotts och samhälle. Stockholm 1939.
- Kriminaliteten och reaktionsmedlen. I: Kleen, Else (m. fl.): Fången, människan, straffet. Stockholm 1944.
- Estabrook, A. H. & Davenport, C. B.: The Nam Family. New York 1912. (Eugenics Record Office memoir. No. 2)
- Estabrook, A. H.: The Jukes in 1915. Washington 1916.
- Exner, Franz: Krieg und Kriminalität. (Krim. Abh. Hft. 1. 1926)
- Kriminalsoziologie. (HdwK II, s. 24, 1936)
- Über Rückfall-Prognosen. (MfK 1936)
- Bemerkungen zu dem vorstehenden Aufsatz von Dr. H. Trunk über „Soziale Prognosen an Strafgefangenen“. (MfK 1937)
- Kriminalbiologie in ihren Grundzügen. Hamburg 1939.
- Kriminologie. 3. verb. und ergänzte Aufl. der „Kriminalbiologie“. Berlin 1949.
- Falbe-Hansen, V. & Will. Scharling: Danmarks Statistik. Bd. 1: Naturkræfterne. Befolkningen. Kapital og Arbejds løn. Kjøb. 1885.
- Falk, Gerhard J.: The Influence of the Seasons on the Crime Rate. (JCC Vol. 43. 1952–1953)
- Fauconnet, Paul: La responsabilité. Paris 1920.

- Federal Bureau of Investigation, United States Department of Justice: Uniform Crime Reports for the United States and its Possessions. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Ferdinand, Theodore N.: The Offense Patterns and Family Structures of Urban Village and Rural Delinquents. (JCC Vol. 55. 1964)
- Ferguson, T.: The Young Delinquent in his Social Setting. A Glasgow study. London 1952.
- Ferracuti, Franco: European Migration and Crime. In: Wolfgang, Marvin E. (Ed.): Crime and Culture. Essays in honor of Thorsten Sellin. New York 1968.
- Ferri, Enrico: Sociologia criminale. (1881). 3. udg. Torino 1892. (amk. udg.: New York 1898. Boston 1917)
- Feuerbach, Anselm Ritter von: Merkwürdige Verbrechen in aktemässiger Darstellung. 1808 og 1811.
- Fickert, Hans: Rassenhygienische Verbrechensbekämpfung. (Krim. Abh. Hft. 37. 1938)
- Fieandt, Kai von: Intelligensnivå och skolprestation hos unga brottslingar. (NTfK 1950)
- Finestone, Harold: Cats, Kicks, and Colour. (Social Problems 1957) (Reprint. in: Cressey, Donald R. & David A. Ward: Delinquency, Crime and Social Process. New York 1969)
- Narcotics and Criminality. (Law and Contemporary Problems. Vol. 22. Durham, N. C. 1957)
- Finkelnburg, Karl: Die Bestraften in Deutschland. Ein Ermittlungsversuch, wieviele Millionen der deutschen Reichsbevölkerung (Reichsvolkszählungstag vom 1. Dezember 1910) wegen Verbrechen oder Vergehen gegen Reichsgesetze bestraft sind. Berlin 1912.
- Flekstad, Kaspar: Omstreifere og sigøynere. Oslo 1949.
- Flik, Gotthilf: Untersuchungen über den Einfluss des Films auf kriminell gewordene Jugendliche. (Psychologische Rundschau. Bd. 5. 1954)
- Florander, Jesper: Børns serielæsning. Et forsøg på en belysning af årsagsforholdene. Kbh. 1955–56.
- Ford, Clellan S. & Frank A. Beach: Seksualvaner. Overs. af Soffy Topsøe. Kbh. 1953. Originaltitel: Patterns of Sexual Behavior.
- Forsmann, H. & G. Hambert: Chromosomes and Antisocial Behavior. (Excerpta criminologica. Vol. 7. 1967)
- Forsorgen for alkohollidende. Betænkning afgivet af udvalget angående forsorgen for de i forsorgslovens kapitler XXIV–XXVII omhandlede personer. Kbh. 1958.

- Fox, Sanford J.: *Delinquent Biology*. (Univ. of Miami Law Review 1961)
- Fox, Vernon: *Intelligence, Race and Age as Selective Factors in Crime*. (JCC Vol. 37. 1946–1947)
- Fraiberg, Selma: *De magiske år. Den tidlige barndoms problemer*. Kbh. 1962.
- Fredericks, Marcel A. & Martin Molnar: *Relative Occupational Anticipations and Aspirations of Delinquents and Nondelinquents*. (JRCD Vol. 6. 1969)
- Fremming, Kurt H.: *Criminal Frequency in a Danish Rural Area*. (Festschrift for Helweg 1946)
- *Sygdomsrisikoen for Sindslidelser og andre sjælelige Abnormtilstande i den danske Gennemsnitsbefolkning. Paa Grundlag af en katamnestisk Undersøgelse af 5500 Personer født i 1883–87*. Kbh. 1947. Disputats.
 - *Mentalundersøgelser i retssager*. (Fuldmægtigen 1951)
- Freud, Sigmund: *Der Verbrecher aus Schuldbewusstsein*. (Gesammelte Schriften. Bd. 10. 1915)
- *Gesammelte Werke*. Bd. 10. London: Imago. 1946.
- Frey, Erwin: *Der frühkriminelle Rückfallsverbrecher*. Basel 1951. (Schweizerische criminalistische Studien. Vol. 4)
- *Reform des Massnahmenrechts gegen Frühkriminelle*. Basel 1951.
- Friis, Henning: *Miljøforholdene, Fjernelsesgrundene m.v. for 900 Børn, som i Aaret 1938 er blevet fjernet fra deres Hjem i Henhold til Forsorgslovens § 130, Stk. 1. I: Statistisk Beretning fra Landsnævnet for Børneforsorg for Aarene 1938–40*. Kbh. 1941.
- Frisch, Hartvig: *Europas Kulturhistorie*. Kbh. 1928.
- From Truancy to Crime, se: *New York State Crime Commission*.
- From-Hansen, Per: *Amfetamin og beslægtede Stoffer („Ferietabletter“)*. I: Møller, Knud O. (Red.): *Stimulanser*. Kbh. 1945.
- Fuller, John L. & W. Robert Thompson: *Behavior Genetics*. New York-London 1960.
- Færgeman, Poul: *De psykogene Psykoser*. Kbh. 1945.
- *Psychogenic Psychoses. A description and follow-up of psychoses following psychological stress*. By Poul M. Faergeman. London 1963.
- Galton, Francis: *The History of Twins, as a Criterion of the Relative Powers of Nature and Nurture*. (1875). (Journal of the Royal Anthropological Institute. Vol 5. 1876)

- Galton, Francis: *Inquiries into Human Faculty*. London 1883.
- Gambattista della Porta, se
Porta, Gambattista della
- Garfinkel, Harold: *Research Note on Inter- and Intra-Racial Homicides*. (Social Forces. Vol. 27. 1949)
- Garofalo, Raffaele: *La criminologia*. Napoli 1885. (Fransk udg. 1890, engelsk 1914, amerikansk 1968)
- Gast, Peter: *Die Mörder*. (Krim. Abh. Hft. 11. 1930)
- Gault, Robert H., se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Gebhard, Paul H., John H. Gagnon, Wardell B. Pomerey & Cornelia V. Christenson: *Sex Offenders. An analysis of types*. New York 1965.
- Geill, Chr.: *Alkohol og Forbrydelse*. Kbh. 1904.
– *Kriminalantropologiske Studier over danske Forbrydere*. Kbh. 1906.
– *Brandstiftelsesmotiver*. (NTfS 1918)
- Gerecke: *Zur Frage der Rückfallprognose*. (MfK 1939)
- Gerle, Bo: *Mordbrännare. En kriminalpsykologisk studie på grundval av ett svenskt rättspsykiatriskt material*. Lund 1943. Disputats.
– *Psykopatibegreppets bankrutt*. Lund 1947.
– *Kriminalbiologi. I: Agge, Ivar (m. fl.): Kriminologi*. Stockholm 1955.
- Gibbens, T. C. N.: *Trends in Juvenile Delinquency*. Geneva 1961. (World Health Organization. Public health papers. No. 5)
- Gibbens, T. C. N. & Joyce Prince: *Shoplifting*. London 1962. (The Institute for the Study and Treatment of Delinquency. Publication 12/6)
- Gibbens, T. C. N.: *Psychiatric Studies of Borstal Lads*. London 1963. (Institute of Psychiatry. Maudsley monographs. No. 11)
- Gibbs, Jack P.: *Crime, Unemployment and Status Integration*. (BJC Vol. 6. 1966)
- Gillin, John Lewis: *The Wisconsin Prisoner. Studies in crimogenesis*. Madison, Wis. 1946.
- Ginsberg, Morris: *Sociology*. London 1932.
– *Reason and Unreason in Society*. London 1947.
- Glaser, Daniel & Kent Rice: *Crime, Age and Employment*. (ASR Vol. 24. 1959)
- Glatt, M. M.: *Alcoholism, Crime and Juvenile Delinquency*. (BJD Vol. 9. 1958)

- Glueck, Eleanor T.: Identification of Potential Delinquents at 2–3 Years of Age. (Excerpta criminologica. Vol. 6. 1966)
- Glueck, Sheldon & Eleanor T. Glueck: Five Hundred Criminal Careers. (1930). 4. print. New York 1939.
- Glueck, Sheldon: Five Hundred Delinquent Women. New York 1934.
- Glueck, Sheldon & Eleanor T. Glueck: One Thousand Juvenile Delinquents. Cambridge, Mass. 1934. (Senere udg. 1939)
- Later Criminal Careers. By Sheldon and Eleanor Glueck. New York 1937.
 - Juvenile Delinquents Grown Up. New York 1940.
 - Criminal Careers in Retrospect. By Sheldon and Eleanor Glueck. New York 1943.
 - After-conduct of Discharged Offenders. London 1945.
 - Unraveling Juvenile Delinquency. By Sheldon and Eleanor Glueck. Cambridge, Mass. 1950.
 - Note on Plans for Further „Unraveling“ Juvenile Delinquency. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
 - Physique and Delinquency. By Sheldon and Eleanor Glueck. New York 1956.
- Glueck, Sheldon: Theory and Fact in Criminology. (BJD Vol. 7. 1956)
- Prognosis of Recidivism. In: Summary of the Third International Congress on Criminology, London 1955. Summary of proceedings. London 1957.
- Glueck, Sheldon & Eleanor Glueck: Predicting Delinquency and Crime. Cambridge, Mass. 1959.
- Glueck, Sheldon: Ten Years of Unraveling Juvenile Delinquency. An examination of criticisms. (JCC Vol. 51. 1960-61)
- Glueck, Sheldon & Eleanor Glueck: Family Environment and Delinquency. London 1962. (International library of sociology and social reconstruction)
- Ventures in Criminology. London 1964.
- Goddard, H. H.: The Kallikak Family. New York 1912.
- Human Efficiency and Levels of Intelligence. Princeton 1920.
 - Feeblemindedness. Its causes and consequences. New York 1926.
- Gold, Martin: Status Forces in Delinquent Boys. Ann Arbor, Mich. 1963.
- Undetected Delinquent Behavior. (JRCD Vol. 3. 1966)
- Goldschmidt, Verner: Kriminalitet i Thule. (NTfK 1950)
- Goos, C.: Den danske Strafferets almindelige Del. Afsnit 1: Om Forbrydelsen. Kbh. 1878.

- Gordon, Robert A.: Issues in Ecological Study of Delinquency. (ASR Vol. 32. 1967)
- Goring, Charles: The English Convict. A statistical study. London 1913. (Abridged ed. London 1919)
- Gram Jensen, Sv.: Dokumentfalsk og dokumentfalsknere i kriminografisk belysning. Nogle foreløbige resultater. I: Rapport fra kontaktseminar 1968 mellem kriminologer og dommere. Arrangeret af Nordisk samarbejdsråd for kriminologi. (Kbh. Dat. 1969). Duplikeret.
- Graven, J.: Le problème des travailleurs étrangers délinquants en Suisse. (Revue internationale de criminologie et de police technique. Vol. 19. No. 4. 1965)
- Greef, Étienne de: Introduction à la criminologie. 1. Bruxelles 1946. (1. udg. Louvain 1937)
- Green, Edward: Inter- and Intra-Racial Crime Relative to Sentencing. (JCC Vol. 55. No. 3. 1964)
- Greve, Vagn: 137 ungdomsfængselsfanger. Nogle resultater fra en undersøgelse af recidivfaktorer. (Utrykt afløsningsopgave 1963)
- Om ungdomsfanger og recidiv. Nogle resultater fra en kriminografisk undersøgelse. (NTfK 1967)
 - Tilsynsklienternes recidiv. Dansk Forsorgsselskab. Årsberetning 1967. Kbh. 1968.
- Greve, Vagn & Inge Sander: Kriminelle årgange? Kbh. 1969. Duplikeret. (Trykt i: Sociologiske meddelelser 1970)
- Gruhle, Hans W.: Die Ursachen der jugendlichen Verwahrlosung und Kriminalität. Berlin 1912.
- Antlitz, Gestalt, Haltung. Gebaren des Verbrechers. (MfK 1939)
- Grygier, Tadeusz: The Effect of Social Action. Current prediction methods and two new models. (BJC Vol. 6. 1966)
- Grünhut, Max: Penal Reform. A comparative study. London 1948.
- Penal and Corrective Treatment of Sexual Offenders. In: Sexual Crime Today. The Hague 1960.
- Gudmundsson, Gunnar: Epilepsy in Iceland. A clinical and epidemiological investigation. Cph. 1966. (Acta neurologica scandinavica. Suppl. 25. Vol. 43)
- Guerry, A. M.: Essai sur la statistique morale de la France. Paris 1833.
- Gædeken, Poul, i: Archives d'anthropologie criminelle. Bd. 24. 1909.
- i: Zeitschrift für Psychotherapie und medizinische Psychologie. Bd. 3. 1911.
 - Forbrydelsens Aarsager og Midlerne til at udforske dem. (Tilskueren 1914, s. 106 ff.)

- Haas, A. M. Lorentz de: Epilepsy and Criminality. (BJC Vol. 3. 1962–63)
- Hacker, Erwin: Der Einfluss der Konfession auf die Kriminalität in Ungarn. Miskolc 1930.
- Internationale Kriminalstatistik. (MfK 1931, s. 269 ff.)
 - Kriminalität und Jahreszeit. (MfK 1931, s. 424 ff.)
 - Internationale Kriminalstatistik II. (MfK 1935, s. 10 ff)
 - Die neuesten kriminalstatistischen Ergebnisse in Ungarn. (MfK 1936)
 - Die relative internationale Vergleichbarkeit der kriminalstatistischen Zahlen. (MfK 1939)
 - Kriminalstatistische und kriminalaetiologische Berichte. 1–3. Miskolc (Ungarn) 1939–40.
- Hagemann, Max: Beruf. (HdwK I, s. 113 ff., 1933)
- Rasse. (HdwK II, s. 454, 1936)
- Hakeem, Michael: The Validity of the Burgess Method of Parole Prediction. (AJS Vol. 53)
- Hald, A.: Statistiske Metoder. Med Eksempler paa Anvendelser indenfor Teknikken. Kbh. 1948.
- Statistical Theory with Engineering Applications. New York 1960.
- Hall, Nason E. & Gordon P. Waldo: School Identification and Delinquency Proneness. (JRCD Vol. 4. 1967)
- Hallager, Fr.: Sindssygdhed, Forbrydelse, Genialitet. Studier over Epilepsien. Kbh.-Kristiania 1906.
- Hallermann, W.: Über unsere heutigen Vorstellungen von der Umweltbedeutung für das Sozialverhalten des Menschen. (MfK 1961, s. 144 ff.)
- Hansen, Hans Alois & Karl Teilmann: Behandling af kriminelle alkoholister. (NTfK 1955)
- Hansen, Niels: Prognosen for 110 børn, der har været indlagt på børnepsykiatrisk afdeling. (UfL 1970)
- Harary, Frank: Merton Revisited. A new classification for deviant behavior. (ASR Vol. 31. 1966)
- Harrington, se: Brearly, Harrington Cooper
- Hart, Henry Harper & Sidney Axelrad: The Only Child Delinquent Contrasted with Delinquents in Large Families. (JCC Vol. 32. 1941)
- Hart, Hornell: Predicting Parole Success. (JCC Vol. 14. 1923)
- Hartmann, Grethe: Boliger og Bordeller. Oversigt over Prostitutionens Former og Tilholdssteder i København til forskellige Tider. Med kortmæssige Undersøgelser af Troels Smith. Kbh. 1949.

- Hartmann, J.: Über die hereditären Verhältnisse bei Verbrechern. (MfK 1904–1905)
- Harvald, Bent & Mogens Hauge: Heredity of Cancer Elucidated by a Study of Unselected Twins. (The Journal of the American Medical Association. Vol. 186, s. 749–753. 1963)
- Heredity Factors Elucidated by Twin Studies. In: Genetics and the Epidemiology of Chronic Diseases. Public Health Service. Washington 1965.
- Hauge, Ragnar: Gjengkriminalitet. En oversikt og noen spekulasjoner. (NTfK 1963)
- Gjengkriminalitet og gruppestatus. (Tidsskrift for samfunnsforskning. Oslo 1964)
 - Crime and the Press: Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
 - Gjengkriminalitet og ungdomskulturer. Oslo 1968.
- Healy, William: The Individual Delinquent. Boston, Mass. 1915. (Seneredg. 1917)
- Healy, William & Augusta F. Bronner: Delinquents and Criminals. Their making and unmaking. New York 1926. (Reprint.: Montclair, N.J. 1969).
- Healy, William: Mental Conflicts and Misconduct. Boston 1936. (Reprint.: Montclair, N.J. 1969)
- Healy, William & Augusta F. Bronner: New Light on Delinquency and its Treatment. New Haven 1936. (4.–5. print. 1939; 8. print. 1947)
- Hellwig, Albert: Kinematograph und Verbrechen. (MfK 1912–13)
- Die Beziehungen zwischen Schundliteratur, Schundfilms und Verbrechen. (Gross Archiv für Kriminalistik. Bd. 51. 1913)
- Helweg, Hj.: Den retslige psykiatri i kort omrids. (1939). 2. udg. Kbh. 1949.
- Alkohol og Kriminalitet. (NKA 1940–41)
 - Kokain. I: Møller, Knud O. (Red.): Stimulanser. Kbh. 1945.
 - Opium og Morfin. I: Møller, Knud O. (Red.): Stimulanser. Kbh. 1945.
- Henriksen, Frode: En eventuel relation mellem kriminalitet og somatik. 1970. (Utrykt)
- Henry, L.: Forecasting Research in the Social Sciences with special reference to Demography. In: Collected Studies in Criminological Research. Reports presented to the Fourth European Conference of Directors of Criminological Research Institutes (1966). Vol. 4. Strasbourg 1969.

- Hentig, Hans von: Strafrecht und Auslese. Berlin 1914.
- Die soziale Grossstadt und das kriminelle Land. (MfK 1927)
 - Der kriminelle Aspekt von Stadt und Land. (MfK 1932)
 - Crime, Causes and Conditions. New York-London 1947.
 - The Criminal and his Victim. New Haven 1948.
- Herskovits, Melville J.: Race Relations. (AJS Vol. 37. 1932)
- Hess, Albert G.: The Young Adult Offender. A review of current practices and programmes in prevention and treatment. Publ. by United Nations. Department of Economic and Social Affairs. New York 1965.
- Hess, Albert G., Franco Ferracuti & Julia Keh-Fang Kao Hess: The Young Adult Offender. Bibliography. Milano 1967.
- Hirschi, Travis & Hanan C. Selvin: Delinquency Research. An appraisal of analytic methods. New York 1967.
- Hitzig & Häring: Der neue Pitaval. 1842–91.
- Hjejle, Bernt: Retstilstanden i Danmark under besættelsen. (SvJT 1945)
- Hodgkiss, Margaret: The Influence of Broken Homes and Working Mothers. (Smith College Studies in Social Work, 3:259–274. March 1933)
- Hoeck-Gradenwitz, E.: Modenhed og livsposition. (Herstedvesteriana 3. marts 1955)
- Modenhed og livssyn. Kongresberetning. Nordisk Psykologi. 1956.
- Hoff, Helge: Er Ændringer i Reglerne om Domsmandssager paakrævede? (Juristen 1940, s. 161 ff.)
- Hoff, H. & H. Schinko: Die Verwahrung von kriminellen Geisteskranken. Stuttgart 1962. (Kriminalbiologische Gegenwartsfragen. Hft. 5)
- Hollingshead, August B.: Elmtown's Youth. The impact of social classes on adolescents. 2. print. New York-London 1949.
- Holman, Portia: Some Factors in the Aetiology of Maladjustment in Children. (Journal of Mental Science. October 1953)
- Homburger, Max: Der Einfluss der Schundliteratur auf jugenliche Verbrecher und Selbstmörder. (MfK 1909–1910)
- Hooton, Earnest Albert: The American Criminal. An anthropological study. Vol. 1: The native white criminal of native parentage. Cambridge, Mass. 1939.
- Crime and the Man. Cambridge, Mass. 1939.
 - se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950–1951)

- Horst, Paul (Ed.): *The Prediction of Personal Adjustment*. New York 1941. (Social Science Research Council. Bulletin. 48)
- Horsten, Holger: *Børneforsorgen i Danmark*. Kbh. 1948.
- Houchon, Guy & G. Atiwa (et al.): *Sociogenèse et dynamique criminelle de la délinquance juvénile à Kinhasa*. (Rev. juridique du Congo. 44. 1969)
- Hoult, Thomas Ford: *Comic Books and Juvenile Delinquency*. (Sociology and Social Research 1949)
- Hurwitz, Stephan: *Bidrag til Læren om kollektive Enheders pønale Ansvar*. Kbh. 1933. Disputats.
- *Lovgivningens Stilling til Pressens Behandling af Retssager*. Kbh. 1937.
 - *Samfundets Syn på Forbrydelse og Forbryder før og nu. I: Forbrydelse og Samfund*. Kbh. 1937.
 - *Criminality and Pathology*. (Festskrift for Helweg 1946)
 - *Kriminologi*. (1948). 2. udg. Kbh. 1951.
 - *Den danske strafferetspleje*. 2. udg. Kbh. 1949.
 - *Unraveling Juvenile Delinquency*. By Sheldon and Eleanor Glueck. (NTfK 1951). Anmeldelse.
 - *Den danske kriminalret*. Kbh. 1952–55. Almindelig del 1952. Speciel del 1955.
 - *Den danske kriminalret*. 1. (1952). 4. rev. udg. ved Knud Waaben. Kbh. 1967. 1. Almindelig del. Hft. 1–2.
 - *Pressen og kriminaliteten. I: Det menneskelige ansvar*. Kbh. 1961.
 - *Alvorsord om pressen. I: Det menneskelige ansvar*. Kbh. 1961.
- Husén, Torsten: *Intelligensbestemmelser af voksne*. (M & M 1946).
- *Begåvning och miljö*. Stockholm 1948.
 - *Tvillingstudier*. Stockholm 1953.
 - *Psychological Twin Research*. 1. Stockholm 1959. (Stockholm studies in educational psychology. 3)
- Høgh, Erik: *Bilag 6 i: Straffelovrådets betænkning om straf for pornografi*. Kbh. 1966. (Betænkning nr. 435)
- Håvardsholm, B: *Skulkere i folkeskolen*. Oslo 1951.
- Ilberg, Georg: *Über Lustmord und Lustmörder*. (MfK 1905–1906)
- Illchmann-Christ, A.: *Die Dissozialität der männlichen 18–21 jährigen Täter aus kriminalätiologischer und kriminalistischer Perspektive*. (MfK 1953)

- Inghe, Gunnar: *Mental Abnormalities among Criminals*. (*Acta psychiatrica et neurologica* 1941, 16, s. 421–458)
- International Congress on Criminology, 3. Summary of proceedings. With an introduction by H. Mannheim. Third International Congress on Criminology, Bedford College, London, 12th–18th September, 1955. (Tr. i London) 1957.
- Interpol. *Statistiques criminelles internationales*. 1955/56–1965/66. Udg. af Organisation internationale de police criminelle – Interpol, Paris. Også med engelsk og spansk titel og tekst.
- Irgens-Jensen, Olav: *Om rus og rusmidler*. Oslo 1958.
- Israel, Joachim: *Case Studies*. I: Karlsson, Georg (Red.): *Sociologiska metoder*. Stockholm-Kbh.-Helsinki 1961.
- Israel, Joachim. (Red.): *Sociala avvikelser och social kontroll*. (1964) 2. uppl. Stockholm 1968.
- Israel, Joachim & Ulf Himmelstrand: *Filmcensur och publikpåverkan*. (Uden sted og år)
- Iuul, Stig: *Lov og Ret i Danmark*. Kbh. 1942.
- Jaakkola, Risto: *Social Background and Criminality*. In: Anttila, Inkeri & Risto Jaakkola: *Unrecorded Criminality in Finland*. Report. Helsinki 1966.
- Jacobsen, Erik: *Hormonerne*. Kbh. 1941.
- *Hallucinogener – psykedelika*. (UfL 1967)
- *De nyere rusgifte. Virkning og risiko*. Kbh. 1969.
- Jaffe, Lester D.: *Delinquency Proneness and Family Anomie*. (Mega-mot 1962) (Reprint. in JCC Vol. 54. No. 2. 1963)
- James, I. Pierce: *Delinquency and Heroin Addiction in Britain*. (BJC Vol. 9. 1969)
- Janson, Carl-Gunnar: *Kriminalsociologiska teorier*. I: Israel, Joachim (Red.): *Sociala avvikelser och social kontroll*. Stockholm 1964.
- Jasinski, Jerzy: *Delinquent Generations in Poland*. (BJC Vol. 6. 1966)
- *La délinquance des mineurs et des jeunes adultes en Pologne de 1951 à 1962*. Par J. Jasinski. I: *La délinquance juvénile en Europe*. Actes du colloque de Varsovie octobre 1964. Publ. par le Centre européen de coordination de recherches et de documentation en sciences sociales. Editions de l'Institut de sociologie. Université libre de Bruxelles. Bruxelles 1968.
- *Juvenile Delinquency in Poland 1961–1967 (Extent Structure, Adjudicated Means)*. In: *Archives of Criminology (Polish Academy of Sciences)*. Warszawa 1969.

- Jefferey, Clarence Ray: *Crime, Law and Social Structure*. (JCC Vol. 47. 1956–1957)
- *The Development of Crime in Early English Society*. (JCC Vol. 47. 1956–1957)
 - *The Historical Development of Criminology*. In: Mannheim, Hermann (Ed.): *Pioneers in Criminology*. London 1960.
- Jensch, N.: *Untersuchungen an entmannten Sittlichkeitsverbrechern*. Leipzig 1944.
- Jepsen, Jørgen: *Marihuana i kriminologisk belysning*. I: Erik Thygesen (Red.): *Er marihuana skadelig?* Kbh. 1966.
- *Rapport vedrørende misbrug af euforiserende stoffer blandt ungdommen*. Sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe. Kbh. 1968.
- Jepsen, Jørgen & Lone Pål: *Forecasting the Volume and Structure of Future Criminality*. In: *Collected Studies in Criminological Research*. Reports presented to the Fourth European Conference of Directors of Criminological Research Institutes (1966). Vol. 4. Strasbourg 1969.
- Jersild, Jens: *Barnet og det homoseksuelle problem*. Kbh. 1957.
- *Løstgængende kvinder*. Kbh. 1962.
- Jersild, Torben, Erik Manniche & Preben Wolf: *Unge narkomaner i fængsel*. (Politiet. Nr. 10. 1968)
- Johannsen, W.: *Elemente der exakten Erblichkeitslehre*. Jena 1909.
- Johanson, Eva: *A Study of Schizophrenia in the Male. A psychiatric and social study based on 138 cases with follow up*. Göteborg-Cph. 1958. (*Acta psychiatrica et neurologica scandinavica*. Suppl. 125. Vol. 33)
- Johnson, Arthur C., jr.: *Our Schools Make Criminals*. (JCC Vol 33. 1942–1943)
- Johnson, Guy B.: *The Negro and Crime*. Philadelphia 1941. (*The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 217)
- Jonsson, Gustav: *Brottet som beteenderubbning*. I: Kleen, Else (m. fl.): *Fången, människan, straffet*. Stockholm 1944.
- Jonsson, Gustav & Anna-Lisa Kälvesten: *222 Stockholmspojkar. En socialpsykiatrisk undersökning av pojkar i skolåldern*. 2. uppl. Stockholm 1964.
- Jonsson, Gustav: *Delinquent Boys, their Parents and Grandparents*. Cph. 1967. (*Acta psychiatrica scandinavica*. Suppl. 195. Vol. 43)

- Juel-Nielsen, Niels: Individual and Environment. A psychiatric-psychological investigation of monozygotic twins reared apart. Cph. 1965.
- Juul-Jensen, Palle: Epilepsy. A clinical and social analysis of 1020 adult patients with epileptic seizures. Cph. 1964. (*Acta neurologica scandinavica*. Suppl. 5. Vol. 40)
- Jørgensen, Finn: Psykoser i tilslutning til cannabis. (UfL 1967)
- Jørgensen, Jørgen: Psykologi paa biologisk Grundlag. Kbh. 1942-46.
- Jörger: Die Familie Zero. (*Archiv für Rassen- und Gesellschaftsbiologie*. 2. 1905)
- Die Familie Marcus. (*Zeitschrift für d. ges. Neurologie und Psychiatrie*. 1918)
- Kahn, Alfred J.: The Case of the Premature Claims. Public policy and delinquency prediction. (C & D Vol. 11. No. 3. 1965)
- Kaij, Lennart: Alcoholism in Twins. Studies on the etiology and sequels of abuse of alcohol. Stockholm 1960.
- Kaila, Martti: Ungdomsbrottslighetens beroende av exogena och endogena faktorer med särskilt avseende fäst vid ekonomisk kristid. (NKÅ 1939)
- Behandlingen av psykiskt abnorma brottslingar. (NKÅ 1940-41)
- Schizofreni och kriminalitet. (NKÅ 1940-41)
- Kallestrup, Lauge R.: Straffrekvensen i forskellige sociale grupper. (NTfK 1954)
- Kallmann, F. J.: Comparative Twin Study on the Genetic Aspects of Male Homosexuality. (*Journal of Nervous and Mental Disease*. 115:283, 1952)
- Twin and Sipship Study of Overt Male Homosexuality. (*American Journal of Human Genetics*. 4:136, 1952)
- Kalmer, Leo & Eligius Weir: Crime and Religion. Chicago 1936.
- Karlsson, Georg (Red.): Sociologiska metoder. Av Bo Anderson (m. fl.). Med förord av Torgny T. Segerstedt. Stockholm 1961. (Scandinavian university books)
- Karpman, Benjamin: Case Studies in the Psychopathology of Crime. A reference source for research in criminal material. Vol. 1-2. Baltimore 1944.
- From the Autobiography of a Bandit. Toward the psychogenesis of so-called psychiatric behavior. (JCC Vol. 36. 1945-1946)
- Katila, O. & P. Hellsten: Livsbrott begångna av barn under 15 år i Finland. (NTfK 1964)

- Kemp, Tage: Prostitution. An investigation of its causes, especially with regard to hereditary factors. Cph.-London 1936.
- Kriminalitet og Arvelighed. (SvJT 1946)
- Kemp, Tage & Arne Nielsen: Statistik for medicinere. Kbh. 1959.
- Kemp, Tage: Arv og kår. Human genetik. (1956). 2. udg. Kbh. 1960.
- Kempe, G. Th.: La criminalité aux Pays-Bas pendant et après la deuxième guerre mondiale. Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire. Berne 1951.
- Kerr, Norman: Ether Drinking. (Drug Dependence. July 1969)
- Kielholz, Arthur: Verhütung von Verbrechen bei Psychosen. In: Meng, Heinrich (Hrsg.): Die Prophylaxe des Verbrechens. Basel 1948.
- Kinberg, Olof: Aktuella kriminalitetsproblem i psykologisk belysning. Stockholm 1930.
- Basic Problems of Criminology. Cph. 1935.
- Varför bli människor brottsliga? Kriminalpsykologisk studie. Stockholm 1935.
- Alkoholisten sådan läkaren ser honom. 2. udg. Stockholm 1939.
- Miljöbegreppet inom genetisk bio-psykologi. Festskrift tillägnad Nils Stjernberg. Stockholm 1940.
- Det biopsykologiska konstitutionsproblemet. I: Människokunskap och människobehandling. Stockholm 1941.
- Kinberg, Olof, Gunnar Inghe & Svend Riemer: Incestproblemet i Sverige. Stockholm 1943.
- Kinberg, Olof: Les problèmes fondamentaux de la criminologie. Paris 1957.
- Kinberg, Olof, Gunnar Inghe & Svend Riemer: Incestproblemet i Svekoholmissbruk. Stockholm 1957. (Institutet för maltdrycksforskning. Meddelande nr. 9)
- Kinsey, Alfred C., Wardell B. Pomeroy & Clyde E. Martin: Sexual Behavior in the Human Male. 5. print. Philadelphia-London 1948.
- Kinsey, Alfred: Sexual Behavior in the Human Female. Philadelphia-London 1953.
- Klørboe, Erik: Kriminalitet blandt epileptikere. (NTfK 1954)
- Kjems, Helge: En socialpsykologisk undersøgelse af et børneværnsklientel. I: Den tilpasningsvanskelige ungdom. Betænkning afgivet af ungdomskommissionen. Kbh. 1952. (Genoptrykt 1953)
- Kleeck, Mary van: Work and Law Observance in the Histories of Men in the Sing-Sing Prison. Report on the causes of crime. 1. 1931.

- Knudsen, K.: Homicide after Treatment with Lysergic Acid Diethyl Amide. (*Acta psychiatrica scandinavica* 1964)
- Knudtzon, Torben G.: Trafikdødsfald i retsmedicinsk Belysning. Kbh. 1932.
- Koch, J. L. A.: Die psychopathischen Minderwertigkeiten. Abt. 1–3. Ravensburg 1891–93.
- Koch, Rud.: Über Sittlichkeitsverbrecher. Leipzig 1940. (Krim. Abh.)
- Kolstad, Ragnar: Filmen „Gategutter“. Årsak til gutters asosiale opp-treden? (NTfK 1950)
- Koopmann, Hans: Exhibitionismus. (MfK 1942)
- Koppenfels, S. von: Die Kriminalität der Frau im Kriege. (Krim. Abh. Hft. 2. 1926)
- Korn, Richard R. & Lloyd W. McCorkle: Criminology and Penology. New York 1959.
- Krabbe, Oluf H.: Borgerlig Straffelov. 4. Udg. Kbh. 1947.
- Kraepelin, E.: Psychiatrie. Bd. 1–4. Leipzig 1909–15.
- Kraft, Alexander: Rettens Forhold til den praktiske Moral. En social-etisk Undersøgelse. Kbh. 1892. Disputats.
– Kriminalogiske Studier. Kbh. 1902.
- Kranz, Heinrich: Diskordantes soziales Verhalten eineiiger Zwillinge. (MfK 1935)
– Lebensschicksale krimineller Zwillinge. Berlin 1936.
- Kretschmer, Ernst: Körperbau und Charakter. Untersuchungen zum Konstitutionsproblem und zur Lehre von den Temperamenten. (1921). 25. ergänzte Aufl. Hrsg. von Wolfgang Kretschmer. Berlin 1967. (17./18. Aufl. 1944; 20. Aufl. 1951)
- Krille, Hans: Weibliche Kriminalität und Ehe. (Krim. Abh. Hft. 15. 1931)
- Kriminalloven og de vestgrønlandske samfund. 1–2. Kbh. 1962. (Ud-valget for samfundsforskning i Grønland. 5–6). Udg. af Udvalget for samfundsforskning i Grønland. 1. Samfundsvidenskabelige undersø-gelser. 2. Kriminallov for Grønland af 5. marts 1954 med kommentarer.
- Kriminalstatistik. Danmarks Statistik. 1933–37, 1959, 1965, 1966. Kbh. 1941, 1962, 1967, 1968. (Statistiske Meddelelser 4. Rk., 111. Bd., 3. Hft.; 1962:10; 1967:2; 1968:1). Udg. af Det statistiske De-partement.
- Kuttner, Ludwig: Die Kinder von Sicherungsverwahrten. (Krim. Abh. Hft. 31. 1938)

- Kvaraceus, William C.: *Delinquency and the School*. New York 1945.
- Kühl, P.-H.: *Kriminalitet og offentlig forsorg. I: Langvarigt forsorgsunderstøttede*. Kbh. 1960. (Socialforskningsinstituttets publikationer. 1)
- Köbner, O: *Die Methode einer wissenschaftlichen Rückfallsstatistik als Grundlage einer Reform der Kriminalstatistik*. (ZfS Bd. 13. 1893)
- Lafargue, P.: *Die Kriminalität in Frankreich 1840–1886*. (Neue Zeit 1890)
- Lander, Bernard: *Towards an Understanding of Juvenile Delinquency*. New York 1954.
- Lange, Johannes: *Verbrechen als Schicksal. Studien an kriminellen Zwillingen*. Leipzig 1929.
- *Lustmördertypen*. (Zeitschr. f. d. ges. Neurologie und Psychiatrie 1930)
- Langelüddeke, Albrecht: *Die Entmannung von Sittlichkeitsverbrechern*. Berlin 1963.
- Lasègue: *Les exhibitionnistes*. Paris 1884.
- Law and Order Reconsidered*. A staff report to the National Commission on the Causes and Prevention of Violence of 1968, se: Cambell, James S., Joseph R. Sahid & David P. Stang.
- Lees, J. P. & L. J. Newson: *Family or Ship Position and Some Aspects of Juvenile Delinquency*. (BJD Vol. 5. 1954–55)
- Legras, Auguste Marcel: *Psychose en criminaliteit bij tweelingen*. Utrecht 1932. Disputats.
- Lehtovaara, Arvo: *Psychologische Zwillingsuntersuchungen*. Helsinki 1938.
- Leikvam, Jon: *De rettspsykiatrisk sakkyndiges kompetenseområde*. (NTfK 1950)
- le Maire, Louis: *Legal Kastration i strafferetlig Belysning*. Kbh. 1946. Disputats.
- *Toxiske tilstande*. (Juristen 1949)
- *Kampen mod straffen. Kriminalistiske kroniker*. Kbh. 1952.
- Lemert, Edwin M.: *An Isolation and Closure Theory of Naive Check Forgery*. (JCC Vol. 44. 1953)
- Leunbach, Gustav: *Statistik og sandsynlighedsberegning for psykologer*. Kbh. 1963.
- Levinson, Daniel J.: *Criminality from a Sense of Guilt. A case study and some research hypotheses*. (Journal of Personality. Vol. 20. 1951–52).

- Levy, John: A Quantitative Study of Behavior Problems in Relation to Family Constellation. (*American Journal of Psychiatry*. Vol. 10. 1931)
- Lewis, Hilda: Deprived Children. The Mercham experiment. A social and clinical study. (1954). (Reprint.). London-New York-Toronto 1955.
- Ligabrottsligheten. (Social årsbok 1941). Stockholm 1942.
- Lindsmith, Alfred R.: Opiate Addiction. Bloomington, Ind. 1947.
- Lindner, Robert M.: Rebel Without a Cause. New York 1945.
- Liszt, Franz von: Das Problem der Kriminalität der Juden. Giesen 1907.
- Little, A.: Parental Deprivation, Separation and Crime. (*BJC* Vol. 5. 1965)
- Lombroso, Cesare: L'uomo delinquente. Milano 1876. (Senere 2 bd. – Tysk udg. 1887, fransk 1888) (5. ital. udg. 1897)
- L'uomo delinquente in rapporto all 'antropologia, alla giurisprudenza ed alla disciplina carceraria. Volume primo: Delinquente-nato e pazzo morale. Quarta edizione. Torino 1889. Volume secondo: Delinquente epilettico, d'impeto, pazzo e criminaloide. Torino 1889.
 - Il delitto politico e le rivoluzioni. Torino 1890.
 - Der Verbrecher (Homo delinquens) in anthropologischer, ärztlicher und juristischer Beziehung. Bd. 1–3. Hamburg 1890–96.
- Lombroso, Cesare & G. Ferrero: La donna delinquente, la prostituta e la donna normale. Torino 1893. (Engelsk udg.: *The Female Offender*. London 1895)
- Lombroso, Cesare: Le crime, causes et remèdes. Paris 1899. (Tysk udg. 1902, engelsk 1911)
- Lombroso-Ferrero, Gina: Criminal Man According to the Classification of Cesare Lombroso. New York 1911.
- Weshalb mein Vater Gelehrter wurde. (*MfK* 1911–1912)
- Lomholt, Esbern: Opvækstvilkår. En socialmedicinsk undersøgelse af 1066 hospitalspatienter med hud- og kønssygdomme. Kbh. 1958. (Særtryk af Bibliotek for læger. Hft. 3)
- Lotinga, Aage: De sexuelte afsporede og Samfundet. Kbh. 1947.
- Lund, David: Über die Ursachen der Jugendasocialität. Kriminalpsychologische und soziale Untersuchungen mit Einschluss von Familienforschungen in Schweden. Uppsala 1918.
- Ungdomsbrottslighet och vanart i Sverige, deres orsaker och bekämpande. Lund 1921.
 - Filmens suggestiva inflytande på barn och ungdom. (*NTFS* 1922)

- Lunden, Walter A.: *The Increase of Criminality in Underdeveloped Countries*. (Police. Springfield, Ill. 1962)
- *Statistics on Delinquents and Delinquency*. Springfield, Ill. 1964.
 - *Crimes and Criminals*. Ames, Iowa 1967.
- Luxenburger, Hans: *Psychiatrische Erblehre*. München–Berlin 1938.
- *Psychiatrische-neurologische Zwillingspathologie*. Von H. Luxenburger. (Zentralblatt f. d. ges. Neurologie und Psychiatrie 1930)
- McClintock, F. H. & Evelyn Gibson: *Robbery in London. An enquiry by the Cambridge Institute of Criminology*. Carried out by F. H. McClintock and Evelyn Gibson. London 1961. (Cambridge studies in criminology. Vol. 14)
- McCord, Joan, William McCord & Emily Thurber: *Some Effects of Paternal Absence on Male Children*. (Journal of Abnormal and Social Psychology. Vol. 64. 1962)
- McCord, William & Joan McCord: *Origins of Crime. A new evaluation of the Cambridge-Somerville youth study*. New York 1959.
- McDonald, Lynn: *Social Class and Delinquency*. London 1969.
- McKeown, James Edward: *Poverty, Race and Crime*. (JCC Vol. 39. 1948–1949)
- McKissack, I. J.: *The Peak Age for Property Crimes*. (BJC Vol. 7. 1967)
- Macnaughton-Smith, P.: *The Second Code. Toward (or away from) an empiric theory of crime and delinquency*. (JRCD Vol. 5. 1968)
- Mannheim, Hermann: *Social Aspects of Crime in England Between the Wars*. London 1940.
- *Group Problems in Crime and Punishment and Other Studies in Criminology and Criminal Law*. London 1955. (International library of sociology and social reconstruction)
- Mannheim, Hermann & Leslie T. Wilkins: *Prediction Methods in Relation to Borstal Training*. London 1955.
- Mannheim, Hermann (Ed.): *Pioneers in Criminology*. London 1960.
- Mannheim, Hermann: *Comparative Criminology. A text book*. Vol. 1–2. London 1965. (Imprintment 1966). (International library of sociology and social reconstruction)
- Mannheim, Hermann: *Comparative Criminology*. Vol. 1–2. London 1965. (Imprintment 1966).
- Manniche, Erik & Erik Høgh: *Hash-brug blandt dansk storbyungdom*. (Sociologiske meddelelser. Ser. 12. Hft. 1. 1967–68)

- Manniche, Erik & Erik Høgh: Undersøgelse af hashforbrug blandt unge i Storkøbenhavn. (Socialrådgiveren 1968)
– Udbredelse af hash blandt skolesøgende i en omegnskommune. Sociologisk institut. Københavns universitet 1968. Duplikeret.
- Martinussen, Willy: Prostitution i Norge. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett. 1967. Duplikeret.
- Matthiessen, Hugo: De Kagstrøgne. Et Blad af Prostitutionens Historie i Danmark. (1919). 2. opl. Kbh. 1964.
- Mayr, Georg von: Statistik und Gesellschaftslehre. Bd. 1–3. Tübingen 1914–1917.
- Mead, Margaret: Sex and Temperament in Three Primitive Societies. (1935). New York 1950.
- Medicinsk kompendium. Udg. af Poul Astrup, Mogens Iversen & Kaj Kjerulf. Kbh. 1963.
- Meng, Heinrich (Hrsg.): Die Prophylaxe des Verbrechens. Basel 1948. (Psychohygiene. Wissenschaft und Praxis. Bd. 8–9)
- Menninger, Karl: The Vital Balance. New York 1963.
- Mental Abnormality and Crime. Introductory essays by R. N. Graig . . G. M. Scott. Preface by P. H. Winfield. London 1944. (English studies in criminal science. Vol. 2)
- Mergen, Armand: Die Kriminologie. Eine systematische Darstellung. Berlin–Frankfurt am Main 1967.
- Merton, Robert K.: Social Structure and Anomie: Revisions and Extensions. In: Aushen, Ruth Nanda (Ed.): The Family. Its functions and destiny. New York 1949.
- Merton, Robert K. & Robert A. Nisbet (Eds.): Contemporary Social Problems. An introduction to the sociology of deviant behavior and social disorganization. New York 1961.
- Meyer: Rückfallsprognose bei unbestimmt verurteilten Jugendlichen. Bonn 1956.
- Meywerk, Wilhelm: Beitrag zur Bestimmung der sozialen Prognose an Rückfallsverbrechern. (MfK 1938)
– Zur Frage der kriminalbiologischen Prognosestellung. (MfK 1939)
- Michael, Jerome & Mortimer J. Adler: Crime, Law and Social Science. London–New York 1933.
- Middendorff, Wolf: Jugendkriminologie. Ratingen bei Düsseldorf 1956.
– Soziologie des Verbrechens. Erscheinungen und Wandlungen des asozialen Verhaltens. Düsseldorf–Köln 1959.
– New Forms of Juvenile Delinquency. Their origin, prevention and

- treatment. Second United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (London, 8–20 August 1960). New York 1960.
- Zu den Beziehungen zwischen Religion und Verbrechen. (ZfS Bd. 76. 1964)
 - Die kriminologische Prognose in Theorie und Praxis. Neuwied–Berlin 1967. (Strafrecht, Strafverfahren, Kriminologie. Bd. 17)
- Milhøj, Poul: Danmarks statistik. Del 1: Befolkning og erhvervsliv. Kbh. 1961.
- Miller, Emanuel: The Problem of Birth Order and Delinquency. London 1944. (English studies in criminal science. Vol. 2)
- Miller, Walter B.: Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. (Journal of Social Issues. Vol. 14. 1958)
- Milovanovic, M.: Alkoholismus der Getöteten als kriminogener Faktor. (MfK 1935)
- Mjøen, Jon Alfred & Arne Y. Brantenberg: Hormonene. Oslo 1939.
- Moberg, David O.: Old Age and Crime. (JCC Vol. 43. 1952–1953)
- The Modern Approach to Criminal Law. Collected essays by D. Seaborne Davies a. o. Preface by P. H. Winfield. London 1945 (reprint. 1948). (English studies in criminal science. Vol. 4)
- Monachesi, Elio D.: Prediction Factors in Probation. Hanover, New Hampshire 1932.
- A Comparison of Predicted with Actual Results of Probation. (ASR Vol. 10. 1945)
 - American Studies in the Prediction of Recidivism. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Monahan, Thomas P.: Family Status and the Delinquent Child. A reappraisal and some new findings. (Social Forces. Vol. 35. March, 1957)
- More, Thomas: Utopia. Dansk udg. 1944. (Originaludg. 1516)
- Morris, Albert: As the Criminal Sees Himself. Philadelphia 1941. (The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vol. 217)
- Morris, Ruth R.: Female Delinquency and Relational Problems. (Social Forces 1964)
- Attitudes toward Delinquency by Delinquents, Non-Delinquents and their Friends. (BJC Vol. 5. 1965)
- Morris, Terence: The Criminal Area. A study in social ecology. Foreword by Hermann Mannheim. London 1957 (publ. 1958). (International library of sociology and social reconstruction)

- Morrison, William Douglas: *Crime and its Causes*. (1891). 2. ed. London 1902.
- Mortensson, Gunnar: *Psykiatrisk undersøgelse af mandlige landssvigere i Danmark*. Kbh. 1954.
- Mortensson, Gunnar & Emma Vestergaard: *Psykiatriske undersøgelser af unge prostituerede kvinder*. (NTfK 1961)
– *Efterundersøgelse af 300 unge prostituerede kvinder*. (NTfK 1965)
- Moses, Earl R.: *Differentials in Crime Rates Between American Negroes*. (ASR Vol. 12. 1947)
- Motion Pictures and Juvenile Delinquency. U.S. Senate report. No. 2055. Washington, D.C. 1956.
- Mullins, Claud: *Crime and Psychology*. (1943). 3. ed. London 1945.
- Murchison, Carl: *Criminal Intelligence*. Worcester, Mass. 1926.
- Murphy, H. B. M.: *The Cannabis Habit. A review of recent psychiatric literature*. (Bull. on Narcotics. 15. 1963)
- Murray, Henry A.: *Explorations in Personality*. New York 1938.
- Myrdal, Gunnar: *An American Dilemma. The Negro problem and modern democracy*. (1942). 20. ed. New York 1962.
- Møglestue, Idar: *Kriminalitet og sosial bakgrunn*. (En analyse av overlege Johan Scharffenbergs materiale for fanger innsatt i Botsfengslet i 1920–1939). Oslo 1962. (Samfunnsøkonomiske studier. Nr. 11)
- Møller, Knud O.: *Eksotiske Rusgifte. I: Møller, Knud O. (Red.): Stimulanser*. Kbh. 1945.
- Møller, Knud O. (Red.): *Stimulanser. Nydelsesmidler og Rusgifte*. Kbh. 1945.
- Mönkemöller: *Eine Vagabundenfamilie*. („Viktoria“). (MfK 1907–1908)
- Nansen, Fridtjof: *Eskimoleben*. Leipzig 1903.
- Narkomanvårdskommittén: *Narkotikaproblemet*. Del 4. Stockholm 1969. (SOU 1969:53). Udg. af Socialdepartementet.
- National Commission on Law Observance and Enforcement: *Criminal Statistics*. Washington, D.C. 1931. (Report. No. 3)
- National Commission on Law Observance and Enforcement: *Report on Crime and the Foreign Born*. Washington, D.C. 1931. (Report. No. 10)
- Neumann, K.: *Die Kriminalität der italienischen Arbeitskräfte im Kanton Zürich*. Zürich 1963.
- Neuriter, F. von: *Kriminalbiologie*. Berlin 1940.

- New York State Crime Commission: From Truancy to Crime. A study of 251 adolescents. Albany 1928.
- Problem Boys and their Brothers. Case studies of delinquents and non-delinquents in the same families. Albany 1929.
- Newman, Horatio H., Frank N. Freeman & Karl J. Holzinger: Twins. A study of heredity and environment. Chicago, Ill. 1937.
- Nielsen, Gerhard: Filmens psykologiske virkninger. Kbh. 1965. (Søndagsuniversitetet. Bd. 71)
- Nissen, Hartvig: Øie for øie, tann for tann? Oslo 1934.
- Forbryteren og fengslet som sosiale problemer. (SvJT 1945)
- 1944-års nykterhetskommitté. 1. Statistiska undersökningar kring alkoholfrågan. Stockholm 1952. (SOU 1951:43)
- Nordbek, Else: Studier over oligofrene Forbrydere. (NTfS 1946)
- Nordisk kontaktudvalg vedrørende børns og unges læsning. Betænkning af 16. juli 1957. Kbh. 1958. (Betænkning nr. 217)
- Nordland, Eve: Barn og tegneserielesning. (Pedagogisk forskning. Nordisk tidsskrift for pedagogikk. Oslo 1957, 1958, 1959)
- Nye, F. Ivan & James F. Short: Scaling Delinquent Behavior. (ASR Vol. 22. 1957)
- Nye, F. Ivan: Family Relationships and Delinquent Behavior. New York 1958.
- Nye, F. Ivan, James F. Short, jr. & Virgil J. Olson: Socioeconomic Status and Delinquent Behavior. (AJS Vol. 63. 1958)
- Næss, Siri: Mother-child Separation and Delinquency. By Siri Naess. (BJD Vol. 10. 1959–60)
- Mother-Separation and Delinquency. Further evidence. By Siri Naess. (BJC Vol. 2. 1961–62)
- Nørvig, Johs.: Samfundsmæssige Forholdsregler overfor Sinker. (NKÅ 1942–43)
- Oettingen, Alexander von: Die Moralstatistik in ihrer Bedeutung für eine Sociaethik. (1868). 3. vollständig umgearb. Aufl. Erlangen 1882.
- Ogburn, William & Dorothy Swaine Thomas: The Influence of the Business Cycle on Certain Social Conditions. (Journal of the American Statistical Association 1922)
- Ogburn, William F. & Meyer F. Nimkoff: A Handbook of Sociology. London 1947.
- Ohlin, Lloyd E. & O. D. Duncan: The Efficiency of Prediction in Criminology. (AJS Vol. 56. 1949)

- Ohlin, Lloyd E.: *Selection for Parole. A manual of parole prediction.* New York 1951.
- Otterström, Edith: *Delinquency and Children from Bad Homes.* Uppsala 1946.
- Owen, Robert: *A New View of Society, or Essays on the Formation of Human Character.* London 1816.
- *The Book of the New Moral World.* London 1844.
- Pakenham, (Lord): *Causes of Crime.* London 1958.
- Pål, Lone: *Det kvindelige klientel i Københavns fængsler 1946–49.* Kbh. 1963. (Utrykt)
- Partanen, J., K. Bruun & T. Markkanen: *Inheritance of Drinking Behavior. A study on intelligence, personality and use of alcohol of adult twins.* Helsinki 1966.
- Paterna, Erich: *Zigeuner.* (HdwK II, s. 1150 ff., 1936)
- Pedersen, P. N.: *En Ægteskabssvindlerske (Himlingøjepigen).* (Politiet 1942–1943)
- Pende, Nicholas: *Constitutional Inadequasis.* Philadelphia 1928.
- Penrose, L. S.: *Genetics and the Criminal.* (BJD Vol. 6. 1955)
- Peters, Ernest L.: *Public School Attitudes toward Juvenile Delinquents.* (JRCD Vol. 6. 1969)
- Petersen, Eggert: *Sanktioner og trivsel i et autoritært ledet socialt system. En sociologisk-socialpsykologisk studie af samspillet mellem individet og det aktuelle miljø.* Kbh. 1967. Disputats.
- Petersen, Theodor: *Trafikforseelserne og deres behandling med særligt henblik på motortrafikanterne.* (NTfK 1967)
- Peterson, Virgil W.: *Why Honest People Steal.* (JCC Vol. 38. 1947)
- Pfuhl, Edwin H.: *The Relationship of Crime and Horror Comics to Juvenile Delinquency.* Research studies of the State College of Washington 1956.
- Philip, Erhard & Kurt Wilschke: *Beiträge zur neurotisch bedingten Delinquenz.* (MfK 1966)
- Pitaval, Francois Gayet de: *Causes, célèbres et intéressantes.* 1734.
- Podolsky, Edward: *The Chemical Brew of Criminal Behavior.* (JCC Vol. 45. 1955)
- *A Note on the Schizophrenic College Student.* (Am. Journ. of Psychiat. Vol. 119. 1963)
- Polk, Kenneth & David S. Halferty: *Adolescence, Commitment, and Delinquency.* (JRCD Vol. 3. No. 2. 1966)

- Pollak, Otto: *The Criminality of Women*. Philadelphia 1950.
- Porta, Gambattista della: *De Humane Physiognomica*. 1586.
- Porterfield, Austin L.: *Delinquency and its Outcome in Court and College*. (AJS Vol. 49. 1943)
- *Youth in Trouble*. Fort Worth 1946.
- Powers, Edwin & Helen Witmer: *An Experiment in the Prevention of Delinquency. The Cambridge-Somerville youth study*. New York 1951.
- The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice: *The Challenge of Crime in a Free Society*. A report. Washington, D. C. 1967.
- Presse, politi og domstole. (Juristen 1965)
- Pressens behandling af retssager. Meddelelse fra det af Dansk Kriminalistforening nedsatte forhandlingsudvalg. (NTfK 1951)
- Prichard, J. C.: *Treatise on Insanity and Other Disorders Affecting the Mind*. London 1835.
- Prien, Børge: *Uddannelse og intelligensprøveresultat i forskellige befolkningsgrupper*. Danmarks pædagogiske Institut 1967. (Publikation nr. 65)
- Prigmore, Charles S.: *An Analysis of Rater Reliability on the Glueck Scale for the Prediction of Juvenile Delinquency*. (JCC Vol. 54. No. 1. 1963)
- Prinzing, Friedrich: *Der Einfluss der Ehe auf die Kriminalität des Mannes*. (Zeitschrift für Sozialwissenschaft 1899)
- *Die Erhöhung der Kriminalität des Weibes durch die Ehe*. (Zeitschrift für Sozialwissenschaft 1900)
- *Soziale Faktoren der Kriminalität*. Von Fr. Prinzing. (ZfS Bd. 22. Nr. 26. 1902)
- Problem Boys and their Brothers*, se: New York State Crime Commission.
- Prytz, Harald: *Forbrydelse og Psychoanalyse*. (NTfS 1934)
- Quensel, Carl-Erik: *Om påföljders verkningar. Några anmärkningar angående statistiska metodproblem i anslutning till en avhandling med ovan nämnd titel*. Stockholm 1966. (Statistisk tidskrift. Årg. 4. 3:följden. 1966)
- Quetelet, Ad.: *Physique sociale ou Essai sur le développement des facultés de l'homme*. T. 1–2. Bruxelles 1869.

- Quinney, Richard: *Crime, Delinquency, and Social Areas*. (JRCD Vol. 1. No. 2. 1964)
- *Structural Characteristics, Population Areas, and Crime Rates in the United States*. (JCC Vol. 57. No. 1. 1966)
- Radzinowicz, Leon: *A Note on Methods of Establishing the Connexion between Economic Conditions and Crime*. By L. Radzinowicz. (The Sociological Review. Vol. 31. No. 3. July 1939)
- *The Influence of Economic Conditions on Crime*. By L. Radzinowicz. (The Sociological Review, 33:1–36 & 139–153. 1941)
 - *English Criminal Statistics. A critical analysis*. By L. Radzinowicz. In: *The Modern Approach to Criminal Law*. London 1945 (reprint. 1948). (English studies in criminal science. Vol. 4)
- Radzinowicz, Leon & J. W. C. Turner: *The Meaning and Scope of Criminal Science*. By L. Radzinowicz and J. W. C. Turner. In: *The Modern Approach to Criminal Law*. London 1945 (reprint. 1948). (English studies in criminal science. Vol. 4).
- Radzinowicz, Leon: *A History of English Criminal Law and its Administration from 1750*. Vol. 1: *The Movement for Reform*. London 1948.
- Ramer, Torsten: *The Prognosis of Mentally Retarded Children. A follow-up study of 626 special-class cases and 589 control cases born 1905–1917*. Stockholm 1946.
- Rapport fra sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe vedrørende misbrug af euforiserende stoffer blandt unge. Kbh. 1968.
- Rasch, G.: *Om Vurdering af Intelligensprøver*. (Det danske Militærs Prøver i 1946). Kbh. 1947. Duplikeret.
- *Probabilistic Models for Some Intelligence and Attainment Tests*. Cph. 1960.
- Rasmussen, H. & A. Andersen, i: *Betænkning om Oprettelse af Særklasser i Folkeskolen*. Kbh. 1943.
- Rasmussen, Holger & Karl O. Christiansen: *De svagtbegavedes fremtidsudsigter*. (M & M 1947. Hft. 4)
- Rattenhuber: *Der gefährliche Sittlichkeitsverbrecher*. (Krim. Abh. Hft. 39. 1939)
- Raymond-Decharneux, Gabrielle: *Le cinéma et la délinquance juvénile*. (Revue de droit pénal et de criminologie. Vol. 37. No. 8. 1956–1957)

- Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire. Vol. 15. No. 4/2: Les effets de la guerre sur la criminalité. Berne 1951. (Også med engelsk tekst og titel: Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission)
- Reckless, Walter C.: *Criminal Behavior*. New York 1940.
- *The Crime Problem*. New York 1950. (2. ed. 1955; 4. ed. 1967)
- Reik, Theodor: *Geständniszwang und Strafbedürfnis*. Wien 1925.
- Reiss, Albert J., jr.: *Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls*. (ASR Vol. 16. 1951)
- Reiss, Albert J., jr. & Albert Lewis Rhodes: *Are Educational Norms and Goals of Conforming, Truant, and Delinquent Adolescents Influenced by Group Position in American Society?* (*Journal of Negro Education*. 37. Summer 1959)
- *The Distribution of Juvenile Delinquency in Social Class Structure*. (ASR Vol. 26. 1961)
- *An Empirical Test of Differential Association Theory*. (JRCD Vol. 1. 1964)
- Reiter, Paul J.: *Samfundsmæssige Forholdsregler overfor Sinker*. (NKÅ 1942–43)
- *Om Psykopather*. Kbh. 1946.
- Reiwald, Paul: *Die Gesellschaft und ihre Verbrecher*. Zürich 1948.
- *Verbrechensverhütung als Teil der Gesellschaftspsychohygiene*. In: Meng, Heinrich (Hrsg.): *Die Prophylaxe des Verbrechens*. Basel 1948.
- Remvig, Jørgen, i: *Rapport fra Nordisk forskningsseminar i kriminologi* 18.–21. maj 1958, s. 5 ff. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett. Dat. 1959. Duplikeret.
- Rengby, S.: *The Influence of the Latest World War on Criminality in Sweden*. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission. Bern 1951.
- Renger, Ewald: *Kriminalität, Preis und Lohn*. (Krim. Abh. Hft. 19. 1933)
- Repond, André: *Gentleman Cambrioleurs. Zur Psychopathologie, Psychotherapie und Psychohygiene an jugendlichen Dieben und Betrügern*. In: Meng, Heinrich (Hrsg.): *Die Prophylaxe des Verbrechens*. Basel 1948.
- Retslægeraadets Aarsberetning for 1928, 1935, 1943. Kbh. 1930, 1937, 1945.

- Reuck, A. V. S. de & Ruth Porter (Eds.): *The Mentally Abnormal Offender*. A Ciba Foundation symposium. London 1968.
- Rhodes, Henry T. F.: *The Criminal in Society*. A review of the fundamentals of criminology. London 1939.
- Riedl, Martin: *Studie über Verbrecherstämmlinge*. (Archiv für Kriminologie. Bd. 93. Berlin 1933)
- *Die Verbrecherfamilie Kilohm*. (Archiv für Kriminologie. Bd. 93. Berlin 1933)
- Riffbjerg, Sofie (Red.): *Hjælpekolen*. Kbh. 1953. (Psykologisk-pædagogisk bibliotek. Bd. 17)
- Riising, J. (Red.): *Kortfattet lærebog i neuroser*. Udg. af 'Almindelig dansk lægeforening' under red. af neuroseudvalget ved J. Riising Kbh. 1955.
- Robison, Sophia M.: *Can Delinquency be Measured?* New York 1936.
- Roe, Anne: *Children of Alcoholic Parents Raised in Foster Homes*. (Alcohol Science and Society. New Haven 1945)
- Roesner, Ernst: *Der Einfluss von Wirtschaftslage, Alkohol und Jahreszeit auf die Kriminalität*. Bericht der Zentralstelle für die Gefangenenfürsorge der Provinz Brandenburg. Berlin 1930.
- *Bildungsgrad*. (HdwK I, s. 165 ff., 1933)
- *Familienstand*. (HdwK I, s. 398 ff., 1933)
- *Geschlecht und Straffälligkeit*. (HdwK I, s. 574 ff., 1933)
- *Jahreszeiten*. (HdwK I, s. 688 ff., 1933)
- *Kriminalstatistik*. (HdwK II, s. 27 ff., 1936)
- *Wirtschaftslage und Straffälligkeit*. (HdwK II, s. 1079 ff., 1936)
- Rohden, Friedrich von: *Gibt es unverbesserliche Verbrecher?* (MfK 1933).
- Rolph, C. H. (Ed.): *Women of the Streets*. A sociological study of the common prostitute. London 1955.
- Roos, J. R. B. de: *Über de Kriminalität der Juden*. (MfK 1909–1910)
- Roper, W. F.: *A Contemporary Survey of the Wakefield Prison Population in 1948*. (BJD Vol. 1. 1950–51)
- Rosanoff, Aaron J., Leva M. Handy & Isabel Avis Rosanoff: *Criminality and Delinquency in Twins*. (JCC Vol. 24. 1934)
- Rose, A. G.: *Five Hundred Borstal Boys*. Oxford 1954. (Univ. of Oxford. Delegacy for Social Training. Monograph. No. 1)
- Rose, G. N. G.: *The Artificial Delinquent Generation*. (JCC Vol. 59. No. 3. 1968)

- Rosenfeld, Eva: Social Stratification in a „Classless“ Society. (ASR Vol. 16. 1951)
- Rubin, Sol: Unraveling Juvenile Delinquency. Illusions in a research project using matched pairs. (AJS Vol. 57. 1951)
- Rylander, Gösta & Erik Bendz: Rättspsykiatri i kort framställning jämte huvuddragen av lagstiftningen rörande psykiskt abnorma. Stockholm 1947. (Krim. hdb.)
- Rylander, G.: Preludin – narkomaner från klinisk och medicinsk-kriminologisk synpunkt. (Svensk läkartidn. 1966)
- Sachs, Jan: Psychopathic Personality Traits. Terminological considerations. (Festskrift for Helweg 1946)
- Kan „psykopater“ behandles? (NTfK 1963)
 - Om den neurotiske personlighed. I: Herstedvesteriana 1965. (Festskrift til Georg K. Stürup på hans 60 års fødselsdag)
- Sachs, P. M.: Retsoppgøret med Landsforrædere og Krigsforbrydere i Danmark. (NTfS 1945)
- Sand, Knud: Den danske Sterilisationslov af 1. Juni 1929 og dens Resultater, med Overvejelser om Lovens Revision. (NTfS 1935)
- Den legale kastration. 10 års erfaringer med legal kastration i Danmark. (NTfS 1939)
- Sand, Knud (i samarb. med P. Dickmeiss & P. Schwalbe-Hansen): Den legale kastration i Danmark gennem 30 år (1929–1959). I: Betænkning om sterilisation og kastration. Afgivet af det af justitsministeriet den 30. december 1958 nedsatte udvalg. Kbh. 1964. (Betænkning nr. 353)
- Sargent, W. E.: Religion and Delinquency. (BJD Vol. 3. 1952–53)
- Sauer, Wilhelm: Kriminalsoziologie. Berlin–Leipzig 1933.
- Scarpitti, Frank, Ellen Murray, Simon Dinitz & Walter C. Reckless: The 'Good' Boy in a High Delinquency Area: Four Years Later. (ASR Vol. 25. 1960)
- Schiedt: Ein Beitrag zum Problem der Rückfallsprognose. München 1936. Dissertation.
- Schlapp, Max G. & Edward H. Smith: The New Criminology. A consideration of the causation of abnormal behavior. New York 1928.
- Schmid, Albert: Anlage und Umwelt bei 500 Erstverbrechern. (Krim. Abh. Hft. 24. 1936)
- Schmid, Calvin F.: Urban Crime Areas. Part 2. (ASR Vol. 25. 1960)

- Schneider, Hans Joachim, i: Juristenzeitung, s. 124 ff. Tübingen 1963.
– i: Juristenzeitung, s. 327–329. Tübingen 1965.
- Schneider, Kurt: Die psykopatischen Persönlichkeiten. Wien 1940. (1. udg. 1923).
– Abnormitet og Krankheit im Psychischen. (MfK 1929).
- Schnell, Karl: Anlage und Umwelt bei 500 Rückfallsverbrechern. (Krim. Abh. Hft. 22. 1935)
- Schrøder, George E.: Psykiatrisk undersøgelse af mandfanger i Danmarks straffeanstalter. Del 1–2. Kbh. 1917–27. 1. Forbedringshusfanger. Kliniske undersøgelser. 1917. 2. Tugthusfanger. 1927.
- Schuessler, Karl F. & Donald R. Cressey: Personality Characteristics of Criminals. (AJS Vol. 55. 1950)
- Schwab, Georg: Über die Beziehungen der körperlichen Konstitution zum Verbrechertyp. (MfK 1941)
- Schwalbe-Hansen, P. A.: Efterundersøgelser af „psykopatiske Børn“. (Hospitalstidende 1938)
- Schwesinger, G.: The Effect of Differential Parent-Child Relations on Identical Twin Resemblance in Personality. Roma 1952. (Acta genet. med.)
- Scott, Peter: Gangs and Delinquent Groups in London. (BJD Vol. 7. 1956)
- Seelig, Ernst: Lehrbuch der Kriminologie. Neubearb. und ergänzt von Hanns Bellavić. 3. Aufl. Darmstadt 1963.
- Segerstedt, Torgny: Kriminalsociologi. I: Agge, Ivar (m. fl.): Kriminologi. Stockholm 1955.
- Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission. Vol. 15. Bern 1951. (Også med fransk titel: Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Commission internationale pénale et pénitentiaire)
- Sellin, Thorsten: The Negro Criminal. A statistical note. Philadelphia 1928. (The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vol 140)
– The Basis of a Crime Index. (JCC 1931. Vol. 22)
- Sellin, Thorsten & Leonard D. Savitz: A Bibliographical Manual for the Student of Criminology. (1935). 2. print. Uden sted 1965. (Reprint from the International Bibliography on Crime and Delinquency. Vol. 1. No. 3)

- Sellin, Thorsten: Research Memorandum on Crime in the Depression. New York 1937. (Social Science Research Council. Bulletin 27)
- Culture, Conflict and Crime. A Report of the Subcommittee on Delinquency of the Committee on Personality and Culture. New York, N. Y. 1938.
 - Kriminologi och etiologisk forskning. (NTfS 1947)
 - Den risikabla anonymiteten. I: Vi. Stockholm 1947.
 - se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
 - The Significance of Records of Crime. (The Law Quarterly Review. Vol. 67. 1951)
 - En historisk återblick. I: Agge, Ivar (m. fl.): Kriminologi. Stockholm 1955.
 - Recidivism and Maturation. (NPPA Journal. Vol. 4. No. 3. 1958)
- Selz, Otto: Zur Psychologie des produktiven Denkens und des Irrtums. Bonn 1922.
- Senf, Max Rudolf: Zur Psychologie des Lustmörders. (MfK 1911–1912)
- Shaw, Clifford R.: Delinquency Areas. A study of the geographic distribution of school truants, juvenile delinquents, and adult offenders in Chicago. With the collaboration of Frederick M. Zorbaugh, Henry D. McKay and Leonard S. Cottrell. Chicago, Ill. 1929. (Behavior Research Fund monographs)
- The Natural History of a Delinquent Career. Chicago 1931.
- Shaw, Clifford R. & Henry D. McKay: Social Factors in Juvenile Delinquency. Report of National Commission on Law Observance and Enforcement. Part 4. Washington 1931.
- Shaw, Clifford R. (Ed.): Brothers in Crime. With special chapters by Harold B. Hanson & Ernest W. Burgess. Chicago, Ill. 1938.
- Shaw, Clifford R. & Henry D. McKay: Juvenile Delinquency and Urban Areas. A study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in American cities. With chapters by Norman S. Hayner a.o. Chicago, Ill. 1942. (Behavior Research Fund monographs)
- Shaw, Van B.: Relationship Between Crime Rates and Certain Population Characteristics in Minnesota Counties. (JCC Vol. 40. 1949–50)

- Sheldon, William H., Emil H. Hartl & Eugene McDermott: *Varieties of Delinquent Youth*. New York 1949.
- Shield, J. Asa & Austin E. Grigg: *Extreme Ordinal Position and Criminal Behavior*. (JCC Vol. 35. 1944)
- Shields, James: *Personality Differences and Neurotic Traits in Normal Twin School Children*. (Eugen Rev. 45. 1954)
- *Monyzygotic Twins Brought up Apart and Brought up Together*. London 1962.
- Shields, James, Irving I. Gottesman & Eliot Slater: *Kallmann's 1946 Schizophrenic Twin Study in the Light of New Information*. (Acta psychiatrica scandinavica. Vol. 43. 1967–68)
- Shoham, Shlomo: *The Application of the „Culture-Conflict“ Hypothesis to the Criminality of Immigrants in Israel*. (JCC Vol. 53. No. 2. 1962)
- *Culture Conflict as a Frame of Reference for Research in Criminology and Social Deviation*. In: Wolfgang, Marwin E. (Ed.): *Crime and Culture. Essays in honor of Thorsten Sellin*. New York 1968.
- Short, James F., jr.: *A Social Aspect of Business Cycle Re-examined: Crimes*. (Research studies of the State College of Washington. Vol. 20. No. 2. 1952)
- *Gang Delinquency and Anomie*. In: Clinard, Marshall B. (Ed.): *Anomie and Deviant Behavior*. Glencoe-London 1964.
- Short, James F., jr. & Fred. L. Strodtbeck: *Group Process and Gang Delinquency*. Chicago-London 1965.
- Siemens, H. W.: *Die Zwillingspathologie*. Berlin 1924.
- Sigsgaard, Thomas: *Psykologisk undersøgelse af mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen*. Kbh. 1954.
- Simmel, Ernst: *Incendiarism*. In: Eissler, K. R. (Ed.): *Searchlights on Delinquency*. New psychoanalytic studies. Dedicated to Professor August Aichhorn, on the occasion of his seventieth birthday July 27, 1948. New York 1949.
- Simonsen, Karen Margrethe: *Examination of Children from Children's Homes and Day-Nurseries*. Cph. 1947.
- Sjöbring, H.: *Brott och personlighet. I: Festskrift for Olof Kinberg*. Stockholm 1938.
- Skyum-Nielsen, Sv., i: *Rapport fra indenrigsministeriets konsulent i alkoholspørgsmål vedrørende arbejdet i perioden november 1963 til november 1965*. Kbh. 1966.

- Slater, Eliot: *Psychotic and Neurotic Illnesses in Twins*. London 1953. (Medical Research Council special report series. No. 278)
- Slater, S. W., J. H. Darwin & Wendy Lynne Ritchie: *Delinquent Generations in New Zealand*. (JRCD Vol. 3. No. 2. 1966)
- Slawson, John: *The Delinquent Boy*. Boston 1926.
- Sletto, Raymond F.: *Sibling Position and Juvenile Delinquency*. (AJS Vol. 39. 1934)
- Slocum, Walter L. & Carol L. Stone: *Family Culture Patterns and Delinquent-type Behavior*. (Marriage and Family Living, Vol. 25. Tallahassee, Florida 1963)
- Smith, Jørgen: *Overtrædelser af skatte- og afgiftslovgivningen*. (NTfK 1955)
- *Større danske straffesager om svig og uredelighed*. (NTfK 1955)
 - *Overtrædelser af den økonomiske restriktionslovgivning*. (NTfK 1956)
 - „White collar crime“ – realitet eller slagord? (NTfK 1956)
- Smith, Philip M.: *Organized Religion and Criminal Behavior*. (Sociology and Social Research. May 1949)
- Solem, Erik: *Lappiske retsstudier*. Oslo 1933.
- Sondén, Torsten: *Verställighetsundersökningarne*. (Tidskrift för kriminalvård. Stockholm 1948)
- Spearman, C.: „General Intelligence“, Objectively Determined and Measured. (AJP's Vol. 15. 1904)
- Spiethoff: *Krisen*. (Hdwb. der Staatswissenschaften. 4. Aufl. 1925)
- Statistisk Aarboeg. Danmarks Statistik. Udg. af Det statistiske Departement, København.
- Statistisk årbog for København, Frederiksberg og Gentofte samt omegnskomunerne. Udg. af Københavns statistiske kontor.
- Statistisk Tabelværk. Detaillerede Criminaltabeller for Kongeriget Danmark for Aarene 1832–1840, 1841–1855, 1926–32. Udg. af Det statistiske Departement, København.
- Steenstrup, C. Fl.: *Anholdelser af berusede personer i 1949–50. I: Alkoholkommissionens afsluttende betænkning. Den af kommissionen af 1947 angående alkoholspørgsmålet afgivne 4. betænkning*. Kbh. 1960. (Betænkning nr. 264)
- Stern, W.: *Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung*. (Z.f. ang. Ps. 6. 1912)
- Sterne, Richard S.: *Delinquent Conduct and Broken Homes. A study of 1.050 boys*. New Haven, Conn. 1964.

- Stertz, G.: Encephalitische Wesensveränderung und Mord. Gutachten über die Zurechnungsfähigkeit. (MfK 1931)
- Stevenson, Adlai E.: Crime and Politics. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Stjernberg, Nils: Festskrift tillägnad Nils Stjernberg vid hans avgång från professorsämbetet den 1 september 1940 av Stockholms Högskolas juridiska och humanistiska fakulteter. Stockholm 1940.
- Stott, D. H.: Delinquency and Human Nature. Dunfermline, Fife 1950.
- Spotting the Delinquency-prone Child: (The Howard Journal 1959)
 - The Prediction of Delinquency from Non-Delinquent Behaviour. (BJD Vol. 10. 1959–60)
- Stott, D. H. & D. M. Wilson: The Prediction of Early-Adult Criminality from School-Age Behaviour. (IJSP Vol. 14. No. 1. Winter 1967/68)
- Straffelovrådets betänkning om straf for pornografi. Kbh. 1966. (Betänkning nr. 435)
- Strahl, Ivar (m. fl.): Om påföljder för brott. (1948). 2. omarb. uppl. Stockholm 1955. (Krim. hdb. 3)
- Strahl, Ivar: Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm 1952.
- Strube: Rückfallprognose. (Blätter für Gefängniskunde. Bd. 68. Heidelberg 1937)
- Strömngren, Erik: Om den ixothyme Psyke. (Hospitalstidende 1936)
- Beiträge zur psychiatrischen Erblehre. Auf Grund von Untersuchungen an einer Inselbevölkerung. Kph. 1938. Disputats.
 - Psykiatri. På grundlag af Jens Chr. Smith: Psykiatriske Forelæsninger. (1939). 9. udg. Kbh. 1967.
 - Genetic Implications of Alcoholism. (Acta geneticae medical et gemmologia. 11. 1962)
- Stumpfl, Friedrich: Erbanlage und Verbrechen. Charakterologische und psychiatrische Sippenuntersuchungen. Berlin 1935. (Studien über Vererbung und Entstehung geistiger Störungen. 5) (Monographien aus dem Gesamtgebiete der Neurologie und Psychiatrie. Hft. 61)
- Die Ursprünge des Verbrechens. Dargestellt am Lebenslauf von Zwillingen. Leipzig 1936.
- Stürup, Georg K.: Sindsspeciallet i almindelig Praxis. (Maanedsskrift for praktisk Lægegerning og social Medicin. 1941)
- Brandstiftelsesproblemer. (Politiet 1943)
- Stürup, Georg K. & Karl Johan Ebbe: Særbehandling af kriminelle psykopater i Danmark. (NTfS 1945)

- Stürup, Georg K.: Psykiatrisk journalskrivning. Af G. K. Stürup. Kbh. 1948.
- Psykopatibegrebet. (UfL 1950).
 - Krogede skæbner. Kbh. 1951.
 - Lægelig, psykologisk og pædagogisk behandling af kriminelle. (NTfK 1952)
 - Homicides. Af G. K. Stürup. Kbh. 1964. Duplikeret.
 - Treating the „Untreatable“. Cronic criminals at Herstedvester. Baltimore 1968. (The Isaac Ray Award lectures)
- Sundet, I. M.: „En Makaber Spök“. (Nordisk kriminalteknisk tidsskrift. Stockholm 1949)
- Sutherland, Edwin H.: Principles of Criminology. (1924). 4. ed. Chicago 1947. (3. ed. 1939)
- Sutherland, Edwin H. & Donald R. Cressey: Principles of Criminology. (1924). 7. ed. Philadelphia-New York 1966. (6. ed. Chicago 1960)
- Sutherland, Edwin H.: White Collar Criminality. (ASR Vol. 5. 1940)
- Is „White Collar Crime“ Crime? (ASR Vol. 10. 1945)
 - White Collar Crime. (1949). New York 1961.
 - Development of the Theory. In: Cohen, Albert K., Alfred R. Lindsmith & Karl F. Schuessler (Eds.): The Sutherland Papers. Bloomington, Ind. 1956.
- Svalastoga, Kaare: Prestige, Class and Mobility. Cph. 1959.
- Svalastoga, Kaare & Preben Wolf: Social rang og mobilitet. Kbh. 1961. (2. opl. 1962; 2. øgede udg. 1969). Skrevet på grundlag af Kaare Svalastoga: Prestige, Class and Mobility. 1959.
- Sveri: Knut: Rock'n'Roll-opptøyene i Oslo. 20.–22. september 1956. II: Foreløpige resultater fra en undersøgelse av de arresterte. (NTfK 1957)
- Ungdomskriminalitet i Sverige og Norge. (SvJT 1958)
 - Barnekriminaliteten. Dens omfang, art og betydning. (NTfK 1959)
 - Kriminalitet og alder. Uppsala 1960. Disputats.
 - Om barne- og ungdomskriminaliteten i Norge. I: Stortings melding nr. 51 om barn og ungdom med adfærdsvansker. Oslo 1960–61.
 - Några kriminalstatistiska data beträffande inbrott och motorfordons-tillgrepp i Gävle och Västerås. (SOU 1964:58)
 - Group Activity. Oslo 1965. (Scandinavian studies in criminology. Vol. 1)
 - Kulturkonflikt och brottslighet. I: Schwarz, David (Red.): Svenska minoriteter. Stockholm 1966.

- Szabo, Denis: Crimes et villes. Étude statistique de la criminalité urbaine et rurale en France et en Belgique. Paris 1960.
- Sørensen, Bent Florian: Pathologisk rus. (NTfK 1965)
- Taft, Donald R.: Criminology. New York 1942. (Reprint. 1945, 1947; 3. ed. 1956)
- Taft, Donald R. & Ralph W. England, jr.: Criminology. (1942). 4. ed. New York–London 1964.
- Tait, C. Downing, jr. & Emory F. Hodges, jr.: Delinquents, their Families, and the Community. Springfield, Ill. 1962.
- Tappan, Paul W.: Juvenile Delinquency. New York 1949.
- Crime, Justice and Correction. New York 1960.
- Tarde, G.: Les lois de l'imitation. Étude sociologique. Paris 1890.
- La philosophie pénale. Paris–Lyon 1890.
- Les crimes de haine. Essais et mélanges sociologiques. Lyon-Paris 1895.
- Les délits impoursuivis. Essais et mélanges sociologiques. Lyon-Paris 1895.
- Teglbjærg, H. P. Stubbe: Diagnoseproblemer ved epilepsi. (Nordisk psykiatrisk Medlemsblad. Bd. 1. Hft. 3. 1947)
- Teilmann, Karl: Alkoholistbehandling. (NTfK 1950)
- Medicinsk og social behandling af alkoholisme. (Månedsskrift for praktisk lægegering og social medicin 1956)
- Television and Juvenile Delinquency. U.S. Senate Report. No. 1466. Washington, D.C. 1956.
- Terman, Lewis M. & Catharine Cox Miles: Sex and Personality. Studies in masculinity and femininity. New York–London 1936.
- Thomas, Dorothy Swaine: Social Aspects of the Business Cycle. London 1925 (New York 1927).
- Thomas, W. J. & F. Znaniecki: The Polish Peasant in Europe and America. New York 1927.
- Thompson, Richard E.: A Validation of the Glueck Social Prediction Scale for Proneness to Delinquency. (JCC Vol. 43. 1952–1953, jfr. BJD Vol. 3. 1952–53)
- Further Validation of the Glueck Social Prediction Table for Identifying Potential Delinquents. (JCC Vol. 48. 1957–1958)
- Thomsen, Oluf: Arvelighedsforhold hos Mennesket. Kbh. 1930.
- Thygesen, Erik (Red.): Er marihuana skadelig? Kbh. 1966.

- Thrasher, Frederic M.: *The Gang. A study of 1,313 gangs in Chicago.* Chicago 1927.
- Tibbitts, Clark: *Success or Failure on Parole Can Be Predicted.* (JCC Vol. 22. 1931)
- *The Liability of Factors Used in Prediction Success or Failure on Parole.* (JCC Vol. 22. 1932)
- Tiller, Per Olav: *Father Absence and Personality Development of Children in Sailor Families.* Cph.Oslo 1958. (Nordisk Psykologi's monograph series. No. 9)
- Toby, Jackson: *The Differential Impact of Family Disorganization.* (ASR Vol. 22. 1957)
- *Affluence and Adolescent Crime.* (1967). (Reprint. in: Cressey, Donald R. & David A. Ward: *Delinquency, Crime and Social Process.* New York 1969)
- Torp, Carl: *Den danske Strafferets almindelige Del.* Kbh. 1905.
- *Nogle Spørgsmaal vedrørende Berigelsesforbrydelserne.* Kbh. 1918.
- Torpe, Harald: *Intelligensforskning og intelligensprøver.* Kbh. 1948. (3. ændr. og udv. udg. 1966)
- Trevvett, Nina B.: *Identifying Delinquency-Prone Children.* (C & D Vol. 11. No. 2. 1965)
- Trolle, Jørgen: *Syv Maaneder uden Politi.* (2. Opl.). Kjbh. 1945.
- Trost, J.: *Prognoseundersökningar. I: Israel, Joachim (Red.): Sociala avvikelser och social kontroll.* (1964). 2. uppl. Stockholm 1968.
- Trunk, Hans: *Soziale Prognosen an Strafgefangenen.* (MfK 1937)
- Tucker, William B.: *Is There Evidence of a Physical Basis for Criminal Behavior?* (JCC Vol. 31. 1940–1941)
- Tulchin, S. H.: *Intelligence and Crime.* Chicago 1939.
- Turati, F.: *Il delitto e la questione sociale.* Milano 1883.
- Turner, Ralph: *The Social Context of Ambition.* San Francisco 1964.
- Tönnies: *Uneheliche und verwaiste Verbrecher. Studien über Verbrechertum in Schleswig-Holstein.* (Krim. Abh. Hft. 14. 1930)
- Törnqvist, Karl-Erik: *Sjöbring, Gerle och psykopatibegreppet.* (Tidskrift för kriminalvård. Stockholm 1956)
- *Svåra återfallsbrottslingar. En rättspsykiatrisk och kriminologisk jämförelseundersökning av två grupper män, dömda til förvaring vid säkerhetsanstalt.* Stockholm 1966.
- Törnudd, Patrik: *Forecasting the Trend of Criminality. A preliminary investigation in Finland.* By P. Törnudd. In: *Collected Studies in*

- Criminological Research. Reports presented to the Fourth European Conference of Directors of Criminological Research Institutes (1966). Vol. 4. Strasbourg 1969.
- UNESCO: What is Race. Paris 1952.
- Ungdomskommissionen: Den tilflyttede ungdoms særlige problemer. Betænkning. Kbh. 1948.
- Den tilpasningsvanskelige ungdom. Betænkning. Kbh. 1952. (Genoptrykt 1953)
- United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, 2. Second United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (London, 8–20 August 1960). New York 1960.
- United Nations: The Young Adult Offender. A review of current practices and programmes in prevention and treatment. Publ. by United Nations. Department of Economic and Social Affairs. New York 1965.
- United States Senate Report. No. 1466, 20255. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 1956. 1466. Television and Juvenile Delinquency. 2055. Motion Pictures and Juvenile Delinquency.
- „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. By Robert H. Gault, Sanford Bates, Thorsten Sellin, Earnest A. Hooton, John E. Anderson, Nochem S. Winnet, Franz Alexander and George H. Dession. – Note on Plans for Further „Unraveling“ Juvenile Delinquency. By Sheldon and Eleanor T. Glueck. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Vanggaard, Thorkil: Om neurosebegrebet. (Nordisk psykiatrisk Medlemsblad. 1958)
- Normal homoseksualitet og homoseksuel inversion. (UfL 1962, s. 1427 ff.)
- Neuroser. (Medicinsk kompendium. Kbh. 1963)
- Vechten, C. C. van: The Criminality of the Foreign Born. (JCC Vol. 32. 1941–1942)
- Vedder, Clyde B., Samuel Koenig & Robert E. Clark (Eds.): Criminology. A book of readings. New York 1953.
- Vedel-Petersen, Jacob, Anders From, Tove Løve & Johs. Mørk Pedersen: Børns opvækstvilkår. En undersøgelse af de 9–12 åriges problemer og hjemmemiljø. Kbh. 1968. (Socialforskningsinstituttets publikationer. 34)

- Vedel-Petersen, K.: Danmarks statistik. 4. udg. Kbh. 1952.
- Verkko, Veli: Om könet som kriminalitetsfaktor vid våldsbrott. (NTfS 1937)
- Rikollisen aineksen siirtyminen maaseudulta kaupunkeihin. Juhla-julkaisu omistettu ylipormestari, professori Antti Tulenheimolle. Helsinki 1939. (Også med engelsk titel: Migration of Potential Criminals from Rural Districts to Towns. Special publication dedicated to Professor Antti Tulenheimo)
 - Brottskalender. Material avsett att belysa tiden för brottets begående. (NKA 1942–1943)
 - Kongruensen mellan rågpriset och antalet tjuvnadsbrott samt den tidigare kriminalstatistiken i Finland. (NTfS 1946)
 - Homicides and Suicides in Finland and their Dependence on National Character. Kbh. 1951. (Scandinavian studies in sociology. 3)
 - Ett kriminalstatistikens under. (NTfK 1953)
 - Är finnarnas våldsbrottslighet beroende på att de är halvprimitiva? (NTfK 1954)
- Vestergaard, Emma: Fader–datter incest. (NTfK 1960)
- Om lösagtige piger i København. (Vernelagsnytt, Oslo 1963)
- Vidoni, G.: Valori e limiti dell'Endocrinologia nello studio del delinquente. Torino 1923.
- Vinter, Robert D. & Rosemary C. Sarri: Malperformance in the Public School. A group work approach. (Social Work. Vol. 10. 1965)
- Vold, George B.: Prediction Methods and Parole. Hanover, New Hampshire 1931.
- Prediction Methods Applied to Problems of Classification Within Institutions. (JCC Vol. 25. 1935)
 - Crime in City and Country Areas. Philadelphia 1941. (Annals of the American Academy of Political and Social Science. Vol. 217)
 - The Possible Effects of War on Changing Crime Rates in the United States. Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Bulletin of the International Penal and Penitentiary Commission. Bern 1951.
 - Criminology at the Crossroads. (JCC Vol. 42. 1951–1952)
 - Theoretical Criminology. New York 1958.
- Voss, Harwin L.: The Predictive Efficiency of the Glueck Social Prediction Table. (JCC Vol. 54. No. 4. 1963)

- Waaben, Knud: Den amerikanske neger og forfatningen. Kbh. 1966.
- Wallerstein, James S. & Clement J. Wyle: Biological Inferiority as a Cause for Delinquency. (Nervous Child. Vol. 6. 1947)
- Our Law-Abiding-Lawbreakers. (Federal Probation 1947) (Reprint. in: Vedder, Clyde B., Samuel Koenig & Robert E. Clark (Eds.): Criminology. A book of readings. New York 1953)
- Wallis, C. P. & R. Maliphant: Delinquent Areas in the County of London. Ecological factors. (BJC Vol. 7. 1967)
- Walter, E.: Über den Lustmord insbesondere an Kindern vom gerichtärztlichen Standpunkte. (MfK 1909–1910)
- Walters, A. A.: A Note on Statistical Methods of Predicting Delinquency. (BJD Vol. 6, s. 297 ff. 1955–56)
- Delinquent Generations? (BJC Vol. 3. 1962–63)
- Ward, P. G.: Validating Prediction Scales. The case of the false technique. (BJC Vol. 7. 1967)
- Warner, S. B.: Factors determining Parole from the Massachusetts Reformatory. (JCC 1923)
- Warner, W. Lloyd & Paul S. Lunt: The Social Life of a Modern Community. (1941). 4. print. New Haven 1946. (Yankee City series. Vol. 1)
- Waters, Miriam van: Parents on Probation. New York 1927.
- Weeks, H. Ashley: Male and Female Broken Home Rates by Types of Delinquency. (ASR Vol. 5. 1940)
- Weis Bentzon, Agnete: Artikler om retsplejens vilkår og virke i de grønlandske samfund. Under medarbejde af Torben Agersnap og Guldberg Chemnitz. (Kbh. Dat. 1967). (Nyt fra samfundsvidenskaberne. 15). Udg. af Institut for organisation og arbejds sociologi.
- Werner, Birgit: Motorfordonstillgrepp. (NTfK 1960)
- Tillgrepps brottslingar i Malmö. (NTfK 1963)
- Wertham, Frederic: Seduction of the Innocent. New York 1954 (London 1955).
- West, D. J.: The Habitual Prisoner. An enquiry by the Cambridge Institute of Criminology. Carried out by D. J. West. London 1963. (Cambridge studies in criminology. Vol. 19)
- The Young Offender. London 1967.
- Westermarck, E.: The Origin and Development of the Moral Ideas. 1–2. London 1906–08.

- Wheeler, Stanton & Leonard S. Cottrell, jr., with the assistance of Anne Romasco: *Juvenile Delinquency. Its prevention and control*. New York 1966. (Publications of Russel Sage Foundation)
- Wheeler, Stanton: *Criminal Statistics. A reformulation of the problem*. (JCC Vol. 58. 1967)
- Wiers, Paul: *Economic Factors in Michigan Delinquency*. New York 1944.
- *Wartime Increases in Michigan Delinquency*. (ASR Vol. 10. 1945)
- Wiersma, D.: *Crime and Schizophrenics*. (Excerpta criminologica. Vol. 6. 1966)
- Wiklund, Daniel: *Behandling av alkoholskadada lagöverträdare genom den offentliga nykterhetsvården*. I: Strahl, Ivar (m. fl.): *Om påföljder för brott*. (1948). 2. omarb. uppl. Stockholm 1955. (Krim. hdb. 3)
- Wilkins, Leslie T.: *A Small Comparative Study of the Results of Probation*. (BJD Vol. 8. 1957–58)
- *Delinquent Generations*. London 1960. (Studies in the causes of delinquency and the treatment of offenders. 3)
- *Juvenile Delinquency. A critical review of research and theory*. (Educational Research. Vol. 5. 1962–63)
- *The Measurement of Crime*. (BJC Vol. 3. 1962–63)
- *Social Deviance. Social policy, action, and research*. London 1964. (Reprint. 1965)
- Wilkins, Leslie T. & Ann Chandler: *Confidence and Competence in Decision Making*. (BJC Vol. 5. 1965)
- Wilkins, Leslie T.: *New Thinking in Criminal Statistics*. UN Meeting on Research in Criminology. Denmark–Norway–Sweden. 18 July – 7 August 1965. Cph. 1965.
- Willemse, W. A.: *Constitution-Types in Delinquency*. London 1932.
- Willet, T. C.: *Criminal on the Road. A study of serious motoring offences and those who commit them*. London 1964. (International library of criminology, delinquency and deviant social behavior. No. 12)
- Williamson, Hugh Ross: *The Arrow and the Sword*. London 1955.
- Willie, Charles V. & Anita Gershenovitz: *Juvenile Delinquency in Racially Mixed Areas*. (ASR Vol. 29. 1964)
- Wilson, H.: *Delinquency and Child Neglect*. London 1962.
- Wilson, James Q.: *Generational and Ethnic Differences among Career Police Officers*. (AJS 1964)
- Wimmer, August: *Retspsykiatriske Forelæsninger*. 2. Det almindelige

- Forhold mellem Lovovertrædelser og sjælelig Abnormitet. (UfL 1927)
- Speciel klinisk Psykiatri for studerende og Læger. Kbh. 1936.
- Winick, Charles: Physician Narcotic Addicts. (Social Problems. Vol. 9. No. 2. 1961) (Reprint. in: Cressey, Donald R. & David A. Ward: Delinquency, Crime and Social Process. New York 1969)
- Winnet, Nochem S., se: „Unraveling Juvenile Delinquency“. A symposium of reviews. (JCC Vol. 41. 1950–1951)
- Winslow, Emma A.: Relationships between Employment and Crime Fluctuations as Shown by Massachusetts Statistics. Report on the causes of crime. National Commission on Law Observance and Enforcement. No. 13. Vol. 1. Washington 1931.
- Winslow, Robert W.: Juvenile Delinquency in a Free Society. Selections from the President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Belmont, Calif. 1968.
- Wolf, Preben: Kan vi forudsige kriminelt recidiv? 30 års prognoseforskning. 1923–53. (NTfK 1955)
- Physique and Delinquency. By Sheldon and Eleanor Glueck. (NTfK 1957). Anmeldelse.
 - Om definitionen af forbryderbegyndere. (NTfK 1959)
 - Kriminologiens internationale perspektiv. I: Åkerman, Nordal (Red.): Brott och straff. Malmø 1966.
- Wolf, Preben & Erik Høgh: Kriminalitet i velfærdssamfundet. Kbh. 1966.
- Wolf, Preben, i: Drøftelse på Nordisk kontaktseminar om politiet og kriminologien. Arrangeret af Nordisk samarbejdsråd for kriminologi 1967. Duplikeret.
- Crime and Development. An international comparison of crime rates. (Sociological Microjournal. Vol. 2. 1968)
 - Ændringer i kriminalitetsmønstret. I: Manniche, Erik: Social forandring. Kbh. 1970.
- Wolfgang, Marvin E.: Patterns in Criminal Homicide. Philadelphia 1958.
- Cesare Lombroso. In: Mannheim, Hermann (Ed.): Pioneers in Criminology. London 1960.
- Wolfgang, Marvin E., Leonard Savitz & Norman Johnston (Eds.): The Sociology of Crime and Delinquency. New York 1962.

- Wolfgang, Marvin E.: *Criminology and the Criminologist*. (JCC Vol. 54. 1963)
- *Crime and Race. Conceptions and misconceptions*. New York, N. Y. 1964. (American Jewish Committee. The Institute of Human Relations. Pamphlet series. No. 6)
- Wolfgang, Marvin E. & Franco Ferracuti: *The Subculture of Violence. Towards an integrated theory in criminology*. London 1967.
- Wolfgang, Marvin E. (Ed.): *Crime and Culture. Essays in honor of Thorsten Sellin*. New York 1968.
- Wood, Arthur Evans & John Barker Waite: *Crime and its Treatment. Social and legal aspects of criminology*. New York 1941.
- Woodworth: *Psychology*. London 1937.
- Wootton, Barbara: *Social Science and Social Pathology*. London 1959.
- World Health Organization technical report series No. 9. Geneve 1950.
- World Health Organization. *European Seminar on Alcoholism*, Copenhagen, Denmark 22. October – 3. November 1951. Geneva 1954.
- Worm, A.: *Almindelig strafs virkemidler. Foredrag holdt i „Dansk kriminologisk Selskab“ den 26. April 1944*. (NTfS 1944)
- Woytinsky, Wl. von: *Kriminalität und Lebensmittelpreise. Neues zu einem alten Problem*. (ZfS 1929. Bd. 49, s. 647 ff.)
- Wyrsh, J.: *Gerichtliche Psychiatrie*. Bern 1946.
- Yerkes, R. M. (Ed.): *Psychological Examining in the United States Army*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 1921.
- Yoshimasu, S.: *The Criminological Significance of the Family in the Light of the Studies of Criminal Twins*. Tokio 1961. (Acta criminologicae et medicinae legalis Japonica. Vol. 27)
- The Young Adult Offender. A review of current practices and programmes in prevention and treatment*. Publ. by United Nations. New York 1965.
- Zeleny, L. D.: *Feeble-mindedness and Criminal Conduct*. (AJS Vol. 38. 1932–1933)
- Zimmermann, Heinz-Günther: *Die Kriminalität der ausländischen Arbeiter*. (Kriminalistik. Dezember 1966)
- Ædruelighedskommissionens Betænkning 1907. Betænkning afgiven af den af Indenrigsministeriet den 25. Juni 1903 nedsatte Kommission

til Overvejelse af Foranstaltninger til Ædruelighedens Fremme. Kjbh. 1907.

Ødegård, Ørnulv: Emigration and Insanity. Cph. 1932. (*Acta psychiatrica et neurologica. Suppl. 4*)

Østlyngen, Emil: Psykologisk tvillingforskning og dens problemer. Oslo 1946.

Åkerman, Nordal (Red.): Brott och straff. Malmø 1966.

Åmark, Curt: A Study in Alcoholism. Cph. 1951. (*Acta psychiatrica et neurologica. Suppl. 70*)

NAVNEREGISTER

A

Abrahamsen, David, 134, 175, 177
 Adamek, Stanislaw A., 15, 16
 Adler, Alfred, 78
 Adler, Herman, 192
 Adler, Mortimer J., 21
 Ahnsjö, Sven, 477
 Ahto, A., 442
 Aichhorn, August, 473
 Alexander, Franz, 78, 174, 584
 Allardt, Erik, 404
 Allen, Francis A., 19
 Alström, Carl Henry, 160
 Andenæs, Johs., 16, 68, 285, 286,
 523, 599
 Andersen, A., 101
 Anderson, John E., 584
 Andersson, John, 392
 Andry, Robert G., 488
 Anttila, Inkeri, 68, 325, 402, 556
 Arentsen, Kaj, 405, 412
 Aristoteles, 266
 Arnfred, Axel H., 155
 Aschaffenburg, G., 34, 47, 80, 261,
 377
 Aubert, Wilhelm, 253, 279, 280
 Auken, Kirsten, 209
 Axelrad, Sidney, 501

B

Bader, Karl S., 297
 Baer, A., 48, 550
 Bagot, J. H., 499, 501, 506, 519, 528
 Barnes, Harry Elmer, 338, 339, 345,
 346, 355, 362, 514

Bartels, Erik D., 84, 350
 Bass, Bernard M., 275, 276
 Bates, Sanford, 568, 584
 Beach, Frank A., 217, 345, 346
 Becker, Walter, 383
 Bejerot, Nils, 381
 Bemmelen, Jacob M. van, 252, 377,
 380
 Bender, Laurette, 384
 Bendz, Erik, 158, 196, 200, 397
 Berg, Elith, 101
 Benjamin, Dora, 411
 Bergersen, Brit, 418
 Berggrav, Eivind, 489
 Berkowitz, Leonard, 388
 Berman, Louis, 147
 Bernhardt, Rudolf, 95
 Berntsen, Karen, 107, 108, 180, 187,
 206, 223, 224, 398, 406, 409, 411,
 468, 476, 481, 526, 527, 532, 537,
 546
 Bianchi, Hermanus, 18
 Binder, Hans, 478, 488
 Binet, 183, 190
 Bingham, Ann T., 497
 Birket-Smith, Kaj, 416
 Birnbaum, Karl, 196
 Bjerke, Kjeld, 34
 Bjerre, Andreas, 37
 Black, Bertram J., 589
 Blegvad, Britt-Mari Persson, 54, 392
 Bleuler, E., 154
 Blinkov, S., 140
 Bloch, Herbert, A., 259, 275, 276,
 461, 514, 521, 522

- Blomberg, Dick, 448, 466
 Blomfield, J. M., 497
 Boggs, S. L., 330
 Bondeson, Ulla, 494
 Bonger, W. A., 21, 40, 51, 266, 281,
 282, 283, 347, 348, 349, 376, 377,
 411, 440, 473, 480, 493, 504, 518,
 533, 543
 Bordua, David J., 329
 Borgström, C. A., 113, 125
 Bowlby, John, 474, 487, 488, 497
 Brandino, 147
 Brantenberg, Arne Y., 147, 149
 Brearly, Harrington Cooper, 258,
 263, 343
 Bredmose, Georg V., 101, 188, 434
 Bremer, Johan, 150, 151
 Bridge, 190
 Broca, Paul, 42
 Bromberg, Walter, 177, 179
 Bronner, Augusta F., 175, 176, 177,
 440, 473, 497, 501, 513, 529
 Browning, 511
 Bruce, A. A., 343
 Brun, Gudrun, 84, 350
 Brun-Gulbrandsen, Sverre, 428, 429,
 430, 437, 441, 442, 444, 503
 Brunschwig, Jean-Claude, 308
 Bruun, Kjetil, 109
 Burchardt, Hans Hermann, 316
 Burgess, Earnest W., 280, 568, 569,
 574, 586, 587
 Burt, Cyril, 20, 89, 176, 189, 325,
 381, 387, 388, 452, 453, 457,
 473, 480, 487, 501, 505, 509,
 515, 517, 525, 529, 533
 Buttkus, 547
 Brückner, 581, 587, 588
 Bürger-Prinz, Hans, 463
 Bødal, Kåre, 495
 Bøhmer, Kurt, 140
 Börjeson, Bengt, 36, 597, 599
- C**
 Caldwell, Morris Gilmore, 479, 506,
 510
 Caldwell, Robert G., 77
 Carr-Saunders, A. M., 474, 483
 Cavan, Ruth Shonle, 177, 517, 538
 Cavanagh, John R., 386
 Chilton, Roland J., 329, 332
 Christensen, Erik, 398, 401, 462
 Christiansen, Karl O., 58, 59, 60,
 62, 66, 81, 101, 107, 108, 114,
 117, 118, 127, 166, 169, 175, 179,
 186, 187, 193, 206, 208, 211, 212,
 220, 223, 224, 227, 228, 249, 250,
 253, 254, 268, 273, 294, 295, 296,
 297, 298, 300, 301, 302, 304, 313,
 315, 318, 320, 322, 335, 336, 373,
 375, 394, 395, 396, 397, 398, 403,
 406, 407, 408, 410, 423, 449, 453,
 454, 461, 468, 469, 476, 481, 486,
 494, 496, 499, 501, 503, 516, 520,
 532, 534, 536, 537, 540, 544, 545,
 546, 549, 550, 551, 570, 584, 599,
 600
 Christic, Nils, 20, 21, 31, 68, 91,
 143, 252, 253, 280, 286, 309, 324,
 388, 399, 402, 424, 429, 455, 462,
 465, 480, 482, 496, 500, 501, 502,
 508, 518, 520, 523, 552, 555, 583,
 584, 597
 Clark, John P., 557
 Clemmesen, Carl, 206, 225
 Clinard, Marschall B., 18, 282, 320,
 323, 324, 325, 332, 345, 346, 347,
 365, 370, 390, 431
 Cloward, Richard A., 333, 420, 559,
 561, 562, 564
 Cohen, Albert K., 430, 445, 458,
 559, 560, 561, 563
 Colajanni, Napoleone, 51, 281
 Colding-Jørgensen, H., 34
 Comte, Auguste, 44

- Conrad, Klaus, 100, 125, 156
Cooper, Clara, 519
Craig, Maude M., 590, 594, 596
Cressey, Donald R., 18, 20, 34, 38,
39, 77, 79, 86, 91, 95, 126, 134,
148, 167, 184, 198, 205, 208, 248,
278, 283, 326, 327, 333, 334, 340,
342, 343, 355, 357, 369, 375, 378,
386, 389, 404, 448, 458, 459, 461,
480, 485, 495, 497, 502, 510, 511,
514, 530, 531, 538, 548
Cressey, Paul G., 386, 388
- D**
Dahl, Vibeke, 498
Dahlberg, Gunnar, 32, 62, 315, 445,
537
Dalgard, Odd Steffen, 196, 368, 460,
462, 482, 506, 539
Danielson, 84
Darwin, Charles, 44
Davenport, C. B., 84
Davis, Kingsley, 431, 432
Delbrück, Anton, 204
Dentler, Robert A., 487, 502, 513
Despine, Prosper, 42
Dession, George H., 584
Dickmeiss, P., 102, 179, 196, 201,
202, 206, 225, 405, 438
Dirksen, 85
Dobbins, D. A., 275, 276
Dostojewski, 174
Douglas, J. W. B., 497
Ducpétiaux, Ed., 44, 270
Dugdale, R. L., 83, 84
Duncan, O. D., 557, 593
Durante, A., 368
Durkheim, Émile, 17, 21, 49, 50, 51
- E**
East, W. Norwood, 99, 132, 448
502, 528
Eastman, Charles E., 365
Egsgaard, J., 196, 199
Ekblad, Martin, 189
Ellis, Havelock, 217
Elmhorn, Kerstin, 69, 437, 451, 523,
527, 599
Empey, LaMar T., 530, 558, 563,
564, 604
England, Ralph W., 338, 342, 492,
500, 526, 532
Erickson, M. H., 191, 192
Erickson, Maynard L., 530, 558,
604
Eriksson, Torsten, 268, 275, 448
Esquirol, Jean, 41
Estabrook, A. H., 84
Exner, Franz, 38, 74, 75, 76, 81, 86,
99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
139, 167, 181, 189, 201, 205, 207,
266, 271, 274, 275, 284, 289, 291,
292, 316, 324, 347, 348, 365, 377,
380, 396, 404, 422, 424, 427, 437,
439, 442, 475, 517, 547, 549, 569,
570
Eynon, Thomas G., 529
- F**
Falbe-Hansen, V., 475
Falk, Gerhard J., 258
Fauconnet, Paul, 15, 50, 51,
Ferdinand, Theodore N., 484, 486
Ferguson, T., 499, 500, 519, 525
Ferracuti, Franco, 354, 358, 361,
366, 368, 402, 403, 558
Ferri, Enrico, 46, 48, 77, 260, 518
Fetscher, R., 205
Feuerbach, Anselm Ritter von, 42
Fickert, Hans, 568
Fieandt, Kai von, 184, 189, 527
Finestone, Harold, 419
Finkelnburg, Karl, 32
Fitzgerald, P. S., 343

- Flekstad, Kaspar, 84
 Flik, Gotthilf, 387
 Florander, Jesper, 386
 Flynn, Frank T., 514, 521, 522
 Ford, Clellan S., 217
 Forsmann, H., 73
 Fox, Sanford J., 144
 Fox, Vernon, 465
 Fraiberg, Selma, 385
 Fredericks, Marcel A., 564
 Freeman, Frank N., 126
 Fremming, Kurt H., 98, 101, 102,
 155, 186, 221, 226, 227
 Freud, Sigmund, 171, 174
 Frey, Erwin, 581, 582, 588
 Friis, Henning, 475, 497, 504
 Frisch, Hartvig, 242, 370
 From-Hansen, Per, 163
 Fuller, John L., 77
 Fränkel, Fritz, 411
 Færgeman, Poul, 79, 166, 171
- G**
- Galilei, 372
 Gall, Franz Joseph, 41
 Galton, Francis, 110
 Gambattista della Porta, se:
 Porta, Gambattista della
 Garfinkel, Harold, 341, 343
 Garofalo, Raffaele, 19, 555
 Gast, Peter, 258, 403
 Gault, Robert H., 584
 Gebhard, Paul H., 389
 Geill, Chr., 89, 107, 108, 179, 180,
 222, 405, 474, 534, 535, 544, 550
 Geis, Gilbert, 259
 Gerecke, 581, 582
 Gerle, Bo, 142, 165, 170, 179, 180,
 195, 197, 258, 408, 466
 Gershenovitz, Anita, 329
 Gibbens, T. C. N., 167, 360, 438,
 454, 462, 528
 Gibbs, Jack P., 276
 Gibson, Evelyn, 360, 538
 Gillin, John Lewis, 18, 538, 539, 548
 Ginsberg, Morris, 549
 Glaser, Daniel, 276, 506
 Glatt, M. M., 513
 Glick, Selma J., 589, 590, 594, 596
 Glueck, Eleanor T., 89, 142, 143,
 144, 177, 189, 389, 452, 456, 458,
 477, 485, 487, 490, 497, 500, 501,
 502, 508, 510, 512, 519, 520, 525,
 529, 541, 552, 574, 575, 576, 577,
 579, 581, 582, 583, 584, 587, 588,
 589, 590, 591, 593, 596
 Glueck, Sheldon, 89, 142, 143, 144,
 177, 189, 333, 389, 452, 456, 458,
 477, 485, 487, 490, 497, 500, 501,
 502, 508, 510, 512, 519, 520, 525,
 529, 541, 552, 565, 574, 575, 576,
 577, 579, 581, 582, 583, 584, 587,
 588, 590, 591, 593, 596
 Goddard, H. H., 84, 85, 181, 190
 Gold, Martin, 69, 523, 557
 Goldberg, 522
 Goldkuhl, 135
 Goldschmidt, Verner, 311, 351, 352,
 353, 354, 370
 Goos, C., 19
 Gordon, Robert A., 329, 330, 332
 Goring, Charles, 48, 49, 86, 90, 91
 94, 132, 133, 181, 447, 456, 604
 Gottesman, Irving I., 98
 Gram Jensen, Sv., 249, 250, 426, 551
 Graven, J., 359
 Greef, Étienne de, 76, 131, 132, 184,
 193, 448, 502, 504
 Green, Edward, 341
 Greve, Vagn, 68, 425, 449, 454, 482,
 494, 497, 512, 516
 Grigg, Austin E., 502
 Gruhle, Hans W., 80, 139
 Grygier, Tadeusz, 594

- Grünhut, Max, 29, 34
 Gudmundsson, Gunnar, 160
 Guerry, A. M., 43, 256
 Guttmacher, M. S., 177
 Gædeken, Poul, 260
- H**
- Haas, A. M. Lorentz de, 159
 Hacker, Erwin, 308, 309, 350, 380, 421, 422
 Hagemann, Max, 367, 543, 544
 Hakeem, Michael, 587
 Hald, A., 35
 Halferty, David S., 519
 Hall, Nason E., 521
 Hallager, Fr., 100
 Hallermann, W., 77, 81, 383
 Lambert, G., 73
 Hamel, G. A. van, 51
 Hansen, Hans Alois, 409, 412
 Hansen, Niels, 488, 498
 Harary, Frank, 247
 Harrington, se: Brearly, Harrington Cooper
 Hart, Henry Harper, 501
 Hart, Hornell, 568
 Hartmann, Grethe, 326, 431
 Hartmann, J., 98, 108
 Harvald, Bent, 112
 Hauge, Mogens, 112
 Hauge, Ragnar, 16, 285, 286, 391, 461, 525, 527, 531, 562
 Hayner, N. S., 345
 Healy, William, 37, 175, 176, 177, 179, 440, 473, 497, 501, 513, 528, 529
 Hellsten, P., 454
 Hellwig, Albert, 381, 387
 Helweg, Hj., 79, 154, 155, 156, 157, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 179, 180, 183, 188, 198, 209, 214, 404.
- Henriksen, Frode, 503
 Henry, L., 600
 Hentig, Hans von, 79, 291, 316, 343, 345, 362, 365, 413
 Herskovits, Melville J., 337
 Hess, Albert G., 461, 465
 Himmelstrand, Ulf, 389
 Hirschi, Travis, 602
 Hitzig, 42
 Hjejle, Bernt, 307
 Hodges, Emory F., 490, 508, 514, 590, 596
 Hodgkiss, Margaret, 485
 Hoeck-Gradenwitz, E., 458
 Hoff, H., 167
 Hoffner, 517
 Holberg, Ludvig, 52
 Hollingshead, August B., 519, 552
 Holman, Portia, 488
 Holzinger, Karl J., 126
 Homburger, Max, 385
 Hooton, Earnest Albert, 133, 134, 136, 167, 337, 584
 Horst, Paul, 586
 Horsten, Holger, 495
 Houchon, Guy, 480
 Hoult, Thomas Ford, 386
 Hurwitz, Stephan, 22, 143, 149, 154, 250, 298, 391, 531
 Husén, Torsten, 181
 Häring, 42
 Høgh, Erik, 280, 381, 417, 450, 468, 469, 553, 565
 Håvardsholm, B., 517
- I**
- Ilberg, Georg, 219
 Illchmann-Christ, A., 78
 Inghe, Gunnar, 315, 400, 401, 408, 445
 Irgens-Jensen, Olav, 416
 Israel, Joachim, 389, 566
 Iuul, Stig, 16

J

Jaakkola, Risto, 68, 281, 523, 556
 Jacobsen, Erik, 146, 149, 416, 418
 Jaffe, Lester D., 510
 James, I. Pierce, 419, 420
 Janson, Carl-Gunnar, 287
 Jasinski, Jerzy, 448, 449, 453
 Jeffery, Clarence Ray, 21, 34
 Jensch, N., 151
 Jepsen, Jørgen, 419, 600
 Jersild, Jens, 217, 433, 435, 436
 Johannsen, W., 74
 Johanson, Eva, 156
 Johnson, Arthur C., jr., 517
 Johnson, Guy, 343, 365
 Johnston, Norman, 525
 Joly, Henry, 376
 Jonsson, Gustav, 90, 91, 95, 97, 105,
 108, 129, 130, 135, 177, 185, 192,
 378, 477, 483, 484, 488, 490, 491,
 505, 509, 514, 516, 518, 532
 Juel-Nielsen, Niels, 119, 120, 123,
 124
 Juul-Jensen, Palle, 160
 Jørgensen, Jørgen, 163, 181
 Jörger, 84

K

Kahn, Alfred J., 590, 592, 596
 Kaij, Lennart, 109, 128
 Kaila, Martti, 155, 449, 456
 Kallestrup, Lauge R., 553
 Kallmann, F. J., 99, 216
 Kalmer, Leo, 378
 Karpman, Benjamin, 37, 196
 Katila, O., 454
 Kemp, Tage, 35, 73, 74, 75, 79, 82,
 89, 101, 111, 135, 188, 221, 432,
 433, 435
 Kerr, Norman, 416
 Kielholz, Arthur, 175

Kinberg, Olof, 17, 20, 37, 38, 73,
 75, 76, 135, 145, 147, 148, 333,
 367, 382, 392, 400, 401, 408, 460,
 466, 506
 Kinsey, Alfred C., 209, 214, 215,
 216, 217, 218, 432
 Kiørboe, Erik, 159
 Kjems, Helge, 176, 186, 187, 453,
 481, 493, 515
 Kleeck, Mary van, 547
 Knudsen, K., 418
 Knudtzon, Torben G., 401
 Koch, J. L. A., 194
 Koch, Rud., 403
 Kolstad, Ragnar, 381
 Koopmann, Hans, 87
 Koppenfels, S. von, 81
 Korn, Richard R., 99, 337, 338, 341,
 342, 345
 Krabbe, Oluf H., 162
 Kraepelin, E., 154, 157
 Krafft-Ebing, R. von, 217
 Kraft, Alexander, 203, 405
 Kranz, Heinrich, 113, 114, 115, 116,
 117, 125, 126, 128
 Kretschmer, Ernst, 135, 136, 137,
 138, 139, 141, 143, 195
 Krille, Hans, 535
 Kuttner, Ludwig, 95, 96, 97
 Kvaraceus, William C., 485, 502,
 516, 519, 521
 Kühl, P. -H., 408, 409, 412
 Kälvesten, Anna-Lisa, 483
 Köbner, O., 32

L

Lacassagne, A., 49
 Lafargue, P., 281
 Lander, Bernard, 328, 329, 330, 332
 Lange, Johannes, 111, 112, 113, 114,
 115, 117, 120, 123, 125, 219

- Langelüddeke, Albrecht, 150, 151, 152
 Lasègue, 218
 Lees, J. P., 483, 502
 le Grand de Saulle, 438
 Legras, Auguste Marcel, 113, 114
 Lehtovaara, Arvo, 127
 Leikvam, Jon, 184, 189
 le Maire, Louis, 149, 150, 162, 166, 210, 211, 213, 220, 258, 263, 320, 381, 385, 389, 400, 406, 462, 466, 507
 Lemert, Edwin M., 38, 341, 346
 Leunbach, Gustav, 35
 Levinson, Daniel J., 175
 Levy, John, 501
 Lewis, Hilda, 512
 Lewrenz, H., 463
 Lindberg, Torgny, 401, 408
 Lindesmith, Alfred R., 38
 Lindner, Robert M., 430
 Liszt, Franz von, 51, 347
 Little, A., 489
 Lombroso, Cesare, 14, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 77, 100, 131, 145, 159, 203, 267, 283, 367, 379, 430, 438, 439, 457, 518, 550, 604
 Lombroso-Ferrero, Gina, 47
 Lomholt, Esbern, 481, 482
 Lotinga, Aage, 210, 216
 Lund, David, 79, 80, 90, 91, 93, 104, 107, 108, 381, 474, 505
 Lunden, Walter A., 192, 255, 276, 378, 477, 538
 Lunt, Paul S., 554
 Luxenburger, Hans, 80, 124, 125
- M**
 McClintock, F. H., 360, 538
 McCord, Joan, 488, 509, 511
 McCord, William, 509, 511
 McCorkle, Lloyd W., 99, 337, 338, 341, 342, 345
 McDonald, Lynn, 523, 556, 558
 McKay, Henry D., 326, 327, 332, 356, 484, 485, 526, 528, 602
 McKissack, I. J., 448, 461
 Macnaughton-Smith, P., 563
 Madsen, Finn, 34
 Maliphant, R., 360
 Mannheim, Hermann, 36, 40, 198, 270, 286, 338, 358, 361, 364, 404, 424, 429, 430, 437, 441, 445, 479, 483, 484, 488, 500, 508, 511, 514, 516, 528, 575, 577, 579, 580, 582, 592, 593, 595, 597
 Manniche, Erik, 417, 419
 Manouvrier, L., 49
 Markkanen, Touko, 109
 Martinussen, Willy, 433, 434, 435, 436
 Marx, Karl, 51
 Matthiessen, Hugo, 431
 Maudsley, Henry, 42
 Mayr, Georg von, 44, 260, 266, 267, 348, 534, 539
 Mead, Margaret, 444
 Mendel, 90
 Menninger, Karl, 174
 Mercklin, 201
 Mergen, Armand, 404, 529, 532
 Merton, Robert K., 246, 247, 248, 332
 Mettrie, J. O. de la, 41
 Meyer, Fritz, 581
 Meywerk, Wilhelm, 568, 570
 Michael, Jerome, 21
 Middendorff, Wolf, 21, 379, 465, 475, 484, 489, 511, 532, 533, 581, 582
 Miles, Catharine Cox, 439
 Milhøj, Poul, 475

- Miller, Emanuel, 502
 Miller, Walter B., 479, 559, 560, 561
 Milovanowic, M., 413, 414
 Mjøen, Jon Alfred, 147, 149
 Moberg, David O., 456, 462, 463, 465
 Moll, 217
 Molnar, Martin, 564
 Monachesi, Elio D., 587
 Monahan, Thomas P., 480, 485, 486
 Monroe, Lawrence J., 487, 502, 513
 More, Thomas, 40, 41, 266, 281
 Morel, Benoît Augustin, 42
 Morris, Albert, 548
 Morris, Ruth R., 445
 Morris, Terence, 328, 554
 Morrison, William Douglas, 262
 Mortensson, Gunnar, 224, 433, 434, 436
 Moses, Earl R., 341, 364
 Mullins, Claud, 479
 Murchison, Carl, 189, 191, 192, 538
 Murphy, H. B. M., 163
 Murray, Henry A., 601
 Myrdal, Gunnar, 340, 341, 342, 362, 365, 369, 370
 Møglestue, Idar, 81, 476, 537, 538, 539, 547, 551
 Møller, Knud O., 163
 Møller, Lise, 62
 Mönkemöller, 84
- N**
- Nansen, Fridtjof, 311
 Neumann, K., 358
 Neureiter, F. von, 97
 Newmann, Horatio H., 119, 120, 124, 126
 Newson, L. J., 483, 502
 Niederhoffer, Arthur, 461
 Nielsen, Arne, 35, 62
 Nielsen, Gerhard, 388, 390
 Nimkoff, Meyer F., 549
 Nissen, Hartvig, 81, 84
 Nordbek, Else, 180, 188
 Nordland, Eve, 386
 Nordskov Nielsen, L., 496
 Noreik, Kjell, 196
 Nye, F. Ivan, 280, 485, 486, 487, 489, 490, 500, 502, 510, 511, 513, 557, 602
 Næss, Siri, 488
 Nørvig, Johs., 185
- O**
- Oettingen, Alexander von, 44, 258, 260, 271
 Ogburn, William F., 271, 273, 549
 Ohlin, Lloyd E., 333, 420, 559, 561, 562, 564, 571, 573, 574, 580, 581, 593
 Olson, Virgil J., 557
 Otterström, Edith, 476
 Owen, Robert, 281
- P**
- Pakenham, (Lord), 489
 Pål, Lone, 66, 273, 425, 435, 600
 Partanen, J., 109
 Pende, Nicholas, 147
 Penrose, L. S., 130
 Petersen, Eggert, 313
 Petersen, Theodor, 286
 Peterson, Virgil W., 548
 Pfuhl, Edwin H., 386
 Phelps, Harold A., 273
 Philip, Erhard, 177
 Pinél, Philippe, 41
 Pitaval, Francois Gayet de, 42
 Platon, 266
 Podolsky, Edward, 148, 155

Polk, Kenneth, 519
 Pollak, Otto, 425, 427, 428, 429,
 436, 437, 438, 439, 441, 535
 Porta, Gambattista della, 41
 Porterfield, Austin L., 69, 437, 452
 Powers, Edwin, 584, 594, 596
 Prichard, James C., 41, 203
 Prien, Børge, 119
 Prigmore, Charles S., 592
 Prince, Joyce, 360, 438, 462
 Prins, Adolphe, 51
 Prinzing, Friedrich, 534, 539
 Prytz, Harald, 179

Q

Quensel, Carl-Erik, 599
 Quetelet, Adolphe, 35, 42, 43, 256,
 266, 446, 604
 Quinney, Richard, 311, 329

R

Radzinowicz, Leon, 21, 31, 34, 268,
 272, 374, 375
 Ramer, Torsten, 193
 Raper, Arthur F., 273
 Rasch, G., 35, 119
 Rasmussen, Holger, 101, 193
 Rattenhuber, Franz, 205, 403
 Raymond-Decharneux, Gabrielle,
 387, 388, 389
 Reckless, Walter, 144, 283, 311, 312,
 412, 425, 431, 440, 525, 529
 Reik, Theodor, 78, 174
 Reiss, Albert J., jr., 519, 520, 531,
 584, 592
 Reiter, Paul J., 165, 185, 208
 Reiwald, Paul, 175, 253, 474, 507
 Renvig, Jørgen, 204
 Renger, Ewald, 269, 270
 Repond, André, 507
 Rhodes, Albert Lewis, 519, 520, 531
 Rhodes, Henry T. F., 283

Rice, Kent, 276, 506
 Riedl, Martin, 84, 88, 102, 108
 Riemer, Svend, 400
 Rifbjerg, Sofie, 194
 Robison, Sophia M., 452
 Roe, Anne, 97, 109, 129
 Roesner, Ernst, 31, 256, 257, 258,
 261, 267, 269, 380, 422, 480, 534
 Rohden, Friedrich von, 203
 Rolph, C. H., 431, 432, 433, 434,
 435
 Roper, W. F., 457
 Roos, J. R. B. de, 348
 Rosanoff, Aaron J., 113, 125, 126
 Rosberg, 341, 346
 Rose, A. G., 483, 554
 Rose, G. N. G., 449
 Rosenfeld, Eva, 550
 Rubin, Sol, 584
 Rush, Benjamin, 41
 Rylander, Gösta, 158, 196, 200, 397,
 418

S

Sacher-Masoch, Leopold von, 219
 Sachs, Jan, 170, 196, 199
 Sachs, P. M., 300
 Sade, Marquis de, 219
 Salmiala, Bruno A., 414
 Sand, Knud, 149, 150, 151, 401
 Sander, Inge, 449
 Sargent, W. E., 379
 Sarri, Rosemary C., 521
 Sauer, Wilhelm, 366
 Savitz, Leonard D., 342, 358, 462,
 525
 Scarpitti, Frank, 525, 529
 Schafer, 519
 Scharffenberg, Johan, 81
 Scharling, Will., 475
 Schiedt, 568, 569, 570, 571, 581
 Schinko, H., 167

- Schiøler, 417
 Schlapp, Max G., 147
 Schmid, Albert, 92, 98, 103, 108, 547
 Schmid, Calvin F., 327, 332
 Schneider, Hans Joachim, 283
 Schneider, Kurt, 153, 195, 198, 199, 200, 201, 203, 204, 209
 Schnell, Karl, 92, 98, 103, 108, 547, 568
 Schröder, George E., 186, 206, 223, 227, 228, 405
 Schuessler, Karl F., 208
 Schwab, Georg, 139
 Schwalbe-Hansen, P. A., 196
 Schwesinger, G., 121, 123
 Scott, Peter, 525, 528
 Seelig, Ernst, 501
 Segerstedt, Torgny, 404, 539
 Sellin, Thorsten, 18, 21, 31, 40, 41, 266, 273, 280, 312, 313, 342, 355, 357, 368, 455, 456, 458, 462, 530, 584
 Selvin, Hanan C., 602
 Selz, Otto, 181
 Senf, Max Rudolf, 219
 Sexton, 519
 Shaw, Clifford R., 37, 86, 325, 326, 327, 328, 332, 356, 484, 485, 526, 528, 602
 Shaw, Van B., 275
 Sheldon, William H., 141, 142, 143, 144
 Shield, J. Asa, 502
 Shields, James, 98, 101, 119, 121, 122, 123, 124
 Shoham, Shlomo, 361, 369
 Short, James F., jr., 272, 519, 554, 557, 563
 Siemens, H. W., 110
 Simmel, Ernst, 180
 Simon, 183
 Simonsen, Karen Margrethe, 498
 Sjöbring, H., 165, 170
 Skirbekk, Sigurd, 68, 523
 Skyum-Nielsen, Sv., 106
 Slater, Eliot, 124, 125
 Slater, S. W., 449
 Slawson, John, 480, 495
 Sletto, Raymond F., 502
 Slocum, Walter L., 453, 487, 510
 Smith, Edward H., 147
 Smith, Jørgen, 279, 280
 Smith, Philip M., 378
 Smith, Troels, 335
 Solem, Erik, 311
 Sondén, Torsten, 189
 Spearman, C., 181
 Spiethoff, 271
 Spurzheim, Johann Christoph, 41
 Staehelin, 87
 Stanford, 190
 Starke, W., 291
 Staub, Hugo, 78, 174
 Steenstrup, C. Fl., 263, 264, 395, 401, 466
 Stekel, 209
 Stern, W., 181
 Sterne, Richard S., 485
 Stertz, G., 165
 Stevenson, Adlai E., 374
 Stone, Carol L., 453, 487, 510
 Stott, D. H., 175, 176, 333, 509, 510, 517, 584, 585
 Strahl, Ivar, 400
 Strodbeck, Fred. L., 554, 563
 Strube, 571
 Strömngren, Erik, 98, 100, 101, 102, 106, 135, 138, 146, 151, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 179, 181, 182, 183, 195, 196, 199, 209, 210, 216, 217, 219, 456

- Stumpfl, Friedrich, 87, 92, 99, 100, 102, 103, 104, 113, 114, 115, 125, 126, 128, 130, 205, 207, 441, 541
- Stürup, Georg K., 37, 81, 135, 151, 166, 170, 179, 186, 195, 196, 197, 206, 208, 223, 227, 228, 397, 398, 406, 454, 458, 476, 481, 494, 499, 501, 503, 516, 520, 536, 540, 545, 550, 551, 570
- Sundet, I. M., 168
- Sutherland, Edwin H., 18, 20, 34, 39, 47, 49, 77, 79, 86, 91, 95, 126, 134, 148, 160, 167, 184, 198, 205, 248, 277, 278, 279, 283, 326, 327, 333, 334, 340, 343, 345, 355, 357, 364, 367, 369, 375, 378, 386, 389, 404, 448, 458, 459, 461, 480, 485, 495, 497, 502, 510, 511, 514, 521, 525, 529, 530, 531, 538
- Svalastoga, Kaare, 242, 243, 399, 549, 550, 551, 553
- Sveri, Knut, 54, 252, 360, 448, 450, 451, 454, 462, 466, 467, 527
- Szabo, Denis, 322
- Sørensen, Bent Florian, 161, 162
- T**
- Taft, Donald R., 148, 283, 338, 342, 355, 356, 357, 369, 378, 492, 500, 510, 511, 526, 532
- Tait, C. Downing, 490, 508, 514, 590, 596
- Tappan, Paul W., 21, 23, 134, 142, 144, 148, 177, 179, 447, 448, 453, 490, 497, 582
- Tarde, Gabriel, 49, 358, 529
- Teeters, Negly K., 338, 339, 345, 346, 355, 362, 514
- Teglbjærg, H. P. Stubbe, 158
- Teilmann, Karl, 405, 409
- Terman, Lewis M., 439
- Theis, 497
- Thomas, Dorothy Swaine, 266, 271, 272, 273, 396
- Thomas, W. J., 37
- Thompson, Richard E., 589, 590, 594
- Thompson, W. Robert, 77
- Thomsen, Oluf, 112
- Thrasher, Frederic M., 526
- Tibbitts, Clark, 586
- Tiller, Per Olav, 488
- Toby, Jackson, 483, 485, 492, 503, 507
- Torp, Carl, 16, 19
- Torpe, Harald, 101, 181, 183
- Tranekjær Rasmussen, Edgar, 390
- Trevvett, Nina B., 590, 591, 596
- Trolle, Jørgen, 58, 306, 307
- Trost, J., 565
- Trunk, Hans, 571
- Tucker, William B., 134
- Tulchin, S. H., 189
- Tulenheimo, Antti, 268
- Turati, F., 51, 281
- Turner, Ralph, 520
- Tönnies, 474
- Törnqvist, Karl-Erik, 93, 94, 107, 108, 165, 197, 207, 482, 490, 495, 500, 502, 547
- Törnudd, Patrik, 600
- V**
- Vanggaard, Thorkil, 170, 171, 172, 173, 177, 199, 209, 215, 216, 217, 218
- Vechten, C. C. van, 355, 356, 357
- Vedel-Petersen, Jacob, 491, 518
- Vedel-Petersen, K., 475
- Verkko, Veli, 257, 258, 260, 262, 263, 268, 309, 324, 396, 401, 402, 404, 414, 428, 442, 443

- Vervaeck, Louis, 131, 132
 Vestergaard, Emma, 408, 433, 434, 435, 436, 466
 Vidoni, G., 147
 Vinter, Robert D., 521
 Vold, George, 17, 20, 273, 284, 294, 586, 587
 Voss, Harwin L., 592
- W**
- Waaben, Knud, 340
 Waite, John Barker, 93, 148, 448, 465, 480, 481, 501, 510
 Waldo, Gordon P., 521
 Wallerstein, James S., 134, 428, 429, 436
 Wallis, C. P., 360
 Walter, E., 219
 Walters, A. A., 449, 591
 Ward, P. G., 592, 596
 Warner, S. B., 273, 568
 Warner, W. Lloyd, 554
 Waters, Miriam van, 509
 Weeks, H. Ashley, 485, 487, 602
 Weihofen, H., 177
 Weir, Eligius, 378
 Weis Bentzon, Agnete, 354
 Welhaven, Arne, 460, 462, 482, 506, 539
 Wenninger, Eugene P., 557
 Werner, Birgit, 288, 466
 Wertham, Frederic, 381
 West, D. J., 157, 199, 204, 388, 448, 465, 484, 517
 Westermarck, E., 15
 Wheeler, Stanton, 26, 33, 596
 White, 175
 Wiers, Paul, 275
 Wiersma, D., 155, 156, 167
 Wiklund, Daniel, 400
 Wilkins, Leslie T., 31, 36, 260, 287, 288, 332, 449, 453, 483, 528, 575, 577, 579, 580, 582, 592, 593, 595, 597
 Willemse, W. A., 140
 Willet, T. C., 286
 Willie, Charles, V., 329
 Williamson, Hugh Ross, 217
 Wilschke, Kurt, 177
 Wilson, D. M., 517
 Wimmer, August, 161, 164, 171, 206, 225
 Winick, Charles, 416, 420, 421
 Winnet, Nochem S., 584
 Winslow, Emma A., 273, 396
 Winslow, Robert W., 480, 511, 516, 519, 520, 521, 522
 Witmer, Helen, 584, 594, 596
 Wolf, Preben, 66, 143, 255, 280, 306, 310, 424, 450, 468, 469, 549, 553, 565, 582, 584, 587, 588, 596
 Wolfgang, Marvin E., 21, 45, 47, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 364, 402, 403, 414, 525, 558
 Wood, Arthur Evans, 93, 148, 448, 465, 480, 481, 501, 510
 Woodworth, R. S., 181
 Wootton, Barbara, 179, 198, 334, 458, 478, 488, 500, 504, 506, 508, 516, 522
 Worm, A., 567
 Worthington, Myrtle H., 192
 Woytinsky, Wl. von, 267, 269, 272
 Wyle, Clement J., 134, 428, 429, 436
 Wyrsh, J., 153, 167, 168, 183
- Y**
- Yerkes, R. M., 190
 Young, Pauline V., 327
 Yoshimasu, S., 113, 121, 123, 124, 125

Z

Zeleny, L. D., 36, 189, 190, 191,
192, 445

Zilboorg, 155

Zimmermann, Heinz-Günter, 359

Znaniiecki, F., 37

Ø

Ødegård, 367, 368

Østlyngen, Emil, 127

Å

Åmark, Curt, 410, 411

EMNEREGISTER

Emneregistret er en fortegnelse over nogle af de *emner*, bogen behandler. Det er *ikke* et stikordsregister, og emneordet findes ikke altid på det sted, der henvises til.

For ikke at gøre registret ganske uoverskueligt er det i det væsentlige begrænset til en række hovedord uden henvisning til de derunder hørende underbegreber. Således findes der ikke henvisninger til middelklasse, underklasse etc.; disse emner må søges under hovedordet 'social status'. – Undtagelser fra reglen forekommer især, hvor antallet af emneord ellers ville blive for stort. – Derudover dækker visse underordnede emner vigtige, selvstændigt behandlede kriminologiske områder, hvorfor de er medtaget, f. eks. ikke blot 'alder', men også 'ungdomskriminalitet'.

Sammensætninger med 'kriminal', 'kriminell' o. l. er indskrænket til det mindst mulige. I almindelighed må man søge under sammensætningens andet led.

Helt udeladt er henvisninger til specielle lovovertrædelser, f. eks. voldtægt, drab, automobiltyverier, bedrageri. Heller ikke hovedordet 'kriminalitetsart' findes. Dets optagelse ville have sprængt registrets rammer, idet lovovertrædelsens art er omtalt ved et stort flertal af de refererede undersøgelser.

En streg mellem to sidetal betyder, at emnet her er belyst (nogenlunde) i sammenhæng. *Kursiverede emneord* henviser til beslægtede emner i registret.

A

Abnorme enkeltreaktioner 167-69
 Abnormitet, psykisk 153 f.
 Psykiske afvigelser
 Abstinenssymptomer 415
 Acting out 177.
 Afreageren, Afspænding
 Affekthandling 168 f.
 Afreageren 167-69, 173-76, 180,
 381 ff., 388
 Afspænding 167-69, 177, 179 f.
 Aggressivitet 144, 155 f., 159 f., 164,
 167-69, 177, 201 f., 203 f., 207,
 212 ff., 219, 383, 387, 388, 402,
 403, 410, 418, 474, 507, 513, 602.
 Alder 28, 35, 43, 49, 61-65, 66 f.,
 88, 116, 118 ff., 163 f., 188,
 211 f., 215, 220 f., 275 f., 291 f.,
 296 ff., 315, 326 ff., 353, 356,
 386 f., 389, 405, 408, 410, 413,
 424, 435, 446-69, 483, 487, 495,
 527, 534, 536, 537, 538, 552.
 Alderdomspsykoser 163 f., 214, 462
 Alkohol 392-414
 Alkoholiske sindssygdomme
 161-62, 400
 Alkoholisme 88, 161 f., 221-28, 394,
 397, 404-13, 433, 539, 569, 572,
 577. *Forældrealkoholisme*
 Alkoholpåvirkning 157 f., 159 ff.,
 258, 261 ff., 272 f., 286, 365, 392,
 394, 395-404
 Alkoholvaner og -forbrug 105-10,
 159 ff., 272, 291, 303, 353, 365,
 373, 393, 396, 402, 404-13, 436,
 442 f., 598
 Amfetamin 415, 417
 Analfabetisme 311, 346, 371, 380,
 518
 Anholdelser 340, 355, 575
 for beruselse 263, 398, 401, 404
 Anholdelsesstatistik 317, 338 f.,

345 f., 394, 395 f., 401, 463.
 Politistatistik
 Anlæg 73-82, 136, 350 f., 364 ff.,
 456, 501. *Arvelighed, Race*
 Anlæg og omverden 73-81, 94-97,
 110-30, 195-97, 350 f., 485
 Anmeldelser 26-29, 259, 304 ff.,
 323 ff., 440 f., 486 f.
 Anmeldelsesstatistik 27, 31 ff.,
 55-60, 259, 293 ff., 304 ff.,
 309 ff., 318, 373. *Politistatistik*
 Anomi 50, 246 f., 328 ff., 604
 Antropologi 131-35, 601
 Arbejdsløshed 266, 273, 274-77,
 301, 364, 408, 506, 542, 545, 547
 Arvebiologi 14, 73-130, 367, 478,
 601
 Arvefaktorer, se *Anlæg*
 »Arvelig Belastning« 82
 Arvelighed, se *Anlæg*
 Aspirationsniveau 520, 549, 561
 Atavisme 44, 46
 Atypisk motiv 169, 175, 178 ff., 403
 Autoritær regeringsform 375

B

Bandekriminalitet, se
 Gruppekriminalitet
 Bearbejdningsteori 381, 384-85, 390
 Befolkningstæthed 327 ff.
 Beskæftigelsesforhold 188, 191,
 260 f., 282, 290, 292, 365 f., 443,
 542-49, 572, 575, 578, 598.
 Arbejdsløshed, Erhverv
 Betinget dømte 225, 305, 340, 351 f.,
 375, 407, 425
 Bilisme 284-88
 Biologi 13 f., 17, 34-39, 41 f., 44-49,
 51, 73-228, 239, 260 f., 313 ff.,
 331, 333, 350, 364-68, 402 ff.,
 415-21, 437-39, 456, 488, 498,
 501, 507, 539 f., 601

Bio-sociologisk skole 51
 Biseksualitet 214 ff.
 Boligforhold 327 ff., 364, 399, 460,
 473, 500 f., 506, 603
 Bopæl 316, 320 f., 325-36, 341,
 388, 572
 Brudt hjem 292, 301, 326, 432 f.,
 445, 455, 458, 477, 479-92, 584,
 602. *Familieforhold*
 By-land 315-25, 557. *Urbanisering*
 Børneantal 499-501
 Børnekriminalitet 453 f., 523

C

Cannabis 163, 415-21
 Centralstimulerende stoffer 415
 Civilstand 11, 315, 326, 331, 433,
 435 f., 440, 444, 455, 458, 474-93,
 533-42, 559 f.
 Crimen bestialitatis 218
 „Criminology“ 12
 Cykloid 138 f.
 Cyklotym 138

D

Degeneration 46 ff., 83, 107, 131 f.,
 194 f., 550
 Delkultur 332 f., 418, 445, 460, 522,
 525 f., 531 ff., 541 f., 558,
 559-64. *Kulturkonflikt*
 Dementia Paralytica 164
 Dementia Praecox 154
 Demokrati 375
 Differentiel association 49, 248, 279,
 327, 332, 334, 369, 459 f., 500,
 510, 525, 530 f., 604
 Differentiel organisation 248, 334,
 530, 604
 Diktatur 375
 Disciplin 509-10, 513, 561 f., 584
 Diskordans 110 ff.

Diskriminering 340, 342, 346, 354,
 359, 361, 365 f., 369 f., 430 f.,
 455, 478 f., 486 f., 492, 521 f.,
 556, 559, 561 f., 596.

Gruppetilhørighed

Domsstatistik 31, 42, 53, 60-65,
 66 f., 211 ff., 222, 249 ff., 274,
 295, 302, 304, 319 ff., 341, 349 f.,
 357, 360, 377, 394, 422 ff., 426 f.,
 441, 450, 468 f., 534 f., 543 f.,
 553

Drankere, se *Alkoholisme*

Drikkevaner, se *Alkoholvaner*

Døgnvariationer 262 f., 395

E

Effektivitet, behandlings- 596-99
 Effektivitet, prædiktions- 36, 578 f.,
 593
 Efterkrigskriminalitet 296-98
 Ekshibitionisme 87, 151, 164, 210 ff.,
 214, 218 f.
 Ektomorf 141 f.
 Encefalopati 196
 Endokrinologi 145-52
 Endomorf 141 f.
 Éngangsstraffet, se
Forbryderbegynder
 Epilepsi 46, 97, 100 f., 158-61
 Erfaringstavle 565, 569, 571 ff.,
 577 ff., 581-86, 597 f.
 Erhverv 188, 191, 242, 277-81, 292,
 301, 347, 364 f., 377 f., 399,
 433 f., 440 f., 443, 460, 478,
 542-49, 557, 569, 572, 575, 578,
 598. *Faguddannelse, Social klasse*
 Etologi 19
 Eufomani 162 f., 392 f., 415-21
 Eufori 157
 Euforiserende stoffer 162 f., 415-21

- F
- Faguddannelse 86, 185, 364, 478,
542-45, 553, 557, 569
- Familieforhold 14, 94-97, 118-24,
127 f., 196, 282, 292, 301, 323,
327 ff., 331, 355 ff., 368, 392,
432 f., 444 f., 460, 474-514, 572,
590. *Forældrealkoholisme*,
Opdragelse, *Opvækst*,
Slægtskriminalitet
- Familieforskning 87-110
„Familiesmitte“ 86, 94
- Fangeundersøgelser 31, 65, 90 f., 93,
95 ff., 107 f., 132, 166, 186 ff.,
206 ff., 222-24, 227, 262, 318 f.,
341, 405 ff., 419 f., 424 f., 435,
448 f., 476, 481, 494, 499, 501,
503, 512, 516, 520, 536 ff., 544,
546 ff., 550 f., 569 f., 581
- Fattigdom 40 f., 266, 269, 283,
326 ff., 346, 369, 433, 473,
503-07, 602
- Feminitet 439
- Fetichisme 147, 179, 220
- Film 381, 383, 387, 390
- Fjernsyn 381, 387, 390
- Forbrydelsesbegreb, se
Kriminalitetsbegreb
- Forbryderbegynder 66 f., 92, 98 f.,
102, 103 f., 108 ff., 114 ff., 132,
206 f., 208, 211 f., 222 f., 275,
293, 301 f., 398, 405, 409, 448 f.,
456, 481, 486, 494, 503, 516,
536, 545, 547, 550 f., 571
- »Forbryderfamilier« 83-87.
Slægtskriminalitet
- Forfalden til drukkenskab, se
Alkoholisme
- Forstraffe, se *Recidiv*
- Fortrængning 171-80
- Forudsigelsessikkerhed 574, 578 f.,
585-95
- Forældrealkoholisme 105-10, 392,
507, 513, 517
- Forældrekriminalitet, se
Slægtskriminalitet
- Frømedarbejdere 358-62, 366.
Immigranter
- Frenologi 41
- Fritid 127, 262, 265, 327.
Massemedier
- Frustration 171 ff., 383, 402 f., 410,
457 f., 481, 487 ff., 492 f., 498,
510 ff., 521 f., 524, 556
- Fysiske faktorer 48, 260 ff., 309,
456, 462, 478
- Fysisk udrustning, se *Somatologi*
- Fængselspsykose 166
- Fænotype 74 f., 82, 135, 141
- Fødested 118, 328. *Immigranter*
- Fødsel udenfor ægteskab 474-79.
Familieforhold
- Fødte forbydere 45-49, 439
- Følelseskulde 46, 200 f., 203 f.,
Fødte forbydere, *Moral insanity*
- G
- Gen 73 ff.
- Generel parese 106
- Genotype 74, 77, 82
- Geografisk mobilitet 28, 250, 328,
333, 349 ff., 354-62, 367-69,
434 f., 489, 569, 572. *Fødested*
- Gerningssted 174, 316, 319, 326,
330 f., 569
- Gerontofili 218
- Grumus merdae 174
- Gruppekontrol, se *Social kontrol*
- Gruppekriminalitet 49, 144, 176,
297, 299, 327, 334, 419 f., 461,
467-69, 502, 513, 524-33, 558-64,
572

- Gruppemodstand 280, 312-15, 372, 376, 378, 446, 479, 532.
Social kontrol
 Gruppetilhørighed 240 f., 276 f., 298 ff., 323, 336, 378, 420, 434, 468, 474-514, 521 f., 524, 541 f., 550 ff., 557 f., 558-64, 569, 571 ff., 577, 583 f., 590.
Differentiel association
Gruppekriminalitet
 Grønland 351-54
- H**
- Hallucinogener 415
 Hashish 163, 415-21
 Heroin 415, 420
 Heteroseksualitet 214-18
 Hjemmets forhold, se *Familieforhold, Opvækst*
 Hjemmets interne forhold 507-14
 Hjemmets økonomi 503-07
 Hjernerystelse 165 f.
 Homo Delinquens 44-49
 Homoseksualitet 150 ff., 214-18
 Hormoner, se *Endokrinologi*
 Hyperseksualitet 214
 Hyposeksualitet 214
- I**
- Immigranter 327 f., 354-63, 366-70
 Impulshandlinger 167 f.
 Indianere 344 f., 363, 365
 Individualistisk metode 34, 37-39
 Individualitet 75, 88, 135, 195 ff.
Anlæg, Fænotype, Konstitution
 Indlæring 381 f.
Differentiel association
 Indtægt 185, 266, 269-70, 275, 290 f., 301, 307, 328, 332, 544-48, 549.
 Industrialisering 40 f., 270 ff., 282, 283-88, 310, 311, 322, 340, 353, 371, 383, 404, 440 f., 443 f., 577
 Inspiration 381, 383, 385, 391
 Institutionsanbragte unge 79 f., 90 f., 93 f., 95, 104, 107, 108, 177 f., 186 f., 192, 453, 474, 475, 477, 481, 483, 484, 491, 492-99, 502, 505 f., 509, 514, 515, 516, 518 f., 532 f., 575-77, 579, 586.
Ungdomsfængsel
 Intelligens 13, 28 f., 49, 84, 88, 101 f., 119 f., 132, 180-94, 221 ff., 333, 379 f., 433 f., 456, 460, 515, 584
 Intelligensprøver 182-84, 190
 Interaktion 240, 261.
Gruppetilhørighed
 Internalisering 243, 312, 457, 492, 509, 512, 559 ff.
Differentiel association
 Internationale sammenligninger 292-95, 308-11, 422, 448.
Nationalitet
 Italienske skole 44-49, 52, 133
 Ixoid 138
 Ixotym 138
- J**
- Jalousi-forrykthed 162, 200
 Jøder 347-49. *Race, Religion*
- K**
- Kammerater 524-33, 558.
Gruppekriminalitet.
Gruppetilhørighed
 Kapitalistisk system 51, 277 ff., 281-83, 543. *Industrialisering, Politisk system*
 Karakter 135, 170, 172, 184, 195 ff.
 Karakterafvigelse 88, 102-05, 170, 172, 177, 184, 194-209, 221 ff., 333, 409, 420, 433 f., 439, 445, 456, 522

- Karakterafvigelse, lettere 197 f., 223 f., 227. *Psyriske afvigelser*
- Karakterinsufficiens 196, 206, 223 f. *Psykopati*
- Karakterneurose 170, 177, 196, 434
- Kastration 149-52, 218
- Katolikker 348 f., 377 f. *Religion*
- Kilder, kriminologiens 25, 29-33
- Kirtler, lukkede 146 f. *Endokrinologi*
- Klassekamp 281
- Klassifikationsproblemer 33 f., 38 f.
- Kleptomani 173, 178 f., 200
- Klima 262, 265, 309
- Klimakterium 178, 209, 438 f.
- Kokain 162 f., 415 ff.
- Konjunkturer 270-77, 297, 374. *Økonomi*
- Konkordans 110 ff.
- Konstitutionsforskning 135-45
- Kontaktvanskeligheder 154 ff., 169, 188, 204, 214, 434, 468, 491, 510, 511-13. *Diskriminering*.
- Korrelationskoefficient 36
- Korruption 374, 561
- Korsakowske psykose 162
- Kortslutningsreaktioner 167 f.
- Krig 249 f., 253 ff., 268, 289-308, 375, 423, 441, 449, 462, 469, 566. *Landssvigere*
- Kriminalitet, i Danmark 52-59, 249-52, 253-55, 268, 291 f., 295-97, 303-07, 316-22, 351-54, 423 f., 425 ff., 447, 450, 464, 494 ff., 534 ff., 553
- Kriminalitet og – se næste betydende ord
- Kriminalitetsbegrebet 15-24, 27, 50, 239
- Kriminalitetsfaktorer 11, 24, 29, 38, 44, 79 ff., 473, 601-04
- Kriminalitetshyppighed 32, 35, 40 f., 42-44, 52-69, 89 ff., 156 ff., 160, 193, 211, 249-55, 267-71, 283-88, 291-99, 300 f., 307, 308-70, 377 f., 394 ff., 411 ff., 421-24, 447-51, 463, 465-68, 499, 519, 535, 553
- Kriminalitetsincidens 32, 54 f., 58-60, 61 f., 64, 66 f., 249-55, 267-70, 283-88, 291-99, 310, 317 ff., 321, 322 f., 335, 345-50, 359 f., 377 f., 394 ff., 421-25, 447-51, 463-67, 499, 519, 534, 535, 543 f.
- Kriminalitetsprævalens 32, 54, 62, 66, 89 ff., 156 ff., 160, 193, 211, 300 f., 338 f., 469, 553
- Kriminalitetsrisiko 32, 54 f., 62-65, 315, 320, 537
- Kriminalitetstilbøjelighed 17, 44-49, 133, 147 ff., 174 f., 178 ff., 215 ff., 333 f., 350 f., 364 ff., 381 f., 439, 501. *Anlæg*
- Kriminalitetsudvikling 52-69, 248-66, 267-77, 283-88, 289-308, 322, 327, 374, 396, 422 ff., 441 f., 449 f., 599 f.
- Kriminalpolitik 12, 24, 34, 40, 46 ff., 50 f., 52, 603
- Kriminalpolitisk praksis 149-52, 190 f., 198 f., 218, 224 f., 252 f., 277-83, 298, 303-07, 308 ff., 340, 342, 351-54, 366, 369 f., 371-76, 381, 391, 404, 417, 429 f.
- Kriminalret 15-24, 52
- Kriminalstatistik 31 ff., 42 ff., 52-69 *Anholdelsesstatistik, Domsstatistik, Kriminalitetshyppighed, Kriminalitetsincidens, Kriminalitetsprævalens, Kriminalitetsrisiko, Politistatistik*

- Kriminografi 11, 13, 24-34, 52-69
- Kriminologi
 definition 11, 278 f.
 historie 40-52
 kilder 29-33
 metoder 24-40
 område 11-14
- Kromosomer 73
- Kultur 242, 311 ff., 332 ff., 336, 351, 361, 364 ff., 369, 370-92, 402, 404, 416, 420, 430 ff., 444 f., 460, 479, 511, 515, 529 f., 541 f.
Delkultur, Materiel kultur
- Kulturkonflikt 298-302, 311-15, 332, 357, 368, 372, 500, 511, 530 f., 604. *Delkultur*
- Kvantificering 36, 565-600
- Kvindelig kriminalitet, se *Køn*
- Køn 28, 35, 43, 307, 309, 318, 340, 356, 407, 418, 421-46, 447, 477, 485, 486, 487, 495, 532, 534, 535, 538, 602
- Kønshormoner, se *Endokrinologi*
- L**
- Landssvigere 208, 224, 298-302, 314 f., 373
- Langtidsudvikling 58 ff., 66 f., 249-55, 266-77, 352, 396, 423 f., 440, 469. *Krig, Økonomi*
- Legemstype 44-49, 131-45
- Limited case studies 38
- Litteratur 381, 383, 385.
Massemedier
- LSD 163, 415
- Lynchning 362
- Lyonerskolen 49-50
- Læsionelle hjernebeskadigelser 165, 170, 197
- Løn, se *Indtægt*
- M**
- Manio-depressiv psykose 97-99, 157 f.
- Marihuana 163, 415-21
- Marxisme 51, 281 ff., 372, 493, 556, 558
- Maskulinitet 439 f.
- Masochisme 219 f.
- Massemedier 371, 372, 380-91, 463
- Materiel kultur 266-88. *Økonomi*
- Mellemgruppeproblemet 570 f., 574, 576, 580, 591
- Mesomorf 141 f., 144
- Middelklasse, se *Social status*
- Miljø 40-44, 48-51, 73-81, 85 f., 94-97, 102, 105 f., 109, 110-30, 134 f., 142 f., 166, 167-80, 188, 190 f., 193, 195-99, 208, 210, 216 f., 239-600, 602
- Miljøbeskyttelse 185, 269 f., 275, 290 f., 307, 429, 440 f., 539 ff.
- Miljøskolen 49-51
- Minoriteter 336-70
- Minusfaktor 78, 82
- Modenhed 457-59. *Alder, Psykoinfantilisme*
- Monomanier 178-80
- Moralsk Sindssygdøm (Moral Insanity) 194, 203 f.
- Morfin 163 f., 416
- Mørketal, se *Skjult kriminalitet*
- N**
- Narkotika, se *Eufomani*
- Nationalitet 298-302, 308-11, 327, 336-70, 422, 441 f., 447 f.
- Negerkriminalitet 338-44. *Race*
- Nekrofilii 218
- Neurose 78, 119 ff., 153, 169-80, 196, 208, 214 f., 220 ff., 390, 410, 434, 487 ff., 498, 510 ff., 517, 520 ff., 561 f.

- Norm 15–23, 243 f., 246, 312, 370, 457, 460, 492, 512, 525, 558, 562
- Normløshed, se *Anomi*
- O**
- Observationsperiode 151 f., 186, 212, 301, 424, 435, 568, 570, 575, 580 f., 585 f., 595, 598
- Offer 12, 14, 209–21, 277 f., 284 ff., 330, 343 f., 361–362, 413 f., 428, 443, 468, 605
- Oligofreni 180–94. *Intelligens*
- Omverden, se *Miljø*
- Opdagelsesrisiko 27 ff., 32, 57 f., 185, 192, 194, 265, 304, 323, 325, 331, 373, 401, 436 f., 462, 492
- Opdragelse, se *Opvækst*
- Opvækst 14, 94–97, 118–24, 127 f., 171 ff., 196, 252, 282, 292, 323 f., 326 ff., 364 f., 379, 432 ff., 443 f., 445, 460 f., 474–533, 569, 571, 577, 582, 583 f.
- Familieforhold, Slægtskriminalitet*
- Opvækst udenfor hjemmet 492–99
- Overklassekriminalitet 277–81.
- Social status, White collar crime*
- P**
- Paranoia 154, 200
- Patologisk rus 161 f. *Alkohol*
- Personlighedsafvigelse, se *Karakterafvigelse. Sindssygdom*
- Politiløs tid 306 f.
- Politiske forhold 372–76
- Politistatistik 31 f., 53, 55–60, 287 f., 450 f., 467. *Anmeldelsesstatistik*
- Poriomani 178, 200
- Pornografi 383, 389 f.
- Positive skole 44–49, 52, 133
- Presse 391 f.
- Primærgruppe 13, 14, 241, 323, 428, 474–514, 560, 569, 571 f., 577, 583 f., 590, 598
- Priser 266–70. *Økonomi*
- Prognose, se *Prædiktion*
- Prostitution 22, 82, 109, 374, 424, 426 f., 430–36, 437, 440, 445, 461
- Prædiktion 11, 14, 37, 45, 454, 498, 565–600
- Prædiktionsstavle, se *Erfaringstavle*
- Prækriminologerne 40–42
- Psykiatri, se *Psykologi og psykiatri*
- Psykiske afvigelser 25, 29, 33, 41 f., 45 f., 48 f., 77, 83 ff., 87 f., 94–105, 119 f., 153–228, 281 f., 313 ff., 331, 333, 350 f., 367 f., 402 ff., 409 f., 415 ff., 433 f., 439 f., 445 f., 456 ff., 478, 482, 488 f., 493 f., 498, 501, 507–14, 515 ff., 529, 532, 539–42, 561 f., 567, 569 ff., 573, 575, 580 ff.
- Psykoanalyse 78, 475, 507. *Neurose*
- Psykoinfantilisme 45, 164, 186 f., 223. *Modenhed*
- Psykologi og psykiatri 12 ff., 34, 37–39, 41 f., 44–49, 51, 94–105, 153–228, 239 f., 260 f., 313 ff., 331, 333, 364, 367 f., 402 ff., 415–21, 439, 488, 498, 507, 539, 550, 601
- Psykopati 88, 102–05, 167, 170, 177, 194–208, 221–28, 315, 333, 409 f., 420, 433, 456, 482, 529, 569
- Psykose, se *Sindssygdom*
- Punktsystem, se *Prædiktion*
- Pyromani 178 ff., 188, 200, 258

R

Race 84, 192, 217, 275, 311 f., 325, 328 f., 336–70, 377 f., 447, 486, 520, 592

Realløn 269 f. *Økonomi*

Recidiv 23, 27 f., 32, 66 f., 87, 90, 92 ff., 96, 98 f., 102 ff., 107 ff., 132, 151 f., 185, 189, 194, 211 ff., 293, 301 f., 398, 405, 407, 409, 412, 424, 435, 448 f., 476, 481, 486, 495, 503, 532, 535, 536, 544, 545, 548, 550 f., 565–600

Referencegruppe 241, 549, 559

Registreringsbetingelser 26–31.

Skjult kriminalitet

Reliabilitet 371, 578 f., 592

Religion 348 f., 370 ff., 376–79, 500

Resocialiseringskriterium 598

Retrætist 420, 562 f.

Retsbevidsthed 362, 371, 376, 430

Retshåndhævelse 277–83, 298, 303–07, 309–11, 340, 342, 351 f., 354, 366, 369 f., 372–376, 391, 417, 429 f., 455, 457, 461, 486 492, 556, 604. *Kriminalpolitisk praksis*

Risikogruppe 569 f., 573, 576, 580, 585, 588, 591, 593, 597, 599

Rolle 244 f., 438, 443 ff., 446 f., 488, 522, 530 f., 559 ff., 596

Rugpris 266–68, 290. *Økonomi*

Rækkeundersøgelser 34, 38 f.

S

Sadisme 209, 214, 219

Samfund, se *Miljø. Politisk system*

Sanktionsstatistik 53, 60–65.

Domsstatistik

Seksualabnormiteter 149–52, 207–21, 403

Sekundærgruppe 241

Selektionsteori 328, 333, 368

Selv mord, udvidet 158, 201

Selvrapporteret kriminalitet, se

Skjult kriminalitet

Senilitet 163 f., 209, 214, 219, 462 f.

Separation, se *Brudt hjem,*

Skilsmisse

Seriehæfter 381, 384, 386

Sigøjnere 349–51. *Race*

Sindssygdom 97–101, 154–67, 170, 179, 214, 221 ff., 315, 326, 333, 367 f., 418, 462, 498

Sinker 101 f., 182 f., 185 ff., 193 f., 221 ff., 380, 434, 456, 460, 515 f., 518, 549. *Oligofreni*

Skilsmisse 489 ff., 534–42, 559 f.

Brudt hjem, Civilstand

Skizofreni 97 ff., 136 ff., 154–57, 382.

Skizoid 138

Skizotym 138

Skjult kriminalitet 25–29, 43, 67 f., 277 ff., 280 f., 306 f., 323 ff., 330 f., 401 f., 417 f., 436 f., 446, 451, 486 f., 510 f., 513, 522–24, 527, 530 f., 555–58, 602

Skole 101 f., 181, 301, 380, 514–24, 533

Skoleuddannelse 242, 301, 328 f., 364, 371, 372, 389, 433, 460, 478, 514–24, 556, 559, 598

Skulkeri 493, 514, 516–18, 522.

Skole

Slægtskriminalitet 83–97, 129, 540 f., 569, 584, 602

Social dérouté 409, 411

Socialisme, se *Marxisme*

Social kontrol 245, 292, 311, 312–15, 323, 404, 443 ff., 457, 468, 478, 486 f., 493, 500, 507–13, 521, 524 f., 532 f., 560–63.

Kulturkonflikt, Retshåndhævelse

Social-psykologisk synspunkt 14,

- 49 f., 94 ff., 109, 118–24, 127, 176, 290 ff., 307 f., 312 ff., 334, 354, 365–70, 379, 381–92, 402 ff., 433 f., 440, 443 ff., 458 ff., 467 f., 473–564, 601
- Social status 28, 176, 242 f., 275, 276, 277–81, 293, 301 f., 311 f., 315, 328 ff., 332 f., 364, 377 f., 392, 399, 409, 411, 416 f., 424, 432, 443 ff., 478, 486, 491, 500, 507–10, 511, 515, 519 f., 522 f., 531, 549–64, 584, 602, 604
- Sociologi 13, 31 f., 34, 42–44, 49–51, 239–600, 601. *Miljø*
- Sociopat 196
- Sodomi 218
- Somatologi 13, 44–49, 131–52
- Spiritualistiske skole 376
- Statistik, se *Kriminalstatistik*
- Statistisk analyse 34–37, 39
- Statusprægede kriminalitetsteorier 558–64
- Stedlig fordeling 49, 64, 69, 118, 218, 251, 269, 289–95, 303, 308–36, 367–69, 421 ff., 434, 448, 475. *Bopæl, Nationalitet*
- Stigmatisering 27 ff., 432, 478, 494, 517, 521, 562, 596
- Strafbehov 174–77
- Straffens sociale funktion 49–51, 253, 362
- Stressteori 368
- Svagtbegavede, se *Sinker*
- Sygdom, psykisk 153 f., 154–80
- Syndebuk 50, 253, 362
- Synton 138
- Sæsonsvingninger 43, 255–62, 393–96
- Søskende 87, 94 f., 99, 102, 104, 109, 499–503, 548. *Tvillinger*
- Søskendeorden 501–03
- Søskendes køn 502 f.
- T**
- Tegneserier 383–85
- Teknisk udvikling 283–88, 370 f., 444. *Industrialisering*
- Temperaturteori 260, 265
- Tidsmæssige variationer 248–65, 395 f. *Langtidsudvikling, Sæsonsvingninger*
- Tilbagefald, se *Recidiv*
- Transvestisme 220
- Trigger Mechanism, se *Udløsning*
- Trosbekendelse, se *Religion*
- Tvangshandlinger 167 ff.
- Tvangsneurose 178
- Tvillinger 83, 109, 110–29, 130, 216, 542
- U**
- Uddannelse, se *Faguddannelse, Skoleuddannelse*
- Udearbejdende mødre 490–92
- Udløsning 381, 382, 390
- Udviklingslande 255, 310, 311
- Ugedagssvingninger 262–65
- Underklassekultur 558–63. *Social status*
- Ungdomsfængsel 184, 189, 448 f., 454, 482, 483, 489, 494, 495, 497, 503, 512, 516, 577–81, 592–94
- Ungdomskriminalitet 28, 43, 61 ff., 68 f., 88–91, 93, 99, 104, 107, 115, 142 f., 175 f., 186 ff., 211 f., 220 f., 276, 282, 292 f., 296, 307, 326, 328, 329, 333, 347, 416, 433, 452–62, 473, 482, 486, 494, 496 f., 499, 503–16, 519, 524–33, 552, 554–64, 569, 574–93, 596–99
- Urbanisering 49, 64, 275, 282, 310 f., 315–36, 340, 353, 367 ff., 371, 383, 388 f., 555, 557, 558–64
- Uønskede børn 478 f.

V

Validitet 465, 585, 588, 590, 592,
593, 594–95

Venner, se *Kammerater*

Victimologi, se *Offer*

Voyeurs 220

W

White collar crime 17 f., 277–81,
526 f., 555. *Social klasse*

Z

Zoneteori 326, 330. *Urbanisering*

Æ

Ægteskab 533–42. *Civilstand*

Ældres lovovertrædelser 462 f.

Ætiologi, se *Årsag*

Ø

Økologi 325–36, 341.

Stedlig fordeling

Økonomi 40 f., 44, 260, 266–283,
290, 301, 307, 322, 326–32, 341,
346 f., 350, 364, 369 ff., 371,
374 f., 377 f., 408, 431 ff., 441,
460, 473 f., 478, 486, 500,

503–07, 520, 539, 542–47, 553,
558 ff.

Økonomisk system 281–83.

Marxisme

Å

Åndssvaghed, se *Intelligens*,

Oligofreni

Årsag 11, 39, 80, 148 f., 602 ff.